CONSTANTIN VIRGIL GHEORGHIU

MEMORII

martorul orei 25

CONSTANTIN VIRGIL GHEORGHIU

MEMORII

martorul orei 25

CONSTANTIN VIRGIL GHEORGHIU

MEMORII

martorul orei 25

Traducere din limba franceză
de Gheorghiţă Ciocioi

editura Σοφία

Bucureşti

Redactor: Diana-Cristina Vlad

Coperta: Cathisma Graphics

Traducerea a fost realizată după originalul în limba franceză: Constantin Virgil Gheorghiu, *Mémoires, Le témoin de la vingt-cinquième heure*, Librairie Plon, Paris, 1986.

© Editura Sophia, pentru prezenta ediţie

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României

GHEORGHIU, CONSTANTIN VIRGIL

Memorii: martorul orei 25/ Constantin Virgil Gheorghiu; trad. din limba franceză de Gheorghiţă Ciocioi – Bucureşti: Editura Sophia, 2017

ISBN 978-973-136-582-4

I. Ciocioi, Gheorghiţă (trad.)

2

Pentru Laleaua neagră

I

Adevărata identitate

1

Nici o fiinţă omenească nu-şi poate alege data şi locul naşterii sale. Tot astfel cum nu-şi alege părinţii, culoarea ochilor săi ori limba pe care va trebui să o vorbească de-a lungul vieţii.

Aceste elemente ne sunt impuse. Sunt un dat. Nu putem să le refuzăm. Trebuie să le îngăduim. Şi ni le vom asuma în timpul întregii noastre existenţe pământeşti. Până la suflarea cea mai de pe urmă.

În documentele folosite pentru identificarea noastră la poliţie, în justiţie sau la graniţă, nu se află decât aceste elemente impuse persoanei noastre din afară.

Adevărata noastră identitate este oare, cu adevărat, doar aceasta care ne este impusă nouă fatalmente? Libertatea noastră de alegere şi voinţa noastră nu participă oare cu nimic la formarea propriei noastre identităţi? În aparenţă, rămânem complet străini la elaborarea identităţii noastre. Totul ne-a fost impus. Absolut totul. Nu ne alegem data şi locul naşterii noastre. Statura, părinţii, naţionalitatea, ţara în care ne-am născut, rasa, religia, limba pe care o vorbim, nimic, nimic dintre toate acestea nu este ales în mod deliberat de către noi înşine. Omul, despre care se pretinde că este regele creaţiei, este el, în realitate, asemenea animalelor? Este el oare încătuşat precum regnul animal de legile mecanicii, ale înmulţirii, creşterii şi morţii?

Nu există nici o posibilitate de emancipare şi de eliberare? Nu există nici un mijloc de evadare? Să nu aibă el nici o şansă de a avea pentru sine o existenţă şi o identitate după voia sa, după ra-

ţiunea şi alegerea sa? Este el condamnat de la naştere şi până la moarte la o existenţă programată, cu un trup care i-a fost impus de la intrarea sa în lume aşa cum îi este impusă uniforma penitenciară unui ocnaş?

Ni se spune că putem evada în vis. Cu totul fals! Desigur, fiecare dintre noi poate să-şi închipuie că s-a născut în Africa, cu pielea neagră şi că duce o existenţă exotică. Ne putem chiar imagina că suntem născuţi din părinţi eschimoşi, într-un iglu din Laponia. Putem, de asemenea, visa că ne-am născut cu ochii oblici şi pielea galbenă, undeva în Imperiul Celest, ori la fel de bine pe malurile Senei, în timpul Regelui Soare, sau de ce nu, la Veneţia în vremea dogilor... Avem dreptul să visăm tot ceea ce dorim. Drama este că de îndată ce ne visăm altundeva şi altfel decât suntem nu ne mai recunoaştem. Nu mai suntem noi înşine. Altcineva e cel care evadează. Identitatea înscrisă în paşaportul nostru este înrădăcinată în străfundul fiinţei noastre, în subconştient, până în adâncul inconştientului. Ea are rădăcini nespus de puternice. Cu neputinţă de smuls. Cel care evadează nu sunt eu, ci un altul. Un străin. Suntem condamnaţi să rămânem, chiar şi în vis, cu identitatea noastră actuală, în acelaşi loc, întotdeauna, cu statut de prizonier. Adevărata noastră identitate se reduce la un trup impus din afară, ca o uniformă de puşcăriaş, şi suntem forţaţi să trăim după un program impus, pentru un timp limitat şi într-un loc circumscris, ca într-o curte de închisoare?

2

E, de asemenea, lipsit de sens să reduci identitatea omului doar la simple elemente ce sunt înscrise în paşaport, la fel cum ai aprecia calitatea unei opere de artă după culoarea şi costul hârtiei în care este ambalată. Omul este singura creatură din univers care este liberă şi suverană. În Sfânta Scriptură se spune că Dumnezeu l-a creat pe om după chipul şi asemănarea Sa[1].

Afirmaţia pare neverosimilă, deoarece, puţin mai departe, se spune că nimeni nu L-a văzut pe Dumnezeu, în afară de Moise,

[1] V. *Facerea* 1, 27. Pentru prezenta ediţie în limba română s-a folosit *Biblia* sau *Sfânta Scriptură*, editată de Institutul Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1988 (*n. trad.*).

care nu L-a văzut decât din spate şi, de altfel, I-a văzut doar umărul. Cum poate Scriptura să afirme că omul este creat după chipul lui Dumnezeu, câtă vreme nimeni nu L-a văzut pe Dumnezeu? În ce constă asemănarea cu El? Omul seamănă oare cu Dumnezeu prin statură, culoarea ochilor, forma feţei? Desigur nu, căci faţa şi statura lui Dumnezeu sunt necunoscute.

Mai târziu, am aflat că omul este asemenea lui Dumnezeu prin *libertate*. Căci dintre toate creaturile universului doar omul este liber şi suveran, asemenea lui Dumnezeu. Şi când libertatea este totală, omul este liber să se opună şi să spună nu chiar Creatorului său, lui Dumnezeu Însuşi.

Caracteristica veşnică a omului este această prerogativă divină: *libertatea*.

Adevărata identitate a omului e cea de creatură liberă. Singura creatură liberă din univers.

3

În timpul existenţei sale pământeşti, omul este supus schimbărilor. A fi supus schimbărilor înseamnă a renaşte în permanenţă. Dar aici, naşterea nu se mai petrece în urma unei intervenţii străine, ca în cazul naşterii noastre fiziologice. Această naştere rezultă din libera noastră alegere. Căci omul este suveran şi are posibilitatea de a dispune de el însuşi, de a se cârmui şi de a alege. Astfel, noi suntem şi devenim – într-un sens – proprii noştri părinţi, creându-ne pe noi înşine, aşa cum vrem să fim şi, prin voinţa noastră, ne plăsmuim după modelul pe care ni-l alegem[1].

Identitatea omului pe pământ se manifestă prin întrebuinţarea pe care o atribuie elementelor dăruite la naşterea sa. Adevărata identitate a omului nu constă în descrierea lui după semnalmentele din paşaport, ci în felul în care răspunde sfidărilor şi obstacolelor mediului înconjurător şi ale istoriei, modelându-se el însuşi în astfel de situaţii.

Felul de a răspunde sfidărilor arată prerogativa noastră de creatură liberă, şi el este mai important decât toate elementele impuse identităţii noastre de loc şi data naşterii noastre, de climă, rasă, epocă, naţionalitate, părinţi, genealogie şi ereditate[2].

[1] Sfântul Grigorie de Nyssa, *P.G.* 44, col. 327 A.

[2] Arnold J. Toynbee, *Study of History*, Londra, 1949.

Iată un exemplu. Explorând pământul, la începutul existenţei sale, omul a ajuns pe ţărmurile oceanului. Apa era un obstacol în calea sa. O sfidare. Nu putea să mai înainteze. Dar nu a dat înapoi. A tăiat un copac gros, a construit o ambarcaţiune şi s-a dus, cu ajutorul vâslelor, pe insula vecină. Obstacolul era depăşit. Era o victorie strălucită a omului asupra oceanului. S-a inventat piroga. Şi în zilele noastre, în Polinezia, oamenii continuă să o folosească.

În Europa, omul a inventat, de asemenea, piroga. Dar el s-a înverşunat să meargă mai departe. Pentru a traversa oceanul, omul european a construit transatlanticul şi, mai apoi, avionul cu reacţie. În Polinezia şi în Europa omul este acelaşi. Obstacolul, oceanul, este acelaşi. Ceea ce diferă este răspunsul dat de om. Şi în aceasta constă identitatea sa.

Răspunsul omului din Polinezia dat oceanului este piroga. Răspunsul omului european sunt transatlanticul şi avionul cu reacţie. Acestea au dat celor doi civilizaţia occidentală, unică minune a lumii. Căci, dacă altădată erau şapte minuni ale lumii, astăzi nu mai este decât una singură: civilizaţia tehnică occidentală. La această minune visează toţi oamenii planetei. Această civilizaţie a coborât cele şapte minuni de odinioară la rangul de simple fapte banale – aceasta este opera omului occidental, carte de identitate a omului european.

Identitatea omului nu trebuie căutată, aşadar, în statura sa, în rasă, în locul şi data naşterii, aşa cum vor să ne facă să credem paşapoartele, ci în răspunsurile sale la sfidările mediului înconjurător şi ale istoriei.

Adevărata identitate a omului este cea pe care şi-o creează el însuşi, modelându-se după raţiunea sa, după liberul arbitru şi propria lui voinţă.

Omul este o creatură liberă, şi mulţumită acestui capital divin, mulţumită libertăţii, fiecare om devine ceea ce vrea să fie. Devine propriul lui părinte.

Desigur, există societăţi şi medii puţin propice exercitării liberului nostru arbitru şi propriei noastre voinţe. Există medii şi societăţi funcialmente ostile. Ne zdrobesc. Ne înăbuşă. Ne paralizează.

Dar dacă se merge la esenţa lucrurilor, ne dăm repede seama că este mai puţin important mediul în care trăim, cât felul de a trăi

aici. Adam se pierde în Paradis, şi Lot se salvează în Sodoma[1]. Adam este înfrânt în Rai, iar Iov este biruitor în gunoi.[2]

4

O precizare se impune atunci când este vorba despre adevărata identitate a omului. Cuvântul *om* nu poate fi folosit niciodată la plural. El nu poate fi decât la singular. Nu există *oameni*. Fiecare om este creat ca un exemplar unic şi de neînlocuit. Se spune: „Omul a fost creat ca individ unic, pentru a se şti că pe oricine suprimă o existenţă omenească, Scriptura îl învinuieşte exact ca şi cum ar fi distrus lumea întreagă. Şi pe oricine salvează o singură existenţă omenească, Scriptura îl socoteşte ca şi cum ar fi salvat lumea întreagă."[3]

Fiinţa omenească scapă oricărei definiţii: „...ideea pe care o avem despre personalitatea umană, despre acel ceva personal care face din fiecare individ uman o fiinţă unică în lume, absolut incomparabilă, ireductibilă la alte individualităţi, ideea de persoană o avem din teologia creştină. Filosofia Antichităţii nu cunoştea decât indivizi umani. Persoana umană nu poate fi exprimată în concepte. Ea scapă oricărei definiţii raţionale, chiar oricărei descrieri, fiindcă toate proprietăţile prin care am vrea să o caracterizăm se pot regăsi şi la alţi indivizi. Persoana poate doar să fie percepută în viaţă prin intuiţie directă ori poate fi exprimată printr-o operă de artă. Când spunem «este un Mozart» ori «este un Rembrandt», ne aflăm de fiecare dată într-un univers personal care nu-şi are echivalent niciunde altundeva."[4]

Fiecare fiinţă omenească este un univers unic care n-a existat înainte şi care nu va mai exista niciodată după ea. Fiecare om este, aşadar, un exemplar unic şi de neînlocuit. Şi, tocmai această caracteristică esenţială, minunata civilizaţie tehnică occidentală o ignoră întru totul. Pentru această civilizaţie, omul este o piesă în maşinăria socială. O unealtă de producţie şi de consum. Omul

[1] Sfântul Ioan Gură de Aur, *P.G.* 49, col. 344.

[2] Fericitul Augustin, *Tractatus in epistolam Joannis* IV, 4.

[3] Talmudul, *Sanhedrin* IV, 4.

[4] Vladimir Lossky, *Essai sur la théologie mystique de l'Eglise d'Orient*, Paris, 1944, p. 52.

este evaluat, apreciat şi tratat după utilitatea sa şi după randamentul său. El poate fi înlocuit asemenea tuturor pieselor de schimb ale maşinilor.

Ignoranţa unicităţii persoanei umane este păcatul de moarte al civilizaţiei noastre. Această civilizaţie este construită după modelul uzinelor. Şi uzina nu cunoaşte decât munca la bandă rulantă şi în serie. Maşina ignoră *unicul* şi *neînlocuibilul*, deci *omul*, în adevărata sa identitate.

5

Reacţia la sfidări este întotdeauna personală. Acelaşi obstacol suscită de fiecare dată tot atâtea reacţii câte persoane sunt. Anumiţi oameni nu supravieţuiesc pierderii bogăţiilor lor. Pentru ei, averea este totul. Alţii preferă să moară decât să-şi piardă cinstea. Alţii sunt distruşi de pierderea fiinţei iubite.

Cea mai mare nenorocire a mea a fost pierderea patriei. Era în seara zilei de 23 august 1944. Aveam 27 de ani. Eram ataşat cultural la Ambasada Română. Mă aflam la post în străinătate. Emisiunile radiofonice din ţara în care mă aflam se încheiau în fiecare seară printr-un cântec intitulat *Laku noci*, „Noapte bună". Nu închideam niciodată postul înaintea încheierii acestui cântec. În noaptea aceea, după cântecul de leagăn, programul a continuat. În mod excepţional. S-a citit proclamaţia regelui României care ordona armatei sale, ce lupta împotriva invadatorului străin, să depună armele şi să se pună în slujba inamicului.

Era prăbuşirea. În mod brutal, nu mai aveam ţară. Mă aflam suspendat în neant.

Ţara mea se afla de câţiva ani în război. Ştiam că un război poate fi pierdut ori câştigat. Întotdeauna există învingători şi învinşi. De asemenea, că toţi oamenii sunt muritori. Ceea ce nu ne împiedică, ori de câte ori moartea ne răpeşte o fiinţă apropiată, să avem impresia că ea a lovit pentru prima oară. Că ea nu existase mai înainte.

Mi se părea de neconceput să-mi pierd ţara. Ca şi cum mi-aş fi pierdut propriul trup. Era împotriva firii. Căci e împotriva firii să nu mai ai pământul sub picioare. Dacă acoperişul s-ar fi prăbuşit peste mine, aş fi fost mai puţin surprins. Aş fi căzut şi aş fi fost

zdrobit de pământ. Acum, nu mai aveam pământ pe care să cad. Nici pentru a fi zdrobit. Mă aflam în gol. Suspendat. Fără nici un punct de sprijin în spaţiu. Eram în cădere liberă. În neant. Nimic de care să mă agăţ. Nici măcar un loc unde să cad.

Nu-mi închipuisem mai înainte că ţara natală, patria mea, avea o asemenea importanţă. Că existenţa mea depindea de patrie. Sunt oameni pentru care patria nu înseamnă nimic. Unii spun: *Ubi bene ibi patria*, „Unde e bine acolo e patria"[1].

În acea noapte, i-am înţeles pe cei care spun că un om fără pământ nu este un om adevărat şi că moartea este de preferat exilului. Am înţeles că România, ţara mea natală, era prelungirea firească a propriului meu trup.

6

Răspunsul pe care l-am dat acestei sfidări capitale nu este deloc original. Am reacţionat la pierderea pământului meu natal asemenea strămoşilor mei. Asemenea poporului meu. Exact în acelaşi fel.

România s-a născut la sfârşitul secolului întâi. Are două mii de ani. Aceeaşi vârstă cu Biserica lui Hristos. Este rău aşezată pe harta lumii. România se află în Europa. Dar ea este *extra muros*. Este în marea periferie orientală a Europei.

La Răsărit, în nesfârşitele întinderi ale Uralilor, Mongoliei şi Altaiului, unde se află marile rezervoare de popoare, barajele se rup, în perioade aproape ciclice, şi nenumărate popoare se revarsă către Occident. Ele năvălesc precum apele unui potop. Inundă, înghit totul în trecerea lor. Nimic nu ar putea să le oprească. Nu se poate ridica un baraj împotriva oceanului dezlănţuit. Mongolii, hunii, tătarii, vandalii, goţii, vizigoţii, gepizii, ostrogoţii, Attila, Ginghis-Han, Tamerlan, toate aceste flageluri au ieşit din acelaşi rezervor. S-au năpustit toate spre Occident. Prima ţară europeană înghiţită de barbari a fost România. Primii invadatori vor sosi încă de la naşterea României. Ţara mea este una dintre ultimele colonii romane întemeiate de Traian. La sosirea barbarilor, o parte dintre romani s-au retras. Ei nici măcar n-au încercat să-i

[1] Cicero, *Tusculanus*, V, 37.

oprească pe barbari. S-au reîntors în Italia. Au devenit italieni. O altă parte dintre romani au rămas credincioşi strămoşilor lor. Au rămas romani. Au rezistat vrăjmaşilor. Au devenit români. Ei vor păstra numele Romei. Căci între român şi roman diferenţa nu este decât de o singură literă. Timp de două mii de ani n-au existat decât şaizeci şi patru de ani de răgaz. De libertate. Restul timpului ei l-au trăit sub ocupaţia invadatorilor care veneau întotdeauna dinspre Răsărit. În România, de două mii de ani, fiecare generaţie a cunoscut una ori mai multe invazii. Ne-am obişnuit cu acestea. La fiecare invazie, românii se retrag în munţi, se sălăşluiesc pe înălţimi. Aplică strategia orhideelor. Tot astfel am făcut şi eu.

7

Orhideele sunt flori tropicale. Sunt poate cele mai frumoase flori din lume[1]. Pentru a trăi, orhideele, care au o rădăcină minusculă, nu mai mare şi nu mai groasă decât un ac de brodat, nu au nevoie decât de o fărâmă de pământ, de puţin aer proaspăt şi de câteva raze de soare. Nu e mult. Dar pământul în pădurea tropicală este invadat, exact ca România, de arbori uriaşi, înalţi de zeci de metri. Aceşti uriaşi vegetali confiscă întreg pământul cu trunchiurile şi cu rădăcinile lor de nemăsurat. Nu există o bucată de pământ liber în care orhideea să poată să-şi înfigă minuscula ei rădăcină. Chiar dacă printr-o minune orhideea află un fir de pământ unde să-şi planteze mica ei rădăcină, aceasta nu foloseşte la ceva. Nu poate să supravieţuiască, căci invadatorii nu confiscă doar pământul, ci şi aerul şi lumina. În pădurile tropicale se face noapte în plină zi. Arborii invadatori nu îngăduie soarelui să intre şi să pogoare aici. Ocupanţii uriaşi ai Tropicelor confiscă şi aerul. În pădurile tropicale te sufoci, n-ai aer, la fel ca în galeriile subterane.

Fără aer, fără pământ şi fără lumină, orhideea este sortită pieirii. Nu-i rămâne decât un singur mijloc de supravieţuire: să devină o plantă parazită.

Toate creaturile vegetale ale pădurilor tropicale şi care trăiesc alături de invadatori sunt parazite. Ele trăiesc aici atât de bine...

[1] Constantin Virgil Gheorghiu, *Pourquoi m'a-t-on appelé Virgil?*, Paris, 1968, cap. 11.

Dar orhideea nu poate să devină o floare parazită. Şi-ar pierde frumuseţea. Nu poţi fi parazit şi frumos. Parazitul este urât, dezgustător. Orhideea este făcută pentru a fermeca lumea cu frumuseţea ei.

Orhideea se caţără, aşadar, cu disperare, pe arborii uriaşi, pe aceste catedrale vegetale. Ajunge în vârful lor. La zeci de metri de pământ, de îndată ce a ajuns în vârful copacilor, orhideea îşi înalţă, îşi aruncă rădăcinile sale deasupra petalelor. Orhideea îşi înfige, astfel, rădăcinile în cer, tot aşa cum celelalte plante şi flori îşi înfig rădăcinile în pământ. Orhideea îşi trage seva, viaţa ei, din razele de soare, din umiditatea norilor şi din azur. Ea se hrăneşte şi se adapă pur şi simplu din cer. La fel cum celelalte flori se hrănesc din pământ.

Pentru că pământul i-a fost interzis, ea creşte în cer. E o performanţă ce ţine de miracol. Dar miracolele săvârşite de o floricică pot la fel de bine să fie realizate de omul care este regele creaţiei. Cu atât mai mult cu cât omul nu este, de asemenea, străin de cer. Platon afirmă că omul este o plantă cerească ce-şi are rădăcinile în cer[1].

Poporul meu român practică de două mii de ani strategia orhideelor. Când potopul cotropitorilor dinspre Răsărit se revarsă peste pământul românesc şi-l înghite, oamenii se retrag pe înălţimile munţilor. Lipsiţi de pământul lor, ei trăiesc asemenea orhideelor.

Se spune că omul nu poate trăi fără pâine. Istoria românilor arată contrariul. Eu, personal, m-am hrănit – în adevăratul sens al cuvântului – din cer, când nu era pâine. Şi am supravieţuit.

Iată faptele:

În satul meu de munte, pe versantul răsăritean al Carpaţilor, hrana lipsea. Iarna mai ales, între Crăciun şi Paşti, era foamete. Nu aflai nicăieri nici măcar un bob de grâu ori de porumb. Eram mai mulţi copii. Nu aveam haine. Afară era frig. Rămâneam cu toţii închişi în casă. Ne era foame. Ţipam împreună cu surorile mele în acelaşi timp. Plângeam, cerând ceva de mâncare. *Mama-prezbitera*, mama mea, lua de sub grindă Biblia, deschidea la Cartea lui Iov şi ne citea cu voce tare suferinţele cumplite ale acestui om sfânt. Aflând despre nenorocirile prin care a trecut Iov,

[1] Platon, *Timaios*, 90 B.

uitam de foame. Când ne linişteam, *mama-prezbitera* punea Biblia la locul ei, sub grindă. După o jumătate de oră, începeam să ţipăm din nou de foame. Şi iarăşi *mama-prezbitera* lua Biblia şi ne citea un alt capitol din Iov. Şi uitam iarăşi de foame. Aceasta se petrecea de mai multe ori pe zi. În fiecare zi. În toate zilele. În toate zilele de iarnă. În loc de pâine, ni se dădea Iov. Pot să spun că în copilăria mea m-am hrănit cu Iov. Am supravieţuit fără hrană, fără pâine. Căci ne hrăneam din cer. Precum orhideele.

Poporul meu a trăit aproape în acelaşi fel. Timp de două mii de ani. Asemenea orhideelor.

Sunt poet. Menirea poeţilor e frumuseţea.

Acum, când tocmai îmi pierdusem pământul, m-am căţărat pe trunchiul popoarelor străine asemenea orhideelor. Mi-am aruncat toate rădăcinile mele spre înalt. Deasupra capului. Este o existenţă primejdioasă. E periculos să trăieşti în vârful copacilor. Te afli fără încetare la cheremul furtunilor. La cheremul tuturor intemperiilor. Duci o existenţă plină de primejdii. Precară. Fără posibilitatea de a te sprijini de ceva, indiferent de ce anume. Fără adăpost. Pradă capriciilor vânturilor, ploii şi furtunii, oricât de neînsemnate ar fi acestea.

Această schimbare a existenţei mi-a modificat profund identitatea. Ţara mea natală a căpătat pentru mine o valoare fără seamăn. Considerabilă, a devenit sfântă. Carnea mea s-a contopit cu pământul natal şi suflul cu răsuflarea poporului meu.

Ştiu, patria adevărată a omului este în cer, unde el va trăi veşnic, iar aici pe pământ trăim doar câteva zeci de ani, provizoriu.

În ciuda acestui fapt, n-aş schimba pământul stâncos şi neroditor al munţilor mei pe pământul Canaanului. Nu l-aş schimba pe toate pământurile celor două Americi. N-aş schimba România nici pentru Pământul Făgăduinţei... Nu visez decât la ea. Nu o cânt decât pe ea.

Sunt poetul lui Hristos şi al României. Aceasta este adevărata mea identitate.

II

Locul şi data naşterii

1

Am venit pe lume în luna septembrie 1916, într-un sat de munte din nordul României, numit Valea Albă. Fiecare om susţine că cea mai bună dintre femei este mama lui. Aprecierea nu este pe de-a-ntregul subiectivă. Fiindcă pentru fiecare individ femeia care l-a iubit cel mai mult şi care s-a ocupat cu cea mai mare credincioşie de el este, desigur, propria mamă. Nici o altă femeie, oricât de sfântă ar fi ea, nu o va întrece vreodată.

Avem, aşadar, dreptate să fim mândri, fiecare dintre noi, de propria mamă, considerând-o în mod obiectiv superioară tuturor celorlalte femei.

Sunt mândru de patria mea, România, ca de propria mea mamă. În pământul acestei ţări se află rădăcinile mele, implantate adânc şi amestecate cu osemintele tuturor strămoşilor mei. Mama mea, patria, are un nume nespus de frumos. Ca toate iubitele. Se numeşte România. Este singura ţară latină care păstrează numele Romei. În limba mea, „român", deci *roman,* are în plus o căciuliţă peste „a", un accent circumflex. Cei care nu cunosc pronunţarea accentului circumflex ne numesc *roman.* Acelaşi nume pe care şi-l dădeau strămoşii noştri din Roma.

Străinii care ne numesc romani nu fac nici o greşeală. Limba noastră este latină. Dacă se vorbeşte rar româneşte, oricine cunoaşte latina o înţelege.

Dacă veţi coborî din tren într-o gară românească, indiferent care anume, veţi auzi în toate părţile oameni care se strigă între ei

cu nume romane: Titus, Horaţiu, Tiberiu, Ovidiu, Virgil, Cezar, Livia, Valeria, Sabina... Ca şi cum te-ai afla la Roma pe vremea Imperiului. Statuia Lupoaicei romane cu cei doi gemeni, Romulus şi Remus, este prezentă pretutindeni, la intersecţiile străzilor, în pieţele publice, în holurile ministerelor, pe coperţile caietelor, ca şi pe prima pagină a manualelor şcolarilor.

România este rotundă precum luna. Ca luna plină. Privindu-i conturul pe hartă, ai putea spune că e desenată cu compasul. Este o imagine agreabilă şi-ţi face plăcere de a te fi născut într-o ţară care seamănă cu luna plină. Acest lucru este neîndoielnic, îţi dăruieşte mai multă plăcere ca atunci când te-ai fi născut într-o ţară ce are forma unei cizme ori a unei trompe de elefant, precum Italia sau Suedia.

România se află la periferia răsăriteană a Europei, la aproape trei mii de kilometri est de Franţa. Ea aparţine geografic şi cultural Europei. Dar se află *extra muros,* fiind supusă tuturor nenorocirilor. Tocmai pentru că se află la periferia Europei, România a avut o soartă mai puţin fericită decât surorile ei latine, Franţa, Italia, Spania, surori care sunt gloria şi admiraţia lumii.

România nu este nici prea mare, nici prea mică. Are aproape aceeaşi mărime ca Anglia, Italia şi Norvegia. Frontierele României sunt Dunărea, Nistrul, Câmpia Tisei şi, în partea de nord, munţii.

În mijlocul ţării se află Carpaţii. Ei au forma unui corn care străbate ţara de la miazănoapte la miazăzi. În centrul ţării se ridică un masiv muntos asemenea unui castel fortificat. Ca un castel de neînvins. În această fortăreaţă a Carpaţilor se refugiază românii atunci când barbarii invadează ţara înghiţind totul în calea lor, precum puhoaiele potopului.

România este situată, în planisferă, la aceeaşi altitudine ca jumătatea de sud a Franţei.

Anul este împărţit în patru anotimpuri, bine despărţite unele de altele, precum bucăţile unui măr tăiat în patru felii. Zăpada soseşte întotdeauna – cu precizia orarelor de tren – după Sfântul Dumitru, şi primăvara soseşte în aprilie, după Sfântul Gheorghe. Iarna e nespus de friguroasă. Termometrul coboară până sub minus treizeci de grade în anumite regiuni. Stâncile crapă şi seva îngheaţă în trunchiul copacilor. Troienele sunt mai înalte decât casele şi întreaga ţară este albă precum o rochie de mireasă.

Popoarelor dinspre sud le-a fost teamă să treacă Dunărea şi să pătrundă în partea de miazănoapte a acesteia. Zăpada le înspăimânta. Credeau că fulgii mari şi albi de zăpadă erau pene. „Cât despre ţinuturile de la nord de Dunăre, se spune că pe acestea nu este cu putinţă să le vezi, nici să pătrunzi aici, din pricina fulgilor care cad din toate părţile... Văzduhul este atât de plin de fulgi, că nu se poate nici vedea, nici înainta."[1]

Cumplitele ierni care bântuie România nu sunt europene. Ele vin din Rusia. Ca toate nenorocirile care se abat asupră-ne.

La Răsărit de România se află stepa. Ea începe în Asia şi acoperă întreaga Rusie. Rafalele de vânt, furtunile de zăpadă, gerul năprasnic, aproape siberian, ca dintr-un rezervor ale cărui stăvilare au cedat, se revarsă prin stepa rusească pentru a se năpusti spre Europa, ameninţând să o înghită. Adevărate invazii. Traversează stepa rusească şi se îngrămădesc spre Europa. Nimic nu le opreşte.

Singura metereză împotriva frigului, a gheţii şi zăpezii siberiene este arcul Carpaţilor care se ridică în mijlocul României. În acest zid de apărare se sparge frigul invadator venit dinspre taigaua şi gheţurile Siberiei. Fără Carpaţi, zăpada şi frigul siberian ar invada întreaga Europă.

România, aşa cum este aşezată pe harta Europei, îndură toate invaziile frigului, în fiecare iarnă, aşa cum îndură toate invaziile barbarilor care se năpustesc din acelaşi loc ca furtunile de zăpadă.

Amplasarea României pe harta lumii este un izvor de mari nenorociri pentru ea.

2

Relieful României este ca dosul unei farfurii: în centru se află masivul Carpaţilor. De jur-împrejurul podişului sunt colinele şi dealurile, câmpiile şi văile însorite. Toate drumurile sunt vălurate. Mergând, urci şi cobori armonios, ca şi când ai scanda un sonet ori *Georgicele* lui Virgiliu. La fiecare pas apare un peisaj nou. Totul se află în armonie. Nu există munţi abrupţi care să agreseze şi să sfâşie cerul şi norii. Vârfurile cele mai înalte arareori dacă depăşesc două mii de metri. Natura e după măsura omului. Lip-

[1] Herodot, IV, 7.

sită de violenţă, de brutalitate. Există, cu toate acestea, două disonanţe: Bugeacul şi Bărăganul. Sunt două „invazii geografice" venite dinspre Răsărit, precum invaziile barbare şi agresiunile hibernale ale rafalelor de vânt şi furtunilor de zăpadă. Stepa rusă a invadat şi ea România. Stepa sălbatică a trecut fluviul-graniţă Nistru în două locuri. Aceste două incluziuni ale stepei în armonia peisajului românesc sunt disonante.

Bărăgan înseamnă „furtună de zăpadă". Panait Istrati a descris această câmpie în cartea sa *Ciulinii Bărăganului*. În timpul verilor secetoase, pământul neted al Bărăganului se preface în praf. Vântul îl ridică în vârtejuri, aşa cum se ridică apa oceanului în cicloane. Cerul devine de culoarea mierii, iar soarele se întunecă.

Sunt spectacole străine României. Aceste două câmpii sunt enclave. Vestigii ale invaziilor trecute. În afara acestor două câmpii, peisajul României se armonizează ca un rondou.

Românii seamănă cu ţara în care trăiesc. Au simţul măsurii. Sunt romani autentici. Nu sunt lipsiţi de măsură precum vecinii lor slavii, nici nu au impetuozitatea maghiarilor ori caracterul excesiv al orientalilor. Poporul român este frugal. E simplu. Nu e nici orgolios, nici slugarnic. Caracterul şi gusturile lui sunt ilustrate de emblema pe care şi-a ales-o.

Anumite popoare adoptă ca emblemă a lor leul, tigrul, vulturul şi chiar vulturul bicefal. Sunt popoare orgolioase, agresive, dominatoare şi cuceritoare. Precum Anglia ori Germania. Alte popoare au ales ca stemă a lor o floare. Franţa regilor, floarea de crin; Persia, trandafirul; Filipinele, Coreea, hibiscusul; Olanda, laleaua, şi multe popoare din Asia, floarea de lotus. Poporul român a preferat frunza verde. Simpla frunză verde a oricărui copac şi a oricărei plante. Toate cântecele populare, doinele încep prin evocarea frunzei verzi: foaie verde de stejar, foaie verde de cireş, de arţar, foaie verde busuioc, foaie verde de castan, de salcie ori de dud... Fie că e vesel ori trist, românul cântă mereu frunza verde. Cel mai adesea el cântă firul verde de iarbă. Cea mai simplă, cea mai obişnuită şi cea mai sărăcăcioasă dintre toate frunzele. În ea, România află frumuseţea totală, o frumuseţe care este de ajuns.

Unul dintre cei mai mari poeţi americani, Walt Whitman, a dat acelaşi titlu tuturor cărţilor pe care le-a publicat: *Leaves of grass*, „Fire de iarbă"...

În ciuda frugalităţii sale şi a modestelor lui exigenţe, românul a avut întotdeauna o viaţă aspră. Principala cauză sunt cei două mii de ani de ocupaţie străină. Nefericiţii care nu-şi află nicăieri fericirea lor privesc spre cer. Desigur, e în firea omului să privească spre înalt. Dintre toate creaturile universului, doar omul a fost creat vertical. „Statura omului este dreaptă, înălţată către cer şi privind spre înalt [...] în timp ce trupul tuturor celorlalte animale este aplecat spre pământ."[1]

Popoarele fericite privesc spre pământ. Se ocupă de lucrurile care le înconjoară. Românii, pentru a uita nefericirile pământeşti, au ochii pironiţi la bolta albastră a cerului. Românii au cântat întotdeauna cerul mai mult decât pământul.

Deasupra României se află un culoar aerian, lat aproape de două sute de kilometri, care merge de la nord la sud. Este calea pe care apucă păsările migratoare. Toamna, acestea părăsesc ţările dinspre miazănoapte, frigul şi zăpada, şi apucă spre ţările calde şi însorite ale Egiptului, Palestinei, Greciei şi Siriei.

În fiecare toamnă, mii de păsări împodobesc cerul României, deasupra creştetelor noastre, ca nişte miriade multicolore.

Le privim minunaţi. Iubim frumuseţea. Se spune că orice român s-a născut poet. Ceea ce ne miră e că păsările, deşi nu cunosc alfabetul, zboară în forma literelor. Mai ales cocorii. Ei zboară ca şi când ar scrie versuri pe pagina albastră a cerului.

Suntem mulţumiţi că păsările pleacă spre sud la apropierea iernii. Ele nu vor îndura asprimile iernii din nord. Nu vor fi ucise de rafalele vântului îngheţat, iar aripile lor nu vor suferi din pricina degerăturilor în flăcările albe ale furtunilor de zăpadă.

Noi, românii, privind păsările ce pleacă toamna către ţările calde, nu le invidiem. Ne gândim la îngeri. Căci îngerii nu sunt precum rândunelele şi cocorii, care ne părăsesc atunci când este vreme rea[2]. Ei rămân cu noi, îndură cu noi vitregiile iernii. Datorită îngerilor, care sunt alături de noi, românii nu au dorit niciodată să-şi părăsească pământul natal în vremuri de restrişte.

Păsările migratoare se opresc întotdeauna pe pământ românesc. Fac aici o escală. Coboară pe pământul nostru pentru a se

[1] Sfântul Grigorie de Nyssa, *P.G.* [Patrologia Greacă] 44, col. 144 B.

[2] Cardinal José Sáenz de Aguirre, *Théol. S. Anselmi*, tom 3, sec. 4, disp. 125, Salamanca, 1685, p. 457.

odihni şi a se întrema. Toate păsările care fac escală în România, mai ales rândunelele, iau în ciocul lor, la plecare, un spic de grâu. Ele îl vor lăsa să cadă deasupra mănăstirilor Greciei, Sinaiului ori Pustiei Nitriei, în Egipt, unde trăiesc pustnici. Eremiţii acestor ţinuturi pustii adună grâul adus de rândunele şi fac din el prescuri pentru Liturghie.

Noi, românii, suntem mândri că furnizăm grâu pentru prescurile sfinţilor creştini din Orient şi din Africa. De fiecare dată când se adună grâul, se lasă pe câmp spice, care vor fi culese de rândunele pentru a fi duse creştinilor îndepărtaţi, care nu au grâu nici măcar pentru slujbele lor religioase.

România a fost întotdeauna vestită pentru grâul său. Cu patru veacuri înainte de Hristos, când Alexandru cel Mare a vrut să cucerească ţara strămoşilor mei, cu greu avea să înainteze din pricina lanurilor de grâu. Cronica relatează: „Soldaţii lui Alexandru înaintează sub pavăza nopţii şi a înălţimii grâului [...]. Infanteria înaintează aplecând şi dând la o parte spicele cu ajutorul suliţelor şi ocupă astfel un teren descoperit."[1]

România dispune, de asemenea, şi de aproape două sute de kilometri de litoral. Are, aşadar, o fereastră spre mare. Din păcate, este o fereastră spre o mare închisă: Marea Neagră.

3

Strămoşii mei vor locui ţara rotundă de la Dunăre încă de la crearea lumii. Arheologii află în fiecare zi urmele lor îngropate în pământ. În afară de ceea ce ne spun arheologii, nu se cunosc prea multe despre ei. Un popor e cunoscut în ziua în care el intră în Istorie. Se spune că se intră în Istorie atunci când cineva începe să scrie despre tine. Grecii şi romanii sunt cei care au născut aproape toate popoarele Europei încă de la intrarea în Istorie. Romanii sunt cei care au scris primii despre germani, celţi şi gali. Mulţumită lor îi cunoaştem. Cu prilejul războaielor, îndeobşte, cea mai mare parte a popoarelor intră în Istorie. Atunci începe să se scrie despre ele. Grecii au născut, de asemenea, la intrarea lor în Istorie, o mulţime de popoare. Mai ales în perioada expediţiilor lui Alexandru cel Mare.

[1] Flavius Arrianus, *Les Expéditions d'Alexandre le Grand* (traducere franceză, Paris, 1575).

Grecii şi romanii îi numeau pe strămoşii mei, care locuiau în România de astăzi, daci sau geţi. Ei înşişi îşi spuneau nemuritori. Spuneau aceasta, că erau nemuritori, pe un ton firesc, tot astfel cum alţii afirmă că sunt francezi, belgieni sau italieni. Herodot scrie: „Geţii se cred nemuritori şi cred că cel care moare îl va afla pe regele său în cer."[1]

Strămoşii mei credeau că adevărata lor patrie era cerul, că ei nu se aflau pe pământ decât provizoriu. Moartea era pentru ei o repatriere. Din această pricină aşteptau moartea tot astfel cum cei care călătoresc în străinătate aşteaptă să se întoarcă acasă. În timpul războiului, „dacă mor, ei cred că Dumnezeu le-a fost binevoitor, dar dacă nu mor în luptă, cred că s-au făcut vinovaţi de vreo oarecare fărădelege şi că din această pricină nu au avut norocul să moară"[2].

Nemuritorii aveau un rege care se sălăşluia în cer. Pe pământ, nemuritorii erau împărţiţi în două caste: nobilii sau *pelleati,* care puteau fi recunoscuţi de departe, căci aveau acoperământ. *Capillati* formau cea de-a doua clasă. Nu aveau dreptul să-şi acopere capetele lor. Erau excluşi din funcţiile publice. Nu aveau nici măcar dreptul la cuvânt în adunări[3].

Segregaţia nu se datora nici naşterii, nici averii, ci doar înţelepciunii.

Oamenii care dădeau dovadă de bun-simţ şi de înţelepciune erau autorizaţi să poarte acoperământ. Aceştia aveau în cap un creier capabil să raţioneze, deci un bun preţios. Ei dobândeau dreptul, ba chiar aveau obligaţia, să şi-l protejeze. Cei care se comportau ca şi când ar fi fost lipsiţi de raţiune, ca şi când nu ar fi avut creier, nu aveau nevoie să-şi acopere capul, care nu conţinea nimic preţios. Un cap gol, lipsit de raţiune, nu merită să fie acoperit şi protejat. Trecerea de la o castă la alta se făcea în permanenţă. Nu existau caste închise, în fiecare zi erau oameni care dădeau dovadă de bun-simţ şi că erau în stare să ia decizii bune. Atunci primeau pe loc dreptul de a-şi acoperi capul.

Cel mai adesea, *pelleati* erau cei care îşi pierdeau dreptul de a purta acoperământ. Erau atunci trecuţi în casta capetelor goa-

[1] Herodot, IV, 94.

[2] *Ibidem.*

[3] Jordanes, *De Gothorum origine et Rebus gestis*, XI, 72.

le. A purta acoperământ era o mare cinste. Cinstea se urcă la cap însă mai ceva decât alcoolul. Cea mai mare parte a oamenilor puternici se poartă precum oamenii beţi. „Omul în cinste fiind n-a priceput; alăturatu-s-a dobitoacelor celor fără de minte şi s-a asemănat lor."[1]

La puţină vreme după naşterea lui Hristos, romanii vor ocupa ţara nemuritorilor. Legiunile romane ale împăratului Traian vor trece Dunărea pe la Turnu Severin, pe un pod monumental construit de Apolodor din Damasc, cel mai vestit arhitect din acea epocă. Ţara nemuritorilor a fost prefăcută în colonie romană. Această cucerire este ilustrată de basoreliefurile de pe Columna lui Traian. Ele pot fi văzute şi în zilele noastre în Forum, la Roma. Conducătorii Nemuritorilor n-au putut să se împace cu înfrângerea. Se vor sinucide. Cu toţii. Pentru a nu cădea în robie.

În noua colonie, cuceritorii vor descoperi mine de aur şi de argint. În acea epocă, la Roma exista o categorie de oameni care trebuiau exterminaţi. Aceştia erau creştinii. Ei erau aruncaţi drept hrană fiarelor în circuri. Nero îi ardea pentru a lumina Roma în timpul nopţii, prefăcându-i în torţe.

Împăratul Traian s-a hotărât să folosească această mână de lucru, pe creştini. El i-a trimis la muncă forţată în mine, *ad metala*, în ţara Nemuritorilor.

Printre cei mai vestiţi creştini trimişi la mină se afla Sfântul papă Clement, care a murit la minele de marmură din Crimeea[2]. O parte dintre sfinţii ocnaşi trimişi în minele din ţara Nemuritorilor au fost însoţitori ai apostolilor.

„Înainte de a fi coborâţi în mine, condamnaţii *ad metala* erau bătuţi cu vergi [...], erau însemnaţi pe frunte, li se nituiau piedici la picioare [...], li se ardeau nervii de la un popliteu cu fierul roşu [...], li se scotea un ochi cu pumnalul la un întreg convoi, apoi li se cauteriza orbita roşie cu fierul înroşit."[3]

Aceşti sfinţi ocnaşi vor aduce Evanghelia în ţara Nemuritorilor. Propovăduind cuvântul lui Hristos, ei vor întări poporul Nemuritorilor în credinţa lor întru nemurire.

[1] Psalmul 48, 21.

[2] *Acta Marturii Clementis* (de Simeon Metafrastul, în *Surius*, 23 nov). *Acta Constantini*, M. Bolland, 9 mai.

[3] Dom H. Leclercq, *Les Martyrs*, Paris, 1909. Constantin Virgil Gheorghiu, *Le Peuple des Immortels*, 1955, p. 252.

4

Poporul Nemuritorilor a dispărut de două mii de ani. Dar amintirea lui este mereu prezentă în munţi. Ca şi cum ar mai trăi. Nu departe de satul meu natal există o stâncă frumoasă, care se ridică deasupra celorlalte. Are silueta unei femei. Se numeşte Dacia sau Dochia. Tinerele şi tinerii din toate satele dimprejur vin aici duminica. Pun buchete de flori, dansează în jurul acesteia şi cântă:

Între piatra fulgerată
Şi piciorul pustnicului
E o stâncă ce odată
Fost-a fiică de împărat.

Se spune, într-adevăr, că această stâncă a fost odinioară o frumoasă prinţesă. Se numea Dacia. Era fiica celui dintâi rege al Nemuritorilor. După înfrângerea şi moartea tatălui ei, Dacia s-a refugiat aici în munţi împreună cu însoţitoarele sale. Împăratul Traian a poruncit să fie arestată. Atunci când soldaţii romani erau gata să pună mâna pe ea, frumoasa prinţesă nemuritoare şi însoţitoarele sale se vor preface în stânci. Astfel, vor scăpa de robie. Vor rămâne libere. Vor deveni cele mai frumoase stânci.

Se ştie că, în ziua în care trâmbiţele îngereşti vor anunţa Învierea, prinţesa prefăcută în stană de piatră va învia. Căci, în acea zi, toate fiinţele omeneşti se vor reîntoarce la viaţă. Cei care sunt înmormântaţi în cimitire vor ieşi din mormintele lor, cei care au murit înecaţi vor ieşi din ape. Cei care şi-au pierdut viaţa în foc vor învia din cenuşă şi cei prefăcuţi în piatră vor ieşi din stânci.

În acea zi, stânca Dacia, redevenită prinţesă nemuritoare, va păşi alături de noi spre tronul lui Dumnezeu.

Satul meu natal se numeşte Valea Albă. E un cătun al comunei Războieni din judeţul Neamţ. Este asemenea altor sate de munte care se află pe versantul răsăritean al Carpaţilor din nordul României. Prin mijlocul satului curge un râu cu apă limpede şi străvezie ca lacrima.

Numele satului meu m-a nedumerit. Am întrebat de ce se numea Valea Albă. Fiindcă nu era nimic alb. Valea cu atât mai mult nu era albă. Avea culoarea altor văi de la munte: albă iarna, verde primăvara şi vara, şi culoare bronzului, cuprului şi a aurului, toamna, atunci când cad frunzele.

Ni s-a povestit că odată – nu chiar de mult – satul meu natal şi valea întreagă erau albe în toate anotimpurile, vreme de mai multe anotimpuri, vreme de mai mulţi ani. Râul care traversează satul era şi el alb, ca şi cum ar fi fost un râu de lapte.

Armata turcă, care a ocupat România timp de cinci secole, a înaintat în iulie 1496 până în satul meu natal. Erau unităţi otomane de ieniceri, ce ucideau şi ardeau totul în calea lor.

Domnitorul moldovean Ştefan cel Mare a încercat să-i oprească. Turcii erau numeroşi câtă frunză, câtă iarbă. Precum o mare de oameni înarmată până-n dinţi. Românii au fost copleşiţi şi înghiţiţi de mulţimea turcilor. Armata moldoveană a fost decimată.

După luptă, turcii se vor retrage. Dar ţara era moartă. Tăcută. Ca un cimitir. Pământul era devastat. Gol. Nu mai erau nici sate, nici livezi, nici ţipenie de om. Oamenii şi animalele dispăruseră. Cu toţii. Nu mai era decât cenuşă. Moldova nu mai era decât un pământ dezolant. O ţară a morţii. A venit apoi un vânt cald asupra ţării şi o epidemie i-a doborât şi pe puţinii supravieţuitori ascunşi în păduri ori în peşteri. Nu vor rămâne în viaţă nici oameni, nici animale. Chiar şi găinile, pisicile şi câinii vor muri. Şi s-a lăsat o linişte desăvârşită peste munţi. Străinii care vor trece mai apoi pe aici nu vor încerca să se apropie de satul meu natal, acolo unde avusese loc masacrul.

Călătorii priveau de departe. Căci era pământul morţii. Împărăţia vulturilor, a duhorii şi a leşurilor. A venit iarna. Zăpada groasă a acoperit ca un linţoliu alb muntele. Primăvara următoare, în 1497, zăpada s-a topit. Muntele s-a făcut iarăşi verde. Ca în toate primăverile. Dar pământul în care se afla satul meu a rămas alb. Întreaga vale era albă. În plină vară, ca şi când ar fi fost acoperită de o zăpadă groasă. Călătorii îşi făceau semnul crucii, de departe, şi-şi grăbeau pasul. Pământul a rămas alb în toate anotimpurile, vreme de mai mulţi ani. Nu era zăpadă, erau oasele albe ale morţilor. Oase mai albe decât zăpada. Precum nămeţii. Toate acestea deoarece după bătălie nu au mai fost oameni vii în ţinut pentru a-i înmormânta pe cei morţi. Şi morţii au rămas la suprafaţă. Morţii au devenit albi. Râul avea culoarea laptelui pentru că apa lui, ca lacrima, curgea peste osemintele albe. Albia râului era pardosită peste tot cu oase. Începând din acea vreme, satul meu natal a primit numele de Valea Albă.

Înainte de a muri, în anul 1504, domnitorul Ştefan a împărţit pământul satului meu celor mai viteji ostaşi ai săi.

Când soldaţii au primit pământul, ca recompensă a vitejiei lor, oasele morţilor nu mai erau albe. Osemintele morţilor îşi pierduseră albul lor şi se prefăcuseră în pulbere. Valea nu mai era albă. Dar ea a păstrat numele.

Pământul de pe câmpul de bătălie, îngrăşat de nenumăraţii morţi, a devenit cel mai roditor din ţinut. În pământul Canaanului, câmpurile nu erau la fel de roditoare ca la Valea Albă.

De când am auzit această poveste, m-am schimbat. Nu puteam să mai păşesc la fel ca înainte. Ştiam acum că păşeam peste morţi. Că pământul, întreg pământul din jurul meu, era plămădit din osemintele lor. Oriîncotro mergeam, călcam peste strămoşii mei. Căci pământul văii mele erau oasele strămoşilor mei. Am aflat că morţii prefac un câmp pietros şi arid în pământ roditor. Oasele, prefăcute în pământ, urcă în seva trunchiurilor de arbori şi devin mere, cireşe, piersici. De fiecare dată când muşcam dintr-un măr, mâncam din strămoşii mei. Pentru mine, strămoşii aveau acum un gust. Era gustul păinii, al fructelor, al legumelor, căci ei erau în grâu, în porumb, în zmeură, în tot ceea ce mâncam. Cunoşteam parfumul strămoşilor, căci ei se aflau în trandafiri, în liliac, busuioc şi îl adulmecam în bujori. Cunoşteam culoarea lor. Când vântul înălţa praful, îi ridica pe strămoşi în vârtejuri. Până la nori. Şi din nori strămoşii cădeau pe pământ în fiecare picătură de ploaie şi în fiecare fulg de zăpadă. Strămoşii erau în frunzele copacilor, în lemn. Se aflau în apa pe care o beam. Casa noastră era făcută din strămoşi, fiindcă ei se aflau în pământul din care erau plămădite cărămizile zidurilor. Erau în lemnul din care era făcut acoperişul casei natale, în lemnul porţilor, în lemnul scaunelor şi al meselor. Strămoşii mei erau acoperişuri, pereţi, uşi, case, hrană şi băutură.

Aceasta este valabil peste tot. În toate ţările. Pentru toţi oamenii. Dar celor care nu s-au născut pe versantul răsăritean al Carpaţilor, la Valea Albă, nu le pasă de el. Căci pământul lor natal nu a fost alb, ca al meu, în toate anotimpurile şi atât de multă vreme.

5

Nu am fost niciodată singur în copilăria mea la Valea Albă. Strămoşii îmi ţineau tovărăşie prezenţi în tot ceea ce se afla în jurul meu. Erau în pământ, în copaci, în flori, în iarbă, în zidurile caselor. Peste tot.

Eram în siguranţă, întotdeauna, printre ai mei. Dar într-o zi o idee groaznică mi-a încolţit în cap. L-am întrebat pe tata:

– Turcii, ienicerii, care ne-au cotropit şi ne-au masacrat, n-au avut şi ei morţi în bătălie?

– Turcii au avut de o sută de ori mai mulţi morţi decât moldovenii, mi-a spus tatăl meu. Necredincioşii au murit aici cu zecile de mii. Din această cauză s-au retras, deşi biruitori.

– Şi unde sunt acum turcii morţi?

– Aici, sub picioarele noastre, în pământ. Ca şi morţii noştri. Ei sunt de o sută de ori mai numeroşi.

Am amuţit. Am încremenit. Toate visurile mele s-au spulberat. S-au prăbuşit.

– Turcii morţi sunt aici în pământul nostru?, am întrebat.

N-am mai aşteptat răspuns. Am izbucnit în lacrimi. Nu aveam în jurul meu, sub mine, numai pe strămoşii mei, ci erau şi turcii, vrăjmaşii. Sălbaticii au venit să ne masacreze, să ne violeze mamele, să ne ucidă copiii, să ne pârjolească pământurile, să-i pună în lanţuri pe oamenii noştri şi să-i ducă să-i vândă ca robi... Mă înecam în lacrimi. Era cumplit. De nesuportat. Mâncam oasele ucigaşilor necredincioşi, nelegiuiţi, veniţi să ne masacreze. Îi beam şi trăiam laolaltă cu ei. În comuniune totală. Stomacul şi măruntaiele mele mi s-au întors pe dos. M-am jurat să nu mai mănânc nimic, căci ei erau în orice hrană, în pâine, în fructe, în legume. Îmi venea s-o rup la fugă. Să părăsesc acest pământ infestat. Infect. Plin de oasele ucigaşilor. Dar deocamdată nu puteam să fac nimic. Să spun ceva. Lovitura era mult prea mare. Eram dezarmat, fără grai, fără putere.

Tatăl meu m-a luat în braţe. Obrajii îmi ardeau. Ochii îmi erau scăldaţi în lacrimi. Aveam inima zdrobită. Mă simţeam umilit.

– Turcii sunt strămoşii noştri, a repetat tatăl meu. Sunt carne din carnea noastră...

M-am smuls din braţele lui. Am scăpat luând-o la fugă. Voiam să fug cât mai departe cu putinţă. Nu puteam să-l mai ascult. Cu-

vintele lui erau culmea grozăviei. O blestemăţie. Un sacrilegiu. Cum puteau fi proferate astfel de cuvinte? Aceste hoarde, care semănau în drumul lor măcelul, pustia, doliul şi moartea, puteau fi ei rudeniile noastre? Cum puteau fi rudeniile noastre, ei care ne cotropesc, ne masacrează, ne prind mamele şi surorile noastre şi le vând ca sclave? Ei care ne ard casele, recoltele noastre, ei care trec prin ascuţişul sabiei tot ceea ce este viu? Să spui că biciul lui Dumnezeu este fratele meu era prea mult. M-am jurat să nu-l mai ascult niciodată pe tatăl meu. Niciodată. Mi-am astupat urechile, dar tata m-a prins din urmă.

– Nu!, am spus. Nu mai vorbi! N-o să te mai ascult niciodată!

Pentru copii, cea mai mare ofensă este să le spui că seamănă cu prostul satului, cu un cocoşat, cu un om demn de dispreţ şi înspăimântător. Să aud spunându-mi-se că eram frate cu turcii era cea mai mare ofensă. Însemna să mă anulezi, să mă înjoseşti, să mă distrugi. Căci după cele povestite rezulta că turcii erau tot ceea ce-i mai rău în lume. Culmea oricărui dezastru. Numele de turc e totuna cu devastator, incendiator, masacre, moarte. Turcul e rău. E infernul de generaţii întregi. De când se auzea de numele de turci, se părăsea totul şi, luând-o la fugă, oamenii plecau să se ascundă, pentru a nu cădea în mâinile lor. Chiar şi popoarele care nu au avut parte de invaziile turcilor sunt îngrozite de ei. Papa a poruncit tuturor creştinilor din Apus să bată în fiecare zi clopotele la prânz ca să ceară îndurare de la Dumnezeu, să fie cruţată Europa de invazia turcilor. Vreme de un veac clopotele s-au tras în întreaga Europă apuseană, în timpul prânzului. Erau „clopotele turcilor". Căci turcii au înaintat până la Viena, şi Europa întreagă tremura de teama lor.

– Turcii sunt fiii noştri, a spus tata. La fel cum tu eşti fiul meu.

– Eu, frate cu turcii?, am întrebat în hohote de plâns. Ce rău ţi-am făcut ca să mă pedepseşti astfel şi să-mi spui aşa ceva?

– Nu mă crezi?, a întrebat tata.

Am tăcut. Cu neputinţă să accept rudenia cu turcii. Era nespus de umilitor. Prea de tot.

Mai târziu a trebuit să mă împac cu evidenţa. Turcii erau, orice s-ar spune, fraţii mei.

Iată povestea:

Când turcii au ieşit din stepele lor din Asia şi s-au năpustit ca nişte haite de lupi flămânzi asupra Europei, popoarele creştine

s-au unit pentru a-i opri. Creştinii au dat nenumărate bătălii împotriva lor. În Kosovo, în 1389, pe Câmpia Mierlelor. La Valea Albă, în 1496, în pusta maghiară. Creştinii se vor apăra eroic sub domnitorii lor: Huniade, Ştefan cel Mare, regele Lazăr al Serbiei, Skanderbeg al Albaniei. Dar ei au fost învinşi. Forţele erau inegale. Turcii erau mai numeroşi. Ei vor supune Balcanii şi întreaga Europă răsăriteană.

Naţiunile supuse de turci au fost organizate în raiale, în turme, precum vitele. Pentru turci, popoarele învinse erau un şeptel. Funcţia lor era de a produce hrană şi bogăţii pentru cuceritori. Popoarele supuse aveau aceeaşi utilitate şi acelaşi statut precum turmele de oi, de vaci, de boi, care produc lapte, carne, lână şi piei. Popoarele creştine supuse au fost, vreme de cinci secole, animale de povară şi turme ale turcilor. Creştinii nu aveau stare civilă. Animalele nu sunt înscrise în registre la primărie la naşterea ori la moartea lor. Animalele sunt inventariate precum obiectele. În registrele de stare civilă nu erau înscrişi decât turcii, musulmanii, doar ei erau fiinţe omeneşti. Nemusulmanii erau şeptel, vite.

Turcii creşteau de la an la an tributul. Însă ei nu se mulţumeau doar să ceară grâu, aur, argint, fructe, lână, miere, oi. Turcii cereau, ca tribut, copii mici. Prunci de ambele sexe. Această prelevare de copii ca tribut al sângelui datorat învingătorului se numea în greceşte *Paidomazoma*[1] şi turceşte *Devşirme*.

Colectorii de impozite smulgeau în fiecare toamnă mii şi mii de prunci de la sânul mamelor lor creştine şi-i duceau la Istanbul. La sublima Poartă Otomană. Era tributul creştinilor pentru sultan. Copilele erau destinate vinderii ca roabe şi ca femei pentru harem. Băieţii erau crescuţi în credinţa musulmană şi în disciplina militară. Ei formau trupele de elită ale Imperiului Otoman: cumpliţii şi sângeroşii ieniceri care semănau teroarea, moartea şi pustia în ţările cucerite de turci. Aceşti copii creştini luaţi de turci şi ajunşi ieniceri îi vor masacra pe români la Valea Albă, în satul meu natal. Ucigaşii sălbatici care se îndârjeau împotriva noastră masacrându-ne erau, cu adevărat, fraţii noştri, verii, rudele noas-

[1] „Devşirme", în *Nouvelle encyclopédie de l'islam*, vol. 2, pp. 217-219. Georges P. Pefanis, *Paidomazoma*, Atena, 1948. A.Vacalopoulos, *Histoire du néo-hellénisme*, Salonic, 1964, t. B. 1, pp. 50-61. Constantin Virgil Gheorghiu, *De la vingt-cinquième heure à l'heure éternelle*, Paris, 1965.

tre. Erau carne din carnea noastră. Os din oasele noastre. În venele lor curgea acelaşi sânge ca în venele noastre. Fraţi adevăraţi. Era un adevăr. Trebuia să-l accept.

De când am ştiut aceasta, privesc vrăjmaşul cu alţi ochi. Ştiu acum că vrăjmaşul ar putea fi fratele meu după trup. Şi ezit să-l lovesc pentru a mă apăra. Poporul meu a plătit tribut în copii, în carne vie, tributul sângelui, vreme de cinci secole. Fără nici o şovăire.

Nu exista decât un mijloc de a nu mai plăti acest cumplit tribut: a te lepăda de Hristos. A deveni musulman.

Dar nici o femeie, nici un om din munţii mei, nu s-a lepădat de credinţa creştină. Niciodată. Când turcii ne-au cucerit eram cu toţii creştini. Când turcii ne-au lăsat în pace, după cinci veacuri, eram tot creştini. Cu toţii. Fără nici un „musulman român".

Hristos, în cer, este cu siguranţă mulţumit de noi. Ne-am ţinut bine. Vreme de cinci veacuri. A fost cumplit de greu. Fără să îngenunchem. Tăind în fiecare toamnă câte o bucată din propriul nostru trup. O parte din noi înşine pentru a rămâne creştini. Nu suntem, din această pricină, mai buni creştini decât alţii. Departe de una ca aceasta!

Dacă am preferat să ni se smulgă pruncii noştri de la sânul mamelor lor, în loc de a ne lepăda de Hristos, e că pentru noi a fi creştin este lucrul cel mai important de pe pământ. Mai important decât propria noastră viaţă. De două mii de ani suntem înrobiţi. Lipsiţi de libertate. Căutăm libertatea precum cei însetaţi, rătăciţi prin pustie, caută o gură de apă. Gata să-şi dea viaţa lor pentru o picătură de apă. Nu ne-am aflat libertatea nicăieri altundeva decât în credinţă. Doar în credinţa creştină. Ea ne dovedeşte că, în ciuda înrobirii la care ne-a constrâns Istoria, suntem făpturi libere. Suntem egali. Suverani. Cu toţii. În Biserică ni se redă condiţia noastră firească, demnitatea noastră omenească. Suntem urcaţi pe adevăratul nostru piedestal. Omul este regele creaţiei. Tot ceea ce există în univers, absolut totul, a fost creat pentru om.

În Biserică redevenim noi înşine. Aici ne regăsim. Aşa cum suntem cu adevărat. E singurul loc de pe pământ în care respirăm liber. În care redevenim persoane create după chipul lui Dumnezeu, în exemplar unic, de neînlocuit şi nemuritor.

Omul poate să renunţe la toate în afară de libertate. Căci aceasta este împotriva firii omeneşti.

Pentru aceasta, poporul meu din Carpaţi a rămas creştin. Aşadar, liber.

6

Când am venit pe lume, în luna septembrie 1916, nu mai era ocupaţie otomană. Turcii plecaseră. România devenise regat. O ţară liberă şi suverană. Primul rege al României a fost încoronat la 10 mai 1880 cu o coroană turnată din oţelul tunurilor pe care le capturaserăm turcilor în timpul Războiului de Independenţă, la Plevna, în 1878.

Turcii erau, aşadar, învinşi şi izgoniţi din ţară. Se putea din nou respira liber şi se putea spune din nou cu voce tare că eşti român. Căci până la Independenţă ne fusese interzis să ne spunem români. Trebuia să spunem că suntem moldoveni, valahi ori ardeleni. Numele de român era proscris. Tot astfel, când cele două provincii româneşti Valahia şi Moldova se vor reuni într-un singur stat, pe 24 ianuarie 1861, şi îşi vor alege un singur prinţ, turcii se vor opune ca noul stat să poarte numele de România. A fost numit „Principatele Unite". Există încă, în zilele noastre, la Paris, în apropierea Senatului, un hotel care se numeşte „Hotelul Principatelor Unite", în amintirea timpului în care era interzis românilor să se numească români.

Am venit, aşadar, pe lume într-o ţară liberă şi independentă. La naşterea mea, regatul României era nespus de tânăr: avea treizeci şi şase de ani. Nu era rotund ca luna plină, avea forma unui corn de lună. Căci doar versanţii răsăritean şi de miazăzi ai Carpaţilor, adică Moldova şi Valahia fuseseră eliberate, reunite şi ridicate la rangul de regat.

Era doar o treime din teritoriul naţional. O suprafaţă de 131.020 kilometri pătraţi. Celelalte două treimi ale pământului românesc se aflau încă sub ocupaţie străină. Regatul României avea pe atunci 6.200.000 de locuitori. O treime din poporul român. Două treimi din fraţii noştri, mai mult de douăsprezece milioane, erau în continuare subjugaţi.

Am venit pe lume chiar în toiul Primului Război Mondial. În 1914, când a izbucnit războiul, România a vrut să se bată şi ea pentru eliberarea tuturor românilor. Dar, de orice parte s-ar fi dat, România ar fi pierdut. Dilema era totală. Dacă România trecea de

partea Aliaţilor, ea putea să-i elibereze pe românii din Transilvania, dar renunţa în mod automat la o treime din teritoriul său care era ocupat de ruşi. Fiindcă ruşii erau în tabăra Aliaţilor. Dacă România trecea de partea Germaniei, ea putea să-i elibereze pe românii supuşi ruşilor. Dar lăsa atunci în robie o treime din poporul său care trăia sub ocupaţia Austro-Ungariei.

Cu trei săptămâni înainte de naşterea mea, pe 15 august 1916, România şi-a încredinţat soarta în mâna lui Dumnezeu şi a declarat război Germaniei pentru a elibera provinciile româneşti ale Transilvaniei, Banatului, Crişanei, Maramureşului şi Bucovinei.

O misiune militară franceză, comandată de generalul Berthelot, a sosit în Moldova. Cinci sute de mii de soldaţi ruşi, care luptau în Podolia şi în Galiţia, au fost trimişi în Moldova pentru a întări armata română. Trei sute de mii de soldaţi ruşi vor sosi pe mare, în portul Constanţa. Comandantul suprem al armatelor rusă, franceză şi română a hotărât începerea ostilităţilor. Atacul a fost declanşat la sud de Dunăre. Trupele româneşti se aflau în prima linie. Ele au atacat Turtucaia pe 6 septembrie 1916. Ruşii, deşi foarte aproape, nu au făcut un pas. De altfel, nici francezii care se aflau la Salonic, sub comanda generalului Sarrail. Armata română a rămas singură. Germanii o vor încercui şi o vor masacra. Nu a supravieţuit nici un soldat român. Nu era o înfrângere. Era un dezastru. Nu vor fi supravieţuitori.

Armata română de la Turtucaia a fost decimată. Locotenentul Virgil Popescu şi plutonierul Traian Ştefănescu din regimentul 84 infanterie se vor arunca în Dunăre cu drapelul, pentru a-l aduce în patrie înot. Au fost împuşcaţi în mijlocul fluviului.

Vestea dezastrului s-a aflat, două zile mai târziu, în întreaga ţară. Era 9 septembrie 1916. Ziua în care am venit pe lume la Valea Albă.

Pe 16 decembrie 1916, germanii vor ocupa Bucureştiul. Regele şi miniştrii se vor refugia în Moldova. Nu exista nici palat şi nici o clădire pentru a-i găzdui. Au fost cazaţi de către particulari.

România a fost redusă în câteva zile la jumătate din teritoriul ei. Nu mai avea nici măcar forma unui corn de lună. Devenise o bucată de corn.

Iarna 1916-1917 – prima iarnă din viaţa mea pe pământ – a fost cea mai aspră dintre cele pe care le-a cunoscut vreodată

ţara. Un raport al misiunii franceze în România o descrie astfel: „Iarna a sosit. România este fără vlagă... Fatalitatea se îndârjeşte împotriva ei. Frigul, vreme de trei luni, se va dovedi nespus de cumplit: –30 de grade ziua şi –40 de grade noaptea. Suferinţele sunt de nedescris. Exodul a făcut să pornească la drum 1.500.000 de refugiaţi civili veniţi să se adauge peste populaţia obişnuită a Moldovei... 40.000 de prizonieri germani, bulgari, austrieci şi turci au fost aduşi şi ei... Toate aceste guri trebuie hrănite. Găzduirea armatei ruse, numărând mai bine de 500.000 de oameni, face ca greutăţile să fie şi mai mari. Trupele lor rechiziţionează fără menajamente pentru ei toate depozitele de provizii. Foamea face ravagii. Soldatul român primeşte 300 de grame de mămăligă zilnic, niciodată pâine, şi, de două ori pe săptămână, 300 de grame de carne... Nu există adăpost pentru populaţia excedentară, nici combustibil. Mizeria este înspăimântătoare. Se întinde tifosul exantematic în puţină vreme, producând cumplite ravagii. Refugiaţii, prizonierii, soldaţii mor în fiecare noapte cu sutele. În câteva săptămâni dispar sate întregi. Leşurile cailor morţi de foame acoperă câmpia. Sunt devorate de lupi şi de câini. La Iaşi, capitala Moldovei, s-a instalat guvernul român şi, de asemenea, regele Ferdinand, care-l are mereu alături pe generalul Berthelot, şeful misiunii franceze..."[1]

Armata română, decimată de foamete, de tifos, de neizbândă, îşi revine printr-un efort deznădăjduit şi-i atacă pe nemţi la Mărăşeşti. Românii luptă cu baioneta în mână. Corp la corp. Deznădăjduiţi. Ies biruitori.

Dar incredibila victorie de la Mărăşeşti nu foloseşte la nimic. Armata rusă, care luptă alături de noi, se revoltă. Soldaţii ruşi din Carpaţi îşi întorc armele împotriva propriilor ofiţeri. Pactizează cu inamicul. Se organizează în bande pe care le numesc *soviete*. Se declanşează revoluţia bolşevică. *Sovietele* sunt astfel născute în munţii noştri, aproape în acelaşi timp cu mine.

Sovietele şi cu mine vom creşte împreună. Nedespărţiţi. Precum fraţii siamezi.

[1] Generalul Chambe, *Route sans horizon*, Paris, 1981, p. 146.

7

Pământul era îngheţat. Tare ca piatra. Nu aflai nimic de mâncare. Locuitorii desprindeau scoarţa copacilor şi o puneau la fiert. Era singura lor hrană. Nici o femeie nu îndrăznea să iasă din casă. Trăiau ascunse şi baricadate în casele lor. Erau violate. În plină zi. Pe stradă. Pe zăpadă. În bande. Cele mai cumplite ravagii erau săvârşite de aliaţii noştri: ruşii. Mai ales de „cavalerii sălbatici", divizia *ciumenă*. Era cantonată în ţinutul meu. Era o unitate de cavalerie rusă alcătuită din tâlhari mongoli, cumplit de sălbatici, recrutaţi de dincolo de Urali. Erau comandaţi de contele general Keller.

La fel de înfricoşătoare ca şi cavalerii sălbatici erau bandele soldaţilor ruşi revoltaţi, *sovietele*. Jefuiau. N-a mai rămas atunci în întreaga regiune măcar un singur cal, o singură vacă, un singur viţel. Totul era luat. Nu mai erau nici găini, nici raţe. Nimic. Grâul, porumbul, orzul, secara dispăreau din pământul moldav. Cu toate că nu mai era nimic de luat, bandele înarmate atacau şi terorizau satele zi şi noapte.

O altă teroare erau rechiziţionările făcute de armata română. Ea trecea prin sită fiecare sat, fiecare casă, fiecare hambar.

Într-o noapte, trei jandarmi de la serviciul de rechiziţionări au dat năvală în casa noastră. Erau înarmaţi până-n dinţi. Sălbatici. Cu mustăţi stufoase. Cu mantale grele, de blană, cu bumbi strălucitori de aramă. Căutau „bunuri sustrase rechiziţionării". Un porc ascuns, găini nedeclarate, un sac de cartofi sau fasole... Luau totul. Nu plecau niciodată fără să găsească ceva de rechiziţionat. De confiscat. Luau cuverturi – sub pretextul că ele aparţinuseră armatei –, covoare, farfurii, veselă. Totul. Erau pururea nesătui. Spuneau că trăiam ceasuri grele. Că naţiunea suferea. Că statul avea nevoie de toate. Dădea, în schimb, „bonuri de rechiziţie", mici pătrăţele de hârtie albastră ştampilate cu cerneală violet.

După trecerea serviciilor de rechiziţie, în casă răsunau văicăreli şi plâns ca după o înmormântare, căci cei care rechiziţionau nu se mulţumeau doar să fure. Loveau. Ameninţau. Voiau să ştie provenienţa cratiţelor, prosoapelor ori cizmelor pe care le ridicau. Dacă nu le arătai limpede că le cumpărasei, unde şi când, erai acuzat de furt. Ţi se întocmea proces verbal. Adeseori ţi se

puneau cătuşe şi erai ridicat. Pe timp de război, hoţii sunt judecaţi de justiţia militară şi împuşcaţi.

Cei trei jandarmi au răscolit întreaga casă. Din beci până la acoperiş. Dar în acea noapte n-au aflat nimic de luat, nici măcar o lumânare. Căci ultima oară confiscaseră şi cele câteva resturi de lumânare pe care le găsiseră în fundul unui sertar. Au spus că trăiam clipe grele, că statul avea nevoie de lumânări, de lumină, pentru a lumina. Nu poţi face război pe întuneric. Au confiscat, aşadar, mucurile de lumânare. Lăsaseră, în locul lor, pe masă, un bon de rechiziţie, pentru „lumânări parţial folosite". În acea noapte, nu au dat de nimic. Erau curioşi. Vor arunca o privire răutăcioasă asupra patului. Unul dintre ei a smuls cuvertura şi a aruncat-o pe podea. Am început să plâng. Căci eram vârât sub pături şi sub plapumă de puf. Cu o singură deschizătură, ca să pot respira.

– De ce ascundeţi copilul?, a întrebat brigadierul.

– Nu-l ascund, a răspuns tatăl meu.

– De ce este înfofolit sub aşternuturi, dacă nu-l ascundeţi?

– De frig, a răspuns tata. Nu mai avem lemne de foc. Pruncii sunt firavi. N-are decât câteva luni şi iarna e cumplită...

Cei trei militari nu ascultau ce le spunea tatăl meu. Erau nespus de nemulţumiţi că nu aflaseră ceva de luat. Mă priveau cu ochi răutăcioşi. Ca şi când m-aş fi făcut răspunzător de faptul că nu au mai avut nimic de rechiziţionat.

– Ce vârstă are?, a întrebat şeful rechiziţiei.

– S-a născut în ziua în care s-a anunţat dezastrul de la Turtucaia.

– Când s-a născut?, a întrebat din nou acesta. Mai spune-mi o dată.

Tatăl meu a devenit palid, era vinovat! A vorbit de înfrângerea de la Turtucaia. Cei care vorbesc de o înfrângere sunt defetişti. Defetiştii şi trădătorii sunt pasibili de Curtea Marţială. Sunt împuşcaţi. Mama a înţeles şi ea primejdia. A încercat să repare greşeala spunând:

– Pruncul s-a născut a doua zi după Sfânta Maria. Pe 9 septembrie. Ziua Sfinţilor Ioachim şi Ana. Am vrut chiar să-l botezăm Ioachim, dar ne-am răzgândit. Îl cheamă Virgil. Nu-i aşa că e un nume frumos? Virgil e mai drăguţ decât Ioachim. Nu vi se pare?

Jandarmii n-au răspuns. Priveau pruncul. Mama nu era liniştită. Tăcerea jandarmilor, care se ocupau de rechiziţionări, nu prevestea nimic bun. Voia să-şi dea curaj. Dar se simţea ameninţată. Viaţa pruncului ei era în pericol. Desigur, jandarmii erau români, nu turci. Nu ieniceri. Jandarmii români nu răpesc pruncii de la sânul mamelor lor pentru a-i trimite la Stambul. Turcii plecaseră. Ei au fost izgoniţi. România era un regat liber şi suveran.

În România, nu se mai plătea tribut în copii... Dar mama era din ce în ce mai neliniştită. Se dojenea pentru faptul că nu-şi ascunsese mai bine pruncul. Chiar dacă nu mai erau turcii. Copiii trebuie ascunşi. Întotdeauna. Căci era război. Şi cine ştie dacă armata română n-ar fi putut primi ordin să adune şi ea prunci? Cine putea şti? Pe timp de război e posibil orice... Orice.

– Aţi declarat naşterea copilului dumneavoastră?, a întrebat primul jandarm. Aţi primit certificat de naştere?

– N-am certificat, a răspuns tata.

– La ce dată aţi declarat copilul?, a întrebat jandarmul.

– De ce mă întrebaţi toate acestea?, a întrebat nedumerit tata. N-am săvârşit o crimă. De ce mă întrebaţi de certificatul de naştere al fiului meu? Nu ştiam că pruncul trebuie să aibă certificatul de naştere asupra lui. E primul nostru copil...

– Nu vă întreb de certificat, a spus jandarmul. Bineînţeles că pruncii nu sunt obligaţi să poarte cu ei certificatul de naştere în scutece. Nu. Autorităţile nu sunt atât de proaste încât să ceară un asemenea lucru. Liniştiţi-vă! Nu asta pretind. Vreau să ştiu dacă aţi declarat la primărie naşterea copilului. Atâta tot.

– Nu există primărie la Războieni, a răspuns tata. Primăria a fost rechiziţionată. Acolo este cantonată armata rusă.

– Dar, totuşi, există un primar în comună, a spus jandarmul.

– Nu există primar, a spus tatăl meu. Domnul primar a fost mobilizat. E infanterist. Tocmai ce a scris soţiei sale că a fost avansat la gradul de caporal...

– În lipsa primarului, autoritatea militară are în grijă registrele de stare civilă... Satul este sub administraţia armatei. Aţi declarat naşterea copilului la autoritatea militară?

– Nu, a spus tatăl meu. Nu ştiam că pruncii sunt de resortul armatei.

– Orice cetăţean care nu declară naşterea unui copil în termen de şase luni e pasibil de pedeapsa cu închisoarea. Aceasta poate să conducă până la doi ani de închisoare. Asta spune legea.

Jandarmii l-au luat pe tatăl meu. Nu i-au pus cătuşe, dar l-au ridicat. Mama a plâns toată ziua. Singură, cu mine.

Seara, tata s-a întors. Palid. Istovit. Dar mulţumit.

– S-au purtat bine cu mine, a spus el. Mai ales locotenentul. Au înregistrat naşterea fiului nostru. Dar ca să poată să mă elibereze şi să evite trimiterea înaintea Curţii Marţiale au trebuit să scrie că Virgil s-a născut pe 15 septembrie. Dacă ar fi scris data exactă, aş fi încălcat legea. Astfel, slavă lui Dumnezeu, totul este în regulă.

Mama plângea. Îi era milă de mine. Era un semn rău. Păşeam în viaţă cu o dată falsă de naştere...

III

Părinţii

1

Tatăl meu se numea Constantin şi mama mea, Maria Scobai. M-am născut într-o casă parohială. Căci tatăl meu era preot la Valea Albă, comuna Războieni.

Tata, la rândul lui, se născuse într-o casă parohială, căci tatăl său fusese preot la Valea Seacă. Mama mea se născuse, de asemenea, într-o casă parohială: tatăl mamei mele, părintele Toma Scobai, era preot la Blebea, pe Ozana.

Toţi strămoşii mei, atât dinspre mamă, cât şi dinspre tată, au fost preoţi în satele şi cătunele munţilor de pe versantul răsăritean al Carpaţilor, din Ţara de Sus a Moldovei, în partea de nord a României. Cu toţii au fost preoţi de ţară. De veacuri. Fără întrerupere.

Biserica Răsăriteană îşi alege preoţii atât dintre celibatari, cât şi dintre cei căsătoriţi. Biserica urmează pilda lui Hristos, Care Şi-a ales pe cei doisprezece apostoli ai Săi atât dintre cei necăsătoriţi, precum Sfântul Ioan Evanghelistul, cât şi dintre cei căsătoriţi – asemenea Apostolului Petru verhovnicul. Evanghelia spune că Sfântul Petru a fost căsătorit şi că soacra sa locuia în casa lui[1].

Soţiile apostolilor şi-au urmat soţii lor şi pe Hristos întru propovăduirea Evangheliei[2].

Catolicii din Răsărit îşi aleg şi ei preoţii la fel de bine dintre oamenii căsătoriţi ori dintre celibatari. În România există un mi-

[1] Matei 8, 14; Marcu 1, 30; Luca 4, 38.

[2] I Corinteni 9, 5.

lion şi jumătate de catolici. Preoţii lor sunt căsătoriţi. Ca la ortodocşi. Şi ei sunt buni catolici. Catolici întru totul, asemenea spaniolilor, italienilor ori francezilor. Doar în Occident catolicii au hotărât, începând cu Evul Mediu, să nu hirotonească preoţi decât pe celibatari. În Răsărit am păstrat tradiţia, pentru a nu fi acuzaţi că vrem să procedăm mai bine decât ar fi făcut-o Hristos.

Odinioară, credincioşii erau aceia care alegeau dintre ei pe cel care era cel mai vrednic să le fie preot. Era o alegere mai strictă şi mai echitabilă decât cea a profesorilor de teologie reuniţi într-o comisie. Credincioşii se cunoşteau între ei. Trăiau împreună din copilărie. Nu puteau să se înşele în alegerea lor. Doreau cu toţii să aibă un preot bun pentru a-i înmormânta, pentru a le căsători copiii, pentru a le boteza pruncii şi a se ruga pentru ei. Alegerea lor era severă. În timpurile moderne, credincioşii trebuie să-şi aleagă preotul doar dintre oamenii care au studiat la seminar şi au o diplomă de teolog.

Pentru a putea fi ales şi hirotonit preot, tatăl meu a fost trimis la Seminarul „Veniamin Costachi" de la Iaşi. E cel mai vestit seminar din Moldova. Tatăl meu era în anul al treilea când i-a murit tatăl. Preoteasa Elena, mama lui, rămasă văduvă, a muncit din greu ca să plătească studiile fiului său. Tata şi-a încheiat cei opt ani de seminar pe 28 iunie 1914. A doua zi, de Sfinţii Apostoli Petru şi Pavel, trebuia să se întoarcă acasă. Avea nouăsprezece ani şi jumătate.

Studiile la seminar sunt la fel ca cele din liceu, având în plus studii de teologie şi practică religioasă. Seminariştii locuiesc la internat. Ei sunt îmbrăcaţi în uniformă neagră şi trăiesc, în spatele unor ziduri înalte, o viaţă aspră monahală: deşteptarea în zori de zi, rugăciuni lungi de dimineaţă în biserica seminarului, apoi cursuri şi după cursuri slujbele. După-amiază, studiul şi rugăciunile se împletesc până la căderea nopţii. Tata şi cei douăzeci de colegi ai săi care tocmai îşi încheiau cei opt ani de studii erau aproape cu toţii de aceeaşi vârstă.

Pe 29 iunie 1914, după slujba religioasă, ei vor părăsi seminarul. Nu se vor mai întoarce aici. Pentru ultima oară, vor traversa curtea încolonaţi. Înaintea lor, poarta grea de fier este larg deschisă. Vreme de opt ani au văzut mereu această poartă închisă. Cu

foarte rare şi scurte excepţii. Ieşirile seminariştilor, chiar în grup şi chiar duminica, sunt foarte rare. De la Paşti, nici un elev n-a ieşit pe această poartă.

Tatăl meu, asemenea colegilor săi, era slab, subţire şi palid. Staturile lor sunt precum cele ale tijelor de lalea, care au crescut fără aer şi fără lumină, în spatele zidurilor înalte de piatră.

Tinerii teologi sunt surmenaţi şi subalimentaţi. Sfârşitul anului a fost epuizant. Examenele dure de sfârşit de an au coincis cu postul Sfinţilor Apostoli Petru şi Pavel. Acest post a durat patru săptămâni. Post fără carne, fără grăsime, fără lapte, fără ouă, fără peşte. Doar legume uscate, cartofi şi fasole. Sunt epuizaţi. Obosiţi. Şi, în ciuda acestui fapt, ei sunt fericiţi. În curând vor fi hirotoniţi preoţi. Pentru veşnicie[1].

Tatăl meu se bucura, la fel ca cea mai mare parte a colegilor săi, să meargă cu trenul. Trenul era o noutate. Un lux. Regatul României avea 33 de ani. Vârsta lui Hristos atunci când a urcat pe Cruce. România, în ciuda tinereţii sale, avea deja mai bine de o mie de kilometri de cale ferată. Era o performanţă. De patru ani, tatăl meu lua trenul în fiecare vacanţă. Aceasta aproape că-l ameţea. Îi făcea o plăcere nespusă. Dar bucuria de a urca din nou în tren va fi de scurtă durată...

Înaintea porţii seminarului se afla mama sa, preoteasa Elena de la Valea Seacă. Era cu trăsura şi cu caii ei frumoşi. Aştepta înaintea porţii de multă vreme. În jurul ei erau şi alte femei, şi preoţi, care veniseră după fiii lor. Mai mult de jumătate dintre seminarişti sunt aşteptaţi de părinţii lor. Aproape cu toţii fii de preoţi de la ţară.

Bucuria pe care o va încerca tatăl meu, aflând-o pe mama sa, e mai mare decât cea de a lua trenul, însă o a doua surpriză avea să-l aştepte. Mult mai grozavă încă. Mama sa, semeaţa şi distanta prezbiteră Elena, s-a apropiat de el şi l-a îmbrăţişat. Cu putere. Era prima oară când făcea aceasta. Până atunci, tata se pleca înaintea mamei sale şi-i săruta mâna. Uneori, ea îi săruta fruntea. Protocolar. Aceasta era totul. Acum, ea îl strângea la piept cu putere.

Tatăl meu nu o mai recunoştea pe mama sa. Se purta de parcă ar fi băut. Nu era normal. Toate mamele îi îmbrăţişează pe fiii lor

[1] Evrei 5, 6.

atunci când se despart de ei ori când ele îi întâlnesc. Toate mamele au lacrimi în ochi. Plâng la fiecare despărţire şi la fiecare reîntâlnire. Pentru ele, e ceva firesc. Dar nu pentru preoteasa Elena de la Valea Seacă, mama sa. Ea era mereu dreaptă, precum brazii. Perfect perpendiculară pe pământ. Era întotdeauna egală cu ea însăşi. Nu se vedeau niciodată nici durerea, nici bucuria sa. Când mergea, pasul ei era geometric, egal şi ferm. Nu era firesc ca ea să-l îmbrăţişeze şi să-l strângă la piept asemenea celorlalte femei. Mama tatălui meu nu era ca celelalte femei. Tata s-a întrebat ce-ar fi putut să i se întâmple.

– Colegul tău, Nicolae Scobai, a trecut şi el cu bine examenele?

– E şi el teolog cu diplomă, la fel ca mine.

– Slavă Domnului!, a spus bunica mea. Cheamă-l să meargă cu noi. O să-l ducem cu trăsura.

– Dar Scobai stă la Blebea, pe Ozana, a spus tatăl meu...

– Caii noştri sunt cei mai buni din Moldova. Caii noştri pot să facă un ocol ca să-l ducă pe colegul tău. Cheamă-l!

Tata a pornit îndată după el. Nu înţelegea însă nimic. Absolut nimic. Ca să-l ducă pe Scobai acasă nu era vorba să faci un mic ocol. Distanţa era mare de mai bine de treizeci de kilometri. Dus şi întors însemna vreo şaizeci de kilometri în plus.

– Cheamă-l!, a poruncit bunica mea. Spune-i colegului tău că i-am făgăduit tatălui său să i-l duc acasă.

Tata a împlinit cele poruncite. Nicolae Scobai era un băiat de aceeaşi vârstă cu tatăl meu. Total diferit. Era înalt. Blond, limfatic. Mişcările lui erau unele leneşe. S-a apropiat. A roşit. A sărutat mâna preotesei Elena şi a urcat în trăsură de cum a fost poftit, fără să fie surprins de aceasta.

De îndată ce au pornit la drum, preoteasa Elena a dat un coş de răchită fiului ei. Înăuntru erau un pui, brânză şi pâine.

– Împarte cu colegul tău. Cred că vă e foame.

Cei doi teologi au deschis coşul şi au mâncat. Fără să-şi pună vreo întrebare. Erau mulţumiţi. Caii înaintau la trap, către apus, spre munţii care-şi înalţă piscurile spre cer. Văzduhul era îmbălsămat de mirosul ierbii cosite şi al fânului. Era vremea cositului. Întreaga Moldovă mirosea a liliac, a bujor şi a margarete. Cireşii s-au copt. E un soare ca în zilele de sărbătoare.

– Acum o să cântaţi pentru mine amândoi, a spus bunica mea. O să cântaţi un tropar frumos. În curând, o să fiţi preoţi.

Tata o recunoştea din ce în ce mai puţin pe mama sa.

– Mă aşteptai de multă vreme în faţa seminarului, mamă?, a întrebat el. Când ai plecat de-acasă de ai sosit aşa de devreme?

Bunica n-a răspuns.

– Voiam să iau trenul, a spus tata. Ca de obicei. De ce-ai venit? E prima oară când faci asta. Chiar şi când eram mic n-ai venit niciodată după mine. Ai avut treburi de rezolvat la Iaşi?

– Nu, a răspuns bunica. N-am avut nici o treabă la oraş. Am venit doar după tine. Am ajuns azi dimineaţă. Înainte de răsăritul soarelui.

– Ai călătorit noaptea?

– Sigur, a spus bunica.

– Ai sosit înainte de răsăritul soarelui?

– Te-am aşteptat la poartă mai bine de trei ceasuri.

– De ce-ai făcut asta?

– V-am rugat să-mi cântaţi... a spus bunica. Aţi mâncat. Acum cântaţi un tropar frumos. Ca la biserică. Căci o să fiţi în curând preoţi. Amândoi.

2

Tatăl meu şi colegul lui Scobai au început să cânte. Au uitat să mai pună întrebări. Frumoşii cai înaintau la trap. Iaşiul a rămas mult în urmă. Se apropiau de munţi. Pădurile erau din ce în ce mai dese.

Preoteasa Elena de la Valea Seacă nu-l mai auzea pe fiul ei cântând. Gândurile îi erau în altă parte. Îi mulţumeşte lui Dumnezeu că a ajutat-o să-l afle pe fiul ei teafăr. Că-l are, din nou, alături de ea ca să o ocrotească.

În ajun, pe 28 iunie 1914, preoteasa a auzit că marele arhiduce Franz Ferdinand de Habsburg, arhiduce de Austria, a fost asasinat. A fost ucis de naţionaliştii sârbi la Sarajevo, capitala Bosniei, în inima Balcanilor. Preoteasa Elena a fost atât de impresionată de veste, că i s-a părut că aude cu propriile urechi împuşcăturile de la Sarajevo, la o mie de kilometri distanţă. Nu că ea l-ar fi iubit în mod special pe sărmanul arhiduce. Nu, dar de ceva vreme nu

se vorbea decât de război. Se aştepta ca războiul să izbucnească. Era iminent. Toate popoarele Europei Centrale şi Europei de Răsărit, care trăiau sub dominaţia Austriei, voiau să fie libere. Ţările vecine au decretat mobilizare generală. România a intrat în război şi ea. Douăsprezece milioane de români trăiau sub dominaţie străină. Se va face război pentru a-i elibera. Erau fraţii noştri. Dar în toate războaiele primii ucişi sunt tinerii de 20 de ani. Fiul ei avea 20 de ani. Era sortit să moară printre primii. Bunica a fost cuprinsă de panică. A înhămat în grabă frumoşii ei cai şi a plecat la Iaşi. Între Valea Seacă şi Iaşi sunt şaptezeci de kilometri. S-a lăsat noaptea. Drumurile erau proaste. Bunica a călătorit întreaga noapte. Cu trei ceasuri înainte de răsăritul soarelui ea se afla la poarta seminarului. Nu a cerut să i se deschidă. Nu deştepţi pe cineva în plină noapte. De altfel, chiar în timpul zilei vizitele sunt interzise la seminar. A aşteptat, fericită de a fi acolo. Foarte aproape de fiul ei. Pentru a-l ajuta în orice clipă.

La răsăritul soarelui, vor sosi şi alte femei. Erau mamele celorlalţi seminarişti. Şi ele erau speriate. Avuseseră o noapte albă. Veniseră pentru a le salva viaţa fiilor lor. Băieţii de 20 de ani sunt asemenea fluturilor care zboară de bunăvoie în mijlocul focului. Şi se ard. De îndată ce izbucneşte un război, băieţii de 20 de ani aleargă spre primejdie. Se angajează voluntari. Merg în mijlocul flăcărilor. Asemenea fluturilor. Şi ei se lasă ucişi. Cred că sunt oameni curajoşi. Eroi. Supraoameni. Dar mamele lor suferă după ei, tremură şi plâng. N-au închis ochii toată noaptea. Sunt aici. În faţa porţii seminarului. Cu toate. În acelaşi timp. Asemenea preotesei de la Valea Seacă.

Armata Română are treizeci de mii de soldaţi. E o armată mică. Are nevoie de ofiţeri. Caută tineri care şi-au încheiat studiile. Se spunea că un general va sosi chiar în acea dimineaţă la seminar. Le va promite seminariştilor cu diplomă frumoase uniforme, având ocazia de a deveni eroi. De a se umple de glorie. Şi seminariştii se vor înscrie voluntari şi vor zbura precum fluturii în mijlocul flăcărilor. Şi ei vor muri. Mamele stau înspăimântate, înaintea porţilor, pentru a-i opri.

Preoteasa Elena e mulţumită. A sosit la timp. A salvat viaţa fiului ei. Dar să-l ţină multă vreme în afara primejdiei va fi greu. Cuvintele frumoase nu sunt bune de nimic. Tinerii de 20 de ani

nu înţeleg niciodată chemările spre luare-aminte. Pentru a-i păzi, trebuie să-i pui în lanţuri. Dar chiar şi lanţurile grele de fier sunt zadarnice. În zadar să-i închizi. Ei vor afla mereu un mijloc de a evada. Nimeni nu va putea să-i ţină prizonieri. Pentru a salva viaţa unui fluture care se îndreaptă spre flăcări, e îndeajuns să aprinzi în drumul său o altă flacără. Mai puternică. E singurul mijloc de a întoarce fluturele din calea lui spre moarte.

Orice tânără ştie, din instinct, să aprindă flacăra pasiunii. Prin simpla ei prezenţă.

Preoteasa de la Valea Seacă îl duce pe fiul ei acasă la părintele Scobai. La Blebea. Fiindcă acesta are o fată. E de vârsta măritişului. Se numeşte Maria. Ea va deveni mama mea.

3

Tinerii teologi au cântat tot repertoriul învăţat la seminar. Apoi au adormit. Acum dorm, legănaţi de balansul caleştii. Au capetele sprijinite unul de altul. Ca doi copii obosiţi care s-au jucat prea mult. Preoteasa de la Valea Seacă îi priveşte cu duioşie şi-i lasă să doarmă. Zâmbeşte. E mulţumită. Îl are pe fiul său alături de ea. L-a împiedicat să plece voluntar. Să devină ofiţer. Ca atâţia dintre colegii lui care vor muri în luptă. Aşa cum fluturii mor în flăcări.

Preoteasa Elena ştie că singurul mijloc de a-l păzi pe fiul ei de primejdie este de a-l căsători. De a-l căsători cât mai repede. Ea îl va căsători cu sora colegului său, Nicolae Scobai. De aceea l-a invitat în trăsură şi-l va duce acasă. Scopul călătoriei la Blebea este căsătoria fiului său. Aceasta va avea loc peste câteva săptămâni. Fiul ei nu o cunoaşte pe viitoarea soţie. Dar faptul e lipsit de importanţă. De îndată ce tinerii se vor afla unul în faţa celuilalt, se vor îndrăgosti. Fiul ei are 19 ani şi jumătate. E firesc să se îndrăgostească de prima fată pe care o întâlneşte.

Se apropie de Târgu Neamţ. De la plecarea din Iaşi a făcut o singură oprire. Foarte scurtă. Caii preotesei Elena sunt cei mai iuţi din Ţara de Sus a Moldovei. Cei care nu o cunosc, văzând-o pe drum, îi spun „femeia cu cai frumoşi".

Înainte de a intra în oraş, trăsura face la stânga. O ia pe un drum de ţară. Ajung îndată la râul Ozana. Apa torentului este limpede şi străvezie precum cristalul. Trăsura trece râul prin vad, la

galop, ca nu cumva caii să fie ispitiţi de apă. Le e sete, dar sunt foarte istoviţi pentru a-i lăsa să bea. Roţile caleştii şi copitele cailor la galop ridică apa în jerbe. Cei doi teologi se deşteaptă sub tornadă ca sub un duş rece. Trăsura soseşte pe malul drept al Ozanei. E satul Blebea. Acest cătun a fost odinioară locuit de robii mănăstirii, de *plebe*. *Plebes rustica*. De aceea satul se numeşte Blebea.

În 1864, multiubitul domnitor moldovean Alexandru Ioan Cuza a împărţit pământul marilor latifundiari ţăranilor. Din cauza acestei reforme, bunul domnitor Cuza îşi va pierde tronul. Proprietarii de pământuri îl vor detrona şi îl vor izgoni din ţară. Va muri la Heidelberg, exilat, sărac şi nefericit. În locul lui, pe tronul României va fi instalat un prinţ străin, un Hohenzollern. Dar pământul împărţit de Cuza va rămâne proprietatea foştilor robi, a plebei.

Trăsura se opreşte în faţa unei porţi uriaşe din lemn de stejar sculptat. Casa parohială a părintelui Toma Scobai, preotul foştilor iobagi. Casa este înconjurată de ziduri înalte de piatră. Aceste ziduri servesc mai puţin de gard, cât de dig împotriva apelor torentului care cresc primăvara, ducând totul în drumul lor.

Poarta uriaşă se deschide. Curtea casei parohiale este pavată cu pietre rotunde, bine lustruite, de aceeaşi mărime. Sunt pietre din râul Ozana. Ca şi când ar fi nişte farfurioare. Perfect rotunde. Asemenea frunzelor de lotus. Femeile le folosesc drept capace la bucătărie; căci sunt frumoase şi subţiri. Din aceste pietre cenuşiu-deschis, precum norii, sunt construite digurile, fântânile, pivniţele şi temeliile caselor.

Părintele Toma Scobai vine în întâmpinarea fiului şi a vizitatorilor săi. Este cel mai respectat preot de la munte. Un patriarh. E înalt de statură. Are aproape doi metri. Are o barbă lungă, cenuşie, asemenea profeţilor din Vechiul Testament. Poartă o sutană cu mâneci largi, precum monahii de la Muntele Athos. Un brâu larg de piele neagră şi cizme. Nu-şi taie niciodată părul, care este strâns sub camilafcă.

Tatăl părintelui Toma Scobai a fost şi el preot la Blebea, pe când locuitorii erau iobagi. Bunicul părintelui Scobai şi străbunicul său, la fel ca toţi strămoşii lui, au fost generaţii de-a rândul

preoţii iobagilor din Blebea. Cu toţii. Vreme de veacuri. Fără întreruperi. Preoţi ai plebeilor.

Bunicul părintelui Scobai se numea tot Toma. A avut o mare durere în viaţa sa. Într-o noapte, apele râului Ozana s-au umflat. Pe neaşteptate. Toţi locuitorii dormeau. Apele furioase vor duce la vale biserica şi mai multe case. Când locuitorii s-au sculat din paturile lor deşteptaţi de vacarmul apelor devastatoare, au văzut biserica lor purtată de torent, plutind ca o corabie. Casele pluteau şi ele precum bărcile cu tot ceea ce aveau înăuntru. Vor fi mulţi morţi. Fuseseră luaţi de apă în timp ce dormeau, cu casele lor.

Bunicul părintelui Scobai va construi o altă biserică pe colina ce domină satul. Biserica din Blebea era acum pe înălţimi, ca apele să nu mai poată să ajungă până la ea şi să o ducă la vale. Era o biserică din lemn. Preotul şi-a vândut caii, vacile şi oile şi cu aceşti bani a construit biserica. Dar fiul lui, tatăl părintelui Toma Scobai, a avut şi el parte de nenorocirea pierderii bisericii sale. Într-o duminică, din neglijenţă, a uitat să stingă candela aprinsă din altar. În timpul nopţii a izbucnit un incendiu. Flăcările bisericii, care ardea pe înălţimi, străluminau întreg satul. Locuitorii se vor deştepta şi se vor repezi să urce dealul cu găleţi cu apă ca să stingă focul. Preotul, alergând cu două găleţi de apă, privea flăcările şi se ruga la Dumnezeu ca acestea să nu mistuie pe de-a-ntregul biserica. Când credincioşii şi preotul lor au ajuns pe colină, biserica arsese deja. Nu mai era nimic de stins. Totul se prefăcuse în cenuşă. Tatăl părintelui Scobai n-a putut să vadă cenuşa bisericii sale. Alergând să stingă focul şi privind flăcările, şi-a pierdut vederea. Complet. Dar n-a rămas în întuneric ca alţi orbi. Avea înaintea ochilor săi flăcările. Flăcările care devorau biserica sa. Cu toate că a devenit pe de-a-ntregul orb, i s-a îngăduit să slujească Sfânta Liturghie. A vândut şi el tot ceea ce avea şi a construit o altă biserică la Blebea. O biserică de piatră. Care nu putea să ardă. E biserica de astăzi. Părintele Toma, fiul preotului orb, slujea acum aici. El e bunicul meu dinspre mamă.

Părintele Toma Scobai era departe să-şi închipuie că biserica sa va fi distrusă şi ea. De data aceasta, apele torentului nu o vor mai duce la vale. Nici flăcările nu o vor mai mistui. Dar, după 30 de ani, pe 23 august 1944, biserica construită de preoţii iobagilor

din Blebea va fi complet distrusă de Armata Roşie, care va invada ţara, pustiind totul, asemenea apelor potopului.

Părintelui Toma Scobai nu-i păsa de viitor. Era senin. Mulţumit. Îl strânge pe fiul său în braţe cu duioşie. Apoi, îl îmbrăţişează pe colegul fiului său. Cu aceeaşi căldură. Îi pofteşte pe prezbiteră şi pe cei doi teologi în casă. După datină, li se servesc dulceaţă de cireşe amare, cafea şi apă rece.

Părintele Toma are întotdeauna chipul luminos. O lumină lăuntrică. Din sufletul său. Căci el şi-a împlinit pe de-a-ntregul datoria lui pe pământ. Nu mai aşteaptă decât plecarea. Reîntoarcerea în patrie. Moartea. A făcut toate lucrurile aşa cum se cuvine. A refăcut biserica de la Blebea. A înălţat o frumoasă casă parohială înconjurată de diguri de piatră. Părintele Scobai a desţelenit pământurile necultivate în jurul Blebei şi le-a prefăcut în ogoare roditoare. Pământuri pietroase, sterpe, care n-au fost niciodată cultivate, de la facerea lumii. Pe aceste pământuri, părintele Scobai a plantat pruni, meri şi cireşi. A sădit nenumăraţi arbori fructiferi. I-a îngrijit cu mâinile sale. A săpat pământul stâncos de sub pomi. A semănat lucernă, trifoi şi chiar secară. A construit o moară de apă. A săpat fântâni. A crescut găini, raţe, gâşte, oi şi cai. Cultivă, în special, cânepă şi in – pentru ca toţi credincioşii săi să aibă cămăşi. Adună scoarţa copacilor ca să vopsească lâna din care se fac îmbrăcămintea şi covoarele. În fiecare an adună kilograme de ciuperci şi de fructe. Le pune la uscat. Sunt o mană cerească pentru tot satul după Crăciun, atunci când zăpada e de doi metri şi când nu mai e nimic de mâncat la munte. În spatele casei parohiale uscătoriile de prune fumegă în timpul toamnei până la căderea zăpezii. Prunele vor fi hrana celor săraci pe timp de iarnă.

Părintele Scobai prinde roiuri de albine şi le creşte în stupii casei parohiale. Toţi copiii satului au miere. El pune să fie adunate dude, căpşuni şi cireşe şi le conservă pentru iarnă. Părintele Scobai este pentru sat precum Iosif cel despre care vorbeşte Biblia, care i-a hrănit pe toţi ai săi. Părintele Scobai împlineşte în fiecare zi minunea lui Aaron, care a făcut să înflorească toiagul în mâinile sale. E precum polenul, căci transmite viaţă oricărui lucru pe care îl atinge. El face să înflorească şi să rodească pământul stâncos şi piatra stearpă a satului.

Părintele Scobai are treisprezece copii. Doi au murit. Din unsprezece, câţi i-au rămas, nouă sunt fete. Cei doi băieţi vor trebui să fie preoţi. Dar Dumnezeu va refuza preoţia unuia dintre fiii săi, Ion. S-a născut spân. Un semn că Dumnezeu nu-l vrea ca preot. Cel care este însemnat este exclus din preoţie. Ion a devenit învăţător la Blebea şi dascăl la biserică. Celălalt băiat e Nicolae, colegul de seminar al tatălui meu. Cei opt ani de seminar au fost pentru el opt ani de chin. Nicolae are o credinţă fierbinte. E evlavios. Cântă nespus de frumos. E răbdător, plin de pudoare, de stăpânire de sine şi are un caracter frumos. Dar nu-i plac studiile. Deloc. Acestea au fost pentru el un îndelung calvar, în toţi aceşti opt ani de seminar. Dar, după noua lege, preoţii trebuie să aibă studii. Acum proba a luat sfârşit. S-a întors acasă. Va fi preot aici la Blebea, asemenea tatălui său, asemenea bunicului său, asemenea tuturor înaintaşilor săi.

Cele nouă fete ale părintelui Toma Scobai au fost crescute ca să ajungă preotese, precum soţia Sfântului Petru şi cele ale celorlalţi ucenici care L-au urmat pe Hristos şi pe soţii lor apostoli întru propovăduirea Evangheliei[1].

Primele cinci fete ale părintelui Toma Scobai sunt deja căsătorite. Soţii lor sunt preoţi în satele de munte de pe văile Ozanei, Bistriţei, Moldovei şi Topliţei. Celelalte se vor căsători şi ele cu tineri care vor deveni preoţi la munte.

Cea mai mare dintre cele patru fete ale părintelui Toma Scobai se numeşte Maria. Are 17 ani. Ea a devenit mama mea.

4

Preoteasa Elena de la Valea Seacă, bunica mea, şi-a înfăptuit planul. Pe 28 iunie 1914, când a auzit gloanţele de la Sarajevo, care vor declanşa Primul Război Mondial, a alergat la Iaşi şi l-a adus pe fiul ei la Blebea. L-a însurat cu Maria, fiica părintelui Toma Scobai. Căsătoria tatălui meu, Constantin Gheorghiu, teolog cu diplomă, cu Maria Scobai din Blebea, a avut loc pe 10 octombrie 1914. Este ziua în care avea să moară primul rege al României, Carol I de Hohenzollern. Câteva luni mai târziu tatăl meu

[1] Matei 8, 14; Marcu 1, 30; Luca 4, 38; I Corinteni 9, 5.

a fost hirotonit preot la Valea Albă. Era cel mai tânăr preot de la munte. Eu am venit pe lume un an mai apoi. Luna în care România intra în război şi ziua în care ea va da prima bătălie. Toate ţările Europei se războiau cu înverşunare. Primul Război Mondial începuse de doi ani. Nu era o bună dată de naştere. Nici un loc bun. S-ar putea spune că nu erau vremuri şi loc mai rele pentru a veni pe lume. Profetul Iezechiel povesteşte că a fost dus într-o vale plină de oase. El spune: „Fost-a mâna Domnului peste mine şi m-a dus Domnul cu Duhul şi m-a aşezat în mijlocul unui câmp plin de oase omeneşti."[1] Profetul Iezechiel a fost aşezat în această vale macabră în vis şi pentru o foarte scurtă vreme. Eu eram aşezat cu adevărat într-o vale de oase, la Valea Albă. În ziua în care m-am născut, România a dat dezastruoasa bătălie de la Turtucaia, de pe malul drept al Dunării. Ea a fost încercuită şi masacrată.

Se spune că bunica mea de la Valea Seacă a asistat la botezul meu. Nu ştiu. Prima imagine pe care o am despre ea datează de mult mai târziu. Aveam doi ani şi jumătate. Bunica mea a sosit pe neaşteptate la Valea Albă. Casa parohială era dată peste cap. Totul era în dezordine. Eram exasperaţi de foame, de frig. Epidemia de tifos exantematic făcea ravagii. Şi, mai ales, ne era frică de bandele de dezertori, de *soviete* şi de ucigaşii care te atacau în plină zi în propria casă.

Nu îndrăzneai să ieşi din casă nici măcar să scoţi apă din fântână de teamă de a nu lua cumva boala ori de a fi înjunghiat de bandele *sovietelor*.

Bunica mea ne-a adus şi ne-a pus pe masă o căpăţână de zahăr. Pe atunci nu se ştia decât de căpăţâna de zahăr. Nu de zahărul bucăţi, cristalizat, rafinat. Căpăţâna de zahăr cântărea mai mult de două kilograme. Era un con de culoare gri, aproape negru. Pământiu. Conul cenuşiu avea un capăt de sfoară, precum fitilul lumânărilor, pentru a fi cărat şi agăţat în perete. Nu mâncasem zahăr decât de trei-patru ori până atunci. Zahărul dispăruse de pe faţa pământului. Din pricina războiului. Căpăţâna de zahăr, din mijlocul mesei, cu meşa ei de cânepă, era înfăşurată într-o hârtie groasă vineţie. O hârtie atât de proastă, că se rupea de îndată ce o atingeai. Îmi lăsa gura apă privind la conul de zahăr. De când nu

[1] Iezechiel 37, 1.

mai eram alăptat de mama, îmi era la fel de foame ca celor mari. Mâncam în fiecare zi aceeaşi fiertură fără gust şi fără miros, făcută din mălai, orz şi fasole. Mi-am ridicat privirea spre bunica. Aşteptam îngăduinţa de a-mi atinge degetele de căpăţâna de zahăr şi de a mi le linge mai apoi.

Bunica stătea în mijlocul camerei. Dreaptă. Era poziţia ei firească. Cu capul sus. Nimeni nu a văzut-o altfel. Dar s-a produs o minune. În clipa în care o priveam, bunica s-a aplecat. Trupul i s-a îndoit, s-a pliat ca şi cum ea ar fi vrut să se închine, să atingă pământul cu fruntea sa. Ea a luat astfel aplecată mâna dreaptă a tatălui meu şi a sărutat-o cu evlavie. Apoi s-a îndreptat.

Tatăl meu a rămas înmărmurit. În sutana lui neagră era slab şi subţire, semănând cu un seminarist, cu un adolescent.

– Să te obişnuieşti să-ţi sărut mâna, a spus bunica mea. Sunt mama ta. Dar tu eşti preot. Trebuie să-ţi sărut mâna. Dacă întâlneşti pe stradă un preot şi un înger, trebuie să-l saluţi mai întâi pe preot. Preotul preface pâinea şi vinul în Trupul şi Sângele lui Hristos. Îngerul nu poate să facă asta. Tu, ca preot, Îl ţii pe Dumnezeu în mâinile tale în fiecare duminică. Şi te mai miri că mama ta îţi sărută mâna? Tu eşti preot, fiule! Nici un rege şi nici un împărat nu are puterea ta. Un împărat, de-ar fi el şi Napoleon, Alexandru cel Mare, Cezar, nu porunceşte decât pe pământ şi doar câtă vreme e împărat. Tu ca preot ai puterea de a porunci pe pământ şi în cer. Şi pentru veşnicie. Ceea ce tu legi ori dezlegi este legat şi dezlegat pe pământ şi în cer. Acum şi în veci... Iată ce eşti tu. Şi iată de ce-ţi sărut mâna.

Tatăl meu s-a ferit de privirea mamei sale. Din smerenie. Căci nici un om nu este vrednic de a fi preot. I-a spus:

– Mamă, nu văd trăsura în curte. Unde e?

– Nu mai am trăsură, a răspuns mama. Nu mai am nici cai. Au fost rechiziţionaţi. Toţi. E război. Dar războiul o să se termine într-o zi. Toate lucrurile au un sfârşit. Şi cele mai cumplite rele pe care le îndurăm în acest război nu ne vin din partea vrăjmaşilor noştri, ci de la aliaţii noştri. Camarazii noştri de arme. Aliaţii noştri sunt mai răi decât duşmanii noştri. Mai răi decât tifosul exantematic. Mai răi decât foametea. Mai răi decât orice-ar fi. E vorba de *soviete*. De cum am intrat în război, un milion de soldaţi ruşi au venit în ajutorul nostru. Au venit să lupte alături de noi. De

cum au sosit pe pământul nostru, armata rusă s-a răsculat. Soldaţii şi-au împuşcat ofiţerii prin spate cu un glonţ în ceafă. Un milion de soldaţi răsculaţi s-au răspândit în ţara noastră. Pe frontul de la Turtucaia ei n-au mişcat un deget. La Mărăşeşti, la fel. Soldaţii români, desculţi, corp la corp şi la baionetă, au luptat cu nemţii cu o vitejie nemaivăzută. I-au învins. Armata rusă a rămas cu arma la picior. Fără să mişte. A pactizat îndată cu inamicul. Pe 27 iulie 1917, cu toate că am fost învingători, a trebuit să cerem pace nemţilor. Din cauza revoltei armatei ruse. Răsculaţii s-au organizat asemenea lupilor flămânzi în haite, pe care le numesc soviete. Sunt bande de tâlhari. Bande de ucigaşi. Întorcând armele împotriva ofiţerilor lor şi pactizând cu inamicul pe câmpul de bătălie, ei i-au înjunghiat pe la spate pe aliaţii lor: românii, francezii, englezii. I-au înjunghiat pe toţi aliaţii. La *soviete*, crima şi asasinatul sunt acte de vitejie.

Sergentul răsculat Krîlenko a fost ridicat la gradul de general pentru că a asasinat pe 25 septembrie 1917 pe comandantul-şef Dakunin. Leiba Troţki a fost numit generalisim al răsculaţilor. Pe 17 octombrie 1917, *sovietele* au pus mâna pe întreaga Rusie. Pe 16 iulie 1918, bandele *sovietelor* au masacrat pe ţar, ţarină, pe cei cinci copii ai lor şi pe toţi membrii familiei lor. La Ekaterinburg. Ei au ars cadavrele şi le-au aruncat într-o mină. Pe 28 iunie 1918, au creat Armata Roşie. Pe 3 martie 1918, răsculaţii, deveniţi stăpâni ai întregii Rusii, au semnat pacea cu germanii, la Brest-Litovsk.

Pe 16 aprilie 1918, Bela Kun, vărul lui Leiba Troiţki, va ataca România pe la spate. Pe Câmpia Tisei, în fruntea *sovietelor* maghiare...

– De unde ştii toate astea, mamă?, a întrebat-o tata.

– De unde le ştiu? Dar aceste bande de tâlhari, *sovietele*, s-au născut aici, sub ochii noştri, în România. Din România, bandele *sovietelor* s-au revărsat spre Rusia... *Sovietele* s-au născut pe pământul nostru. În satele noastre. De aici s-a răspândit tot necazul. Suntem cei mai în măsură să le cunoaştem. Nimeni nu a văzut *sovietele* la lucru mai bine decât noi în România. S-au născut odată cu fiul tău Virgil. Şi le cunoşti şi tu aşa cum îţi cunoşti fiul.

Bunica era roşie de tulburare. Ochii ei îi străluceau printre lacrimi.

– Stai jos, mamă, a spus tatăl meu.

Bunica s-a uitat împrejur. Nu avea loc unde să se aşeze. În camera noastră nu erau scaune. Nu erau decât un pat şi o masă de lemn nerindeluit. Sărăcia, în casa parohială, era totală. Nu aveam nici măcar o singură oală. După ce fierbeam mămăliga, în aceeaşi oală se punea la fiert ciorba. Nu aveam decât două străchini de lemn. Mâncam din aceeaşi strachină cu mama. Mâncam cu linguri de lemn. Stăteam pe pat. Tata şi bunica erau în picioare.

– Nu mă întrebi de ce-am făcut treizeci de kilometri pe drumuri bântuite de *soviete* ca să vin să te văd?

– Ba da, mamă, a răspuns tatăl meu.

Dar el n-a îndrăznit să o întrebe pe mama sa de ce a venit.

– Francezii au plecat. Au părăsit România cu generalul Berthelot în frunte. Asta a fost pe 12 martie, dimineaţa. S-au îmbarcat la Socola. Trei trenuri pline de francezi. Regele şi regina s-au dus la gară ca să-i salute. Regina, toată îmbrăcată în alb, în uniformă de infirmieră, încinsă cu negru, în semn de doliu, a plâns. Pe peron, adresându-se francezilor, le-a spus: „Uniformele bleu, de culoarea cerului, pe care le purtaţi, domnilor francezi, sunt ultimele bucăţi de cer pe care noi, românii, le-am mai putut încă contempla, înainte de a intra în întuneric..." Sunt ultimele cuvinte ale reginei Maria. Ileana, sora ta, le-a auzit cu urechile ei. Era acolo.

– Ce făcea Ileana la Iaşi?, a întrebat tatăl meu.

– O mare nenorocire a căzut peste noi. Hai cu mine la Valea Seacă. Acum. Mergem împreună.

– Ce s-a întâmplat cu sora mea Ileana?, a întrebat tatăl meu.

– Hai afară!, a poruncit bunica. *Sovietele...*

Bunica a deschis uşa. Era gata-gata să izbucnească în lacrimi. Nu voia ca nora ei şi cu mine, nepotul ei, să o vedem plângând. Se stăpânea. Înainte să iasă, a spus mamei:

– Părintele Constantin o să-ţi spună mai apoi despre ce e vorba. Iartă-mă că ieşim afară... Vreau să-i spun numai lui. Doar lui. Ca unui preot. Ca la mărturisire.

Bunica şi tatăl meu au ieşit. Mă uitam la ei pe fereastră. Străbăteau curtea în lung şi în lat. Cu paşi mari. Se vedea de departe că vorbeau de lucruri grave. De lucruri cumplite. *Sovietele* au săvârşit o crimă la noi acasă. În familia noastră. Au violat-o şi au ucis-o pe sora tatălui meu? Oare? Aşa cum l-au ucis pe ţar, pe ţarină şi

pe cei cinci copii ai lor? Mama mea crapă căpăţâna de zahăr. Îmi dă o bucată mică. Apoi cade în genunchi. Îi cere lui Dumnezeu să izbăvească lumea de flagelul *sovietelor*, aşa cum a izbăvit-o de turci şi de apele potopului.

5

În luna martie 1918, *sovietele* au săvârşit o crimă în familia mea. Este prima mea amintire despre ei. L-au asasinat pe cumnatul tatălui meu. L-au ucis pe la spate. Cu mai multe gloanţe trase în ceafă. Pentru aceasta, bunica mea a venit la noi scoasă din minţi.

Iată faptele:

Într-o duminică dimineaţa, trei militari ruşi, călare, au bătut la uşa casei parohiale de la Valea Seacă. Bunica mea a mers să deschidă. I-a întrebat ce voiau.

– Excelenţa sa, prinţul colonel Igor K..., adjunct al comandantului misiunii militare ruse pe lângă Majestatea Sa, Regele României, doreşte să vă facă o vizită. M-a trimis să vă întreb în privinţa zilei şi orei în care aţi putea să-l primiţi.

Bunica mea era sus, pe un scăunel, făcut pentru aceasta, şi vorbea ruşilor peste poartă. Era primejdios să le deschizi. Cei trei militari purtau uniforme nou-nouţe. Călăreau cai nespus de frumoşi cu şei strălucitoare. Purtau însemnele Marelui Cartier General al Forţelor Aliate. De la ocuparea Bucureştiului de către germani, în toamna anului 1916, regele, curtea regală, guvernul şi Statul Major se retrăseseră în capitala Moldovei, la Iaşi. Generalul Beleaev şi generalul francez Henri Mathias Berthelot erau consilierii militari ai regelui. La Iaşi nu existau suficiente clădiri pentru a-i adăposti pe rege, suita sa, familia, ministerele şi pe generalii aliaţi. Au fost rechiziţionate, aşadar, castelele din jurul Iaşilor pentru a-i găzdui pe înalţii demnitari civili şi militari. Familia regală s-a instalat la Ghidiceni. La sud de Valea Albă, în castelul unui bogat bancher grec. Ofiţerii superiori ruşi locuiau într-un castel la marginea pădurii Moţica, la răsărit de Valea Seacă. Pentru a merge şi a ajunge de acolo la Iaşi, ruşii treceau prin faţa casei parohiale a bunicii mele. Generalii şi ofiţerii superiori mergeau în trăsură însoţiţi de puternice escorte călare. În ţară erau foarte puţine automobile.

– Cine v-a trimis?, a întrebat bunica mea.

– Excelenţa sa, locotenent-colonelul prinţ Igor K... Este adjunctul generalului Beleaev, consilierul regelui şi şeful misiunii militare ruse. Trecem adeseori pe aici. Îşi are cartierul general la Moţica.

– Aţi greşit adresa, a spus bunica.

– Nu, la dumneavoastră, la doamna preoteasă Elena Gheorghiu de la Valea Seacă, ne-a trimis Excelenţa sa – a spus sergentul rus.

Vorbeşte nespus de bine româneşte. E din Basarabia. Provincie românească ocupată de ruşi de un secol.

– De ce v-a trimis la mine?

– Alteţa sa doreşte să vă facă o vizită şi vă întreabă în ce zi şi la ce oră aţi putea să-l primiţi.

– Prinţul doreşte să-mi facă o vizită?, a întrebat bunica mea surprinsă. Cu ce ocazie?

– O vizită de curtoazie, a spus sergentul. Alteţa sa locuieşte la castel. Trece în fiecare zi prin faţa casei dumneavoastră. Trebuie să-l fi văzut. Alteţa sa vă cunoaşte. O cunoaşte şi pe domnişoara Ileana, fiica dumneavoastră. O admiră. O vede urcând pe cal la marginea pădurii. Alteţa sa vă admiră caii. Aveţi cei mai frumoşi cai din ţară.

– Am înţeles, a răspuns bunica mea. Colonelul dumneavoastră vrea să facă cunoştinţă cu fiica mea, nu-i aşa? Trebuia să spuneţi asta de la început.

– Bineînţeles, a spus sergentul. O admiră nespus. Când a văzut-o pentru prima oară mi-a ordonat: „Mergi şi informează-te ca să afli cine este frumoasa amazoană de la Valea Seacă." Aşa o numeşte pe domnişoara Ileana.

– Du-te şi spune-i Alteţei sale că preoteasa de la Valea Seacă şi fiica sa sunt foarte măgulite de atenţia care li se dă. Apreciază politeţea prinţului. Puţini oameni fac uz de bunele maniere şi de curtoazie. Mai ales pe timp de război. Dar vizita lui nu e de dorit. Sunt văduvă şi fiica mea nu este căsătorită. Suntem două femei singure. Şi dacă o casă de femei singure îşi deschide uşa şi primeşte militari pe timp de război, ea va avea un nume de ocară.

Curierul prinţului a plecat descumpănit, însă va reveni chiar în acea seară. Va aduce o scrisoare cu scuzele acestuia. Prinţul cerea

în scris să fie primit. Preoteasa nu a răspuns la scrisoare. Colonelul nu va renunţa. A trimis scrisori în fiecare zi. În cele din urmă, a sfârşit prin a se prezenta într-o zi în persoană în faţa porţii prezbiterei. Prezbitera îi va vorbi peste poartă. Fără să-i deschidă.

Locotenentul colonel Igor K... era blond, înalt, aproape de doi metri. Dar era firav. Suplu. Părul său era de culoarea inului. Obrajii săi erau roşii precum chipurile copiilor. Avea ochii albaştri. Nespus de albaştri. Ca vitraliile bisericilor. Prinţul purta uniformă de locotenent-colonel din garda ţarului. Călărea un cal nespus de frumos, negru. Era înconjurat de gărzile sale de corp înarmate până în dinţi. Alături de prinţ se afla sergentul-interpret.

– Am venit în persoană ca să-mi prezint scuzele pentru neînţelegerea pe care am provocat-o, a spus prinţul.

A roşit. Ca un adolescent.

Prezbitera de la Valea Seacă a fost impresionată de frumuseţea prinţului şi de căinţa lui. A fost mai ales impresionată de candoarea sa, candoare ce contrasta cu titlurile sale, cu uniforma şi garda impozantă care-l însoţea. Prezbitera a cedat. A deschis poarta. L-a invitat pe verandă, nu în casă. Gărzile călare vor rămâne la poartă.

Terasa, ori mai degrabă prispa casei parohiale, era de lemn. Înconjurată de flori agăţătoare, de volbură şi de iederă. Mai ales de trandafiri. Casa semăna cu celelalte case din sat. Ceea ce o diferenţia de acestea erau ordinea, curăţenia. O ordine austeră. Monahală. Aspră. În ciuda florilor care se căţărau până la acoperiş. Pe verandă erau o masă de lemn şi patru scaune. Colonelul a fost invitat să ia loc. Prezbitera a luat loc într-un alt colţ al mesei. Sergentul-interpret se afla între cei doi. Colonelul a spus că are 29 de ani. La această vârstă, un om normal poate avea gradul de locotenent. Este locotenent-colonel pentru că are un regim de avansare specială. Ca toţi ofiţerii din garda personală a ţarului. Povesteşte cât a trebuit să lupte pentru a avea permisiunea de a veni pe front. Familia lui s-a opus cu îndârjire plecării. Dar a reuşit totuşi. E mulţumit.

Vorbeşte de mama sa. Îi arată prezbiterei o fotografie a acesteia. Este o femeie nespus de frumoasă. Foarte elegantă. Îi vorbeşte, de asemenea, despre cele trei surori ale sale, care sunt mai

tinere decât el. Îi arată fotografiile lor. Sunt într-un colegiu imperial. Se opreşte şi spune dintr-odată:

– I-am scris mamei mele că sunt îndrăgostit de fiica dumneavoastră, de domnişoara Ileana. Că n-am reuşit nicicând să-i vorbesc. Că m-am informat în privinţa ei. Că ştiu totul despre ea. Că o văd din când în când călare la marginea pădurii. Dar, de îndată ce mă apropii, se face nevăzută.

Prinţul îi arată prezbiterei scrisorile de răspuns ale mamei sale. Scrisori în rusă. A dat să fie traduse în româneşte şi le-a bătut la maşină.

– Puteţi să verificaţi că ceea ce v-am spus este adevărat. Că i-am vorbit mamei de sentimentele mele. E la curent cu totul.

Prezbitera Elena o cheamă pe fiica sa. Prinţul şi interpretul se ridică şi iau poziţie de drepţi. Prinţul se înclină. Nu îndrăzneşte să strângă ori să sărute mâna tinerei. Ileana, sora tatălui meu, are 18 ani. E foarte frumoasă. E impresionată de frumuseţea prinţului. E cel mai frumos om pe care l-a întâlnit vreodată.

– Vă mulţumesc pentru vizită, Alteţă, a spus bunica mea după un sfert de ceas.

S-a ridicat. Vizita a luat sfârşit.

– Vreau să vă cer o favoare, doamnă. Aş putea avea o fotografie a domnişoarei Ileana ca să o pot trimite mamei mele?

– Singura fotografie a fiicei mele e cea de la botezul ei. O fotografie de pruncă.

– Aş putea veni ca să o iau într-o zi la Paşcani cu caleaşca la fotograf.

– Ne ducem singure la fotograf. O să vă dăm o fotografie.

– Vă mulţumesc!, a spus prinţul. Mama mi-a cerut aceasta în mai multe rânduri. Ar fi încântată să aibă o fotografie a domnişoarei Ileana. Veţi citi despre asta în scrisorile ei.

Mama prinţului a primit fotografia Ilenei. A trimis, în schimb, o fotografie a sa, într-un medalion de argint, şi o frumoasă scrisoare de mulţumire.

Prinţul a revenit în mai multe rânduri. A fost primit întotdeauna pe verandă. A povestit că are în familia sa mai mulţi episcopi şi monahi. Că familia lui era nespus de credincioasă. A adus apoi cadouri. Zahăr, ceai şi cafea. Lucruri care lipseau pe timp de război. Prezbitera a refuzat. Dar prinţul Igor a insistat atât de mult,

că în cele din urmă se vor învoi să primească. Prinţul era în culmea fericirii atunci când Ileana şi mama ei i-au acceptat cadourile. Ele le vor primi pentru a-i face pe plac. A mai adus şi cărţi de conversaţie în limba franceză. I le-a oferit Ilenei. I-a propus să-i dea lecţii de franceză. Ileana a luat cărţile, dar a refuzat lecţiile. Venea mereu însoţit de interpretul său.

Într-o zi, prinţul s-a înarmat cu întreg curajul său ca să spună:

– Mama şi-a dat consimţământul.

– Asupra a ce?, a întrebat bunica mea.

– Ca Ileana şi cu mine să ne logodim.

– O să vorbim despre asta mai târziu. Când o să se termine războiul, a răspuns bunica mea. Trebuie să mai aşteptăm.

– De ce să aşteptăm sfârşitul războiului?

– Iubirile din vremea războiului se încheie odată cu acesta. Trebuie să aşteptăm pacea.

Prinţul scria în fiecare zi Ilenei. Scrisori lungi. Cu citate din poeţi. Le dădea la tradus în limba română şi le bătea la maşină.

Într-o zi, prinţul a sosit la casa parohială ca scos din minţi. Era în primăvara anului 1918.

– Plecăm! România a făcut pace cu Germania. La Cotroceni. Pe 7 mai. Guvernul uzurpator al Rusiei a făcut şi el pace cu Germania. La Brest-Litovsk. Misiunile militare aliate au ordin să părăsească România. Imediat. Francezii vor pleca pe 12 martie. Trebuie să plecăm odată cu ei. Nu pot să se întoarcă în Franţa decât prin Rusia. Pleacă la Arhanghelsk şi Murmansk. Alţii vor pleca traversând Siberia şi îmbarcându-se de la Vladivostok. Se vor întoarce în Franţa prin Japonia. Vom părăsi Iaşiul în acelaşi convoi cu francezii. În Rusia s-a organizat lupta împotriva uzurpatorilor şi răsculaţilor. Generalii Alekseev, Kurilov şi Kalenin au constituit, din noiembrie 1917, un comandament de coordonare. Generalul Wrangel şi amiralul Kolceak au obţinut mai multe victorii. Mă voi alătura lor. Cu tot Statul Major al forţelor ruse din România. Vor restabili guvernul legitim al Sfintei Rusii.

– Dumnezeu să vă poarte de grijă, prinţe!, a spus bunica mea.

Ileana stătea nemişcată. Încremenită de tristeţe. Prinţul ei se ducea să dea bătălia cu inamicii. Exact cum fac toţi prinţii din poveştile cu zâne.

– Înainte de a mă alătura camarazilor pe front, trec pe acasă, a spus prinţul. Superiorii mei mi-au acordat autorizaţia. Am telefonat azi-noapte mamei mele. Ne aşteaptă. Nu plec singur.

– Bineînţeles că nu plecaţi singur, a spus bunica mea. Mergeţi cu camarazii dumneavoastră.

– Pleacă şi Ileana, a spus prinţul. Vine cu noi. Am s-o duc acasă. Va rămâne cu mama, şi eu voi pleca pe front.

– Nu, a spus bunica.

S-a ridicat, furioasă. A adăugat:

– Nu puteţi spune una ca asta. Nu puteţi să spuneţi că fiica mea o să vă urmeze. Un prinţ nu poate să facă aşa ceva. Nu puteţi să o invitaţi pe Ileana să urmeze armata care se retrage precum cantinierele. Precum fetele pentru soldaţi!

– Nu e vorba de asta, a exclamat prinţul. Am vorbit cu mama la telefon. Ea e de acord. Şi superiorii mei. Ileana şi cu mine mergem să ne căsătorim.

– Să vă căsătoriţi?, a întrebat bunica. Unde şi când?

– Imediat, a spus prinţul. Mai sunt şase ore.

– Vreţi să vă căsătoriţi imediat? În cele şase ore? E o nebunie.

– Evenimentele sunt pline de nebunie, nu noi, a răspuns prinţul. Totul e gata. Episcopul-vicar al mitropoliei de la Iaşi, capelanul forţelor armate ruse şi preotul de la Valea Seacă ne aşteaptă la biserica satului. Am adus verighetele. Şi voalul alb. Totul e gata. Bineînţeles. Trebuie să ne grăbim. Dar avem destul timp să ne căsătorim. Şi mama ne-a dat prin telefon binecuvântarea sa... E fericită.

– E o nebunie!, a spus bunica.

– Evenimentele sunt pline de nebunie, nu noi, a continuat prinţul.

Bunica mea ştia că ruşii sunt puţin nebuni cu toţii. Prinţului Igor, care era colonel la vârsta la care cineva nu poate fi decât locotenent, îi este iertat de a fi nebun. E rus. E tânăr şi e îndrăgostit. Dar mama lui care nu era de vârsta sa era şi ea nebună. Şi toată familia sa. Superiorii prinţului erau nebuni şi ei. Dar Ileana, fiica sa, nu era rusoaică. Şi ea era nebună! Şi ea! Că se bucura.

Bunica mea a trebuit să cedeze. Fusese luată prin surprindere. N-a avut timp să se opună. S-a dus la cununie. O cununie celebrată de episcopul-vicar al mitropoliei Moldovei, capelanul militar

rus şi preotul de la Valea Seacă. O cununie nespus de frumoasă. Biserica era plină de generali şi de ofiţeri superiori ruşi, francezi, români. După ceremonie, cortegiul s-a îndreptat spre Iaşi. Trebuia să se îmbarce pentru Rusia. Era ultimul tren.

Prezbitera a rămas singură. Devenise mama unei prinţese. Dar nu voia să vorbească despre aceasta nimănui. Tot ceea ce se petrecuse era o poveste. Poveştile sunt pentru copii. Cei mari nu trebuie să le creadă. Şi pentru că povestea era reală, prezbitera nu se simţea în apele ei. Era neliniştită. Îi era teamă. Căci nu este firesc ca poveştile să devină realitate.

A doua zi, către seară, o trăsură înconjurată de o puternică escortă militară a ajuns la Valea Seacă. S-a oprit înaintea casei parohiale. Prinţesa Ileana a coborât din trăsură. I-a spus mamei sale:

– La Ungheni, la trecerea Prutului, trenul comandamentului militar rus în România a fost atacat de *soviete*. Soldaţii ruşi care erau în tren s-au răsculat. Prinţul Igor a fost ucis. Cei mai mulţi ofiţeri care se aflau în tren au fost împuşcaţi la fel ca el. Pe la spate. De propriii soldaţi. Asta a fost... N-am mai vrut să continui călătoria. Au insistat să plec cu ei. Am rămas la Ungheni. Până ce trenul a plecat. Ducând prinţul meu mort. Spre Rusia. Mi s-a dat inelul de căsătorie al lui Igor. Apoi, militarii m-au adus acasă. Asta e tot. Am fost prinţesă şi căsătorită timp de câteva ceasuri.

De atunci, Ileana a refuzat să vorbească. A refuzat să se ridice. A refuzat să mănânce. Aceasta se întâmplă de câteva zile.

– Am venit să-ţi cer ajutor, a spus bunica mea. A adăugat: prinţul Igor era întruchiparea unui vis. *Sovietele* au ucis visul împuşcându-l pe la spate. Chiar în spate.

În acea zi a fost singura dată când am văzut-o pe bunica mea plângând.

IV

Primii ani pe pământul natal

1

Primii ani din viaţa mea pe pământ – între 1916 şi 1919 – au fost trei ani cumpliţi pentru România. Ţara era în război. Ocupată de inamic. Teritoriul naţional era redus la o fâşie de pământ, care avea forma unei jumătăţi de corn: Moldova, provincia mea natală. Aici erau îngrămădiţi regele, guvernul, parlamentul, Statul Major, două milioane de refugiaţi, armatele străine aliate şi un milion de soldaţi ruşi răsculaţi. Ţara era decimată de foamete, de tifos exantematic, de teamă şi de bandele înarmate ale răsculaţilor. Moldova era un ţinut dezolant, devastat şi plin de durere. Nu se mai socoteau morţii.

S-ar putea crede că eram cel mai nefericit dintre copii. Dar nu era adevărat. Habar n-aveam de toate aceste dureri din jurul meu. Pentru mine, aceşti ani cumpliţi ai istoriei româneşti au fost cei mai fericiţi ani din viaţa mea. M-am născut în luna în care războiul şi dezolarea începeau, dar nu trăiam încă pe pământ. Trăiam în braţele mamei mele. Eram fericit asemenea drepţilor din sânul lui Avraam. Cu cât foametea şi teroarea erau mai mari, cu atât mama mea mă strângea mai puternic în braţele sale. Eram protejat. Eram la adăpost faţă de orice agresiune şi orice contact cu pământul şi lumea. În jurul meu era foamete. Oamenii mâncau scoarţă de copac. Hrana mea era însă asigurată. Întâi de toate, laptele matern. Mai târziu, înainte de a avea dinţi, mama mea mesteca hrana în locul meu. Nu-mi rămânea decât să-mi deschid gura şi s-o primesc. Trăiam în simbioză cu mama mea. Eram ataşat de

trupul mamei mele asemenea unei ramuri de trunchiul copacului. Eram tot timpul în braţele ei. Nu îndrăznea niciodată să mă aşeze jos. Pământul din jurul nostru era plin de primejdii de tot felul. De paraziţi, de boli, de epidemii cumplite. Mamei îi era teamă să mă desprindă de la pieptul său. Făceam un trup comun cu ea. Toate grozăviile, toate primejdiile din jurul meu îmi rămâneau necunoscute. Erau în favoarea mea. Căci cu cât erau mai mari, cu atât eram mai răsfăţat. Mama, ştiindu-mă în primejdie de moarte permanentă, spunea că dacă mi s-ar întâmpla vreo nenorocire ar muri odată cu mine. Îmi făcea fără încetare declaraţii de dragoste şi jurăminte de credinţă. Îmi spunea că mă iubea mai mult decât „lumina ochilor săi", că ea n-ar fi putut trăi dacă n-aş mai fi sau dacă m-aş fi îndepărtat de ea.

Mama nu avea încă 20 de ani şi eram primul ei copil. Mă iubea mai mult decât orice pe lume. Cosea, deretica şi făcea mâncare ţinându-mă în braţe. Dacă mă aşeza pentru câteva clipe lângă ea, era cu mâna şi cu ochii asupră-mi. Ca să nu mă piardă. Trăiam alături de ea ca şi când aveam un singur trup. Nu m-am îndepărtat niciodată de mama mea. Dacă făceam aceasta, îmi spunea ea, ar fi putut muri. Imediat. Instantaneu. Am luat aceste cuvinte *ad litteram*. Nu aveam nici o îndoială în privinţa adevărului lor. Din această pricină am fost cumplit de tulburat şi de mirat când mama mea a lăsat să intre în camera noastră o femeie străină. Mama m-a aşezat în braţele străinei şi i-a poruncit să mă îndepărtez de ea.

– Ţine-l cât mai departe cu putinţă, i-a spus mama. Să nu-l aduci lângă mine. Pentru nimic în lume.

Am crezut că era un joc. Că mama făcea asta ca să glumească. Însă mi-am dat repede seama că nu era adevărat. Străina, care mă strângea cu putere în braţele sale, m-a scos afară.

În faţa casei noastre era un cireş în floare. Străina m-a aşezat jos, sub cireş. Prima reacţie a fost una de revoltă. Am vrut să mă întorc în casă. Lângă mama mea. Dar străina m-a oprit. Am căutat ajutor în jur. Totul îmi era ostil. Străin. Mă aflam într-un mediu neprietenos. Duşman. Chiar şi razele soarelui, mai înainte atât de dulci, îmi străpungeau ochii ca nişte săgeţi. Am început să plâng, să ţip, să mă zbat. Ca un peşte scos din apă şi azvârlit pe uscat.

Am rugat-o din priviri pe femeia străină să-i fie milă de mine şi să mă ducă înapoi în patria mea, în braţele mamei mele. Străina a rămas de neclintit.

Am ţipat şi am plâns din ce în ce mai tare. Plânsesem adeseori mai înainte. La fel ca toţi copii. Dar de fiecare dată când plângeam, mama mă lua în braţe, mă alinta, mă acoperea de săruturi şi lacrimile se zvântau. Străina era indiferentă la lacrimile mele. Era prima oară când cineva se uita la mine că plâng fără să intervină. Ceva grav avusese loc aşadar. Eram în primejdie.

Străina s-a hotărât, în cele din urmă, să mă ducă în casă. Dar nu în camera mamei mele. Într-o altă cameră. Am protestat iarăşi. Am ţipat. Am plâns. Apoi, obosit de atâtea lacrimi, am adormit.

Când m-am deşteptat, femeia străină era tot lângă mine. Eram prizonierul ei într-un univers ostil. M-a luat în braţe. Am izbucnit în lacrimi. Duşmanul din afară mă biruia. Intra în mine. Pieptul şi braţele acestei femei străine aveau un miros necunoscut. Agresiv. Diferit de cel al mamei mele. Surâsul ei mă făcea să mă tem.

– Vreau la mama!, am rugat-o.

De această dată, străina a cedat. M-a dus în camera mamei. Groaza a încetat.

Mama era întinsă pe pat. Era mai frumoasă ca niciodată. Faţa ei era albă şi luminoasă. Ochii îi erau strălucitori.

Eram atât de fericit să regăsesc paradisul meu, patria mea, că îndată ce femeia străină m-a aşezat pe podea, m-am repezit spre mama jurând să nu mă mai îndepărtez de ea. Nici măcar pentru o secundă. Toată viaţa mea. Să rămân mereu lipit de pieptul ei. Precum o ramură prinsă de trunchiul copacului căruia îi aparţine.

M-am urcat pe marginea patului. Am vrut să-mi reiau locul la pieptul mamei. Locul meu era ocupat. Lângă ea avea ceva roz. Un cap de bebeluş. Un nou-născut. M-am urcat în pat. Am încercat să-l îndepărtez pe intrus. Pe uzurpator. Dar n-am reuşit. Femeia străină, care se afla în spatele meu, m-a luat de umeri, m-a ridicat şi m-a dat jos din pat. Am căutat ocrotirea mamei.

– Stai acolo unde eşti, mi-a spus mama. E cineva la noi. Ai o surioară. Nu-i aşa că e frumoasă? O cheamă Elena.

Mama a sărutat capul blond al pruncului. Nu se mai uita la mine. Toate mângâierile ei erau doar pentru uzurpator. Pentru cel care-mi luase locul.

2

A doua zi dimineaţă am fost dus din nou în curte. Deranjam. Nu mai era loc pentru mine lângă mama. Locul era rezervat nou-născutului. Femeia străină m-a aşezat în faţa casei sub cireşul alb.

– Joacă-te aici, mi-a spus ea.

Şi-a plecat. M-a lăsat singur.

Era frig. Razele soarelui îmi înţepau ochii precum albinele. Eram obosit, căci plânsesem întreaga noapte. Şi nou-născutul plânsese. Mama m-a lăsat să plâng. Dar ea făcea totul pentru a-l potoli pe nou-născut. Am auzit spunând pruncului aceleaşi cuvinte de alintare pe care mi le spunea mai înainte mie. Exact aceleaşi. Îi spunea: „Eşti lumina ochilor mei, nu mai plânge, comoara mea. Dacă plângi, plâng şi eu."

Era o zi timpurie de primăvară. În jurul meu, pământul era negru, răscolit, desfundat de dezgheţ ca după un bombardament. Un spectacol dezolant. Aveam iarăşi lacrimi în ochi. Înaintea mea a apărut tata. Era nespus de subţire în sutana lui neagră. Avea chipul palid.

– Eşti mare acum, mi-a spus tata. Locul tău nu mai e lângă mama. Nu mai plânge. Peste tot, în alte părţi, băieţii de vârsta ta se duc la şcoală. La grădiniţă. Tu ai rămas atât de mult acasă pentru că la noi era război. Şcolile erau închise. Acum, războiul s-a încheiat. Trebuie să recuperezi întârzierea. Căci eşti mare.

Tatăl meu s-a aşezat lângă mine. Pe o piatră mare. O bucată de stâncă. Eram amândoi sub cireş. Tata mirosea frumos. Mirosea a busuioc, a apă proaspătă şi a iarbă. Era tot timpul afară. Îl chemau peste tot. La bolnavi, la cei care mureau. La o mulţime de nefericiţi.

M-am uitat la tatăl meu mirat. Era prima oară când îmi spunea că sunt mare. Până atunci îmi spunea cu totul altfel. Îmi zicea: „ţâncule", „copilaşule" ori „comoara mea cea mică". Eram, aşadar, mic. Pentru ce tatăl meu îmi spunea acum că eram mare? Crescusem dintr-odată? Fără să ştiu? Mă uitam la picioarele, la braţele şi la pieptul meu. Le comparam cu picioarele şi braţele tatălui meu.

– Nimeni nu ţi-a spus că eşti mare?, m-a întrebat tata.

– Nimeni, am răspuns.

I-am arătat trupul meu. Pentru a-i arăta că eram mic.

– Cum sunt mare?, am întrebat. Sunt ca tine?

Tata a fost încurcat de întrebarea mea.

– Eşti mare ca România, a spus el.

Ideea i-a venit pe neaşteptate. De câteva luni nu se vorbea decât de România Mare. Proclamarea României Mari fusese anunţată. Peste tot. Prin afişe lipite pe zidurile primăriilor. Pe porţile bisericilor, pe stâlpii de telegraf. Chiar şi pe copacii de la marginea drumului. Cuvântul „mare" devenise sinonim cu România.

– Da, a spus tata, eşti mare ca România. Când ai venit pe lume, România era mică. Era aşa cum erai tu când te-ai născut. Aţi crescut împreună. Tu şi România sunteţi mari acum. Amândoi.

Eram uimit să aud aceasta. Toţi băieţii sunt fericiţi când li se spune că sunt mari. Am surâs. Buzele mele erau arse de febră şi de lacrimile din timpul nopţii. Zâmbetul meu l-a încurajat pe tata. A luat o ramură. Cineva o folosise ca toiag, venind la noi, şi plecând a uitat-o sub cireş.

– Stai drept, mi-a spus tata. A pus băţul lângă mine. M-a măsurat. De parcă băţul ar fi fost metru. Eram mândru. Mă simţeam important. Era prima oară când eram măsurat. Ca la croitor.

După ce mi-a luat măsura, tata a bătătorit pământul din jurul lui şi a trasat un cerc cu băţul.

– Cercul e harta României Mari, mi-a spus el. Ţara ta. E singura ţară din lume pe de-a-ntregul rotundă. Nu există alte ţări rotunde în lume ca România. Am desenat-o aici după măsurile tale. De sus în jos şi de la Răsărit la Apus are exact statura ta. Mare ca tine. La sud sunt Dunărea şi Marea Neagră. La răsărit e Nistru şi la apus e Tisa. Şi aici, în acest loc, e satul nostru, Valea Albă.

Tata a desenat o cruce în partea de miazănoapte a cercului şi a spus:

– Aici este exact locul unde ne aflăm acum. Casa noastră, eu şi cu tine.

Am întors capul. Într-adevăr, casa noastră era acolo, în spatele meu. Tata era acolo. La fel şi eu.

– Când te-ai născut, la începutul lui septembrie 1916, România era foarte mică. Avea forma unui corn. Forma unui felii subţiri de pepene. Tu nu ştii ce e un pepene. Dar ai mâncat dovleac.

La naşterea ta, România nu cuprindea decât Moldova şi Valahia. Pe versantul răsăritean şi cel de miazăzi ai Carpaţilor. Avea forma unei felii subţiri de dovleac.

Mă lingeam pe buze. Era cea mai fină, cea mai delicată mâncare pe care o gustasem vreodată. Feliile coapte de dovleac, galbene ca mierea, erau moi şi dulci. Eram fericit că ţara mea avea forma unei felii de dovleac. Cunoşteam acum culoarea, gustul, parfumul şi forma ţării mele natale.

– Pe 15 august 1916, de Sfânta Maria Mare, regele a ordonat să fie trase clopotele în toate satele din ţară. A fost decretată mobilizare generală. România a intrat în război ca să-i elibereze pe românii ce trăiau sub dominaţie străină. La trei săptămâni după mobilizarea generală tu ai venit pe lume. De îndată ce te-ai născut te-ai angajat în luptă.

– Nu-i adevărat, am spus. Bebeluşii nu merg la război.

– Ba da, a răspuns tata. Te-ai angajat în luptă de când ai venit pe lume. Imediat. Credeam că te-ai născut în mod special pentru luptă, ca să mergi la război.

– Nu-i adevărat, am spus din nou. Râzi de mine.

– Te-ai alăturat armatei chiar din prima zi, mi-a spus tata. Ai sporit efectivul combatanţilor. Ai contribuit la victorie. Orice soldat, oricât de mic ar fi, contribuie la victorie.

– N-am fost soldat... am spus.

– Ai luptat pentru a face România Mare. Desigur, erai foarte mic. Nu puteai să te duci pe front la Mărăşeşti ori la Turtucaia. Nici măcar nu puteai să mergi. Erai un prunc. Dar ai luptat. Ca un viteaz. Ca un erou. Ca toţi românii. O parte din victoria care a fost sărbătorită pe 1 decembrie 1918 a fost obţinută mulţumită luptei tale. Poate că dacă tu nu ai fi fost pe lume, ca să iei parte la luptă, n-ar fi fost o Românie Mare, rotundă ca luna plină. Soarta războiului depinde de fiecare soldat.

– N-am fost soldat. Eram prea mic.

– N-ai fost soldat pe front. N-ai fost soldat în uniformă. Sigur că da. Dar tu ai dat toate raţiile tale de zahăr soldaţilor care erau pe front. Soldaţii au pus zahărul pe care tu l-ai cedat în ceaiul lor ca să aibă putere şi să poată lupta. Căci soldaţii noştri au luptat cu baioneta în mână, corp la corp. La baionetă. Cartuşele lipseau pentru a lupta cu armele de foc. Toate bucăţile tale de zahăr tu

le-ai dat soldaţilor care erau pe front. N-ai mâncat niciodată zahăr. Te-ai sacrificat. Dar tu nu le-ai dat doar zahăr. Ai renunţat la raţia ta de lapte. Ai dat laptele soldaţilor răniţi din spitale. Ai dat raţia ta de pâine. De câte ori ai mâncat pâine în copilăria ta? Foarte rar. De câteva ori. Duminica. Căci tu ai dat pâinea ta soldaţilor care luptau pentru România Mare pe front. Ai dat soldaţilor carnea la care aveai dreptul. Le-ai dat lor untul, uleiul. Totul. Te-ai sacrificat ca să-i hrăneşti pe soldaţi. Ai contribuit la victoria României. Eroic. Tuturor copiilor le plac bomboanele. Ei bine, tu aproape că n-ai mâncat o bomboană, ca acestea să meargă la soldaţii răniţi. Pentru un copil, renunţarea la bomboane înseamnă eroism. De ce spui că n-ai fost soldat? Ai luptat ca cei mai mari generali. Cu armele vârstei tale. Pentru a face din România, care era cât un corn de lună, o ţară mare ca o lună plină. O ţară în care toţi românii vor trăi liberi. O ţară care se întinde de la la Nistru până la Tisa şi de la Dunăre la Hotin. O ţară frumoasă. Care a crescut în acelaşi timp cu tine. Vei avea norocul să trăieşti într-o ţară fericită. Vei trăi mai bine ca strămoşii noştri.

Obrajii îmi erau îmbujoraţi de plăcere auzind astfel de cuvinte. Mă uitam în jurul meu ca să văd România Mare, rotundă ca luna. Dar în jurul meu nu era decât casa noastră şi pământul cenuşiu, desfundat de ger şi devastat ca după un bombardament. Am ridicat capul, sperând să văd România deasupra capului meu. Am văzut cupola albastră a cerului printre ramurile şi florile de cireş ca printr-o pânză de dantelă...

O petală a căzut pe chipul meu. Era o mângâiere de catifea şi de mătase. Petala de floare de cireş era albă şi proaspătă ca o steluţă de zăpadă. Tata a cuprins trunchiul cireşului cu amândouă mâinile şi l-a scuturat încet. O ploaie de petale albe a căzut pe chipul meu, pe buzele mele, pe gâtul meu. Petalele albe au căzut pe capul tatălui meu, pe umerii lui, pe sutană şi pe harta României, desenată pe pământ după măsura mea. România Mare, eu şi tatăl meu, eram toţi trei acoperiţi de flori.

– Tu eşti la fel ca acest cireş frumos, a spus tatăl meu.

– N-am flori ca cireşul, am spus eu. Iar râzi de mine.

– Eşti ca cireşul, a repetat tatăl meu. Pentru că eşti român. Românii sunt ţărani. Ţăranii, la fel ca cireşii, nu primesc ordine decât de la cer, de la pământ şi de la anotimpuri... Cireşul înfloreşte

chiar dacă sunt războaie, epidemii, ocupaţii străine, foamete şi alte cataclisme. Românii şi copacii sunt fraţi. Sunt credincioşi anotimpurilor... Există la celălalt capăt al pământului un popor – poporul japonez. Primăvara, când cireşii înfloresc, e cea mai mare sărbătoare a Japoniei. La fel ca Paştile la noi. Toţi japonezii, cu împăratul în frunte, generalii în uniformă de gală, muzică militară, miniştrii, muncitorii, studenţii şi elevii de la toate şcolile ies în oraş şi merg să salute cireşii în floare.

Tatăl meu a adunat un pumn de petale albe şi le-a aruncat peste creştetul capului meu. Eram din nou acoperit de flori ca de nişte confeti. Am închis ochii. Eram fericit. Era prima mea sărbătoare naţională pe pământul natal.

3

Noaptea am visat cireşi în floare. Nenumăraţi cireşi. Acopereau tot satul. Întreaga ţară. Eu, tatăl meu şi harta rotundă a României eram acoperiţi de petale. Eram afundaţi în petale de cireş ca în zăpadă. Până la gât. A doua zi am fugit afară. Eram hotărât să cinstesc cireşul meu cu şi mai mare pompă şi politeţe decât japonezii. Am aflat sub copac harta rotundă a României desenată în ajun de tatăl meu. Am stat în picioare în partea de miazănoapte a cercului, acolo unde tata mi-a spus că se afla satul nostru şi casa noastră. M-am întors spre cireş şi am făcut o plecăciune adâncă, aşa cum mi se spusese că făcea împăratul Japoniei însuşi. Razele soarelui îmi înţepau ochii. Am închis pleoapele. Simţeam razele calde ale soarelui pe obrajii mei şi pe gâtul meu precum mierea, mângâindu-mă plăcut. Am rămas cu ochii închişi, visând că regele şi regina României şi toţi miniştrii şi împăratul Japoniei în persoană veniseră să se plece şi să salute florile cireşului meu.

Am strâns un pumn de petale proaspete şi apoi m-am lăsat dus în casă de femeia străină. Nu-i mai purtam pică. Uitasem că locul meu de lângă mama era ocupat de nou-născut şi că eram expulzat, ostracizat. Aveam un cireş frumos în floare, ca împăratul Japoniei, o hartă a Românei trasată pe măsurile mele şi ştiam să fac reverenţă florilor şi primăverii. După-amiază a plouat cu găleata. Vântul a suflat cu putere făcând ca obloanele de lemn ale ferestrelor să se mişte din ţâţâni. Mi s-a interzis să ies afară.

Ziua următoare, dis-de-dimineaţă, m-am strecurat afară pentru a saluta cireşul meu. Dar el nu mai era acolo. În locul cireşului alb se afla un pom parcă chel. Negru. Trunchiul şi ramurile goale erau de culoarea cărbunelui ud. Urâte. Macabru ca ghearele şi aripile unui corb. Harta rotundă a României era tot acolo, dar era acoperită cu un muşchi verde întunecat.

– Nu sta aici, mi-a spus tata, venind lângă mine. Hai în casă!

– Unde e cireşul nostru?, am întrebat.

– Înaintea ta, mi-a răspuns tata. Mi-a arătat trunchiul şi ramurile negre ale copacului.

– Unde-i sunt florile albe?

– Au căzut, mi-a spus tata.

– Au căzut? Unde au căzut?

– Jos. Toate florile albe sunt pe jos. Îngheţate, moarte. Azi-noapte a suflat un vânt rece dinspre Rusia, din Siberia. A căzut brumă. Mugurii şi florile au îngheţat. Au fost ucise.

La picioarele mele nu mai erau flori. Doar noroi. Ceva clisos. Negru. Un covor de mucegai. Mugurii erau precum nişte muşte mari moarte. Ca nişte râme zdrobite.

– Astea sunt flori?, am întrebat. Florile albe?

Am strâns muşchiul verzui. M-am gândit că petalele cireşului căzuseră în noroi şi se murdăriseră. Am vrut să le curăţ. Dar muşchiul pe care l-am adunat se lipea neplăcut de degetele mele. Petalele de flori şi mugurii se prefăcuseră într-o pastă de mucegai, vâscoasă, respingătoare.

Tatăl meu a scos o batistă şi mi-a şters mâinile.

– Nu mai sta aici, mi-a spus. Hai cu mine în casă.

– Florile erau albe, am spus. Astea nu sunt flori.

– Oricât de albe ar fi florile, de îndată ce cad pe pământ se prefac în noroi. Fulgul de zăpadă curat, de asemenea, de cum atinge pământul devine noroi. În acest an nu vor mai fi cireşe. Florile sunt moarte înainte să aducă roadă. Moartea mugurilor este un spectacol nespus de trist. La fel ca moartea copiilor nou-născuţi. Strămoşii noştri romani nu aveau curajul să-i îngroape pe nou-născuţi alături de ceilalţi morţi. Îi aşezau sub o cornişă, într-un fel de cuiburi, asemenea celor de rândunică. Numeau cimitirul copiilor mici, *lăcrimar*.

Tata m-a luat în braţe. M-a dus în casă. Când am învăţat să citesc, am scris o rugăciune pentru florile de cireş, moarte de frig, noaptea, în plină primăvară. A fost prima mea poezie.

4

Într-o dimineaţă, am fost sculat din pat foarte devreme. M-au îmbrăcat şi m-au poftit să merg în curte.

Înaintea casei parohiale era un cal mare, alb, înhămat la o căruţă cu coviltir. O căruţă aşa cum sunt cele ale ţiganilor şi cele ale nomazilor. Mai târziu, am văzut căruţe cu coviltir la cinema, în filmele americane cu pionerii care călătoreau spre Far West. Trecând prin o mie una de primejdii. În acea dimineaţă, toată mobila şi toate obiectele din casa noastră au fost încărcate în căruţă. Claie peste grămadă: masa noastră, patul, oala, saltelele, covorul, icoanele şi toate ustensilele de bucătărie. Chiar şi găleata de apă era agăţată în spatele căruţei. Nu pricepeam despre ce este vorba. Mama a ieşit din casă. S-a îmbrăcat cu o rochie lungă, avea un şal la gât, un *maphorion,* care-i acoperea capul şi umerii şi cădea ca o tunică largă înfăşurându-i trupul. Mama avea în braţele ei pe nou-născut, pe sora mea Elena.

Când mama a apărut în pragul uşii înfăşurată în *maphorionul* său, cu pruncul în braţe, semăna cu Maica Domnului, aşa cum este reprezentată în icoana „Fuga în Egipt".

Era prima oară când am văzut-o pe mama mea îmbrăcată astfel. O văzusem mereu în casă. Niciodată afară. M-am gândit îndată că ea era îmbrăcată în costumul femeilor care fugeau în Egipt. Icoana „Fuga în Egipt" era pe peretele casei noastre. Cunoşteam povestea. Cu puţin înaintea naşterii lui Hristos la Bethleem, regele Irod a poruncit masacrul tuturor copiilor din ţară, care aveau mai puţin de doi ani. Hristos era în pericol. Dar un înger l-a prevenit pe Iosif, ca s-o ia pe maică şi pe Prunc şi să fugă în Egipt, „fiindcă Irod are să caute Pruncul ca să-L ucidă".

Îmi era cumplit de teamă. Pentru ce mama se îmbrăcase în costum de „femeie care fuge în Egipt"? Sora mea, ce nu avea încă doi ani, era în primejdie oare de a fi ucisă? Îngerul îl prevenise pe tata de pericol?

Mama a urcat în căruţă, sub coviltir. Tata m-a luat în braţe şi m-a aşezat pe scaunul vizitiului. Mama era în spatele meu. Îl

strângea pe prunc la piept. Ca şi când ar fi vrut să-l ascundă. Ca nu cumva pe cale soldaţii lui Irod să-l vadă şi să-l ucidă, trecându-l prin ascuţişul sabiei. Ştiam că pentru a ajunge în Egipt trebuia să traversez deşertul şi că ruta era nespus de lungă. Tata era lângă mine. Mi-a spus:

– Fă-ţi semnul crucii. Plecăm din Valea Albă pentru totdeauna. Mitropolitul mă trimite într-o altă parohie. Într-un sat bogat. La câmpie. Acolo o să avem ce mânca. O să avem lapte pentru surioara ta şi pentru tine. O să avem chiar şi pâine... La drum, Rossinanta! La drum!, a spus tatăl meu calului.

S-a întors spre mine.

– E prima călătorie din viaţa ta. N-o vei uita.

La răscruci, ţăranii îl aşteptau pe tata. Îşi scoteau acoperămintele lor. Îşi vor lua rămas bun, unul după altul, spunându-i: „Părinte Constantine, vă urăm drum bun! Aveţi grijă. Drumurile sunt foarte primejdioase. Vedeţi că nu sunteţi singur. E şi familia cu dumneavoastră!"

Ţăranilor le părea rău să-l vadă pe tatăl meu plecând. Erau cu toţii mai în vârstă decât el, dar îi spuneau „părinte", dându-i, totuşi, sfaturi, cum ai da propriilor copii.

Înainte de a ieşi din sat, ne-am oprit în faţa bisericii. Tatăl meu şi-a scos potcapul şi s-a închinat. Biserica era nespus de mică. Din lemn. Acoperită cu şindrilă. Tatălui meu îi venea greu să părăsească această biserică mică. Aici slujise prima sa Liturghie.

– Cum o să ieşim din sat, am să-ţi dau hăţurile. O să conduci tu singur căruţa, mi-a spus tata. Îţi place calul nostru mare alb?

– E calul nostru?, am întrebat.

– E-al nostru, cum altfel? Avem un cal. Un cal mare şi frumos. E o iapă. Se numeşte Rossinanta. Un nume vestit. Nu te miri de unde am avut atâţia bani ca să cumpăr un cal? Căci un cal costă foarte mulţi bani, o avere. Nu stă în puterea oricui să cumpere un cal alb ca al nostru... Dar am avut noroc. Am primit-o pe Rossinanta. Fără să plătesc ceva. Gratis. E un dar.

– Cine ne-a dăruit un cal?

– Un înger, mi-a răspuns tata. Căci orice om, oricât de mic ar fi, are un înger păzitor. Şi tu, şi eu, şi mama, şi surioara ta Elena avem cu toţii îngerul nostru păzitor. Şi unul dintre aceşti îngeri, poate al tău ori poate al Elenei, ne-a dăruit calul.

– Un înger ţi-a dăruit acest cal mare alb?

Eram încântat. Nu puteam să înţeleg cum un înger ar fi putut să dăruiască tatălui meu un cal atât de mare şi frumos.

– Vrei să ştii unde şi cum îngerul mi-a dăruit calul ăsta, a întrebat tatăl meu. Am să-ţi spun. Îngerii ştiu tot ce se petrece pe pământ. Or, îngerul nostru ştia că mitropolitul Moldovei mă va trimite în alt sat. Îngerul ştia că suntem foarte săraci. Că nu puteam să închiriem o căruţă şi un cal ca să mergem toţi patru în noua parohie. Atunci îngerul a zis: „Ia să-i oferim părintelui Constantin o căruţă cu coviltir şi un cal ca să poată să se ducă la noua biserică cu fiul lui Virgil, cu prunca Elena, cu preoteasa Maria şi cu toate ale lor! Că doar nu pot să se ducă pe jos". Şi îngerul mi-a dăruit calul şi căruţa.

– Ai văzut îngerul care ţi-a dăruit calul? Cum arată?

– Nu, a răspuns tata. Din nefericire, nu l-am văzut. Dar era acolo. Ieri m-am dus la oraş. În piaţă era multă lume. Un ofiţer de la intendenţa militară vindea caii reformaţi ai armatei. M-am apropiat ca să văd despre ce e vorba. Vânzarea cailor se încheiase. Nu rămăsese decât Rossinanta. Nu voia nimeni s-o cumpere. Era prea bătrână. Aproape că nu mai are dinţi. A făcut tot războiul. A fost în mai multe rânduri rănită. Locotenentul de intendenţă, care se ocupa de vânzare, dându-şi seama că nu mai era un cumpărător pentru Rossinanta, a ordonat unui soldat să o ducă imediat la abator pentru a-i recupera pielea. „Înţeleg că nu mai e nici un cumpărător, a spus ofiţerul. E un cal bătrân, nu mai e bun de nimic. O gură în plus. Desigur, Rossinanta a făcut războiul. A luptat plină de curaj pentru România Mare şi pentru eliberarea românilor. E un cal viteaz. Dar acum ea e bătrână." Mi s-a făcut atât de milă de sărmanul cal alb şi i-am spus ofiţerului să n-o trimită pe Rossinanta la abator. Toată lumea se uita la mine. Se mira că dădeam sfaturi unui ofiţer. Una ca asta nu se face.

– Spuneţi, părinte, să n-o trimit pe Rossinanta la abator?

– Fie-vă milă şi n-o trimiteţi!, i-am spus eu.

– Şi cine o va hrăni dacă mai trăieşte?, a întrebat ofiţerul. Aţi văzut că nu e nici un cumpărător. Armata nu mai are nevoie de ea. A făcut ce avea de făcut. Desigur, a trecut prin tot războiul, dar statul nu dă pensii de bătrâneţe cailor. Una ca asta nu se poa-

te. Statul nu dă pensii cailor invalizi sau scoşi la reformă. Cine o s-o hrănească dacă nu mai e bună de nimic?

– Eu am s-o hrănesc, am spus.

– Luaţi-o, părinte, dacă aveţi bani de aruncat pe fereastră ca să hrăniţi şi guri de prisos. V-o dăruiesc.

– Am luat calul de frâu şi m-am întors acasă. Pe jos. Cu Rossinanta. Ajungând acasă, am găsit ordinul scris de la mitropolit. Spunea să mă prezint imediat la noua biserică de la Mărgineni. Mi-am dat seama pe dată de ce îngerul mi-a oferit calul. Nu avem nici un mijloc de transport. Căruţa am cumpărat-o pe credit. Un ţigan a lăsat-o în sat. Primarul mi-a spus s-o iau şi să plătesc când voi putea. Şi iată-ne proprietarii unui cal şi ai unei căruţe cu coviltir. Acum, călătorim ca boierii. Vom călători toată noaptea. Când o să-ţi fie somn, poţi să te culci. Ai fân din destul în căruţă. O să dormi mai bine ca-n pat... Mâine vom fi la Mărgineni. La noua biserică.

– Mărgineni e în Egipt, tată, nu-i aşa?, l-am întrebat.

– Cum asta, de ce vrei tu ca Mărgineni să fie în Egipt? De unde ai scos asta cu Egiptul? Întâi de toate, ştii tu ce e Egiptul? E o ţară care se află dincolo de mare, foarte departe. Nu se poate merge în Egipt cu căruţa. Trebuie să te urci pe vapor.

– În icoana „Fuga în Egipt", Maica Domnului merge pe un măgar, nu pe vapor, i-am zis.

– Maica Domnului era în Palestina. O ţară vecină cu Egiptul. Noi suntem în România. Dacă am merge acolo pe uscat, cu Rossinanta, ne-ar trebui un an-doi ca să ajungem. Dar cu Rossinanta n-o să putem merge niciodată în Egipt. Ar muri pe cale, căci e prea bătrână, săraca. Însă noi nu mergem în Egipt. Mergem la Mărgineni. În Ţara de Jos a Moldovei. La câmpie. Acolo unde pământul este bun şi roditor, un adevărat pământ al Canaanului. Un pământ ca de catifea.

Mă uitam cu duioşie la bătrâna Rossinanta. Înainta cu paşi mărunţi. Stătea dreaptă. Mergea pe mijlocul drumului. Dar căruţa era prea grea pentru ea.

– Are părul alb pentru că e bătrână?, l-am întrebat pe tata.

– Nu, a răspuns el. S-a născut albă. O fi fost cândva un cal de tracţiune foarte bun. Caii cu părul alb sunt rari în România. Nu ştiu de unde a luat-o armata pe Rossinanta.

Satul Valea Albă a rămas în urmă. Drumul era desfundat. Căruţa hurducăia din toate părţile. La poalele unui deal, Rossinanta s-a oprit.

– Ne pofteşte să coborâm, a spus tata. Urcuşul va fi foarte greu pentru ea dacă rămânem în căruţă. La jumătatea dealului, va trebui să împingem chiar de căruţă. Pentru a o ajuta pe sărmana Rossinanta.

Tata şi cu mine am urcat dealul pe jos, în spatele căruţei, împingând-o din când în când. Apoi ne-am urcat la locul nostru. Am ajuns la un râu. Era puţin crescut. La vederea apei, Rossinanta a grăbit pasul. Îi era sete. Se grăbea să bea. S-a oprit pe mal, şi-a aplecat capul, adăpându-se.

– Nu, Rossinanta!, a spus tata trăgând de hăţuri. O să bei din mijlocul râului. Acolo apa e mai bună. Lângă mal apa are gust de putregai, de pământ şi de mucegai.

Rossinanta s-a oprit în mijlocul râului. A băut îndelung. Tata era mulţumit că Rossinanta bea. Dar după puţin timp i s-a părut că era prea mult.

– Rossinanta şi-a petrecut toată viaţa în armată, a spus tata. A învăţat şiretlicurile soldaţilor. Se face că bea ca să se odihnească mai mult. Ca să rămână cu bătrânele ei copite cât mai mult timp cu putinţă în apă. S-o lăsăm să trişeze puţin pe sărmana bătrână...

Apa torentului era iute ca o săgeată. Era curată şi străvezie. Pe fundul râului pietrele străluceau ca nişte discuri de argint.

Căruţa noastră, pe neaşteptate, a început să se clatine. Gata cât pe ce să se răstoarne. Ca la un cutremur de pământ. Mama a început să plângă. Trupul mare al Rossinantei se clătina şi el odată cu căruţa. Se clătina, fiind gata să se prăbuşească în mijlocul râului. Tata era palid. A ezitat o clipă. Apoi a sărit în apă. Apa îi urca până la brâu. A înaintat, luptând împotriva curentului până la capul Rossinantei. S-a aşezat înaintea ei, i-a acoperit ochii cu amândouă mâinile şi a tras-o de cap până la mal.

Aceasta n-a durat decât un minut ori două. Dar totul a părut cumplit de lung. Căruţa a ieşit în cele din urmă din apă. Rossinanta s-a scuturat puternic şi ne-a stropit cu coada ei lungă. Era nespus de mulţumită că fusese salvată de la înec. Sărmana Rossinanta a băut uitându-se la apa iute a torentului care trecea pe dinaintea ochilor ei. A cuprins-o ameţeala. O secundă mai mult dacă ar fi durat, ar fi

căzut în apă trăgând după ea căruţa. Ca să nu mai ameţească, i-am acoperit ochii înainte de a o trage din apă...

– De unde ştii că Rossinanta ameţise?, l-am întrebat pe tata.

Eram nespus de mândru de el.

– Mama, preoteasa Elena, a fost cel mai bun crescător de cai din ţară. I se spunea „femeia cu cai frumoşi". De la ea am învăţat.

Tata şi-a uscat grijuliu sutana. Se temea mult ca nu cumva să o strice, căci nu mai avea o alta. Şi sutana e uniforma lui Dumnezeu. Uniforma lui Hristos preot. Căci se spune: „Şi în mijlocul sfeşnicelor pe Cineva asemenea Fiului Omului, îmbrăcat în veşmânt lung până la picioare şi încins pe sub sân cu un brâu de aur."[1]

Tata a urcat lângă mine şi călătoria şi-a urmat drumul ei. Am ajuns la drumul mare. Nenumărate căruţe înaintau, la pas, pe dreapta şoselei. Erau oameni de la munte. Li se spunea „oamenii cu căruţe lungi". Sunt mereu pe drumuri. Cară trunchiuri de brad lungi de treizeci ori de patruzeci de metri, la câmpie şi la fabricile de cherestea din marile oraşe. În ciuda încetinelii lor, ne depăşesc. Cu toţii. Căruţa noastră cu coviltir era mai domoală. De fiecare dată când o căruţă lungă sosea în dreptul nostru, tăietorii de lemne se uitau la noi plini de curiozitate şi-i spuneau tatei salutându-l: „Blagosloviţi, părinte!" Tata ridica mâna dreaptă, îşi unea inelarul cu degetul mare, înălţa arătătorul şi-i binecuvânta pe călători făcând asupra lor semnul crucii.

– De ce-ţi ţii degetele aşa?, l-am întrebat.

– Formez cu cele cinci degete iniţialele lui Hristos, a spus tata. Mâna fiecărui om este monograma lui Hristos...

Mi-am privit cu respect cele cinci degete care Îl semnificau pe Iisus Hristos. Apoi, tot privind în jur, am adormit, sprijinindu-mă de tatăl meu. Am călătorit toată noaptea. A doua zi, spre prânz, am ajuns în noua parohie. Era un sat din câmpie. Oamenii din Mărgineni au venit în întâmpinarea noastră. Purtau cămăşi de in şi pantaloni albi de dimie. Purtau brâuri roşii de lână. Erau corpolenţi şi păreau serioşi. Aerul era cald şi apăsător. Ţi se lipea de piele. Respirai mai greu decât la munte.

Satul Mărgineni nu era în Egipt, după cum credeam, dar nu mai semăna cu Valea Albă, nici cu alte sate de munte. Biserica era

[1] Apocalipsa 1, 13.

mare şi albă. Părea o catedrală. Lângă biserică se afla casa parohială, unde trebuia să locuim. Avea şase camere, o prispă mare şi copaci groşi de jur-împrejur. Locuitorii din Mărgineni au venit să ne ajute la mutare. Dar aproape că nu aveam nimic de descărcat. Nu aveam decât patul şi câteva obiecte mărunte îngrămădite sub coviltir, în căruţă. Mama a roşit de ruşine. Chiar şi ţiganii aveau mai multe lucruri şi mobilă în căruţa lor cu coviltir. Cei peste zece ţărani veniţi în jurul căruţei pentru a descărca mobila noului preot ne priveau cu un surâs dispreţuitor. Căci Mărgineni era un sat bogat. Pământul de aici era gras, roditor şi bine muncit. Într-un sat bogat sărăcia este o ruşine. E precum calviţia. Iar tata era sărac. Îi era ruşine înaintea fiicelor şi a fiilor săi care erau bogaţi. Nu avea nici o mobilă şi, în plus, sosea în acest sat într-o căruţă cu coviltir precum nomazii, precum ţiganii, şi cu un cal bătrân alb gata să-şi dea duhul!

Astfel de lucruri erau semne de dispreţ la Mărgineni. Aici fiecare om îşi avea casa sa cu mai multe camere, un staul, o curte mare, înconjurată cu un gard frumos. Orice ţăran avea un car cu boi, cel puţin un cal şi vaci de lapte. În sat era un castel aparţinând generalului Dragu şi cumnatului său, senatorul Biciulescu. Existau, de asemenea, mai multe hanuri, dughene ale evreilor şi o şcoală mare cât o prefectură. Satul avea un izlaz mare, un heleşteu şi două păduri. Pentru un astfel de sat e o ruşine să ai un preot sărac. Dar tatăl meu era hotărât să trăiască împreună cu creştinii bogaţi. Nu ştiu dacă ar fi izbutit, însă Dumnezeu i-a scurtat această ispită. Căci după puţină vreme mitropolitul i-a poruncit să meargă într-o altă parohie, la Petricani. Era un sat foarte sărac, la poalele muntelui.

– De ce mitropolitul te trimite într-un alt sat?, am întrebat. De ce nu ne lasă să rămânem la Mărgineni?

– În parohiile bogate, mitropolitul trimite preoţi bogaţi, şi în parohiile sărace trimite preoţi săraci. Petricaniul e la fel ca mine.

– Eşti atât de sărac, tată?, am întrebat.

– Da, sunt la fel de sărac ca Hristos, a spus tata. Dar sărăcia nu este mai rea decât bogăţia. Cel care are bogăţii îşi lipeşte inima de ele şi le dăruieşte viaţa sa. Îşi face astfel rău lui însuşi. Căci bogăţiile pământeşti pot foarte bine să-şi aibă locul lor în viaţa omului, dar ele nu vor putea niciodată să o umple.

– Eşti asemenea lui Hristos, tată?, am întrebat.

Aşteptam un răspuns afirmativ. Aş fi fost nespus de mândru să aflu că tatăl meu semăna cu Hristos fie şi prin sărăcie. Dar tata m-a dezamăgit.

– Sunt calul lui Hristos. Sunt preot. Îl port pe Hristos în munţi la oamenii care au nevoie de el. Ai înţeles? Tatăl tău este calul lui Hristos. Aşa cum Rossinanta este calul nostru. Îl port pe Hristos pretutindeni. Pe toate drumurile de munte.

V

Marea Liturghie cosmică a copilăriei mele

1

Noua parohie a tatălui meu se numea Petricani. Un sat cu două sute de case răspândite de-a lungul râului, la poalele muntelui. Când am ajuns cu căruţa noastră cu coviltir şi cu Rossinanta, cu calul alb, locuitorii ne aşteptau în faţa bisericii. Nu ne-au primit cu un surâs dispreţuitor ca cei din Mărgineni. Dimpotrivă, au admirat echipajul nostru. Ne-au spus că Rossinanta era o iapă nemaipomenită. Foarte rezistentă. Că puteai să ai toată încrederea în ea. Ne-au admirat căruţa şi au spus că pânza coviltirului era de cea mai bună calitate. Calitate de dinainte de război, cum nu se mai fabrica acum. Erau încântaţi de noul lor preot.

La Petricani, pământul era stâncos. Sterp. Oamenii cultivau ogoarele lor cu multă grijă, dar randamentul era slab. Pământul nu putea să-i hrănească. Oamenii părăseau satul în fiecare primăvară de Sfântul Gheorghe. Coborau la câmpie cu căruţele lor lungi, încărcate cu brazi pentru oţelării. Rămâneau toată vara şi munceau ca lucrători agricoli. Toamna, de Sfântul Dumitru, se întorceau în sat cu căruţele încărcate de grâu, de porumb şi de secară. Erau provizii pentru iarnă. La căderea zăpezii, de Sfântul Nicolae, oamenii din Petricani părăseau din nou satul. Urcau la pădure. Şi lucrau aici ca tăietori de lemne. Toată iarna. Nu coborau în sat decât la topirea zăpezilor, aproape de Paşti, cu puţini bani pentru familiile lor. Şi-şi pregăteau iarăşi căruţele pentru a coborî la câmpie.

Locuitorii din Petricani sunt munteni înalţi, cu chipuri ovale, slabe, osoşi. Stau drepţi. Precum brazii. Surâd rar. Sunt săraci. Cu toţii. Dar preoţii lor sunt întotdeauna mai săraci decât ei. Căci preotul din Petricani nu putea să coboare vara la câmpie pentru a munci. Nici să meargă la pădure, iarna, ca tăietor de lemne. Trebuia să rămână în sat şi să aibă grijă de familii, de case şi de animale în timp ce oamenii lipseau.

– Vreme de un an, puteţi să locuiţi în această casă, ne-a spus primarul satului.

Ne-a ajutat să descărcăm mobila şi lucrurile într-o casă mică de lemn. Mai degrabă o colibă. Era aproape de biserică.

– Aveţi două camere, părinte, a spus primarul. Veţi fi în largul dumneavoastră aici. Proprietarul a murit. Fiul său este în armată. Îşi face serviciul militar. Până se întoarce, peste un an, casa e a dumneavoastră. Într-un an veţi avea timp să vă faceţi o casă ca tot omul.

Tatăl meu şi mama mea erau speriaţi de gândul că într-un an se vor găsi fără acoperiş. Daţi afară. Căci Petricaniul nu avea casă parohială.

– O casă a mea?, a întrebat tata.

Nu visase niciodată să-şi construiască o casă. I se părea o himeră un astfel de gând. Era prea sărac pentru a avea o casă a lui. O casă care să fie doar a lui.

– Într-un an vom afla o altă casă de închiriat, a spus tata. Nu sunt atât de bogat ca să-mi construiesc o casă a mea.

– Nu există case de închiriat la Petricani, a spus primarul. Nu vor exista nici peste un an, nici altcândva. Suntem săraci. Dar aici, orice om îşi are casa lui. O s-o aveţi pe-a dumneavoastră.

Primarul a cerut oamenilor să termine descărcatul lucrurilor din căruţă. Apoi s-a adresat din nou tatălui meu:

– Să mergem acum la biserică, părinte! Fostul preot vă aşteaptă aici. E în biserică de o oră.

– Părintele Ion e în biserică?, a întrebat tata mirat. Mitropolitul mi-a spus că părintele Ion era foarte bolnav, paralizat. Că a cerut grabnic un înlocuitor. La cererea lui m-a trimis mitropolitul aici. Am scrisoarea de la el în buzunar. De ce m-a trimis aici dacă preotul vostru poate să vină la biserică?

Tata era în picioare, lângă căruţă. Se simţea stânjenit. Se gândea că poate era vorba de o neînţelegere. Că a bătut drumul atât

de lung în zadar. De ce i se spusese că preotul de la Petricani era pe moarte?

– Părintele Ion, fostul nostru preot, a murit, a spus primarul. E împodobit cu toate odăjdiile lui de slujbă. Credincioşii sunt în jurul lui. Mai lipsiţi doar dumneavoastră... Părintele Ion nu voia să moară înainte să fi ajuns în sat. N-a vrut să ne lase orfani. Fără preot. A luptat cu moartea corp la corp. A rezistat eroic morţii. Ultimele două săptămâni n-a mâncat nimic, nimic. Dar n-a cedat. A fost mai puternic decât moartea. Căci nu voia să părăsească biserica lui. Azi-noapte, în sfârşit, a aflat că veniţi. A aflat că părintele Constantin de la Mărgineni era în drum spre Petricani, ca să-i ia locul. Şi-a dat sufletul. Uşurat. Avea dreptul să moară. În urmă cu o oră i-am dus trupul la biserică. L-am îmbrăcat ca pentru o Liturghie solemnă, în veşmintele sale preoţeşti, aşa cum se face cu preoţii care au murit.

– De ce nu mi-aţi spus că părintele Ion e mort?

– Dar tocmai ce v-am spus!, a zis primarul.

Era un om între două vârste. Şchiop. Un copac îi zdrobise piciorul pe când era tăietor de lemne la munte. După accident, n-a mai putut să meargă cu ceilalţi nici la câmpie, vara, nici la pădure, iarna, ca să taie copaci. Era invalid. A rămas în sat împreună cu preotul, femeile, bătrânii şi copiii. A devenit dulgher. E de asemenea, *cîrsnic,* epitrop, citeţ şi cântăreţ la biserică. Are în mână o cheie de fier. O cheie uriaşă, ca să o găseşti uşor dacă ai pierde-o cumva.

Ne îndreptăm spre biserică. Cu tata în frunte. Păşesc pe iarba cimitirului. Printre morminte.

– Eu am făcut toate crucile de mormânt, a spus primarul satului. Mă cheamă Tudor. După cum vedeţi, sunt infirm. A trebuit să las totul şi să învăţ o meserie. Am devenit dulgher. Eu am făcut în această dimineaţă sicriul părintelui Ion. Am început să lucrez de cum am aflat de moartea sa. De ani de zile cioplesc lemnul. Fac cruci, sicrie, căruţe, case, mese, scaune. Tot ce se poate face din lemn. Eu o să vă înalţ casa, părinte. De la temelie până la acoperiş. Uşi, ferestre, mobilă, totul. Am să v-o construiesc pe de-a-ntregul din lemn, căci nu ducem lipsă. De jur-împrejurul satului – doar păduri. Aveţi nevoie doar de teren.

– O să vorbim despre asta altă dată, a spus tata. În ziua în care o să am bani îndeajuns, am să-mi construiesc o casă.

– N-aveţi nevoie de bani, părinte, a spus Tudor. Am să vă construiesc casa şi o să-mi plătiţi când o să puteţi, dacă o să puteţi vreodată. Dacă nu, o să am răsplată în cer. Ştiţi că sunt şi cântăreţul dumneavoastră, şi paracliser la biserică...

Tata merge cu cheia mare în mână. Mica biserică de la Petricani are o cheie la fel de mare precum cheia Raiului pe care o ţine Sfântul Petru în icoane. Biserica de la Petricani e în mijlocul cimitirului. Nu e mai mare decât copacii care o înconjoară. E pe de-a-ntregul din lemn. Acoperişul şi pereţii sunt acoperiţi cu şindrilă.

– Anul trecut am refăcut iarăşi acoperişul bisericii, a spus Tudor. Aici aerul este tare. Trebuie să schimb acoperişul caselor o dată la zece sau la cincisprezece ani.

Mergeam în spatele tatălui meu. Nimeni nu era atent la mine. Mama rămăsese cu femeile satului venite să o ajute la mutat.

– Cum v-am spus, preotul de mai dinainte n-a vrut să moară până în clipa în care a aflat că un alt preot venea să-l înlocuiască. Iată de ce vă suntem recunoscători că aţi venit. Că aţi acceptat să fiţi preotul nostru.

– Sunt preot, a spus tata. Mă duc acolo unde îmi porunceşte mitropolitul să merg.

– Nici un preot tânăr nu vrea să vină la noi, a spus primarul. Petricani e o parohie săracă, foarte săracă. Sărăcia e ca râia. Te apucă groaza. Râia şi sărăcia îi fac pe oameni să dea înapoi. Chiar şi preoţii le resping. Din această pricină părintele Ion nu voia să moară. Îi era teamă ca Petricani să rămână fără preot... Că nimeni nu-i va urma. Că nu se va mai sluji Sfânta Liturghie în biserica noastră... Dar dumneavoastră aţi venit. Aţi primit să fiţi preotul nostru. E o minune. Se ştia că nu vă e teamă de sărăcie. Mitropolitul ne-a spus: „Acest părinte Constantin Gheorghiu de la Mărgineni e ca peştele în apă în sărăcie..." Pentru aceasta vă suntem recunoscători. Am să vă fac o casă frumoasă. Pentru dumneavoastră şi familia dumneavoastră. Cu mâinile mele.

Tudor dulgherul îşi arată cu mândrie cele două mâini. Uriaşe, ca două topoare.

– Veniţi mai întâi să vedeţi unde am săpat mormântul părintelui Ion, a spus Tudor.

Tata l-a urmat. În partea de răsărit a bisericii se afla un mormânt proaspăt săpat. Chiar lângă zidul bisericii.

– Vă place, părinte Constantin?, a întrebat dulgherul. De cealaltă parte a bisericii înăuntru, e altarul, Sfânta Masă. *Hagia Trapeza*. La un metru depărtare de altar, părintele Ion aştepta cea de-a Doua Venire a lui Hristos şi învierea. Noi îngropăm preoţii foarte aproape de altar. Aşa e că vă place, părinte?

Mormântul proaspăt săpat e adânc de doi metri. Mireasma pământului răscolit face aerul înmiresmat. Tata îşi face semnul crucii şi se îndreaptă spre intrarea bisericii. Ţăranii îl urmează în liniştе. Eram amestecat printre ei. În spatele tatălui meu.

– Părintele Ion e una dintre rudele îndepărtate ale dumneavoastră, a spus dulgherul.

– Am auzit, a răspuns tata, dar nu l-am întâlnit niciodată.

– Nu l-aţi cunoscut, a spus dulgherul. Ştim. Dar sunteţi ruda lui. A venit în sat pe jos, cu preoteasa, soţia sa, şi cu fiul lui, Ionel. Nu mă născusem. Dar tata l-a văzut venind. Părintele Ion a făcut călătoria pe jos. Era nespus de sărac. Nu avea o frumoasă căruţă cu coviltir şi un cal alb, ca dumneavoastră. Toată viaţa lui a mers pe jos. Fiul său, Ionel, trebuia să-i calce pe urme. Dar s-a petrecut un mare necaz. Ionel era în ultimul an la seminar. Trebuia să vină în vacanţă. De Crăciun. Zăpada era înaltă de doi metri. Ionel mergea pe jos. Voiniceşte. Nu-i era teamă nici de oboseală, nici de zăpadă, nici de ger. Când a coborât Muntele Pleşuv, a fost atacat de lupi. În miezul zilei. Sosind, aţi trecut prin locul unde fiul părintelui Ion a fost atacat de lupi. Am ridicat aici o troiţă. Aţi văzut-o, fără doar şi poate. Lupii l-au sfâşiat pe Ionel. Complet. Nu am găsit decât cizmele în zăpadă. Căci aşa sunt lupii făcuţi. Nu se ştie de ce. Dar nu se ating de cizme. Din pricina faptului că viteazul băiat a fost mâncat de lupi în munte, părintele Ion a rămas fără urmaşi... Puţin probabil ca un seminarist de altundeva să fi acceptat să vină la noi. Din fericire, aţi venit dumneavoastră. Pentru a-i lua locul. Acum părintele Ion a plecat să slujească Liturghia cerească împreună cu Arhiereul cerului, Hristos... Căci aşa se petrece cu dumneavoastră preoţii. Când plecaţi de aici, mergeţi să slujiţi la cer, în fiecare zi, Liturghia în jurul Marelui Arhiereu Hristos. Moartea unui preot este o avansare. Părintele Ion ne spunea aceasta în ultimele zile... Mare lucru să fii preot, părinte... Poftiţi în biserică.

2

Tata s-a aplecat ca să intre în biserica de la Petricani. Uşa din lemn de stejar era joasă şi strâmtă. În munţi, uşile şi ferestrele sunt mici din pricina frigului. Îl urmez pe tatăl meu. La doi paşi. Aproape lipit de el. În spatele meu vin oamenii din sat.

În biserică e întuneric. Razele soarelui, care pătrund prin micile ferestre, se contopesc cu lumina palidă a candelelor şi a lumânărilor. Aerul este plin de mireasma florilor, a tămâiei şi a lumânărilor. Mă ţin după tatăl meu. Aproape de el. Sunt mic de tot. Capul abia dacă îmi ajunge la brâul său. Îmi e teamă. Căci de fiecare dată când intru într-o biserică inima începe să-mi bată puternic. De îndată ce trec pragul bisericii sunt atât de emoţionat, că închid ochii. Ştiu că biserica e cerul pe pământ. Ea e construită după descoperirile făcute de Dumnezeu lui Moise, profeţilor, Sfântului Ioan în Apocalipsă şi altor sfinţi. Intrând în biserică, intru cu adevărat în cer. Nu mai păşesc pe pământ. Îmi aşez picioarele în cer. Respir cerul. Sunt pe de-a-ntregul, cu tot trupul meu, în cer. E firesc să fiu cuprins de fiori. O emoţie firească. Eşti emoţionat chiar şi atunci când treci o frontieră ca să intri într-o ţară străină. Cum să nu fii emoţionat când părăseşti pământul pentru a intra în cer?

Dumnezeu, Maica Domnului, sfinţii, prorocii sunt cu toţii prezenţi în biserică prin icoane. În timpul slujbelor, Dumnezeu, Maica Sa, sfinţii şi îngerii sunt cu adevărat acolo. În jurul nostru, Sfântul Pavel spune că femeile trebuie să-şi acopere capul în biserică din cauza îngerilor care sunt prezenţi cu aripile lor mari. „Orice altar şi locul din jurul altarului sunt pline de puteri cereşti pentru a-L cinsti pe Dumnezeu Care este prezent pe altar."[1]

Tata, care era preot şi care Îl ţinea pe Dumnezeu în mâinile sale în toate duminicile, era la fel de emoţionat ca mine de fiecare dată când intra în biserică. De cum se apropia duminica, era cuprins de un fel de teamă. Începea să se pregătească chiar de sâmbătă, îşi curăţa hainele, îşi tăia unghiile, îşi întorcea buzunarele sutanei şi le scutura ca să nu rămână nici cel mai mic firişor de praf, căci a doua zi intra în cer. Urma să fie alături de Hristos,

[1] Sfântul Ioan Gură de Aur, *Dialogue sur le sacerdoce*, 6, 4. *P.G.* 50, col. 443 C.

Marele său Arhiereu. La celebrarea Liturghiei va fi ajutat de îngeri. Sfinţii vor fi acolo, de faţă, în chip nevăzut. Tata nu putea să meargă neglijent într-o astfel de adunare. Îl va avea pe Dumnezeu în mâinile sale. Nu doar în mâinile sale, Îl va duce la gura sa, în potir. Îl va mânca. Îl va bea. Îl va avea pe Dumnezeu în trupul său. Va fi un singur trup cu Dumnezeu.

Toate aceste lucruri nemaipomenite nu sunt îndeajuns ca să îţi dea ameţeală? Din această pricină am închis mereu ochii, de emoţie, trecând pragul bisericii şi intrând în cer. Astăzi fac la fel.

Am înaintat câţiva paşi cu pleoapele lăsate. Când am deschis ochii, mă aflam înaintea sicriului preotului mort. Un sicriu nou, din lemn de brad, aşezat pe o masă în mijlocul bisericii.

Părintele Ion avea chipul neacoperit. Capul lui era nespus de alb. Barba lungă. Mâinile îi erau încrucişate. Pe pieptul său era aşezată o Sfântă Evanghelie argintată şi încrustată cu pietre multicolore, strălucitoare. La cele patru colţuri ale sicriului erau aprinse patru lumânări mari. Masa, sicriul şi podeaua bisericii erau presărate cu flori. Sute de flori. De toate culorile. Sfântul Grigorie de Nazianz spune că la noi morţii miros bine pentru că sunt acoperiţi de flori. Trupul bătrânului preot mort e, de asemenea, acoperit de flori. Oamenii satului se apropie de sicriu unul după altul. Se apleacă. Sărută Sfânta Evanghelie şi mâna preotului mort. Ca şi când ar fi fost viu. M-am apropiat şi eu de sicriu. Dar masa era prea înaltă. Unul dintre ţărani m-a ridicat şi am sărutat Evanghelia, iar apoi mâna rece şi albă a preotului mort din Petricani. Când m-a pus jos, lângă sicriu, am văzut că preotul mort purta *epitrahilul* cu şapte stele brodate cu fir de aur al tatălui meu. Mâinile preotului mort, încrucişate pe piept, purtau *epimanickia*, mânecuţele ornate cu o cruce ale tatălui meu. Mortul era încins cu o frumoasă *zone*, brâul sacerdotal al tatălui meu. Moartea era îmbrăcată cu toate odăjdiile tatălui meu. Le cunoşteam bine. N-aveam cum să mă înşel. L-am văzut pe tata îmbrăcându-se chiar el cu fiecare veşmânt, cu fiecare odajdie şi cu însemnele sacerdotale. Cunoşteam, de asemenea, rugăciunile pe care tata le spunea ajustându-şi brâul, mânecuţele, epitrahilul, stiharul. O frică cumplită a pus stăpânire pe mine şi mă întrebam: „De ce mortul poartă veşmintele şi frumoasele odăjdii ale tatei? Unde este tata? A murit şi el?"

M-am uitat la dreapta. Tata nu era acolo. Nu era nici în partea stângă, nici înaintea mea. M-am întors. În spatele meu, aproape de uşă, stăteau sprijiniţi de perete ţăranii din Petricani. În jur de zece. Toţi cei care ne primiseră la coborârea noastră din căruţă. Cei care ne arătaseră mormântul părintelui Ion şi ne conduseseră apoi în biserică. Erau cu toţii acolo. Cu braţele încrucişate. Drepţi. Gravi. Tata nu era lângă ei. Îmi pierdusem tatăl... Lacrimile au început dintr-odată să mi se prelingă pe obraji. Teama de a-mi pierde tatăl era una mai veche. Am avut mereu această teamă. Era motivată.

Toţi oamenii de la munte sunt oameni puternici, masivi, ca nişte copaci. Au braţele şi picioarele solide. La fel de groase ca ramurile de stejar. Când merg, paşii lor răsună pe drumul pietros precum copitele cailor. Vorbesc tare. Auzi de departe vorbele lor precum zgomotul torentului care rostogoleşte bucăţi mari de stâncă, zdrobindu-le de pereţii de granit ai albiei sale. Tata, dimpotrivă, era înalt, suplu şi firav ca un brad tânăr. Nu-l auzeai niciodată. Nici când venea, nici când pleca. Îmi era, aşadar, teamă ca nu cumva să-l pierd. Îmi era teamă că într-o zi se va despărţi de mine ca un zmeu şi că se va pierde în cer. Că voi rămâne fără tată. Am avut mereu această spaimă. Şi acum de ce mă temeam nu scăpasem. Tatăl meu dispăruse. Se evaporase. Zburase. Nu mai era în biserică. De aceea oamenii satului erau gravi şi trişti. De aceea preotul mort purta odăjdiile de preot ale tatălui meu.

M-am uitat de jur-împrejur printre lacrimi. Şi m-am sprijinit cu amândouă mâinile de sicriul preotului mort. Am plâns. Atunci am auzit glasul tatei. Era în spatele meu.

– De ce plângi?, m-a întrebat.

M-a luat îndată de mână şi m-a dus în altar. Am intrat pe uşa dinspre miazăzi a catapetesmei. Uşa din dreapta, care are un arhanghel înarmat cu o sabie de foc. În afară de preot şi de slujitorii bisericii, nimeni nu intră în altar.

Intrând aici, mi-a dat drumul la mână. S-a închinat de trei ori înaintea Sfintei Mese din mijlocul altarului. A sărutat-o fără să o atingă, doar cu buzele sale. Sfânta Masă, care este Hristos, fiind zidită pe moaştele sfinţilor. A sărutat crucea şi Evanghelia. Apoi s-a întors spre mine şi m-a întrebat din nou de ce plângeam.

– Am plâns că te-am pierdut, tată!, i-am spus.

La dreapta mea, pe perete, se afla icoana lui Hristos Pantocrator, care era de înălţimea mea.

– Să mă pierzi?, a întrebat tata. De unde ai scos toate aceste temeri ale tale? De ce ţi-e teamă că mă pierzi?

– Nu erai nicăieri, am spus. Şi preotul mort purta veşmintele tale sfinţite şi însemnele tale. De ce le purta?

– Nu sunt odăjdiile mele, a spus tata. Te-ai speriat degeaba. Odăjdiile tuturor preoţilor sunt la fel. N-ai văzut alţi preoţi decât pe mine. Iată de ce ai crezut că odăjdiile părintelui Ion erau odăjdiile mele. Acum şterge-ţi lacrimile!

Am făcut ceea ce mi-a poruncit tata. Altarul bisericii din Petricani era de trei ori mai mic decât altarul de la Mărgineni. Dar era construit şi aranjat în acelaşi fel. Recunoşteam locul tuturor obiectelor şi al mobilierului liturgic. Am prins iarăşi curaj.

– E vremea, Virgil, să devii conştient de persoana ta. Eşti băiat mare. Ştii cine eşti? Răspunde-mi: cine eşti?

– Sunt fiul tău, Virgil.

– Tu eşti fiul meu după trup, dar eşti, mai întâi, fiul lui Dumnezeu. Căci se spune: „Dumnezei sunteţi şi toţi fii ai Celui Preaînalt."[1] Eşti fiul lui Dumnezeu, căci eşti un om. Desigur, eşti încă mic, dar eşti un om. Ştii ce e un om? Omul este tot ceea ce este mai măreţ în univers. Căci tot ceea ce a fost creat de Dumnezeu, pământul, cerul, luna şi soarele, flora şi fauna, toate acestea au fost făcute doar pentru om. Numai pentru om. Pentru el singur. Omul este stăpânul a toate. Omul este creat după chipul lui Dumnezeu. Omul este singura creatură liberă suverană şi independentă. Ca Dumnezeu[2]. Şi tu spui că-ţi este teamă. Cum ţie, care eşti om, poate să-ţi fie teamă? Să-ţi fie teamă de ce, răspunde-mi?

– Mi-a fost teamă să te pierd, tată. Am văzut că părintele Ion purta odăjdii preoţeşti. Şi cum nu dădeam de tine nicăieri, m-am temut să nu fi murit şi tu.

Eram din nou gata să plâng şi-mi imaginam pe tatăl meu mort în sicriu ca bătrânul preot de la Petricani.

– Huleşti, Virgil, mi-a spus tata. Ai uitat *Crezul*? În *Crez* tu spui: „Cred în învierea morţilor şi în viaţa veşnică." Cum poate să-ţi fie teamă de moarte când tu crezi în înviere şi în viaţa veşni-

[1] Psalmul 81, 6.

[2] Sfântul Grigorie de Nyssa, *P.G.* 44, col. 1165 D-1168 A.

că? E o prostie să te temi de moarte. Nu există moarte. A fost biruită în noaptea de Paşti. Vom învia cu toţii. Precum Hristos. De ce să te temi de moarte?

– Nu vreau să te văd în sicriu, tată! Nu vreau să mă laşi singur!

M-am agăţat de genunchii săi şi, lipindu-mi obrajii de ei, i-am repetat:

– Nu mă lăsa niciodată singur!

– Dar tu nu eşti niciodată singur, Virgil, chiar dacă tatăl tău şi mama ta mor, nu vei rămâne singur. Tu eşti mereu cu îngerul tău păzitor. E lângă tine zi şi noapte. Şi ceilalţi îngeri sunt tot lângă tine. Ca să te ajute. Să te susţină, să-ţi fie mereu alături. O mulţime de îngeri te înconjoară mereu şi peste tot. E îngerul tău păzitor. E îngerul satului nostru. Al României. Al Bisericii... Ei sunt cu toţii cu tine. Nu eşti niciodată singur. Orice ţi s-ar întâmpla. Nu trebuie să uiţi niciodată asta. Îngerii sunt mereu împrejurul tău.

M-am uitat în jurul meu. Am văzut icoanele lui Hristos, Maicii Domnului, Sfântului Ioan Botezătorul şi cele ale Arhanghelilor.

– Ai văzut îngeri?, l-am întrebat pe tata. Ai văzut îngerul României şi pe ceilalţi îngeri care sunt în jurul meu?

– Nu, a răspuns tata. N-am văzut îngerii care te ocrotesc. Dar ştiu că sunt prezenţi.

– N-aş putea să-mi văd îngerii păzitori şi îngerul României?

– O să-i vezi într-o zi. Îi vom vedea într-o zi. Pe toţi. Faţă către faţă. Şi pe Dumnezeu o să-L vedem. Deocamdată, ştim că ei sunt prezenţi. Dar nu-i vedem încă.

– De unde ştii că sunt aici, dacă eu cu tine nu-i vedem?

– Tu îţi vezi inima?, a întrebat tata.

– Nu, am răspuns.

– Şi inima mea, inima tatălui tău, o vezi?

– Nu, nu văd inima ta, tată!

Tata a luat mâna mea dreaptă şi a aşezat-o pe pieptul meu.

– Simţi inima ta cum bate?

– Da.

– Îngerii sunt ca inima ta. Există, chiar dacă tu nu-i vezi.

Tata mi-a luat capul şi l-a aşezat la pieptul său.

– Auzi inima tatălui tău?

– Da, tată!, am spus.

Eram fericit.

– Vezi inima tatălui tău?

– Nu, nu o văd. Dar e acolo, am spus. E acolo.

M-am strâns şi mai puternic lângă tata. Din acea zi ştiu cu siguranţă că îngerul e precum inima: nu poate fi văzută, dar e mereu prezentă. În străfundul pieptului nostru. Tata m-a strâns la piept şi a spus:

– Trebuie să ai credinţă în îngeri. Un sfânt francez spunea: „Alături de îngeri omul e în siguranţă. Îngerii nu pot să fie înşelaţi şi nici să ne înşele. Nu pot să fie învinşi, de ce să-ţi fie frică? Să stăm alături de ei!"[1]

– Îngerii rămân mereu lângă noi? Ei nu se îndepărtează niciodată, nici când dormim?

– Chiar când o să murim, îngerii vor rămâne alături de noi... Un singur lucru îi face să plece: păcatul... „Păcatul pune îngerii pe fugă aşa cum fumul pune pe fugă albinele şi duhoarea porumbeii."[2]

În acea zi am luat hotărârea de a fugi de păcat pentru a nu-i face să fugă pe îngerii care mă însoţeau.

3

Înainte de a învăţa să citesc şi să scriu, ştiam pe de rost toate rugăciunile. Îl însoţeam pe tata la biserică la fiecare slujbă. Rămâneam lângă el, plin de mirare. Căci nu există slujbă mai fastuoasă, mai mişcătoare şi mai deplină decât Sfânta şi Dumnezeiasca Liturghie.

Tata era nespus de slab. Era înalt şi drept ca un brad tânăr. Părea mai degrabă un adolescent care a crescut prea repede decât un adult – şi mai ales un tată. Îmi dădea o asemenea impresie de imaterialitate şi de fragilitate, că am crezut mereu când eram mic că o adiere de vânt ceva mai puternică decât de obicei l-ar fi putut ridica de pe pământ ca să-l înalţe la cer. Pliurile sutanei s-ar fi schimbat în aripi mari, precum aripile cele multe ale serafimilor. Îmi era mereu teamă de a-l pierde şi de a rămâne orfan de tată. Cu timpul, mi-am explicat de ce, în ochii mei, tata era mai degrabă o icoană – adică o creatură cerească decât un locuitor de pe pământ.

[1] Sfântul Bernard, *P.L. [Patrologia Latină]* 183, col. 363B.

[2] Sfântul Vasile cel Mare, *P.G. 29*, col. 234.

Explicaţia e destul de simplă. Se ştie bine de toţi oamenii că slujitorii desăvârşiţi, slujitorii autentici, cei care slujesc în casele împărăteşti şi trăiesc tot timpul în preajma marilor domni, încheie prin a-i imita. Toţi valeţii castelelor şi ai marilor case princiare, după un anumit timp, imită glasul, intonaţia, expresiile, gesturile şi obişnuinţele stăpânilor lor. Orice slujitor credincios ajunge în mod automat, fără să vrea, să-l imite pe patronul său. Întru toate. Un slujitor credincios se identifică într-atâta cu stăpânul său, că devine umbra lui, asemănându-i-se întru toate şi urmându-l peste tot.

Este ceea ce s-a întâmplat cu tatăl meu, care era slujitorul lui Dumnezeu. Privirea lui angelică, vocea lui cerească şi dulce, mersul lui imaterial precum un zbor de îngeri, toate aceste lucruri, care făceau din el mai degrabă o creatură cerească decât o făptură pământească, sunt atribute ale lui Dumnezeu. Ale Stăpânului său. Căci tatăl meu îşi petrecea toată ziua cu Stăpânul său. Tatăl meu se deştepta în prezenţa lui Dumnezeu. Se culca în prezenţa lui Dumnezeu, mânca în prezenţa lui Dumnezeu. Nu avea pe pământ altă grijă decât să-I slujească Stăpânului său. Nu avea treburile lui, părerile lui, iniţiativele lui. Nu avea decât părerile lui Dumnezeu, gândurile lui Dumnezeu, şi nu făcea decât ceea ce Dumnezeu îi poruncea să facă. Nici un slujitor credincios nu are ocupaţii proprii. El lucrează doar pentru Stăpânul său.

Tata era nespus de tânăr. În ciuda dragostei şi devotamentului pentru Stăpânul căruia Îi slujea, el n-ar fi trebuit să poată să se identifice cu El, asemenea unui slujitor bătrân. Şi, în ciuda a toate, tatăl meu se identificase cu Dumnezeu pe Care Îl slujise de ani de zile. Aceasta se explică prin faptul că tatăl meu se născuse în slujba lui Dumnezeu. Tatăl tatălui meu fusese şi el un slujitor al lui Dumnezeu. Şi bunicul său, de asemenea, fusese un slujitor al lui Dumnezeu. Şi toţi ascendenţii de parte bărbătească, toţi şi întotdeauna, au fost preoţi şi slujitori ai lui Dumnezeu. Nu existase, veacuri şi veacuri la rând, până în negura vremurilor, nici o excepţie. În familia noastră erai slujitor al lui Dumnezeu şi preot din tată în fiu la fel ca evreii din seminţia lui Levi. Toţi erau preoţi de ţară. În satele de munte de pe versantul răsăritean al Carpaţilor.

Tatăl meu se purta cât se poate de firesc, aşa cum te-ai comporta în cer. Avea manierele şi gesturile care se văd acolo Sus, nu pe pământ. Căci locul în care tatăl meu slujea lui Dumnezeu era

cerul. Era casa lui Dumnezeu. Toţi strămoşii mei, din neam în neam, au slujit Stăpânului lor în cer. Şi-au îndeplinit sarcina lor în înaltul cerului, nu pe pământ. Un slujitor serveşte pe stăpânul său în casa acestuia. Şi casa lui Dumnezeu e cerul pe pământ, adică biserica. Fireşte, biserica este o clădire de piatră, de lemn, de marmură, pe care o poţi vedea pe pământ în mijlocul satelor ori oraşelor. Dar biserica nu este o clădire ce ţine de pământ. Ea reprezintă cerul reclădit pe pământ cu ajutorul simbolurilor, pentru că e cu neputinţă să zideşti altfel o realitate cerească. Dar pentru a arăta limpede că ea este cerească şi nu pământească, biserica este edificată în formă de corabie, ceea ce înseamnă că ea este pe pământ în acelaşi fel cum corabia este pe ocean: pluteşte. Dar ea este o realitate de dincolo.

Tatăl meu, fiind născut slujitor în cer, şi toţi strămoşii săi fiind slujitori în cerul reconstruit pe pământ, era întru totul firesc ca ei să uite încetul cu încetul de manierele de pe pământ şi să fi adoptat purtarea, limbajul şi obiceiurile cerului. Tatăl meu şi toţi strămoşii mei erau mereu în ţinuta de slujire. Acţionau tot timpul ca şi când s-ar afla înaintea Stăpânului lor, în casa Acestuia, în altar, adică în cer. Tata imita – aşa cum este firesc pentru orice om – nu doar pe Stăpânul său care era Dumnezeu, ci şi pe camarazii de slujire care sunt arhanghelii, îngerii, serafimii, sfinţii, martirii, duhovnicii, Părinţii Bisericii şi prorocii. El era tot timpul împreună cu ei. Când preotul slujeşte, această slujbă se săvârşeşte în acelaşi timp în cer şi pe pământ, „căci există o singură Biserică sus şi aici pe pământ... Cu osebirea că acolo sus e fără văluri şi fără simboluri, şi aici pe pământ cu simboluri. Pentru că suntem stânjeniţi de această povară materială a cărnii supusă putrejunii"[1]. Preotul este însoţit în slujirea sa de fiinţe divine şi de ierarhii cereşti.

„Dumnezeu a întemeiat pe pământ ierarhia preoţească pentru a-I ţine locul. Astfel, Dumnezeu este El Însuşi văzut şi tainele Lui nu încetează să fie văzute celor care au ochi ca să vadă."[2]

Puterile cereşti însoţesc preotul în timpul slujbei. Ele îl ajută să săvârşească Sfintele Taine. În momentul în care iese cu Evanghelia, în timpul Liturghiei, preotul se roagă în taină şi spune:

[1] Sfântul Simeon al Tesalonicului, *P.G.* 155, col. 337-340.

[2] Sfântul Maxim Mărturisitorul, *P.G.* 91, col. 6041; Epistola 21.

„Stăpâne Doamne, Dumnezeul nostru, Cel Ce ai aşezat în ceruri cetele şi oştile îngerilor şi ale arhanghelilor spre slujba slavei Tale, fă ca împreună cu intrarea noastră să fie şi intrarea sfinţilor îngeri, care slujesc împreună cu noi şi împreună slăvesc bunătatea Ta."[1]

Preoţii şi credincioşii cântă în cor cu îngerii care îi însoţesc – nevăzuţi[2]. Plăpândul, imaterialul şi prea tânărul părinte, petrecându-şi mereu timpul său în cer cu Stăpânul său, Dumnezeul nostru – şi alături de ceilalţi slujitori, arhangheli, îngeri, proroci şi toţi sfinţii –, adoptase toate obiceiurile cereşti şi sfinte. Fenomen care se întâmplă tuturor slujitorilor şi pe care toţi sociologii din timpurile moderne l-au explicat ştiinţific în studiile lor asupra reflexului de imitaţie la servitori.

După veacuri şi veacuri de slujire în locaşurile cele cereşti ale lui Dumnezeu şi alături de fiinţele cele dumnezeieşti, strămoşii mei au sfârşit prin a adopta nu doar gesturile, limbajul, mersul şi obiceiurile, ci şi trăsăturile feţei dumnezeiescului lor Stăpân şi cereştilor camarazi de slujire. Aşa se face că tatăl meu semăna cu o icoană, şi nu cu o fiinţă de pe pământ.

4

Cum am spus mai înainte, mă temeam că tatăl meu nu ar avea un trup de carne şi de oase, ca toată lumea. Nu am avut ocazia să verific temerile mele. Nu l-am văzut pe tatăl meu fără sutană niciodată. Mânat de nelinişte şi îndoială, mă lipeam de el când mi se ivea ocazia şi-l pipăiam prin sutana sa, pentru a mă asigura cu degetele mele că avea totuşi carne, oase şi muşchi ca toată lumea. N-am ajuns la o concluzie niciodată. Pipăindu-l, simţeam că sub sutană avea atât de puţin trup, de parcă nu ar fi avut deloc. Persoana fizică a tatălui meu era construită cu extrem de puţină materie grosieră. Ai fi putut spune, mai degrabă, că e o linie foarte fină, lungă şi perpendiculară pe pământ. Trupul său avea o mişcare ascendentă, precum turlele anumitor biserici gotice, care, de departe, seamănă cu nişte trăsături fine de condei desenate pe cer. Silueta tatălui meu avea, de asemenea, mişcarea ascendentă a flăcărilor

[1] Rugăciunea tainică a preotului, Vohodul mic, în Sfânta Liturghie Ortodoxă.
[2] Sfântul Nicolae Cabasila, *P.G.* 150, col. 372 D şi 413 A.

care, după ce au ţâşnit din jăratic, se îndreaptă verticale către cer pentru a se cufunda în nori. Când tatăl meu era prea obosit şi se îndrepta spre biserică, coborând dealul, trupul lui se îndoia la fel ca flăcările ce vor să se desprindă de pe pământ şi să evadeze spre înalt. Din cauza tuturor acestor lucruri mi-a fost mereu teamă, frică, să nu rămân orfan şi să-l pierd pe tatăl meu pe neaşteptate, aşa cum ţi-ai pierde zmeul. Eram sigur că această nenorocire mi se va întâmpla într-o zi, că tatăl meu se va desprinde de pământ şi se va îndrepta spre înalt pentru a se topi în norii albi, asemenea flăcărilor. Mi-am petrecut copilăria cu această temere, care mi se părea de neevitat. Căci cunoşteam cu certitudine că nimeni n-ar fi putut vreodată să înlănţuiască o flacără pe pământ pentru a o ţine prizonieră. Nu poţi să ai pentru tine o flacără. Iar tata era o flacără.

Spre deosebire de oamenii din satul nostru, care erau munteni înalţi, masivi şi tari ca stâncile şi ai căror paşi răsunau precum copitele de cai, mersul tatălui meu era întotdeauna unul uşor.

Chiar dacă era şi el din carne şi oase – fapt pe care n-am ajuns niciodată să-l verific –, era mai degrabă alcătuit din spirit. Or, spiritul nu are greutate. Nu mai mult decât îngerii. Din cauza acestei absenţe a greutăţii angelice, de fiecare dată când pleca ori se întorcea, abia auzeai un zgomot uşor, ca o zbatere de aripi de mătase. Îmi închipui că, în afară de uşurătatea îngerească, pasul său liniştit era datorat totodată unui obicei pe care-l luase în casa Stăpânului său, în cerul reconstruit pe pământ. Căci în biserică mergi pe vârful picioarelor, fără zgomot, pentru a fi în armonie cu îngerii care slujesc Liturghia împreună cu preoţii lor.

Eram nespus de mândru de tata. Există în lumea contemporană o atitudine generală – pe care o găsesc eretică – ce consistă în a nu fi mândru de frumuseţe, de inteligenţa excepţională, de cunoştinţele ieşite din comun. Nu a fost întotdeauna astfel. Oamenii evlavioşi aduc mulţumire lui Dumnezeu de fiecare dată când văd o femeie frumoasă, un bărbat cu un talent excepţional, un campion, un savant; ei spun aşa cum fac evreii din zilele noastre: „Slăvit să fii, Dumnezeule cel veşnic al nostru, Împărate al lumii, căci Tu ai făcut părtaş un muritor la înţelepciunea Ta, sau la frumuseţea Ta, sau la priceperea, sau la ştiinţa Ta!"[1]

[1] *Ritualul rugăciunilor zilnice la evrei*, capitolul „Faptele de mulţumire".

Şi eu, în fiecare seară, înainte de culcare, Îi mulţumeam lui Dumnezeu fierbinte pentru a-mi fi dat un tată care era o făptură îngerească, precum o icoană, care era slujitor credincios al lui Dumnezeu şi care semăna cu Dumnezeu Însuşi şi cu îngerii Săi... Or, chiar în acel timp în care eram atât de mândru de tatăl meu, avea să mă dezamăgească. M-a dezamăgit cumplit. Sunt sigur că dacă ar exista aparate pentru examinarea rănilor sufletului, aşa cum pot fi observate leziunile plămânilor cu raze X, s-ar vedea astăzi în sufletul meu cicatricea imensă a rănii pe care tatăl meu, îngerescul meu părinte, mi-a făcut-o pe când eram foarte mic şi atât de mândru de el...

5

Faptele s-au petrecut astfel... Era într-o duminică. La noi, în fiecare duminică e Paştile. Ziua Învierii. Duminica nu seamănă cu nici una dintre sărbători, oricât de mari ar fi acestea, aşa cum luna nu seamănă cu nici una dintre stele, dintre milioanele de stele care o înconjoară. Din cauza acestei importanţe pe care o dăm duminicilor, săptămânile, la noi, sunt cu o zi mai lungi decât în alte părţi. Ştim că Dumnezeu a creat lumea în şase zile şi că în a şaptea zi a fost Sabatul. Dar după cele şapte zile ale săptămânii, vine duminica. *Dies octava*, a opta zi. Căci duminica, Iisus Hristos, înviind, a întocmit noua creaţie a lumii. Şi duminica – datorită acestei creaţii noi – este mai importantă decât primele şapte zile. Duminica nu este pentru noi cea de a opta zi doar pentru că avem gustul teologiei. Dascălii Bisericii şi Sfinţii Părinţi socoteau şi ei la fel ca noi. Şi *dies octava* – a opta zi a săptămânii – este o reminiscenţă a sfinţilor ocnaşi, care în timpul primelor trei veacuri ale erei creştine au fost trimişi în minele de aur ale ţării mele şi ne-au adus Evanghelia şi Botezul[1].

Era, aşadar, într-o duminică. Şi era după Dumnezeiasca Liturghie. Mă uitam după oamenii din sat care ieşeau din biserică. Tata stătea pe trepte şi-şi lua rămas bun de la fiecare credincios. Era de faţă tot satul. Căci duminica nimeni nu lipseşte niciodată de la Dumnezeiasca Liturghie. Erau bătrâni munteni, cu bărbile lor

[1] Tertulian, *De idolatria*, cap. 14, *P.G.* 1, col. 652-655; Sfântul Grigorie Teologul, *Orationes theologicae* 44, 44, *P.G.* 36.

albe, asemenea chipurilor de patriarhi din Biblia ilustrată, femei, bărbaţi şi copii. Toţi în haine de duminică, în haine de in ori de lână, întotdeauna albe ca laptele şi ca zăpada. Albul este culoarea naţională în munţii noştri. Pentru toate vârstele, atât pentru partea bărbătească, cât şi pentru partea femeiască. Dar unitatea albului hainelor însemna puţin prin comparaţie cu puritatea privirilor şi a chipurilor. Toată lumea, ieşind de la Dumnezeiasca Liturghie, părea transfigurată, fără de orice grijă lumească, sfinţită. Şi chiar mai mult decât sfinţită: îndumnezeită... Ştiam pentru ce toate feţele erau frumoase şi pentru ce toate privirile erau pline de lumină. Căci femeile urâte erau frumoase. Aspri tăietori de lemne purtau pe obrajii şi pe fruntea lor o lumină asemănătoare aureolelor sfinţilor. Copiii erau asemenea îngerilor. Ieşind de la Dumnezeiasca Liturghie, toti bărbaţii şi toate femeile din satul nostru erau *teofori*, adică „purtători de Dumnezeu". Toţi se împărtăşiseră. Şi în venele lor curgea sângele lui Dumnezeu. Erau fii ai lui Dumnezeu şi îndumnezeiţi.

Desigur, aceşti oameni sunt ţărani aspri, necăjiţi şi sărmani. Ştiau ce sunt. Pentru aceasta, înainte de a se împărtăşi, spuneau o astfel de rugăciune:

„Doamne, Dumnezeul meu, ştiu că nu sunt vrednic, nici în stare ca să intri sub acoperământul casei sufletului meu, pentru că este cu totul pustiu şi surpat şi nu afli în mine loc potrivit ca să-Ţi pleci capul...

Şi precum ai binevoit a Te culca în peşteră şi în ieslea necuvântătoarelor..., intrând în casa lui Simon cel lepros, aşa binevoieşte a intra şi în ieslea necuvântătorului meu suflet şi în întinatul meu trup."[1]

Şi Dumnezeu, după împărtăşire, intrase sub „acoperişul fiecărui suflet", al oamenilor din satul nostru.

Ieşind, astfel, din biserică, Îl purtau pe Dumnezeu întru ei. Mergeau cu luare-aminte. Aşa cum cineva merge atunci când duce ceva de preţ. Erau, astfel, „purtători de Dumnezeu". Şi când porţi o candelă ori o lumânare, ai chipul luminat de flacără; când Îl porţi pe Dumnezeu în sine, Dumnezeu, Care este Lumina luminilor, eşti luminat dinăuntru, într-un asemenea fel că toată carnea

[1] *Dumnezeiasca Liturghie a Sfântului Ioan Gură de Aur*, Rugăciunile de dinaintea Sfintei Împărtăşanii, Rugăciunea a doua.

şi tot trupul îţi sunt transfigurate, înfrumuseţate. Se ştie că artiştii, pe scenă, în reprezentaţiile marilor spectacole, sunt transformaţi de lumina proiectoarelor şi de luminile neonului. Sub lumina intensă abia îl recunoşti pe fiul tău ori pe fiica ta, cât sunt de schimbaţi. Astfel, abia îi recunoşteam pe locuitorii satului nostru când ei ieşeau din biserică purtând pe Dumnezeu sub „acoperişul sufletului lor". Atât erau de frumoşi, de minunaţi, de sublimi... N-am văzut piele şi carne mai frumoasă decât pe chipurile *teoforilor*, ale celor care poartă înlăuntrul lor strălucitoarea lumină a lui Dumnezeu. Carnea lor era îndumnezeită, fără greutate şi fără volum, transfigurată de lumina Duhului dumnezeiesc. Priveam aşadar, cum ai privi un spectacol, defilarea sătenilor purtători de Dumnezeu. Eram vrăjit şi dus departe, ca orice om care asistă la un spectacol minunat. Toţi ţăranii care iradiau lumina ca un diamant se apropiau de tata. Se opreau înaintea lui, la mică distanţă, şi se plecau ca înaintea unei icoane. Aceasta mi se părea firesc, căci tata era o icoană. Apoi, credincioşii, întinzându-şi amândouă mâinile, cu palmele făcute potir, primeau mâna dreaptă a tatălui meu cum ai primi o relicvă, şi o duceau cu evlavie la buzele lor; o sărutau aşa cum ai săruta pâinea binecuvântată, *anafura*, înainte de a o mânca. Sărutând mâna dreaptă a tatălui meu, credinciosul spunea:

– Blagosloveşte, părinte!

Şi tata răspundea:

– Dumnezeu să te binecuvânteze, fiule!

Era prima oară când auzeam aceasta. Toţi oamenii îl numeau pe tatăl meu „părinte"! Şi el – admirabilul şi venerabilul tată – îi numea pe toţi locuitorii satului „fiule"!

Am rămas încremenit de uimire. Era de necrezut. Prima mea reacţie a fost să refuz să cred o astfel de enormitate. Mi-am spus că nu înţelesesem bine. Un astfel de lucru nu putea fi adevărat. Ştiam deja – cu toate că eram foarte mic – că trebuie să te îndoieşti mereu de simţurile tale, căci ochiul te înşală şi urechea te minte. M-am apropiat, aşadar, de tata. Eram aproape lipit de genunchii lui. În curând, aveam să mă lămuresc. Nu era nici un fel de îndoială. Lucrul de necrezut era adevărat: toţi sătenii, sărutând mâna dreaptă a tatălui meu, îl numeau „părinte". Tatăl meu era numit „tată" de toţi! Şi el, părintele meu, le spunea „fiule" tuturor sătenilor. Am închis

ochii ca să nu mai văd un astfel de lucru. Am izbucnit în lacrimi şi am luat-o la fugă. Cât mai departe cu putinţă, ca să nu-l mai aud şi să nu-l mai văd. O astfel de nedreptate era de nesuportat pentru firava şi mica mea persoană. Începând cu acea zi, i-am examinat cu luare-aminte pe copiii vecinilor. Erau copii de aceeaşi vârstă cu mine. Şi privindu-i, am izbucnit din nou în lacrimi, căci aceşti copii – faţă de mine – îşi aveau fiecare dintre ei tatăl său, doar al lui. Nu ca mine. Căci eu aveam un tată pe care trebuia să-l împart cu tot satul. Şi nimeni, nimeni pe lume, nu poate să-şi închipuie durerea pe care o poate încerca o fiinţă atât de mică descoperind că tatăl său adorat este tatăl lumii întregi. Era mai rău decât n-aş fi avut deloc tată...

În acea zi, la prânz, n-am vrut să mai mănânc. M-am ascuns şi mi-am plâns nefericirea. Tata a venit să mă consoleze.

– De ce plângi?, m-a întrebat.

– Toţi copiii din lume au un tată al lor. În afară de mine.

– Şi tu ai un tată. Eu sunt tatăl tău.

– Da, tu eşti tatăl meu. E adevărat. Dar tu nu eşti doar tatăl meu. Spune că nu e adevărat!

Şi am continuat, plângând:

– Tu eşti chiar tată al oamenilor mai în vârstă decât tine. I-am auzit eu. Şi i-am văzut. Tată al bătrânilor! Tu le spui „fiii tăi", tu eşti chiar tatăl a toată lumea. Tatăl oricui. Tu eşti chiar tată al oamenilor răi ori murdari.

Necazul prin care treceam mă oprea să vorbesc. Mă gâtuia. Ca un nod. Şi cuvintele nu mai ieşeau din gură. Aveam dreptate să fiu nefericit. Îl iubeam pe tatăl meu. Şi când iubeşti, doreşti să posezi. Să fii stăpân pe deplin. A-ţi însuşi şi a deţine lucrul iubit este o lege a naturii. Cel care iubeşte este dispus să plătească orice preţ şi să facă orice sacrificiu ca să posede lucrul iubit. Când un bărbat iubeşte o femeie, se căsătoreşte cu ea şi ea devine „femeia sa". Doar a sa. Şi pentru totdeauna. Dacă îşi cumpără o casă, aceasta devine „casa lui". Aşa-i făcută firea omenească. Colectivismul, chiar dacă este din punct de vedere teoretic mai echitabil şi mai rezonabil decât proprietatea privată, n-a reuşit să se grefeze pe natura umană. Biserica a încercat şi ea să realizeze comunismul şi colectivismul, abolind proprietatea privată. A eşuat. Aşa cum eşuează toate, absolut toate tentativele de acest fel. Rezulta-

tul acestor experienţe e că ele îi fac nefericiţi, că ucid chiar pe cei pe care îi obligi să li se supună. Biserica a renunţat o dată pentru totdeauna la această utopie: realizarea comunismului pe pământ. A renunţat la aceasta nu fără regret, dar fără echivoc. Ea declară: proprietatea privată este o instituţie necesară cel puţin în lumea noastră decăzută... Trebuie tolerată această stare a lucrurilor ca o concesie faţă de slăbiciunea omenească şi nu aplaudată ca de dorit pentru sine. Idealul – dacă firea umană ar fi putut să se ridice până la el – este comunismul. *Communis enim usus omnium quae sunt in hoc mundo, omnibus hominibus esse debuit*[1].

Când iubeşti o fiinţă, un lucru, nu poţi să-l dai folosului colectiv.

– Te iubesc atât de mult! Şi aflu că tu eşti tatăl satului întreg!, i-am spus.

Mi-am şters lacrimile. Dar alte lacrimi au început să-mi curgă.

– Spune-mi: de ce eşti tatăl întregii lumi? Mi-ar fi plăcut atâta să am şi eu un tată al meu! Doar al meu!... Cum au alţi copii. De ce nu eşti doar al meu?

– Sunt tatăl tuturor deoarece sunt preot, a răspuns tata.

Era mâhnit din cauza mea. Dar nu putea să schimbe nimic.

– Cum tatăl tuturor?, am strigat. Tu eşti chiar şi tatăl oamenilor care nu locuiesc în satul nostru?

Întrebam asta pentru că până atunci nu văzusem decât pe cei din satul nostru numindu-l „părinte".

– Da, a răspuns el, sunt părintele oamenilor care locuiesc în satul nostru. Şi al celor care locuiesc în satele vecine şi în satele de la celălalt capăt al pământului. Sunt părintele oamenilor pe care nu i-am văzut niciodată. Sunt, totuşi, părintele lor. Mai mult decât atât: sunt părintele oamenilor morţi şi îngropaţi de mai multe veacuri.

Lacrimile mi se prelingeau pe obraji. Lacrimi calde precum metalul topit. Abia am putut să-l întreb îngrozit de enormitatea pe care o auzisem:

– Tu eşti tatăl morţilor? Al tuturor morţilor?

Eram în culmea nefericirii. Durerea mea se mărise. Căci tatăl meu a răspuns afirmativ:

[1] Graţian, *Decretum pars.*, II, *Causa*, XII, Q.I., C., II Sec. cf. R.H. Tawney, *Religion and the Rise of Capitalism*. Trad. fr., Paris, 1951, p. 39.

– Sunt tatăl morţilor. Sunt tatăl celor vii. Şi sunt şi tatăl celor care se vor naşte mâine. Peste un veac ori într-o mie de veacuri, până la sfârşitul lumii.

Eram atât de copleşit de această cumplită descoperire, că eram gata să-l părăsesc pe tatăl meu. Eram ca strămoşii mei, nemuritorii, care nu acceptau decât absolutul, nu înţelegeau nici compromisurile, nici aranjamentele, nici tranzacţiile. Dumnezeu îmi dăduse un tată care este personal, exact cum pentru toţi este personal propriul trup, şi nu voiam să accept să fac din el ceva public. Era al meu. Doar al meu. Al persoanei mele. Şi dacă nu aş fi putut să-l am întreg pentru mine aş fi preferat să-l abandonez. Aşa cum nemuritorii preferaseră mai bine să moară decât să trăiască laolaltă cu învingătorii lor. Nu eram mai înalt decât genunchiul tatălui meu, dar îl iubeam şi nu voiam să-l împart cu nimeni.

– Plec de la tine, am spus. Fiindcă tu ai atâţia copii, vii, morţi, ori care o să se nască, şi n-ai nevoie de mine. Nu sunt decât un copil nefericit printre milioanele tale de copii, cărora tu le spui, fiecăruia în parte, atât de alintător: „fiul meu".

Dar nu aveam curajul şi puterea să plec. Am rămas nemişcat, chircit, înaintea tatălui meu. Şi plângeam.

– De ce preotul este tată la atâta lume?, am întrebat.

Tata a tăcut. Era la fel de trist ca mine. Era tulburat. Întrebările pe care i le pusesem nu-i trecuseră niciodată prin cap. Cu toate că tatăl lui fusese la rându-i preot. Întrebările mele erau o surpriză pentru el. Erau cu totul noi. Neprevăzute. Nu se aştepta nici la lacrimile mele, nici la gelozia mea. Eram un copil poet şi soarta mea era aceea de a privi în străfundul lucrurilor. Aşa cum alţi oameni le văd prin mijlocirea razelor X. Poetul este o fiinţă omenească ce trăieşte doar pentru a ridica vălul convenţiilor, al regulilor, al cuvintelor, pentru a-l vedea şi a arăta altora ce se află în spatele acestui văl. Poetul rupe orice etichetă pentru a descoperi ce se află dedesubt. Ceilalţi oameni se mulţumesc să privească eticheta.

În afară de aceasta, tata era stingherit de lacrimile mele şi de suferinţa mea. Ar fi vrut să mă consoleze aşa cum mângâi, de obicei, copiii. Dar nu putea să trişeze, nici să mintă. Nu putea să răspundă oricum. A fi creştin înseamnă a fi, înainte de orice, serios. Să nu iei nimic în glumă. Orice faptă a creştinului, chiar şi răs-

punsul pe care îl dă unui copil ce plânge, trebuie să îmbrace un aer serios. Căci orice faptă pentru creştini n-are doar consecinţe aici pe pământ, ci, mai ales, pe lumea cealaltă şi pentru totdeauna. Până la sfârşitul veacurilor. Unui om evlavios nu-i pasă nicicum de ipocrizie. Cu ipocrizia şi viclenia poţi să ascunzi realitatea vecinilor, judecătorilor de pe pământ – şi poţi apoi să aştepţi uitarea. Pentru creştin e cu totul altfel. Existenţa ipocriziei e de neconceput pentru el. Căci creştinul ştie că ochiul lui Dumnezeu nu poate să fie abuzat, că memoria lui Dumnezeu nu e în stare să uite şi că înaintea Lui nimic nu poate fi tăinuit. Tata nu-mi putea, aşadar, răspunde decât serios. Ceea ce urma să-mi spună trebuia să se constituie într-un răspuns valabil şi, mai ales, valabil înaintea lui Dumnezeu. Cu toate că el se adresa unui copil foarte mic. Plângeam. Era prima mea mare durere. Şi lacrimile îmi erau amestecate cu teologia, izvorul primei mele dureri pe pământ...

6

Începând cu acea zi discuţiile mele cu tata au fost teologice. Exclusiv. Căci marea mea durere era de a avea un „tată colectiv". Ştiam că eram unicul său fiu. Eram singurul care aveam dreptul de a-i spune „tată". Şi fericirea de a fi numit „fiu" de tatăl meu îmi era rezervată în exclusivitate. Or, el numea „fiu" pe toată lumea şi toată lumea îi spunea „părinte". Mi-am spus deci că dacă tatăl meu ar fi avut o meserie ca toată lumea nu m-aş fi confruntat cu această durere cumplită. Şi aş fi avut un tată al meu, doar al meu. Ştiam aceasta şi sufeream în condiţia mea de fiu de preot. Şi totuşi, în ciuda acestui fapt, n-am dorit niciodată ca tatăl meu să fie altceva, să aibă o altă meserie decât cea de slujitor în casa lui Dumnezeu, în cer.

– Lucrul tău de preot e de a sluji Dumnezeiasca Liturghie, de a boteza copii, de a spovedi bărbaţi şi femei, de a le da Sfânta Împărtăşanie şi de a cere binecuvântarea lui Dumnezeu peste lucrările lor, pentru durerile şi bucuriile lor... Tu îngropi morţii, tu te rogi pentru cei vii, tu-i căsătoreşti pe tineri... Ăsta este lucrul preotului. E nevoie, totuşi, să fii părintele tuturor şi pe toţi să-i numeşti fiii tăi şi fiicele tale, pe ei care îţi sunt străini şi care nu sunt fiii tăi ca mine?

– Preotul este părintele oamenilor pe pământ, aşa cum Dumnezeu este Părintele oamenilor în cer, mi-a răspuns. Toată lucrarea unui preot, ca cea a lui Dumnezeu, e mai degrabă o lucrare a unui părinte.

Nu înţelegeam nici în ruptul capului. Eram prea mic, abia aveam şase ani. O vârstă subţire ca două fire de abecedar. Şi era, totuşi, dificil de înţeles. Adevărul e că viaţa oricărui creştin, oricât de mic, începe nu cu data naşterii sale, ci cu cea a creării lumii. Cum nu există în natură atomi în stare liberă, nu există creştini solitari, autonomi. Viaţa creştinului începe cu crearea primului om. Istoria lumii face parte integrantă, inseparabilă, din viaţa personală a fiecărui individ, a oricărui creştin. Viaţa unui om nu poate fi localizată într-un singur spaţiu şi într-un singur timp. Pentru a face biografia unui om – fie el oricât de mic, aşa cum eram eu pe atunci – trebuie început prin abolirea noţiunilor de timp şi de spaţiu, care ne separă. Orice creştin este contemporan cu primul om şi cu toţi oamenii din toate timpurile şi din toate pământurile locuite. Nici un creştin nu este singur pe lume. Nici un creştin n-a trăit şi nu trăieşte vreodată singur, într-un singur timp şi într-un singur loc. Un creştin trăieşte în toate timpurile, prezente, trecute şi viitoare, simultan. Şi aceasta oriunde există oameni. Istoria oricărui creştin este istoria completă a lumii, cu cele şapte zile ale creaţiei şi cea de-a opta zi, cea a creaţiei noi, înfăptuite prin Înviere.

Ascultându-l pe tata spunând astfel de lucruri, m-am întunecat la chip.

– Nu mă ştiam atât de bătrân!, i-am spus.

Şi începând din acea zi am ştiut că toţi oamenii sunt contemporani şi că vârsta este o chestiune de stare fizică, o chestiune legată de materie, care nu are legătură esenţială cu omul în sine. Fusesem creat odată cu primul om. Viaţa lui era viaţa mea. Ascultând povestirile Facerii, ascultam aşadar propria mea biografie.

– Omul a fost conceput cu porunca de a deveni Dumnezeu, mi-a spus tata, uitându-se la mine.

Acum, ştiam că această poruncă – de a deveni Dumnezeu – mi-era adresată şi mie. Căci istoria primului om era şi a mea. Eram plăcut surprins. E plăcut să auzi că ai misiunea de a deveni general, ministru, rege... Dar menirea de a deveni Dumnezeu era cu mult mai minunată! Era sublimă.

„După ce a încheiat crearea omului – care era pe de-a-ntregul nou şi frumos nespus –, Dumnezeu i-a spus lui: „Omule, vei fi stăpânul pământului şi mai presus de tot ceea ce există în univers. Vei fi egal cu mine, Dumnezeul tău. Ca chezăşie a asemănării tale cu Dumnezeu, îţi dau de acum prerogativa dumnezeiască prin excelenţă: libertatea."[1]

„Dumnezeu i-a adus la cunoştinţă omului că era singura făptură liberă în întreg universul. Animalele, plantele, astrele, luna şi soarele, mineralele şi întreaga natură moartă şi vie, toate sunt înlănţuite legilor lor mecanice, instinctului şi condiţiei lor. Doar omul este liber, ca Dumnezeu. Misiunea omului este de a moşteni Împărăţia lui Dumnezeu, de a lua parte la toate tainele cele dumnezeieşti."

Mă înroşisem de plăcere. Până în vârful urechilor. Cunoşteam acum titlurile de nobleţe, drepturile mele din naştere. Eram, aşadar, fiul lui Dumnezeu şi egal cu El Însuşi. Eram mândru de fraţii mei, de ceilalţi oameni. Eram asemenea lui Dumnezeu. Eram moştenitorul Împărăţiei lui Dumnezeu. Şi eram liber, asemenea lui Dumnezeu. Eram atât de fericit de condiţia mea umană, că am uitat din această pricină marea, cumplita durere, ce provocase aceste descoperiri: durerea de a avea un tată pe care trebuia să-l împart cu toată lumea, pentru că era preot...

Tata a continuat să-mi explice.

– În loc să fii gelos şi să plângi când oamenii şi femeile îi spun „părinte" tatălui tău, care este preot, tu trebuie să-I mulţumeşti lui Dumnezeu pentru cinstea pe care ai primit-o.

– Ce cinste?, am întrebat.

– Eu sunt de două ori tatăl tău şi tu eşti de două ori fiul meu: o dată după trup, şi o dată după duh. Ia aminte bine că ceilalţi copii au un tată care nu le este tată decât o singură dată, după trup.

În acea seară, I-am mulţumit îndelung lui Dumnezeu. Nu, nu aveam un „tată colectiv", pe care trebuia să-l împart cu toţi oame-

[1] Sfântul Grigorie de Nazianz, *P.G.* 36, col. 524, a spus: „Aşadar, prin libertate, omul este asemenea lui Dumnezeu şi sfânt. Căci independenţa şi autonomia sunt proprii sfinţeniei divine." În altă parte, Sfântul Grigorie de Nyssa spune: „Omul, creat după chipul lui Dumnezeu, trebuie să aibă toate bunurile Stăpânului său. Or, printre aceste bunuri este şi cel de a fi liber" (*P.G.* 44, col. 184). Apoi spune, de asemenea: „Libertatea este asemănarea cu cel care este fără stăpân şi suveran – *adespotos* şi *autokratos* –, asemănare care ne-a fost dată nouă, oamenilor, de Dumnezeu, întru început." Faptele Apostolilor (17, 28) afirmă acelaşi lucru: „Căci al Lui neam şi suntem".

nii vii, morţi ori care se vor naşte; aveam un tată care era de două ori tatăl meu! Şi eram de două ori fiul lui! Era o fericire la care nici nu visasem vreodată, atât de mare era.

7

Aşteptam cu nerăbdare data de 1 septembrie 1923, dată la care trebuia să merg la şcoală. Tata nu voia să învăţ să citesc şi să scriu înainte de vârsta de şapte ani. Mama sa, care era o vestită crescătoare de cai, îi spusese că, dacă pui şaua pe un mânz prea tânăr, nu va fi niciodată un cal bun. Faptul de a-i pune şaua prea devreme are urmări în viitor. A învăţa un copil să citească şi să scrie înainte de vârsta de şapte ani e ca şi cum ai pune şaua pe un mânz foarte tânăr. Şi din această cauză număram neliniştit lunile, săptămânile şi zilele până la începerea şcolii. Aşteptam acea zi aşa cum cei închişi aşteaptă ziua eliberării lor. A trăi fără să ştii să citeşti echivalează cu a trăi rupt de lume. Izolat. Închis într-o celulă. Mai rău decât atât. E ca şi cum ai fi orb. Căci mă uitam la cărţi ca şi cum nu le-aş fi văzut. Scrierea rămânea fără conţinut, mută. Uneori, aveam sentimentul că sunt infirm. Şi mă simţeam umilit până la lacrimi.

Tata primea ziare şi scrisori. De fiecare dată când poştaşul i le aducea, mă cuibăream lângă el. Îl priveam citind plin de încântare. Îi pândeam fiecare dintre gesturile sale, mişcarea ochilor săi, şi încercam să înţeleg cum făcea ca să citească. Mă uitam şi eu la pagină la fel ca el şi nu vedeam nimic. Dar el vedea. Şi pentru mine era cea mai mare taină din câte există. Orice om care ştia să citească era în ochii mei o persoană extraordinară. Tata îmi spunea că voi cunoaşte secretul scrierii şi chiar mai bine decât el. Dar eu eram deznădăjduit că voi mai cunoaşte într-o zi acest mare mister. Citind, chipul tatălui meu se schimba. Când surâdea, când devenea grijuliu, şi îi apăreau riduri pe chip. Aveam sentimentul că vorbea cu cineva. Nu înţelegeam cum o hârtie acoperită cu semne poate să te facă să râzi, să te îngrijorezi, să te mânii sau să fii fericit.

Într-o zi, stăteam pe treptele bisericii, lângă tatăl meu. Tocmai primise corespondenţa. Primise un plic aproape la fel de mare ca mine. Nu primise niciodată o scrisoare atât de voluminoasă. De

fapt, era un colet. L-a deschis cu grijă, fără să strice hârtia galbenă a ambalajului. Pe etichetă se vedeau, ca pe toate scrisorile pe care tatăl meu le primea, sigiliul şi însemnele mitropolitului Moldovei.

Tatăl meu a scos din ambalaj nu o scrisoare, ci un drapel tricolor. L-a pus pe podea cu nespus de mare grijă ca să nu-l şifoneze ori să-l murdărească.

– E drapelul României, mi-a explicat tata. N-ai văzut încă vreodată drapelul ţării tale. E drapelul tău, căci eşti român. Şi roşu, galben şi albastru sunt culorile drapelului fiecărui român.

Era prima oară când îl vedeam şi eram fericit.

– Drapelul nostru e tricolor, după cum vezi. Albastru e cerul care e deasupra ţării noastre. Galbenul e culoarea câmpurilor noastre de grâu, iar roşu e culoarea sângelui vărsat de părinţii noştri pentru a face din ţara noastră un mare regat, liber şi independent. Orice român, trecând pe dinaintea drapelului, îşi scoate pălăria şi-l salută. Chiar şi regele ia poziţie de drepţi şi salută. Pentru că drapelul e simbolul ţării. E sfânt.

Tatăl meu era mândru de a avea drapelul românesc sub ochii săi. Mi-l prezenta ca şi când ar fi fost ţara întreagă cu munţii, cu fluviile, cu câmpiile şi cu istoria sa. Vorbea despre România ca şi cum ne-ar fi aparţinut la propriu, mie şi lui. România era un bun al nostru; iar noi, eram mândri de ea.

– Înainte de independenţă ne era interzis să înălţăm drapelul nostru naţional. Cel care îndrăznea să facă aceasta era arestat şi aruncat în închisoare. Pe 14 octombrie 1834, turcii ne vor permite pentru prima oară să înălţăm drapelul nostru. Sultanul ne-a permis aceasta la rugămintea prinţului Alexandru Ghica. Iar pentru acest fapt am plătit turcilor mari sume de bani şi am avut parte de nenumărate umilinţe. Când prinţii noştri se prezentau înaintea sultanului la Constantinopol, trebuia să-şi acopere capul cu un fes, să meargă cu ochii plecaţi şi cu braţele încrucişate la piept. Înaintea sultanului Sublimei Porţi Otomane, domnitorul român trebuia să se închine şi să atingă podeaua cu fruntea sa. Apoi, trebuia să sărute încălţămintea sultanului. Nu se ridica înainte de a-i fi poruncit sultanul. Nu vorbea decât dacă sultanul îi îngăduia. În acest chip am fost umiliţi vreme de secole. Independenţa noastră nu este un cuvânt deşert. România nu s-a făcut de una singură.

Strămoşii noştri şi-au vărsat sângele lor. Culoarea roşie a sângelui lor este pe drapelul nostru.

Tatăl meu a scos din ambalaj portretele regelui şi reginei României.

– Uită-te la ele!, a exclamat tata.

Le-a admirat. Am făcut şi eu la fel. Regele Ferdinand era în uniformă. Avea o barbă mică la fel ca a tatălui meu. Regina Maria era îmbrăcată pe de-a-ntregul în alb, cu un voal pe cap, asemenea celui de mireasă, atunci când intră în biserică, la cununie. Nu văzusem mai înainte o femeie atât de frumoasă ca regina Maria a României.

– Pe 15 octombrie 1922, regele şi regina vor fi încoronaţi, a spus tata. De aceea mi-a scris mitropolitul. Îmi trimite drapelul şi portretele Majestăţilor Lor, cu ordinul de a le afişa în pridvorul bisericii. Să pregătesc sărbătoarea încoronării, *Te Deum*-ul, Sfânta şi Dumnezeiasca Liturghie şi să decorez sărbătoreşte biserica... Să pun flori înaintea tuturor icoanelor.

Îmi imaginam deja pe rege în uniformă de gală, ca într-o fotografie, şi pe regină în rochie albă, cu capul acoperit de un voal, venind la Petricani urmaţi de miniştri, de toată curtea lor, cât şi de toţi generalii şi înalţii demnitari de stat. Intrau în biserica noastră şi tata le punea coroanele pe cap... Şi se aruncau în biserică braţe de flori şi bomboane. În timp ce strana cânta...

Eram fericit că regele şi regina României veneau la Petricani pentru a fi încoronaţi de tatăl meu. Vom avea în biserică cununii foarte frumoase, aurite, cu pietre multicolore, pe care tatăl meu le punea pe capul oamenilor ce se căsătoreau. În Biserica Ortodoxă slujba de căsătorie se numeşte Slujba Cununiei. E o slujbă nespus de frumoasă. Una dintre misiunile tatălui meu era să încoroneze pe cei care se căsătoreau. Eram mereu fascinat de această ceremonie şi nu eram, aşadar, surprins că regele Ferdinand şi regina Maria vin să fie încoronaţi de tatăl meu la Petricani, în bisericuţa noastră atât de frumoasă.

– Pe 15 octombrie, dimineaţa, Majestăţile Lor vor fi încoronaţi la Alba Iulia, în prezenţa armatei, a guvernului, a tuturor înalţilor demnitari, regilor străini şi reprezentanţilor guvernelor străine.

– La Alba Iulia va fi încoronat? Nu la noi? Nu la Petricani?

– Regele va fi încoronat şi la Petricani, bineînţeles că va fi încoronat la noi. Mitropolitul îmi dă instrucţiuni precise asupra ceremoniei. Încoronarea va fi celebrată la aceeaşi oră, în toate bisericile din România. Vor fi trase clopotele în acelaşi timp, în întreaga ţară – de la Tisa, până la Nistru şi de la Dunăre până la Hotin...

După ce a agăţat drapelul şi portretele suveranilor pe peretele de lemn din pridvorul bisericii, tata mi-a spus:

– Regele nostru este un Hohenzollern. Cea mai veche dinastie din lume... Domnesc în Europa de mai bine de o mie cinci sute de ani. Au domnit înainte de Carol cel Mare prin ramura Tassillon. Vei afla despre aceasta mai târziu, la şcoală. În cartea ta de istorie. Castelul dinastiei Hohenzollern se află în Germania, la Sigmaringen, în Pădurea Neagră. Acolo s-a născut regele nostru. Castelul Sigmaringen se află foarte aproape de izvoarele Dunării... Singurul fluviu din Europa care curge spre Răsărit. După ce traversează Viena, Bratislava, Budapesta şi alte oraşe vestite, Dunărea vine să traseze frontiera de miazăzi a României şi apoi se varsă în Marea Neagră, pe teritoriul nostru, în Delta Dunării... Regele a făcut acelaşi itinerar ca Dunărea, pornind din Pădurea Neagră, pentru a veni în România după ce a domnit asupra altor ţări din Europa vreme de un mileniu şi jumătate.

Urmăream greu lămuririle tatălui meu. Erau multe cuvinte străine greu de pronunţat. Am înţeles un singur lucru: regele nostru nu era român. Aceasta m-a şocat. Cum puteam fi noi liberi şi independenţi dacă eram conduşi de un rege străin?

În ajun, deschisesem Biblia la întâmplare şi o rugasem pe mama să-mi citească câteva rânduri. Făceam acest lucru de mai multe ori, zilnic. Mama n-avusese niciodată îndrăzneala să mă refuze. Mi-a citit cu voce tare pasajul în care se spune: „Dintre fraţii tăi să-ţi pui rege peste tine; nu vei putea să pui rege peste tine un străin, care nu este dintre fraţii tăi."[1]

Voiam să-l întreb pe tatăl meu de ce nu am ales un rege român, cum scrie în Biblie. Dar tata nu mi-a lăsat răgaz.

– Regele Ferdinand e un rege mare... El, în timpul războiului, a comandat armata şi a dobândit victoria. El a făcut România Mare. În 1918, germanii vor ocupa capitala şi cea mai mare parte

[1] Deuteronomul 17, 15.

a ţării noastre. Regele nu se va lăsa biruit. Se va refugia aici, în munţi, şi va continua lupta. Pe 1 decembrie 1918, a intrat în Bucureşti victorios. În fruntea armatei sale, aclamat de întreg poporul. Regele Ferdinand este nepotul regelui Carol I de Hohenzollern, întemeietorul dinastiei române. Carol a sosit în România pe 10 mai 1866. A fost proclamat rege de popor. Prin plebiscit. Din această cauză, în josul portretului se scrie: „Prin graţia *lui Dumnezeu şi voinţa naţională, rege al României*". E rege prin voinţa poporului nostru. Dumnezeu l-a ocrotit încă de la începutul domniei sale, căci a trecut prin clipe nespus de grele. În 1916, chiar în anul naşterii tale, armata rusă, aliata noastră, se va răscula. Aici, pe frontul nostru, pe linia de foc. În timpul luptelor. Răsculaţii se vor organiza în *soviete*. Sub conducerea lui Troţki. Regele Ferdinand i-a izgonit pe răsculaţii sovietici dincolo de Nistru, în Rusia. Pe 16 aprilie 1918, în timp ce regele lupta împotriva răsculaţilor în Răsărit, pe Nistru, Bela Kun, o rudă a lui Troţki, a atacat România dinspre apus. Armata română a ripostat. Regelui nu i-a fost teamă să lupte pe două fronturi. A zdrobit invadatorul dinspre soare-apune cum i-a zdrobit pe răsculaţii ruşi dinspre Răsărit. Soldaţii români, comandaţi de generalul Rusescu, vor intra victorioşi în Budapesta, pe 4 august 1919. Vor elibera Ungaria de dictatura sovietică. Bela Kun s-a refugiat la Moscova. Dar *sovietele* nu-i vor ierta regelui României faptul de a-i fi învins. Ei vor plănui uciderea lui. Pe 8 decembrie 1920, Max Goldstein, o altă rudă a lui Troţki şi a lui Bela Kun, a pus o bombă în Parlamentul României, în timp ce regele îşi citea mesajul aici.

Ministrul Justiţiei, Dumitru Greceanu, Mitropolitul Radu de Oradea şi alte persoane au fost ucise. Au fost numeroşi răniţi. Sângele curgea. Peste tot. Parlamentul era în flăcări. Regele Ferdinand a scăpat nevătămat. În timpul atentatului nu s-a clintit. A rămas nemişcat. Calm. N-a cedat panicii. Aşa cum se cuvine regilor.

După atentat, s-au făcut rugăciuni în toate bisericile din ţară. I-am mulţumit lui Dumnezeu pentru că i-a cruţat viaţa suveranului nostru, dar Troţki, Bela Kun, Max Goldstein şi Armata Roşie n-au dat înapoi. Vor încerca mereu să-l ucidă pe regele nostru, să ocupe România şi s-o transforme în republică sovietică.

Ascultându-l pe tatăl meu, aveam obrajii roşii, aprinşi de mânie. Ştiam că sovieticii erau asasini. Ei îl uciseseră pe prinţul ge-

neral Igor, soţul surorii tatălui meu. Îl uciseseră pe la spate. Pe când trecea graniţa. La câteva ceasuri după căsătoria lor. *Sovietele* erau alcătuite din asasini. Cum se spune: *„Dintru început au fost ucigaşi de oameni."*

– Avem un rege mare, a repetat tata. Trebuie să-I mulţumim lui Dumnezeu. Nu toate popoarele au parte de un astfel de noroc. Poporul grec, de pildă, şi-a izgonit regele. Aceasta s-a petrecut pe 22 septembrie 1922. Chiar în aceeaşi zi a împuşcat cinci miniştri şi pe conducătorul armatei. Nu au avut norocul să aibă un rege ca al nostru. Un rege bun. Şi pentru că e un rege bun, îl încoronăm la Alba Iulia, vechea capitală a strămoşilor noştri nemuritori. Cu cel mai mare fast.

Tata admira, privind portretul, frumuseţea reginei noastre Maria.

– Ea e nepoata reginei Victoria a Angliei, mi-a explicat tata.

Chiar de-a doua zi, oamenii, venind la biserică, s-au oprit în pridvor şi au admirat portretele regale. Tata le-a anunţat ceremoniile religioase care vor avea loc în ziua încoronării, pe 15 octombrie 1922. Toată lumea a început să se ocupe de pregătiri. Ştiam că în ziua încoronării îngerii României vor fi de faţă în biserica de la Petricani. Tot aşa cum vor fi prezenţi în jurul lui Hristos la Alba Iulia şi în toate bisericile ţării. În cer se va celebra simultan Liturghia cosmică a încoronării. Petricaniul va fi centrul lumii. Dumnezeu va fi aici.

Se aştepta cu înfrigurare sărbătoarea încoronării. Dar câteva zile după aceea se va uita de ceremonia încoronării regelui. Va fi uitată complet. O altă sărbătoare regală era anunţată. O altă sărbătoare, care le eclipsa pe de-a-ntregul pe toate celelalte. Maica Domnului, Împărăteasa cerului, urma să vină în satul nostru. La Petricani. Şi nimeni nu s-a mai gândit la încoronarea regelui. Vizita Maicii Domnului în satul nostru anula toate celelalte preocupări. Pe toate.

8

Maica Domnului a sosit, cu adevărat, în satul nostru la câteva săptămâni mai apoi. Aceasta se petrecea în 1922. Aveam şase ani. Ştiam că Maica Domnului, după moarte, s-a înălţat cu trupul la cer. Evenimentul este sărbătorit pe 15 august, de Adormire. Ador-

mirea Preasfintei Stăpânei noastre Născătoarei de Dumnezeu şi pururea Fecioarei Maria.

Maica Domnului e, deci, în cer. Ea e mai presus decât toate puterile cereşti. Aşa cum se spune în imnul pe care-l cântăm în fiecare duminică la Liturghie: „Ceea ce eşti mai cinstită decât heruvimii şi mai mărită fără de asemănare decât serafimii."[1]

Dar Maica Domnului locuieşte şi foarte aproape de Petricani, satul din Carpaţi unde tatăl meu este preot. Cum este cu putinţă ca aceeaşi persoană să fie prezentă, în acelaşi timp, în două locuri diferite? Aceasta este împotriva legilor fizicii. Şi totuşi, este adevărat. Maica Domnului sălăşluieşte în acelaşi timp în cer şi în munţi, aproape de satul meu. Explicaţia este următoarea:

După Răstignire, autorităţile din Palestina vor declanşa o cumplită prigoană împotriva creştinilor. Toţi ucenicii şi apropiaţii lui Hristos, la fel şi Maica Sa, stăteau ascunşi de teama de a fi ucişi. Ucişi cu pietre, ca Sfântul Ştefan[2].

Persecuţia a durat foarte multă vreme. Vreme de trei secole după Răstignire, creştinilor le-a fost interzis să locuiască la Nazaret. Toate oraşele din Palestina care aminteau de Hristos le-au fost interzise creştinilor[3]. Sporind persecuţia, cea mai mare parte a apostolilor şi ucenicilor lui Hristos se va refugia în Liban. Maica Domnului a făcut la fel. Ea şi-a aflat adăpost la Antaradus. O cetate situată pe coasta libaneză, între Beirut şi Antiohia. Antaradus e situată la vărsarea fluviului Eleutherus din Siria şi se numeşte în zilele noastre Tartaus. În faţa cetăţii, la cinci kilometri depărtare, se află Insula Aradus ori Ruad. Când populaţia din Antaradus era ameninţată de invadatori, părăsea coasta şi se adăpostea în insulă, ca într-o cetate fortificată.

Cetatea unde s-a refugiat Maica Domnului a fost construită la puţină vreme după potop, de Canaan, nepotul lui Noe[4]. Antaradus era odinioară vestită în lumea întreagă pentru statuile lui Fidias şi ale lui Praxitele[5]. Sfântul Pavel le admira când se oprea aici.

Maica Domnului a fost primită la Antaradus de Sfântul Evanghelist Luca. El era din aceste locuri, fiind născut în Antiohia.

[1] Axionul, Liturghia Sfântului Ioan Gură de Aur.
[2] Faptele Apostolilor 7, 59.
[3] Epifanie, *P.G.* 41, 423.
[4] Facerea 10, 18.
[5] Strabon, 17, 753.

Sfântul Luca era medic şi pictor. El a făcut la Antaradus portretul Maicii Domnului reprezentând-o cu Hristos în braţele sale. Biserica ne explică de ce: „Zugrăvind Preacinstitul Tău chip, dumnezeiescul Luca, scriitorul cel insuflat de Dumnezeu al Evangheliei lui Hristos, a înfăţişat pe Ziditorul a toate pe braţele tale."[1]

Sfântul Luca a arătat portretul Sfintei Fecioare. Biserica ne spune:

„Când întru început icoana ta a fost zugrăvită de cel ce a vestit tainele evanghelice şi ţi-a fost adusă ţie, ca tu să o cunoşti pe ea şi să îi dai puterea de a mântui pe cei care te cinstesc, te-ai bucurat... Tu, care eşti Preamilostivă şi care ne-ai adus mântuirea, tu ai fost precum gura şi glasul icoanei... Privind icoana, ai spus cu putere: «Harul şi puterea mea sunt cu această icoană!» Şi noi credem, cu adevărat, că tu ai spus aceasta, Stăpâna noastră, şi că tu eşti cu noi în această icoană."[2]

Creştinii din Carpaţi cred că Maica Domnului este prezentă în icoana sa. Ea este cu adevărat. Harul său este aici. Puterea ei este aici. Icoana este gura sa. Glasul ei.

Desigur, noi nu adorăm nici lemnul, nici metalul, nici culorile. Sfântul Ioan Damaschin explică: „Nu mă închin materiei. Mă închin Ziditorului materiei, Care a devenit materie, Care S-a sălăşluit în materie şi Care a lucrat mântuirea noastră prin materie. Nu ne închinăm materiei, ci celui care este reprezentat în ea."[3]

În bisericile noastre nu există tablouri religioase, nici statui, nici un fel de artă plastică. Icoana Preasfintei Născătoare de Dumnezeu nu este pictură. Ea este reproducerea evlavioasă a icoanei pictate de Sfântul Luca. Maica Domnului este, într-adevăr, în această icoană. Căci Biserica ne învaţă că puterea şi harul Împărătesei cerurilor se află în toate icoanele care reproduc cu credincioşie trăsăturile autentice ale Maicii Domnului, zugrăvite de Sfântul Luca. Dacă ni se cer probe istorice, ştiinţifice, arheologice, asupra faptului că Sfântul Luca a pictat cu adevărat această icoană şi în privinţa cuvintelor pe care Maica Domnului le-a pronunţat privind-o, răspundem că nu avem astfel de probe. Ele sunt necesare pentru cei care se îndoiesc. Dar noi nu avem absolut nici

[1] Utrenia, 15 august, Canon, glasul 4.

[2] Vecernia, 15 august, stihiră, glasul 6.

[3] Sfântul Ioan Damaschin, *P.G.* 94, col. 1245 şi 1356.

o bănuială în privinţa faptului că Hristos este prezent, cu Sângele şi Trupul Său în potir, şi că vocea, harul şi puterea Împărătesei cerului sunt prezente în icoana zugrăvită de Sfântul Luca, ale cărei copii le avem în bisericile noastre. Pentru cei care sunt interesaţi de probele materiale se poate adăuga că la Antaradus a fost construită prima biserică închinată Maicii Domnului. Acest paraclis a fost sfinţit de Sfântul Petru însuşi. A fost reconstruit în anul 346 de Sfântul Constantin. În 1123, în timpul cruciadelor, vor începe marile pelerinaje ale creştinilor din Apus, care veneau la Antaradus pentru a se închina la prima biserică a Stăpânei. După invaziile musulmane, biserica de la Antaradus a fost prefăcută în staul, în închisoare şi apoi în moschee. Va fi redată cultului şi clasată ca monument istoric de generalul francez, Henri Gouraud, guvernatorul Siriei, în 1922. Dar cum se face că Împărăteasa cerului se află acum aici în pădurile noastre din Carpaţi?

Împăratul Ioan al VIII-lea Paleologul al Bizanţului, în 1424, a adus această icoană la Mănăstirea Neamţ, în Moldova. Împăratul Bizanţului a venit chiar el să o aducă. Constantinopolul era ameninţat de musulmani. Împăratul a adus icoana Maicii Domnului în România, gândindu-se că ea va fi în siguranţă în pădurile noastre. Din acea zi, Maica Domnului s-a sălăşluit la noi. Aproape de satul meu.

În fiecare vară, când putem să adunăm bani îndeajuns pentru praznic, o invităm pe Maica Domnului la noi. Aproape toate satele, oricât de sărace ar fi, o invită din când în când. Căci Împărăteasa cerului nu dă înapoi să coboare la cei săraci, în satele foştilor iobagi. În bisericile mici. Ea nu este precum prinţii acestei lumi. Maica Domnului e precum îngerii şi precum cerul însuşi care se apropie de noi fără gânduri ascunse, fără să observe că mirosim urât, asemenea tuturor săracilor, că mâncăm prost şi că suntem pradă tuturor nefericirilor... Nu. Împărăteasa cerului şi îngerii, atunci când coboară printre noi, ne tratează ca de la egal la egal. Ca prieteni. Şi ne poruncesc, aşa cum Dumnezeu-Tatăl ne-a poruncit să-i spunem *Tu* cu îndrăzneală, cu *parrhesia*, cu libertatea cuvântului. Şi cum Dumnezeu ne invită să fim familiar cu El şi să-I spunem *Tu* şi *Tată*, tot astfel Împărăteasa cerului, coborând în satul nostru, ne invită să-i spunem: *Tu*, *Maica noastră*. Sosirea Maicii lui Dumnezeu în satul nostru a fost şi rămâne cel mai

important eveniment pe care l-am trăit vreodată. Aveam şase ani. Satul nostru, de pe malul râului, este foarte sărac. A fost vreme îndelungată locuit doar de iobagii mănăstirilor. Ca toate satele din zonă. Şerbii cărora strămoşii mei le fuseseră preoţi.

Acum robia era abolită. Dar sărăcia şi mizeria rămăseseră. Erau prezente din plin. Satul e foarte mic. Locuitorii sunt pe drumuri cu carele lor lungi. Totuşi, eram destul de numeroşi ca s-o primim pe Împărăteasa cerului la noi.

Pregătirile începuseră de multă vreme. Fără să cunoaştem data exactă a vizitei. Trebuia să strângem bani. Primirea costa foarte scump. Mai ales prin comparaţie cu mijloacele noastre de existenţă. Statisticienii ocazionali au arătat ca o curiozitate că la noi o familie cumpăra o singură cutie de chibrituri o dată la cinci ani. Pentru a nu risipi focul, îl acoperea în fiecare seară cu cenuşă, ca să rămână jăratic până a doua zi dimineaţă. Nici un locuitor al satului n-a cumpărat vreodată sare. Era prea scumpă. Se descoperiseră în munţi izvoare de apă sărată. Şi se aducea apa sărată în butoaie. Iarna. Cu săniile. Această apă se folosea la adăparea vitelor şi noi o amestecam în hrana noastră cu o lingură de lemn făcută cu propriile mâini. N-am văzut sare cristalină decât târziu, foarte târziu. Pentru mine, sarea era lichidă.

Prin urmare, nu într-un sat bogat cobora Împărăteasa cerului pentru douăzeci şi patru de ore. Venea la săracii săracilor. Se strângeau aşadar bani vreme de mai multe luni înainte de venirea sa. Cu câteva zile înainte de sosirea Împărătesei cerurilor, pereţii tuturor caselor erau daţi cu var. Erau tăiaţi mărăcinii de pe marginea drumurilor. Crengile moarte erau strânse, buruienile smulse, şi se nivelau drumurile... Tata scotea în cimitir, înaintea bisericii, pe iarba verde a mormintelor, sfeşnicele, candelele şi, cu ajutorul tinerelor şi femeilor în vârstă, curăţa vasele şi obiectele sfinte. Ca totul să strălucească la sosirea Împărătesei. Acoperea totul cu flori, ca mizeria să rămână ascunsă. Căci Împărăteasa cerurilor venea aici. Nici vorbă de o imagine, de vreun portret al Împărătesei! Şi pentru a o primi, se trimitea în întâmpinarea ei o escortă de călăreţi. Erau adunaţi cei mai frumoşi cai pentru aceasta. Au fost spălaţi cu apa ca gheaţa din râu. Le strălucea părul pe ei. În locul şeilor – căci şei n-am avut niciodată, invadatorii ni le luau în mod regulat – se aşezau frumoase covoare. Apoi, cei mai frumoşi

tineri din sat veneau îmbrăcaţi din cap până-n picioare în alb, în costum naţional, bine spălaţi. Pentru a fi cavaler în garda Împărătesei cerului trebuia să fii frumos, tânăr şi curat. Trebuia, de asemenea, să posteşti o zi întreagă. Apoi, câteva zeci de tineri cu flori la pălărie, strălucind de curăţenie şi îmbrăcaţi pe de-a-ntregul în alb, mergeau, pe cal, după Împărăteasa cerurilor în satul în care se afla. Şi de această dată, prin minune, pentru prima oară de când exista cătunul, a fost ales pentru a merge după Împărăteasa cerurilor călare şi să-i slujească drept escortă nu doar cavaleri, ci şi un paj. Acela am fost eu. Se ştia că voi fi preot al satului mai târziu. Era cunoscută evlavia mea fierbinte pentru Maica Domnului. În plus, aveam o dragoste nemăsurată faţă de cai. Înainte de a şti cu adevărat să merg, ştiam să urc pe cal. Puteam să mă ţin în picioare, să călăresc în toate felurile. Ştiam că mai târziu, când voi fi preot, n-am să mai pot urca pe cal. Profitam de aceasta. Toţi caii satului mă cunoşteau. Eram prietenul lor. Mă scăldam călare în apele râului. Şi ori de câte ori treceam prin faţa unei case, unde era un cal tânăr şi frumos, mi se spunea:

– Virgil, nu vrei să duci calul meu la adăpat, căci îi este sete?

Asta ca să mi se facă pe plac. Şi calului de asemenea. Căci niciodată caii nu sunt mai fericiţi ca atunci când sunt călăriţi de copii[1].

Pentru toate aceste motive am fost ales nu cavaler, desigur, căci un cavaler al Împărătesei cerurilor trebuie să fie un tânăr, ci ca paj călare. Şi cum aveam un cal alb – pe Rossinanta, iapa mea albă –, şi cum eram cel mai mic, am fost aşezat în fruntea cortegiului. Eram fericit cum nu fusesem în toată viaţa mea. Căci ştiam că eram cu adevărat pajul Împărătesei cerurilor. Şi că, mergând în întâmpinarea ei cu cavalerii satului, mergeam s-o întâlnesc. Şi ea se uita la mine. Iar eu voi îngenunchea, coborând de pe cal înaintea ei. Şi ea îmi va spune ceva... Nu ştiam ce anume. Dar orice cuvânt pronunţat de Împărăteasa cerului va fi ca o piatră preţioasă şi nemuritoare pentru mine. Era o zi însorită. De dimineaţă, în zori de zi, eram gata. Caii împodobiţi cu ghirlande de flori de câmp şi trandafiri erau cu cavalerii lor în faţa bisericii. S-a dat semnalul de plecare. Ne-am îndreptat spre apus, de-a lungul râului, ale cărui unde străluceau ca o oglindă.

[1] Constantin Virgil Gheorghiu, *La Maison de Petrodava*, Paris, 1962.

Soarele era în spatele nostru. Norul de praf, pe care caii noştri îl stârneau, ne urma ca o trenă. Nu mai era albă din cauza soarelui, şi noi o vedeam plutind asemenea unui nor de aur în urmă. Toţi caii erau proaspăt potcoviţi. Se auzeau potcoavele lor bătând piatra drumului precum sunetul de toacă. Eram grăbiţi şi mergeam la trap. Cu toate că era timp. Şi inimile noastre băteau şi făceau acelaşi zgomot în piepturile noastre precum potcoavele cailor pe drumul presărat cu margarete şi petale de trandafiri. Eram emoţionaţi. Cu toţii. Mai ales eu, singurul paj al Reginei cerurilor, pe care cavalerii îl lăsaseră să călărească în fruntea cortegiului. Auzeam inima iepei mele albe, Rossinanta, dar şi pe cele ale celorlalţi cai care formau escadronul Maicii Domnului, bătând în cadenţă cu inimile noastre şi cu copitele cailor. Cei care erau în spatele nostru nu vedeau decât copitele potcovite ale cailor care atingeau piatra şi granitul drumului şi făceau să ţâşnească scântei mari precum stelele... Formam o frumoasă escortă însoţită de tamburul inimilor noastre, de un nor auriu şi de stelele forjate ale copitelor cailor... Ne îndreptam spre apus. Având în faţă Carpaţii. Munţii erau albăstrui, înalţi până la cer, exact ca iconostasele din sfintele noastre biserici ortodoxe. Şi, înaintând spre iconostasul Carpaţilor, nu eram surprinşi să vedem zidul albastru al munţilor deschizându-se exact cum se deschid în timpul Liturghiei uşile împărăteşti ale catapetesmei pentru a-L lăsa să iasă pe Împăratul împăraţilor... Care S-ar îndrepta către noi... Dar după o oră şi mai bine de călărie în păduri, unde brazii păreau că dau onorul, precum husarii, în sate, văi, luminişuri, am văzut înaintea noastră un alt nor de aur: cavalerii care o însoţeau pe Împărăteasa cerului. Ne-am întâlnit la jumătatea drumului. Cavaleria care mergea înaintea Sfintei Fecioare a făcut o manevră şi s-a înşirat pe cele două margini ale drumului. Am aşteptat nemişcaţi pe caii noştri. Nu multă vreme. Căci de îndată ce cavalerii s-au aranjat pe cele două părţi ale drumului, am văzut căruţa neagră, strălucitoare, trasă de patru cai negri, în care se afla Împărăteasa cerului. Am făcut cale întoarsă pentru a lua locul avangardei care se retrăsese. Acum noi ne aflam în fruntea cortegiului. În acel timp, de-o parte şi de alta a drumului, în toate satele, bărbaţi, copii, femei, în haine de sărbătoare, îngenuncheau. Şi noi ştiam că în spatele nostru era căruţa cu patru cai a Împărătesei cerurilor înaintea căreia noi mergeam

la câteva zeci de metri, la trap. Şi în fruntea escadronului de cavaleri era pajul Maicii Domnului. Un paj de şase ani. Şi eram eu acela care o călăuzea spre satul nostru. Clopotele tuturor bisericilor, în munte, băteau întruna cu putere. Toaca ţinea isonul clopotelor cu zgomotul copitelor, cu bătăile inimii cailor, călăreţilor şi pajului. Şi noi aveam soarele în faţă luminându-ne, pe noi şi pe Împărăteasă. Înainte de intrarea în sat, i-am aflat pe toţi oamenii: toţi locuitorii ieşiseră şi îngenunchează pe cele două margini ale drumului pentru a primi cu imne de slavă pe Împărăteasa cerului. Ne-am oprit înaintea bisericii. Acoperişul şi pereţii de şindrilă. De jur-împrejur, crucile de lemn ale cimitirului. Morminte cu gazon verde, proaspăt cosit, presărate cu flori. Am pus piciorul pe pământ şi ne-am aranjat de fiecare parte a drumului ce duce la biserică. Şi în genunchi, în timp ce tot poporul cânta imnul-acatist, am văzut de aproape frumoasa căruţă a Împărătesei cerurilor. Cei patru cai negri, armăsari de rasă, lucind ca mătasea, s-au oprit. Cu hamuri de piele, strălucitoare şi de argint. Vizitiul Împărătesei lui Dumnezeu era un monah. Tânăr, cu o barbă lungă, purtând camilafcă şi brâu de piele. Ca toţi monahii din Răsărit. În spatele căruţei Preasfintei Fecioare se afla un al doilea. Din căruţă vor coborî doi monahi. Nespus de frumoşi. Cu gesturi evlavioase, asemenea oamenilor de la curtea împărătească, ei vor deschide porţile caleştii Maicii Domnului. Interiorul acesteia era tapisat cu catifea roşie. Aici se afla un piedestal – acoperit şi el cu catifea –, şi pe acest piedestal trona Împărăteasa cerurilor, în argint, cu ochii de pietre preţioase, de perle, de bijuterii de aur şi de argint. Cei doi călugări, care slujeau celei de-a doua căruţe, erau un ieromonah, un preot-monah şi un ierodiacon, un diacon-monah. Ajutaţi de tinerele satului şi de adolescenţi, ei vor coborî icoana de argint a Împărătesei cerurilor. Eram în genunchi. I-am văzut ochii săi strălucitori. Emoţionat, nu mai auzeam decât clopotele şi imnele de slavă. Şi am văzut printre lacrimi pe tatăl meu îmbrăcat în odăjdii şi şapte preoţi veniţi din satele vecine pentru a o primi la noi pe Împărăteasa cerurilor.

Toată noaptea Împărăteasa cerurilor a rămas în biserica noastră. În satul nostru. Pe piedestalul ei de catifea roşie. Înaintea uşilor împărăteşti. În mijlocul bisericii. După ce am dus calul acasă, am venit să mă închin înaintea icoanei. Şi cu urechile mele am

auzit aceste cuvinte ieşind din gura sa: „Harul şi puterea mea sunt cu această icoană!" Apoi tata şi cei şapte preoţi care-l însoţeau au cântat: „Şi noi credem că tu ai spus aceasta, Stăpâna noastră, şi că tu eşti cu noi prin această icoană."

Toată ziua, toată seara şi aproape toată noaptea a rămas în biserică. Nu mă mai săturam să mă uit la splendoarea icoanei Împărătesei cerurilor, căci ştiam cine era în această icoană. Nimeni în sat nu a închis un ochi. O aveam pe Împărăteasa cerurilor printre noi. Uşile grajdurilor au fost deschise şi frâiele vitelor au fost dezlegate. Viţeii şi oile au supt laptele mamelor lor. În voie. Ca în ziua de Paşti. Căci cum să ţii în lanţ câinii, să închizi vitele şi să mulgi vacile, să pui animalele de povară la jug ca în zilele obişnuite acum, când nu doar cerul, ci Împărăteasa cerului însăşi era cu noi? Ea era sub acoperişul bisericii noastre. Orice sătean a venit să ceară lucrul de care avea nevoie. S-a cerut sănătate pentru bolnavi, s-a cerut un soţ pentru fetele bătrâne, s-au cerut recolte bune, viţei pentru vacile sterpe... Toate lucrurile ce pot fi cerute unei Stăpâne, unei Împărătese şi unei femei care a văzut răstignit pe Fiul ei şi care cunoaşte durerile şi lacrimile, nedreptăţile şi suferinţele... Dar mai ales s-a cerut Maicii Domnului, Împărăteasa cerului, să ne vină în ajutor în ziua Judecăţii de Apoi, la *Parusie*, la cea de-a Doua Venire a lui Hristos. Căci pentru noi, care nu avem nimic pe pământ şi care nu nădăjduim nimic aici, întreaga noastră credinţă şi nădejde sunt în cer, începând cu Judecata de Apoi şi *Parusia*. Nădăjduim că vom primi iertarea. Şi că noi nu o vom putea primi decât prin harul Împărătesei cerurilor. Şi s-a profitat de venirea ei pentru a i-o cere. Cu lacrimi. În genunchi. Vreme de douăzeci şi patru de ore. Fără încetare.

A doua zi, Maica Domnului a fost scoasă din biserică. Liturghia s-a slujit afară. Cerând pace. Şi iertare de păcate. Şi apoi, după o zi şi o noapte de fericire, s-a format escorta şi a fost condusă Stăpâna împărăteşte într-un alt sat. Am fost din nou la fel ca la sosirea ei, paj călare în escadronul escortei Maicii Domnului, Împărăteasa cerului. A fost cea mai slăvită, cea mai mare zi dintre toate zilele vieţii mele.

Căci, în acea zi, am fost cu adevărat pajul călare al Împărătesei cerurilor. Ce slavă ar fi putut-o întrece pe aceasta?

VI

Un nume pentru veşnicie

La şase ani, m-am hotărât să devin un sfânt. A fost prima mea decizie importantă. Am fost nevoit să o iau. Iată de ce. Într-o zi, am întrebat-o pe mama:

– Care este ziua mea aniversară?

– De ce mă întrebi?, mi-a răspuns ea.

Era din nou mânioasă. Îi puneam întrebări la care nu avea răspuns, căci nu aveam zi aniversară.

Nu sărbătorim niciodată ziua naşterii noastre trupeşti. Nu este un eveniment care merită să fie transformat în zi de sărbătoare. Nici de a ne aminti de el în fiecare an. Venim pe lume în acelaşi fel ca toate mamiferele. Şi aceasta este mai ales umilitor pentru noi. La început, n-a fost aşa. După izgonirea din Rai, oamenii vor începe să se înmulţească la fel ca animalele. Întru început, înmulţirea pe cale sexuală nu era cunoscută. Adam nu a cunoscut-o pe Eva decât după cădere. „Există nenumărate făpturi cereşti care se înmulţesc fără să cunoască împreunarea."[1] La origine, omul făcea parte dintre aceste creaturi. Împreunarea este o boală contactată în Rai, spune Sfântul Sofronie al Ierusalimului, dar ea nu era cunoscută în Rai.

Sărbătorim, în schimb, numele pe care l-am primit la botez. Prin botez omul îşi află adevărata fire. În apele cristelniţei noi ne naştem cu adevărat. În acea zi, numele nostru este înscris simultan de preot, pe pământ, şi de îngeri, în cer. La fel cum co-

[1] Sfântul Ioan Gură de Aur, *P.G.* 48, col. 545. Sfântul Grigorie de Nyssa, *P.G.* 44, col. 181 A şi 302. Sfântul Sofronie al Ierusalimului, *P.G.* 87, col. 335 B.

pilul născut în străinătate este înscris, simultan, la consulat şi în metropolă. Numele primit la botez este un nume pentru veşnicie. Valabil pe pământ şi în cer. Şi sărbătoarea acestui nume este ziua noastră aniversară.

Sfântul al cărui nume îl purtăm face parte integrantă din viaţa noastră. Primim icoana lui în ziua botezului nostru şi o păstrăm toată viaţa; pe peretele de răsărit al casei noastre, alături de icoana lui Hristos şi a Maicii Domnului. Când ne mutăm, o luăm cu noi. În ziua morţii noastre ni se aşază această icoană pe piept, în sicriu, şi prietenii noştri, luându-şi rămas bun de la noi, vor săruta icoana sfântului nostru. La sărbătorirea numelui, sfântul al cărui nume îl purtăm coboară din cer în casa noastră şi rămâne cu noi toată ziua. Împreună cu el coboară tot cerul. Acoperişul casei noastre este ridicat şi deschis către înalt. Azurul cerului se amestecă cu lutul pământului şi făpturile cereşti stau aproape nevăzute lângă cele pământeşti. Toată familia trăieşte în acea zi lângă îngeri şi puterile cereşti.

Nu este o închipuire, e o realitate.

Desigur, un mare număr de oameni neagă existenţa îngerilor şi a fiinţelor netrupeşti, căci nu le-au văzut niciodată cu ochii lor. Poţi nega însă existenţa atomilor şi vitaminelor sub pretextul că nici pe acestea nu le vezi?

În limba rusă, cei care vorbesc germana, franceza sau italiana sunt numiţi *„muţi"*. Se poate spune că toate popoarele care nu vorbesc rusa sunt lipsite de darul cuvântului şi că nu au limbă ori că sunt mute?

Există oameni care n-au văzut niciodată marea. Este nefericirea lor dacă spun că marea nu există şi că ei nu cred decât ceea ce au văzut, auzit şi pipăit.

Acelaşi lucru se petrece cu oamenii care nu cunosc cerul. Neagă existenţa lui. Noi, în satele noastre din Carpaţi, ne dobândim hrana mai mult din cer decât de pe pământ. Cum ar putea plugarul să se îndoiască de existenţa câmpului, de unde îşi scoate porumbul, cartofii şi toată hrana lui?

În ziua *sărbătorii* noastre *onomastice*, ca la Liturghie, trecem peste lucrurile cele pământeşti şi deschidem cu adevărat cerul. Aşa cum ai deschide fereastra. Şi cerul intră cu adevărat în satul nostru. Este aici. În mod concret. Precum ogorul nostru de po-

rumb. Precum casa noastră. Îl atingem. Şi trăim aici. Noi, creştinii din Carpaţi, aşteptăm ziua noastră onomastică aşa cum aşteptăm sărbătorile de Paşti.

– Care este ziua sărbătorii mele onomastice?, am întrebat din nou.

– Nu-mi mai pune niciodată această întrebare, a strigat mama. Tu n-ai sărbătoare onomastică. Tu n-ai aniversare.

– Toată lumea are.

– Toată lumea, dar nu tu. Nu mai stărui!

– E nedrept, am spus, cu lacrimi în ochi.

– Drept, nedrept, asta e. Nimeni nu mai poate să schimbe ceva.

– De ce eu şi numai eu n-am sărbătoare onomastică?

– Pentru că nu există un sfânt Virgil în calendar. E limpede? Da ori ba?

– Nu există un sfânt Virgil?

Uimirea mea era totală. Nu mi-aş fi închipuit niciodată că ar exista nume care să nu aibă sfinţi proprii. Şi iată, era unul. Şi era chiar al meu: Virgil.

– De ce mi-aţi spus Virgil, dacă nu există un sfânt Virgil?, am întrebat eu cu ochii în lacrimi.

– Ăsta e numele tău. Dar nu e în calendar. Porţi un nume păgân.

Faptul că nu aveam sărbătoare onomastică, pentru ca într-o zi pe an să intre cerul în casa noastră, era culmea nefericirii. Era o nedreptate. Să aud că purtam, mai mult, un nume păgân, era prea de tot! Că nu aveam o sărbătoare a mea ştiam. Că numele meu era în afara legii, aceasta era ceva nou. Căci a fi păgân, paricid, în afara legii, era unul şi acelaşi lucru în capul meu de copil. Era mai mult decât putea să îndure un copil. Plângând, am întrebat:

– De ce n-a făcut Dumnezeu un sfânt Virgil?

– Tot ce a făcut Dumnezeu e bun, mi-a spus mama.

Era foarte tânără, avea puţin peste 20 de ani. Eram primul ei copil. Avea un caracter intransigent. Neîmblânzit. Vorbele ei erau ca fierul înroşit în foc. Cuvintele sale îmi ardeau urechile şi pătrundeau precum piroanele în carnea mea. Severitatea era substanţa şi viaţa sa.

– Dacă te mai aud încă o dată rostind sfântul Virgil, îţi rup urechile. E un sacrilegiu să pui cuvântul sfânt la un nume păgân. Asta îţi deschide porţile iadului. Şi mie. Căci până la şapte ani

mama ia asupra ei toate păcatele copiilor săi. Vrei să o trimiţi pe mama ta în iad, rostind acest cuvânt pe care nu vreau să-l repet?

Am tăcut. Ca să n-o fac pe mama să ardă în iad din cauza mea. Dar mă întrebam, în străfundul sufletului meu, cum Dumnezeu, Care a făcut atât de bine orice lucru şi Care nu greşeşte niciodată, ar fi putut crea nume care nu aveau sfinţi.

– Nu Dumnezeu a făcut sfinţii, mi-a spus mama, ghicindu-mi gândul. Nu trebuie să-L judeci pe Dumnezeu.

– Cine i-a făcut atunci, mamă, dacă nu Dumnezeu? Dumnezeu face orice lucru. El îi face, desigur, şi pe sfinţi.

– Asemenea discuţii nu sunt de vârsta ta. Mai mult, cel care vorbeşte despre astfel de lucruri îi deşteaptă şi-i stârneşte pe diavoli. Taci şi n-o mai lua de la început!

Am alergat plângând la tata.

– E adevărat că port un nume păgân?, am întrebat.

Tata m-a mângâiat pe creştet. Tăcerea lui era o confirmare.

– Tu, care eşti preot şi fiu de preot, şi nepot de preot, cum ai putut să-mi dai un nume păgân? De ce-ai făcut asta, tată? Sunt copilul tău!

– Numele tău e păgân, într-adevăr, mi-a spus tata. Dar acest nume păgân este Virgil. Un nume roman. Românii trebuie să poarte nume romane.

– Eu sunt creştin, tată! La fel ca tine. La fel ca mama. La fel ca sora mea. De ce n-am un nume creştin?

– Tu ai un nume roman. Aceasta e important. Dacă în cursul istoriei noi am fi uitat fie şi pentru o clipă că suntem descendenţi ai Romei, am fi încetat în mod automat să fim creştini. Înţelegi asta?

– Aş fi vrut să am un nume creştin, am spus. O sărbătoare onomastică.

– Ţara noastră e situată rău din punct de vedere geografic, mi-a spus tata mângâindu-mi capul. Timp de două mii de ani de istorie am cunoscut cel puţin o invazie barbară la fiecare generaţie. Toate hoardele Asiei au năvălit asupra ţării noastre. Ne-au jefuit, ne-au ţinut în robie, ne-au masacrat. Au încercat să ne schimbe obiceiurile, limba, credinţa. Ne-am ţinut bine. Două mii de ani. N-am uitat niciodată că suntem urmaşii Romei. Dacă am fi uitat că mama noastră este Roma, ne-am fi schimbat tot timpul. Am fi

devenit musulmani. La invazia turcilor. Am fi devenit evrei, când ne-au invadat khazarii. Am fi devenit şamani, când au venit hunii. La fiecare invazie ne-am fi schimbat dumnezeul, limba, obiceiurile şi numele. Tu ai fi purtat numele de Ali ori de Mahomed sub turci. Ţi s-ar fi spus Arpad sub ocupaţia hunilor. Moise sub khazari şi Wulfila sub goţi. Dacă te tot schimbi şi devii tot timpul altceva, ajungi să nu mai fii nimic. Schimbându-ţi identitatea după împrejurări, ajungi să nu mai ai nici o identitate. Devii nimic. Şi nimicul nu poate fi creştin. Pentru a fi creştin, trebuie mai întâi „să fii" şi apoi „să fii liber". Şi *libertate* înseamnă *„identitate cu propria ta natură"*[1]. Din acest motiv, pentru a ne păstra credinţa în Hristos, noi trebuie, mai întâi, să rămânem români. Să ne păstrăm identitatea noastră. Originea noastră românească. Limba noastră latină. Să fim noi înşine. Şi pentru a nu ne uita identitatea noastră trebuie să purtăm nume latine. Nume romane. Chiar dacă ele nu sunt nume creştine. Doar cu acest preţ Hristos va rămâne în România printre noi. La Judecata de Apoi, vom fi mândri să-I vorbim lui Hristos în limba lui Virgiliu. Trebuie să-ţi iubeşti numele, Virgil. E foarte frumos.

– E adevărat, Virgil e un nume frumos. Dar este totuşi un nume păgân. Nu există în calendar.

Deodată, mi-a venit un gând în minte şi i-am pus tatei aceeaşi întrebare pe care i-o pusesem mamei preotese:

– De ce Dumnezeu n-a dat nici unui sfânt acest frumos nume de Virgil? Pentru ce Dumnezeu a dat tot felul de nume sfinţilor şi niciodată vreunuia numele de Virgil?

– Nu Dumnezeu le dă numele sfinţilor, a strigat mama preoteasă, intrând pe neaşteptate în camera în care vorbeam cu tata. Numele de sfinţi mamele le dau. Sărmanele mame. Ca mine. Şi ca toate mamele de pe pământ.

– Atunci de ce nu este un sfânt Virgil în calendar?, am întrebat.

– Deoarece toţi oamenii care au purtat numele de Virgil pe acest pământ au fost nişte stricaţi, nişte ticăloşi, buni de pus pe rug. Toţi care au avut numele de Virgil au fost nişte terchea-berchea. Ţărână. S-au întors în ţărână.

– Toţi oamenii care au purtat numele de Virgil au fost nişte ticăloşi?, am întrebat.

[1] Sfântul Grigorie de Nyssa, *P.G.* 46, col. 101 D.

Era o durere în plus. Părea că acest nume nu aducea decât nenorociri. În primul rând, lipsea din calendar, în cel de-al doilea rând, era păgân. În cel de-al treilea rând, nu fusese purtat decât de ticăloşi, doar de ticăloşi.

– Atunci cei cu numele de Virgil nu au fost decât nişte tâlhari?

– Absolut, sigur, a răspuns mama. Dacă a fost vreun Virgil care să fi primit onoruri, le-a primit de la Satana. Căci toţi au fost slujitorii diavolului. Nici unul n-a fost în stare să slujească lui Dumnezeu şi să-şi sfinţească numele. Să ajungă sfânt. Să facă minuni. Sunt zeci de sfinţi Petru, zeci de sfinţi Ioan, de Sfântul Nicolae, de Sfântul Andrei... Toate aceste nume au fost sfinţite. Căci au fost sfinţi printre cei care le-au purtat. Dar nici un sfânt Virgil. Nici unul. Păcat de neamul omenesc. Căci, de fapt, e un nume frumos. Dar a fost purtat doar de ticăloşi şi de destrăbălaţi. Care au putrezit în mormântul lor. Căci oasele şi carnea sfinţilor nu putrezesc niciodată. Osemintele sfinţilor devin sfinte moaşte... Şi sfinţii nu doar că fac minuni în viaţa lor, ci chiar osemintele lor continuă să facă minuni... Obiectele care le-au aparţinut lor şi numele lor apără şi ajută în continuare sărmana omenire...

Cuvintele aspre pe care *mama preoteasă* le pronunţase asupra celor care purtaseră numele meu înaintea mea îmi străpunseseră inima. Din fericire, a plecat. Ca un ciclon. Ca o furtună. Am rămas singur cu tatăl meu. Şi plângeam cu lacrimi.

– Ai putea să ai sărbătoarea ta aniversară, a spus tata.

– Cum să am sărbătoarea mea, dacă nu există un sfânt Virgil în calendar? Cum asta?

– Nu e un sfânt Virgil deocamdată, dar o să fie un sfânt Virgil. Un sfânt Virgil la fel de mare ca Sfântul Nicolae, ca Sfântul Ioan.

– Când o să fie un sfânt Virgil?, am întrebat.

– Poate să fie chiar de acum. Chiar tu, dacă vrei, poţi să ajungi Sfântul Virgil.

– Eu să ajung Sfântul Virgil?

– Şi o să fii în calendar. Alături de ceilalţi sfinţi.

– Râzi de mine, tată! Cum aş putea să ajung sfânt? Ştii bine că e cu neputinţă!

– Îţi spun foarte serios, a spus tata. Dacă vrei, poţi să ajungi Sfântul Virgil. Orice om poate să ajungă sfânt. Are chiar datoria

de a ajunge. Sfântul Vasile spunea că omul este o făptură care a primit porunca de a deveni Dumnezeu[1]. De ce spui că nu poţi să ajungi Sfântul Virgil? Tu crezi că oamenii care au ajuns sfinţi erau diferiţi de tine?

Ştiam viaţa tuturor sfinţilor. Ştiam că pentru a ajunge sfânt trebuie să ţi se taie capul ca Sfântului Ioan Botezătorul, ori să fii devorat de fiare ca Sfântul Ignatie din Antiohia, ori să fii străpuns de săgeţi ca Sfântul Sebastian.

– Nu vreau să ajung sfânt, i-am spus. Mi-e foarte frică de durere. N-aş putea niciodată să mă las ars de viu ca Ioana d' Arc. Ori să fiu îngropat de viu. Nu, nu vreau!

– Nu e deloc obligatoriu să ai parte de martiriu ca să ajungi sfânt.

– Ce trebuie să fac atunci ca să ajung sfânt?, am replicat... Toţi sfinţii au avut parte de martiriu. De asta sunt sfinţi. Sfântul Maxim Mărturisitorul a avut limba şi mâinile tăiate, ochii scoşi. N-aş putea niciodată să îndur ce au îndurat sfinţii. Niciodată!

– Martiriul nu este obligatoriu. E îndeajuns să-ţi iubeşti vrăjmaşii. Să-ţi iubeşti vrăjmaşii ca pe tine însuţi.

Ochii mi s-au luminat.

– Pot să-mi iubesc vrăjmaşii, i-am spus.

– Dacă poţi, o să fii Sfântul Virgil.

– E îndeajuns să-mi iubesc vrăjmaşii, nimic mai mult ca să ajung Sfântul Virgil? E-adevărat?

– Ajunge. E chiar destul.

– Îţi făgăduiesc. Am să ajung sfânt. O să-mi iubesc vrăjmaşii, aşa cum te iubesc, tată, şi cum o iubesc pe mama.

Tata vorbea serios. Nu minţea niciodată. Aveam încredere în el. L-am privit cu dragoste. Cu recunoştinţă. Şi, deodată, mi-a trecut un gând prin cap. L-am întrebat:

– De ce n-ai devenit sfânt şi tu?

Tata ar fi fost unul dintre cei mai frumoşi sfinţi ai Bisericii. La fel de frumos ca arhanghelul care este zugrăvit pe uşa altarului.

– Răspunde-mi, tată, de ce n-ai încercat să ajungi sfânt?

– Nimeni nu doreşte să ajungă sfânt în zilele noastre, a răspuns tata. Nici eu nu am vrut. E foarte simplu. Una ca asta nu mi-a trecut prin minte...

[1] Sfântul Vasile cel Mare, *P.G.* 36, col. 560 A.

– Ai renunţat să fii sfânt, ştiind că puteai să faci asta!

– Toţi oamenii renunţă la ceva extraordinar şi se mulţumesc să fie preot, avocat sau învăţător. Aceasta este condiţia noastră pământească.

Tata era trist. O tristeţe uriaşă.

– Am crezut, visat şi hotărât să-mi trec mai întâi examenele de la seminar, a spus el. Apoi, să ajung preot. Ca preot, voiam să dau un bun exemplu credincioşilor mei. Gândurile şi visele mele erau de moment. Se spune că visezi mereu în altă parte, dar această în altă parte nu este niciodată ceva foarte înalt. Nici prea departe. Mi-e ruşine să mărturisesc aceasta. N-am visat niciodată să ajung sfânt. Nici eu, nici colegii mei, nici unul dintre oamenii pe care i-am întâlnit n-a visat decât la ceea ce urma îndată. La ceea ce aveam sub ochi.

Mi s-a făcut mare milă de tata. I-am spus:

– Pentru a-i opri pe evrei să se uite la cer, faraonii îi forţau să fabrice cărămizi. Când faci cărămizi, ai picioarele, mâinile şi privirea în noroi. Niciodată în sus. Noi fabricăm cu toţii cărămizi. Ca robii evrei din Egipt. Aceasta ne împiedică să vedem departe. Lucrul nostru este strict pământesc. Şi, oricât de important ar fi el, este pe de-a-ntregul cuprins în nişte limite. Asemenea cărămizilor pe care le facem, ce sunt cuprinse în tipare. Şi tot ceea ce este cuprins în nişte limite nu este măreţ. Nici pe măsura omului.

– Îţi făgăduiesc că-mi voi iubi vrăjmaşii, i-am spus. Am să devin sfânt. Îi voi iubi din toată inima mea. Cu toate puterile mele. Pe toţi vrăjmaşii mei.

Am sărutat mâna dreaptă a tatei şi am plecat. Eram fericit. Cariera şi soarta mea pe pământ şi în cer, în timp şi în veşnicie, erau hotărâte. Urma să devin un sfânt. Nimic nu mă va opri în hotărârea mea. Dar fericirea mea nu a fost una prea lungă. M-am întors la tata cu lacrimi în ochi. M-a întrebat de ce plângeam.

– Nu pot să încep chiar acum lupta mea pentru sfinţenie, i-am spus.

Plângeam întruna. Cum nu plânsesem niciodată în viaţa mea. Am adăugat:

– Nu voi fi niciodată sfânt, tată. Şi n-o să fie niciodată un sfânt Virgil în calendar... Nu pot să-mi iubesc vrăjmaşii...

– Nu?, a întrebat tata.

Ştia că e ceva cu neputinţă că nu dispui decât de puterile tale omeneşti. Pe pământ, doar Hristos a reuşit să-Şi iubească cu adevărat vrăjmaşii. Tata era mirat că-mi dădusem atât de repede seama de greutatea acestui lucru. Căci e mai uşor să mergi către martiriu decât să-ţi iubeşti vrăjmaşii.

– De ce nu poţi să-ţi iubeşti vrăjmaşii?, m-a întrebat el.

– N-am nici un vrăjmaş, tată... am răspuns, plângând. Cum aş putea să iubesc ceva pe care nu-l am?

Şi plângeam. Eram deznădăjduit. Pentru că nu aveam vrăjmaşi. Nu aveam nici unul. Încercarea mea de a ajunge sfânt era zadarnică. Din lipsa vreunui duşman. Şi de a-l iubi. Ceea ce mi se părea mai cumplit încă e că deznădăjduiam că nu voi avea vreodată. Toată noaptea L-am rugat pe Dumnezeu să-mi dea şi mie un vrăjmaş. Măcar unul. Pentru a-l putea iubi şi a ajunge sfânt. Dar a doua zi nu aveam duşman. Am căutat în zadar. Peste tot. Întreaga zi. Şi seara l-am întrebat cu disperare pe tata:

– Crezi, tată, că voi ajunge să am măcar un vrăjmaş pe acest pământ? Dacă nu, calea sfinţeniei va fi închisă întotdeauna pentru mine. Fără duşmani nu poţi să devii sfânt.

– E singurul lucru care nu i-a lipsit vreodată unui om de când e lumea. Şi orice om, oricât de sfânt ar fi, are întotdeauna duşmani. Mai mult chiar decât dragostea lui ar putea îndura.

– Atunci, eşti sigur că voi avea şi eu vrăjmaşi într-o zi?

– Fără nici o îndoială, o să ai! Mai repede decât îţi închipui!

Am adormit fericit. Am dormit bine. A fost cea mai frumoasă noapte din viaţa mea. Toată noaptea aceea am visat că duşmanii mei soseau legiune după legiune. Aveam atâta nevoie de ei! Căci, fără duşmani, nu există sfinţenie!

VII

Constituţia, abecedarul şi calendarul

1

Anul 1923 este un an crucial. Am şapte ani. Vârsta raţiunii. Până la şapte ani, toate greşelile pe care le-am înfăptuit au fost trecute pe seama părinţilor mei. Mama mea şi tatăl meu erau răspunzători înaintea lui Dumnezeu de toate greşelile mele. Începând de acum, doar eu eram răspunzător de faptele mele. Din această cauză, de acum încolo, înainte de a mă împărtăşi, trebuia să mă spovedesc.

Pe 1 septembrie 1923, m-am dus la şcoală. Abecedarul nu era o carte ca toate celelalte. Abecedarul era cheia minunată cu care puteam deschide toate cărţile. Aşa cum ai deschide uşile palatelor fermecate. La fel ca în basme. Cel care deţine misterul alfabetului poate să-şi însuşească toate bogăţiile, toate minunăţiile şi toate comorile ştiinţei. Ale istoriei. Frumuseţea lumii adunată în cărţi. Pe 1 septembrie 1923, voi intra în posesia acestei chei minunate. Voi şti să scriu şi să citesc. Era un an capital în viaţa mea.

– Acest an este şi o dată capitală în istoria României, mi-a explicat tata. Pe 25 martie 1923, poporul român a primit prima lui constituţie.

– Constituţie?, am întrebat. Dar ce înseamnă constituţie?

– Constituţia este legea fundamentală a naţiunii. E mama tuturor legilor. Datorită constituţiei, de acum înainte, toţi românii vor avea drepturi şi datorii egale. Bogaţii şi săracii. Cei puternici ca şi cei slabi. Toţi vor fi egali în faţa legii. Ca înaintea lui Dumnezeu. Chiar regele, care este garantul constituţiei, trebuie să o respecte.

Tata era mulţumit. Cu constituţia, poporul intra într-o nouă eră. Nimic nu va mai fi ca înainte. Constituţia va fi pentru români ceea ce erau pentru evrei Tablele Legii, cele zece porunci. Căci toate legile decurg din aceasta.

Tata a plecat. Fusese chemat de urgenţă. Mi-a făgăduit că-mi va explica cu de-amănuntul importanţa constituţiei. Eram în plină euforie. N-aveam nevoie să mai învăţ. Ştiam esenţialul. Am înţeles că pe 25 martie Dumnezeu coborâse din cer pentru a da poporului român constituţia. Aşa cum El dăduse prin Moise Tablele Legii.

Ziua în care am aflat că vom avea de aici înainte o constituţie, după cum evreii aveau Decalogul, era 23 aprilie, sărbătoarea Sfântului Gheorghe. Am aflat, aşadar, vestea cu o lună mai târziu. N-am asistat la eveniment. Dar era de înţeles. Chiar şi în timpul lui Moise, Dumnezeu a interzis poporului să se apropie de munte sub pedeapsa morţii. Românii nu vor putea nici ei să se apropie şi să asiste la momentul primirii constituţiei. Dar evenimentul a trebuit să se deruleze după protocolul divin. Aşa cum scrie în Biblie. „Erau tunete şi fulgere şi nor des pe Muntele Sinai şi sunet de trâmbiţe foarte puternic... Şi tot muntele se cutremura puternic."[1]

Eram mândru de a fi român şi de a fi pe pământ în acea zi memorabilă de 25 martie 1923, când cerul a dat poporului român constituţia. Dumnezeu ştia că noi, românii, care trăim în marea periferie a Europei răsăritene, la miazănoapte de Dunăre, în Carpaţi, suferiserăm timp de două mii de ani sclavia, ocupaţia străină şi înrobirea. Dar noi nu ne-am pierdut niciând credinţa noastră. Dumnezeu ştia că ne-am luptat cu vitejie la Plevna, la Turtucaia şi la Mărăşeşti pentru a ne cuceri independenţa şi libertatea noastră. Dumnezeu ne-a recompensat dându-ne constituţia. A dat o lege lui Ferdinand, pe Carpaţi, aşa cum i-a dat-o lui Moise pe Muntele Sinai, după cumplitele suferinţe îndurate de popor în pustie.

În închipuirea mea, vedeam pe Majestatea Sa Ferdinand al României cu coroana pe cap, îmbrăcat în uniformă de gală, ca în tablouri, primind din mâna lui Dumnezeu constituţia română, pe culmile Carpaţilor.

Eram uimit că românii nu ieşiseră la drum, ca să strige de bucurie şi să danseze. Căci era prima oară când noi aveam o carte a

[1] Ieşirea 19, 16-18.

legii, noi, care fuseserăm întotdeauna trataţi fără lege de toţi cotropitorii străini.

2

Era sfârşitul lui iulie 1923. Poştaşul a venit să aducă corespondenţa. Scrisori şi ziare cu frumoasele însemne ale mitropolitului Moldovei. Tata stătea pe treptele bisericii. Desfăcea cu grijă scrisorile şi citea. Pe măsură ce citea, chipul lui se întuneca şi devenea din ce în ce mai trist. M-am aşezat lângă el. Nu-mi plăcea să-l văd pe tatăl meu trist şi l-am întrebat.

– Ai primit veşti rele, tată?

– Veşti rele, a răspuns tata. Bieţii turci sunt foarte amărâţi...

– Spui „bieţii turci"?

Eram mirat că tata se întrista pentru nefericirile turcilor. Ştiam că vreme de cinci veacuri ei fuseseră călăii noştri. Îi masacraseră pe strămoşii noştri. Îi ţinuseră pe români în sclavie şi-i luaseră pe copiii noştri din fragedă vârstă aşa cum ai răpi vitele. Îi îngrămădeau pe copiii noştri în galere, în porturile de la Dunăre şi-i trimiteau în Turcia pentru a-i face eunuci, sclavi şi ieniceri.

– Dacă turcii sunt nefericiţi, asta e dreapta pedeapsă a lui Dumnezeu, am spus.

– Dumnezeu intervine foarte rar pe pământ ca să-i pedepsească pe cei răi, mi-a spus tata. Dreptatea lui Dumnezeu o să se facă după Parusie. Nu aşteptăm pe pământ nici pedeapsă, nici răsplată. Uneori, Dumnezeu Se manifestă însă şi pe pământ. În Istorie. Şi de fiecare dată când El face aceasta, mânia Sa este cumplită. Dumnezeu a intervenit în timpul lui Noe şi apele potopului au distrus omenirea. A pedepsit Sodoma şi Gomora şi a ars cele două cetăţi prin pucioasă şi foc. Acum pare că mânia divină s-a abătut efectiv asupra turcilor. Bieţii şi amărâţii de ei...

– De ce ţi-e milă de turci? Dumnezeu îi pedepseşte.

– Mi-e milă de turci, a spus tata. Nici un om nu poate să rămână împietrit la nefericirile semenilor. Desigur, turcii au săvârşit crime cumplite. Au exterminat popoare întregi. Le-au masacrat, trecându-le prin ascuţişul sabiei. Nenumăraţi nevinovaţi. O mulţime de femei şi de copii. Ei au ţinut în robie numeroase naţiuni.

Turcii au fost flagelul Istoriei. Dar ei rămân mereu semenii noştri. Şi astăzi aceşti oameni trec printr-un mare necaz.

– Ce necaz li s-a întâmplat dară?, am întrebat.

– Imperiul lor, care se întindea pe trei continente, Asia, Africa şi Europa, a murit. Imperiul Otoman a murit ca Fiara Apocalipsei. Moartea Fiarei trebuie să ne bucure. Dar nefericirea oamenilor, chiar dacă aceşti oameni sunt călăi, ne mâhneşte mereu. Turcii, care de veacuri au impus prin sabie şi prin teroare credinţa musulmană popoarelor străine, astăzi nu mai au dreptul să fie musulmani ei înşişi. Li se interzice turcilor să se roage la Allah. În toată Turcia, legea interzice muezinilor să se urce în minarete şi să cheme poporul la rugăciune. Toate confreriile, asociaţiile religioase ale bektaşişilor, mevlevişilor şi ale altor dervişi sunt suprimate. Turcii nu mai au dreptul să poarte caftane, turbane şi fes. Dacă un turc îndrăzneşte să iasă pe stradă cu turban pe cap, i se taie capul. Vălurile, şalvarii multicolori şi alte găteli ale femeilor sunt interzise. Turcii sunt obligaţi să se îmbrace asemenea europenilor. Să poarte haină, pantaloni, cămăşi cu cravată şi pălărie ori şapcă. Toate legile islamice au fost abolite. Tribunalele judecă după codul civil elveţian, după codul comercial german, după codul de procedură francez şi după codul de procedură penală italian. Singurul învăţământ care exista în Turcia, învăţământul islamic, a fost abolit. Toate *medresele*, toate şcolile coranice au fost închise. Şcolile primare, secundare şi universitare vor trebui să predea de aici înainte după modelul european. Alfabetul turc a fost suprimat şi turcii nu mai au dreptul să folosească caracterele propriei lor scrieri, ci trebuie să folosească alfabetul latin. Ziarele, cărţile, cât şi firmele prăvăliilor, plăcuţele cu numele străzilor trebuie să fie scrise cu litere latine, chiar şi numele lui Allah este interzis. În locul lui, turcii se vor ruga lui Tanri, un zeu mitic. Nu mai au dreptul să se numească Ali, Suleiman, Mustafa sau Mahomed. Trebuie să poarte un patronim. A fost abolit calendarul turc şi adoptat calendarul Papei Grigorie cel Mare. Prestigiosul oraş Constantinopol, ori Istanbul, a fost abandonat. Guvernul s-a instalat în tristul orăşel Ankara, în inima Anatoliei. Califatul, suprema autoritate a islamului, şi sultanatul, fabuloasa Sublimă Poartă, au fost desfiinţate. Au fost suprimate, de asemenea, titlurile de sultan, paşă şi vizir. Ultimul sultan al Sublimei Porţi otoma-

ne, Mehmed al VI-lea, îşi datorează viaţa comisarului englez Sir Charles Harington. Sultanul a fugit din seraiul său pe uşa de serviciu ca un răufăcător. S-a ascuns într-o ambulanţă a Crucii Roşii engleze şi a părăsit Istanbulul pe 17 noiembrie 1922, îmbarcându-se pe un crucişător britanic. Ultimul sultan al faimosului Imperiu Otoman, domnul domnilor, spaima universului, s-a ascuns, începând cu toamna trecută, la San Remo, ca un criminal de rând şi tremură pentru viaţa lui.

– Cine le-a impus turcilor obiceiurile şi legile străinilor?, am întrebat.

– Turcii înşişi sunt cei care îşi interzic să mai fie turci. După ce au impus prin teroare credinţa islamică popoarelor supuse, turcii obligă acum, prin sabie, propriul lor popor să abjure islamul. Este cea mai mare pedeapsă pe care Dumnezeu poate să le-o dea.

O femeie tânără ne-a întrerupt. Cerea ajutorul tatălui meu. Avea de mână un copil.

– Ajutaţi-mă, părinte, a spus ea. Mâine începe şcoala. Zvăpăiatul ăsta de copil nu vrea să se ducă.

– De ce nu vrei să te duci la şcoală?, a întrebat tata.

Băiatul a tăcut.

– Îi e teamă să se ducă la şcoală, părinte, a lămurit mama. Spune că dacă se duce mâine la şcoală o să-i crească coarne ca la vaci. Spune că toţi copiii care merg la şcoală îşi vor pierde darul cuvântului şi, în loc să vorbească, o să mugească la fel ca taurii. Spuneţi-i, părinte, că nu-i adevărat! Nu ştiu cine i-a băgat aceste gânduri în cap. Tuturor copiilor din sat le e teamă să nu le crească coarne dacă se duc la şcoală...

– Spuneţi-i că Virgil, fiul dumneavoastră, va merge şi el la şcoală şi că nu-i este teamă.

3

Pe 1 septembrie 1923, la ora opt dimineaţa, la începerea şcolii, Petricaniul devenise un sat al bocetelor. De peste tot se auzeau lacrimi şi ţipete de copii. Străpungeau văzduhul, urechile şi inimile. Ţi se părea că nu sunt doar copiii care plâng, ci şi pădurile, şi văile, şi dealurile din jurul satului, căci ecoul înmulţea bocetele fără încetare.

Băieţii şi fetele care aveau şapte ani, ca mine, nu voiau să se ducă la şcoală. Cu toţii. Fără nici o excepţie. Părinţii erau obligaţi să-i târască până în pragul şcolii şi să-i lase în clasă aşa cum ai lăsa fiarele într-o cuşcă. Mamele încercau să-i lămurească pe micuţii lor spunându-le: „O trimiţi pe mama şi-l trimiţi pe tatăl tău la ocnă, dacă nu vrei să te duci la şcoală. O să vină jandarmii să ne lege şi să ne ducă la puşcărie." Părinţilor le era cu adevărat teamă. Constituţia română fusese promulgată pe 25 martie în acel an. Avea şase luni. Era proaspătă. Dar nemiloasă. Ea stipula că învăţământul este gratuit şi obligatoriu. Mai ales obligatoriu. Părinţii care refuzau trimiterea copiilor lor la şcoală urmau să fie pedepsiţi cu amenzi grele şi cu închisoarea. Părinţii aveau deci dreptate să-i ducă forţat pe copiii lor la şcoală. Dacă nu făceau aceasta, urmau să fie închişi. Dar copiii din Petricani aveau şi ei dreptate să refuze să meargă la şcoală. Le era teamă. O teamă cumplită. Se spunea că acei copii care vor merge la şcoală vor fi prefăcuţi în viţei. Le vor creşte coarne. La fel ca taurilor. Îşi vor pierde obişnuinţa de a vorbi şi, în loc să vorbească, vor mugi. Şi nu vor mai putea trăi în casă cu părinţii lor şi vor fi legaţi în grajduri cu animalele. Nu vor mai putea mânca decât iarbă şi fân.

Teama copiilor venea din faptul că şcoala din Petricani era un staul care se numea „Castelul taurului". Era îndeajuns să te uiţi la construcţia ciudată pentru a te apuca teama. Era nou-nouţ. Geometric. Mai mare decât biserica. Acoperişul lui ascuţit era din ţiglă roşie ca o scufie diavolească. Ameninţător. Toate casele din zonă sunt construite din lemn şi acoperişul lor este de şindrilă. „Castelul taurului" nu era astfel. Era izolat, construit mai departe de sat, pe marginea drumului. Zidurile lui sunt din beton înnegrit şi ferestrele mici sunt aşezate foarte sus. Dedesubtul acoperişului, ca nişte ochi de ciclopi. Pe uşa neagră, masivă, ca uşile închisorilor, stă scris cu litere de-o şchioapă, de culoarea oţelului: „Zootehnie". Un cuvânt suspect, care te face să te gândeşti la tot felul de nenorociri.

„Castelul taurului" a fost dubios chiar de la început. A fost construit pe de-a-ntregul cu materiale străine. S-a refuzat folosirea pietrei, a lemnului şi chiar a pietrişului din zonă. Totul a fost adus din altă parte cu camioanele. Nu se ştie de unde. Şi, cu toate acestea, piatra, nisipul nu lipseau din sat. Arhitecţii, inginerii,

maiştrii şi muncitorii erau cu toţii străini. Au lucrat pe şantier, fără să se amestece vreodată cu populaţia. Fără să spună vreun cuvânt cuiva. Ca şi când nu ar fi ştiut româneşte. Nu vorbeau decât între ei.

Locuitorii satului s-au simţit ofensaţi. Faptul că cei care construiau castelul refuzaseră să angajeze tâmplarul, fierarul şi necalificaţii din sat putea să le fie iertat. Voiau să construiască cu muncitori calificaţi. Specialişti. Dar să refuzi lemnul, piatra, pietrişul şi chiar nisipul satului era suspect şi jignitor. Pădurile din zonă sunt renumite. De fiecare dată când marile oraşe, precum Constantinopolul, Atena şi chiar cetăţi din Egipt, erau distruse de incendii erau reconstruite cu lemn din pădurile noastre. Toate mănăstirile de la Muntele Athos sunt construite cu lemn din România. Acum, când se ridica pentru prima oară în sat o clădire oficială, erau refuzate lemnul şi piatra noastră! Una ca asta nu era firesc. Era suspect. Dubios. Ideea de a construi un castel, pentru a adăposti un taur, era şi ea una bizară. Nu exista nici un exemplu în acest sens. Construieşti castele pentru regi, pentru prinţi, pentru marii domni. Dar nu pentru animale. Nu s-a auzit niciodată vorbindu-se despre castele construite pentru tauri. Vitele trăiesc în staule şi în grajduri. Nu într-un castel mai mare decât biserica.

Oamenii nu înţelegeau nimic. Făceau tot felul de supoziţii. S-au gândit imediat la viţelul de aur, pe care evreii îl făcuseră în lipsa lui Moise şi căruia i-au închinat un cult ca lui Dumnezeu.

Ne era teamă că un astfel de lucru se petrecea la noi. Prefectul şi specialistul de la „Zootehnie" au venit la Petricani pentru a linişti temerile şi a explica planul lor. Prefectul le-a spus că nu era vorba deloc de idolatrie. Că guvernul Majestăţii Sale nu avea intenţia să introducă în vreun fel anume cultul viţelului de aur.

Castelul ce se construia era destinat unui viţel care nu va fi de aur, la fel ca acela despre care vorbeşte Biblia, ci unui viţel în carne şi oase. I-a lămurit:

– Noi, românii, suntem un popor liber şi suveran. Ne-am reluat locul printre naţiunile Europei. Dar avem o întârziere de mii de ani faţă de ţările civilizate. Pentru a recupera timpul pierdut şi a atinge nivelul surorilor noastre latine, Franţa, Italia şi Spania, va trebui să procedăm ştiinţific. De abia ce-am ieşit din două milenii de robie. Neştiinţa, sărăcia, mizeria, mortalitatea infanti-

lă fac ravagii. Prioritatea priorităţilor este de a învinge foametea. Câtă vreme poporul nostru va fi înfometat, nu vom putea accede la civilizaţie. Am făcut recensământul. Am făcut inventarul bogăţiilor noastre. Ca să luăm măsuri adecvate de redresare a lucrurilor. Aici, la Petricani, există o vacă la trei familii. Dar copiii voştri sunt subalimentaţi. O vacă din Petricani dă doi ori trei litri de lapte pe zi. E o vacă slabă. La fel ca şi stăpânii ei. În ţările civilizate, o vacă dă de zece ori mai mult lapte decât vacile voastre. Lucrurile nu pot să rămână aşa. Specialiştii noştri în zootehnie au studiat problema şi au ajuns la concluzia că nu pot omorî vacile voastre şi să le înlocuiască cu alte vaci importate din Olanda şi Elveţia. Dar guvernul a hotărât să cumpere un număr anume de tauri de rasă. Vor fi aduşi taurii în satele voastre şi împerecheaţi cu vacile voastre. Junincile care se vor naşte din aceste împerecheri vor da în câţiva ani lapte la fel ca vacile din ţările civilizate. O singură vacă vă va da aceeaşi cantitate de lapte pe care v-o dau astăzi zece vaci. Copiii voştri nu vor mai răbda de foame. Nu vor mai fi bolnavi şi malnutriţi. Veţi avea lapte din belşug. O să aveţi atâta lapte ca în raiul musulmanilor, unde curg râuri de lapte. Având lapte din belşug, o să aveţi şi unt şi brânză. Ce vă va prisosi, o să vindeţi. O să câştigaţi bani. O să puteţi cumpăra haine, încălţăminte, unelte de lucru. O vacă bună schimbă complet nivelul de trai. Cu vacile bune se schimbă în mod automat nivelul economic. Vă îmbogăţiţi. Sărăcia vine de la vaca slabă. Sunteţi săraci deoarece vacile voastre sunt slabe. Aici, oamenii de ştiinţă sunt cu totul de acord cu Sfânta Scriptură. Biblia ne spune că cea mai cumplită dintre calamităţi sunt vacile slabe, iar fericirea, prosperitatea şi belşugul sunt vacile grase. Visul faraonului explicat de înţeleptul Iosif. Veţi avea cu toţii vaci grase. De aici înainte nu veţi mai fi săraci. Mizeria se va încheia. Mulţumită vacilor. Căci totul depinde de vaci. Dacă vaca este slabă, ţara este săracă. Dacă vaca este grasă, ţara este bogată. Totul este în funcţie de vacă. Căci prin aceasta, prin vacă, vin progresul, belşugul şi civilizaţia...

Câteva zile după vizita prefectului, taurul promis a sosit în sat. N-a venit pe jos. Taurul avea propria lui maşină. Un camion imens, care a fost garat lângă castel, ca să fie mereu gata să pornească. Taurul se deplasa tot timpul în maşină. Avea şoferul lui în

uniformă bleumarin, cizme de piele, butoni auriţi şi caschetă de ofiţer, pe care strălucea cu litere de aur cuvântul Zootehnie.

Taurul uriaş ca un bour a coborât cu mişcări încete. Era ajutat de doi valeţi. În uniformă. Tineri care nu aveau ochi decât pentru stăpânul lor, pentru taur. Voiau să-i slujească cât mai bine. Erau valeţii personali ai taurului.

Un al doilea camion a adus fân, paie şi saci de cereale pentru masa animalului. Căci hrana sa venea din altă parte şi ea. Aşa cum veniseră din altă parte materialele care au servit la construcţia castelului. Aveam cea mai bună iarbă în păşunile noastre şi eram miraţi că fânul e adus din altă parte. Nu putea să fie superior faţă de al nostru. Dintr-o a treia maşină au coborât alţi însoţitori ai taurului pentru a se ocupa de el. Era un veterinar, care trebuia să rămână zi şi noapte lângă el, pentru a veghea la sănătatea acestuia. Un intendent ce trebuia să se ocupe de administraţie. Personalul domestic al taurului era, aşadar, alcătuit din şase persoane care trebuiau să rămână în permanenţă lângă el. Desigur, aşa cum spusese prefectul, nu se va impune nici un cult divin taurului, dar el trăia pe picior mare. Căci un taur, care are pe lângă el şase servitori în permanenţă, arată un trai de mare domn. Ducea o viaţă superioară faţă de cea a boierilor români. O viaţă de rege.

Ni s-a spus că guvernul plătise pentru acest taur un preţ fabulos, stabilit în bani de aur. Se aştepta, aşadar, să se vadă o altă viaţă. Instaurarea belşugului, a progresului, a bogăţiei. Revărsarea a râuri şi râuri de lapte. Dar evenimentele nu s-au derulat cum se prevăzuse. Au luat o întorsătură rea şi a fost un adevărat faliment.

În ziua în care trebuia să aibă loc împerecherea atât de dorită, ţăranii au venit la poarta castelului cu vacile lor. Au fost înscrise în registre numele proprietarilor, măsurile şi semnalmentele vacilor. Apoi, le-au vârât una câte una în curtea castelului. Pe pajiştea verde, cu gazon proaspăt tuns, unde le aştepta taurul. Spre surpriza generală, taurul nu a dat nici un fel de atenţie vacii vizitatoare. O ignora complet. Privea, după obiceiul său, peste creştetele oamenilor. Cu o privire pierdută. Vaca a fost adusă lângă taur. Dar el se uita mereu în altă parte. Ca şi când n-ar fi existat. Nici măcar n-a întors capul. Indiferenţă totală.

Vaca a fost plimbată în jurul taurului de mai multe ori, apoi a fost scoasă afară. Va fi adusă altă vacă. După care o a treia. Şi me-

reu aceeaşi indiferenţă a taurului. S-a crezut că taurul era indispus, că era deprimat. Absorbit de alte lucruri. Veterinarul, după ce l-a examinat, a anulat toate împerecherile care trebuiau să aibă loc în acea zi. Ţăranii s-au întors acasă cu vacile lor. Abătuţi. A doua zi dimineaţa, slujitorii în uniformă i-au făcut toaleta taurului, spălându-l cu apă din belşug, ţesălându-l, lustruindu-i coarnele şi copitele. Apoi a fost dus pe gazon şi i-au fost aduse vacile una după alta. La fel ca în ziua trecută.

În acea zi, taurul a întors de-a dreptul spatele vizitatoarelor sale. Fără să se uite la ele. S-a retras într-un colţ al împrejmuirii pentru a privi melancolic munţii şi câmpiile. De sus. Era limpede că refuza să facă cunoştinţă cu vacile de la Petricani. Orice insistenţă era inutilă.

– Taurul vine din Olanda, a explicat intendentul. Aparţine celei mai nobile rase flamande. E firesc să refuze compania vacilor voastre. Căci vacile voastre sunt mizerabile. Miros urât. Cum vreţi voi ca un taur de rasă nobilă să se uite la vacile murdare? Duceţi-vă la râu. Băgaţi vacile în apă. Spălaţi-le bine, cu săpun. Lustruiţi-le coarnele şi copitele. După aceea, întoarceţi-vă cu vacile curate şi o să vedeţi că taurul o să fie interesat de ele.

Ţăranii s-au întors şi ei odată cu vacile. Le-au ţesălat, le-au spălat, le-au curăţat, ştiind că sărăcia şi bogăţia depindeau de curăţenia vacilor lor.

A doua zi, toate vacile satului erau curate. De nerecunoscut. Părul lor era dat cu osânză. Ca o briantină. Părul lor strălucea. Li s-au pus flori între coarne. Ca ele să miroasă frumos. Le-ar fi parfumat chiar dacă ar fi avut apă de trandafiri. Aşa cum se parfumează cocotele. Căci misiunea vacilor era de a seduce indiferentul şi nobilul taur. O activitate de cocotă. Dar rezultatul a fost nul. Taurul a întors spatele la fel ca în ziua precedentă vacilor ce îi erau prezentate. Nu s-a uitat la ele, pentru a vedea cât erau de curate şi că aveau părul uns şi flori între coarne.

Operaţiunea s-a întins vreme de o săptămână. În fiecare dimineaţă. Cu acelaşi rezultat. Nul. Taurul nu voia, în mod hotărât, să se apropie de vacile din Petricani. Nu voia să se uite la vacile slabe. De rasă inferioară. Nu voia să aibă nici un contact cu ele. Nici măcar nu băga de seamă prezenţa lor în jurul său.

În cea de-a şaptea zi, taurul a fost urcat în maşina lui pentru a-l duce în alt sat şi a-i propune să se împerecheze cu vaci superioare celor din Petricani. Vaci mai pe gustul său poate. Locuitorii din Petricani se simţeau jigniţi, umiliţi. Că erau vai de capul lor, ştiau. Dar că animalele lor erau dispreţuite în aşa hal, încât chiar şi un taur nu binevoia să le privească, aceasta îi rănea profund. Şi-au dat seama de cumplita lor mizerie.

Mai apoi, a fost adus în sat un alt taur. Mai mic. Dar rezultatul a fost acelaşi. De altfel, cea mai mare parte a locuitorilor s-a abţinut să-i mai aducă noului taur vacile lor. Aveau oroare de taurii nobili. Autorităţile au trebuit să accepte înfrângerea. Şi-au dat seama că Petricani va rămâne un sat sărac. Cu vaci slabe. Vacile satului nu vor fi niciodată la înălţimea vacilor olandeze şi elveţiene. Râuri de lapte nu vor mai curge niciodată la Petricani. Nici nu vor fi munţii de unt. Nici belşugul. Sărăcia care macină munţii ca o cangrenă va rămâne aici pe vecie. „Castelul taurului" a rămas gol. Buruienile au invadat gazonul. Zidurile de beton s-au înnegrit şi mai mult. Urau „Castelul taurului". Căci el era acolo cu scufia lui diavolească pentru a le aminti de eşecul lor de a deveni bogaţi, de a scăpa de mizerie. Le amintea de dispreţul cu care taurul de lux tratase sărmanele lor vaci.

În 1923, când constituţia proaspăt adoptată a instaurat învăţământul obligatoriu, autorităţile au fost silite să deschidă o şcoală la Petricani. Dar nu era nici o clădire liberă în afară de „Castelul taurului". Tuturor le era silă să-şi trimită copiii în castelul răutăciosului şi arogantului taur. Dar nu aveau de ales. Erau obligaţi să facă asta. Pe 1 septembrie 1923, deschiderea anului şcolar s-a făcut, aşadar, în „Castelul taurului" prefăcut în şcoală. Spiritele ranchiunoase voiau să-şi ia revanşa, înfricoşându-i pe copii şi oprindu-i să meargă la „Castelul taurului" ca să înveţe alfabetul. În acest scop, vor lansa zvonul că micuţii care vor merge la şcoală la „Castelul taurului" vor fi prefăcuţi în boi, în viţei şi în vaci. Copiii, înfricoşaţi, vor refuza să meargă la şcoală. Cu riscul de a-şi vedea propriii părinţi la închisoare.

Dar teama a dispărut încetul cu încetul pe măsură ce orele treceau. Copiii au fost seduşi de tainele alfabetului. Scrisul îi interesa. Era un adevărat mister. La fel ca taina lui Hristos. Învăţătoarea şcolii le-a spus:

– Scrisul simbolizează coborârea lui Hristos pe pământ, punerea Lui în mormânt şi Învierea Sa. Cuvântul nu există decât în mintea voastră. El se întrupează în fiecare literă pe care o desenaţi pe hârtie. Capătă trup. Apoi, cuvântul întrupat este aşezat în mormânt, pe pagina caietului. Şi el învie în capul celui care citeşte. În Scriptură se află tot misterul creştin. Astfel, scriind, avem certitudinea că împlinim un act religios.

La şcoală, cel mai mare neajuns era că ferestrele castelului erau nespus de mici şi aşezate foarte sus. Foarte aproape de tavan. Pentru a avea lumină în clasă, trebuia să laşi uşa larg deschisă. Toamna era plăcut. Dar de cum începea frigul trebuia să o închizi. Clasa se cufunda atunci în întuneric. Învăţătoarea a adus două lămpi cu gaz. Le aprindea în plină zi. Pentru a scrie şi a citi.

Spre Sfântul Nicolae, când a început gerul, tremuram. Mâinile şi picioarele îmi erau îngheţate. Era nespus de frig în clasă, căci nu era sobă. Clădirea fusese construită pentru a fi reşedinţă de vară. Taurilor. Învăţătoarea şcolii ne-a îngăduit să purtăm în clasă paltoanele noastre, şubele şi căciulile de blană. Astfel, era mai puţin frig, dar aveam sentimentul că săvârşim un mare păcat scriind cu capul acoperit. Scrisul este un act sacru. Trebuie să-l împlineşti cu capul descoperit. Ca la biserică.

Spre Crăciun, ne-a fost adusă o sobă de metal. O sobă foarte mică. Dar ea scotea fum. Eram cu toţii răciţi şi tuşeam. Eram douăzeci şi unu de băieţi şi fete. Într-o bună zi, agentul sanitar a venit la şcoală ca să ne spună că aceasta va fi închisă. Ne-a spus că în satul nostru se răspândise o epidemie de scarlatină, de tuse convulsivă şi de gripă, şi că printr-un ordin de sus şcoala din Petricani va fi închisă.

Toţi elevii vor primi vestea cu lacrimi în ochi. Teama de a fi prefăcuţi în tauri dispăruse, dar acum ne temeam că vom rămâne analfabeţi. Acum ştiam că scrisul era un act sacru. Şcoala era închisă. Eram, aşadar, excluşi de la sfânta taină a ştiinţei. Excomunicaţi. Interzişi celebrării alfabetului.

4

Aşteptam mereu cu nerăbdare un duşman pe care să-l iubesc. Căci cel care iubeşte pe duşmanul său devine sfânt. Şi primul

meu duşman a apărut. Era în iarna anului 1923. Duşmanul meu tocmai închisese şcoala primară din Petricani. Îmi interzicea să învăţ să scriu şi să citesc. Acest duşman era *Ministrul Igienei şi Salubrităţii publice*. Un nume respingător. Un adevărat nume de duşman. El îl trimisese pe agentul sanitar ca să-i izgonească pe elevi din clasa lor şi să lipească pe uşă afişul: *Şcoală închisă din cauză de epidemie*.

M-am întors acasă alergând şi i-am spus tatălui meu:

– Îl urăsc din toată inima mea.

Şi plângeam. Căci eram nespus de nefericit.

Ministrul era duşmanul meu. Îmi făcuse rău. Ura înseamnă iad. La propriu şi la figurat. Din cauza urii mele împotriva ministerului nu voi deveni niciodată sfântul Virgil. Niciodată nu voi putea să-l iubesc. Să iubesc propriul meu duşman.

– N-ai obligaţia să-l iubeşti, mi-a spus tata. Ministerul nu e o fiinţă în carne şi oase.

– Ce este un minister?, am întrebat.

Tata nu ştia ce să-mi răspundă. Mi-a spus că *ministerul* nu este o fiinţă umană. Că el nu este în nici un fel o creatură a lui Dumnezeu. Ministerul nu este nici om, nici animal, nici plantă. Nu e nimic din toate acestea. În loc de chip, el are o ştampilă. E lipsit de sentimente. E rece, n-are suflet. Dar el nu este nici o maşină sau o unealtă. Minister înseamnă slujitor. Dar numele lui este negaţia lui însuşi. Căci el este contrariul a ceea ce pretinde a fi. Îşi spune minister, aşadar servitor, dar e opusul lui. În realitate, e un despot. E un tiran. Îi consideră pe toţi locuitorii ca pe propriii săi slujitori. Sclavi. Nu poţi să explici ce este el. Dar nu trebuie niciodată să faci ce face ministerul. Hristos i-a sfătuit întotdeauna pe ucenicii săi să facă opusul a ceea ce fac ministerele[1].

Eram foarte nefericit. Studiile mele se întrerupseseră la două luni de la începerea lor. Tata mi-a propus să-mi dea lecţii acasă. Mama la fel. Erau la fel de competenţi ca şi învăţătoarea. Dar nu-mi convenea. Nimic nu înlocuia şcoala. Aşa cum rugăciunea individuală de acasă nu înlocuieşte rugăciunea liturgică de la biserică.

Iarna era foarte aspră. Zăpada ajungea până la ferestre. Şi ne aşteptam la zile şi mai friguroase, la zăpezi şi mai abundente. Nă-

[1] *Marcu* 10, 42-44.

meţii blocau deja drumurile satului. Chiar şi uşile caselor erau blocate. Dimineaţa, trebuia să ieşi prin acoperiş ca să dai zăpada din faţa casei şi să poţi deschide uşa. Era frigul ce venea din Siberia, din Rusia. Viscolele erau precum flăcările albe care îţi ard faţa. La fel ca flăcările roşii ale focului.

Câteva zile mai târziu tata m-a anunţat:

– Te-am înscris la şcoala din satul din vale. Învăţătorul a fost de acord. O să poţi să mergi la şcoală chiar de mâine dimineaţă.

– Cum o să poată să se ducă la şcoala din vale?, a strigat mama. Îţi baţi joc de copilul tău?

– L-am înscris la şcoala de aici, a repetat tata.

– Şi cum o să facă să ajungă acolo? Zăpada e mai înaltă decât el. O să se înece în zăpadă. Să-l trimiţi în vale e ca şi cum ţi-ai arunca bietul copil în mare. Va fi înghiţit de troiene. N-o să mai dai de el decât la primăvară. Când se topesc zăpezile. Cum să vii cu astfel de lucruri? La jumătatea drumului, o să piară. Nu va ajunge niciodată la şcoală. Nu se va mai întoarce niciodată acasă. E un ţânc de şapte ani. Zăpada e de trei ori mai înaltă decât el.

– Pot să mă duc!, am spus.

Dar nu eram sigur de ceea ce ziceam.

– Încearcă, şi-ai să vezi moartea cu ochii, mi-a spus mama. A te duce în vale, în miez de iarnă, e cum ai traversa marea pe jos. Trebuie să mergi o oră şi jumătate prin zăpadă mai înaltă decât tine. Trebuie să pleci de-acasă la ora şase. Ca să fii la şcoală la opt. La ora asta e întuneric. Nu e nimeni afară. O să fii mâncat de sălbăticiuni. Lupii înfometaţi dau târcoale toată noaptea... Intră şi la noi, ca s-o mănânce pe biata iapă. Carnea ei îi atrage. Dau târcoale în fiecare noapte staulului. Dacă vrei să te duci în gura lupilor înfometaţi, ieşi din casă înainte să se mijească zorii. N-o să le ajungi nici pe o măsea acestor fiare cumplite.

– Dar Virgil n-o să se ducă singur la şcoală, a spus tata.

– Cine îl va duce?, a întrebat mama. O să angajezi un valet să-l ducă pe umeri pe fiul tău la şcoală în fiecare zi?

– O să se ducă la şcoală călare. Cu Rossinanta.

Mama şi-a făcut semnul crucii. Era uluită. Nu auzise niciodată aşa ceva.

Dar, chiar a doua zi, m-am urcat pe Rossinanta şi m-am dus la şcoală. Era încă întuneric. Zăpada era înaltă. Flăcările albe de zăpa-

dă îmi ardeau obrajii. Nu aveam şa. Simţeam sub mine trupul cald al Rossinantei. Iapa mea albă şi bătrână. Ea o lua pe scurtături, ocolind nămeţii care îi ajungeau până la piept. Ca un buldozer.

Rossinanta mergea la pas. Din când în când se oprea. Îi era frică când vedea apărând din zăpadă forme negre, trunchiuri de copaci. Nu avea experienţa duşmanului. Petrecuse întreaga viaţă alături de soldaţi ca un cal de front, în cazărmi şi în război... Mogâldeţele negre care apăreau puteau fi lupi. Căci zona era plină de astfel de sălbăticiuni. De jur-împrejurul satului erau păduri. Iarna, lupii neaflând nimic de mâncare, coborau în sate. Pentru a mânca o oaie, o găină, un viţel. Riscându-şi viaţa. Îmi făceam semnul crucii. Mă gândeam la îngerul meu păzitor. Ştiam că Dumnezeu mă ocrotea, când Rossinanta îşi relua mersul. Sosirea mea la şcoală, călare pe Rossinanta, a provocat o explozie de bucurie. Strigăte. Urlete. Veselia era generală. Elevii, uitând de prezenţa învăţătorului, alergau la ferestre urcându-se pe scaunele lor, deschizând uşa larg. Eram ca un băiat picat după o altă planetă. Căci pe pământ nu se văzuse niciodată un elev sosind la şcoală pe un cal alb. După ce m-am dat jos de pe cal, chiar în prag, înaintea uşii şcolii, am scos frâul Rossinantei şi i-am dat uşor o palmă. Ea s-a întors ca şi cum regreta că nu mai am nevoie de ea, cu paşi lenţi, către casă, urmându-şi propriile urme prin zăpadă.

Scena s-a petrecut într-o veselie generală, printre ţipetele şi urletele a treizeci de elevi. Chiar şi învăţătoarea a participat vrând-nevrând la această manifestaţie. Căci nu putea fi decât o manifestaţie. O adevărată manifestaţie, un spectacol. Cu aplauze şi fluierături. Ca la circ. Am intrat în clasă cu ghiozdanul în spate. Păstrasem, de asemenea, frâul Rossinantei. Elevii mi l-au smuls din mână şi l-au dat de la unul la altul, aruncându-l peste capul meu. În fine, liniştea a revenit. Dar nu pe deplin. Nu de tot. Căci din cinci în cinci minute izbucneau râsete. Toată clasa râdea. Contaminată. A doua zi, am venit fără frâu. Acum, Rossinanta ştia drumul. Nu mai aveam nevoie să o conduc. Elevii nu mai aveau frâul ca să se distreze. După câteva zile, s-au obişnuit cu mine şi cu iapa mea. Însă eram mereu primit cu explozie de veselie şi de râs. Spectacolul unui elev care vine la şcoală călare era mult prea ieşit din comun. Aveau şi multă admiraţie, dar, în acelaşi timp, erau geloşi. Micii mei colegi mă invidiau şi le-ar fi

plăcut şi lor să vină la şcoală călare. Casele lor erau la doi paşi. Nu aveau norocul să locuiască departe, ca mine, şi să încalece în fiecare dimineaţă pentru a veni la şcoală pe un cal alb. Ca cel al Sfântului Gheorghe.

În puţină vreme am devenit cel mai bun elev din clasă. Colegii mei îmi contestau meritul. Spuneau că faptul de a veni la şcoală pe cal făcea să fiu promovat. Şi deci, că meritul îi revenea Rossinantei, nu mie.

Câţiva dintre colegii mei mă rugau s-o bag şi pe Rossinanta în clasă. Dar iapa era indiferentă la strigătele copiilor. Îşi relua mersul înapoi, după ce mă lăsa în pragul şcolii. Ideea originală a tatălui meu s-a dovedit a fi eficace. În fiecare dimineaţă Rossinanta mă aştepta la grajd. În picioare. Neliniştită. Părea fericită să meargă cu mine la şcoală. Eram convins că-i plăcea. Strigătele copiilor, aplauzele lor, de îndată ce soseam în curtea şcolii, îi aminteau de defilările militarilor. Sărbătorile naţionale, pe care ea le trăise în calitate de cal al armatei. Şi de paradă. Dar într-o dimineaţă tata mi-a spus:

– Nu trebuie să te grăbeşti. Astăzi nu te duci la şcoală.

– Mă duc la şcoală, am protestat.

– Nu mai poţi. Rossinanta a murit azi-noapte. Când m-am dus să-i duc apă, de dimineaţă, am găsit-o întinsă pe paie. Moartă.

Tata avea ochii în lacrimi. Rossinanta făcea parte din familia noastră.

M-am dus să o văd. Am văzut-o întinsă. Moartă. Am izbucnit în lacrimi. Am plâns toată ziua. Rossinanta era cea mai bună tovarăşă a mea. Primul meu mare prieten. Dar acum, ea era moartă. M-am îmbolnăvit de durere. Am zăcut la pat mai multe zile. Într-o dimineaţă, tata mi-a spus.

– Când te vei face sănătos o să te duci din nou la şcoală.

Am izbucnit în lacrimi, căci ştiam că Rossinanta era moartă. Şi fără Rossinanta nu puteam să mă mai duc niciodată la şcoală. Zăpada era cât casa. Era miez de iarnă aspră.

– Când te vei face sănătos, am să te urc în sanie şi am să te duc la Blebea... Am vorbit cu bunicul tău, Toma Scobai. O să stai la el până la sfârşitul anului. Şcoala e foarte aproape de casa lui. Directorul şcolii e fiul său, Nicu. Sora mamei tale îţi va fi învăţătoare. Ea se va ocupa de tine. O să dormi în camera ei...

Săptămâna următoare m-am mutat în casa bunicului meu, părintele Toma Scobai din Blebea. Era prima oară când dormeam într-o casă străină. Departe de părinţii mei. Casa bunicului mi se părea un palat. Mi-am dat seama cât de sărac era tatăl meu. La noi acasă sărăcia era desăvârşită. O simţeai. O auzeai. O atingeai. În casa parohială a bunicului meu era cu totul altfel. Patul avea perne de puf, cearşafuri albe, saltele mătăsoase. Pe podea era covor. Tavanul era de lemn cu frumoase grinzi de stejar. Casa mirosea frumos a gutuie, busuioc, scorţişoară. Eram obosit, dar nu puteam să adorm. Ascultam vrăjit tic-tacul pendulei. Era prima oară în viaţa mea când dormeam într-o casă în care era o pendulă. Am înţeles, în acea noapte, că a auzi, în casă, noaptea, o pendulă, era culmea opulenţei, a fericirii, a bogăţiei. Am adormit fericit. Eram ca în Rai. Ca Adam înainte de cădere. Auzeam tic-tacul şi simţeam parfumul florilor, plantelor şi fructelor aşezate la grindă, deasupra capului meu.

5

Pe 29 iunie 1924, sărbătoarea Sfinţilor Apostoli a fost o zi mare. O zi memorabilă. Plină de glorie. Era sărbătoarea sfârşitului anului şcolar la Blebea. Încă din ajun fusese ridicată o estradă mare cât o scenă de teatru, sub nucii seculari. Era împodobită cu ghirlande, drapele tricolore şi buchete de flori. La ora două după masă serbarea a început. Elevii au recitat poezii. S-a cântat şi s-a dansat. În faţa scenei s-au adunat toţi locuitorii satului şi se uitau la noi. În mijlocul lor se afla bunicul meu, părintele Toma Scobai, preotul din Blebea. Lângă el, era inspectorul general de la Instrucţiunea publică, venit special pentru serbare, notabilităţile comunei, tata şi mama. Femeile erau cu pruncii lor în braţe. Căci toată lumea era de faţă. De la cel mai mic la cel mai mare.

La împărţirea premiilor, directorul şcolii i-a chemat pe scenă pe premianţi, unul după altul. Atunci am auzit numele meu:

– Gheorghiu Virgil. Premiul întâi cu coroniţă!

M-am urcat pe scenă. Directorul a pus pe capul meu o coroană frumoasă şi bogată din frunze de stejar, împodobită cu flori şi ghindă. Învăţătoarea mi-a dat un pachet de cărţi legat cu o panglică tricoloră. Corul a cântat pentru mine de trei ori *ad multos annos*.

Directorul mi-a strâns mâna şi cei de faţă m-au aplaudat bătând puternic din palme şi strigând *ad multos annos*, *bravos*, *vivat*.

Am coborât de pe scenă cu coroniţa pe cap şi cu cărţile legate cu panglica sub braţ. Obrajii îmi erau roşii, îmi ardeau. Ca flăcările. Inima îmi bătea puternic. Părea că ar fi vrut să-mi iasă din piept. Eram fericit. De parcă aş fi avut aripi. De parcă zburam. Nu mai ştiam pe unde mergeam. Avem sentimentul că nu mai sunt pe pământ. Ca şi când aş fi păşit pe nori. M-am grăbit spre tatăl meu, care era în primul rând al spectatorilor, şi m-am lipit de el. Căci trupul meu nu-şi mai putea ţine echilibrul. În acea zi, tocmai terminam primul an de studiu, glorios, sub aplauze, purtând pe capul meu o coroană asemenea împăraţilor şi regilor.

Când sărbătoarea a luat sfârşit, inspectorul general de la Instrucţiunea publică a urcat pe scenă. Era un domn corpolent, cu părul cărunt. Avea ochelari, era îmbrăcat în negru şi purta pantofi de lac. Era prima oară când vedeam pantofi de lac. Mi s-au părut atât de frumoşi, că nu mai puteam să-mi desprind ochii de la ei. Inspectorul avea o voce frumoasă, gravă, ca sunetul de violoncel. A spus:

– Locuitori ai satului Blebea, porţile bogăţiei, belşugului şi gloriei s-au deschis larg înaintea voastră. Nu veţi mai fi niciodată săraci. Nici umiliţi. Căci aveţi o şcoală. Şi din şcoală ţâşneşte în chip minunat binele, aşa cum apa ţâşneşte din izvor. Sosind la voi, am văzut cimitirul satului. M-am uitat la mormintele strămoşilor voştri şi mi-am spus că printre morţii voştri ar fi fost mulţi care ar fi putut inventa telegraful ori locomotiva, ar fi putut descoperi America şi ajunge oameni vestiţi. Dar au murit necunoscuţi. Cu toţii. Nimeni n-a auzit niciodată vorbindu-se despre ei. Şi poate că ar fi fost mai inteligenţi decât oamenii mari ai Istoriei. De ce-au murit fără să lase în urma lor vreo realizare importantă pe pământ? Pentru că nu ştiau nici să scrie, nici să citească. Toate căile către progres le erau interzise, blocate.

Acum, copiii voştri merg la şcoală. Lanţurile neştiinţei care vă ţineau legaţi, prizonieri, robi, s-au rupt. Mulţumită instrucţiunii gratuite şi obligatorii aţi devenit oameni liberi. Puteţi să arătaţi lumii că noi, românii, suntem cel puţin la fel de inteligenţi şi de capabili precum copiii marilor naţiuni. Fiii noştri şi fiicele noastre vor putea crea, inventa, descoperi, contribui la progresul

umanităţii. Instrucţia oferă mai multă libertate decât independenţa politică. Mai multă libertate decât votul universal şi suveranitatea naţională. Profitaţi din plin de libertatea pe care aţi dobândit-o prin instrucţie! Deveniţi oameni iluştri, cunoscuţi şi admiraţi de toate naţiunile!

Inspectorul a spus apoi:

– Am o altă veste mare să vă dau. Începând de la 1 octombrie 1924, noi, românii, o să avem acelaşi calendar cu marile naţiuni civilizate ale lumii. Românii vor avea acelaşi calendar ca francezii, italienii, germanii şi englezii.

Ţăranii erau mândri să audă aceasta. Până atunci, chiar nu ne păsa că noi românii nu aveam acelaşi calendar ca marile popoare de pe pământ. Inspectorul general al Instrucţiunii publice a continuat:

– Calendarul este un instrument de măsurare a timpului la fel ca ceasul. Nici un ceas, chiar şi cel mai bun, nu este perfect. Fie rămâne în urmă, fie o ia înainte. Din când în când, trebuie potrivit. Aşa stau lucrurile şi cu calendarul. O ia înainte ori rămâne în urmă. Calendarul nostru a fost făcut de împăratul roman Iulius Cezar, strămoşul nostru, în anul 47 înainte de Hristos. Era cel mai bun calendar pe care l-am avut. Dar calendarul împăratului Iulius Cezar rămânea în urmă cu o zi pe secol. Ca să fim mai precişi, în cinci sute de ani a rămas în urmă cu patru zile.

În 1582, calendarul era în urmă cu zece zile. Papa Grigorie al XIII-lea l-a rectificat. A poruncit ca de la a doua zi după 4 octombrie 1582 să se treacă la 15 octombrie. Au fost suprimate 10 zile. Noi, românii, în acel timp ne aflam sub dominaţie otomană şi n-am putut să rectificăm calendarul. Timpul a trecut. Şi cum noi nu l-am rectificat la timp, avem acum o întârziere de 13 zile. Ne-am hotărât, aşadar, să aducem calendarul la zi. A doua zi, după 1 octombrie anul acesta, va fi deci 15 octombrie. Vom tăia 13 zile din calendar. Şi vom avea, astfel, acelaşi calendar ca popoarele civilizate. Iată marea veste pe care aveam să v-o dau. Cu noul calendar, o nouă înlesnire se dă poporului nostru, ca el să-şi ocupe locul său aşa cum se cuvine printre marile naţiuni ale lumii.

Inspectorul a fost îndelung aplaudat. A coborât de pe estradă şi i-a mângâiat pe creştet pe copii. A vorbit cu părinţii elevilor. Oamenii au făcut cerc în jurul lui.

– A doua zi, după 1 octombrie, în acest an, va fi 15 octombrie?, a întrebat un bătrân.

– Exact, a răspuns inspectorul.

– Şi nu va fi, aşadar, 14 octombrie în calendar?

– Nu, a răspuns inspectorul. Se va trece direct de la 1 la 15 octombrie.

– 14 octombrie e sărbătoarea Sfintei Parascheva, a spus bătrânul. E sfânta ocrotitoare a Moldovei. Moaştele ei sunt la Iaşi. La catedrală. De fiecare dată când ne aflăm la necaz, ne rugăm Sfintei Parascheva ca ea să mijlocească pentru noi la Dumnezeu... E păcat să-i tăiem sărbătoarea.

– Sfânta Parascheva ne va ierta păcatul ăsta, căci schimbăm calendarul pentru binele poporului, a spus inspectorul. Sfânta Parascheva n-o să aibă praznic în acest an. Aşa e. Dar o să ne ierte. Sfinţii ştiu să ierte. Fiţi siguri...

– Desfiinţăm dar treisprezece răsărituri de soare şi treisprezece apusuri?, a întrebat bătrânul. Chiar dacă Sfânta Parascheva ne iartă, e un mare păcat să facem asta. E păcat să tăiem zilele şi nopţile făcute de Dumnezeu.

– Episcopii tuturor Bisericilor Ortodoxe s-au reunit în sobor la Constantinopol şi au hotărât schimbarea calendarului. Tăierea a treisprezece zile nu este deci un păcat. Ceea ce soborul hotărăşte e hotărârea lui Dumnezeu. Căci Dumnezeu vorbeşte prin gura episcopilor. Episcopii s-au reunit în sobor sub oblăduirea Sfântului Duh. Dacă soborul episcopilor a hotărât desfiinţarea a treisprezece răsărituri de soare şi a treisprezece apusuri, aceasta înseamnă că Dumnezeu Însuşi le-a desfiinţat. Şi Dumnezeu poate să le desfiinţeze, căci El le-a creat.

O linişte apăsătoare, ca de plumb, s-a lăsat peste oamenii care îl înconjurau pe inspectorul de la Instrucţiunea publică. Nimeni nu mai dorea să pună întrebări. Tata m-a luat de mână şi m-a dus la casa parohială din Blebea, la bunicul meu, pentru a-i mulţumi că m-a găzduit şi pentru a-mi lua lucrurile.

Bunicul se întorsese şi el. Era pe terasa umbrită de trandafirii agăţători, iederă şi viţă sălbatică. În jurul lui, se adunaseră inspectorul şi vreo zece oameni. Rude şi notabilităţi. Inspectorul stătea lângă părintele Scobai. M-am strecurat lângă ei. Lângă tatăl meu.

Aveam coroniţa de frunze de stejar pe cap şi acum. Trebuia să o port până seara.

– Am ascultat cu mult interes discursul de la şcoală, a spus părintele Pascal, adresându-i-se inspectorului general de la Instrucţiunea publică.

Părintele Pascal era unchiul meu, căsătorit cu sora mai mare a mamei. Era preotul frumosului sat Oglinzi. Era înalt, manierat şi purta o sutană mătăsoasă. Barba lui lungă, asemenea tutunului, era bine îngrijită. Părintele Pascal era singurul preot din familie ce făcuse studii superioare de teologie. Vorbeşte inspectorului fără nici un complex. De la egal la egal.

– Sunt încântat că aţi apreciat micul meu discurs, a spus inspectorul.

– A fost un discurs frumos. În ciuda erorii conţinute, a spus părintele Pascal.

– Ce eroare?

Aţi afirmat depre calendar că este făcut de împăratul Iulius Cezar, a spus părintele Pascal.

– Exact. Am spus aceasta şi mi-o menţin. Orice contestaţie este în zadar. Vechiul nostru calendar a fost făcut de Iulius Cezar, împăratul. Toată lumea ştie aceasta, de aceea se numeşte *calendarul iulian*.

– Calendarul nu este o operă omenească, a răspuns părintele Pascal. Împărţirea timpului, prescrierea zilelor sfinte şi a sărbătorilor sunt lucrarea lui Dumnezeu. Sărbătorile sunt sfinte pentru că Dumnezeu i le-a prescris lui Moise şi i le-a dat odată cu Tablele Legii. Ca atare, sărbătorile fac parte din poruncile dumnezeieşti[1].

– Nimeni nu contestă caracterul sacru al sărbătorilor, a replicat inspectorul. Pentru aceasta n-am fi schimbat calendarul fără aprobare, ci după hotărârile Sinodului Ecumenic al Bisericilor Ortodoxe.

– Chiar dacă un înger s-ar coborî din cer şi ne-ar vesti o altă Evanghelie decât aceasta, nu-l vom asculta, a spus părintele Pascal[2].

– Calendarul nu este Evanghelie, a spus inspectorul. Calendarul nu este nici măcar o chestiune ce ţine de doctrină. E un simplu instrument de măsurare a timpului.

[1] *Cartea jubileelor*, 8, 32-33.
[2] *Galateni* 1, 8.

– Tradiţia ne învaţă că „schimbarea calendarului înseamnă tulburarea ordinii lumii, a anotimpurilor şi a astrelor". *Cartea jubileelor* spune textual că oricine intră în conflict cu calendarul intră în conflict cu armonia cerească. În contradicţie cu soboarele cereşti care iau aminte şi ele la zilele sfinte. Sărbătorile sunt celebrate simultan pe pământ şi în cer, printr-o Liturghie care este comună oamenilor şi îngerilor. Pentru aceasta, oricine schimbă calendarul se pune în dezacord cu armonia cosmosului.

– Părinte Pascal, nu puteţi spune una ca asta. Sunteţi teolog. Toţi creştinii din lume, de trei secole, au adoptat noul calendar. Nimeni nu îndrăzneşte să spună că sunt eretici din această pricină. Noul calendar nu aduce atingere dogmelor, nici sărbătorilor. Rectifică datele lor. Atâta tot.

– Poporul refuză schimbarea calendarului, a spus părintele Pascal.

– Poporul refuză pentru că e ignorant, a spus inspectorul. Trebuie luminat. Când va fi luminat, va accepta schimbarea.

– Poporul refuză schimbarea pentru că e credincios credinţei părinţilor săi şi credinţei în Dumnezeu.

– Credincios greşelii.

– Orice schimbare legată de credinţă este periculoasă, a spus părintele Pascal. Pentru aceasta, poporul refuză în masă orice schimbare. Chiar şi cea mai neînsemnată. În secolul al IV-lea, Arie a introdus în *Simbolul de Credinţă* o singură literă: „i". Şi, adăugând un „i", L-a negat pe Hristos, Evanghelia şi întreaga doctrină creştină. În loc să spună că Hristos este *homoousios* – din aceeaşi fiinţă cu Tatăl –, el a spus *„homoi ousia"*, care înseamnă „dintr-o substanţă asemănătoare". Din cauza unui „i", o simplă literă, partizanii lui Arie se vor afla în afara creştinismului. Din cauza unui singur cuvânt – *Filioque* – adăugat de Biserica Latină la sfârşitul veacului al VII-lea în *Simbolul de credinţă*, creştinătatea s-a scindat în două: ortodoxă în Răsărit şi catolică în Apus. Din cauza lui *Filioque*, un singur cuvânt a provocat schisma. Biserica, trupul lui Hristos, a fost sfâşiată în două. Mai rău decât sfârtecarea trupului lui Hristos pe Cruce. Iată de ce poporul nu mai vrea nici un fel de schimbare a credinţei părinteşti.

– Schimbarea calendarului este o treabă asemănătoare cu potrivirea unui ceas. Avem exemplul papei şi al tuturor creştini-

lor de pe pământ care au schimbat şi ei calendarul, rămânând tot creştini. Nu e nimic primejdios. Cei care refuză schimbarea sunt ignoranţi. Înapoiaţi.

– Nu din ignoranţă refuză poporul schimbarea, a spus părintele Pascal, ci din ataşament faţă de credinţă. Germanii au aşteptat o sută optsprezece ani înainte de a adopta noul calendar. Poporul german nu e un popor înapoiat. Şi englezii au reflectat o sută şaptezeci de ani mai înainte de a schimba calendarul. Englezii nu sunt nici ei un popor de neştiutori. Olandezii şi suedezii au ezitat o sută şaptezeci şi doi de ani înainte de adoptarea noului calendar. Şi nici suedezii, nici olandezii nu pot fi acuzaţi de ignoranţă. Sunteţi nedrept cu românii.

– Dumneavoastră, personal, sunteţi împotriva schimbării calendarului?

– Sunt împotriva modului în care este schimbat, a răspuns părintele Pascal.

– Sunteţi, aşadar, împotriva hotărârilor Soborului Ecumenic?

– Nu sunt împotriva hotărârilor episcopilor reuniţi în Sinod sub oblăduirea Duhului Sfânt. Ei sunt capul Bisericii. Dar capul nu există atunci când lipseşte trupul. Trupul Bisericii este poporul credincios. Dacă se separă de trup capul, nu mai există Biserică, căci episcopul fără credincioşi nu mai e o biserică. Tot astfel, credincioşii fără episcop nu fac nici ei o biserică. Nu există cap fără trup şi nici trup fără cap. Episcopii au poruncit schimbarea calendarului fără să consulte poporul. Prin decret. Şi aceasta nu au dreptul să facă. Nici puterea. Chiar ei au declarat solemn într-o epistolă trimisă Papei Pius al IX-lea în 1948: „La noi nici Patriarhii, nici Sinoadele nu au putut vreodată a aduce lucruri noi, căci păzitorul Credinţei este însuşi trupul Bisericii, adică poporul însuşi, care voieşte ca veşnic neschimbată să-i fie credinţa, şi la fel cu a Părinţilor săi."[1]

– Suntem obligaţi să recuperăm timpul pierdut, a spus inspectorul. Românii nu pot să-şi îngăduie o reflecţie de o sută şaptezeci de ani. Calendarul e schimbat pentru progresul şi bunăstarea poporului.

[1] *Epistola enciclică a patriarhilor ortodocşi către papa Pius al IX-lea, în 1848*, J. Karmiris, *Ta dogmatika kai symbolika...*, Atena, 1953, tom II, 920.

– Schimbarea calendarului, impusă cu ajutorul poliţiei şi jandarmului, va declanşa război civil. Şi războiul înseamnă lacrimi şi durere, nu progres.

Inspectorul se uită la ceas. Se ridică pe neaşteptate.

– Rămâneţi la masă cu noi, domnule inspector, nu-i aşa?, a întrebat părintele Toma Scobai.

– Cu neputinţă, părinte! Mâine am o reuniune importantă la minister. Trebuie să iau trenul de Bucureşti. Chiar în noaptea asta.

Şi-a luat rămas bun, s-a urcat în frumoasa şi mica lui trăsură şi a plecat la drum. Toţi priveau trăsura îndepărtându-se şi nimeni nu îndrăznea să vorbească, nici să se uite unul la altul. O linişte grea, ca de plumb, se lăsa peste casa parohială din Blebea. Tata s-a ridicat primul. L-au salutat pe părintele Scobai. Unul după altul. Gravi. Şi fiecare s-a întors la ale sale.

Pe drumul de întoarcere, tata n-a scos nici măcar un cuvânt. Stăteam în căruţă între el şi mama. Purtam mereu pe cap coroniţa de frunze de stejar. O purtasem pentru a face pe placul părinţilor mei. Dar ei nu luau nicidecum aminte la mine. Nici la coroniţa mea. Ca şi când nici nu aş fi existat. Mă simţeam umilit, sufeream. Erau gravi, tăcuţi, cuprinşi de griji. Angoasa lor era cu atât mai apăsătoare cu cât nu părea să aibă vreun sprijin în ceva. Urma să aibă loc o catastrofă. Era sigur. Dar părinţii mei nu ştiau când se va petrece. Nici cum se va declanşa. Ştiau doar că ea era aproape de neevitat. Iminentă. Simţeam angoasa părinţilor mei în acelaşi fel cum simţeam căldura trupului lor în stânga şi în dreapta mea. Trupeşte. Îmi era teamă. La fel ca şi lor. Eram cuprins şi eu de îngrijorarea părinţilor. Îmi transmiseseră teama lor. Prin contagiune. Şi toate acestea mi se întâmplau acum, când ar fi trebuit să fiu fericit că am primit premiul întâi cu coroniţă. Când căruţa a ajuns pe o culme, la Boiştea, tata a deschis gura pentru prima oară pe drum şi a spus:

– Când eram la seminar, am citit *Cartea jubileelor*, de care a vorbit părintele Pascal. Se scrie acolo: „De ce iudeii au pierit şi au îndurat surghiun în ţări străine? Pentru că au uitat poruncile lui Dumnezeu care prescriu sărbători, jubilee şi zile sfinte... Evreii au fost pedepsiţi şi au îndurat moartea şi captivitatea pentru că au intrat în conflict cu calendarul... Au sărbătorit zilele profane şi au

profanat zilele sfinte. Iată de ce au venit mânia şi pedeapsa cea dumnezeiască."

Tata a tăcut. N-a mai adăugat nici un cuvânt tot drumul. Îmi era teamă. Noi, românii, urma să schimbăm în curând calendarul. Urma să intrăm şi noi în conflict cu armonia cosmică. La fel ca evreii. Să atragem asupră-ne, peste întreg poporul nostru, mânia lui Dumnezeu. Vom fi poate târâţi în captivitate până în Babilon. La fel ca israeliţii. Vom fi luaţi poate în Egipt. La muncă silnică. La înălţarea piramidelor. Peste România urma să cadă poate ploaie de foc şi de pucioasă ca în Sodoma şi Gomora.

Pe 1 octombrie 1924, noi, românii, urma să intrăm în conflict cu noul calendar. Nădăjduiam că Dumnezeu va fi îndurător cu noi, mai puţin cumplit decât fusese cu evreii.

Dar durerea a sosit şi asupra noastră. Trebuia să vină. Era de neînlăturat.

Mai întâi, totul s-a petrecut firesc. Pentru mine, era vacanţa de vară. Am citit cărţile pe care le primisem la premiu. Cărţile lui Ion Creangă. E cel mai mare povestitor român. S-a născut la patru kilometri de satul nostru. La Humuleşti.

Pe 1 septembrie am mers la şcoală, la Petricani. Începeam cel de-al doilea an şcolar. „Castelul taurului" fusese transformat într-o şcoală adevărată. Pereţii fuseseră sparţi şi se construiseră ferestre largi, ca lumina să poată pătrunde înăuntru. Se făcuse o frumoasă sobă de teracotă şi se adusese o tablă mare neagră. Pe pereţi, erau harta colorată a României şi portretele regelui Ferdinand şi reginei Maria. „Castelul taurului", de această dată, devenise o adevărată sală de clasă. Elevii erau mai numeroşi decât cu un an în urmă. Doreau să vină la şcoală plini de râvnă. Părinţii erau şi ei plini de zel. Se credea că va fi un an şcolar nemaipomenit. Fără boli, fără epidemie. Fără închiderea şcolii...

Dar abia ce-a trecut o săptămână de la începerea şcolii, că nenorocirea a venit asupra noastră. Oamenii din sat, cu toţii, vor primi ordine de mobilizare. Trebuia să-şi lase munca lor şi să se prezinte la cazarmă. Chiar în acea zi. Pe uşile jandarmeriei şi primăriei erau afişate proclamaţii. Ordine de mobilizare. Apeluri la calm şi la sentiment patriotic. Se va proclama stare de război şi instaurarea legii marţiale. Camioane militare şi patrule de soldaţi, în ţinută de luptă, cu căşti de oţel, au început să cutreiere satele şi drumurile de munte. Din ce în ce mai numeroase.

Învăţătoarea ne-a explicat ce se petrece. Patria era în pericol. Bandele de sovietici, care se constituiseră pe front, la noi în timpul războiului, şi care au instaurat mai apoi dictatura şi teroarea în Rusia, au invadat ţara noastră şi voiau să şteargă România de pe hartă, anexând-o Uniunii Sovietice. Bandele venite din Rusia se infiltraseră în România prin Delta Dunării. Această împărăţie a stufărişului. Invadatorii intraseră în ţara noastră îmbrăcaţi în uniforme româneşti. Se instalaseră în oraşele şi în satele din nordul deltei. Constituiseră depozite importante de arme, de muniţii de tot felul, venite clandestin din Rusia, prin deltă, în vapoare de război şi în bărci pescăreşti. În cea de-a doua săptămână a lunii septembrie 1924, a început lupta. Într-o singură noapte, în zeci de sate, comuniştii au asasinat toate notabilităţile, primarii, jandarmii şi santinelele. Au pus mâna pe primării, prefecturi şi cazărmi. Apoi au proclamat crearea *Republicii Sovietice Moldoveneşti*. Centrul insurecţiei era micul târg Tatar-Bunar, la liziera stepei Bugeacului şi a Deltei Dunării. La Tatar-Bunar a fost instalat sovietul suprem, care a declarat anexarea noii republici la Uniunea Sovietică. Populaţia civilă a fost masacrată, deportată ori a fugit. În mai puţin de două zile, *sovietele* deveniseră stăpâne ale Bugeacului prin masacru şi teroare.

Învăţătoarea mi-a arătat pe noua hartă în culori locul unde se afla Tatar-Bunar. Era un oraş românesc. În Basarabia. În partea de Răsărit a României. Privind Tatar-Bunarul, care se află lângă un lac albastru, la nord de deltă, pe hartă, ochii mi-au căzut pe un alt târguşor, aşezat puţin mai spre miazănoapte de Tatar-Bunar. Era Parisul. Un sat mare, pe râul Cogâlnic.

Tatar-Bunar era aşezat aşadar între Delta Dunării şi acest Paris necunoscut, care se afla în partea de răsărit a României. Parisul Basarabiei a fost şi el devastat de invazia sovietică în septembrie 1924. Invadatorii Tatar-Bunarului aveau complici în România. Erau aceiaşi terorişti care încercaseră să-l ucidă pe regele Ferdinand al României punând o bombă la Senat, pe 8 decembrie 1920. După atentatul nereuşit împotriva regelui, membrii complotului s-au refugiat în Rusia. Vor reveni împreună cu invadatorii de la Tatar-Bunar şi se vor răspândi în toate marile oraşe ale României. Pentru a comite atentate şi sabotaje, în uzine şi pe reţeaua de căi ferate. A început vânătoarea *sovietelor* venite din

Răsărit. Portretele invadatorilor au fost lipite pe uşile primăriilor şi jandarmeriilor din întreaga ţară. Poliţia şi armata îi căuta peste tot. Printre ei, se afla şi o femeie numită Ana Pauker, care mai apoi a comis cele mai multe crime împotriva românilor decât orice alt invadator.

Elevii din Petricani, aşezaţi în băncile lor, în „Castelul taurului", vor asculta cu înfrigurare povestea despre invazia *sovietelor* şi a atrocităţilor petrecute la Tatar-Bunar. Am izbucnit în plâns. Pentru mine, România nu era acelaşi lucru ca pentru ceilalţi. Ştiam că şi eu contribuisem la crearea României. Tata mi-a spus. M-am născut când România a pornit Războiul de Independenţă. Am făcut acest război de la cap la coadă. Tot. Desigur, eram în leagăn, dar în leagăn nu avusesem zahăr şi lapte. Am fost privat de acestea. Laptele şi zahărul meu fuseseră trimise şi împărţite soldaţilor români răniţi pe câmpul de luptă. În leagăn fusesem înfăşat în bucăţi de covoare şi de pături vechi pentru că scutecele mele de prunc fuseseră trimise pe front ca să servească drept pansamente şi bandaje soldaţilor răniţi. Tata mi-a povestit că dădusem pâinea şi hrana mea soldaţilor. Am suferit de foame, de frig, ca să creez România. Regatul român era ţara care-mi aparţinea, aşa cum îmi aparţinea casa părinţilor mei. *Sovietele*, invadând România, la Tatar-Bunar, invadau casa mea. Construcţia la care contribuisem. Patria nu e acelaşi lucru pentru un cetăţean obişnuit sau pentru un combatant care şi-a dat braţul, piciorul ori ochii săi, ori încă o parte din trupul său pentru a o apăra şi a o crea. Am contribuit la eliberarea şi la construcţia României, cedând laptele din biberonul meu, pâinea mea, hrana mea, soldaţilor, şi îndurând frigul şi mizeria. România îmi aparţinea trupeşte, căci suferisem pentru ca ea să fie creată şi să devină liberă. Din fericire, am obţinut victoria.

Pe 14 septembrie m-am dus la şcoală. Eram fericit. Invadatorii erau învinşi. Puşi pe fugă. Exterminaţi. Tatar-Bunarul era eliberat. Pământul meu era eliberat, salvat. În afara oricărui pericol. Starea de asediu a fost ridicată. Tata a săvârşit un *Te Deum* şi a adus mulţumire lui Dumnezeu pentru că salvase România de primejdia din Răsărit.

Pe acoperişul „Castelului taurului", ca şi pe primărie, flutura drapelul tricolor. Drapelul victoriei.

M-am întors, aşadar, la şcoală pe 14 septembrie. Cu un pas victorios precum cel al soldaţilor la paradă. Cu pieptul bombat. Eram fericit. România mea era victorioasă. Inamicul fusese înfrânt. În clasă, învăţătoarea era aşezată pe catedră. Îşi ţinea capul între mâini. M-am apropiat de ea, dar nu a ridicat capul. Am privit clasa. Băncile erau goale. Nici un elev.

– Ce se întâmplă?, am întrebat. S-a închis şcoala? E epidemie?

– Şcoala nu e închisă, e deschisă.

Avea ochii roşii. Plânsese.

– Dar unde sunt elevii?, am întrebat.

– N-au venit la şcoală. Azi e sărbătoarea Sfintei Parascheva. E sărbătoarea lipsă în calendar. Părinţii nu le-au îngăduit copiilor să vină la şcoală. Niciodată copiii nu vor veni la şcoală când va fi o sărbătoare după vechiul calendar. Niciodată. Mi-au spus. Au venit cu toţii aici ca să-mi spună asta.

Lacrimile îi curgeau învăţătoarei pe obraji. Tocmai avusese o discuţie aprinsă cu părinţii. Schimbarea calendarului era o mare nenorocire ce se abătuse peste noi. Dar nu se putea face nimic. Nimic. Ce poţi face împotriva autorităţilor?

– Nu se fac ore astăzi, mi-a spus învăţătoarea. Poţi să te duci acasă. Nu se fac ore pentru un singur elev. Du-te acasă...

– Staţi aici?

Îmi venea greu să o las singură în clasa goală, plângând la catedră.

– Sunt silită să rămân aici, a spus ea. Inspectorul a ordonat tuturor învăţătorilor să nu părăsească sălile de clasă. Chiar dacă nu vine nici un elev.

M-am întors acasă. Trist.

– Există nenorociri şi mai mari încă, mi-a spus tata pentru a mă linişti.

Şi, într-adevăr, au venit nenorociri mai mari mai apoi. Pe 26 octombrie 1924, de praznicul Sfântului Dumitru, şcoala era închisă. Ca în fiecare an. Era o zi de sărbătoare. Zi de odihnă duminicală. Sfântul Dumitru e o sărbătoare foarte mare. Un sfânt nespus de cinstit. S-a născut la Tesalonic. E un vecin. Aproape un compatriot. Şi suntem mândri de el. Ca de un membru al familiei care ar fi ocupat un loc printre sfinţi. E zugrăvit pe cal în icoane. La fel ca Sfântul Gheorghe. E înarmat, la fel ca Sfinţii Mihail şi

Gavriil. E un sfânt militar. A salvat cetatea sa natală şi Imperiul creştin în mai multe rânduri. Îl numim *sfântul miroblit*, căci din moaştele sale revarsă mir fără încetare. Picături de ulei parfumat care tămăduiesc bolile.

Ca în fiecare zi de sărbătoare, uşa bisericii din Petricani era larg deschisă. M-am dus la biserică. Aveam respiraţia tăiată. Trecând pragul bisericii şi intrând aici, părăseşti pământul şi păşeşti în cer. Un cer reclădit pe pământ. Dar tot cer. Cu adevărat. Am intrat grăbit în altar. Tata era îngenuncheat sub icoana Mântuitorului Hristos. Cu capul între mâini. La fel ca oamenii deznădăjduiţi. Era singur cuc în biserică. N-a băgat de seamă că venisem. Am îngenuncheat lângă el. Tata părea că nu mă vedea. Era foarte amărât. Am pus mâna pe umărul lui.

Ceea ce se petrecea era de aşteptat. Fatal. În acea zi de 26 octombrie 1924, era sărbătoarea Sfântului Dumitru după noul calendar. Dar după vechiul calendar, acea zi era una ca toate celelalte. O zi obişnuită. Parohienii din Petricani rămăseseră credincioşi vechiului calendar. Nu acceptau schimbarea. Pentru ei, era o zi de lucru. S-au dus dar la câmp sau la pădure. N-au venit la biserică pentru a celebra sărbătoarea Sfântului Dumitru. Îl vor cinsti după vechiul calendar peste treisprezece zile.

– Sunt aici, tată!, am spus. Nu începi Liturghia?

– Biserica e goală, a spus tata. Nu e nici un credincios. Nici chiar viteazul Tudor, paracliserul nostru. Lipseşte şi el.

– Biserica e goală, tată, dar eu sunt aici. E Sfântul Dumitru. Să începem Liturghia!

– Preotul singur, fără credincioşi, nu poate sluji. Ştii bine asta. N-o să fie nici o Liturghie.

– Eu sunt aici, tată!, i-am spus din nou... Chiar tu mi-ai spus că acolo unde este un preot şi un credincios Dumnezeu e de faţă. Poţi să slujeşti Sfânta Liturghie. Sfântul Dumitru o să fie mulţumit. Ai credincioşi. Pe mine. Biserica ta nu e goală.

Tata şi-a uitat apăsarea lui. A surâs. Mi-a mângâiat fruntea.

– Din punct de vedere teologic, fiindcă tu şi cu mine suntem aici, putem sluji Liturghia. Dar sufletul meu e tulburat. Dacă un preot cade pradă tulburării, trebuie să se abţină să slujească. Nu trebuie să se apropie de altar.

Ne-am luat rămas bun de la Hristos şi de la biserică, închinându-ne până la pământ, şi am ieşit. Tata mă ţinea de mână mergând spre casă. Durerea care se abătuse asupra lui era una nespusă. Tata era distrus. Anulat. Fără biserică. Căci credincioşii sunt trupul Bisericii. Nu zidurile. Iar credincioşii îl părăsiseră. Nici o pustie nu este mai adâncă decât aceea a unui preot singur. Strângeam mâna tatălui meu, dar ştiam că sunt dureri care nu au vreo soluţie. Aşa cum sunt boli ce nu cunosc vreun remediu. Cea a tatălui meu era una dintre ele. Era un preot părăsit de credincioşii săi.

Înaintea noastră, la o răscruce de drum, s-au ivit trei bărbaţi şi două femei duşi de jandarmi. Jandarmii îi escortau cu baioneta la armă.

– Au încălcat legea repausului duminical, a spus brigadierul din Petricani, dându-i bineţe tatălui meu. I-am găsit pe ogor. Munceau. Ca şi când n-ar fi sărbătoarea Sfântului Dumitru. Zi de repaus duminical. Am ordin strict ca legea să fie respectată.

– Brigadier, nu se arestează oamenii ca nişte ucigaşi pentru o încălcare a legii, cu mâinile legate la spate! Căci a încălca legea repausului duminical înseamnă a comite o simplă contravenţie. Nu e o crimă. Nu e un asasinat. Nici un atac armat. Nu sunt trimişi oamenii la ocnă pentru o simplă contravenţie... Dezleagă-le mâinile, brigadier, şi lasă-i să se ducă acasă!

– Ai spus ocnă, părinte, a spus brigadierul. E un cuvânt drept: ocnă. Vor merge la ocnă pentru rebeliune faţă de autorităţile publice. Nu pentru infracţiunea încălcării repausului duminical. Rebeliunea şi ultrajul împotriva autorităţilor sunt pedepsite cu ocna.

Tata a insistat, însă brigadierul a rămas de neînduplecat. Am urmat convoiul arestaţilor până la jandarmerie. Tata voia să fie eliberaţi cu orice preţ. Mergea cu capul plecat. Se ruga. L-am auzit spunând: „Doamne, fie-Ţi milă de jandarmi şi de toate autorităţile ce fac să curgă lacrimi şi sângele celor nevinovaţi!"

– Te rogi pentru jandarmi, tată?, am spus.

Eram uimit. Trebuie să te rogi pentru cei închişi. Pentru cei nefericiţi. Nu pentru jandarmi.

– Adevăraţii nefericiţi sunt jandarmii. Autorităţile... Suferinţele de război, captivitatea, tortura au cu toate un sfârşit. Dar ceea ce fac jandarmii şi autorităţile sunt dureri fără de sfârşit.

E păcat.

VIII

Vulturul regal

Am terminat şcoala primară pe 29 iunie 1927. La şcoala din Petricani a avut loc o mare serbare de sfârşit de an, cu împărţirea premiilor. După serbare, m-am întors singur acasă. Era sfârşitul după-amiezii. Părinţii rămăseseră în curtea şcolii ca să stea de vorbă cu primarul, şeful jandarmeriei şi cu oamenii din sat. Nu aveam cheile ca să intru în casă. Am stat pe prispă. Am pus coroniţa de stejar şi pachetul de cărţi primite la premiu pe masă şi am aşteptat ca părinţii să se întoarcă. Eram obosit şi fericit. Terminasem patru clase primare. Toamna urma să plec la Seminarul „Veniamin Costachi" de la Iaşi. Acolo studiaseră teologia tata, cei doi bunici ai mei şi toate rudele mele care au fost şi sunt preoţi în satele din Ţara de Sus a Moldovei, pe versantul răsăritean al Carpaţilor.

Aveam acum trei surori: Elena, Lucia şi Florica, şi un frate pe care îl chema Nicolae. Toţi erau mai mici decât mine. Mai avusesem o soră, Rodica, care a murit de mică şi care a fost înmormântată în cimitirul din Blebea.

Aveam o casă a noastră. În proprietatea noastră. Tata a fost obligat să o construiască, căci Petricaniul nu avea o casă parohială pentru a-l adăposti pe preot, iar case de închiriat nu existau. Tata a cumpărat un hectar de pământ în partea de miazănoapte a satului, departe de orice locuinţă, pe marginea drumului ce trece prin mijlocul ogoarelor. Un pământ sterp, care nu era bun pentru construit, fiind foarte departe de sat. Un pământ impropriu oricărei culturi, căci era pietros. Din această cauză se vindea ieftin

şi, astfel, tata l-a putut cumpăra. Tudor, paracliserul şi tâmplarul satului, a început înălţarea casei noastre de îndată ce tata a cumpărat terenul. Oamenii din Petricani, cu căruţele lor lungi, cărau trunchiuri groase de stejar de la pădure şi bolovani de râu pentru fundaţia şi şarpanta casei noastre. Apoi, vor aduce trunchiuri de brad pentru pereţi şi şindrilă pentru acoperiş. Toţi locuitorii din sat dădeau o mână de ajutor la construcţia casei noastre. Munca a înaintat repede, dar într-o zi s-a oprit pe neaşteptate. Tata nu mai avea bani. Casa era înălţată pe trei sferturi când s-au întrerupt lucrările. Trecuseră şapte ani de atunci, de când n-a mai construit nimic. Casa a rămas neterminată.

Am amenajat două camere. Ne-am instalat aici. Singura cheltuială pe care ne-am îngăduit-o, totuşi, a fost săparea unei fântâni în faţa casei, pe marginea drumului, căci cea mai apropiată fântână era la un kilometru de casă şi nu puteam trăi fără apă. Căruţaşilor care treceau zi şi noapte prin faţa casei noastre le era milă de noi şi ne plângeau, fără să ne cunoască. Căci nu aveam nici gard, nici porţi. Acoperişul şi pereţii nu erau terminaţi. În jurul casei nu erau pomi, nici măcar unul. Nici flori. Nici un fir de verdeaţă. Se simţeau mizeria şi sărăcia lucie a celor care locuiau aici. La munte, toate casele, chiar şi cele mai sărace, au garduri frumoase şi porţi de lemn de stejar sculptat şi sunt înconjurate de pomi fructiferi. Fiecare casă este construită într-o livadă frumoasă şi într-o grădină de flori.

Oprirea construcţiei casei noastre şi sărăcia tatălui meu erau cauzate de schimbarea brutală a calendarului. Parohienii vor abandona cu toţii biserica şi pe preotul lor. Vor merge în case de rugăciune clandestine, ascunse în străfundul pădurilor, unde preoţii itineranţi veneau să slujească în zilele de sărbătoare, după vechiul calendar.

La puţină vreme după schimbarea calendarului, o altă nenorocire s-a abătut asupra noastră. Guvernul a întrerupt plata salariilor preoţilor şi învăţătorilor. Nu mai avea bani. Tata primea în fiecare an salariul pe o lună ori pe două. În cel mai bun caz, căci, adesea, nu primea absolut nimic.

În timpul verii şi toamna reuşeam să ne descurcăm. Aveam fructe, urzici pentru supă. Aveam ceapă, sfeclă, fasole şi porumb. Dar iarna şi primăvara, la casa parohială era foamete. Adevărată

foamete. Nu eram nefericit din pricina sărăciei şi mizeriei părinţilor mei în mod special. Fiind copil şi poet, nu trăiam pe de-a-ntregul în realitate. Ceea ce-mi făcea cel mai mare rău, la noi, şi rănea ochii, era sluţenia care înconjura casa noastră. Pământul pe care era construită casa parohială avea culoarea dezolantă a aluviunilor cărate de torenţi. Nu creştea nimic aici. Nici măcar buruieni. Pământul era parcă devastat. Cenuşiu. Mort. Ca după un bombardament cu tunurile. Ca după incendiu.

Am iubit mereu pământul satului meu. Aşa cum îi iubeam pe mama şi pe tata. Nu puteam să văd fiinţele pe care le iubesc în cârpe, în zdrenţe. Murdare. Or, pământul din jurul casei mele era ca în zdrenţe, defrişat, răvăşit, rănit. Aş fi vrut să îmbrac pământul, să-i dăruiesc podoabe frumoase. Să-l fac frumos.

– Toate casele din Petricani sunt frumoase. Sunt înconjurate de pomi, în afară de a noastră, i-am spus paracliserului.

– Pomii trebuie plantaţi, mi-a răspuns el.

Cuvintele lui au fost ca un fulger. Era ceva elementar. Dar până atunci nu mă gândisem la asta. Începând din acea zi, am început să sădesc pomi. Bineînţeles, în curând, urma să am o adevărată comoară. Era prima mea comoară pe pământ: aveam traiste, cutii şi borcane pline cu sâmburi de cireşe, caise, piersici, prune... Nenumărate. Toţi aceşti sâmburi îi adunam de peste tot. Aveam buzunarele pline. Surorile mele, fratele meu şi colegii mei, toţi copiii din sat le strângeau pentru mine. Fetele şi băieţii nu mai aruncau sâmburii de cireş, de caise şi de prune pe care le mâncau. Le păstrau în buzunarele lor, şi, mai apoi, mi le aduceau. Strângeam sâmburi aşa cum un avar strânge bani de aur. Îi uscam şi îi triam. Îi număram. Îi admiram. Îi păstram cu grijă multă până în primăvară, pentru ca atunci să îi pun în pământ în jurul casei. Inspectam în fiecare zi locurile în care îi plantasem. Aşteptam cu nerăbdare să încolţească şi să apară la suprafaţa pământului. Nenorocirea e că perii, cireşii, prunii, caişii, cu toţii, când ies din pământ, seamănă între ei. Nici o diferenţă. Tijele verzi, proaspete şi firave, sunt cu toate asemănătoare firelor de iarbă. Îi înconjuram cu mici gărduţuri, cu nuiele, cu mici îngrădiri de lemn. Visam să plantez cea mai frumoasă livadă din ţară, să acopăr pământul cu pomi, precum cu o podoabă. Am semănat peste tot în jurul casei. Nu semănam doar pe pământul nostru, ci şi pe marginea drumului şi

în pământurile vecine. Mă gândeam că nimic nu putea mai mult să le facă plăcere vecinilor decât să vadă apărând un pom fructifer pe pământul lor. Dădeam în dar arbori. Cu generozitate. Semănam peste tot. Căci nimic nu este mai minunat decât un pom. Dar ceea ce este frumos este şi bun. Tijele arborilor abia ieşiţi din pământ au gust dulceag. Sunt plăpânde precum fragii. Sunt bune de mâncat. Şi de îndată ce tijele verde-pal ale pomilor mei ieşeau din pământ erau mâncate, devorate. Toate animalele le păşteau. Şi nu doar iepurii şi alte ierbivore, dar şi toate celelalte animalele pofteau la pomii mei. Chiar şi păsările. Chiar şi insectele. Am constatat cu tristeţe că găinile, vrăbiile, toate făpturile se năpusteau asupra pomilor mei-bebeluşi şi îi devorau. Chiar şi animalele carnivore se năpusteau la puieţii mei şi-i mâncau! Am văzut până şi câinii mâncând vârfurile copacilor mei pitici. Şi pisicile, toate vietăţile cunoşteau savoarea parfumată a mugurilor şi a tulpinelor proaspete. Şi eram trist din această pricină.

În fiecare zi inventam noi mijloace de apărare pentru a salva copacii mei ce abia se năşteau. Din nefericire, nu erau numeroşi. Mai ales iarna, când animalele înfometate, câinii, iepurii şi păsările, aflau arborii mei bebeluşi sub zăpadă. Am încercat să-i birui pe adversarii mei prin cantitate, prin număr. Semănam peste tot şi tot timpul nenumăraţi pomi, cu speranţa că unul singur dintr-o mie va fi cruţat şi va deveni un pom mare. Dar era o muncă fără nădejde, precum cea a lui Sisif şi a lui Tantal. Eram deznădăjduit ca şi cum aş fi văzut-o pe mama mea desculţă, fără haine şi plină de noroi. Pământul era iubita mea. Nu suportam să-l văd urât şi fără podoaba lui de pomi şi de verdeaţă. În pădurea care se afla în spatele casei noastre, era o poiană plină de iarbă frumoasă, deasă şi moale. Iarba era ca mătasea. Precum catifeaua, deasă şi strânsă ca părul unei perii. Firele de iarbă şi rădăcinile lor, unindu-se unele cu altele, ţeseau ca din fire un covor uriaş. Iarba creştea în această poiană de la facerea lumii şi nimeni nu o călcase vreodată în picioare. M-am hotărât să o sădesc în jurul casei noastre.

Am luat un cuţit de bucătărie, am tăiat iarba cu rădăcini şi cu pământul de dedesubt în pătrate de forma şi de mărimea cărămizilor. Le-am dus acasă şi am pavat curtea casei parohiale cu cărămizile mele verzi. Le stropeam în fiecare seară. Curând, în jurul casei era o adevărată peluză. Minunată precum un frumos covor

verde. Curtea casei parohiale era acum pavată cu cărămizi vegetale. Era asemenea peluzei unui castel. Dar frumosul meu gazon, care se întindea în fiecare zi tot mai mult, scotea în evidenţă sluţenia casei noastre neterminate. Sufeream în fiecare seară, atunci când mă întorceam de la şcoală, văzând-o singuratică, părăsită, în mijlocul câmpului. Odată am văzut într-o grădină trandafiri agăţători; l-am rugat pe stăpânul acelei case să-mi dea o rădăcină. Am primit-o şi am plantat-o în faţa casei noastre. Mai apoi, am descoperit şi alte rădăcini. Şi altele încă. Am plantat trandafiri agăţători unul lângă altul de jur-împrejurul casei. Trandafirii agăţători creşteau repede, fără să mă ocup de ei. În scurt timp, trandafirii acopereau casa noastră, zidurile şi temelia până la acoperiş. În curând, nu s-a mai văzut că ea nu era terminată. Casa parohială din Petricani devenise o casă din basme. Căci pereţii casei se prefăcuseră în pereţi de flori, din trandafiri roz, albi şi galbeni. Acum căruţaşii care treceau pe drum în şiruri neîntrerupte, în căruţele lor lungi, ziua şi noaptea, priveau miraţi spre casa noastră. Nu mai văzuseră niciodată undeva o casă construită din trandafiri.

Când trandafirii mei au ajuns în vârful acoperişului, s-au căţărat pe horn. Nu mai voiau să se oprească. Voiau să urce şi mai sus. Până la nori. Până la cer. M-am întrebat într-o zi dacă trandafirii mei nu se vor agăţa cumva de vreun nor şi nu vor duce casa noastră întreagă ca pe un buchet de flori la cer. Dar casa noastră a rămas tot pe pământ cu urâţenia ascunsă. Eram mândru de munca mea. Era prima mea muncă de poet. Era prima mea creaţie poetică, căci una dintre sarcinile poetului e de a suprima urâţenia. Soarele însuşi imită munca poetului, „când se pogoară în oraşe, a celor mai urâte lucruri soartă o înnobilează"[1].

Partea cea mai plină de flori a casei din Petricani era prispa, cerdacul, unde mă aflam acum aşezat în faţa coroniţei mele. Era ultimul meu premiu de şcoală primară. Începea o altă etapă din viaţa mea. Priveam la apus lanţul Carpaţilor, albastru precum safirul. Tata s-a întors şi el. A urcat în cerdac. Nu l-am auzit venind. S-a aşezat în faţa mea, de cealaltă parte a mesei. A pus alături de coroniţa mea un braţ de ziare şi de reviste.

[1] Charles Baudelaire, *Le Soleil*.

– Am întârziat la şcoală ca să-i ascult pe oameni.

A adăugat:

– Erau şeful jandarmeriei, primarul şi oamenii din sat. Sunt neliniştiţi. Situaţia e nespus de gravă. În toată ţara oamenilor le e frică.

– De *soviete*?, am întrebat eu.

Căci automat, la noi, orice nenorocire vine dispre Răsărit. Dinspre Rusia. *Sovietele*. Ei au declanşat revolta în plin război pe front şi au dus la ocupaţia României de către germani. Tot din cauza *sovietelor* Moldova s-a umplut de refugiaţi contaminaţi de tifos, seceraţi de foame şi de moarte. *Sovietele* l-au ucis pe prinţul Igor, care o luase de soţie pe sora tatălui meu, la câteva ceasuri după căsătoria lor. Toată nefericirea venea dinspre Răsărit. *Sovietele* ocupaseră Tatar-Bunarul, masacrând populaţia şi proclamând crearea unei republici sovietice moldoveneşti pe teritoriul nostru şi anexarea la Rusia sovietică. *Sovietele* au dat foc Senatului pe 8 decembrie 1920 şi au încercat să-l asasineze pe regele nostru. *Sovietele* au trimis-o pe Ana Pauker, în 1922, în România, ca să distrugă căile ferate, podurile, să incendieze uzinele şi satele şi să treacă ţara prin foc şi sabie...

– România e pe marginea prăpastiei, a spus tata. Poporul e nemulţumit. Studenţii se revoltă.

Am devenit palid. Ca şi când aş fi fost anunţat că focul ar fi izbucnit chiar în casa noastră. Ştiam că existau nemulţumiri, mânie în popor, dar nu revoltă. Cu trei ani înainte, pe 1 martie 1924, prefectul poliţiei din Iaşi, un sadic, a descins în căminele studenţeşti. În fruntea zbirilor săi. Îi arestase pe studenţi. Îi închisese şi-i bătuse până la moarte. În piaţa publică. Îi azvârlise în închisoare. Mulţi studenţi au murit, în lanţuri, în beciurile poliţiei din Iaşi, unde fuseseră aruncaţi de prefectul Manciu. Părinţii, profesorii şi cetăţenii protestaseră pe lângă guvern. În loc să ia măsuri împotriva prefectului Manciu, prim-ministrul îl decorase şi îl citase prin ordin de zi pe naţiune pentru meritele sale. Prefectul Manciu şi-a continuat atrocităţile împotriva studenţilor, elevilor, tinerilor, intelectualilor şi muncitorilor. Într-o zi, a intrat în sala de audienţe a tribunalului pentru a-i brutaliza pe studenţii care făcuseră plângere împotriva lui. Pierzându-şi calmul, conducătorul studenţilor, Corneliu Zelea Codreanu, a scos un revolver şi l-a ucis pe pre-

fectul de poliţie Manciu în plină sală de audienţe a tribunalului din Iaşi. Procesul lui Codreanu a avut loc la Curtea de juri de la Turnu-Severin. A fost achitat pe 25 mai 1925. Un număr foarte mare de români a depus mărturie împotriva crimelor prefectului Manciu.

– Săptămâna trecută, pe 24 iunie 1927, de Sfântul Ioan, studenţii din Iaşi au format o unitate de luptă. S-au organizat în formaţiuni paramilitare. Organizaţia lor de luptă se numeşte *Legiunea Arhanghelului Mihail*. Au imprimat chiar un ziar şi l-au răspândit în toată ţara. Ziarul se numeşte *Pământul Strămoşesc*. Iată-l, ni l-au trimis şi nouă, la primăria din Petricani. E un adevărat manifest. Un strigăt de luptă. O chemare la arme.

Pielea mi se făcuse ca de găină. Era prima oară când tata îmi vorbea despre chestiuni politice. Pentru a discuta aceste evenimente, zăbovise împreună cu notabilităţile după serbare în curtea şcolii. Ştiam că poporul era nefericit. Desigur, eram o ţară liberă şi suverană. După 25 martie 1923, aveam o Constituţie care prevedea că toţi românii vor fi liberi şi egali. Dar Constituţia rămăsese literă moartă. Poporul suferea în continuare din cauza opresiunii. Nu putea nici măcar să facă uz de dreptul său la vot. Partidele politice erau organizate în carteluri. În trusturi. O minoritate deţinea puterea politică, ceilalţi, aşadar, majoritatea poporului, nu avea, de fapt, nici un drept, şi cerea să se bucure de aceleaşi drepturi ca această minoritate a ţării. Studenţii, neavând nici un mijloc de exprimare, vor lua armele şi se vor adresa poporului, îndemnându-l la revoltă. Mi-ar fi plăcut să aflu mai multe. Dar tata a schimbat subiectul brusc şi m-a întreabat:

– Acum, că ai terminat patru clase primare, ce vrei să faci?

– De ce mă întrebi asta, tată? Ştii bine că pe 1 septembrie o să merg la Iaşi, la Seminarul „Veniamin Costachi". Şi tu ai studiat la seminar. Acolo unde au studiat toţi din familia noastră. Poate că o să stau în aceeaşi bancă unde ai stat tu când ai fost seminarist.

– N-o să te duci la seminar, a spus tata. Află de pe acum. E limpede. N-am bani să-ţi plătesc şcoala. Ţi-o spun fără ocolişuri.

– Nu trebuie să fii bogat ca să te duci la seminar. Tatăl tău nu era mai bogat. Şi, cu toate astea, te-a trimis la seminar...

– Altădată era altfel. Puteai să fii seminarist şi sărac. Acum nu se mai poate. Suntem o naţiune modernă. De doi ani, de pe 25 fe-

bruarie 1925, Biserica Română a fost ridicată la rangul de Patriarhie. A devenit egală cu patriarhatul Ierusalimului, al Alexandriei, al Antiohiei şi al Constantinopolului. Suntem o mare Biserică. Pe 7 noiembrie am ales pe primul nostru patriarh, Preafericirea Sa Miron Cristea. Aceasta ne impune obligaţiuni. De acum înainte, preoţii noştri trebuie să obţină o licenţă în teologie. Cel care doreşte să fie preot trebuie să studieze opt ani la seminar, apoi trebuie să urmeze vreme de patru ani cursurile Facultăţii de Teologie. Nu pot să plătesc studii pe o perioadă atât de lungă. N-am cum.

Tata s-a uitat la mine plin de milă. A spus:

– De ce plângi? Poţi să faci altceva în viaţă.

M-am ridicat ca să fug. Ca să plâng fără să mă vadă nimeni. Vestea mă dărâma.

– Stai aici!, mi-a poruncit tata. De ce ţi se pare că e aşa de cumplit?

– Dumnezeu m-a dat la o parte, am spus.

Nu mă opream din plâns. Puteam să îndur faptul că tatăl meu nu avea bani pentru şcoală. Dar eram dat la o parte, repudiat de Dumnezeu, căci despre asta era vorba. Şi una ca asta nu puteam să rabd. În familia noastră era un lanţ de preoţi neîntrerupt, din tată în fiu, de mai bine de cinci veacuri. Tata se născuse într-o casă parohială. Tatăl său era preot. Strămoşii mei se născuseră cu toţii în case parohiale, fiind fii de preoţi. Cu toţii. În familia noastră erau preoţi din tată în fiu ca în tribul lui Levi. Înainte de a învăţa să scriu şi să citesc, cunoşteam pe de rost Liturghia şi slujbele. Ştiam dintotdeauna că am să fiu preot. Toţi oamenii din sat ştiau aceasta. Colegii mei de şcoală ştiau şi ei. Contribuiau la educaţia mea de preot, îndreptându-mă în toate ca eu să fiu mai târziu un preot bun. Căci ei ştiau că eu îi voi cununa, le voi boteza copiii, le voi înmormânta părinţii şi mă voi ruga pentru ei. Voiau să aibă un preot bun. Nu-mi îngăduiau să fac ori să spun lucruri pe care le făceau ori le spuneau ei. Căci nu se cuvenea unui preot. Toată lumea, de la mic la mare, a participat de la naşterea mea, la educaţia mea de viitor preot.

Şi iată că aflăm, dintr-odată, că n-am să mai fiu preot. Aceasta însemna că Dumnezeu mă dădea la o parte. Căci Dumnezeu îi alege pe preoţii Săi. Şi, cu toate că eram în familie preoţi din tată în fiu, dintotdeauna, ca în seminţia lui Levi, din când în când

Dumnezeu dădea la o parte pe anumiţi oameni din familia noastră. Nu voia să-i aibă ca preoţi. L-a respins pe Nicu, fratele mamei mele, care era acum directorul şcolii primare din Blebea. Nu era preot aşa cum ar fi vrut. Căci nu avea barbă. Şi a fost repudiat. Însemnat. Eliminat din preoţie. Căci pentru a fi preot trebuie să fii întreg. Dumnezeu îi însemnează pe cei care-i repudiază, făcându-i să se nască cocoşaţi sau şchiopi, surzi sau orbi. Eu eram repudiat pentru că mă născusem sărac. Tata nu avea bani ca să-mi plătească studiile la seminar...

– Nu eşti înlăturat, mi-a spus tata. Ai să poţi să ajungi preot mai târziu.

– Fără seminar?

– Poţi să-ţi faci studiile la liceu şi să te înscrii apoi la Facultatea de Teologie.

– Dacă n-ai destui bani ca să-mi plăteşti seminarul, n-o să ai nici ca să-mi plăteşti liceul. Cu atât mai mult cu cât liceul e mai scump decât seminarul.

Tata a pus pe masă lângă coroniţă *Monitorul oficial*. L-a deschis.

– *Monitorul oficial* e trimis autorităţilor. Mi l-a împrumutat primarul pentru tine. În el sunt pagini rezervate ministerelor. Aici se află comunicatele Ministerului de Război. În România sunt şase licee militare care ţin de Ministerul de Război. Toate cheltuielile elevilor cad în sarcina Ministerului de Război. Elevii poartă aceeaşi uniformă ca regele. Ministerul plăteşte cărţile, uniformele, călătoriile elevilor. Taxele, profesorii, totul. Elevii sunt numiţi *Vulturi regali*. Liceele militare au cei mai buni profesori din ţară. Chiar şi profesorii universitari dau examene pentru a fi admişi la liceele militare. Ofiţerii liceelor militare au făcut şi ei studii universitare şi au cel puţin o licenţă. Poartă o uniformă diferită, bleumarin. Aceeaşi culoare ca a militarilor şi a aviatorilor. E un corp de elită. Nicăieri altundeva nu poţi să faci studii mai bune şi să primeşti o educaţie mai bună ca în liceele militare. În zona noastră nici un băiat n-a reuşit încă să fie admis la un liceu militar. Educaţia elevilor se face după modelul celor mai bune şcoli englezeşti, germane şi franceze. În fiecare an au loc concursuri de admitere la liceele militare. În luna iulie poţi să te înscrii.

– Luna iulie e poimâine, i-am spus. Nu e timp îndeajuns ca să îndeplinim toate formalităţile.

– E vorba de luna iulie anul viitor, a spus tata.

– Şi până la anul ce-o să fac?

– Ai multe de făcut. Un an abia ajunge ca să te pregăteşti de examene. Ca să reuşeşti, trebuie să fii foarte bine pregătit. Sunt doar patruzeci de locuri prevăzute, şi pentru aceste locuri se vor prezenta în jur de două-trei mii de candidaţi. Printre ei sunt băieţi care au făcut deja doi sau trei ani de liceu. Concurenţa e crâncenă. O adevărată olimpiadă. Am vorbit cu învăţătorul Pintilie, directorul şcolii primare din Târgu Neamţ. Şi-a luat obligaţia de a te pregăti. Mi-a spus că va trebui să lucrezi foarte mult. Fără răgaz. În afară de asta, el are colecţia completă a tuturor problemelor care au fost date elevilor în liceele din România. Mai mult de cinci mii de probleme. Are colecţia tuturor subiectelor care au fost propuse la examene, la compunere, geografie, istorie, ştiinţe naturale. Îşi ia obligaţia să te pună să lucrezi toate aceste subiecte ca să poţi fi în stare să răspunzi şi să rezolvi toate problemele. Astfel, vei putea să iei examenul şi să fii admis la liceul militar. Ai să îmbraci aceeaşi uniformă ca regele. Ai să vii în vacanţă gratuit pe calea ferată, în vagonul ofiţerilor. Am aranjat să stai în gazdă la domnul Dornescu. Îl cunoşti? Potcovarul. Locuieşte vizavi de piaţa de animale din Târgu Neamţ. O să poţi lucra tot timpul. Vei mânca bine. Nu ca acasă. Aceasta este esenţial ca să fii admis. Examenul este capital. Elevii admişi la liceele militare trebuie să fie perfect sănătoşi. Trebuie să fie frumoşi şi puternici. Regele nu alege decât floarea naţiunii. E un examen nespus de sever. Se măsoară chiar şi cât aer respiri. Acest lucru e menţionat în comunicatul Ministerului de Război în legătură cu admiterea. Dar nu e vorba decât de una dintre probe. Sunt zeci de probe. Regele vrea să aibă în liceele militare băieţii cei mai deştepţi, cei mai frumoşi şi cei mai sănătoşi din România. E vorba de o selecţie fără milă. Nu vor fi primiţi decât patruzeci de candidaţi dintre două sau trei mii de înscrişi. Nu e primită decât floarea naţiunii. Pentru educaţia lor, ministerul va cheltui sume considerabile.

Pe măsură ce-l ascultam pe tatăl meu, mă înroşeam de plăcere. A lua parte la o astfel de competiţie mă entuziasma. Nimic nu mă seducea mai mult decât depăşirea de sine. Cu cât scopul era mai înalt şi proba mai dură, cu atât competiţia era mai îmbătătoare. Eram gata de orice sacrificiu. Nici măcar o clipă nu m-am

gândit la înfrângere. Gândul că aş putea eşua nu mi-a trecut niciodată prin cap. Ştiam că omul poate să meargă pe apă ca Sfântul Petru dacă are credinţă şi dacă vrea. Toate minunile sunt la îndemâna omului. A tuturor oamenilor. Pentru a reuşi, trebuie să ai doar determinare, credinţă şi spirit de sacrificiu. M-am pregătit în orice moment să trec probele înaintea lui Dumnezeu, a Judecăţii de Apoi. Cum să nu pot să trec examenele înaintea unor oameni? Eram hotărât dintotdeauna să cuceresc cerul şi sfinţenia. Proba examenelor pentru a reuşi la admiterea de la liceul militar mi se părea una uşoară.

E un lucru ieşit din comun să fii îmbrăcat la fel ca regele. Să porţi uniforma lui. Şi eu aveam puterea să înfăptuiesc aceasta. Omul este o făptură ce a primit porunca de a deveni Dumnezeu[1]. Cum n-ar putea cel care poate ajunge Dumnezeu să poarte uniforma regelui?

– Pentru a pregăti toate documentele – o mulţime – cerute pentru admiterea ta la liceul militar, am, de asemenea, nevoie de un an.

– Un an de muncă ca să faci dosarul?, am întrebat.

– În *Monitorul oficial*, pe trei pagini, scrise mărunt, sunt menţionate toate documentele şi toate formalităţile ce trebuie îndeplinite, cu riscul, altfel, de a fi exclus de la examene. Se cere actul de naştere al candidatului. Actul de naştere al tatălui, actul de naştere al mamei. Actele de naştere ale bunicilor materni şi paterni, certificatele de botez corespunzătoare. Un certificat de la percepţie asupra averii şi veniturile părinţilor, cazierul judiciar al părinţilor şi bunicilor. Adeverinţă de sănătate, certificat de bună purtare. Atestat de serviciu militar efectuat de tată şi de bunic... Fiecare document trebuie dat în dublu exemplar, autentificat de tribunal ori autorităţile competente. Un mare număr de candidaţi sunt eliminaţi fiindcă nu prezintă dosarul complet.

– Trebuie să depui şi certificatele de naştere, de sănătate şi de venituri ale tatălui tău care a murit?

– Şi pe cele ale bunicii tale. Trebuie copiate din registrele de stare civilă şi mers apoi la tribunal. E o muncă de Hercule ca să-ţi procuri toate aceste documente.

Mama ne-a chemat la masă. Vara mâncam afară şi pregăteam mâncarea în aer liber. În jurul mesei rotunde eram laolaltă suro-

[1] Sfântul Grigorie de Nazianz, *P.G.* 36, col. 560 A.

rile mele, fratele şi mama. Tata a binecuvântat masa. Fiecare şi-a făcut semnul crucii şi s-a aşezat pe scăunelele de lemn nefinisat. Pe masă erau supă de urzici, mămăligă, brânză şi lapte. Privirile surorilor mele şi ale fratelui meu erau îndreptate spre mine. Mi-am dat seama că ştiau că n-am să mai fiu preot şi că voi merge la liceul militar. Toţi ştiau. Doar eu aveam să aflu seara. Aceasta se petrecea întotdeauna la fel. Mă obişnuisem. Nu ştiam nimic din ce se petrecea în casă. Eram prezent, dar mă aflam în altă parte. Eram cufundat în cărţile mele. Surorile şi fratele, văzându-mă toată ziua ascuns, nemişcat, cu cartea în mână, mă porecliseră Mortul. Căci după ei doar morţii sunt nemişcaţi şi străini de tot ceea ce se petrece în jurul lor.

– E adevărat că Virgil trebuie să meargă la liceul militar?, a întrebat fratele Nicolae.

– Da, e-adevărat. Virgil o să se ducă la liceul militar, a răspuns mama. O să poarte uniforma regelui. O să aibă cei mai buni profesori.

– Ştiu ce e un liceu militar. E un liceu în care elevii învaţă să omoare...

– Termină cu prostiile!, a strigat mama. La liceul militar se învaţă aceleaşi lucruri ca în orice şcoală...

– Se învaţă poate aceleaşi lucruri ca în orice şcoală, dar la liceul militar se învaţă mai ales să omori.

– Taci din gură!, a strigat mama.

Nicolae a lăsat lingura şi a început să plângă.

– Ia şi mănâncă!, i-a poruncit mama.

– O să mănânc, dar tot o să spun că Virgil se duce la şcoala militară ca să înveţe să omoare. Un ofiţer este un om care omoară şi care îi învaţă pe soldaţi să omoare. Eu n-am să mă duc niciodată la şcoala militară. Nu vreau să omor. Nu vreau să omor pe nimeni.

Nicolae a azvârlit lingura şi a plecat de la masă. Avea şase ani.

IX

Azil de noapte pentru proletariatul ecleziastic

1

Am repetat clasa a patra primară la Târgu Neamţ. Am muncit din greu pentru examenul de admitere la liceul militar de la Chişinău. Erau în jur de trei mii de candidaţi pentru patruzeci de locuri. O bătălie crâncenă. Ca în luptele gladiatorilor. Trebuia să munceşti ca un campion olimpic. Am reuşit să rezolv toate problemele de matematică date la examenele de admitere la toate şcolile secundare din România în ultimii ani. În total 5800 de probleme, unele mai grele decât altele. Am studiat toate subiectele propuse candidaţilor, la geografie, istorie, ştiinţele naturale şi compunere liberă.

Stăteam la potcovarul Dornescu şi luam lecţii particulare de la învăţătorul Pintilie, directorul şcolii, patru ore de şcoală în fiecare după-amiază, şi duminica. Acum, pregătirea luase sfârşit. Data examenelor fusese fixată. Coboram în arenă. Plecam la Chişinău. Era 8 iulie 1928. Îndată după prânz. Căruţa cu cal alb a paracliserului Tudor era în faţa casei. Tata şi cu mine mergeam în căruţă până la Târgu Neamţ. De acolo luam autobuzul până la gara Paşcani. Apoi trenul până la Chişinău. Examenul începea pe 10 iulie, la orele opt dimineaţa. M-am îmbrăcat cu pantaloni scurţi, cămaşă de in şi haina de pânză ţesută în sat.

Prima escală a călătoriei era la Târgu Neamţ. Staţia de autobuz se află în centrul oraşului, în faţa şcolii primare la care am

repetat ultimul an. În fiecare zi, ieşind de la şcoală, priveam autobuzele care veneau şi plecau spre gara Paşcani. Mi se părea de neconceput că într-o zi am să iau şi eu loc în autobuz printre călători cu valiza în mână. Şi iată că acea zi sosise. Astăzi. Până în această zi nu mă urcasem niciodată în autobuz. Eram nespus de emoţionat. Căci a călători cu autobuzul însemna o adevărată promovare pe scara socială. Nu era la îndemâna oricui.

Nu îmi era teamă de examene. Puteam să răspund fără ezitare la toate întrebările orale ori scrise care ar fi fost puse candidaţilor la concursul de admitere în şcolile secundare din România în ultimii zece ani. Învăţătorul Pintilie, care le adunase într-o carte groasă, mă pusese să le rezolv. Pe toate. Pentru a mă obişnui cu efectele surprizei, întrerupea brusc lecţiile sale, scotea ceasul din buzunar, îl punea în faţa mea, spunându-mi: „Improvizează!" Apoi îmi propunea un subiect. Trebuia să-l rezolv în zece minute pe o singură pagină de caiet, oprindu-mă doar la ceea ce era esenţial, fără să omit ceva şi fără greşeli. Nici una. Subiectele de improvizaţie erau din toate domeniile. De la matematică, istorie şi geografie până la ştiinţele naturale. Trebuia să scriu totul pe subiectul dat într-un timp scurt şi în puţine cuvinte. Şi aceasta pe neaşteptate. Căci învăţătorul Pintilie îmi dădea un subiect la geografie în plină lecţie de matematică ori un subiect la ştiinţe naturale în mijlocul lecţiei de istorie. După un astfel de antrenament zilnic, timp de un an, mă simţeam în stare să rivalizez cu miile de concurenţi şi chiar să-i întrec.

Înainte de a urca în căruţă mi-am luat rămas bun îndelung de la mama mea, de la cele trei surori şi de la fratele meu. Tata a urcat lângă paracliser pe capră. Şi eu m-am urcat în spatele lor, în fundul căruţei. Era prima oară când tata îşi părăsea pentru un timp atât de lung parohia sa. Avea multe instrucţiuni de dat paracliserului. În timpul celor trei săptămâni de absenţă, va fi înlocuit de vărul meu, părintele Nichita. De la Târpeşti.

Căruţa a pornit la drum. Paracliserul, tata şi cu mine am făcut toţi trei, larg, semnul crucii. Astfel făceam de fiecare dată când începeam un lucru nou. În chiar acel timp, fratele meu Nicolae, care urma să meargă la şcoala din sat, la „Castelul taurului", în

luna septembrie, căci avea şapte ani, a început să alerge pe lângă căruţă şi să strige din răsputeri:

– Ştiu de ce se duce Virgil la Chişinău... Ştiu...

– Taci din gură, Nicolae, şi nu mai face pe măscăriciul!, i-a poruncit mama. Te crezi aşa de deştept ca să strigi ca un nebun că ştii de ce se duce fratele tău la Chişinău? Toată lumea ştie... Se duce să dea examen de admitere la liceul militar.

– Ştiu de ce vrea Virgil să intre la liceul militar... Ştiu!, urla Nicolae din ce în ce mai tare. Virgil vrea să se îmbrace cu hainele unui mort. Vrea să poarte uniforma regelui mort. Eu n-o să port niciodată hainele unui mort. Niciodată. Chiar dacă mortul a fost un rege. Nu vreau hainele răposaţilor...

În ciuda mustrărilor mamei, Nicolae se învârtea în jurul căruţei ţipând în gura mare că nu voia haine de morţi. Că hainele morţilor aduc nefericirea. Tata vorbea mereu cu paracliserul. Nu era atent la cuvintele fratelui meu. Nici eu. Eram obişnuit cu glumele lui. Dar cuvintele sale mi-au rănit inima. Ceea ce spunea era adevărat. Mă duceam la Chişinău pentru examene. Dacă eram admis la liceul militar, deveneam un *Vultur regal*. Voi purta aceeaşi uniformă ca regele. Dar nu voi purta uniforma noului rege, a Majestăţii Sale Mihai. Actualul rege era un copil. Avea aceeaşi vârstă ca fratele meu Nicolae. Nu avea nici măcar şapte ani. Regele Mihai se îmbracă, la fel ca toţi băieţeii de vârsta sa, în pantaloni scurţi. Dacă eram admis la liceul militar, urma să port uniforma regelui, uniforma regelui Ferdinand. Regele mort. Căci Ferdinand murise pe 20 iulie 1926. În urmă cu un an. Regele a murit în chiar ziua în care începeam pregătirea pentru examenul de admitere. Moartea regelui era pentru noi o prevestire... Moartea regelui Ferdinand al României a cufundat familia noastră în tristeţe. O adevărată tristeţe. Regele Ferdinand al României, suveranul nostru, făcea într-un anume fel parte din familia noastră. Dacă eram admis la examen, regele va fi prezent la casa parohială de la Petricani prin uniforma mea. Va fi prezent în casa noastră, la masa noastră. În permanenţă, el va deveni un fel de membru efectiv al familiei noastre. Căci un membru al familiei, adică eu, va purta aceeaşi uniformă ca el. Privindu-mă, tata, mama, surorile şi fratele se vor gândi la rege. Şi, privindu-l pe rege, se vor gândi la mine. La *Vulturul regal*.

Regele Ferdinand era deja membru al familiei noastre, dar pentru un alt motiv. Purta o barbă ca cea a tatălui meu. Privindu-i portretul regelui, ne gândeam la tatăl nostru şi privindu-l pe tata ne gândeam la rege. Chipul regelui era printre noi. L-am iubit apoi pentru că a creat ţara noastră, a modelat-o cu mâinile sale. Aşa cum olarul modelează lutul. Când regele Ferdinand a urcat pe tron, România avea forma unui corn de lună. Era un regat mic. Ferdinand a purtat Războiul de Independenţă şi de unificare a tuturor românilor. România Mare era acum rotundă ca luna plină. O ţară frumoasă. Pentru a crea acest regat rotund ca luna plină, la nord de Dunăre şi în Carpaţi, regele Ferdinand a comandat operaţiunile militare în timpul Primului Război Mondial. Câteva milioane de soldaţi ruşi care luptau în România ca aliaţi sub comanda sa supremă se vor răscula şi se vor organiza în bande de *soviete*. În plin război. În iulie 1917. Din cauza răscoalei armatei ruse, românii vor fi înfrânţi. Ţara şi palatul regal vor fi ocupate de inamic. Regele şi regina se vor refugia în Moldova. Vor locui în case bogate, aproape de satul meu, dar regele nu va ceda. A reluat lupta, şi pe 1 decembrie 1918 a intrat victorios în Bucureşti. Pe 15 octombrie 1922, a fost încoronat la Alba Iulia. Era primul rege al tuturor românilor. Era curajos şi viteaz. Un rege-soldat. Pe 8 decembrie 1920, când agentul sovietic Max Goldstein a încercat să-l omoare în plenul Senatului, toată lumea a fost cuprinsă de panică. În afară de regele Ferdinand. A rămas calm şi stăpân pe el în Senatul incendiat. Pe 16 aprilie 1918, când Bela Kun va pătrunde în România cu bandele *sovietelor* din Ungaria, regele a comandat personal operaţiunile. L-a respins pe agresor în afara României, a ocupat Budapesta pe 4 august 1919 şi a eliberat Ungaria de bandele *sovietelor*. A condus la victorie operaţiunile de la Tatar-Bunar, la începutul lui septembrie 1924, când *sovietele* vor intra din nou în România prin Delta Dunării. A dejucat complotul Anei Pauker, venită din Rusia pentru a trece ţara prin foc şi sabie. Regele Ferdinand s-a căsătorit cu una dintre cele mai frumoase prinţese din lume, Maria de Saxa-Coburg-Gotha, fiica ducelui de Edinburgh şi nepoata reginei Victoria a Angliei. Căsătoria a avut loc la Sigmaringen, pe 10 ianuarie 1893, la castelul milenar al Hohenzollernilor. A fost o căsătorie ca în basme. Frumoasa prinţesă Maria avea atunci 17 ani. Regele Ferdinand

avea toate motivele de a fi fericit. Ca rege, ca soldat şi ca om. Şi, în ciuda acestui fapt, nu era deloc. Era trist. În portretele oficiale, tristeţea sa era scoasă în evidenţă de exuberanţa şi veselia reginei Maria, care era întotdeauna alături de el. Regele Ferdinand avea trei motive de a fi trist. Primul era că atunci când s-a căsătorit cu frumoasa prinţesă Maria a fost excomunicat de papă. Maria, fiind englezoaică, nu era catolică. A fi excomunicat e o tragedie pentru un om. Dar pentru regele Ferdinand excomunicarea era o dramă de nesuportat. Aparţinea unei dinastii care vreme de un mileniu şi jumătate a dat prinţi şi regi Sfântului Imperiu Roman de naţiune germană. Biserica Catolică a avut rar dinastii regale atât de fidele precum Hohenzollernii. Acum, Ferdinand de Hohenzollern era excomunicat de Biserica pe care familia sa o apărase timp de o mie cinci sute de ani.

Regele Ferdinand şi frumoasa regină Maria au avut şase copii care au fost botezaţi în Biserica Ortodoxă. Din această cauză, Papa l-a excomunicat pentru a doua oară. Durerea acestei duble excomunicări se citea în ochii regelui Ferdinand pe toate portretele suveranilor. El încerca să se consoleze protejându-i pe catolicii din România. Le-a acordat privilegii excepţionale. Invita în mod regulat la masa sa călugării ordinului asumpţioniştilor cărora le-a oferit Institutul Bizantin din Bucureşti.

Pe 10 mai 1927, regele a semnat concordatul cu Vaticanul. Dar dubla sa excomunicare nu a fost ridicată pentru acest fapt. Regele a murit excomunicat. Două dintre fiicele sale erau deja regine. Marioara, născută la Gotha, pe 27 decembrie 1899, era regina Iugoslaviei. Elisabeta, care s-a născut la castelul Peleş din Sinaia, pe 29 septembrie 1892, era regina Greciei. Al treilea motiv care-l făcea nefericit pe regele Ferdinand era fiul său Carol, prinţul moştenitor. Se născuse în 1893. În timpul Primului Război Mondial, prinţul Carol comandase o unitate de Vânători de munte pe frontul din Moldova. În plin război, s-a îndrăgostit de fata unui general, de Zizi Lambrino. Şi-a părăsit unitatea, s-a dus la Odessa şi s-a căsătorit cu Zizi Lambrino, fiica generalului, în Biserica Prokovska. Au avut un copil. Mai târziu, s-a despărţit de ea. Şi căsătoria a fost anulată. În 1922, s-a împăcat cu familia regală şi s-a căsătorit cu prinţesa Elena a Greciei. Au avut un copil. Principele Mihai. La puţin timp după naşterea acestuia, prinţul moşte-

nitor Carol s-a îndrăgostit din nou de o altă femeie, cu părul roşcat, numită Magda Lupescu, o femeie divorţată.

Prinţul Carol şi-a abandonat soţia şi copilul şi a renunţat la tron. A părăsit România şi a plecat în străinătate cu Magda Lupescu, femeia cu părul roşcat.

La moartea regelui Ferdinand, fiul prinţului Carol a urcat pe tron. Avea cinci ani şi jumătate.

Dacă eram admis la liceul militar, urma să fiu *vultur al unui rege* copil şi îmbrăcat în uniforma unui mort.

2

Am ajuns la Chişinău pe 9 iulie 1928. La ora şapte şi jumătate trenul a intrat în gară. Stăteam în picioare lângă tata, pe culoar, cu mica mea valiză în mână. Aşteptam cu nerăbdare oprirea trenului şi deschiderea uşilor.

– Mergem mai întâi să vizităm liceul militar, a spus tata. După aceea, o să mergem la cămin. Nu eşti prea obosit?

– O, nu!, am răspuns.

Când tata mi-a spus că vom merge mai întâi să vizităm liceul militar eram chiar gata să deschid gura pentru a-i cere asta. Dar tata răspundea mereu la întrebările mele înainte să i le pun. Ca şi când îmi citea în permanenţă gândurile ori ca şi cum se gândea exact la acelaşi lucru în acelaşi timp cu mine. Să mergi direct de la gară să vizitezi liceul militar ni se părea amândurora lucrul cel mai de căpătâi. Care le întrecea pe toate. De un an, liceul militar acaparase toate activităţile şi gândurile noastre. Era scopul final al tuturor eforturilor noastre.

– Ne vom uita la clădire pe dinafară, a spus tata. Înăuntru o s-o vedem după ce ne vom odihni şi ne vom spăla. Ca să fim aşa cum trebuie. Cum se cuvine.

Chişinăul avea două linii de tramvai. Porneau amândouă de la gară şi traversau oraşul de la un capăt la celălalt. Două linii paralele. Am luat tramvaiul care trecea pe artera principală, bulevardul Alexandru cel Bun. Din acest tramvai puteai vedea tot oraşul cu un singur bilet. Pe bulevardul Alexandru cel Bun se aflau catedrala, primăria, palatul guvernatorului, Palatul de Justiţie, universitatea, teatrul, liceul militar. Toate monumentele şi toate edificiile publice se aflau aici.

– De la liceul militar la cămin vom merge pe jos. Nu sunt departe unul de altul. Dar poate că eşti prea obosit? Nu vrei să te odihneşti mai întâi?

– Nu, tată, am răspuns. Nu sunt obosit.

Dar eram. Şi tata era. Nespus de obosit. Călătorisem toată noaptea într-un vagon de clasa a treia înţesat de călători. Pe banchetele de lemn se înghesuiau soldaţi, femei cu copii mici, negustori cu baloturi grele de mărfuri. După ce am stat mult timp în picioare, am găsit un loc pe care l-am împărţit cu tata pe tot timpul călătoriei.

Era nespus de cald. Vagonul avea ferestre mici ca în trenurile de mărfuri. Toate ferestrele au rămas deschise în timpul drumului. Fumul locomotivei era ca un nor uriaş, ce acoperea trenul nostru de la un capăt la celălalt. Se desfăşura ca o imensă eşarfă neagră legată la coşul locomotivei şi plutea deasupra vagoanelor. Când trenul lua un viraj, fumul, care-şi continua drumul său drept, intra cu putere pe toate ferestrele vagoanelor. Cum trenul nostru făcea mereu viraje, fumul gros se năpustea în vagon când pe ferestrele de pe stânga, când pe cele din dreapta, şi interiorul era astfel mereu plin de fum. Un fum care se lipea ca funinginea pe piele, pe capetele şi pe hainele noastre. Becul electric, atârnat de tavanul vagonului, era complet afumat. Era aprins şi totuşi călătorii stăteau în întuneric. Fumul gros le intra în ochi, în urechi, în nas şi în gură. Aveam pe buze şi pe limbă un gust aspru, amar, de cărbune. Locomotiva trenului nostru era foarte veche. Cărbunele ardea prost în cazan. În bună parte pleca odată cu fumul prefăcut într-un praf fin care îi înnegrea pe călători, vagoanele, gările şi copacii pe care trenul le întâlnea în cale. De îndată ce am pus piciorul pe peronul gării din Chişinău, a trebuit să închid ochii. După o noapte de călătorie şi de semiîntuneric, lumina soarelui era orbitoare. Îmi ardea ochii.

– Ce-ai?, m-a întrebat tata, uitându-se la mine.

– N-am nimic.

Tata s-a apropiat de mine şi m-a privit cu atenţie.

– Ochii îţi sunt congestionaţi. Te dor? Spune-mi.

– Nu, tată. Nu mă dor.

– Ochii tăi sunt foarte roşii, plini de sânge. Amândoi. Ce ai? Nu poţi să rămâi aşa. Mâine încep examenele medicale. Dacă văd ochii tăi astfel, te vor respinge.

Tata şi cu mine eram neliniştiţi. Cuvântul „respinge" mă îngrozea. Munca peste puterile omeneşti vreme de un an, toate nevoinţele şi sacrificiile noastre erau inutile? Ne-am ostenit pentru nimic? Am bătut drumul degeaba? Am venit la Chişinău în zadar? Am ridicat o privire rugătoare către tata. Dar în chiar acel moment s-a petrecut o altă dramă. Îngrozit, am ţipat la el:

– Şi ochii tăi, tată! Sunt roşii, sunt foarte roşii, ca şi când ar fi însângeraţi.

Teama îmi sporea. Faptul că tata avea ochii însângeraţi ca mine agrava foarte mult situaţia. O situaţie fără ieşire, căci printre actele cerute la liceul militar erau, de asemenea, adeverinţele de sănătate ale tatălui meu, cât şi ale mamei, ale bunicilor, ale surorilor mele, fratelui şi tuturor rudelor colaterale. Toate adeverinţele serveau în a proba faptul că în familia candidatului nu au existat boli ereditare. Când examinatorii vor vedea că atât eu, cât şi tatăl meu aveam ochii congestionaţi, vor bănui că era vorba de o boală ereditară. Transmisă din tată în fiu. În toată familia noastră. Şi voi fi eliminat.

– Ochii mei sunt însângeraţi?, m-a întrebat tata. Eşti sigur?

A surâs, liniştit.

– Te bucuri?

– Da, sunt chiar mulţumit. Pentru că dacă ochii mei sunt roşii ca ai tăi, mi-a spus el, nu-i nimic. Nu-i deloc grav. E din cauza fumului. A curentului şi a oboselii. Până mâine dimineaţă va trece... Mergem direct la căminul eparhial. Să te clăteşti bine pe faţă cu multă apă. O să dormi cu comprese reci pe ochi. Şi când o să te trezeşti, odihnit, ochii tăi vor fi limpezi şi curaţi. Precum cristalul. Şi ai mei la fel.

Am prins din nou curaj. Am urcat în tramvai, sperând că sângele ce-mi păta ochii mei şi ai tatălui meu va dispărea spălându-mă cu apă, la fel ca negreala care ne păta chipurile şi mâinile. Dar o urmă de nelinişte mai rămânea încă. Nu eram sigur că ochii mei se vor limpezi atât de repede după cum spunea tata. Mi-era teamă să nu fiu eliminat la examenul medical.

– Mergem mai întâi la liceul militar?, l-am întrebat pe tata.

– Nu, a răspuns el. Nu e înţelept. Am putea să ne întâlnim cu profesori şi cu ofiţeri din comisia de examinare. Dacă ne văd cu ochii injectaţi, s-ar putea să-şi aducă aminte de asta la examene.

Riscăm. Mai bine să mergem direct la căminul eparhial. Avem mare noroc. Avem un adăpost în oraş. Ce-am fi făcut dacă nu am fi avut unde sta? Am fi fost excluşi din competiţie. Acum, prima probă pentru noi este vindecarea ochilor tăi. Cât mai repede. O nouă probă. Neprevăzută. Neînscrisă în program. Avem douăzeci şi patru de ore înainte. Pentru a izbândi, nu avem nevoie decât de un pat şi de apă. De odihnă şi de somn. Cât mai repede. Celelalte probe ale examenului tău de admitere vor veni mai apoi.

3

Aşteptam cu nerăbdare să sosesc la căminul eparhial. Pentru a mă întinde în pat şi a-mi pune comprese reci la ochi. Dar călătoria cu tramvaiul – prima mea călătorie cu tramvaiul – nu luase sfârşit. bulevardul Alexandru cel Bun din Chişinău e perfect drept, tras parcă cu sfoara. Nesfârşit. Tata mi-a spus că pe acest bulevard se aflau toate edificiile importante. Dar nu le-am văzut, căci aveam ochii închişi. Mă dureau. Foarte mult. Norocul nostru e că aveam un acoperiş şi nu eram obligaţi să căutăm un hotel pe căldura de nesuportat, în acest oraş mare şi necunoscut. Îl aveam. Ocrotitorul nostru ni l-a dat. Ne-a căzut din cer. Iată cum s-au petrecut lucrurile: Cu un an în urmă îmi pregăteam acasă examenul de admitere la liceul militar din Iaşi. Într-o seară, eram în cerdacul plin de flori al casei noastre. Se lăsase noaptea. O noapte senină şi caldă. Era luna iulie 1927. Carpaţii, ca un iconostas albastru, se înălţau spre apus până la cer. Munţii miroseau frumos. Bolta cerească era de email albastru. Liniştea era atât de desăvârşită, că auzeai, după cum spune poetul, „seva urcând în trunchiurile copacilor şi în tulpinile florilor"...

În faţa casei noastre era drumul ce merge de la Târgu Neamţ la Roman. Zi şi noapte treceau pe aici căruţe lungi încărcate cu brazi. Un drum frumos. Neasfaltat. De cele două părţi sunt plantaţi cireşi. La vreo douăzeci de metri unul de altul, ca nişte santinele ce păzesc drumul. Coroanele cireşilor se unesc în mijlocul şoselei, care nu este foarte largă, şi formează cu ramurile lor o boltă verde. Un fel de arc de triumf continuu. Primăvara, când cireşii sunt în floare, călătorii care apucă drumul Petricanilor trec pe sub o boltă lungă de flori albe.

Prin Petricani nu trec niciodată maşini – în afară de perioada electorală, când saltimbancii politicii cutreieră prin sate şi aruncă afişe. În acea seară, cu toate că nu erau alegeri, s-a auzit un automobil apropiindu-se de sat. Se vedeau de departe farurile care despicau ca nişte pumnale întunericul nopţii. S-a auzit, mai apoi, zgomot de motor. Maşina a trecut în mare viteză prin faţa casei noastre, acoperită de trandafiri, ridicând un nor de praf. Dar nu a mers foarte departe. La nici două sute de metri s-a oprit. Sătenii au alergat într-acolo. Oprirea unui automobil, la Petricani, era un eveniment. Şoferul a dat jos o roată şi s-a apucat să o repare. Să repare camera spartă. Lângă maşină, privindu-l pe şoferul care se agita, stătea în picioare un om cu părul cărunt. Era foarte bine îmbrăcat şi încălţat cu frumoşi pantofi negri. Lângă el era soţia sa, elegantă şi ea, cu un taior gri deschis. Era un cuplu de orăşeni. Persoane importante. Erau neliniştiţi şi obosiţi. Le era teamă. Priveau în jurul lor. Temători ca şi când s-ar fi aşteptat să fie atacaţi. Tata s-a apropiat de ei şi i-a rugat să vină la noi acasă. A aprins în cerdac lampa cea mare cu gaz şi a pus pe masă o faţă de masă albă. Le-a adus lapte bătut şi mămăligă în străchini de lut ars. Orăşenii mâncau cu poftă, nescăpând din ochi maşina lor, oprită în mijlocul drumului, cu farurile aprinse, şi pe şoferul lor agitându-se în jurul ei, înconjurat de umbrele misterioase ale sătenilor.

Surorile mele, fratele meu şi cu mine stăteam la distanţă, în jurul cerdacului, privindu-i pe orăşenii care mâncau. Domnul i-a spus tatălui meu că se numea Constantin Tomescu, că era decan la Facultatea de Teologie din Chişinău şi consilier eparhial în Basarabia. Doamna era soţia sa. Era profesoară la liceul de fete din Chişinău. Veniseră, ca în fiecare vară, să-şi petreacă concediul la Mănăstirea Neamţ, unde aerul este bun şi tonic. Profesorul l-a întrebat pe tata dacă avea probleme legate de viaţa religioasă a satului. Tata i-a răspuns că de la schimbarea calendarului, în 1925, parohienii părăsiseră biserica şi se despărţiseră de preotul lor.

– Greşeala e a preoţilor, a spus profesorul. Voi, preoţii, n-aţi ştiut să le explicaţi credincioşilor că schimbarea calendarului nu e o problemă de teologie. E o operaţiune mecanică. A schimba calendarul e totuna cu a întoarce un ceas şi a-i pune limbile la ora exactă. Credincioşilor nu le-a fost lămurit îndeajuns acest fapt. Din această cauză au părăsit biserica.

Tata era stânjenit. Se ruşina. Ca un elev scos la tablă, care nu ştie lecţia.

– Noi, preoţii, nu putem să cerem parohienilor să rămână credincioşi sărbătorilor sfinte şi în acelaşi timp să le schimbăm. Nu poţi fi credincios şi schimbător. Ori una, ori alta.

– Situaţia dumneavoastră materială trebuie să fie precară, nu-i aşa?, a întrebat profesorul. Cum vă descurcaţi? Aveţi familie?

Profesorul Tomescu s-a uitat la casa noastră neterminată şi fără gard, la sutana ponosită a tatălui meu, la îmbrăcămintea copiilor şi la picioarele lor desculţe. A privit farfuria şi ulciorul de lut ars, în care noi îi adusesem laptele bătut, şi la mămăligă. A adăugat:

– În Basarabia, preoţii de ţară au o situaţie mai bună decât aveţi la munte. Pământul este roditor. Aveţi pământ? Aveţi vite? Din ce trăiţi? Salariul dumneavoastră e de nimic, nu-i aşa?

Tata n-a răspuns. A schimbat subiectul. I-a povestit profesorului că mă pregăteam de examenul de admitere la liceul militar de la Iaşi. Că aş fi vrut să merg la seminar pentru a ajunge preot, ca toţi strămoşii noştri de atâtea veacuri, dar că cheltuielile cu seminarul erau foarte mari. Nu puteau să mă dea la şcoală. Doar la liceul militar. Acolo, Ministerul de Război plătea hainele, cărţile, hrana şi toate celelalte cheltuieli ale elevilor.

– De ce nu vă daţi băiatul la liceul militar din Chişinău?, a întrebat profesorul. Dacă-l aduceţi la Chişinău, pentru dumneavoastră şi pentru băiatul dumneavoastră, vă ofer cazare gratuită la căminul eparhial. Sigur, Iaşiul e mai aproape de casă. Dar o să fiţi obligaţi să plătiţi hotelul în timpul examenelor. Nota la hotel, timp de trei săptămâni, e una mare. Mai ales pentru oameni ca dumneavoastră. Veniţi la Chişinău, avem acolo un cămin pentru preoţii nevoiaşi. E înfiinţat de Mitropolitul Gurie. Eu mă ocup de administrarea lui. Dacă vă decideţi să veniţi la Chişinău, puteţi să staţi la căminul preoţesc fără să plătiţi nimic pe toată durata examenelor.

Am urmat sfatul profesorului Tomescu. Şi astfel am hotărât să vin la liceul militar din Chişinău.

4

Călătoria cu tramvaiul a luat sfârşit. Conductorul a anunţat:

– Staţia *Sobor* şi Sfânta Mitropolie!

Am coborât. Eram în centrul oraşului. În faţa noastră se ridica maiestuoasă, frumoasa, uriaşa, extraordinara catedrală din Chişinău. De o sută de ori mai mare decât biserica din Petricani. Turlele ei aurite şi multicolore atingeau norii. N-am văzut niciodată ceva mai mare şi mai frumos. Nu-mi închipuisem că puteau să existe pe pământ biserici atât de frumoase şi de mari. *Soborul,* cum se numeşte aici catedrala, ni se părea mai mare decât Basilica Sfântul Petru de la Roma şi Catedrala Sfânta Sofia de la Constantinopol, pe care eu le văzusem în fotografii, în cărţi. Catedrala de la Chişinău ni se părea culmea frumuseţii, grandorii şi sublimului.

Soborul e înconjurat de un parc cu copaci frumoşi, arbuşti, alei şi straturi de flori aranjate simetric. Ca într-un tablou. Parcul Soborului e ca Grădina Raiului.

Bulevardul Alexandru cel Bun e foarte larg. În jur de douăzeci de maşini pot să meargă una lângă alta. Asfaltul era spălat de curând şi strălucea în soare precum parchetul unei săli de festivităţi. Peste drum de sobor se afla palatul mitropolitului.

– În acest palat o să stăm, a spus tatăl meu.

– Nu se poate!

– Ba da, a răspuns tata. Căminul eparhial e în palatul mitropolitului. Vom fi cazaţi aici.

Am plecat din staţia de tramvai, uluiţi. Ne-am îndreptat, păşind timid, spre palatul mitropolitului. O reşedinţă regală. Aleea pe care înaintam era acoperită de nisip fin cu reflexe aurii şi argintii. La fel ca aleile palatelor descrise în poveştile din *O mie şi una de nopţi*. Straturile de flori, de toate culorile, sunt plantate de o parte şi de alta a fiecărei alei. Florile sunt aşezate după mărimea şi culoarea lor. Exact ca versurile unei poezii. E o grădină mai frumoasă decât curcubeul. Grădinari cu pălării de paie şi uniforme verzi de pânză se agită prin parc pentru a tunde gazonul, a strânge frunzele căzute şi firele de iarbă uscate în timpul nopţii.

Alţi grădinari taie cu grijă arbuştii şi gardurile vii cu nişte foarfece uriaşe. La fel ca frizerii. Citisem, totuşi, toate cărţile date de

învăţătorul Pintilie, dar nicăieri nu citisem că ar fi existat pe pământ frizeri pentru copaci, aşa cum există pentru doamne şi pentru domni. Eram uimit.

– Meritǎm noi, tată, să stăm aici?, l-am întrebat. Suntem noi vrednici să locuim aici? Nu e prea frumos pentru noi?

– Suntem invitaţii mitropolitului Basarabiei, mi-a răspuns tata. Profesorul Tomescu e consilierul-şef al mitropolitului. Iar când profesorul Tomescu invită un preot aici, e, de fapt, o invitaţie a mitropolitului însuşi.

Eram în al şaptelea cer. Mergeam de parcă zburam. Obrajii îmi ardeau de fericire. De încântare. Ştiam dintotdeauna că aveam să încerc o asemenea senzaţie de fericire şi de încântare, dar că aceasta va fi ziua când voi merge la cer, după moarte. Când voi păşi printre îngeri, în Grădina Raiului! Nu mă gândeam că mă voi bucura de o astfel de încântare pe pământ. Totuşi, una ca asta mi se întâmpla.

5

Am fost primiţi la palatul mitropolitan din Chişinău regeşte. Un portar cu caschetă şi în uniformă ne-a salutat şi ne-a condus la biroul administrativ. Zidurile palatului erau albe. Parchetul de lemn de stejar strălucea şi mirosea frumos. Era un miros de ceară de albine şi de curăţenie. Am trecut prin mai multe camere şi culoare. Un uşier în uniformă mergea înaintea noastră pentru a ne arăta drumul. În toate camerele se aflau frumoase icoane ale Maicii Domnului şi ale Mântuitorului cu candele aprinse. Fiecare cameră a palatului era ca un paraclis.

– Sunteţi din Vechiul Regat?, s-a informat directorul administrativ.

Ne-a invitat să luăm loc pe scaune cu spătar îmbrăcat în catifea roşie, asemănătoare tronurilor arhiereşti din biserici. Era aşezat la un birou foarte înalt, cu încrustaţii aurite. Când ne-a întrebat dacă venim din Vechiul Regat, am simţit cu adevărat că trăiesc într-un basm. Chipurile noastre erau înnegrite de fum, hainele erau şifonate, ochii roşii şi umflaţi. Şi el, directorul administraţiei, ne-a întrebat dacă venim din Vechiul Regat. Nu înţelegeam ce putea să-l facă să creadă că noi eram călători veniţi din

Regat. Nici tata şi nici eu nu aveam nimic regesc. Prima imagine care mi-a venit în minte, când am auzit cuvântul regat, a fost cea a Împărăţiei cerului, dar noi nu avem nimic după care am fi putut să fim luaţi drept călători coborâţi din Împărăţia cerurilor. Nici chiar dintr-o împărăţie pământească. M-am înroşit până în vârful urechilor. Eram ruşinat.

– Sunt preotul parohiei Petricani, din Munţii Neamţului, a spus tata.

– Veniţi, aşadar, din Vechiul Regat, a spus din nou directorul.

Avea dreptate. La naşterea mea, în 1916, România era un mic regat, care cuprindea provinciile Moldovei şi Valahiei. Avea, pe hartă, forma unui corn de lună. În 1918, România şi-a recuperat toate teritoriile sale şi a devenit *România Mare*. De atunci, România are pe hartă forma rotundă a lunii pline. Românii din provinciile Basarabia, Transilvania şi Bucovina ne numesc, pe noi, care suntem din Moldova şi din Valahia, *locuitori din Vechiul Regat*. Din regatul care avea forma unui corn de lună. Căci ei sunt locuitori din marele regat. Cel care e rotund ca luna plină. Era prima oară când noi eram trataţi ca români din Vechiul Regat. Eram confuzi întru totul. Căci fusesem până atunci locuitori din Vechiul Regat fără să ştim.

– Profesorul Tomescu v-a oferit găzduire la căminul mitropoliei în timpul şederii la Chişinău. Câtă vreme doriţi să fiţi găzduiţi la noi?

– Trei săptămâni, a spus tata. Fiul meu dă examen de admitere la liceul militar.

– Noi găzduim aici preoţii nevoiaşi care vin la oraş pentru o noapte sau două, a spus directorul. Niciodată mai mult de câteva zile. Dar dacă profesorul Tomescu v-a dat adăpost pentru trei săptămâni, nu pot decât să execut ordinele sale. El este preşedintele consiliului de administraţie. Sunteţi una sau două persoane?

– Două persoane, a răspuns tata.

– Veţi avea, aşadar, două paturi pentru trei săptămâni. E o derogare. N-am găzduit niciodată aici două persoane vreme de trei săptămâni. Îl cunoaşteţi bine pe profesorul Tomescu?

– Vine la noi, la munte, în fiecare an, în concediu, la Mănăstirea Neamţ.

– Iată bonul de găzduire pentru două persoane vreme de trei săptămâni!, a spus directorul.

Ne-a întins o hârtie. Ne-a strâns mâna. Tatălui meu şi mie. Dar a făcut-o împotriva voii sale. Nu ne iubea. Poate pentru că veneam din Vechiul Regat. Ori poate pentru că ocupau căminul pentru atâta timp două persoane. Nu ne iubea poate pentru că veneam de la ţară. Ori pentru faptul că aveam feţele pline de fum şi hainele şifonate. Pentru că aveam ochii roşii. Se gândea poate că suferam cu ochii. Bolile de ochi sunt nespus de contagioase. Poate încă îi era teamă că vom contamina căminul preoţesc de la Chişinău. Cine ştie? Mă grăbeam să ajung în cameră şi să mă spăl cu grijă, să mă întind în pat cu comprese de apă rece la ochi şi să dorm. Când ne vom deştepta, nu vom mai avea, eu cu tatăl meu, ochii însângeraţi. Oamenii nu se vor mai teme că le vom transmite o boală de ochi.

– Portarul vă va arăta căminul, a spus directorul. Vă atrag atenţia asupra faptului că aici, în palatul mitropolitan, urmăm strict orarul monastic. Punctualitatea este o rigoare. La ceasul Vecerniei, uşile palatului se închid şi rămân închise până a doua zi de dimineaţă, la Utrenie. Să fiţi punctuali. Aveţi ceas? Potriviţi-l bine.

Am ieşit. Tata s-a simţit umilit când directorul l-a sfătuit să-şi potrivească ceasul, căci el nu avea ceas. Toată viaţa visase să aibă un ceas, dar n-a avut nici când a fost la seminar, nici când a fost hirotonit preot, nici acum. În fiecare zi, credea din ce în ce mai puţin în realizarea visului său: să-şi cumpere un ceas. Dar se consola. Ştia că visele oamenilor rămân în cea mai mare parte nerealizabile pe pământ. Se resemnase că va muri fără să aibă ceas. Nu era foarte grav, dar fără ceas, tata nu întârziase niciodată la biserică. Poţi să fii punctual fără să ai ceas. Şi vom fi în timpul şederii noastre la palatul mitropolitan.

6

Portarul care ne primise regeşte în palatul mitropolitului a citit biletul de găzduire şi ni l-a întins înapoi cu un aer semeţ.

– E în ordine, a spus el. Vă înscriu. Veniţi să vă arăt uşa de intrare în cămin.

A trecut înaintea noastră. L-am urmat. Am mers îndelung. S-a oprit în capătul unui culoar fără sfârşit.

– Aici e intrarea în dormitor, a spus el. Intraţi seara pe strada din spatele Mitropoliei. Când veţi ajunge aici, sunaţi. Iată soneria.

Îi spusesem tatălui meu, coborând din tramvai, că era prea frumos pentru noi. Că nu eram vrednici să locuim într-un palat. Era adevărat. Căci nu aveam să intrăm pe frumoasa scară de marmură. Vom intra pe străduţa din spatele Mitropoliei, o vom lua pe scara de serviciu. Mă grăbeam însă să ajung în camera noastră.

– Acum cunoaşteţi drumul, a spus portarul. Fiţi atenţi să nu întârziaţi seara. Dacă o să sosiţi cu un minut în întârziere, o să găsiţi uşa închisă. Riscaţi să vă petreceţi noaptea în stradă. Aici urmăm strict rânduiala de la mănăstire. Acum vă spun la revedere.

– Unde este căminul?, l-am întrebat pe tata.

– O să vi-l arate paznicul de noapte, a spus portarul. Dormitorul este la etaj. Sub acoperiş. La mansardă.

– Am călătorit toată noaptea, a spus tata. Venim direct de la gară. Am fi vrut să urcăm în cameră ca să ne spălăm. Mai ales fiul meu. Are ochii roşii. Uitaţi-vă la el. Vagonul a fost plin de fum. Mâine are examen. Dacă o să-l vadă cu ochii umflaţi şi roşii, examinatorii pot să creadă că are o boală de ochi. E foarte strict la liceul militar. Te elimină pentru te miri ce.

– Vreţi să urcaţi acum în dormitor?, a întrebat portarul. Dar nici să nu vă treacă prin cap! Exclus! Accesul în dormitor este autorizat doar seara. La şapte fix. V-am prevenit că avem rânduială de mănăstire. Veniţi la ora şapte, şi paznicul de noapte o să vă dea un pat.

– Nu putem să mergem acum?, a întrebat tata. Doar pentru o jumătate de oră, nu mai mult.

– E miezul zilei, a spus portarul. Dormitorul e făcut pentru a dormi, pentru noapte. Voi, în Vechiul Regat, dormiţi ziua? Aici, ziua se munceşte.

– Sosim de pe drum, a spus tata.

– Mi-aţi mai spus, a răspuns portarul. Văd bine că veniţi de pe drum. Ce contează? Dormitorul nu e deschis. De altfel, chiar dacă aş vrea să vă duc acolo, n-aş putea. Uşa e închisă. Paznicul de noapte are cheia. El dă paturile, seara, la ora şapte. Dimineaţa,

la ora şase, dormitorul trebuie părăsit, gata pentru curăţenie. Rămâne închis toată ziua.

– Se poate ca măcar valiza să o lăsăm?, a întrebat tata.

– Paznicul de noapte soseşte la ora şapte seara. O să vă descurcaţi cu el. Dacă vrea să lăsaţi valiza, e treaba lui. După regulament, nu se poate lăsa nici un obiect în dormitor. Vă va spune chiar el. Nu am nimic de-a face cu dormitorul. Nu intră în atribuţiunile mele. Sunt portar. Nu mă ocup decât de poarta principală.

Am ieşit din palatul mitropolitan apucând pe scara de serviciu cu valiza în mână, pe o căldură sufocantă. Era aproape prânzul. Luna iulie. Luna cea mai călduroasă a anului. Chişinăul este un oraş construit în stepă. În mijlocul câmpiei. Nu departe de Nistru, râul care separă România de Uniunea Sovietică. Climatul e aspru. Nu e aer proaspăt, înviorător, ca la noi, la munte.

7

Tata şi cu mine eram pur şi simplu în stradă. Sosind, am fost nespus de fericiţi că vom avea un acoperiş la Chişinău. Dar, de fapt, nu aveam decât două paturi la azilul de noapte preoţesc. Două paturi pe care nu aveam dreptul de a le folosi decât noaptea! După şapte seara. Şi trebuia să-l părăsim la ora şase dimineaţa. Toată ziua trebuia să rămânem în stradă cu valiza în mână. Iar aceasta pe toată durata examenelor. Vreme de trei săptămâni.

Păşeam în tăcere. Punând un picior înaintea celuilalt. Automat. Fără să ne gândim la ceva. De ce să te gândeşti când nu ai nici o soluţie de aflat? Nu cunoşteam pe nimeni în oraş. Nu aveam bani îndeajuns pentru a merge la hotel. Contasem atâta pe căminul eparhial... Nu ştiam că, de fapt, căminul eparhial de la Chişinău era un azil de noapte, nu un hotel. Puteam, desigur, să ne petrecem zilele în stradă. Nu eram atât de firavi, dar nu ar fi fost cu putinţă să rămâi treisprezece ore în stradă şi să ai în acelaşi timp examene. Atleţii cei mai puternici, dacă coboară în arenă obosiţi, nu vor fi apţi de luptă. Nu vor obţine victoria. Trebuia să întrec două mii de candidaţi. O probă dură. Dacă mă prezentam la examene obosit, aş fi fost eliminat încă din prima zi. Goliat însuşi ar fi fost eliminat. Logic, nu ne rămânea mai mult decât să ne declarăm învinşi înainte de începerea competiţiei. Să ne întoarcem la Petricani.

Eram atât de istoviţi, că era cu neputinţă să luăm cea mai mică decizie. Pentru moment, mergeam tăcuţi, fără să ştim măcar încotro mergem. Am ajuns din nou în bulevardul Alexandru cel Bun. Mergeam în direcţia opusă gării. Fără să ne uităm prea mult la ceva. Strada era animată. Treceau frumoase caleşti, trăsuri, ofiţeri în uniformă de gală şi femei elegante. Nu priveam nici în dreapta, nici în stânga, nici măcar înaintea noastră. Strada era dreaptă ca şi cum ar fi fost trasată cu linia şi cu echerul. Toate străzile în Chişinău sunt perfect paralele şi perpendiculare între ele. Figuri geometrice. Patrulatere. Pătrate. Aici sunt numite *cvartale*. Tata era atât de trist, că era gata să-i dea lacrimile. Nu puteam să-l consolez. Nu puteam să-i spun că eu voi trece examenele cu ochii roşii de oboseală şi după ce am petrecut zilele în picioare pe stradă. Nu puteam să-l mint. Tăceam şi mergeam alături de el. Liniştit. Deodată, tata s-a oprit. Mi-a arătat cu degetul casa de pe cealaltă parte a străzii.

– E liceul tău, mi-a spus. E liceul militar.

De când am ieşit din palatul mitropolitan, nu mă uitasem decât la asfaltul trotuarului cu ochii plecaţi. Acum vedeam palatul alb ca spuma mării. Pe fronton era scris cu litere aurite care străluceau în soare: „Liceul militar Regele Ferdinand". Alături de palatul alb se ridicau cupolele aurite ale unei biserici cu acoperişuri şi cu frontoane multicolore.

– E biserica ta, mi-a spus tata. Biserica liceului militar.

Mă privea, admirativ. Ca şi când această minune de biserică era a mea. Îmi aparţinea, dar nu greşea. Căci urma să fie a mea dacă luam examenele. Dacă ajungeam elev la liceul militar din Chişinău urma să fiu un Vultur regal. Şi biserica va fi a mea. Prestigiul liceului militar din Chişinău a crescut în ochii mei.

– Nici Facultatea de Teologie, nici Universitatea din Bucureşti, nici o altă universitate din România nu are o biserică mai frumoasă decât aceasta, mi-a explicat tata. Toate ghidurile oraşului o menţionează. Catedrala mitropolitană, *Soborul,* e mai mare, dar nu este atât de frumoasă ca biserica liceului militar. E o operă construită din dantelă de piatră şi marmură. O adevărată broderie.

Am contemplat îndelung crucile aurite de pe cupole, icoanele policrome ale faţadei. Am surâs de plăcere. Eram fericit. În această biserică urma să mă rog opt ani de zile. Uitasem de orice

durere. Aş fi vrut să intru şi să aprind o lumânare, dar uşa bisericii cu grilajul ei şi cu barele sale cu ţepi auriţi era închisă. M-am uitat din nou la palatul liceului militar. Toate şcolile, peste tot, sunt cenuşii precum cazărmile, spitalele şi clădirile administrative. Liceul militar din Chişinău era însă o excepţie. Era frumos. Un adevărat palat. Era vesel şi luminos. Scara palatului coboară până în trotuar. E de marmură albă şi are câteva zeci de metri. Treptele ei strălucesc în soare. În partea de sus a scării se află uşa monumentală, înaltă de mai mulţi metri. E larg deschisă. O uşă dublă. Dacă traversezi strada şi te apropii de palat, poţi vedea holul liceului care este un pătrat imens cu coloane demne de un templu şi cu pardoseală acoperită de mozaicuri multicolore. Din marele hol pleacă o altă scară. La fel de largă ca şi cea exterioară. Duce la un coridor tot plin de mozaicuri. Din acest coridor, pleacă o a treia scară de marmură albă, ce urcă spre celelalte etaje. La mijloc, se desparte pentru a forma două frumoase scări paralele. Balustrada de marmură străluceşte precum metalul lustruit.

– În acest palat o să trăieşti vreme de opt ani, mi-a spus tata.

Eram cu sufletul la gură. Un adevărat palat. O reşedinţă regală. Nu te mai săturai privindu-l, aşa cum nu te mai saturi privind bolta albastră a cerului şi stelele.

În stradă, de amândouă părţile scării monumentale, se află două gherete tricolore. Înaintea lor, santinele cu mănuşi albe fac de gardă. Ca la palatul regal. Ofiţeri eleganţi, cu cizme lăcuite şi pinteni de argint şi rozete de aur, precum cavalerii de odinioară, urcă şi coboară treptele scării. Îmi spun că într-o zi am să fiu şi eu la fel ca ei.

Candidaţii, însoţiţi de părinţii lor, sosesc de peste tot. Mai mulţi ofiţeri îi primesc în picioare pe culoar. Vizitatorii rămân câteva clipe şi pleacă. Ofiţerii care-i primesc le spun, probabil, că accesul în liceu era interzis până a doua zi. Căci a doua zi urmau să înceapă examenele de admitere.

– Nu trebuie să te duci mai aproape, mi-a spus tata. Nu suntem deloc chipeşi.

Am aruncat o ultimă privire admirativă spre scară, holul mare, uşile aurite şi santinelele cu mănuşi albe. Apoi, am plecat. Am făcut un tur al clădirii ori, mai precis, turul clădirilor. Liceul militar

şi biserica lui sunt unul lângă altul, într-un frumos parc cu copaci şi flori. Totul înconjurat cu un gard de fier, cu vârfuri de săgeată aurite. În spatele liceului şi bisericii, e un mare teren de sport. Un fel de stadion municipal. Liceul militar, cu clădirile sale anexe şi terenul sportiv, ocupă un „pătrat întreg". Cuprinde trei sute de elevi şi aproape o mie de persoane, profesori ofiţeri şi ordonanţe care se ocupă de ei. Trei persoane pentru fiecare elev. Am parcurs încet cele patru străzi care înconjoară liceul militar. Nu ne gândeam că timpul trecea. M-am oprit brusc.

– Tată, sunt obosit. Pantofii mă rod. Pot să-i scot puţin?

Eram pe strada Cantemir, în spatele liceului. Strada era goală. Bocancii pe care îi purtam erau noi. Nu eram obişnuit să merg atât de multă vreme încălţat. Acasă, fratele meu, surorile mele şi cu mine eram mai tot timpul cu picioarele goale. Nici măcar tata nu-şi punea încălţăminte decât atunci când se ducea la biserică. Fără să aştept aprobarea lui, am desfăcut şireturile şi am şters bocancii. Mi-am frecat picioarele care erau roşii. Tata s-a aşezat înaintea mea ca paravan, ca să nu mă vadă cineva că-mi scot încălţămintea. Pentru un Vultur al regelui e nedemn să te descalţi în stradă. Dar manevra tatei n-a reuşit. M-a văzut cineva. Era un birjar a cărui trăsură staţiona foarte aproape, lângă trotuar, sub un salcâm. S-a apropiat de tata, salutându-l.

– Şi calul meu e obosit, la fel ca fiul dumneavoastră, a spus birjarul. Calul meu e obosit şi-l dor picioarele pentru că e prea bătrân, şi pe fiul dumneavoastră pentru că e prea tânăr. L-aţi adus la concursul de admitere? Veniţi din Vechiul Regat?

Birjarul vorbea prieteneşte. Îşi ţinea şapca în mână din respect pentru tata ca preot. Purta un pardesiu strâmt, după uniforma cazacilor. E uniforma birjarilor de trăsură.

– Oraşul e plin de candidaţi pentru examenul de admitere la liceul militar, a spus birjarul. Vin din Bucovina, din Transilvania, din Oltenia, de peste tot. Se aude că sunt mai bine de două mii de candidaţi pe patruzeci de locuri. E un examen greu. Trebuie să fii campion ca să-l iei. Dar fiul dumneavoastră va reuşi. Ca să reuşească, lăsaţi-l să se odihnească bine înaintea probelor. Dacă e bine odihnit, o să reuşească. Aşa fac şi eu cu calul. Îl las să se odihnească înaintea marilor curse.

Tata l-a întrebat pe birjar cât e ceasul. Era aproape două după masă. Mai aveam încă cinci ore de aşteptat înainte de deschiderea uşii azilului.

– Nu e pe aici un han mai ieftin?, a întrebat tata. Am călătorit toată noaptea. Am vrea să ne aşezăm undeva. Să mâncăm şi să bem ceva.

– Un han ieftin, părinte? Mă faceţi să râd. Nu există pe-aici. Sunteţi în centrul oraşului. Restaurantele, în centru, nu sunt nici pentru dumneavoastră, nici pentru mine. Dacă intru, trebuie să las câştigul pe o zi. Dacă vreţi un han ieftin, trebuie să mergeţi mai departe de centru. Să ieşiţi din oraş. Luaţi tramvaiul, coborâţi la capăt. Mergeţi apoi în ce direcţie vreţi şi o să daţi de hanuri ieftine. La periferie, unde locuiesc, mănânc cât vreau pe câţiva bănuţi.

Mi-am pus din nou încălţămintea în picioare şi ascultam cu gura căscată pe birjarul care vorbea despre restaurante unde se putea mânca bine. Mi-am dat seama că-mi era foame.

– În ce cartier locuiţi?, a întrebat tata. Vrem să mergem la hanul pe care îl cunoaşteţi.

– E departe de aici, părinte, a spus birjarul. Mahalaua se numeşte Meleştiu şi hanul de care v-am spus se numeşte *Cambuza*. Nu e chiar un han. E mai degrabă o cantină. Dacă vreţi cu adevărat să mergeţi, coborâţi din tramvai cu o staţie înainte de gară. Luaţi-o apoi pe prima stradă la stânga şi întrebaţi unde se află *Cambuza*. O să aflaţi. Toată lumea o ştie. Dar nu ştiu dacă o să vă placă.

– O să ne placă, a spus tata. Cu siguranţă. Locuim la căminul preoţesc. Acolo nu ne dă voie să intrăm mai înainte de ora şapte seara. Vreau să merg undeva, unde fiul meu să se poată odihni. Mâine încep examenele. *Cambuza* ni se potriveşte. O să putem să ne spălăm? Fiul meu are ochii roşii. Dacă examinatorii îl văd astfel, riscă să fie eliminat.

– Patronul *Cambuzei* se numeşte Terente. E prieten cu mine. Un fost marinar. Spuneţi-i că Martin, birjarul, v-a trimis la el. Dacă îi spuneţi că veniţi din partea mea, o să vă îngrijească bine. O să vă dea tot ce-i cereţi. Lângă *Cambuză* sunt copaci şi iarbă. Fiul dumneavoastră va putea să-şi scoată încălţămintea şi să meargă cu picioarele goale. Ca să se odihnească.

Îi eram recunoscători birjarului Martin. Apăruse în drumul nostru ca un înger coborât din cer pentru a ne arăta calea pe care să apucăm. Şi am plecat îndată către *Cambuză*.

8

Am dat cu uşurinţă de *Cambuză*. E afară din oraş. La un sfert de oră de mers de la penultima staţie de tramvai. Străzile sunt aici strâmte, pline de praf şi murdare. Nu e asfalt, nici trotuare, nici canalizare. Casele, departe unele de altele, sunt fără etaj, foarte joase, construite chiar pe pământ, din felurite materiale. Din fericire, peste tot copacii, gardurile vii şi vegetaţia ascund urâţenia şi murdăria. Cartierul părea nelocuit. Cea mai mare parte a mahalalei e alcătuită din terenuri virane, înconjurate de sârmă ghimpată şi de hangare uriaşe, antrepozite, depozite şi magazii de tot felul.

Cantina *Cambuzei* se afla lângă un tei înalt, de două ori mai înalt decât ea. O dărăpănătură, asemenea cabanelor pe care cultivatorii le înalţă în vii, în grădinile de legume şi în livezi pentru a supraveghea recolta. Era construită din pământ de cărămizi uscate la soare. Acoperişul îi era de tablă. Strălucitor de nou, în razele soarelui. În faţa cocioabei se afla o masă. Din scânduri de brad nefinisate şi bătute în cuie pe picioare înfipte solid în pământ. Trei scânduri fixate pe pari, în jurul mesei, erau folosite ca bănci. Deasupra uşii e un înscris: „*Cambuza, kvas, tabac, bublicichi , borş, la orice oră*".

De cum ne-am apropiat de *Cambuză*, un om înalt, cu umeri laţi, blond, îmbrăcat cu o cămaşă albastră, purtând pe cap o şapcă de marinar şi având înainte un şorţ de pânză cerată, a ieşit din cocioabă plecându-se în dreptul uşii. A ieşit aplecat, cu capul înainte, ca un animal uriaş ce ieşea din bârlogul lui. Cambuzierul a venit în întâmpinarea noastră, ştergându-se pe mâini. Ne-a surâs prietenește, ca şi când ne-ar fi cunoscut şi ne-ar fi aşteptat.

– Să trăiţi, părinte!, a spus el, ridicându-şi şapca. Veniţi direct de la gară?

Se uita la valiza pe care tata o ţinea în mână. N-a auzit răspunsul. A început să cureţe masa şi banchetele. A spus:

– Aţi călătorit bine, părinte? Veniţi de departe, nu-i aşa? Veniţi din Vechiul Regat. Aveţi sutana cu nasturi în faţă. Ca preoţii eu-

ropeni. La noi, în Basarabia, preoţii au sutana închisă pe umeri. Ca o *rubaşcă*, cămaşa mujicilor. Am înţeles îndată că veniţi din Vechiul Regat. Am făcut armata la marină. La marina fluvială. Pe Dunăre. Am văzut multe oraşe. Preoţii de la dumneavoastră se încheie la sutană la fel ca preoţii din Europa. O să vă placă la *Cambuză*. N-o să vă pară rău că aţi venit la mine, la Terente. Deloc!

– Unul dintre prietenii dumneavoastră, domnul Martin, birjarul, ne-a recomandat cantina dumneavoastră, a spus tata.

– O, îl cunoaşteţi pe şnapanul ăla, pe pungaşul ăla? Mă bucur că-l cunoaşteţi pe pungaşul de Martin. E cel mai bun prieten al meu. E şi vecinul meu cel mai apropiat. Locuieşte aici, aproape de *Cambuză*, la trei sute de metri. Vedeţi cei trei mesteceni frumoşi? Acolo stă. Acoperişul cu ţiglă roşie e grajdul său. Acum nu mai are decât un cal. Altădată avea cei mai frumoşi cai dintre toţi birjarii din Chişinău. A dat necazul peste el. Boala l-a făcut să-i piardă... Astăzi nu mai are decât un cal prăpădit, slab, şi cu toate astea se ţine bine. E tot îndrăzneţ şi voios. Căci are o inimă de aur. Lui îi datorez concesionarea *Cambuzei*. El mi-a procurat autorizaţiile şi licenţele cerute şi toate actele. Cunoaşte toate personalităţile Chişinăului. Îi cunoaşte pe funcţionari, pe ofiţeri, pe poliţişti, pe artişti... Pe toată lumea. Mulţumită lui am putut să-mi încep negoţul. Mă bucur că-l cunoaşteţi pe prietenul meu Martin... Jnapanul ăsta bătrân.

– Putem să ne spălăm la dumneavoastră?, a întrebat tata. Am mers toată noaptea cu trenul şi suntem murdari...

– La *Cambuză* sunteţi ca acasă, a spus Terente... Veniţi după mine. O să vă dau tot ce vă trebuie. Nu e apă curentă. Dar am pus o pompă. Am o apă mai bună ca la robinet. Cea mai bună apă din Chişinău. Apă de izvor.

Am intrat în *Cambuză*. Uşa era foarte joasă. Terente şi tata au trebuit să se aplece ca să intre. Înăuntru era întuneric. Nu era decât o ferestruică. Lumina intra mai mult pe uşa deschisă. Sub tălpile noastre era pământ bătătorit şi în mijlocul camerei era o masă mare. Tejgheaua *Cambuzei*. Pe masă se afla un cântar cu două talgere. Un borcan de sticlă cu seminţe de floarea soarelui prăjite. Un borcan plin cu bomboane. Pachete de tutun, chibrituri, creioane, lumânări. Deasupra mesei agăţate de tavan, ca nişte şiraguri, bublicichi, covrigi înşiraţi pe sfoară. În jurul mesei şi pe lângă pe-

reţi erau îngrămădiţi saci cu seminţe de floarea soarelui, seminţe de dovleac, fasole albă şi orez, butoaie cu varză acră, castraveţi şi mere puse la acrit. Alte butoaie erau pline cu struguri uscaţi, măsline şi brânză albă de Brăila. Abia puteai să te mişti. Nici măcar un loc unde să pui piciorul. *Cambuza* era un adevărat bazar. Un iarmaroc. Terente, cu tot corpul lui voluminos, a reuşit să ajungă la locul lui fără să răstoarne ceva. A deschis o a doua uşă şi ne-a poftit să-l urmăm.

În curte, în spatele prăvăliei, era o vatră. Deasupra vetrei stătea atârnat un cazan. Aici pregătea Terente mâncarea. În aer liber. Alături de vatră se afla masa pe care erau aşezaţi cartofii şi un lighean plin cu tot felul de legume, mai cu seamă sfeclă şi varză. De jur împrejur, chiar pe pământ, lăzi de lemn, sticle goale şi butoaie. Terente a curăţat masa şi ne-a adus o găleată cu apă şi un ulcior de lut ars ca să ne spălăm.

Tata a aşezat valiza lângă găleată. A deschis-o. Era prima oară când deschidea valiza de când am plecat la drum. Acest cufăr de carton presat, de culoare cafenie, cu închizători de tablă albă, semăna cu toate valizele care se vând la târg. Era cel mai ieftin dintre toate valizele care se fabrică. Dar pentru familia noastră era nepreţuit. Purta chiar un nume. La fel ca fiinţele vii. Se numea *valiza de tren a mamei*. Această valiză a fost mereu în camera noastră, înfăşurată într-un cearşaf alb şi pusă pe dulap, chiar sub tavan, cât mai sus cu putinţă, pentru ca cei mici să nu poată să o atingă. Mama o dădea jos din când în când, o aşeza pe masă, îi scotea acoperământul şi o deschidea. Profita de ocazie ca să o cureţe şi să lustruiască închizătorile de alamă. Valiza era goală. Dar avea interiorul de hârtie roşie cu pătrăţele. Mama ne povestea istoria minunată a acestei valize şi noi o ascultam uimiţi. Povestea începea pe 28 iunie 1914, în ajun de sărbătoarea Sfinţilor Apostoli Petru şi Pavel. Tata abia îşi terminase studiile la seminarul de la Iaşi. În acea zi, arhiducele Franz Ferdinand, moştenitorul tronului imperial al Austriei, fusese asasinat la Sarajevo, în Bosnia, ceea ce va conduce la declanşarea Primului Război Mondial.

Bunica a venit la Iaşi să-şi caute fiul proaspăt absolvent de seminar teologic. Pe calea de întoarcere, s-a oprit la Blebea, la părintele Scobai. Bunicul meu dinspre mamă. Aici a cunoscut-o tata pe mama mea. De cum s-au întâlnit, mama şi cu tata s-au îndră-

gostit unul de altul nespus. Se vor căsători chiar în acelaşi an. În plin război. A fost chiar anul când a murit cel dintâi rege al României, Carol I. Din cauza doliului naţional, căsătoria părinţilor mei a fost amânată cu o săptămână. Anul următor tata a fost hirotonit preot la catedrala din Iaşi. A fost şi mama de faţă. Cu ocazia călătoriei, părinţii ei i-au făcut cadou o valiză. Era *valiza de tren a mamei*. Era prima şi ultima oară când mama a călătorit cu trenul. A păstrat cu religiozitate valiza extraordinarei şi unicei sale călătorii. Noi, copiii, eram fermecaţi când ea ne povestea aceasta. Pentru noi, această călătorie era chiar mai fabuloasă decât *Alice în ţara minunilor*. După povestirea ei, mama închidea cu grijă valiza goală. O înfăşura din nou în husa acesteia şi o punea iarăşi pe dulap. Nu mai nădăjduia să mai facă o a doua călătorie cu trenul. Valiza mamei a făcut a doua călătorie cu trenul cu mine, când am mers la examenul de admitere la liceul militar din Chişinău. Îmi venea foarte greu să mă gândesc la faptul că altcineva decât mama putea să călătorească cu valiza ei. Eram cu toţii convinşi că mica valiză fusese făcută doar pentru călătoria cu trenul a mamei noastre. Nu pentru altcineva. Acum, această valiză era deschisă pe masa *Cambuzei*. Înăuntru se aflau două cămăşi lungi de noapte, din cânepă. Una pentru tata, una pentru mine. Şosete de schimb. Erau noi la fel ca şi cămăşile de noapte. Şosetele au fost făcute de mama, care le vopsise în negru cu scoarţă de stejar. Mai aveam acolo două prosoape şi săpun, două cămăşi de zi şi alte câteva lucruri mărunte, totul bine aranjat. Tata a scos un săpunel roz şi mi l-a dat. Am început să mă spăl. Tata îmi turna apă cu ulciorul de lut. Pe amândouă mâinile şi pe ceafă. Apoi, s-a spălat el, şi eu i-am turnat apă pe ceafă cu ulciorul.

– Miroase minunat săpunul dumneavoastră, a spus Terente cambuzierul... În Basarabia, nu avem săpun de lux ca în Vechiul Regat.

Terente a luat săpunul şi l-a mirosit, încântat de parfumul acestuia.

– Aveţi noroc să vă spălaţi cu un asemenea săpun, a spus el.

– Vă place?, a întrebat tata.

– Cui nu i-ar plăcea un astfel de săpun? E un săpun de prinţi.

– Vi-l dau, a spus tata.

– Mie? O, nu! Nu pot să-l primesc. E prea scump pentru mine.

– Luaţi-l!, a insistat tata. Vi-l dau din toată inima. Mai avem şi altele. La casa parohială ne lipsesc multe lucruri, dar nu săpunele-le. Nu ducem lipsă niciodată. Avem o mulţime. La fiecare botez, părinţii aduc un săpunel şi un prosop pentru ca preoţii să se spele pe mâini. Aşa e obiceiul. După slujbă, săpunul şi prosopul sunt dăruite preotului. Aşa că nu ne lipsesc niciodată nici săpunelele, nici prosoapele. Vi-l dau din toată inima. Luaţi-l!

Terente era în culmea fericirii. Săpunelul e minuscul. Ca mostrele pe care le primeşti la hotel. Sunt fabricate special pentru botezuri, la ţară. Săpunele minuscule, dar care au culori frumoase şi miros a liliac, a trandafir sau a garoafă.

După ce ne-am spălat bine, am prins iarăşi curaj. Ochii nu mai erau atât de roşii.

– Am putea mânca ceva?, a întrebat tata.

– Bineînţeles că puteţi să mâncaţi. Aţi văzut firma *Cambuzei*: *„Borş la orice oră"*.

Am stat jos la masă, sub tei. Terente ne-a adus două castroane mari cu borş. Câte unul pentru fiecare. Două felii de pâine şi linguri.

– Iată, două porţii de borş. O să vă săturaţi!

– O singură porţie e de-ajuns, a spus tata.

– O porţie la amândoi?

– Da, a răspuns tata.

În fiecare castron erau aproape doi litri de supă. Era prea mult. Supa, după bucătăria ucraineană, este preparată din varză, sfeclă, ardei iute, fasole verde şi tot felul de legume. E de culoare roşie datorită sfeclei.

– Cum doriţi, a spus Terente, dar în afară de borş n-am nimic altceva.

Terente a luat un castron înapoi şi a plecat. Aşteptam să ne aducă o farfurie goală. A fost însă în zadar. Nu am avut curajul să-i cerem una. Comandasem o singură porţie, nu avem dreptul decât la o singură farfurie. Tata a împins castronul în faţa mea şi mi-a spus să mănânc. Era prima oară când mâncam borş. Am mâncat grăbit. Mi-era foame. Supa era foarte fierbinte. După câteva linguri, n-am mai putut să mănânc. Înghiţisem mult prea repede. Am împins castronul spre tatăl meu. A mâncat şi el. Fără grabă. Încet. Ca şi cum ar fi înşirat mărgăritare. Ţinea lingura

cum ţinea de obicei tocul său atunci când scria. Nu se grăbea. Savura toate legumele din supă, unele după altele. Văzându-l mâncând, pofta mi-a revenit.

– Vrei să continui?, m-a întrebat tata.

A împins castronul în faţa mea. Am mâncat, dar nu mult. Am împins din nou castronul spre tata. Ne-am trecut, astfel, castronul de la unul la altul şi am savurat borşul până la ultima picătură. A fost o masă bună. Când am terminat, Terente s-a întors. Ne-a adus un pahar de cvas. E un fel de cidru. În timp ce beam, Terente a venit din nou cu o sticlă de vin roşu şi două pahare, unul pentru el şi celălalt pentru tata.

– Mi-aţi făcut cinstea oferindu-mi un săpun de lux, a spus el. Acum e rândul meu să vă cinstesc cu un pahar de vin de la noi. E vin roşu de Chişinău.

Tata a băut în sănătatea cambuzierului, şi cambuzierul a băut în sănătatea tatălui meu şi a mea. Uitându-mă la tata, am văzut că avea buzele sângerii. M-am înspăimântat.

– Ce te uiţi aşa la mine?, m-a întrebat tata.

Pe când îmi vorbea, teama mi-a sporit. Nu doar buzele, ci şi limba şi dinţii lui îi erau roşii ca sângele. Gura tatălui meu semăna cu cea a unui tuberculos care scuipă sânge. Era un spectacol de nesuportat. Din fericire, mi-am dat repede seama că nu era vorba de sânge. Vinul roşu de Chişinău pătase gura tatălui meu. Dar groaza tot nu mă părăsea şi i-am spus tatei:

– Ai toată gura pătată de roşu, tată. Ca de sânge...

Şi-a şters buzele, dar petele roşii nu se duceau. Teama mi-a crescut. Nu puteam să-l mai privesc. Am întors capul, căci îmi era mereu frică să nu-mi pierd tatăl. Şi acum, văzându-l astfel, gândul că ar fi putut muri şi m-ar fi lăsat singur mă teroriza. Nici un tată nu a făcut atâtea sacrificii pentru fiul său câte a făcut el pentru mine. De mai bine de un an nu muncise decât pentru examenul meu de admitere. Mai mult ca mine. Doream fierbinte să reuşesc. Nu atât pentru mine, cât pentru a-l face fericit. Eram sigur că tata când era de vârsta mea nu şi-a realizat toate visele şi că i-ar fi plăcut să le realizeze prin mine. I-ar fi plăcut ca eu, fiul său, să realizez toate visele sale. Doream fierbinte să reuşesc...

– Mâine, fiul dumneavoastră începe examenele la liceul militar, a spus cambuzierul. O să reuşească. Cu siguranţă. Dar lupta

va fi dură. În fiecare an, mii de băieţi din toate regiunile României vin la Chişinău cu părinţii lor pentru examene. Şi în fiecare an sunt sute care pică. Sunt eliminaţi. O adevărată hecatombă. Un masacru. Căci în afară de patruzeci, toţi ceilalţi sunt eliminaţi. Timp de trei săptămâni, cât durează examenele, oraşul se umple de lacrimi. În fiecare zi, sute de copii se îndreaptă spre gară şi urcă în tren plângând, întorcându-se acasă. Învinşi. Eliminaţi. Plâng şi părinţii. Dar cei care reuşesc ajung prinţi, adevăraţi prinţi. Devin nu doar „vulturi regali", ci fii de rege. Ofiţerii liceului militar se trezesc în fiecare zi cu două ore înaintea elevilor. La patru dimineaţa. Aleargă în fiecare dimineaţă la liceu, fie că plouă, fie că ninge, fie că e furtună, de parcă ar fi izbucnit un incendiu. Căci la şase dimineaţa, atunci când elevii deschid ochii, ofiţerii trebuie să fie alături de ei. E ca într-o creşă. Ofiţerii coboară cu elevii pe stadion. Fac o jumătate de oră de gimnastică. Ofiţerii îi supraveghează pe elevi pe terenul de sport, la fel cum o cloşcă poartă de grijă de pui. După gimnastică, urcă cu ei la baie. Îi supraveghează ca să vadă dacă se spală bine pe dinţi, dacă au pus destulă pastă pe periuţa de dinţi ori dacă au pus prea multă, dacă se spală bine în urechi, pe braţe, pe mâini, pe picioare, dacă rămân cât trebuie sub duş ori prea mult. Totul este strict supravegheat. Apoi revin în dormitoare, şi ofiţerii asistă la echiparea lor. Controlează dacă paturile sunt făcute bine. Aruncă o monedă în mijlocul fiecărui pat. Dacă moneda nu ricoşează ca un balon, înseamnă că cearşaful nu e bine întins. Şi elevul trebuie să facă din nou patul. Complet. Cuvertura nu trebuie să aibă nici un pliu. Dormitoarele trebuie să fie părăsite cu paturile aranjate desăvârşit. Ca trase cu echerul, netede, ca şi cum ar fi fost date cu fierul de călcat. Se verifică dacă încălţămintea străluceşte, dacă butonii lucesc şi dacă dunga la pantalon e asemenea ascuţişului sabiei. Apoi urmează adunarea, raportul. E timpul sosirii ofiţerilor de grad superior. Se face rugăciunea. Se intonează imnul naţional. Se citeşte ordinul de zi. Ofiţerii îi însoţesc pe elevi la masă. Rămân în picioare în timp ce elevii îşi beau cafeaua cu lapte. La ora opt, încep cursurile. În timpul lecţiilor, un locotenent rămâne în clasă şi îi supraveghează atât pe elevi, cât şi pe profesori. La ora zece e gustarea. E servită de o ordonanţă cu mănuşi care aşteaptă elevii înaintea ieşirii din clasă, cu platouri acoperite de tar-

tine unse cu unt şi dulceaţă. Elevii firavi primesc în plus o felie de ficat de viţel. La prânz, după cursuri, urmează vizita medicală zilnică. Fiecare elev se prezintă înaintea medicului care-l examinează din cap până în picioare. Urmează adunarea de prânz. Raportul. Citirea ordinului de zi. După-amiază, acelaşi program. Până la ora nouă seara, când, după ultima adunare, după imnul naţional şi rugăciune, se sună retragerea şi stingerea. Ofiţerii se întorc atunci acasă, dar nu toţi. Rămân ofiţeri care fac de serviciu şi controlează toată noaptea plantoanele, dormitoarele şi santinelele. Mulţi băieţi nu pot să reziste. Nu pot să urmeze un astfel de program. În fiecare an şi în fiecare clasă, o parte dintre elevi este eliminată. Dar cei care rămân sunt cu adevărat floarea naţiunii. Adevăraţi campioni. Vulturi regali.

– Cum se face de cunoaşteţi atât de bine liceul militar?, a întrebat tata. Aţi lucrat aici?

– Mă întrebaţi de ce cunosc atât de bine liceul militar?, s-a mirat Terente. Martin birjarul nu v-a spus? *Cambuza* se află la poarta liceului militar. Tot ce se petrece în liceu, cele mai mărunte evenimente sunt imediat comentate la *Cambuză*. Înaintea mea. Pungaşul ăla de Martin ar fi trebuit să vă spună. Liceul militar pe care l-aţi văzut pe bulevardul Alexandru cel Bun nu e decât o mică parte. Grosul se află aici, la două sute de metri în spatele dumneavoastră. Întoarceţi capul şi o să vedeţi. E de trei ori mai mare decât ceea ce aţi văzut. În oraş, e un efectiv de o mie de persoane. Aici, în spatele dumneavoastră, sunt două mii. Toţi aparţin şi lucrează la liceul militar. Şi majoritatea dintre ei sunt clienţii mei. *Cambuza* e cantina lor.

Am întors capul. Am văzut un teren militar cum sunt multe în cartiere, cu clădiri uriaşe de cărămidă roşie, hangare, depozite şi remize de tot felul. Terenul şi clădirile pe care le vedeam erau înconjurate, la fel ca celelalte tabere militare, cu ziduri, garduri şi sârmă ghimpată. Înaintea noastră era o poartă. Larg deschisă. Deasupra ei se afla un fel de arc de triumf pe care e scris cu litere mari: „Ministerul de Război, Liceul militar regele Ferdinand".

– Îl vedeţi?, a întrebat Terente. Aici se află clădirile administrative şi grajdurile liceului militar, caleştile, furgoanele, rândaşii şi caii. Aici se află, de asemenea, toate birourile intendenţei, depozitele, antrepozitele. Clădirile de cărămidă roşie sunt ate-

lierele liceului militar unde se confecţionează uniformele, pasmanteriile, chipiurile, galoanele, egretele. Alături sunt atelierele de încălţăminte. Apoi sunt atelierele de tâmplărie, de mecanică, instalaţii, forja, spălătoria, locuinţele personalului civil, cazarma ordonanţelor...

Terente e nespus de mândru, ca şi cum toate aceste clădiri, instalaţii şi ateliere ar fi proprietatea sa. Se ridică pentru a ni le arăta mai de aproape şi ne pofteşte să-l urmăm. Lasă uşa *Cambuzei* deschisă şi trece înaintea noastră. Mergem după el. Păşim pe terenul viran care înconjoară *Cambuza*. Aveam o senzaţie stranie. De parcă n-aş fi păşit pe pământ. Pământul pe care calc îmi este străin. E un pământ negru, gras, moale. Iarba, plantele şi arbuştii care cresc aici îmi sunt necunoscuţi. Chiar şi urzicile au o altă statură, sunt de o mărime diferită şi frunzele lor au un alt contur faţă de cel de la noi. Pământul mi-a fost întotdeauna familial. Cunoşteam totul despre el. Îi ştiam mirosul, culoarea, supleţea ori rigiditatea şi căldura sa. Îl cunoşteam cum îmi cunoşteam propriul trup. Aici, împrejurul *Cambuzei,* îmi era străin. Căldura lui era una grea. Ca şi cum aerul însuşi putea fi cântărit.

La Petricani, la munte, atunci când merg, simt urcând în trupul meu viaţa pământului, aşa cum seva urcă în copaci. La câmpie, mă simţeam străin.

– Aici începe domeniul liceului militar, a spus Terente. E un adevărat domeniu pentru că are tot ce-i trebuie. Îşi produce legumele sale, are turmele lui, brutăriile, măcelăriile şi vacile lui. Toate tipurile de meserii sunt aici: tâmplari, cazangii, potcovari, grădinari, vizitii, angajaţi la fermă... Am uitat să vă spun că aici, în spatele domeniului, se află şi băile liceului militar. Cele mai frumoase băi din Chişinău. Elevii vin aici în fiecare sâmbătă...

Facem câţiva paşi şi ne oprim înaintea porţii, lângă santinele. Domeniul liceului e uriaş. E înconjurat de un zid care are deasupra fire de sârmă ghimpată. Sus, pe mai multe clădiri de cărămidă roşie, se ridică coşuri înalte, ca cele de pe uzine. Un drum asfaltat începe de la poartă şi duce către interiorul domeniului. Drumul e mărginit de spaţii verzi. Un gazon frumos. Terente, care a lăsat uşa *Cambuzei* deschisă, se uită din când în când spre prăvălia lui aflată la două sute de metri în spatele nostru.

– Clientela mea e formată doar din personalul liceului militar, a spus el. Soldaţi, gradaţi, meşteri artizani şi uneori chiar ofiţeri din administraţie.

Pe iarbă, în curtea domeniului, se văd mai multe femei. E o surpriză. Căci nu ne aşteptam să vedem femei într-o tabără militară. Ies una după alta, dintr-o clădire foarte mare de cărămidă roşie, şi duc pe capetele lor coşuri cu lenjerie. Se împrăştie pe iarbă unde se află legate de stâlpi frânghii de uscat lenjeria. Sunt spălătoresele de la liceul militar. Au părul strâns la ceafă cu bentiţe viu colorate. Poartă cămăşi kaki, precum soldaţii, descheiate la gât, şi au mânecile suflecate. Poartă fuste largi, de bumbac, roşii, albastre, verzi... Spectacolul e unul neaşteptat. La noi, la munte, nu sunt niciodată atât de multe culori; bărbaţii şi femeile de la noi se îmbracă în alb şi negru.

Femeile împrăştiate pe iarba verde a taberei militare, cu fustele lor colorate precum curcubeul, sunt tinere. Toate sunt blonde, nespus de blonde.

– Sunt ucrainence, ne lămureşte Terente. Scăpate ca prin minune. Sunt în jur de o sută în tabără. Colonelul Stancov, comandantul liceului militar, e un om generos, are o inimă de aur. Le-a cules pe fetele înviate din morţi, căci sunt cu adevărat înviate. Au ieşit din mormintele lor, ca Lazăr. Exact ca Lazăr...

Tinerele blonde, împrăştiate pe iarbă, întind cearşafuri albe cu gesturi suple, armonioase. La fel ca nişte dansatoare. E un adevărat balet. Se înalţă pe vârful picioarelor, îşi ridică braţele deasupra capului şi întind cearşafurile albe, cu gesturi încete. Apoi se apleacă ca şi cum ar face plecăciuni pentru a lua alte cearşafuri din coşurile de răchită, care sunt la picioarele lor, pe pajişte. E un balet câmpenesc... Din când în când, capetele blonde dispar în spatele cearşafurilor întinse pe frânghii, ca şi când s-ar juca de-a v-aţi ascunselea între ele... În scurt timp, curtea domeniului se umple de cearşafuri albe, agăţate pe frânghii, care flutură în vânt ca nişte aripi albe. E o feerie.

Cuvântul *ucrainence* îmi izbeşte urechile ca o muzică. Un nume pe care îl iubesc. Am făcut cu învăţătorul Pintilie, la Târgu Neamţ, mai multe „improvizaţii" despre ucraineni. Ucraina înseamnă *„ţară vecină"*. Toate popoarele pământului o numesc Ucraina, chiar şi americanii, australienii şi africanii care trăiesc

foarte departe de aici. Dar Ucraina nu este cu adevărat ţară vecină decât pentru noi, românii. Ucrainenii sunt cei mai apropiaţi vecini ai noştri. Între ei şi noi nu e decât râul Nistru. Ucrainenii sunt mai mult de treizeci de milioane. Sunt blonzi, paşnici şi evlavioşi. Trăiesc pe pământul cel mai fertil al Europei. Sunt aproape în totalitate agricultori, iar ţara lor e un grânar. Câmpurile de grâu ale Ucrainei se întind vara ca o mare nesfârşită cu valuri de aur până la orizont, unde ating câmpiile albastre ale cerului.

Capitala Ucrainei este Kievul. În acest oraş a fost întemeiată, aproape de anul o mie, Rusia. Kievul era capitala ei. Mult mai târziu, capitala Rusiei a fost aşezată la Moscova. Kievul este, de asemenea, primul oraş creştin din Rusia. La Kiev a fost construită prima biserică şi acolo au trăit primii sfinţi ai Rusiei. La Kiev a fost întemeiată prima universitate din Rusia, Academia Movileană, de către mitropolitul moldovean Petru Movilă. Toate celelalte universităţi ale Rusiei şi toate celelalte biserici, celelalte mănăstiri şi tipografii au fost făcute după modelul de la Kiev. Prin Ucraina şi prin Kiev, Hristos a intrat în Rusia. Prin Ucraina şi Kiev cultura şi civilizaţia din Occident vor pătrunde la slavii de Răsărit. Ucraina este un pământ bogat în grâu, în sfinţi şi în poeţi. Oamenii de aici sunt buni, blânzi şi paşnici. Li se spune „oameni ca miezul de pâine". Povestea ei a fost dramatică, sângeroasă. Ţara a fost ocupată de nenumărate ori, devastată şi împărţită de cuceritorii ei. În 1917, când *sovietele* vor lua puterea în Rusia, Ucraina îşi va declara independenţa, dar Armata Roşie o va anexa statului *sovietelor*, şi o nouă teroare se va abate asupra ţării vecine. Mai mare decât cea suferită de poporul ucrainean sub Ginghis-han, sub tătari ori alţi invadatori. Ucraineanul e îndrăgostit de pământ. Iubeşte câmpul pe care-l cultivă, cum ar iubi o fiinţă vie. Pentru el, pământul are suflet. Face parte din familia sa. *Sovietele* au confiscat pământul ucrainenilor, pentru a-l colectiviza şi pentru a-l cultiva, aşa cum prelucrezi materia moartă în uzine. Ţăranii din Ucraina s-au opus colectivizării pământurilor. Aşa cum s-ar fi opus colectivizării soţiilor lor. Pământul e ca o mamă. Mamele nu se colectivizează, nici soţiile. *Sovietele* i-au declarat pe ţărani în afara legii. Duşmani ai revoluţiei. *Sovietele* au ordonat exterminarea ţărănimii. Căci fără colectivizare nu există putere sovietică, şi ţăranii erau un obstacol în calea colectivizării.

Brigăzile internaţionale au distrus cu tunul satele Ucrainei de la un capăt la altul al ţării. Ţăranii au fost masacraţi. În zece ani, *Sovietele* au exterminat jumătate din poporul ucrainean. Au fost milioane de morţi. Un adevărat genocid. *Sovietele* vor hotărî exterminarea întregii populaţii. Prin înfometare. Brigăzi ale înfometării, având recruţi dintre străini, mai ales din Occident, vor veni în Ucraina şi vor confisca tot ceea ce era comestibil, ca poporul să moară de foame. Aceste brigăzi au fost numite „ventuzele grâului". Căci ele parcurgeau ţara de la un capăt la altul confiscând recoltele până la ultima boabă de grâu, de porumb şi de floarea soarelui. Locuitorii Ucrainei vor rătăci prin stepă mâncând rădăcini, scoarţa copacilor şi păscând iarbă. Vor rătăci în bande înfometate. Scheletice. Ca animalele. Nebuni de foame, vor deveni canibali, vor mânca cadavre. În fiecare iarnă, când Nistrul îngheaţă, cetele de ţărani înfometate se îngrămădesc pe gheaţă pentru a fugi spre apus. Pentru a evada din această ţară blestemată a foametei. Înfometaţii sosesc pe gheaţa Nistrului la căderea nopţii. În grupuri, cu sutele. Cu miile. *Sovietele* îi aşteaptă pe maluri cu armele lor automate. Cetele de ţărani sunt secerate de mitraliere la lumina proiectoarelor pe gheaţa râului aşa cum ai secera grâul. Şi aceasta se repetă în fiecare noapte. De seara până dimineaţa. De-a lungul Nistrului. Pe vreo mie de kilometri de râu îngheţat. De la Hotin până la Marea Neagră. De zece ani. Fără întrerupere. În fiecare noapte, în fiecare iarnă. Dimineaţa, gheaţa e plină de cadavre. Mii şi mii de morţi. Zăpada cade peste ele şi le acoperă ca o pătură albă. În fiecare zi, spre prânz, *sovietele* sparg gheaţa Nistrului cu tunul. Cadavrele sunt duse de ape spre Marea Neagră. În fiecare zi. Noaptea următoare, operaţiunea reîncepe. Câţiva dintre fugarii răniţi reuşesc să treacă Nistrul. Cad pe malul opus. Pe pământ românesc. Soldaţii care păzesc frontiera şi populaţia din satele apropiate îi îngroapă în fiecare zi pe morţii îngheţaţi ce cad pe pământul nostru. Sute de înmormântări. Morţi, îngheţaţi, chirciţi. Nu reuşesc nici măcar să-i îndrepte pentru a-i aşeza în sicrie. De câteva ori s-au produs minuni. În grămezile de cadavre îngheţate s-au aflat oameni care încă respirau. Supravieţuitori, scăpaţi ca prin minune.

Ţăranii români care locuiesc în satele de pe malul drept al Nistrului îi iau pe supravieţuitori în casele lor. Îi întind şi îi culcă pe

paturile lor. Îi dezgheaţă şi îi îngrijesc pentru a-i aduce la viaţă. Reuşesc arareori. Fiecare familie îşi face datoria de onoare de a descoperi în mormanul de morţi îngheţaţi supravieţuitori şi a-i readuce la viaţă. Ţăranii şi grănicerii români aşteaptă zorii zilei pentru a răscoli prin zăpadă, nădăjduind, plini de îndârjire, că vor descoperi supravieţuitori. Toate satele din România, de pe malul drept al Nistrului, îi primesc pe cei salvaţi de la moarte. Colonelul Stancov, comandantul liceului militar, îi adună în fiecare iarnă. Îi hrăneşte. Îi învaţă o meserie. Le dă de lucru. Şi o şansă de a trăi. Nistrul este foarte aproape. Uneori, în nopţile senine de iarnă, se aud tunurile chiar din Chişinău. Atunci oamenii îşi scot pălăriile. Cei care dorm se trezesc din pat. Se roagă. Cu toţii. Pentru victime. Se ştie că de cealaltă parte a fluviului *sovietele* ucid ţăranii. Fetele care se văd întinzând lenjeria au fost aflate printre morţii acoperiţi în zăpadă. Sunt toate scăpate ca prin minune, înviate din morţi. Au ieşit din mormintele lor de zăpadă şi de gheaţă, ca Lazăr.

Fetele înviate din morţi au intrat acum în clădirea roşie. La spălătorie. Ne-am întors la *Cambuză*. Terente ne spune că a fost martor ocular la aceste masacre. El e născut la Gura Bâcului. E un sat situat acolo unde râul Bâc, care trece prin Chişinău, se varsă în Nistru. Întreaga lui familie locuieşte în sat. Ei sunt martori la masacrele săvârşite de sovietici pe Nistru, în fiecare iarnă, în fiecare noapte. De când au luat puterea...

– Au fost vreo zece milioane de ucraineni masacraţi, în zece ani, a spus Terente. Şi câteva mii de oameni care au scăpat cu viaţă. Ca prin minune.

Dacă am să fiu admis la liceul militar, mă voi culca în fiecare noapte în aceste cearşafuri spălate de femeile ucrainence înviate din morţi. Sunt ca nişte martire care spală cămăşile pe care le voi purta. Care îmi vor cârpi ciorapii. Vor coase nasturii de la cămăşi şi, în fiecare seară, când mă voi culca pe cearşafurile spălate de ele, în fiecare dimineaţă, când îmi voi lua pe mine cămaşa şi-mi voi încălţa ciorapii, mă voi gândi la ele. Şi la milioane de ucraineni. La toţi cei care au fost masacraţi. Căci masacrul continua. În fiecare iarnă, în fiecare noapte. Aici, la Chişinău, voi auzi şi eu focurile de armă ale exterminatorilor în Ucraina. Tunuri care îi ucid pe vecinii mei evlavioşi, pe ţăranii paşnici ai Ucrainei.

9

Am părăsit *Cambuza* pe la patru după-amiază şi ne-am întors cu tramvaiul în centrul oraşului. Era prea devreme pentru a merge la cămin. Am fost obligaţi să aşteptăm încă două ceasuri pe stradă. Am intrat în catedrală ca să ne rugăm, aşteptând deschiderea dormitorului. Eram nespus de obosiţi. În bisericile ortodoxe nu există scaune unde să te aşezi. Am aprins o lumânare şi am stat în picioare înaintea uşilor altarului. Tata avea mereu valiza în mână. Aş fi vrut să-I cer lui Dumnezeu ajutorul ca să reuşesc la examene. Dar n-am îndrăznit. Mama spunea că nu trebuie să-I cer lui Dumnezeu decât esenţialul. Nu trebuie să-I soliciţi bunuri pământeşti. Căci Dumnezeu nu a promis lucruri materiale oamenilor muritori, ci lucruri veşnice oamenilor nemuritori[1]. Cei care cred în Dumnezeu pentru bunurile materiale sunt cei mai nefericiţi dintre oameni.

– Dacă eşti prea obosit, stai în genunchi, a spus tata. Am îngenuncheat. A îngenuncheat şi tata. Odihnindu-ne astfel, îngenunchează unul lângă altul, cu valiza între noi, I-am cerut lui Dumnezeu esenţialul, adică să ne facă vrednici să stăm înaintea lui la *Parusie,* în ziua Judecăţii de Apoi.

La ora şase şi jumătate ne-am dus din nou la mitropolie şi ne-am prezentat la uşa de serviciu. Era cu o jumătate de oră mai devreme. Uşa era tot închisă. Dar portarul de noapte era acolo. Ne-a văzut şi ne-a lăsat să intrăm. Dormitorul era la etaj. Era o cameră foarte frumoasă, cu tavan înalt, pereţi albi şi ferestre largi ce dădeau spre oraş şi parcul mitropoliei. Ca o sală de festivităţi. În mijlocul tavanului atârna o lustră de cristal. Pe peretele dinspre răsărit era o icoană mare de argint a Maicii Domnului. Parchetul era de lemn deschis, culoarea mierii, şi strălucea ca oglinda, mirosind, plăcut, a ceară de albine. În mijlocul camerei erau în jur de zece paturi albe de metal, ca la spital, perfect aliniate. Aveau cearşafuri albe din pânză de olandă şi pături gri deschis. Această cameră, ce foloseşte drept dormitor preoţilor nevoiaşi, a fost, cu siguranţă, mai înainte biroul vreunui episcop ori al vreunui demnitar de la mitropolie. Poate chiar biroul profesorului Tomescu.

[1] Œcumenicus, *P.G.* 119, col. 5L6, I Petru 1, 3-4.

Ne-am oprit în prag, fermecaţi de luxul în care vom dormi vreme de trei săptămâni. Paznicul de noapte, care ne-a condus în dormitor, urcând scara înaintea noastră, e bătrân, mic şi chircit. Se adresa tatălui meu spunându-i *batiuşka*, părinţele.

– În noaptea asta o să fiţi singuri în dormitor, a spus portarul. În timpul ăsta din an, preoţii de la ţară sunt prinşi cu muncile câmpului. Nu vin la oraş. Toamna, când muncile agricole se încheie, şi mai ales iarna, vin să-şi rezolve treburile la mitropolie. Atunci dormitorul e plin. Sunt chiar silit să adaug paturi până şi pe coridor... Dacă aveţi nevoie de ceva, nu vă sfiiţi să îmi cereţi. Sunt aici pentru a vă servi. Puteţi să mă căutaţi la orice oră din noapte. Nu pot să dorm. Sunt tot timpul în cămăruţa mea, în capătul culoarului. Mă cheamă Grigorie. De unde veniţi, *batiuşka*?

– Venim de la munte, din Neamţ, a răspuns tata.

– Sunt din Dubăsari, a spus paznicul de noapte. Aţi auzit de Dubăsari?

– Dubăsariul e un oraş de pe malul stâng al Nistrului, în Ucraina... La miazănoapte de Tiraspol, am spus, răspunzând ca la examene.

M-am uitat ruşinat spre tatăl meu. Căci răspunsesem fără să fiu întrebat.

– La Dubăsari sunt mulţi români, a spus paznicul de noapte. La noi, toată lumea vorbeşte româneşte. La sosirea *sovietelor*, cei care n-au fost omorâţi ori deportaţi au fugit, au trecut Nistrul spre apus. Ca mine. Dar sunt încă mulţi oameni pe partea cealaltă... Pe malul stâng al Nistrului, în Ucraina, populaţia vorbeşte româneşte la fel ca aici. *Sovietele* au trebuit să creeze chiar o republică sovietică moldovenească a cărei limbă oficială este româna. A fost creată pe 10 mai 1925. Are capitala la Tiraspol. E un teritoriu mare cât o treime din Belgia. Mai mult de zece mii de kilometri pătraţi. Pământul de aici e bun, roditor, ca pământul Canaanului, dar toată lumea fuge... Am avut noroc să plec înainte de *marea foamete*. Cei care au rămas sunt atât de înfometaţi, că îşi mănâncă morţii... Au devenit canibali. Şi nu mai au adăpost, căci satele au fost distruse cu tunul. Sărmanii *cioloveci*! Sărmanii oameni!

Grigorie se întoarce spre răsărit şi-şi face semnul crucii. Ne arată apoi sala de baie. E o cameră complet îmbrăcată cu plăcuţe de faianţă albă, cu o chiuvetă frumoasă, cu oglindă şi un duş.

În timp ce privim baia, Grigorie ne aduce două prosoape şi două bucăţi de săpun de culoarea mierii. Prosoapele pluşate sunt mari ca nişte cearşafuri, şi bucăţile de săpun sunt de cinci ori mai mari ca săpunelele noastre.

– Avem săpun şi prosoape, a spus tata.

– Chiar dacă aveţi, vă mai dau, a răspuns paznicul de noapte. Fiecare oaspete trebuie să primească un prosop şi un săpun. Acum vă las. Lipsesc o oră, nu mai mult. Mă duc la Vecernie. Paraclisul mitropoliei e jos. Odihniţi-vă bine, batiuşka!

Paznicul de noapte se întoarce îndată ca să închidă obloanele şi să aprindă lustra. Tata deschide valiza. Îmi dă cămaşa de noapte şi mă conduce la baie pentru a-mi arăta cum se folosesc robinetele de apă caldă şi de apă rece. Ştie să le folosească pentru că, la seminar, a avut duşuri şi robinete. La noi, la Petricani, duşurile şi robinetele nu sunt cunoscute. Sunt încântat de instalaţiile de la baie. Era prima oară când făceam un duş cu apă caldă. Ştiam că existau. Citisem în cărţi. Dar am asociat întotdeauna noţiunea de duş cu apă caldă cu cea a staţiunilor termale, unde apa fierbinte ţâşneşte din izvor. Nu-mi închipuiam că voi afla apă caldă la Chişinău, la palatul mitropoliei. Întreaga mea copilărie am folosit apa caldă cu zgârcenie şi cu spaimă că n-o să-mi ajungă. Căci oricât de mari erau cazanele în care îmi încălzeau apa, nu-mi ajungea niciodată ca să fac baie îndeajuns. Acum, foloseam duşul cu voluptate. Dar teama nu mă părăsea complet. Îmi era mereu teamă că apa caldă se va opri şi nu va mai curge. Că nu era îndeajuns. Mi se părea de necrezut să dureze. Că apa caldă de la robinet nu se opreşte decât odată ce acesta este închis. Eram încântat. În timp ce mă ştergeam cu prosopul pluşat uriaş, tata mi-a spus prin uşă, fără să deschidă:

– Când ieşi, să nu mergi cu picioarele goale. Ţi-am pus încălţămintea înaintea uşii. Încalţă-te, ca să nu murdăreşti parchetul.

Eram mirat de această recomandare. La noi, la ţară, îţi ştergi picioarele înainte să vii în casă când vii de afară cu încălţămintea murdară de noroi ori plină de zăpadă. Mă întrebam, nedumerit, cum aş fi putut murdări parchetul cu picioarele curate, căci tocmai ce le spălasem bine cu săpun şi multă apă caldă. Ieşind din baie, îmbrăcat cu o cămaşă lungă de noapte şi încălţat, am început să examinez parchetul cu atenţie. Voiam să înţeleg cum aş fi putut murdări parchetul cu picioarele mele foarte curate.

Am descoperit că parchetul era acoperit cu un strat subţire de ceară care îi dădea frumuseţe, strălucire şi îl făcea lunecos. Atunci am înţeles recomandarea tatălui meu, dar eram umilit de condiţia mea de om de la ţară. La noi, la sat, chiar mesele pe care mâncăm nu erau atât de frumoase, nici atât de curate ca parchetul pe care orăşenii mergeau cu încălţările lor. Tata a mers şi el să se spele. M-am întins în pat, rămânând singur în dormitor.

Cearşafurile, pereţii, parchetul miroseau frumos. Miros de curăţenie. M-am uitat la lustra de cristal şi la becul ei. Era prima oară când mă aflam într-o casă în care era lumină electrică.

Am învăţat cu învăţătorul Pintilie tot ceea ce se scrie în manualele şcolare despre electricitate. Dar în zona noastră nu exista curent electric în afară de capitală, la Piatra. Târgu Neamţ, al doilea oraş al zonei în care am petrecut cel de-al patrulea an de şcoală primară, nu avea nici el lumină electrică. Abia se instala, în timp ce eu mă aflam acolo. Şi aceasta doar experimental. Doar în vreo zece case de pe strada mare. În centrul oraşului. Unul dintre colegii mei, căruia i se instalase curentul electric, îmi povestea că în prima seară când au aprins becurile la ei, bunica lui a fost atât de mirată, că n-a mai vrut să meargă să se culce. A rămas trează toată noaptea. A scos din sertare toată lenjeria şi până dimineaţa a cârpit, a cusut, a brodat şi a tricotat. Era mirată să poată coase, broda şi cârpi în miez de noapte, la fel ca ziua.

Acum eram ca bunica colegului meu de la Târgu Neamţ. Eram frânt de oboseală, dar nu voiam să închid ochii. Cum aş fi putut dormi când totul în jurul meu strălucea de o lumină atât de mare şi de orbitoare? Îmi venea să citesc, să scriu şi să studiez toată noaptea, până dimineaţa. Voiam să profit de lumina electrică foarte puternică. Cum să dormi când ai fericirea de a avea o atât de frumoasă lumină? Lumina electrică e o minune realizată de oameni. Am fost copleşit de orgoliu. Căci sunt om. Şi oamenii sunt în stare să înfăptuiască minuni. La fel ca Dumnezeu. Mi-am amintit că în urmă cu două mii de ani, când apostolii, în Palestina, erau uimiţi de minunile înfăptuite de Învăţătorul lor, Hristos le-a spus: „Cel ce crede în Mine va face şi el lucrările pe care le fac Eu şi mai mari decât acestea va face."[1]

[1] Ioan 14, 12.

Făgăduinţa lui Hristos s-a realizat. Oamenii fac astăzi minuni. La fel ca Dumnezeu. Omul poate lumina noaptea. Ca soarele. Totul cum se spune în Apocalipsă: „Şi cetatea nu are trebuinţă de soare, nici de lună, ca să o lumineze, căci slava lui Dumnezeu a luminat-o şi făclia ei este Mielul."[1]

Am făcut semnul crucii pe pernă şi am adormit fericit. A doua zi, când am deschis ochii, tata se afla lângă patul meu. Era deja îmbrăcat, gata de plecare.

– Te-am trezit pentru că trebuie. Ştiu că ţi-e somn. Dar trebuie. La ora şase trebuie să plecăm din dormitor. Aşa e regulamentul. Nu avem dreptul să mai rămânem nici măcar un minut după ora şase dimineaţa. Îmbracă-te repede. Mai avem un sfert de oră.

M-am îmbrăcat degrabă. Deodată, m-am oprit: cămaşa mea din ajun, cămaşa cu care călătorisem în tren şi care ieri seară era neagră la gât şi cu manşetele ca şi cum ar fi fost pătate de smoală, era acum curată, albă ca zăpada. Şosetele, la fel. Încălţămintea strălucea. Curăţată şi dată cu cremă perfect. Mi-am ridicat ochii miraţi spre tata.

– Trebuie să ne prezentăm corect la liceul militar, a spus tata. Curaţi. Astăzi începe examenul. E 10 iulie... Am spălat cămăşile noastre, şosetele şi lenjeria de corp. Aveam nevoie neapărat...

Eram surprins şi emoţionat, aflând că noaptea tata spălase şosetele şi cămaşa mea, încât cu mare osteneală mi-am putut opri lacrimile. Îmi venea să sar la gâtul său şi să mă cuibăresc la pieptul lui, să-l îmbrăţişez şi să-i spun că de aici înainte eu o să spăl cămăşile şi şosetele noastre. Pentru a fi curaţi şi aşa cum trebuie a doua zi. Că nu eram o povară pentru el... Tata nu m-a lăsat să vorbesc. A schimbat subiectul şi mi-a spus:

– Paznicul de noapte, Grigorie, om cumsecade, a fost de acord să ne lăsăm valiza, pe timpul zilei, în cămăruţa lui, cu toate că este strict interzis de regulamentul căminului. A ascuns-o sub patul lui de campanie. Nimeni nu o va vedea. Am luat doar penarul tău. După regulamentul concursului publicat în *Monitorul oficial,* candidaţii nu au dreptul să aibă vreo carte, caiet ori hârtie scrisă asupra lor. Dar sunt obligaţi să se prezinte la examen cu un toc şi cu peniţe de schimb. Cerneală va fi pe fiecare bancă. Astăzi e

[1] Apocalipsa 21, 23.

examenul medical, dar s-ar putea, totuşi, să se ceară candidaţilor să scrie ceva. E mai bine să avem tocul cu noi.

Am coborât. Paznicul de noapte ne-a urat succes. În faţa mitropoliei, cisternele municipalităţii spălau strada şi trotuarul. Grădinarii stropeau iarba din jurul catedralei. Iarba şi florile stropite miroseau frumos ca în timpul cositului de la munte; ca la noi. Pe bulevardul Alexandru cel Bun, care duce la liceul militar, se află grădina publică din Chişinău. O grădină uriaşă. Am intrat. Abia se deschideau porţile. Pe frumoasele alei nu era nimeni. Alături de chioşcul fanfarei, o gheretă din lemn unde se vindeau îngheţată, bomboane şi băuturi răcoritoare tocmai ce se deschisese. Tata a cumpărat doi bublicichi, doi covrigi mari, abia scoşi din cuptor, şi două pahare de cvas. Ne-am aşezat pe o bancă chiar în faţa chioşcului. Am mâncat bublicichi, uitându-ne la flori şi bând, apoi, cvasul. Era un mic dejun regesc. Ne-am hotărât să venim aici în fiecare dimineaţă şi să luăm micul dejun, la fel ca astăzi: bublicichi şi două pahare de cvas.

10

Pe 13 iulie 1928, la ora zece dimineaţa, m-am prezentat la concurs. La examenul medical.

Probele începuseră pe 10 iulie, aşa cum se prevăzuse. Mă aflam la Chişinău de trei zile şi aşteptam, în fiecare dimineaţă, la ora opt, înaintea liceului. Dar candidaţii erau strigaţi în ordinea alfabetică. Câteva sute în fiecare zi. Numele meu începe cu litera G. E a şaptea literă a alfabetului. A trebuit, aşadar, să aştept timp de trei zile ca să fie examinaţi candidaţii al căror nume începea cu una dintre cele şase litere de dinaintea iniţialei mele. În sfârşit, a venit rândul literei G.

La ora opt fără zece, candidaţii şi părinţii lor erau adunaţi în curtea liceului. O mulţime imensă. Un tânăr ofiţer, urcat pe estradă, cu o portavoce, a citit numele candidaţilor ce urmau să fie examinaţi în acea zi. Era o linişte totală. O linişte grea. Am auzit numele meu. Mi s-a făcut deodată teamă. Teamă de a mă prezenta la examene. Aş fi vrut să mă ascund, să dau înapoi, dar era deja prea târziu. Mă aflam într-un grup de câteva sute de băieţi. L-am urmat pe ofiţerul care tocmai ne citise numele pe listă. Am ieşit

mai întâi în curtea liceului pentru a merge în stradă şi din stradă am intrat în liceul militar. Pe uşa principală. Am urcat în grup compact, încet, scara monumentală din marmură albă.

Părinţii s-au adunat degrabă pe trotuarul opus pentru a se uita cum intrăm în holul uriaş şi cum ne facem mai apoi nevăzuţi. La fiecare treaptă pe care o urcam, inima îmi bătea tot mai tare. Îmi era teamă. În spatele meu, ceilalţi candidaţi mă împingeau înainte. Nu mai puteam să dau înapoi. Nu-mi mai rămânea altceva decât să înaintez.

Nu-mi mai fusese teamă mai înainte. Acum, teama a venit pe neaşteptate, era cu totul nouă. Teama îl cuprinde pe om în momentul unei hotărâri capitale, irevocabile. Hristos Însuşi a cunoscut această teamă pe Muntele Măslinilor înainte să bea paharul. E o teamă asemănătoare cu cea pe care trebuie s-o fi avut Cezar înainte de trecerea Rubiconului. Şi chiar Alexandru cel Mare înainte de a tăia nodul gordian. E teama pe care o încearcă naufragiaţii când închid ochii şi se aruncă în apă din nava lor cuprinsă de flăcări.

Îmi era teamă, căci nu eram un candidat ca toţi ceilalţi. Dacă nu reuşeam la examen, n-aş mai fi avut nici o altă şansă. Nu puteam să ajung preot ca tatăl meu. Nu puteam să merg la seminar ori la vreo altă şcoală. Nu aveam bani. Nu puteam să rămân în sat, căci nu aveam nici pământ, nici animale. Intrarea mea la liceul militar era singura şansă de viitor. Unica şansă. Dacă nu, ar fi urmat golul, neantul. Eram *obligat* să reuşesc. Din această cauză îmi era atât de teamă. Şi m-am simţit pe neaşteptate singur. Nespus de singur. O singurătate de neînchipuit. În faţa probelor capitale, omul este singur. Şi la Judecata de Apoi va fi astfel. În acea zi, înaintea tronului lui Dumnezeu, vom fi cu toţii singuri. Nu ne va însoţi nimeni. Nici fratele geamăn, nici mama, nici soţia, nici cel mai bun prieten nu se va afla alături de noi. Nimeni. Am trecut pragul monumentalei uşi şi mă aflam în imensul hol acoperit cu mozaic multicolor, lângă frumoasele coloane de marmură. Eram uluit.

Din stradă văzusem frumosul hol al liceului şi eram plin de admiraţie. Dar era prima oară când mă aflam înăuntru. Deodată, teama, angoasa vor dispărea. Ca prin farmec. S-au făcut nevăzute. Ca ceaţa. Am devenit dintr-odată stăpân pe mine şi am prins

iarăşi curaj. Puteam să înfrunt orice fel de probă. Mai mult decât atât: eram destins, fericit. Îmi era suficient să văd în jurul meu frumuseţea mozaicului pe care păşeam, splendoarea coloanelor şi scara dublă de marmură, ce urca din hol, la etaj, pentru a mă simţi bine. Eram cuprins de curaj şi de putere. Mă simţeam eu însumi, cu adevărata mea identitate. Această schimbare survenise brusc. Şi mereu se petrece asta. De îndată ce intru într-o clădire monumentală şi frumoasă, mă simt bine. Sunt în largul meu şi destins. Toată teama, toată spaima şi neliniştea dispar. Înot în bucurie, în plenitudine, în fericire. Schimbarea care se produsese în mine era firească. Iată de ce. Pentru noi, creştinii, scopul existenţei pământeşti e întoarcerea în cer, în Rai. Căci acolo sus se află adevărata noastră patrie, singurul loc unde ne simţim bine, ca la noi acasă.

Avem puţine informaţii despre Rai. În afară de câteva detalii, arătate de Sfântul Ioan în Apocalipsă şi la alţi profeţi, nu ştim nimic despre locul viitoarei noastre sălăşluiri. Ceea ce ştim sigur e că Raiul este frumos. De o frumuseţe pe care nici măcar nu ne-o putem închipui. Nimic nu-l depăşeşte în splendoare şi în măreţie. În Rai se află măreţia supremă, sublimă. În timpul întregii vieţi pământeşti grija noastră de căpătâi e de a ajunge în acest loc al frumuseţii supreme. În Rai. Toate celelalte scopuri pe care ni le propunem în timpul vieţii noastre de pe pământ sunt secundare, vremelnice, provizorii.

De fiecare dată când noi întâlnim aici, pe pământ, un loc, în care ceva depăşeşte frumuseţea obişnuită, avem parte de o pregustare a Raiului. Privind frumuseţea de pe pământ, ne gândim în mod automat la Rai. Când întâlnim o pasăre cu penele strălucitoare, spunem că este o pasăre a Paradisului. Când vedem un chip de copil, spunem că este un chip de înger. Frumuseţea ne duce în apropierea cerului şi, în mod automat, ne simţim bine. La fel ca navigatorii care, după ce au rătăcit pe ape în mijlocul furtunii, zăresc în depărtare pământul, locul în care se vor afla în siguranţă. Când sunt pe mare, doar simpla vedere a uscatului îi liniştеşte pe marinari şi le dă pace şi curaj. Simplul fapt că mă aflam pe holul magnific al liceului militar m-a făcut să-mi recâştig pacea. Căci holul este frumos. Iar frumuseţea este patria oricărui om. E Raiul.

De îndată ce am pus piciorul pe mozaicul multicolor şi am văzut lângă mine coloanele monumentale şi frumoasa scară de mar-

mură albă, mi-am recăpătat liniştea. Nu mai era în sufletul meu nici tulburare, nici spaimă. Şi astfel mă voi simţi în momentul în care voi merge spre patria noastră. Era o pregustare a Raiului. Căci omul a fost creat ca să trăiască în Rai. E o condiţie firească. Existenţa pe pământ nu este decât un accident. Un accident care nu durează, din fericire, decât câteva decenii. Nici măcar o sută de ani... Omul revine, după aceea, acasă. În patria lui dintru început. Moartea e o revenire în patrie. Din acest motiv, cu cât frumuseţea pe care o întâlnim este mai mare, cu atât ne simţim mai în voia noastră. Înaintea frumuseţii ne aflăm în plenitudine, în fericire.

Păşeam pentru prima oară pe mozaicul holului liceului militar din Chişinău cu senzaţia de împlinire, de bine şi de fericire. Ca şi cum aş fi fost primit în Paradis. Am urcat scara dublă de marmură care duce la etaj. Sus, în marea sală de ceremonii, era comisia medicală, formată din vreo zece medici, ofiţeri superiori. Înainte de a ne prezenta în faţa lor, am fost împărţiţi în mai multe grupuri, apoi am fost introduşi într-o cameră goală, unde nu se aflau decât câteva bănci de-a lungul pereţilor. Eram în jur de treizeci de candidaţi. Ni s-a ordonat să ne dezbrăcăm şi să aranjăm cu grijă hainele noastre pe bănci. A urmat apoi examenul medical. Am fost introdus într-o cabină, în spatele unui panou metalic, negru şi rece. Era examenul radiologic. Căpitanul, în bluză albă şi cu chipiu, stătea de cealaltă parte a panoului. Pe întuneric. Mi-a ordonat să respir adânc şi să nu mişc. Apoi, să mă întorc.

Învăţasem cu dascălul Pintilie ce este o radiografie. Ştiam că medicul militar cerceta cu ajutorul razelor X oasele mele, plămânii şi inima. Examina interiorul corpului meu. Şi aveam un sentiment de împăcare, după cum spune psalmistul, care Îi cere lui Dumnezeu să-i cerceteze inima, gândurile şi măruntaiele pentru a verifica dacă nu are ceva rău întru el. Aveam în minte cuvintele psalmului 25: „*Proba me, Domine, et sonda me*... Cercetează-mă, Doamne, şi mă cearcă; aprinde rărunchii şi inima mea. Că mila Ta este înaintea ochilor mei şi bine mi-a plăcut adevărul Tău." Examenul radiologic era pentru mine o repetiţie a ceea ce se va întâmpla la Judecata de Apoi, când Dumnezeu va scruta inima şi rărunchii mei... Ofiţerul a aprins lumina în cabină. M-a chemat în faţa lui şi m-a întrebat:

– De unde vii, băiete? În ce munţi te-ai născut?

I-am răspuns că eram din Neamţ. Din Ţara de Sus a Moldovei. Eram mirat că ştie că mă născusem la munte.

– N-ai făcut niciodată raze? N-ai făcut niciodată vreo radioscopie până acum?, a întrebat medicul. Ei bine, află, băiete, că ai o inimă foarte bună. O inimă dreaptă. Perfect verticală. Ştiai? Nu. Bucură-te! Căci nu e dat tuturor să aibă o inimă verticală. Majoritatea oamenilor, şi eu nu fac excepţie, au inima oblică. Aplecată pe o parte şi pe alta. Există chiar inimi orizontale, culcate de-a dreptul în piept. Desigur, nu e greşeala lor. E vorba de ereditate. Dar tu, tu ai inima verticală, dreaptă. Perfect perpendiculară. Încearcă să trăieşti după dreptatea şi verticalitatea inimii pe care Dumnezeu a aşezat-o în pieptul tău! Du-te, voinicule, du-te...

Am roşit până-n vârful urechilor. Obrajii îmi ardeau. Am ieşit din cabină sub privirea prietenească a ofiţerului radiolog. Un infirmier în bluză albă m-a luat de mână şi m-a pus la un alt aparat pentru a-mi măsura înălţimea. Apoi am fost cântărit. Eram din ce în ce mai desprins de pământ. Aveam senzaţia că fac o călătorie aşa cum o vom face după moarte, când îngerii ne vor cântări înainte de a merge în faţa lui Dumnezeu, la Judecata de Apoi. Căci în acea zi se vor cântări păcatele noastre şi faptele noastre în prezenţa îngerilor. Eram întărit în această viziune de faptul că toţi infirmierii şi doctorii care ne examinau purtau bluze albe, marcate cu crucea roşie. Un sergent sanitar mi-a măsurat pieptul cu un metru de croitorie. Mi-a ordonat să inspir şi să expir de mai multe ori şi de fiecare dată mi-a măsurat pieptul. Apoi mi-a arătat un tub, precum cel al narghilelelor, şi mi-a spus să aspir profund şi să suflu acolo. În timp ce suflam în tubul de sticlă, o limbă subţire indica cantitatea de aer din plămânii mei.

– Din ce munţi vii?, m-a întrebat sergentul.

Aceeaşi întrebare pe care mi-o pusese şi căpitanul radiolog. I-am răspuns în acelaşi mod.

– Bravo, băiete! Ai plămâni adevăraţi, de om de la munte!

Eram uşurat. Mă temeam de acest examen medical. Eram într-o condiţie fizică foarte proastă. În primul rând, din cauza ochilor mei roşii. Apoi, pentru că aerul din Chişinău nu-mi pria, fiind apăsător şi greu. Era foarte cald şi respiram greu. Mă durea stomacul. Aveam crampe. Bublicichi, cvasul şi borşul zilnic nu le suportam prea bine, dar mai ales era oboseala de douăsprezece

ore pe care trebuia să o suportăm în fiecare zi în stradă în căutarea unei bănci pentru a ne aşeza.

Am fost condus în faţa unui alt ofiţer. Era oftalmologul militar. Mi-a întors pleoapele cu un instrument metalic aşa cum ai da pe dos buzunarele unei haine. S-a uitat înlăuntrul pleoapelor mele ca să descopere dacă nu aveam conjunctivită ori vreo altă boală. M-a pus să citesc de la distanţă şi mi-a arătat cartoane multicolore mari cât nişte cărţi de joc, cerându-mi să-i spun culoarea fiecăruia dintre ele. Era logic să fiu supus unui asemenea examen. Dacă eram admis la liceul militar, deveneam un Vultur regal. Trebuia, aşadar, să am o vedere perfectă. La fel ca vulturul. Să văd totul de departe ca şi de-aproape, să disting culorile, să am pleoapele sănătoase. Ambele. Examinându-mă, oftalmologul i-a cerut unui infirmier:

– Lanterna pentru examenul fundului de ochi!

Infirmierul în bluză albă i-a dat o lampă pe care şi-a fixat-o în frunte. A aprins-o şi mi-a spus să-l privesc în faţă fără să mişc. Apoi s-a uitat îndelung în fundul ochilor mei. Eram fascinat. Nu ştiam că medicii pot să facă aceasta. Eram convins până atunci că privilegiul de a privi în fundul ochilor aparţine lui Dumnezeu. Doar El singur vede în străfundul ochilor noştri şi în inima noastră, unde se află secretele noastre şi gândurile cele mai intime. Simţeam căldura luminii ca o catifea pe pupilele mele. Ţineam pleoapele deschise, ca doctorul să poată citi fundul ochilor mei ca într-o carte.

– Fundul de ochi e în regulă!, a declarat ofiţerul oftalmolog.

Ceea ce infirmierul, aşezat lângă el, a scris îndată în faţa mea.

Timp de o oră am trecut nenumărate probe. N-am fost cruţat de nimic. Mi-au fost examinate picioarele pentru a verifica dacă erau normale, robuste şi aveau reflexe bune. Mi-au fost inspectate coastele, unele după altele, claviculele. Stomacul. Gura. Gingiile, dinţii şi gâtul. Mi s-a examinat nasul şi apoi urechile. Cu atenţie. La fel de bine la interior, cât şi exterior. Căci dacă eram admis la liceul militar, urma să devin într-o zi ofiţer. A fi ofiţer înseamnă nu doar să fii viteaz, instruit şi gata să-ţi dai viaţa pentru apărarea patriei şi a poporului tău. Ofiţerul trebuie să fie un om frumos. Frumuseţea este mai importantă decât pentru actori. Actorul e pe scenă, însă doar pentru câteva ceasuri, seara, în timpul

spectacolului, în timp ce ofiţerul e mereu înaintea soldaţilor, la fel ca pe scenă. Soldaţii îl privesc şi-l examinează fără încetare din cap până-n picioare, îl judecă. Dacă ofiţerul are nasul şi urechile prea mari ori prea mici, soldaţii râd de el. Ofiţerul nu poate avea urechile clăpăuge, nu s-ar impune astfel înaintea oamenilor săi. Pentru a fi ascultat de soldaţi, de supuşii săi, ofiţerul trebuie să fie frumos. Ca soldaţii să poată să-l privească cu plăcere şi să-l admire. Am înţeles perfect, aşadar, pentru ce studiau cu atâta minuţiozitate chipul meu şi întreg corpul, pentru a verifica dacă nu aveam cicatrice, pete, diformităţi. Voiau să se asigure că umerii mei erau destul de largi şi mai ales dacă ei erau drepţi. Căci pe umerii mei urma să port galoane. S-au uitat chiar şi la degetele de la cele două mâini. Îndelung. La degetele de la picioare şi la talpă. Am aflat că există oameni care au talpa plată. Un om normal trebuie să aibă talpa picioarelor boltită. E foarte important. Nu ştiam mai înainte, dar mi s-a părut că e foarte frumos ca omul care este cununa creaţiei să aibă trupul plasat pe două bolţi. Bolţi planetare. Precum templele. Căci omul este şi el un templu.

Examenul medical a fost pentru mine ca o repetiţie generală a probelor la care voi fi supus înainte de Judecata de Apoi. Căci înainte de a mă prezenta în faţa tronului lui Dumnezeu voi fi ca aici, la liceul militar, măsurat, cântărit, în prezenţa îngerilor, interogat şi ascultat.

După examene, am fost condus din nou, tot gol, în marea sală de ceremonii. Acolo totul era frumos, strălucitor, minunat. Vreo zece ofiţeri superiori în uniforme strălucitoare stăteau în spatele unei mese aurite, pe o estradă acoperită cu un minunat covor roşu. Comisia era prezidată de un medic colonel. M-a întrebat cum mă cheamă, unde m-am născut, despre profesia tatălui meu... şi multe altele... Nu dădea deloc atenţie răspunsurilor mele. Avea grijă doar să vadă dacă pronunţam bine cuvintele, dacă mă exprimam uşor, dacă nu eram bâlbâit, dacă trupul meu era drept, dacă nu mă balansam ca gâştele sau dacă nu mă uitam cruciş. Ceilalţi ofiţeri superiori mă priveau, mă observau întru toate şi notau fiecare pe hârtie aprecierile lor.

– Bine, băiete! Bine! Poţi să mergi!, a spus colonelul.

Am crezut că văd pe chipul lui un zâmbet de satisfacţie şi am înţeles atunci că am fost admis la probele medicale. Un infirmier

m-a condus din nou în sala unde ne dezbrăcasem de haine. M-am îmbrăcat în fugă şi am coborât în stradă. Eram foarte obosit. Ca şi când tăiasem lemne. Tata mă aştepta în faţa liceului, pe trotuar, împreună cu ceilalţi părinţi ai candidaţilor.

– Cum a fost?, m-a întrebat el.

Ştia că rezultatele vor fi afişate peste patruzeci şi opt de ore. Dar era nerăbdător.

– Cred că am reuşit. Sunt chiar sigur.

– De unde ştii? Ce te faci să crezi asta?, a stăruit el. Ţi-au spus?

– Nu, dar mi-au spus: „Ai o inimă frumoasă, băiete. O inimă dreaptă, verticală! Puţini oameni care să aibă inima verticală în pieptul lor..."

– Cine ţi-a spus asta?

– Ei mi-au spus, tată! M-au examinat cu raze X. Apoi mi-au cercetat fundul de ochi. Şi doctorul a spus: „Fundul de ochi e bun." Iar infirmierul a scris asta.

– S-a uitat la fundul ochilor tăi?

– Da, tată. Au inspectat chiar şi bolta planetară şi fiecare dintre oasele mele.

I-am povestit totul tatălui meu dintru început. M-a ascultat tăcut. Erau lucruri noi pentru el. Nu înţelegea deloc. Nu făcuse niciodată astfel de examinări. La seminar nu li se examinează candidaţilor fundul de ochi şi nu le sunt verificate tălpile, ca să se constate că au o frumoasă boltă planetară... Vorbeam în timp ce mergeam şi ne-am oprit în faţa porţii grădinii publice în care am intrat.

– Vrei să bei un cvas?, a întrebat tata. Vrei să mănânci un bublicichi?

– Nu, tată, nu mi-e foame, nu mi-e sete! Sunt foarte bucuros că mi-au spus că aveam o inimă dreaptă, perfect verticală. Nu ştiam. Mi-au spus că aceasta e ereditară. De la tine, tată, am moştenit inima mea dreaptă şi verticală. Medicul radiolog mi-a spus. Dar, desigur, inima ta e şi mai dreaptă şi mai verticală ca a mea.

11

Am reuşit la examenul medical. Astăzi, 21 iulie 1928, trebuie să trecem prima probă scrisă. La matematică. Numărul candidaţilor scade în mod regulat. Suntem în fiecare zi tot mai puţini ca în ajun. Candidaţii eliminaţi se fac nevăzuţi fără să-şi ia rămas bun. Umiliţi. În această dimineaţă m-am trezit mai greu ca de obicei. Trupul meu era întru totul înţepenit. Şi-mi era somn. Capul îmi era greu. Mi-am frecat ochii şi i-am spus tatei:

– Astăzi capul nu mai e cum a fost... Mi-e frică să mă duc la examene. Nu mă simt prea bine.

Tata a râs de mine.

– Te porţi ca un cal, mi-a spus el.

– Cum ca un cal?, i-am spus.

Mă simţeam jignit.

– Caii de la Petrodava se poartă la fel ca tine, mi-a spus tata. În timpul războiului, vânătorii de munte au fost trimişi să lupte la câmpie. Au luat cu ei caii mărunţi de la munte ca să le care armele grele, muniţiile şi proviziile. De cum au sosit la câmpie, caii mărunţi au fost cuprinşi de langoare. Şi-au pierdut pofta de mâncare. Slăbeau. Le-a căzut părul de pe ei. S-a crezut, mai întâi, că e vorba de epizootie. Au chemat medicii veterinari. Şi-au dat seama că aceşti cai mărunţi de munte nu suportau şesul. Pielea lor era iritată până la sânge de praf, căldură şi aerul murdar. Sufereau de lipsa de altitudine. La munte nu e nici măcar un fir de praf, căci pământul e pietros şi curăţat fără încetare de vânt. La altitudine, norii trec asemenea unor bureţi îmbibaţi cu apă şi curăţă păşunile, drumurile, casele şi pădurile. Norii spală de mai multe ori pe zi fiecare frunză de copac. Aerul este curat şi străveziu ca un geam. Aici respiri cu toţi porii pielii tale. Nu doar cu plămânii. La câmpie, porii sunt astupaţi de praf. Îmbâcsiţi de căldură. Caii mărunţi se sufocă, dar oamenii nu. S-au bătut la câmpie ca leii. Nu trebuie să te laşi asfixiat de câmpie asemenea cailor. Nu eşti un cal, eşti om.

Cuvintele tatălui meu m-au mişcat. M-am ridicat şi după o oră intram în curtea liceului militar cu un pas ferm şi hotărât. Ofiţerul de serviciu făcea apelul băieţilor în ordinea alfabetică.

Examenul scris se derula simultan în zece săli diferite, în grupe de câte cincizeci de candidaţi şi în două serii. Mă aflam

la mijlocul celor cincizeci de băieţi. Ne-au scos în curte, apoi în stradă, şi din stradă am intrat în clădirea liceului pe scara principală, sub privirile părinţilor care erau adunaţi pe trotuarul de vizavi.

Am fost apoi aliniaţi pe culoarul ce avea pe jos mozaic. În faţa uşii sălii de examen stăteau santinele. Câte două la fiecare sală, în poziţie de drepţi. Alături de ele se afla o masă pe care erau două coşuri de răchită. Ofiţerul ne-a spus:

– Puneţi în coşuri cărţile, caietele, sacoşele, servietele şi toate obiectele voastre personale. E strict interzis candidaţilor să intre în sala de examen cu alte obiecte în afara tocului.

Am făcut ce ni s-a spus, punând, unul după altul, toate obiectele noastre în coşuri. Am intrat în sala de examen cu tocul în mână. Eram foarte emoţionaţi. Era un moment solemn.

Această sală de examen era mare, luminoasă, cu tavanul înalt şi pereţii albi. Băncile erau aliniate pe patru rânduri. Pe estradă era un maior în uniformă, iar alături doi profesori în civil cu chipuri grave. Stăteau nemişcaţi precum statuile. Patru ofiţeri ne aşteptau în picioare, aşezaţi în cele patru colţuri ale încăperii. Erau acolo pentru a supraveghea şi cel mai mic dintre gesturile noastre.

Sala avea opt ferestre mari ce dădeau spre bulevardul Alexandru cel Bun. Erau închise conform regulamentului şi rămâneau închise, ca nimeni de afară să nu poată arunca candidaţilor bileţele cu rezolvarea problemelor de la examen. În timpul concursului, nimeni, nici chiar generalul, nu avea dreptul să intre în sala de examen. Am intrat cu toţii. S-a închis uşa. Ne-am aşezat. Maiorul ne-a spus:

– Astăzi veţi avea proba scrisă la matematică. Aveţi două ore pentru a rezolva subiectele. Uitaţi-vă la pendula de perete din faţa voastră şi chivernisiţi-vă bine timpul. Cei patru ofiţeri prezenţi aici vă vor distribui hârtiile de examen. Sunt ştampilate. Sunt aici, în acest pachet, pe care îl deschid înaintea voastră. E trimis de Ministerul de Război sigilat.

Maiorul a desfăcut sfoara pachetului şi a rupt sigiliul de ceară roşie. A scos o hârtie de examen şi ne-a arătat-o.

– Fiecare va primi o copie. E dublă, are patru pagini. Pe prima pagină, sus în stânga, e lipit un plic. În plic e un mic carton. Scoateţi-l şi vă scrieţi numele şi prenumele şi apoi puneţi-l din nou în

plic şi lipiţi-l. Astfel, foile de examen vor fi anonime. Plicurile nu se vor deschide decât după corectarea şi notarea textelor. Imparţialitatea este totală. Sus, pe prima pagină, sunt tipărite trei probleme. Veţi alege una singură şi o veţi rezolva. Aveţi două ore pentru asta. E strict interzis candidaţilor să vorbească între ei, să facă semne şi să se uite la vecin. Cei care nu respectă aceste reguli vor fi imediat daţi afară, eliminaţi din examen. De îndată ce a încheiat lucrul, candidatul se ridică şi aşteaptă în picioare ca un ofiţer să vină la banca lui şi să-i ia foaia de examen. Candidatul va ieşi apoi din clasă mergând în vârful picioarelor, fără zgomot, ca să nu-i deranjeze pe colegi.

Vocea maiorului e aspră, solemnă. Îţi îngheaţă sângele în vene. Candidaţii ascultă nemişcaţi în băncile lor. Ca de piatră. Paralizaţi de emoţie. Cei patru ofiţeri distribuie foile punându-le înaintea fiecărui candidat pe bancă. Liniştea e totală. Nu se aude decât tic-tac-ul pendulei şi zgomotul foilor pe care cei patru ofiţeri le aşază pe pupitre.

M-am uitat la pendulă. Era opt şi jumătate. Am citit prima problemă tipărită cu litere mari de tipar în partea de sus a paginii. Era o problemă uşoară. De un an, rezolvasem sute şi sute de probleme la fel ca aceasta, zeci de probleme în fiecare zi. Învăţătorul Pintilie scotea pe neaşteptate ceasul din buzunar şi-l aşeza pe masă în faţa mea, spunându-mi: „Improvizaţie!, iată o problemă. N-ai decât zece minute ca să o rezolvi!"

Acum am procedat în acelaşi fel: am rezolvat prima problemă fără să pierd timpul. Fără să le citesc pe următoarele. Ca la extemporal. În zece minute. Când am terminat, m-am uitat la pendulă. Era nouă fără douăzeci. Nu depăşisem timpul prescris pentru extemporal. M-am uitat în dreapta şi în stânga. Discret. Fără să ridic capul. Nici unul dintre colegii mei nu începuse încă. Erau cu toţii aplecaţi pe foile albe, emoţionaţi, concentraţi. Reflectau. Conform consemnelor, trebuia să mă ridic şi să aştept în picioare ca un ofiţer să vină să-mi ia foaia, căci rezolvasem una dintre cele trei probleme. Terminasem examenul scris la matematică. Dar nu îndrăzneam să mă ridic. Una ca asta i-ar fi jignit pe colegii mei. Ar fi fost răniţi şi tulburaţi. Nu se cuvenea să fac aşa ceva. Cu toate acestea, nu puteam să stau fără să fac nimic. Am citit a doua problemă. Era mai simplă decât prima. Apoi am rezolvat a treia

problemă. În acelaşi ritm. Fiecare în zece minute. Ca la *improvizaţii*. Cum aveam obiceiul să fac.

M-am uitat în dreapta şi în stânga. Eram satisfăcut. Aveam de rezolvat o singură problemă din trei în două ore şi le rezolvasem pe toate trei în treizeci de minute. Era o performanţă. Reuşisem acest tur de forţă, căci aveam antrenament. De un an nu făceam decât asta. Matematica e la fel ca mecanica. Ca la repararea unui ceas. O problemă de matematică este asemănătoare cu mecanismul unui ceas. Cel care demontează un ceas, bucată cu bucată, pentru a-l monta din nou, dacă repetă operaţiunea în mai multe rânduri, e capabil să monteze şi să demonteze toate ceasurile din lume. Tot astfel stau lucrurile şi cu matematica.

Aveam satisfacţia muncii bine făcute şi bine încheiate. Ca un artizan. Nu eram deloc orgolios. Nu mă simţeam superior. Am privit spre colegii mei. Nici unul dintre ei nu se hotărâse încă pe care dintre cele trei probleme să o aleagă. Se gândeau. În timp ce priveam în jurul meu, s-a petrecut un lucru grav. Cei cincizeci de candidaţi îşi vor ridica capetele lor. Îşi întorseseră cu toţii privirea spre mine. Erau îngroziţi. Am simţit că-mi ard obrajii. Am privit spre estrada unde se afla comisia. Maiorul şi-a îndreptat degetul acuzator spre mine. Mâna întinsă era ca o sabie. Eram încremenit de spaimă. Dar nu înţelegeam nimic. Nu pricepeam despre ce este vorba. Unul dintre ofiţeri s-a îndreptat spre mine. Maiorul a continuat să mă arate cu mâna întinsă, cu degetul său. Candidaţii mă priveau şi ei. Erau la fel de panicaţi ca mine.

– Ce ai?, m-a întrebat ofiţerul.

Venise foarte aproape de mine şi-mi vorbea cu voce joasă. Îi simţeam respiraţia caldă în ureche, ceafă şi obrazul stâng. Îi simţeam căldura trupului, mirosul uniformei şi chiar pe cel al cizmelor de piele. M-am ridicat.

– Stai jos!, a ordonat ofiţerul. Lucrează fără să te uiţi în dreapta şi în stânga. Ai înţeles? Dacă mai faci, vei fi dat afară.

Mi-am ridicat ochii spre el fără să spun nimic. Eram sugrumat de emoţie. Era proaspăt ras. Obrajii îi miroseau a apă de colonie. Privirea lui era severă, dar lipsită de răutate. Aveam chiar senzaţia că-i este milă de mine. A mai spus:

– E interzis să te uiţi la lucrările vecinilor. Apucă-te din nou de lucru.

– Am terminat!, i-am spus ca şi cum mi-aş fi cerut iertare.

Ca şi cum aş fi cerut îndurare. Căci nu mă simţeam în largul meu. Eram copleşit. Zdrobit.

– Ai terminat?, a întrebat ofiţerul surprins.

– Da, domnule!, am răspuns, disculpându-mă.

– Ai rezolvat una dintre cele trei probleme, complet?, m-a întrebat.

– Le-am rezolvat pe toate trei, domnule.

– Ridică-te şi stai în picioare, mi-a ordonat el.

Nu mă credea. A luat foaia şi fără să o privească a pus-o pe masa comisiei, apoi, cu un gest tranşant al mâinii sale drepte, ca o lovitură de spadă, mi-a făcut semn să ies. Nu era nici o îndoială. Era ordin de a părăsi sala. Eram dat afară. Candidaţii deveniseră palizi. Privirile lor, pline de compasiune, de milă, erau îndreptate spre mine. Simţeam ochii plini de milă ai celor cincizeci de băieţi înfipţi în pielea mea ca nişte vârfuri de lance. Am plecat ochii şi am ieşit în vârful picioarelor. Mi-am luat penarul din coşul de răchită şi m-am grăbit sub privirile santinelelor către ieşire.

Victoria mea se prefăcuse, printr-o neînţelegere, în înfrângere, în umilinţă. Ieşind din liceu, am fost orbit de soare. Lumina era atât de puternică, încât mi-am plecat capul. Pe trotuarul de vizavi, unde erau adunaţi părinţii candidaţilor, tata mă văzuse ieşind. Vedea că aveam capul plecat, ca şi cum aş fi plâns. A vrut să mă cruţe de întrebările pe care părinţii elevilor mi le vor pune şi s-a desprins din mulţime, a traversat strada alergând, m-a luat de mână şi m-a dus departe de liceu.

După vreo zece metri, departe de părinţii curioşi, tata m-a întrebat:

– Ce s-a întâmplat? De ce-ai ieşit înainte de încheierea examenului?

– Nu s-a întâmplat nimic, tată. Mi s-au dat trei probleme. Trebuia să alegem una. Le-am rezolvat pe toate trei. Nu mai aveam ce să fac. Am ieşit.

– Ai rezolvat cele trei probleme într-o jumătate de oră?, a întrebat tata.

Nu-i venea să creadă. A adăugat:

– Vi s-au dat două ore pentru rezolvarea unei probleme şi tu spui că le-ai rezolvat pe toate trei în treizeci de minute? Nu-mi vine să cred!

– Ba da, tată. Nu mint. Aşa e. Ce vină am? Timp de un an am rezolvat în fiecare zi zeci şi zeci de probleme. Învăţătorul Pintilie mă întrerupea brusc din lucru, îşi punea ceasul pe masă şi-mi spunea: „Rezolvă această problemă în zece minute!" Şi asta timp de un an. Nu sunt vinovat cu nimic, tată! Aşa am fost învăţat.

Lacrimile îmi veneau în ochi. Voiam să fug şi să mă ascund.

– Candidaţii din clasa mea cred la fel ca tine, tată. Au crezut că eram expulzat, eliminat. Mă priveau cu milă şi chiar cu compasiune. A fost cumplit pentru mine. Nu ştiam cum să fug mai repede... Dar n-am făcut nici un rău ca să mi se întâmple asta. Nici un rău! Din cauza improvizaţiilor, pot să rezolv foarte repede toate problemele. Aşa m-am deprins. Asta e totul. Nimic altceva. Nu am nici o vină.

Am intrat în grădina publică. Ne-am aşezat, ca de obicei, pe aceeaşi bancă înaintea chioşcului fanfarei. Am povestit tatălui meu cu de-amănuntul tot ceea ce se petrecuse. Mi-a spus atunci:

– Sunt mulţumit de tine.

– Îţi mulţumesc, tată!

I-am luat mâna dreaptă şi i-am sărutat-o.

12

Lista candidaţilor admişi la liceul militar din Chişinău a fost afişată pe 1 august 1928, la ora opt dimineaţa. În holul liceului, nu în curte, cum se afişaseră listele anterioare.

Am citit, pe panou, numele candidaţilor admişi. Erau înscrişi în ordinea alfabetică. Eram cu sufletul la gură. Când am ajuns în dreptul literei G, inima îmi bătea atât de tare, că am pus mâna la piept. Am citit numele Gaida, Gâscă...În sfârşit, Gheorghiu... Eram acolo! Eram pe listă. Eram admis la liceul militar. Voi fi un Vultur regal. Voi avea pe cap un chipiu cu egretă roşie... Eforturile, sacrificiile, perseverenţa erau recompensate.

Am citit numele meu a doua oară. Apoi a treia oară. Era acolo numele meu, cu toate literele, scris pe panoul de afişaj. Pe lista candidaţilor admişi. Îl văzusem bine, dar îl reciteam, pentru a mă convinge că era adevărat. Că nu visam, căci de un an nu mă gândeam decât la acea clipă. Şi clipa sosise. Am citit şi recitit lista candidaţilor admişi de la început, de mai multe ori, până la nu-

mele meu. Când ajungeam la Gheorghiu, mă mai citeam o dată. Nu puteam să merg mai departe. Am întors capul. În spatele meu, în grupul compact de candidaţi şi de părinţi, îngrămădiţi unii peste alţii foarte strâns, ca un ciorchine de trupuri şi de capete, l-am descoperit pe tatăl meu. Citea şi el. Îşi lungea gâtul. Chipul îi era întunecat, cumplit de întunecat. Fruntea şi obrajii lui erau întunecaţi precum chipul lui Hristos pe Muntele Măslinilor: „Totul e cenuşiu şi pierdut."[1]

L-am strigat pe tata. Nu mi-a răspuns. Avea ochii fixaţi pe panoul uriaş. Citea în josul listei. Am privit şi eu şi am citit. „Cei 47 de candidaţi care au fost admişi au primit cu toţii nota *quum maxime* şi comisia nu i-a departajat. Cei şapte candidaţi primiţi în plus vor fi *solventi*, plătitori. Vor achita la începutul primului an o sumă de 12000 de lei. Cei şapte elevi *solventi* au fost aleşi din următoarele şase categorii: 1) cei care nu sunt orfani de tată şi de mamă, 2) cei al căror tată nu a murit pe câmpul de bătălie, 3) cei al căror tată nu a fost mutilat ori era infirm de război, 4) cei al căror tată n-a fost decorat, 5) sunt exceptaţi, de asemenea, fiii de militari, 6) de asemenea, elevii ai căror părinţi au prezentat un certificat de pauperitate. Pe lista alfabetică dintre cei şapte candidaţi admişi primul nume era Gheorghiu Virgil. Al meu.

Aceasta a doua listă o citea tata. Nu o băgasem de seamă. Eram admis la liceul militar din Chişinău, dar eram admis ca elev cu taxă. *Solventi*.

Tata fixa ca hipnotizat comunicatul afişat pe panou. Privindu-l întruna, se micşora din ce în ce mai mult, se topea. Chipul lui se alungea şi devenea tot mai palid. Tot mai verzui şi cenuşiu. Ochii i se afundau în orbite ca în două găuri întunecate.

– Hai!, mi-a poruncit tata.

M-a luat de mână. M-a dus în stradă. Ne-am îndepărtat de liceul militar. Mergeam fără să deschidem gura, cu capul plecat spre asfaltul trotuarului. Am intrat în grădina publică, automat. Era domiciliul nostru permanent de trei săptămâni. Ne-am aşezat, ca de obicei, pe banca noastră. Am privit în jurul nostru, dar nici tata şi nici eu nu mai vedeam nimic. Absolut nimic. Chioşcul fanfarei, celălalt chioşc cu cvas şi bublicichi erau înaintea noastră. Le pri-

[1] Rainer Maria Rilke, *Le Mont des Oliviers*.

veam. Fix. Dar nu le vedeam. Nu vedeam nici aleea de la picioarele noastre, nici copacii, nici florile, nimic. Înaintea noastră nu era decât deşert. Neant. Infinit. Ca şi cum tot ceea ce exista dispăruse din univers. Dispăruţi, copacii, florile, casele, oraşele. Totul se evaporase. Nu mai rămânea în univers decât deşertul nostru. Imensul nostru deşert. Dezolarea noastră. Tristeţea noastră infinită. Dezamăgirea noastră. Toate visurile noastre, toate eforturile noastre, toată osteneala şi sacrificiile noastre fuseseră zadarnice. Sacrificasem totul pentru nimic. Tot ceea ce înfăptuisem fusese în zadar.

– Aşteptăm aici până diseară. La ora şapte, mergem la cămin ca să ne luăm valizele. După aceea vom merge direct la gară.

Vocea îi era tristă. Oprimată. Ca şi cum ar fi venit de departe. Vocea lui nu era astfel decât în Vinerea Mare, când cânta la biserică sfâşietoarea slujbă a aşezării în mormânt a lui Hristos... E cea mai sfâşietoare slujbă religioasă. În acea zi, noi, creştinii, Îl aşezăm pe Dumnezeul nostru în mormânt. Îl înmormântăm pe Mântuitorul nostru. Tata vorbea acum cu vocea sa din Vinerea Mare.

– Păcat că nu putem să recuperăm valiza imediat şi să mergem la gară! Dar Grigorie nu vine la azil decât la ora şapte. La ora şapte fix o să fim înaintea uşii căminului ca să ne luăm valiza şi să mergem la gară fără să pierdem timpul. E un tren care pleacă la unsprezece seara.

Tata vorbea ca un automat. Se grăbea să părăsească oraşul. A tăcut brusc, rămânând nemişcat. Liniştea se pogorâse între noi ca un metal rece. Greu. Apăsător. Apăsa pe capetele noastre. Pe umerii noştri. Peste sufletele noastre. Şi inimile noastre băteau rar ca şi cum ar fi fost pe punctul de a se opri. Inimile noastre abia se mişcau sub povara durerii care ne zdrobea.

– Nu sunt eliminat, tată!, i-am spus. Sunt admis. Am trecut cu bine toate probele. Toate. Desigur, sunt admis ca elev *solvent*. Cu taxă. Dar nu sunt eliminat.

– Nu eşti eliminat, a răspuns tata, bineînţeles că nu!

– Nu putem să plătim, nu-i aşa?

– Da, aşa e. Nu putem să plătim o astfel de sumă. N-am avut niciodată atâţia bani.

Ştiam bine că chiar vânzându-ne casa, care nu era terminată, n-am fi avut suma cerută. Chiar dacă vindeam tot ceea ce aveam,

paturile, cuverturile, masa, vesela şi chiar hainele de pe noi, n-am fi putut să adunăm o astfel de sumă de bani. Nimeni nu ne-ar fi dat 12000 de lei pentru tot ceea ce aveam. Chiar vânzând până la ultimul obiect, inclusiv cămăşile noastre. Într-o altă epocă, am fi putut să ne fi vândut şi pe noi înşine pentru a plăti taxa. Una ca asta se petrecea adeseori, dar astăzi nu se mai putea să ne vindem pe noi înşine pentru a deveni sclavi şi a ne plăti datoriile. Pentru noi, nu exista nici o ieşire. Nici una. Mă gândeam la vremea improvizaţiilor, când trebuia să rezolv o problemă în zece minute. Am înţeles îndată că nu voi fi niciodată elev la liceul militar din Chişinău, în ciuda admiterii mele *quum maxime*, în ciuda faptului că trecusem toate probele scrise şi orale cu brio. Examenul a fost corect. Dar nu era îndeajuns. Trebuia să răspundem şi la alte dispoziţii. A fi orfan de mamă şi de tată. Cei doi părinţi erau însă în viaţă. Dacă ar fi fost morţi, aş fi fost admis. Fiind orfan, aş fi putut ajunge Vultur regal. Să îmbrac uniforma regelui. Dar nu îndeplineam această condiţie. Nu puteam, aşadar, să devin elev la liceul militar.

Aş fi putut fi admis fără să plătesc, chiar dacă mama trăia. Dar, în cazul dat, ar fi trebuit neapărat ca tatăl meu să fi murit pe front în timpul războiului, or, tata nu fusese ucis în război. Nu îndeplineam nici această condiţie. Aş fi putut fi admis dacă tata şi mama erau în viaţă, dacă tata ar fi fost mutilat. Mare mutilat, invalid. Nu îndeplineam nici această condiţie. Tata nu fusese atins de un obuz. Nu avea ochiul, braţul ori piciorul smuls de o bombă. Trupul lui nu era sfârtecat de nici un foc de obuz pe front, nici ciuruit de gloanţe. Nu mergea în cărucior ca marii invalizi. Nu îndeplineam nici această condiţie. Aş fi putut fi admis fără să am părinţii morţi şi fără să am tatăl mutilat, dacă aş fi fost fiu de militar, dar tata nu era militar. Nu îndeplineam nici această condiţie.

Dar puteam fi admis fără să plătesc taxă, dacă părinţii mei aveau un *certificat* de pauperitate. Desigur, eram săraci. Şi chiar foarte săraci. Extrem de săraci. Fără nimic. Ca fiarele pădurii, care nu au nimic în afară de bârlogul lor. Dar noi nu avem certificat de pauperitate în ciuda sărăciei noastre extreme. Iar fără certificat, sărăcia noastră nu putea fi luată în considerare. Sărăcia noastră nu avea valoare legală. Nu avea nici o... valoare. Eram într-atât de săraci, că ne lipsea până şi certificatul de sărăcie...

– Ar fi fost mai bine să fiu eliminat încă de la primele probe, am spus. Am rămas aici trei săptămâni, am trecut toate probele cu succes degeaba. Am pierdut timpul pentru nimic. Trebuie să ne întoarcem cât mai repede cu putinţă...

13

Am călătorit toată noaptea. Trenul nostru a ajuns la Paşcani cu o întârziere de două ore. Autobuzul care trebuia să ne ducă la Târgu Neamţ plecase de o oră, iar următoarea plecare era a doua zi dimineaţa.

– Nu putem să aşteptăm douăzeci şi patru de ore în gară următoarea plecare a autobuzului, a spus tata. Nu putem nici să ne întoarcem pe jos. Drumul e foarte lung, obosiţi cum suntem, ne-ar trebui două zile de mers ca să ajungem. Să mergem la bunica ta la Valea Seacă! În două ore suntem acolo. E la şapte kilometri de Paşcani. O să petrecem noaptea la ea. Mâine dimineaţă, în zori, venim la gară şi luăm autobuzul de Petricani. Poţi să mergi două ore?

Eram mulţumit să merg la bunica. Am ieşit din gară. Tata ducea valiza. Mergeam unul lângă altul cu un pas încet şi obosit ca după mort. Căci aveam inimile pline de apăsare. Şi când omul e trist, merge ca şi când ar fi în lanţuri. La cinci sute de metri de gară e câmp. Valea Siretului, bogată, verde. Siretul este un „drum fără pulbere". O cale de comunicaţie. Din vremuri imemoriale negustorii din nord, din Baltica şi Scandinavia, apucau pe Valea Siretului, în Moldova, pentru a coborî spre ţările din Răsărit. Deasupra Siretului e un culoar aerian pe care zboară păsările călătoare ce coboară toamna către sud şi urcă primăvara spre ţările nordice.

Tata şi cu mine mergeam cu capul plecat. Pe cele două părţi ale drumului creşteau buruieni. Din când în când, vedeam în mărăcinişuri maci: lacrimi roşii. Lacrimi de sânge căzute pe iarbă, pe marginea drumului. Nu mersesem decât o singură dată la Valea Seacă, unde se născuse tatăl meu. Pe atunci eram foarte mic. Nu am păstrat vreo amintire. Aşa că atunci când tata mi-a arătat de departe casa cu ziduri albe, cu acoperişul de şindrilă şi poarta sculptată în lemn de stejar, a fost ca şi cum aş fi văzut-o prima

oară. Casa natală a tatălui meu părea nelocuită. Nici un semn de viaţă în curte. Nici găină, nici porc, nici câine. Nimic. Uşa era închisă. Tata a luat o piatră şi a bătut. N-a răspuns nimeni. Îmi era teamă ca bunica să nu fi murit. Trăia acolo singură. Mi-am amintit de ea când venise pe neaşteptate la Valea Albă.

Ne adusese o căpăţână de zahăr învelită în hârtie albastră. Era gravă. Venise să îi ceară sfat tatălui meu în legătură cu o problemă familială. Ileana, sora tatălui, tocmai se căsătorise, în 1918, primăvara, cu prinţul Igor. Soldaţii ruşi, răsculaţi şi organizaţi în *soviete*, îl uciseseră pe soţul Ilenei în ziua căsătoriei lor. Ileana era alături de el când a murit. Ajunsese văduvă după o căsătorie care nu durase decât câteva ceasuri. Era prima crimă comisă de *soviete* în familia mea. Începând cu acea zi, Ileana a trăit zăvorâtă în casă, îmbrăcată în negru, ca un pustnic. La sfârşitul anului 1920, cu puţin înainte de Crăciun, un curier militar pe motocicletă a adus prezbiterei din Valea Seacă o scrisoare cu un sigiliu de ceară roşie. Era o scrisoare de la prinţesa rusă, soacra Ilenei. O scrisoare trimisă din Constantinopol prin curier diplomatic. Mama prinţului Igor îi scria Ilenei că reuşise să fugă din Rusia şi se afla la Constantinopol de câteva săptămâni. Spunea, de asemenea, că toată familia ei fusese masacrată de *soviete* şi că toate bunurile fuseseră confiscate. În toamna anului 1920, cavaleria roşie a lui Budionnîi zdrobea ultimele unităţi ale armatei ruse care rezistaseră *sovietelor* în Crimeea.

Franţa trimitea la Sevastopol o misiune militară comandată de generalul Martel şi mai multe nave de război, crucişătorul *Waldeck-Rousseau*, sub comanda generalilor Dumesnil şi Broussard. Generalul rus Wrangel şi 14600 de soldaţi ai armate ruse antibolşevice au fost îmbarcaţi pentru Constantinopol, cât şi numeroşi civili scăpaţi de la masacru. Mama prinţului Igor era printre aceştia. Îi spunea Ilenei, nurorii sale, că rămânea singurul membru în viaţă al familiei şi o ruga să vină la Viena, unde avea o casă mare şi frumoasă şi unde va sosi înainte de Crăciun. În plic era, de asemenea, o importantă sumă de bani în lire englezeşti pentru cheltuielile de drum.

Ileana a plecat ca să se întâlnească cu soacra sa, dar aceasta nu a ajuns niciodată la Viena. A dispărut în timpul călătoriei ca atâţia refugiaţi ruşi. Ileana a aşteptat-o la Viena în casa mare în care

locuia verişoara soacrei sale, bătrâna prinţesă Zita. Aceasta voia să o ţină pe Ileana aproape de ea cât mai mult timp cu putinţă. I-a propus să devină domnişoara ei de companie. Foarte bine remunerată. De opt ani, Ileana se afla la Viena. Vorbea perfect germana. Mergea cu mătuşa ei Zita la concerte, la teatru, scria scrisorile acesteia şi prezida recepţii.

Tata a bătut mai puternic în poartă. Cum nu i s-a răspuns, i-a fost teamă, la fel ca mie, ca mama lui să nu fi murit, căci locuia absolut singură de când Ileana era la Viena.

În sfârşit, bunica mea a apărut în pragul cerdacului. Era ca întotdeauna, dreaptă, perpendiculară, cu capul sus. Era îmbrăcată în negru, cu cizme de cavalerie, cu părul cărunt. O adevărată amazoană. De la război, nu mai avea cai, dar păstra obiceiurile şi ţinuta crescătorilor de cai. Înainte să ne deschidă poarta, a aruncat o privire din cerdac spre tatăl meu şi spre mine. S-a uitat la noi din cap până în picioare ca şi cum se uita la caii săi, pentru a ne examina starea fără să treacă cu vederea ceva, cântărindu-ne din ochi. Cum arătam trişti şi cu chipurile posomorâte, bunica s-a lămurit pe dată. A înţeles că fusesem eliminat la examenul de admitere la liceul militar. Pentru a nu ne auzi lamentaţiile şi a nu ne deschide iarăşi rănile înfrângerii, n-a vorbit de călătoria noastră, nici de examen. A deschis poarta masivă de lemn de stejar. Când am intrat în curte, a zăvorât iarăşi poarta şi s-a plecat apoi cu umilinţă, înaintea tatălui meu, sărutându-i mâna dreaptă.

Eram iarăşi mirat să o văd pe bunica mea sărutându-i mâna fiului său. Dar, din ziua în care a fost hirotonit preot, fiul ei devenea, în acelaşi timp, tatăl ei. Era şi mamă, şi fiica fiului ei. Şi tata era fiul ei, dar, de asemenea, tatăl propriei mame.

– De ce şchiopătezi?, m-a întrebat bunica.

Abia făcusem doi paşi în faţa ei, că a băgat de seamă că nu mergeam bine. Avea ochiul exersat al crescătorilor de cai şi amazoanelor. Se uita la picioarele mele. Era nemulţumită.

– Nu şchiopătează, a spus tata. E obosit de pe drum.

– Chiar dacă nu şchiopătează, nu merge cum trebuie, a spus bunica. Nu putem să-l lăsăm aşa, trebuie să-i îngrijim picioarele.

Ne-a dus în bucătărie. O cameră mare, aproape goală, ca şi cum n-ar mai fi fost folosită.

– Scoate-ţi încălţămintea!, a spus ea.

A încălzit apă, m-a pus să stau în mijlocul camerei pe un scăunel şi mi-a pus picioarele într-un lighean cu apă caldă. S-a uitat atentă la arsurile, băşicile şi rosăturile de pe picioarele mele. Nu eram mirat că picioarele îmi erau atât de prăpădite. De trei săptămâni rămăsesem aproape tot timpul în picioare, mergeam toată ziua. Bunica a turnat un praf alb în apa din lighean.

– E acid boric, a spus ea.

Apoi mi-a uscat picioarele şi le-a dat cu pudră de talc. În sfârşit, a pus pe masă o frumoasă faţă de masă şi ne-a adus să mâncăm lapte, mămăligă şi mere. I-a spus tatălui meu să facă şi el baie la picioare cu acid boric. De cum am sosit, bunica se comporta cu tata şi cu mine ca şi cum am fi fost infirmi, bolnavi, adunaţi de pe marginea drumului, căzuţi în cea mai mare deznădejde. Aceasta mă făcea să nu mă simt bine. Voiam să-i spun că nu eram deznădăjduiţi.

– N-am fost eliminat la concurs, bunico, i-am spus. Am trecut concursul cu bine. Am fost admis la liceul militar cu nota *quum maxime*.

– Ai reuşit?

– Şi de ce nu spuneţi?, a strigat ea. De ce nu spuneţi?

Ceaşca din mână a căzut şi s-a spart. S-a grăbit spre mine şi m-a îmbrăţişat. M-a strâns tare la pieptul ei. Mă sufocam în braţele sale. Atât de tare mă strângea. Când m-a slăbit, aveam ochii plini de lacrimi. Plângea şi ea cu ochii deschişi. Se uita la mine printre lacrimile mari şi mi-a spus:

– Ai reuşit la examen? Pruncul meu, voinicelul meu, lumina zilelor mele! Ai reuşit la examen atât de greu şi tu nu spui nimic! De ce taci?

– A reuşit, bineînţeles că a reuşit... Dar...

– Trebuia să-mi spuneţi încă de la început că a reuşit, a spus bunica. Trebuia să ţipaţi de la poartă, să ştie toată lumea. E primul din întreaga zonă care a reuşit la concursul de admitere de la liceul militar. Primul! În fiecare an sunt mii care merg acolo. Mii, şi nici unul nu reuşeşte. Toţi pică. Dar el a reuşit.

Bunica s-a întors spre mine. Roşie toată de emoţie. Mi-a spus:

– Cum ai fost atât de prost să baţi la poartă? Ar fi trebuit să te urci pe ea, să sari şi să intri, căci ai reuşit la examenul ăsta atât de greu. Eu aşa aş fi făcut în locul tău, dacă aş fi reuşit la liceul mi-

litar. Căci să reuşeşti la un astfel de examen e ca la campionat. E un record.

Şi m-a îmbrăţişat din nou. Era prima oară când făcea aceasta. Fusese mereu distantă, rezervată, severă. Acum era în culmea fericirii, nebună de bucurie.

– A reuşit, a spus tata. Dar...

– Nici un „dar"!, a strigat bunica. Un concurs se câştigă ori se pierde. Da ori ba. Nu există cale de mijloc. A reuşit. Gata. Câţi candidaţi au fost anul ăsta?

– Vreo trei mii, a răspuns tata. Trebuia să fie aleşi patruzeci de elevi dintre trei mii de candidaţi, dar au primit patruzeci şi şapte în loc de patruzeci. I-au primit pe toţi care au obţinut nota *quum maxime*. Nu i-au departajat. Au fost acceptaţi toţi. Şapte. Însă cei care au fost admişi trebuie să plătească în plus o taxă. Au fost primiţi ca *solventi*. Cu taxă. Cei şapte *solventi* au fost aleşi dintre elevii care nu sunt orfani de război, nici fii de invalizi, nici fii de militari. Tata a explicat mamei sale că trebuia să plătesc pentru primul an o taxă de 12000 de lei.

– Nu putem să plătim suma asta, a spus tata. Iată de ce nu am spus că Virgil a fost admis. Nu putem să ne bucurăm. Desigur, e admis. A reuşit. Dar nu va fi elev la liceul militar. Nu pentru rezultatele sale, ci din cauza taxei...

Bunica a strâns din dinţi. S-a întors cu spatele şi s-a dus dreaptă şi hotărâtă spre bufetul din bucătărie. L-a deschis şi a luat o cutie de tinichea pe care scria „ceai". A deschis-o şi a scos un teanc de bilete de bancă. Bilete de câte o mie. A început să le numere, punându-le unul după altul, pe masă, în faţa tatălui.

– Uite douăsprezece mii, a spus ea. Şi mai uite una. Ultima pe care o mai am. Pentru cheltuielile de drum. Când ai reuşit la un liceu militar, întrecând trei mii de candidaţi, nu mai dai înapoi.

– De unde ai atâţia bani?, a întrebat tata.

– Sunt bani de la sora ta, Ileana. Ea mi i-a trimis de la Viena prin bancă. I-am primit acum două zile.

– Nu poţi tu să dispui de banii Ilenei!, a spus tata.

– Sora ta a fost vreme de opt ani domnişoară de companie a prinţesei Zita. A plătit-o boiereşte. Depune în fiecare lună salariul ei la bancă. Acum, bătrâna prinţesă a murit. Sora ta se întoarce acasă. Ca să stea cu mine.

– O să aibă nevoie de banii ei, a muncit opt ani ca să-i câştige.

– Nu-ţi face griji pentru ea!, a spus bunica. Ce ţi-am dat nu e decât o foarte mică parte din banii ei. Averea prinţesei Zita e nespus de mare. Va fi împărţită între nenumăraţii ei moştenitori. Ileana e printre ei, căci ea face parte din familie. Zita era verişoara soacrei sale. Mai mult, prinţesa Zita o iubea pe Ileana mai mult decât pe toate celelalte rude. I-a lăsat prin testament o frumoasă sumă de bani. De îndată ce sora ta se va întoarce, banca va transfera banii ei în România şi noi vom putea să retragem de la bancă toate sumele pe care dorim şi când dorim... Ileana este bogată acum. Ea o să fie fericită să-ţi dea această sumă. Vrea să refacă staulul nostru. Vrea să cumpere cai şi pământ. Vrea să refacă biserica tatălui ei şi să repare casa. Să-i ajute pe săraci. Aşa stau lucrurile.

Eram atât de uimit de ce se petrecuse, că nu-mi veneam în fire. Casa bunicii era goală. Sărăcie totală. Era ca o casă abandonată. Cum să crezi că în această casă ar fi putut să fie atâţia bani într-o cutie de tinichea şi că aceşti bani ne vor fi oferiţi? Evreii care mureau de sete în pustie au fost tot atât de uimiţi când au văzut că apa a ţâşnit dintr-odată din stâncă. Trăiam în acea clipă aceeaşi minune.

Era atât de neaşteptat să primesc aici şi acum această sumă de bani, precum era să văd apa din stâncă ţâşnind în plin deşert. Dar, mulţumită acestei minuni, puteam să afirm, întorcându-mă acasă, în sat, că eram admis la liceul militar şi că în trei săptămâni voi îmbrăca uniforma regelui.

X

Scara de fier

A trecut o săptămână de când ne-am întors la Petricani. Vestea admiterii mele la liceul militar s-a răspândit repede în întreg muntele. Asemenea unui adevărat eveniment. Părinţii altor băieţi au început să viseze că vor putea să-şi vadă şi ei copiii în uniforma regală, cu nasturi de aur şi cu chipiu cu egretă roşie, şi să devină Vulturi regali. La fel ca mine.

Ministerul de Război a publicat pe 9 august în *Monitorul oficial* lista celor 47 de elevi admişi la liceul militar din Chişinău. În aceeaşi zi, comandantul postului de jandarmerie din Petricani s-a prezentat la casa parohială. A venit până la cerdac şi l-a salutat solemn pe tata, dându-i un plic mare şi cerându-i să semneze procesul verbal de primire. Era ordinul de a ne prezenta eu şi tatăl meu la gara Chişinău pe 1 septembrie 1928, la ora zero şapte şi patruzeci şi cinci de minute, cu trenul venit de la Paşcani. Era o veste bună. Dar, ascultând cele citite, ne-au cuprins fiorii.

– Liceul militar nu trimite scrisori prin poşta obişnuită, a explicat jandarmul, văzându-ne încremeniţi şi tăcuţi. Liceul militar e o instituţie ce ţine de Ministerul de Război. Foloseşte poşta militară. În localităţile rurale, cum este Petricani, jandarmii le duc destinatarilor. La fel ca ordinele de mobilizare şi de rechiziţionare.

Fratele meu Nicolae a fost şi el impresionat. Pentru prima oară. Şi-a dat pe neaşteptate seama că nu mai eram fratele lui ca mai înainte. Devenisem cineva mai important. Mai important chiar decât tata. Căci tata primea scrisorile de la mitropolie prin poşta obişnuită. Poştaşul satului i le aducea. Eu primisem o scrisoare

pe o cale excepţională. Şi nu doar calea, ci şi cuvintele folosite în scrisoare erau diferite de cele ale limbajului obişnuit. Nu erau cuvinte folosite de toată lumea. De exemplu, în scrisoarea mea nu se spunea: *„de a lua trenul care soseşte în gară la ora opt fără un sfert"*, ci era scris ora *zero şapte şi patruzeci şi cinci de minute*. Aceasta însemna acelaşi lucru, dar felul de a spune schimba totul. Tonul utilizat era şi el diferit, grav şi solemn. Titlul scrisorii era: *„Ordin de prezentare"*. Aceste cuvinte ne înspăimântau. La sfârşit era scris: *„Elevul şi însoţitorul său vor fi prezenţi pe peron la ora indicată."* Această frază m-a tulburat cumva. Numeau pe tata *„însoţitorul elevului"*. Era peiorativ. Ca şi când ar fi spus „birjarul său". Faţă de tata nu era corect. Dar tata nu putea fi redus la simplu rang de însoţitor. Din fericire, scrisoarea era adresată pe numele tatălui meu, nu al meu. Tata era destinatarul acesteia. Acest fapt îl reabilita puţin.

În ziua fixată, „valiza de tren a mamei" a făcut, în compania noastră, cea de-a treia călătorie pe calea ferată. De această dată era aproape goală. Nu erau multe lucruri. Nici chiar cămăşi de noapte, căci tata nu petrecea noaptea la Chişinău. Va lua trenul de întoarcere chiar în aceeaşi seară. Am pus în valiză mai multe săpunele pentru a i le dărui lui Terente, patronul *Cambuzei*. Am ales pentru el pe cele al căror parfum era mai puternic şi aveau culorile cele mai vii. Terente va fi mulţumit. Îi datoram aceasta. Timp de trei săptămâni cât a durat examenul, aducându-ne castronul de borş, îşi arăta prietenia sa, oferindu-i tatălui meu, la fiecare masă, un pahar de vin roşu. Refuzând cu încăpăţânare să ia vreun ban.

Trenul a sosit în gară la Chişinău, la ora precisă, fără nici un minut întârziere. Un locotenent şi doi sergenţi ne aşteptau pe peron. Ofiţerul avea o listă în mână. Eram în jur de zece băieţi însoţiţi de părinţii lor. Nu-i văzusem pe aceşti băieţi în tren. La Paşcani am fost singurul care am urcat. Urcaseră în tren de la Iaşi şi din alte gări. Locotenentul a făcut apelul citind numele noastre de pe listă şi apoi a ordonat: „Elevii şi însoţitorii să-l urmeze pe sergent..."

Locotenentul a rămas în gară pentru a-i aştepta pe elevii ce veneau din alte direcţii. Primirea noilor elevi în gara de la Chişinău va continua întreaga dimineaţă. Ultimii vor sosi la orele 15, noi, „grupul de la zero şapte şi patruzeci şi cinci", l-am urmat pe ser-

gent, iscodindu-l plini de curiozitate. Era un tânăr orăşean ce îşi efectua serviciul militar. Lucra la birou şi avea pe umerii săi galoane alb-argintate de secretar. Mergea în frunte, în pas de promenadă. Noi îl urmam, grupaţi în spatele lui.

– Mergem la baia liceului, a explicat sergentul.

De îndată ce am ajuns la penultima staţie de tramvai, am părăsit bulevardul Alexandru cel Bun şi am luat-o la dreapta gării. În puţin timp ne-am aflat înaintea *Cambuzei*. Era partea de oraş pe care o cunoşteam cel mai bine. Venisem aici în fiecare zi câtă vreme a durat examenul. Am căutat cu privirea silueta amicului nostru Terente cambuzierul. Ar fi trebuit să fie undeva prin spatele *Cambuzei*, pe lângă cuptorul său de afară, preparând borşul. Dar nu era. Pe uşa cantinei era lipită o foaie mare de hârtie. M-am apropiat şi am citit: *„Stabiliment închis de autorităţi pentru vânzarea ilicită a băuturilor alcoolice"*.

– Săptămâna trecută s-a închis *Cambuza*, ne-a explicat sergentul. Patronul, un fost marinar, pe nume Terente, vindea băuturi spirtoase. N-avea licenţă pentru aceasta. *Cambuza* se află foarte aproape de un stabiliment militar. E interzis de lege să vinzi alcool la mai puţin de 500 de metri de poarta unei şcoli ori a unei cazărmi. Acum e la răcoare. L-au legat. Spune că n-a vândut niciodată băuturi alcoolice şi că le oferea gratuit clienţilor şi prietenilor săi. Dar n-are nici o şansă să scape, căci, chiar gratuit, e interzis să serveşti băuturi alcoolice în faţa porţilor cazărmilor şi şcolilor...

Sergentul vorbea în timp ce mergea. Am ajuns la intrarea stabilimentelor anexe ale liceului militar. Santinela a luat poziţie de drepţi şi l-a salutat pe sergent, uitându-se la noi plină de curiozitate. Pe iarba verde, unde se aflau frânghiile pentru uscatul lenjeriei, nu era nimeni. Aş fi vrut să văd de aproape pe ucrainencele înviate din mormintele lor de zăpadă şi de gheaţă de pe malul drept al Nistrului şi care deveniseră spălătoresele liceului militar din Chişinău. Dar nu erau acolo. Pavilionul spălătoriei era închis. Sergentul ne-a condus la celălalt capăt al aleii, într-o clădire de cărămidă roşie, mare ca un hangar cu uşile larg deschise, având pe jos ciment şi de-a lungul pereţilor bănci de lemn nefinisat. Erau băile liceului militar. Ne-a numărat, apoi a făcut apelul nominal. Eram toţi prezenţi. Nici unul dintre noi nu se pierduse pe drum. Sergentul ne-a invitat pe bănci şi ne-a spus:

– Aşteptaţi aici. O să vină cineva să vă preia îndată după prânz, când toţi noii elevi se vor aduna.

A îndoit lista cu numele noastre, a vârât-o în buzunar şi a plecat. Am rămas singuri în imensul hangar. Nu-i cunoşteam pe camarazii mei, nici pe părinţii lor. Fusesem împreună timp de trei săptămâni, dar în timpul examenelor eram foarte numeroşi, astfel că nu reuşisem să facem cunoştinţă unii cu alţii. Cei pe care noi îi cunoscuserăm nu mai erau aici, fuseseră eliminaţi. Noi şi părinţii noştri ne cântăream plini de curiozitate şi de bunăvoinţă. La fel ca pasagerii care sunt adunaţi pe un vapor şi care vor sta împreună în timpul traversării.

Privirile mi s-au oprit asupra mamei unuia dintre camarazii mei. Era singura pe care o cunoşteam. Nu putea să treacă neobservată. Toată lumea o remarcase. Venea în fiecare dimineaţă la liceu cu trăsura. Era îmbrăcată într-un costum naţional din zona Muscelului. Un costum fastuos. Corsajul, fusta, ilicul şi marama pe care o purta pe cap ori în jurul gâtului erau din mătase cu fire de aur şi de argint. Era îmbrăcată ca o împărătească bizantină, ca regina Maria a României. Stătea lângă noi. Avea o valiză nou-nouţă, din piele de porc, de culoarea foii de tutun. Şi-a aşezat frumoasa valiză alături de valiza noastră de carton presat. Apoi s-a prezentat tatălui meu:

– Sunt mama elevului Rădescu Ion.

Purta mai multe salbe în jurul gâtului. Una lângă alta. Salbe grele, cu mahmudele de aur. Doamna Rădescu ni l-a prezentat pe fiul ei. Era îmbrăcat şi el în costum naţional. Ne-a spus că era din Rucăr, unul dintre cele mai frumoase sate ale României, din Carpaţii Meridionali. Ne-a povestit că într-o zi regina Maria a României, care vizita zona Rucăr, a fost impresionată de frumuseţea costumului ei naţional. A venit la ea acasă însoţită de întreaga suită. Regina i-a cerut doamnei Rădescu să-i facă un costum asemănător cu al său. Doamna Rădescu a primit cu bunăvoinţă.

Când regina Maria a apărut la palat îmbrăcată în acest frumos costum ţesut de lână şi de mătase cu fire de aur şi de argint de doamna Rădescu, toate marile doamne ale României au vrut să aibă şi ele unul la fel.

Regina a chemat-o pe doamna Rădescu şi i-a comandat costume pentru doamnele de companie şi pentru prietenele sale. Apoi

regina a fondat un atelier pentru confecţionarea de costume naţionale la Rucăr, sub conducerea doamnei Rădescu.

– Aşa am devenit „furnizor al casei regale", a spus doamna Rădescu. Îmbrac acum pe toate doamnele de la curte şi pe prinţesele străine care vizitează ţara noastră şi vor să aibă o amintire. A fost un mare noroc. Şi mi-a căzut tocmai bine, căci sunt văduvă de război. Soţul meu a murit eroic pe front la Mărăşeşti. Pensia unei văduve e una modestă. Acum duc o viaţă aşa cum se cuvine.

Fiul doamnei Rădescu s-a apropiat şi el şi i-a spus la ureche că îi era foame. Ea a deschis frumoasa valiză de piele de porc. Avea provizii pentru toată săptămâna. Doamna Rădescu ne-a invitat pe mine şi pe tatăl meu la masă. Avea mai multe feluri de carne, de brânză, de dulceaţă, de prăjituri şi de fructe. Tata a refuzat, dar doamna Rădescu a insistat într-atâta, că tata a trebuit, în cele din urmă, să accepte. Am mâncat cu ea şi cu fiul ei din mâncărurile fine aflate în valiza de piele de porc. A oferit chiar sandvişuri tuturor băieţilor din jurul ei.

– Examenul a fost foarte greu pentru băiatul meu, a spus doamna Rădescu. Pentru dumneavoastră a fost mai uşor. Aş fi vrut să fiu în locul dumneavoastră...

– Au fost aceleaşi probe pentru toţi candidaţii, a spus tata.

– Dumneavoastră spuneţi asta, a răspuns doamna Rădescu. Pentru că nu vă numiţi doamna Rădescu şi nu sunteţi furnizorul Majestăţii Sale, regina României, şi palatului regal, ca mine. Dacă aţi fi fost furnizorul reginei n-aţi fi vorbit aşa. Mă înţelegeţi? Aflând că fiul meu s-a prezentat la concursul de admitere la liceul militar din Chişinău, toate clientele mele, începând cu Majestatea Sa regina, soţiile miniştrilor, generalilor şi membrilor familiei regale, mi-au propus să mă ajute şi să intervină pe lângă comisia de examinare, ca fiul meu să fie admis. Eram foarte mulţumită şi foarte flatată. Dar nu ştiam că mi se propunea un mare rău. În chiar ziua sosirii mele la Chişinău, un ofiţer al liceului, adjunctul comandantului, a venit să-mi facă o vizită la hotelul Bristol, unde tocmai ne cazasem, şi m-a pus în gardă în privinţa pericolului la care mă expuneam. Mi-a arătat regulamentul concursului unde era specificat cu litere mari că „orice elev, făcând uz de o protecţie, nu contează care ar fi aceasta, pentru reuşita sa la examenele concursului, va fi automat eliminat". Intervenţia în favoa-

rea unui candidat era considerată drept o fraudă. Candidatul pentru care se intervenea urma să fie exclus din examen, dat afară, ca un infractor. Ofiţerul a mai adăugat că eram privită ca suspecta numărul unu pentru că eram constant în contact cu palatul regal, membrii guvernului şi toată clasa conducătoare a ţării. Eram pe punctul de a-mi vedea fiul exclus din competiţie. Dat afară din examene. Am telefonat, disperată, tuturor prietenilor mei, doamnelor de companie ale reginei, soţiilor miniştrilor, generalilor şi diplomaţilor, rugându-i să nu intervină în favoarea fiului meu. N-au intervenit. Mulţumită neintervenţiei lor a fost admis. Dacă regina, un ministru ori un general ar fi mijlocit în favoarea sa, fiul meu ar fi fost eliminat, dat afară, respins pe loc. Şi eu n-aş mai fi fost aici, ia gândiţi-vă, acum.

Doamna Rădescu s-a oprit pe neaşteptate din ceea ce spunea. Un locotenent se afla în sală. Sosise într-o frumoasă caleaşcă, ce-l lăsase la poartă. Era acum înaintea noastră.

– Sunt comandantul clasei voastre, a spus el. Sunt locotenentul Timofte.

Ne-am ridicat cu toţii şi am rămas în picioare nemişcaţi. Îl priveam cu ochii mari, fără să clipim.

Locotenentul Timofte era înalt, drept, elegant. Purta cizme lăcuite, înalte până la genunchi, cu pinteni de argint, care sunau la fiecare dintre mişcările sale. Ofiţerii liceului militar nu purtau niciodată uniformă de serviciu. Ca la cazarmă. Veneau la liceu în uniformele lor de paradă cele mai frumoase, împodobite cu toate decoraţiile. Cu cizme negre lăcuite, cu săbii ale căror dragon, noduri şi diagonală erau din fire de aur.

Ne-am uitat la primul nostru comandant, visând că într-o zi – după unsprezece ani de studii – vom avea şi noi dreptul să ne îmbrăcăm la fel ca el. Locotenentul a ordonat:

– Elevii şi părinţii să-şi ia rămas bun unii de la alţii. Mai apoi, nu vor mai avea ocazia să o facă, căci vă veţi despărţi chiar aici. Însoţitorii vor rămâne pe loc. Elevii îşi vor lăsa toate lucrurile aici. Absolut toate. Îi vor urma apoi pe agenţii sanitari în clădirile adiacente pentru vizita medicală, pentru baie şi echipament...

Ne-am grăbit să ne luăm rămas bun de la părinţii noştri şi ne-am adunat în mijlocul sălii, în faţa locotenentului Timofte. Părinţii au rămas sprijiniţi de ziduri, cu valizele la picioare.

Eram intrigat de cuvintele *„clădirile adiacente"*. Înţelesesem bine că era vorba despre clădirile vecine, dar era pentru prima oară când auzeam cuvântul „adiacent". Un cuvânt necunoscut te sperie puţin întotdeauna. E ca un pământ străin pe care vei fi obligat să mergi, de care nu-ţi păsa şi unde poate să ţi se întâmple orice, bine sau rău: eşti tot timpul vigilent.

L-am urmat ascultător pe brigadierul-infirmier, într-o sală „adiacentă". Era uriaşă. Ca şi cea pe care o părăsisem. Podeaua era de ciment, iar de-a lungul zidurilor erau bănci de lemn alb. Mai mulţi soldaţi ne aşteptau aici în picioare, uitându-se curioşi la noi.

– Domnii elevi se vor dezbrăca aici, a spus brigadierul-infirmier. Domnii elevi vor face un pachet cu lucrurile lor. Le vor lega cu grijă şi vor pune pe fiecare o etichetă cu numele şi adresa lor. Pachetele vor fi date părinţilor şi însoţitorilor, care le vor lua. Hainele domnilor elevi care nu au însoţitori vor fi expediate părinţilor prin poştă.

Soldaţii care ne aşteptau în sală ne vor distribui etichetele, sfoara, şi ne vor ajuta să ne împachetăm lenjeria, hainele şi încălţămintea. Trebuia astfel să lăsăm totul, hainele şi toate obiectele noastre. Am rămas goi. Goi vom fi şi în ziua morţii noastre. Părinţii ne vor lua hainele noastre. Precum hainele morţilor. Dar în ziua morţii noastre noi vom lăsa şi „îmbrăcămintea de piele"[1], trupul nostru de carne. Această haină de piele, cu care am fost îmbrăcaţi în ziua în care am fost daţi afară din Rai. Acum păstrăm doar acest ultim veşmânt: haina noastră de piele. Trupul nostru. Gol.

Eram din nou adunaţi în mijlocul camerei. Pe trei rânduri. De această dată eram cu toţii la fel de goi. Apoi am fost conduşi, în mici grupuri de câte cinci, într-o nouă sală, unde lumina era orbitoare. Trei medici militari, în uniformă, îmbrăcaţi cu pantaloni roşii, bluze albe şi purtând pe cap un chipiu, ne aşteptau pentru vizita medicală. Ne vor examina ochii, urechile, limba şi plămânii.

După vizita medicală, care s-a desfăşurat foarte rapid, am fost duşi într-o a patra sală. Aici ne aşteptau cinci soldaţi-frizeri în bluză albă pe deasupra uniformei lor, cu maşina de tuns în mână. Am fost invitaţi în grupuri de câte cinci să luăm loc pe scaune, în

[1] Facerea 3, 21.

mijlocul sălii. Erau profesionişti. Fiecare elev a fost tuns foarte scurt în câteva minute. Când am luat locul pe scaun şi am simţit maşina că-mi tunde părul, am închis ochii. M-am forţat să-mi ţin lacrimile. Îmi era greu.

La biserica satului, asistam în fiecare duminică, în altar, la pregătirea darurilor. Plângeam de fiecare dată când tatăl meu, îmbrăcat cu veşmintele preoţeşti, lua prescura în mână şi spunea: „Ca un miel spre junghiere S-a adus şi ca o oaie fără de glas înaintea celor ce o tund, aşa nu Şi-a deschis gura Sa."[1]

În acea zi eram tuns la rândul meu. Tăierea părului este un simbol al jertfirii. Mă simţeam deposedat de persoana mea. Am plâns în tăcere, fiindu-mi milă de soarta mea. Şi priveam mut, printre lacrimi, la picioarele soldatului care mă tundea şi mergea cu bocancii prin părul meu aruncat pe ciment.

Operaţiunea a fost una rapidă. Eram deja cu toţii tunşi. Am fost conduşi într-a cincea sală *adiacentă*, cea a băilor turceşti. Băile de abur, celebrele băi ale liceului militar din Chişinău. Era o sală asemănătoare celor patru pe care le traversasem, dar băncile de lemn nefinisat, aşezate cu toate în jurul pereţilor, erau înlocuite de gradene tot din lemn brut. Gradenele care urcau de pe podea până la tavan precum treptele unei scări. În faţa gradenelor se aflau patru pietre mari, fierbinţi ca un cuptor şi a căror mărime amintea de aceea a bornelor kilometrice. Erau încălzite din afară şi de dedesubt. Lângă pietrele supraîncălzite stăteau doi soldaţi cu bustul gol. Eram cu toţii acolo. Brigadierul sanitar a sosit ultimul. A închis uşa şi ni s-a adresat:

– Domnii elevi sunt invitaţi să urce pe gradene. Fiecare îşi va alege locul pe care-l doreşte. Dacă li se pare că aburii sunt prea slabi, vor urca. Dacă dimpotrivă li se pare că aburii sunt prea puternici, vor coborî gradenele. Fiecare după cum doreşte. Durata băilor de aburi este de douăzeci de minute. Soldaţii care ajutau la îmbăiere – ce sunt şi infirmieri – vor fi prezenţi în sală. Puteţi să faceţi apel la ei în orice clipă. Am să mă întorc şi eu peste douăzeci de minute.

Brigadierul a ieşit. Nu pierdea nici o ocazie de a ne numi *„domnii elevi"*. Începând din acea zi, toţi soldaţii, subofiţerii şi preparatorii, cât şi personalul civil ne numeau *„domnule elev"*.

[1] Isaia 53, 7.

De îndată ce brigadierul-infirmier a ieşit, cei doi soldaţi cu bustul gol au început să verse apă cu un fel de stropitoare pe pietrele mari supraîncălzite. Vaporii albicioşi, fierbinţi, asemenea flăcărilor, vor invada întreg spaţiul. Apa vărsată pe pietrele supraîncălzite s-a prefăcut în nori denşi, pe care îi puteai tăia cu cuţitul. Ne-am refugiat pe gradenele superioare. Dar sus aburii erau încă şi mai denşi şi mai fierbinţi. Adevărate flăcări. Am coborât pe gradenele de jos. Nu mai vedeam nimic în jurul nostru. Camarazii mei dispăruseră. Erau dizolvaţi în aburi. Îi auzeam şi îi simţeam în jurul meu, dar nu le vedeam trupurile. Deodată am fost cuprins de un sentiment de gol, de o singurătate totală. De teamă. Nu mai vedeam nici măcar trupul meu. Nu-mi distingeam nici picioarele, nici braţele, nici pieptul. Trupul meu dispăruse precum cel al camarazilor mei. Nu mai erau decât ceaţă şi nori. Mi-am dus braţul drept la ochi. Dar nu am ajuns să îmi văd decât o mică parte din braţ, cea care se afla cel mai aproape de faţă. Restul braţului meu devenise invizibil. La început, vocile camarazilor mei erau puternice. Acum, ei vorbeau în jurul meu, vorbeau, ţipau, râdeau. Dar vocile abia se auzeau. Vaporii înăbuşeau şi absorbeau sunetele. Ca bumbacul. Am schimbat locul. Am urcat mai sus – pe gradene. Foarte aproape de tavan. Aveam un sentiment de bine. Totul dispăruse în jurul meu. Camarazii mei, gradenele şi propriul meu trup. Trupul meu fusese luat de nori. Odată cu corpul, dispăruse şi greutatea. Nu mai exista gravitaţie. Am fost cuprins de un sentiment de libertate. Eram eliberat de toate. Chiar şi de trupul meu. Tot ceea ce era materie se dizolvase. Şi fiinţa mea era dusă de nori. Aşa se va petrece şi la sfârşitul veacurilor: „După aceea..., vom fi răpiţi, împreună cu ei, în nori, ca să întâmpinăm pe Domnul în văzduh."[1] Acum eram cu adevărat dus de nor. Am trăit mai dinainte, ca la o repetiţie generală, ceea ce se va petrece în acea zi când trâmbiţele îngerilor vor răsuna şi când toţi, viii şi morţii, vom fi duşi la cer pe nori. La Parusie. În ziua de pe urmă.

Dar euforia a luat sfârşit. Brigadierul s-a întors în sală. Aburii s-au risipit. Şi am văzut din nou pe camarazii mei, gradenele şi propriul meu trup.

– Domnii elevi să coboare gradenele şi să treacă sub duşurile calde!, a spus brigadierul.

[1] I Tesaloniceni 4, 17.

Am părăsit sala cu gradene şi aburii. Fiecare dintre noi a primit un săpunel. Am intrat în cea de-a şasea sală *adiacentă,* sub duşurile de apă caldă. Soldaţii-infirmieri, cu bustul gol, ne ajutau mereu şi ne supravegheau. Ne-am săpunit capetele, braţele, umerii şi picioarele în mai multe rânduri, apoi am fost vârâţi sub duşurile violente ca nişte cascade. Apa caldă s-a oprit brusc ca să facă loc celei reci.

Scoteam strigăte ascuţite ca strangulaţi. Am râs apoi. Infirmierii ne-au împins sub duşurile reci. Şi, de îndată ce am ajuns aici, ne-am simţit mai bine. La ieşire, fiecare şi-a depus săpunelul într-un coş şi a primit un prosop mare de baie. Soldaţii-infirmieri ne-au ajutat să ne înfăşurăm întreg corpul în ele.

– Domnii elevi au zece minute ca să se usuce şi să se odihnească, a spus brigadierul sanitar.

După cele zece minute, am fost chemaţi în ordine alfabetică. Am intrat goi, bine şterşi, într-o sală uriaşă. Era o mare magazie.

Pereţii erau acoperiţi cu rafturi pe care se aflau mulţime de cămăşi, indispensabili, şosete, tunici, pantaloni, chipiuri, bocanci, centuri de piele, centiroane, diagonale. Vreo douăzeci de soldaţi şi de maeştri croitori, cizmari, ceaprazari şi cămăşari ne aşteptau ca să ne îmbrace în uniforma Vulturilor regali.

Furierii cu liste în mână ne strigau unul după altul. Pe borderourile lor erau înscrise taliile noastre, numărul de la încălţăminte, mărimea capului, mărimea taliei, lăţimea umerilor noştri. Toate măsurile. Ne dădeau toate efectele indicate pe listele lor.

Ne-am aşezat goi pe bănci, alături de mormanul de lenjerie şi de haine primite. A fost o treabă uşoară să ne punem cămaşa, indispensabilii şi şosetele. Nu tot aşa s-a întâmplat cu restul hainelor. După ce ne-am tras pantalonii bufanţi, asemănători pantalonilor de cavalerie, a trebuit să înfăşurăm moletierele. Două benzi de ţesătură kaki, în lungime de aproape şaizeci de centimetri fiecare, care trebuiau înfăşurate în jurul gleznei până sub genunchi. Fâşiile erau tăiate în aşa fel ca să se aşeze bine pe glezne, dar operaţiunea nu era una uşoară. Din fericire, soldaţii de la serviciile de intendenţă, cu galoanele lor alb-argintii pe umeri, s-au aşezat pe lângă fiecare dintre noi pentru a ne ajuta să ne înfăşurăm moletierele noastre. Fixarea cravatei a fost la fel de dificilă ca înfăşurarea moletierelor. Cravata militară era o fâşie de ţesătură albă, lată

de cinci centimetri şi lungă de patruzeci de centimetri. În mijlocul fâşiei era o tăietură. Trebuia să vârâm o jumătate în cealaltă, să înconjurăm gâtul de două ori şi apoi să fixăm cravata sub bărbie cu un ac. Nici unuia dintre noi nu-i reuşea această operaţiune. Soldaţii ne vor ajuta. A trebuit după aceea să ne îmbrăcăm cu tunicile cu şase butoni auriţi de aramă şi să ne aşezăm diagonalele. Apoi ne-am adunat în curte, pe trei rânduri, aliniaţi după înălţime. Locotenentul Timofte ne-a trecut în revistă. Surâsul îi era unul dispreţuitor. Eram îmbrăcaţi în uniformă militară, la fel ca uniforma regelui, dar păream deghizaţi. Costumaţi. Uniformele cădeau rău pe corpurile noastre. Nu ştiam să le purtăm.

– Veţi fi consemnaţi până la Crăciun, a spus locotenentul Timofte. Nu veţi ieşi în oraş decât după ce veţi învăţa să vă îmbrăcaţi, să mergeţi, să aveţi o ţinută frumoasă, să salutaţi şi să vă prezentaţi... Aveţi trei luni la dispoziţie ca să învăţaţi.

Locotenentul Timofte s-a uitat la ceas. Voia să câştige timp. Primise ordinul de a ne aduce la liceu seara, discret, nu în plină zi. Populaţia nu trebuia să vadă pe stradă elevi de la liceul militar care nu ştiau să meargă în coloană şi în cadenţă. O vom lua pe străduţe mici, lăturalnice, pentru a nu compromite uniforma pe care o purtam. Locotenentul s-a apropiat de mine şi mi-a spus:

– Eşti roşu ca un rac... Ai strâns cravata prea mult.

Locotenentul a descheiat gâtul tunicii mele şi a scos acul de la cravata mea. Mâinile lui îmi vor atinge barba. Purta mănuşi foarte suple şi foarte frumoase, din piele bej, care miroseau frumos.

– Cravata nu este un garou, a spus. Cravata nu este făcută ca să te spânzuri cu ea. De ce ai strâns-o atât în jurul gâtului? Ştii de unde vine cuvântul „cravată"? Sunteţi socotiţi a fi elevii cei mai bine pregătiţi din întreaga ţară. Dacă nu aţi fi fost cei mai buni, n-aţi fi reuşit la examenul de admitere la liceul militar, şi voi nu ştiţi originea cuvântului „cravată". Nimeni dintre voi nu o cunoaşte?

– Eu ştiu, domnule locotenent!, a spus unul dintre elevi.

Era în primul rând. Un băiat înalt, slab, cu chipul prelung, osos, cu ochii mari, negri, foarte vii. A spus:

– Cuvântul „cravată" vine din croată. Croaţii au inventat-o. Croaţii fac parte din popoarele slave care, alături de sârbi, formează regatul slavilor de Sud ori Iugoslavia.

– Bravo!, a spus locotenentul. Cum te cheamă?

– Sunt vulturul regal Gheaţă Daniel, domnule locotenent!

Eram cu toţii miraţi. Ochii ne erau fixaţi asupra lui Gheaţă Daniel, plini de admiraţie. Alături de el ne simţeam ignoranţi, umiliţi. Aveam un sentiment de inferioritate. Gheaţă Daniel va fi primul din clasă. Ne va întrece pe toţi. Era formidabil. Am fi vrut cu toţii să fim în locul lui.

– De unde cunoşti originea cuvântului „cravată", elev Gheaţă Daniel?, a întrebat locotenentul.

– Am aflat de la cuvinte încrucişate, domnule locotenent.

Am izbucnit cu toţii în râs. Ne-am simţit eliberaţi, împăcaţi. Gheaţă Daniel nu era mai savant decât noi. Făcea cuvinte încrucişate. Aceasta era tot. Iar una ca asta nu-i conferea o superioritate asupra noastră.

– Cine dintre voi ştie ceva mai mult despre inventatorii cravatei, despre croaţi?, a întrebat locotenentul.

Am tăcut. Nimeni nu ştia nimic în plus.

– Gheaţă Daniel, nici tu nu ştii mai mult despre croaţi? Păcat! Croaţii sunt un popor unanim admirat pentru calităţile lui militare şi vitejia sa. Sunt soldaţii de primă mărime. De veacuri. Napoleon însuşi îi stima nespus. E un popor aproape de cinci milioane de locuitori. Sunt slavi. Au sosit în Balcani în secolul al V-lea. Au primit Botezul la Split, la castelul împăratului Domiţian, transformat în catedrală. S-au organizat într-un regat independent. Erau viteji. Papa îi iubea în mod deosebit şi-i numea *Antemurale Christianitas*, avanposturile creştinătăţii. Dar croaţii au fost învinşi de Carol cel Mare. E singurul care a reuşit să-i bată. De atunci, croaţii au devenit feudă a împăraţilor Austro-Ungariei, a turcilor şi a lui Napoleon. De o mie de ani n-au încetat niciodată să se bată pentru independenţa şi pentru libertatea lor. La sfârşitul Primului Război Mondial, pe 19 octombrie, Parlamentul de la Zagreb a proclamat independenţa statului croat. Dar Marile Puteri nu voiau să fărâmiţeze Europa. Nu voiau să împartă Europa într-o mulţime de state libere şi independente. Croaţii au fost obligaţi să creeze un stat comun cu sârbii, bosniacii, muntenegrenii, slovenii, dalmaţii şi macedonenii. E regatul slavilor de Sud ori regatul Iugoslaviei. Marile Puteri au procedat exact în acelaşi fel cu Cehoslovacia, unde au înglobat mai multe naţiuni înrudite. Dar cro-

aţii au continuat cu încrâncenare lupta de independenţă. Mai ales în aceste timpuri, căci sunt zece zile de când, pe 20 iulie 1928, la Belgrad, deputaţii croaţi au fost atacaţi în plin Parlament. Au fost morţi şi răniţi. Şeful parlamentarilor croaţi, Ştefan Radici, se află printre răniţi. E în comă. S-a decretat legea marţială. Sunteţi, începând de astăzi, elevi ai liceului militar. Sunteţi Vulturi regali. Ochiul de vultur trebuie să vadă tot. Ceea ce se petrece în ţările vecine este întotdeauna important. De fiecare dată când casa vecină este în flăcări, rişti să vezi incendiul mistuind propria-ţi casă. Iată pentru ce trebuie ca noi să ne uităm împrejur. Mai mult, problemele Iugoslaviei sunt, într-o anumită măsură, problemele noastre, căci regina Iugoslaviei, Majestatea Sa Marioara, e fiica răposatului nostru Rege Ferdinand. Regina Iugoslaviei, deci regina croaţilor, e o prinţesă română. Acum ştiţi un pic mai mult despre poporul care a dat numele cravatei pe care o purtaţi la gât, astăzi, îmbrăcând uniforma militară. Tirurile de armă trase în Iugoslavia sunt nespus de periculoase. Pe 28 iunie 1914, focurile de armă trase la Sarajevo, de muntenegreanul Gabriel Princip, au declanşat Războiul Mondial. Să sperăm că focurile trase în urmă cu zece zile împotriva conducătorului croat al Parlamentului de la Belgrad nu vor avea aceleaşi repercusiuni ca gloanţele care l-au ucis pe arhiducele Franz Ferdinand la Sarajevo. Noi, românii, avem şansa de a nu fi un stat format din mai multe popoare ca Cehoslovacia ori Iugoslavia. Noi, românii, avem aceeaşi origine, aceeaşi religie, acelaşi trecut şi acelaşi viitor.

Locotenentul Timofte era satisfăcut că noi l-am ascultat cu atenţie. Eram mişcaţi de cuvintele sale. Eram mândri să avem un comandant erudit, care ştia la fel de mult ca profesorii. Ceea ce ne spunea nu era scris în nici unul dintre manualele noastre şcolare.

– Acum, aşezaţi-vă în coloană de marş. Cât puteţi mai bine. Nu vi se cere să mergeţi în cadenţă. N-aţi învăţat. Dar mergeţi cu demnitate. Nu trebuie să daţi impresia că sunteţi o turmă. Ieşind de aici, îi veţi vedea pe părinţii voştri pe cele două margini ale drumului. Aşteaptă pe trotuar ieşirea voastră. Ca să vă vadă în uniformă. Vă vor face semne. Vor flutura batiste. Chiar dacă îi vedeţi plângând, chiar dacă îi auziţi că vă strigă, nu întoarceţi capul. Mergeţi tot înainte, privind în faţa voastră ca şi când părinţii voştri nu ar fi acolo. Ca şi când nu-i vedeţi şi nu-i auziţi. Nu uitaţi că

v-aţi luat deja rămas bun de la ei. Nu puteţi să le faceţi mai mare plăcere ca aceea de a merge drept, demni şi mândri. Văzându-vă disciplinaţi, vor fi mândri de voi.

Încă de la ieşirea noastră, i-am întâlnit, într-adevăr, pe părinţii noştri care se adunaseră pe trotuare. Ne aşteptau pentru a ne vedea trecând. Pentru a ne vedea în uniformă. Pentru a ne face semn. L-am văzut pe tata, care era şi el pe trotuar cu o legătură în care avea hainele mele, încălţămintea şi lenjeria mea de corp. Le ducea acasă. Valiza era prea mică. Ducea hainele mele acasă ca să le dea fratelui meu. Aşa cum duci hainele morţilor. Căci nu păstrasem nimic. Nici un obiect, nici măcar o batistă. Era interzis. Am abandonat totul. Aşa cum morţii abandonează totul trecând pe lumea cealaltă.

Tata, privindu-mă, îşi alungea gâtul şi făcea ochii mari. Stătea pe vârful degetelor ca să mă vadă mai bine. Mă privea, mă vedea. Era la zece paşi de mine, dar nu m-a recunoscut. Aceasta îmi făcea rău. Tata şi cu mine ne recunoşteam întotdeauna. Chiar şi pe întuneric. Chiar şi fără să ne vedem. Şi acum el mă privea cu ochii larg deschişi şi nu mă recunoştea. M-au podidit lacrimile. Priveam drept în faţa mea. Aşa cum ni se ordonase. Fără să întoarcem capul. Dar îl vedeam mereu pe tata, fără să mă uit la el. Şi el mă privea fără să mă recunoască.

Aşa se va petrece în ziua morţii mele. Pe lumea cealaltă, dincolo, vom fi cu toţii aceiaşi, dar de nerecunoscut. Transformaţi. Vom fi atât de schimbaţi, că ne va veni la fel de greu, ca tatălui meu în acest moment, să ne recunoaştem unii cu alţii. Moartea şi viaţa, pe lumea cealaltă, nu vor mai fi o surpriză pentru mine. Tocmai aflasem cum se petrece aceasta. Tocmai făcusem un fel de repetiţie generală.

Pe tot drumul am privit drept înaintea mea. Traseul a fost lung. Epuizant. Mergeam pe căi ocolite, apucând pe străduţe şi pe străzi secundare, ca să nu fim văzuţi de lume. Pentru a nu da locuitorilor o imagine proastă despre elevii regelui.

Am ajuns în cele din urmă. Nu am intrat în palatul liceului militar pe poarta principală. Am ocolit scara monumentală de marmură albă şi am intrat în curte. Apoi am intrat în clădire pe o scară de fier. O scară ce pleca de la subsol, urcând până la acoperiş. Era pe de-a-ntregul din metal, din metal masiv, negru strălucitor,

sclipind de curăţenie. Treptele erau înalte, late, aproape de trei metri lăţime. Puteai să le urci în coloană. Treptele, balustradele, încheieturile şi niturile erau din oţel, din fontă şi din fier. Turnate pe de-a-ntregul din metal. Lucrate cu măiestrie. Ornate cu flori şi frunze în relief. Flori şi frunze de metal topit.

Am fost atât de impresionat, că m-am gândit la scara lui Iacov care era „sprijinită pe pământ, iar cu vârful atingea cerul". Mi-am amintit de scara mare a Templului, despre care vorbeşte Vechiul Testament[1]. M-am gândit la scara Raiului a Sfântului Ioan Scărarul[2]. Apoi, aceasta mi-a amintit de scara de fier a Turnului Eiffel, a cărui fotografie o văzusem în manualele mele. Dar scara de fier a liceului militar de la Chişinău nu semăna cu nici o altă scară. Cu nici una. Era diferită de toate scările de fier din lume. Era turnată în metal, special pentru noi. Pentru vulturii regali.

Era o scară de o frumuseţe brutală. Precum peretele unui munte înalt, care nu-i este dat oricui să-l escaladeze. O scară indestructibilă. Aveam să urcăm şi să coborâm această scară metalică după fiecare curs, instrucţie militară ori educaţie fizică. De două ori pe zi cel puţin. La liceul militar ziua dura cincisprezece ore şi jumătate. Începea la ora şase dimineaţa, pentru a se încheia la nouă şi jumătate seara. Aveam să urcăm uneori de treizeci, de patruzeci de ori pe zi, această scară de fier. În fiecare zi. Şi uneori chiar şi noaptea. Vreme de opt ani.

Dacă într-o zi liceul militar din Chişinău, cu zidurile sale, acoperişul său, coridoarele şi holurile sale îmbrăcate în mozaic multicolor, ar fi fost distrus de un cutremur de pământ ori mistuit de un incendiu, această scară de fier ar rămâne în picioare. Nici flăcările, nici mişcările telurice n-ar putea să o demoleze vreodată. Va rămâne în picioare, maiestuoasă. De neclintit.

De cum am pus piciorul pe prima treaptă, mi-am dat seama că nu exista alternativă nici pentru mine, nici pentru camarazii mei. Scara de fier era simbolul liceului militar. Erai obligat să avansezi, nu puteai să dai înapoi, nici să te opreşti, nici o secundă, niciodată. Trebuia să urci mereu. Să înaintezi. Căci nu există progres fără treapta următoare. Altfel, ar urma căderea.

[1] *Iezechiel* 40, 31; *I Regi* 6, 8; *II Cronici* 9, 11.

[2] Sfântul Ioan Scărarul, *P.G.* 88.

XI

Un poet într-un cuib de vulturi

1

La liceul militar ziua era alcătuită din cincisprezece ore şi treizeci de minute. Activităţile începeau la ora şase dimineaţa, cu exerciţiile militare în aer liber, pe ploaie, pe zăpadă ori pe timp frumos; şi se încheiau când clopoţelul ne anunţa stingerea, la ora nouă şi jumătate seara.

Patru elevi au abandonat şcoala chiar din primele săptămâni. Nu se puteau acomoda cu ritmul. Au plecat. Clasa noastră – plutonul nostru – era alcătuită din patruzeci şi trei de elevi. Ne aflam într-o competiţie permanentă. Între noi şi cu noi înşine. Ca pe un stadion olimpic. Fiecare elev avea sarcina să-i întreacă pe camarazii săi şi să se întreacă pe sine însuşi. Tot timpul. La orice disciplină. În fiecare zi. Pe tot parcursul anului.

Competiţia se desfăşura pe două planuri. Simultan. Performanţele erau realizate în comun de întreaga clasă. Cei care nu urmează ritmul sunt eliminaţi de la sine. Ca cei patru camarazi care s-au întors acasă.

Dar competiţia principală era cea îndeplinită de fiecare în parte. La modul individual. Cu toţii aveam datoria de a deveni campioni, cel puţin la una dintre cele douăzeci de probe ale competiţiei care cuprind matematica, literele, gimnastica, istoria şi geografia, exerciţiile militare, muzica instrumentală şi vocală, dansul, caligrafia şi desenul, ştiinţele naturale, sportul şi trasul cu carabina.

Elevii care nu ajungeau să fie campioni la nici una dintre discipline trebuiau cel puţin să obţină notele generale cele mai mari. Trebuiau să fie premianţii clasei. Singura mediocritate admisă era

de a fi primul, al doilea ori, la o adică, al treilea din clasă. Căci, în principiu, fiecare avea obligaţia de a fi campion.

Eu sunt campion la poezie. Sunt poetul clasei. Dar competiţia e permanentă. Febra luptei ne face să uităm oboseala. Fiecare dintre noi e acel cavaler cruciat care nu şi-a dat seama că trupul lui era tăiat în două decât la sfârşitul luptei. Doar la sfârşitul ostilităţilor băga de seamă că trupul îi era tăiat în două. Şi din acel moment a căzut mort.

Orele mele preferate sunt cele de seară. Între orele şaptesprezece şi douăzeci, ne pregăteam lecţiile pentru a doua zi. Sunt numite *„orele de meditaţie"*.

Sala de clasă e luminată *a giorno*. Încălzită. Comandantul e aşezat în spatele nostru la pupitrul său. Fiecare lucrează. Individual. În linişte. Suntem destinşi. Fiecare îşi urmează propriul ritm. Fără nici o teamă de ceva. Din când în când, uşa clasei se deschide. Şi cum îngerii coboară din cer cu paşi uşori, fără zgomot, ca şi când n-ar atinge podeaua, preparatorii intră şi trec printre bănci, aşteptând ca unul dintre elevi să le facă semn să vină pentru a-i ajuta să-şi rezolve problemele. Sunt preparatori de ştiinţe naturale, de matematică, de literatură, de limbi străine, de istorie şi de geografie. Trec în linişte din clasă în clasă şi aşteaptă să li se ceară ajutorul. Dacă nici un elev nu-i solicită, se îndepărtează şi rămân în picioare lângă uşă. Apoi părăsesc clasa. Mereu liniştiţi. Îi iubesc mult pe preparatorii noştri. Simt chiar o duioşie pentru ei. Sunt asemenea îngerilor păzitori care stau mereu alături de noi fără să le impună vreodată prezenţa lor. Şi îngerii păzitori ne ajută doar când noi îi chemăm pentru a le cere mijlocirea. Sunt discreţia întruchipată. Când trec pe lângă băncile noastre, preparatorii par a-şi cere iertare că au un trup văzut şi sunt fiinţe materiale. Preparatorul nostru de matematică şi de fizică are reputaţia de a fi un mare savant. E originar din Basarabia. E un om blând, la fel ca toţi basarabenii. E scund, grăsuţ şi are părul cărunt. E şeful laboratorului mare de fizică şi de chimie care se află la subsol. Se numeşte Popovici. Dar noi îl numim *Chimicus*. De fiecare dată când Chimicus intră în clasă, ard de dorinţa de a-i face semn. Dar nu îndrăznesc nicicând.

Într-o seară, atunci când trecea pe lângă banca mea, am ridicat mâna. Foarte discret. Îndată mi-am regretat gestul. Aş fi vrut

să nu-l remarce. Dar Chimicus văzuse deja că am ridicat mâna. A venit şi s-a aşezat lângă mine.

– Ce dificultăţi ai, domnule elev?, m-a întrebat.

Chimicus e îmbrăcat mereu într-un costum format din trei piese bleumarin. Strâns pe corp. O mustaţă stufoasă, înspicată, cu fire albe. Mă privea cu ochii săi mari şi negri.

– Problema la matematică te necăjeşte?

– Nu, am spus. Problema la matematică am rezolvat-o deja.

– Atunci de ce mi-ai făcut semn?

– E vorba de o problemă personală.

– O problemă personală?, s-a mirat Chimicus. Eu sunt aici pentru problemele voastre de matematică, de fizică şi de chimie. Exclusiv.

– E o problemă de fizică, i-am spus.

– Dar mâine nu aveţi ore de fizică!

Am roşit până-n vârful urechilor. Nu mai puteam să dau înapoi, trebuia să-i vorbesc. Am început prin a-i spune că eram originar din Neamţ. Că în munţii noştri nu exista electricitate. Că locuinţele erau luminate cu lămpi cu gaz. Nici chiar la Târgu Neamţ nu se folosea lumina electrică. Şi era totuşi un oraş. Al doilea oraş din zonă. O subprefectură. Dar nici ea nu avea electricitate. Prima casă luminată electric pe care am văzut-o în viaţa mea a fost căminul de noapte preoţesc de la Chişinău, unde tata şi cu mine fuseserăm găzduiţi în timpul examenului de admitere la liceul militar. Am fost uluit de aceasta.

– Mă gândesc zi şi noapte la electricitate, i-am spus. Nu-mi imaginam că am putea avea o astfel de lumină înainte de sfârşitul lumii. E cea mai mare minune. Mulţumită electricităţii nu mai ai nevoie nici de lună, nici de soare. Întunericul nopţii a fost înfrânt. Noaptea a fost abolită. Cum se spune în Apocalipsă: „Şi cetatea nu are trebuinţă de soare, nici de lună, ca să o lumineze, căci slava lui Dumnezeu a luminat-o."[1] „Şi porţile cetăţii nu se vor mai închide ziua, căci noaptea nu va mai fi acolo."[2] De cum am văzut azilul de noapte preoţesc de la Chişinău, luminat electric, îmi bat capul pentru a înţelege cum funcţionează aceasta. Nu-mi dau seama.

[1] Apocalipsa 21, 23.

[2] Apocalipsa 21, 25.

– Şi lumina lui Dumnezeu de care vorbeşte Apocalipsa o înţelegi, domnule elev?, a întrebat Chimicus.

Ca cea mai mare parte a oamenilor de ştiinţă, e ironic atunci când vorbeşte de Dumnezeu. Nu crede în existenţa Lui.

– Lumina de care vorbeşte Apocalipsa e făcută de Dumnezeu, domnule. Nu am nevoie să o înţeleg. Cred că există. Şi sunt sigur că va străluci într-o zi. Cum a strălucit deja pe Muntele Tabor. Nu am nevoie să o înţeleg. Ea e lucrarea lui Dumnezeu. Ceea ce Dumnezeu face e mai presus de înţelegerea noastră. „Un Dumnezeu care poate fi înţeles nu este Dumnezeu."[1] Dar lumina electrică este opera oamenilor. Şi ceea ce face un om, ceilalţi oameni pot să înţeleagă.

– Ai răbdare, domnule elev, a spus Chimicus. O să înţelegi toate astea mai târziu. Peste doi ani o să studiaţi fizica.

– Pot să înţeleg de pe acum. De ce n-aş putea? Am rezolvat cinci mii de probleme. Fără ajutor. Toate problemele care au fost propuse la examene. În toate şcolile din România. M-am obişnuit să înţeleg. Chiar şi problemele cele mai dificile.

– Ce ai vrea să înţelegi?, a întrebat Chimicus.

– Lumina electrică. Ştiu cum se produce electricitatea. Cum e transportată. Cunosc istoria electricităţii. Dar lucrurile cele mai importante ce o privesc nu pot să le înţeleg. De exemplu, lumina pe care o avem aici în clasă. Deasupra capului meu e un bec. Mă uit la el tot timpul şi nu pot să înţeleg cum un firişor metalic, care se află înăuntrul becului, poate să producă atâta lumină. Ştiu că e un filament metalic incandescent. Dar metalul incandescent nu luminează. Am locuit un an la un potcovar – domnul Dornescu, din Târgu Neamţ. El încingea întotdeauna metalul pentru a face potcoave la cai. Erau bucăţi mari de metal. Încinse la maxim. Dar ele nu luminau fierăria.

Chimicus m-a ascultat cu atenţie. A surâs.

– Am să vin mâine să-ţi explic toate acestea, a spus el. Acum trebuie să plec. Mai am trei clase de văzut. La revedere!

Chimicus a scrijelit câteva cuvinte în carneţelul său şi l-a pus în buzunar. Era obligat să redacteze în fiecare seară un raport în care era indicat numărul elevilor pe care-i ajutase şi durata fiecărei intervenţii. Mai înainte de a părăsi clasa, Chimicus s-a adresat

[1] Sfântul Atanasie, *P.G.* 28, col. 598 D.

locotenentului Timofte, şoptindu-i câteva cuvinte. Apoi a mers să-şi facă raportul la directorul studiilor, colonelul Ioachim. Un ofiţer ce şi-a obţinut doctoratul la Paris şi care e, de asemenea, diplomat al Şcolii militare de la Saint-Cyr.

Chiar în acea seară, locotenent-colonel Ioachim a venit în clasa noastră şi a întrebat pe locotenentul Timofte unde se afla *Lavoisier*. Locotenentul nu şi-a dat seama îndată despre ce era vorba. Pentru o clipă, a ezitat. Apoi şi-a îndreptat degetul către mine. M-am ridicat. Colegii mei şi-au întors capul spre mine, ţintindu-mă cu ochii lor. Locotenent-colonel Ioachim s-a uitat la mine ironic. Mi-a ordonat să iau loc şi mi-a spus cu voce tare:

– Locotenente Timofte, daţi-i voie lui Lavoisier al dumneavoastră să meargă la laboratorul de fizică în timpul liber. Laborantul îi va explica misterele electricităţii.

A doua zi, Chimicus mi-a adus un manual de electricitate. În toate după-amiezile, de cum primeam permisiunea, alergam la subsolul şcolii, la laboratorul de fizică şi chimie. Eram ca în Ţara Minunilor. Un decor de basm. De alchimie şi de miracole. Cu alambicuri, balanţe, borcane, eprubete, creuzete, tuburi, clopote de sticlă, flacoane şi reşouri...

La întoarcerea în clasă povesteam colegilor mei toate minunile pe care le descoperisem. Începând din acea zi, colegii mei îmi vor spune „Lavoisier". Porecla pe care colonelul Ioachim mi-o dăduse. Dar şi-au dat repede seama că nici unul dintre noi nu ştia cine era Lavoisier. L-am întrebat pe profesorul de geografie, domnul Raşcu, care era de origine franceză. El trebuia să-l cunoască mai bine decât oricine, căci Lavoisier era francez ca şi el.

Domnul Raşcu ne-a explicat pe larg şi plin de vervă viaţa şi opera lui Antoine Laurent de Lavoisier, savant francez, creator al chimiei moderne. Primul care a studiat compoziţia aerului, proprietăţile oxigenului, căldurii, corpurilor gazoase şi care cu un grup de savanţi a stabilit sistemul metric... Lavoisier, care a murit decapitat de concetăţenii săi. Ghilotinat. De francezii care credeau că „republica n-are nevoie de savanţi". Se spunea că strămoşii profesorului nostru de geografie fugiseră şi ei din Franţa şi se refugiaseră în România pentru a nu sfârşi decapitaţi ca Lavoisier.

Poate că din această cauză, când domnul Raşcu ne spunea că Lavoisier fusese decapitat în timpul Revoluţiei franceze, vocea

lui îi era tremurândă şi din ochii strălucitori părea că-i dădeau lacrimile. Când profesorul Raşcu a declarat că Lavoisier fusese ghilotinat, colegii mei au întors cu toţii capetele spre mine. Căci eu eram Lavoisierul lor. Mă priveau temător, ca şi cum n-aş mai fi avut nici eu capul pe umeri. Ca şi când aş fi avut capul tăiat de francezi. Cu toate că acesta era la locul lui, colegilor mei le era tuturor milă de mine. Cu toate că eram viu, eram de plâns: purtam numele ghilotinatului. Colegii mei aveau remuşcări, se simţeau vinovaţi de a-mi fi atribuit numele unui executat...

2

Am învăţat pe de rost micul manual de electricitate împrumutat de la Chimicus. Mulţumită autorizaţiei speciale a colonelului mi-am petrecut clipele mele de libertate la laboratorul de fizică şi chimie împreună cu Chimicus. Ştiam acum din ce se compune şi cum funcţionează un bec electric.

Uriaşul glob de opal, care strălucea în sala noastră de clasă, era chiar deasupra capului meu. Îmi ridicam ochii şi-l contemplam cu mândrie, ca şi cum eu l-aş fi inventat şi l-aş fi construit. Căci acum îi cunoşteam toate secretele. Dar cu cât învăţ, cu atât sunt mai mirat de puterile prodigioase pe care Dumnezeu i le-a dăruit omului. Omul care a inventat becul electric a înfăptuit o minune comparabilă cu cea a lui Dumnezeu când El a creat ziua şi noaptea. Când intrăm în sala de clasă, de îndată ce apăsăm pe comutator şi becurile electrice se aprind, înfăptuim acelaşi act pe care Dumnezeu l-a înfăptuit în prima zi a creaţiei lumii, când a spus: „Să fie lumină!" şi a fost lumină.

Toate invenţiile tehnice sunt pentru noi probe că omul este creat după asemănarea lui Dumnezeu. Cu puteri comparabile cu ale sale. Hristos a confirmat aceasta, spunând ucenicilor Săi să nu fie miraţi de minunile pe care le înfăptuia, căci vor face şi ei asemenea. Şi chiar mai mari decât ale Sale. Şi e adevărat că oamenii fac minuni la fel de mari ca cele ale lui Dumnezeu. Sunt mândru de puterile prodigioase care mi-au fost dăruite ca om. Visam să mă folosesc de prerogativele mele divine şi să realizez invenţii egale cu cele ale becului electric ce era suspendat deasupra capului meu. Cu acest sentiment de mândrie mi-am încheiat temele

pentru a doua zi. Într-o oră, ziua urma să se încheie. Ne vom aduna în curte pentru apelul şi raportul de seară.

Era toamnă, dar era deja nespus de frig. La Chişinău, iarna soseşte mai devreme ca în restul României. Oraşul se află în partea de răsărit. Frigul din Siberia şi rafalele de vânt glaciar din Antarctica traversează stepele ruse şi îngheaţă pământul şi râurile Basarabiei încă de la jumătatea toamnei.

Profit de timpul care mi-a rămas pentru a termina poemul pe care îl scriu despre Albania. Această ţară intrase în viaţa mea de trei zile. De atunci mă gândesc la ea fără încetare. Cu Albania nu e la fel ca şi cu Croaţia, care a venit în existenţa mea pentru că a dat numele cravatei, pe care o înnod în fiecare zi în jurul gâtului. La cursul de instrucţie ni s-a vorbit pentru prima oară, la liceul militar, de Albania. Căpitanul ne amintea, cum o făcea în mod obişnuit, că purtam uniforma Majestăţii Sale regele României şi că trebuia să ne comportăm în conformitate cu uniforma pe care o purtăm. Aveam obligaţia să fim demni. Impecabili precum regii. Noi nu eram asemenea celorlalţi băieţi din România. Ei puteau să-şi permită derogări de la conduită. Noi, însă, nu puteam să tolerăm nici o stângăcie. Uniforma noastră regală ne interzicea aceasta. Eram condamnaţi să fim desăvârşiţi. Desăvârşiţi în orice lucru.

Pentru a ne capta atenţia, căpitanul a întrebat pe neaşteptate:

– Ce personalitate europeană a îmbrăcat uniforma regală în acest an de graţie 1928, odată cu voi?

Nimeni nu ştia.

– Prinţul Ahmed Bey Zogu. Şi-a pus uniforma regală în acelaşi timp cu voi, căci a devenit în acest an rege al Albaniei sub numele de Zogu I.

Nu ştiam despre Albania decât ceea ce era scris în manualele şcolare, că suprafaţa ei era de 27.538 de kilometri pătraţi, că avea un milion de locuitori şi că Tirana, capitala sa, număra 30.000 de oameni. Dar căpitanul Claino ne-a povestit despre această ţară vecină din Balcani lucruri pe care le ignoram în totalitate şi care ne-au făcut să o iubim.

Căpitanul Claino avea o bibliotecă personală de mai multe mii de volume – toate legate în piele roşie, cu titlurile şi numele autorilor cu litere aurite. Era un îndrăgostit de cărţi. În oraş, închiria

întotdeauna două camere: una pentru el şi una pentru frumoasele lui cărţi.

În România au trăit mereu mulţi albanezi. În marea lor majoritate negustori. Dar şi înalte personalităţi. Familia prinţilor Ghica, considerată ca fiind grecească, era de origine albaneză.

Căpitanul Claino ne-a povestit istoria albanezilor. Ei sunt unul dintre cele mai vechi popoare ale Europei. Numele de Albania vine din cuvântul *alp*, care înseamnă munte. Turcii îi numeau *arnăuţi*, viteji. Ei înşişi îşi spun *skipetari*: munteni. Îşi numesc patria lor *Skiperise*: muntele. Eroul naţional al Albaniei e prinţul Gheorghe Castriotul, zis Skanderbeg. În copilărie, a fost luat ostatic la turci. Tânărul prinţ albanez a fost crescut de Sublima Poartă Otomană în credinţa musulmană şi în disciplina militară. A ajuns un foarte mare căpitan. A fost numit conducător al unui *sangeac*, guvernator şi comandant militar al unei provincii. Mai apoi, turcii îl vor porecli *Skander Alexandru*, căci îl egala pe Alexandru cel Mare în isprăvile sale de pe câmpul de bătălie.

În 1444, Skanderbeg s-a luptat cu turcii. S-a declarat creştin şi apărător al creştinătăţii. A anexat la Albania teritorii din Macedonia, din nordul Greciei şi din toţi munţii înconjurători. Papa Pius al II-lea i-a încredinţat organizarea unei cruciade împotriva turcilor. Pe 29 mai 1453, Constantinopolul a căzut în mâinile otomanilor. A fost un doliu mare pentru creştinătate. Otomanii vor cuceri apoi toate ţările Europei răsăritene. Ameninţau Viena şi Occidentul. Papa a poruncit să fie trase clopotele în fiecare zi, la prânz, în toate bisericile Europei. Căci creştinătatea întreagă era ameninţată. Singurul popor care rezista încă turcilor în Balcani erau albanezii. Ei vor rezista treisprezece ani, după căderea Constantinopolului. Aceasta mulţumită vitejiei prinţului lor Gheorghe Castriotul Skanderbeg. Dar în 1467 Skanderbeg a murit. A murit în insula fortificată Lissa, „Gibraltarul Adriaticii". Tot în această insulă-fortăreaţă a fost învinsă de romani, în secolul al III-lea înainte de Hristos, şi marea regină Teuta a Albaniei.

După moartea lui Skanderbeg, Albania a căzut şi ea sub jug turcesc. Armata şi populaţia albaneză, care vor scăpa de la masacre, se vor îmbarca pe nave improvizate şi vor fugi pe mare. Refugiaţii albanezi vor cere azil în toate porturile. De-a lungul Mediteranei şi Adriaticii. Dar peste tot li se interzicea debarcarea.

Li se interzicea chiar aprovizionarea. Erau condamnaţi să rătăcească pe mare. Le era interzis să pună piciorul pe uscat. Nimeni nu-i voia. Le era teamă de represaliile turcilor. Şi, ca şi când necazul lor nu ar fi fost destul de mare, o altă nenorocire s-a abătut asupră-le: conducătorul lor a murit. Au rămas fără călăuzitor. În mijlocul mării. Erau atât de îndureraţi, încât nu mai aveau curajul să aleagă un alt conducător. Ştiau că nici un prinţ, că nici un rege n-ar mai fi putut să-i salveze. Doar Dumnezeu putea să facă aceasta. Atunci, într-un elan de speranţă, refugiaţii albanezi o vor proclama pe Maica Domnului conducătoare militară şi comandantă a navei lor: ea va deveni călăuza şi amiralul lor. Începând din acea zi, o vor numi pe Maica Domnului *Condotiera*.

Condotiera a salvat poporul albanez. Refugiaţii vor debarca sub comanda ei pe coasta Siciliei. Se vor stabili aici, într-o localitate ce se află la 27 de kilometri de Palermo şi care se numeşte de atunci Piana dei Albanesi. Albanezii se află încă şi astăzi în acest loc. Tot sub comanda şi sub ocrotirea Condotierei, Maica lui Dumnezeu, unicul lor conducător.

După cinci secole de ocupaţie, turcii au fost izgoniţi de pe teritoriul albanez. În 1912. În 1914, Marile Puteri vor da un rege albanezilor. Acesta a fost prinţul Wilhelm de Wied, nepotul reginei Carmen Sylva a României.

Prinţul german a debarcat în Albania pe 3 martie 1914. Trebuia să fie uns rege al Albaniei în toamna aceluiaşi an. Dar încoronarea nu a avut loc niciodată. Pe 28 iunie 1914, arhiducele Franz-Ferdinand al Austriei a fost asasinat şi a izbucnit războiul mondial. Prinţul Wilhelm de Wied, nepotul reginei Carmen Sylva a României, s-a întors acasă, în Germania.

În acelaşi an, în 1928, când eu şi camarazii mei intram la liceul militar din Chişinău şi îmbrăcam uniforma regelui României, prinţul Ahmed Bey Zogu a îmbrăcat veşmântul regal şi el, fiind proclamat rege al Albaniei, sub numele de Zogu I.

M-am hotărât să scriu o poezie despre poporul albanez, o lungă poezie epică. Căpătasem obiceiul de a compune poezii din copilăria mea. Am deprins arta poetică de la mama. Căci mama scria poezii aproape în fiecare zi. Ne uitam la ea cum scrie ore întregi cu un ciot de creion. Eram intrigaţi de activitatea ei misterioasă şi o întrebam necontenit ce face. Ea ne răspundea că scria

poezii, dar nu ne lăsa să le vedem. Le ascundea cu grijă. Nimeni nu putea să dea de ele. Aceasta ne îmboldea şi mai mult curiozitatea. O rugam să ne arate chiar de departe ce scria, dar ea refuza cu îndârjire. „Ce scriu nu e pentru voi, ne spunea ea. Nu pot să vă arăt."

Mama ne spunea că ne iubea *„ca lumina ochilor"*. Că, dacă ni s-ar întâmpla ceva rău, ea ar muri de durere. Eram, aşadar, surprinşi că scria poezii pentru altcineva decât noi.

– Pentru cine scrii poezii?, stăruiam plini de gelozie.

Căci mama noastră ne spunea că doar noi contam pentru ea pe acest pământ. Nimeni altcineva.

– Scriu poezii pentru Dumnezeu, Lui singur I le citesc. Ar fi un sacrilegiu să le citesc altcuiva. Chiar dacă sunteţi copiii mei şi vă iubesc *ca pe lumina ochilor*.

Am admis atunci că poezia era ceva secret, un secret între mama noastră şi Dumnezeu. Că ar fi un sacrilegiu să insistăm. În ciuda oricărui fapt, noi doream fierbinte să-i cunoaştem poezia. A ghicit dorinţa noastră şi, într-o zi, ne-a spus:

– Nu pot să vă citesc poeziile mele. Aţi înţeles? Căci ar fi un păcat dacă aş face asta. Nu vă sunt adresate vouă, dar voi puteţi să le auziţi când le voi spune lui Dumnezeu.

S-a ţinut de promisiune. Am luat, în sfârşit, cunoştinţă de toate poeziile compuse de mama. De îndată ce tata pleca şi noi rămâneam singuri acasă, mama zăvora uşa ca să nu fim deranjaţi. Aprindea candela şi se aşeza în genunchi înaintea icoanei. Îngenuncheam cu toţii, în linişte şi plini de emoţie, împrejurul ei, şi ea începea să-şi citească poeziile. Erau rugăciuni. Prima poezie a mamei era o rugăciune fierbinte către Dumnezeu ca să îndepărteze de satul nostru epizootia, care făcea să moară păsările domestice. Acest flagel se abătuse ca un vânt otrăvit asupra curţilor noastre. Mama Îi cerea lui Dumnezeu să cruţe puii, abia ieşiţi din găoacea lor albă, ca nişte bulgări mici de mătase aurie. Şi care mureau înainte să aibă parte de viaţă. Mama implora mila lui Dumnezeu pentru găini, pentru gâşte, pentru raţe şi pentru păsările din curte, ucise de cumplita boală în fiecare zi de săptămâni, în toate curţile din sat. Mama cerea îndurare pentru toate păsările domestice: pentru curcani, pentru cocoşi, pentru răţoi, pentru găini... le enumera în versuri perfect ritmate. Îi povestea lui Dumne-

zeu cum ea le vedea murind în fiecare zi împrejurul casei, atâtea creaturi nevinovate... Îi descria ce spectacol groaznic era, cât de mare era tristeţea oamenilor şi cum noi, locuitorii din Petricani, eram neputincioşi în faţa acestui dezastru. Plângeam cu toţii de milă pentru păsările care mureau în satul nostru, lovite de boala misterioasă. Ne alăturam lacrimile noastre la rugăciunea versificată a mamei.

Câteva zile mai apoi, păsările domestice nu vor mai muri în satul nostru. Epizootia va trece. Eram convinşi că mulţumită poeziei mamei noastre Dumnezeu a cruţat păsările din Petricani de o moarte atât de atroce.

Mama adresa, de asemenea, poezii lui Dumnezeu pentru a-I cere să înceteze ploaia, când torenţii inundau câmpurile şi luau recoltele, copacii şi casele. Scria pentru a cere însănătoşirea copiilor bolnavi din sat ori pentru a-I cere lui Dumnezeu primăvara ca să nu îngăduie ca bruma căzută pe copacii în floare să omoare mugurii, ca pe copiii răpiţi de moarte înainte chiar de a fi născuţi.

În dimineaţa următoare ne uitam la cireşi, la pruni şi la merii albi pentru a vedea dacă Dumnezeu a ascultat rugăciunea mamei noastre. Şi a cruţat de la îngheţ mugurii şi florile în timpul nopţii. Visul meu cel mai fervent era să pot scrie şi eu poezii eficace, folositoare, ca acelea pe care mama noastră le adresa lui Dumnezeu pentru a ne cruţa pe noi, oamenii de la munte, de secetă, de potop, de flageluri... Eram convins că numeroase nenorociri şi calamităţi au fost îndepărtate de satul nostru, doar pentru că Dumnezeu aprecia poeziile mamei noastre şi că El le asculta cu plăcere...

De la mama mea am învăţat, aşadar, că poezia e o operă de utilitate publică. Poetul scrie versuri care nu sunt înţelese doar pe pământ, de oameni, ci, de asemenea, în cer, de Dumnezeu Însuşi.

Am compus mereu poezii având convingerea că îndeplinesc o lucrare utilă. Mai utilă decât opera medicilor, oamenilor care sting incendiile ori inginerilor care construiesc drumuri şi poduri. Prin comparaţie cu mama mea, nu citeam poeziile doar lui Dumnezeu, ci şi surorilor mele, fraţilor, părinţilor şi colegilor. De când sunt la liceul militar am compus multe poezii. Colegii mei se grăbesc să înveţe poeziile pe de rost şi să le recite duminica la serbarea şcolară. Cel care recită cel mai bine poeziile mele e elevul Dimitriu. Banca lui e lângă a mea. Tatăl său e general. Dimitriu

vorbeşte franceza mai bine decât profesorul de franceză, care a învăţat limba franceză la universitate din cărţi, în timp ce Dimitriu vorbeşte franceza din copilăria sa la fel de bine ca româna. A stat în Franţa, la Paris şi la Monte Carlo. Domnul Malenta, profesorul nostru de franceză, îl consultă adeseori de faţă cu noi asupra pronunţării anumitor cuvinte pentru ca ea să fie corectă. Din acest motiv, prestigiul lui Dimitriu e uriaş în clasa noastră.

Poartă aceeaşi uniformă ca noi, dar pe trupul lui uniforma este mai elegantă. Bocancii, asemănători cu ai noştri, par mai fini, chiar până şi nasturii de la tunică par să strălucească mai mult decât ai noştri. Eleganţa sa e una înnăscută. Poeziile mele, când le recită, par incomparabil mai frumoase ca atunci când le recit eu însumi.

Dimitriu, în sfârşit, este campionul eleganţei, al bunelor maniere şi al francezei. Clasa noastră e mândră de el aşa cum noi suntem mândri de campionii de fotbal ori de gimnastică. Cum suntem mândri, de asemenea, şi de Tabul. Colegul nostru originar din Brăila, care cântă la vioară ca un solist de concert.

Clasa e mândră şi de mine. Căci sunt poet. Pentru duminica următoare i-am promis lui Dimitriu o poezie despre poporul albanez. El tocmai îmi dăduse un bilet în care cerea poezia ca să-i dau un răgaz, căci era vineri seara, să o înveţe pe de rost pentru a o recita duminică în faţa tuturor elevilor liceului.

Poezia se intitula „Condotierea albanezilor". Era deja terminată. Nu-mi mai rămăsese decât să o transcriu. Mă pregăteam să i-o arăt lui Dimitriu, căci nu aveam dreptul să vorbim între noi în timpul „orelor de meditaţie". În clipa în care m-am întors spre el, lumina s-a stins. Clasa s-a afundat dintr-odată în întuneric. Timp de câteva fracţiuni de secundă am fost cuprinşi de spaimă, încremeniţi în băncile noastre. Dispariţia, pe neaşteptate, a luminii este preludiul tuturor catastrofelor, al marilor calamităţi. La cea mai simplă eclipsă de soare, toate animalele, porcii, vacile, câinii, găinile şi chiar insectele sunt cuprinse de panică. Când Hristos a murit pe Cruce, pământul s-a afundat şi el în întuneric şi cei care-L păzeau au căzut la pământ îngroziţi. A început, aşadar, panica. Un strigăt grav, general, s-a înălţat din toate băncile.

– Linişte!, a ordonat locotenentul Timofte.

Era la pupitrul său. În fundul clasei. Ne-am întors către el, dar nu-l puteam distinge pe întuneric. Deodată, din trupul locotenen-

tului a ţâşnit o săgeată luminoasă. A sfâşiat întunericul ca o spadă de foc. Locotenentul aprinsese o lanternă. Nu-l vedeam, totuşi, pe locotenentul nostru, ci doar fascicolul de lumină ce pornea din mâna sa. Un fascicol luminos ca sabia de foc a arhanghelilor din icoană.

– Elev de serviciu, du-te şi raportează-i ofiţerului de serviciu că avem o pană de curent!, a ordonat locotenentul Timofte.

Vocea sa era autoritară, dar simţeam că fusese şi el tulburat de cufundarea noastră în întuneric. Raza electrică l-a luminat pe elevul de serviciu, care s-a ridicat din banca sa şi s-a îndreptat către uşă. Fascicolul luminos l-a însoţit, arătându-i calea.

– Lasă uşa larg deschisă!, i-a ordonat locotenentul.

Elevul a ieşit. Lumina de pe culoar pătrundea prin uşa rămasă deschisă şi lumina partea din faţa clasei, estrada şi tabla.

Două minute mai târziu sosea ofiţerul de serviciu. A venit cu o lampă cu acetilenă, pe care a pus-o pe birou. Clasa a fost iarăşi luminată. Nici un eveniment nu putea bulversa programul liceului militar. Chiar dacă toată şcoala ar fi avut parte de o pană de curent, derularea normală a activităţii liceului nu putea fi întreruptă decât vreme de câteva minute. Lămpile de rezervă, cu acetilenă, erau mereu gata să fie aprinse pentru a lumina toate clasele, holurile şi culoarele. Ele sunt la fel de numeroase ca pompele de incendiu, capabile să stingă orice foc în câteva minute. În regulamentul interior al liceului militar totul era prevăzut. Surprizele, aici, erau cu neputinţă. Neprevăzutul a fost suprimat.

În clasă a sosit subofiţerul însărcinat cu intendenţa şi întreţinerea, urmat de un sergent şi de un soldat electrician. Sergentul avea cu el o ladă de scule. A deschis micul dulap de lângă uşa de la intrare şi a verificat siguranţele. Soldatul electrician a pus în mijlocul clasei o scară, sub globul mare opalin. Ofiţerul de serviciu, subofiţerul, locotenentul Timofte şi noi toţi privim cu ochii holbaţi ceea ce se întâmplă.

– Siguranţele sunt bune!, a exclamat sergentul electrician.

A deşurubat becul şi a coborât de pe scară. Îl ţine înfăşurat într-un prosop alb, căci este fierbinte. La lumina lămpii cu acetilenă sergentul examinează becul. I-l dă apoi subofiţerului de intendenţă.

– S-a ars, a spus sergentul. Vedeţi şi dumneavoastră.

– E ars, confirmă subofiţerul.

Îi dă becul ofiţerului de serviciu, care îl priveşte şi-l aşază pe birou, lângă lampa cu acetilenă, pe prosopul alb.

– În câteva minute o să aducem un bec nou, a spus locotenentul de serviciu.

Iese urmat de subofiţer, de sergent şi de soldatul electrician.

Am rămas singuri cu locotenentul.

Cu scara aşezată în mijlocul clasei şi becul ars pe birou, aşteptam noul bec electric. Orice aşteptare începe cu tăcerea. Dar liniştea a fost brusc întreruptă de elevul Dimitriu:

– Gheorghiu poate să repare becul, domnule locotenent. Poate să-l repare, dacă îi daţi voie.

La această afirmaţie, clasa a izbucnit în strigăte zgomotoase. Nu un strigăt de spaimă, ca atunci când lumina s-a stins. Era acelaşi strigăt ca cele de pe stadioane, când suporterii îi încurajează pe favoriţii lor.

– Vrei să te uiţi la bec mai îndeaproape?, m-a întrebat locotenentul Timofte. Du-te şi uită-te.

M-am ridicat roşu ca para în strigătele şi exclamaţiile clasei. M-am apropiat de birou şi m-am uitat la bec mai de-aproape, fără să-l ating.

– Ia-l!, mi-a strigat clasa. Nu-ţi fie frică! Repară-l!

De când aveam autorizaţie de a merge la laborator, povesteam colegilor în fiecare zi toate tainele pe care le descoperem despre electricitate. Le-am explicat cum e fabricat un bec. Cum trece curentul pe fir, de la uzină până în clasa noastră. Ei mă ascultau cu admiraţie şi-mi dădeau crezare. Erau mândri de mine. Acum voiau ca eu să le fac dovada ştiinţei mele. Voiau să le confirm cunoştinţele mele. Voiau să le arăt că sunt un campion!

Am luat becul în mână. Era cald încă. L-am examinat îndeaproape. Caut cu privirea filamentul din interior, ce devine incandescent de îndată ce-l aprinzi. Dau de filament. E acolo, dar e rupt. Cele două capete atârnă separat. Se mişcă în vid. Uşoare, ca o pânză de păianjen. Becul are o pată neagră. E fum. Proba că filamentul e ars. Îmi adun ideile pentru a exprima colegilor mei că becul e de nefolosit. Nu poate fi reparat. Dacă e ars, aceasta înseamnă că vidul din interior al becului nu mai este complet şi că s-a produs o fisură. Pătrunsese aer, căci în vid, filamentul, altfel,

nu putea să se ardă. Or, a face din nou vid în bec era cu neputinţă. Nici un electrician n-ar putea să facă asta. Doar uzina poate să facă vid într-un bec electric. La fabricarea lui. Un bec ars trebuie aruncat. Nu mai foloseşte la nimic. Regulamentul armatei, care prevede recuperarea tuturor materialelor stricate, nu s-a gândit niciodată să extragă profit din becurile arse. Or, dacă armata nu ordonă recuperarea lor, aceasta înseamnă că ele sunt cu adevărat irecuperabile.

Căutându-mi cuvintele, răsuceam becul în mâinile mele, examinându-l la lumina lămpii cu acetilenă de pe birou. Colegii îmi urmăreau mişcările. Tăcuţi. Cu ochi holbaţi. Ca şi cum s-ar fi uitat la un spectacol palpitant. Aşteptau deznodământul.

Le simt privirile aţintite asupră-mi şi din ce în ce mai nervos răsucesc becul în mâinile mele. Nu-mi dau seama că răsucind becul în mâinile mele fac gesturi asemenea magicienilor ce pretind că citesc viitorul în globul lor de cristal. Spectatorii au mereu ochii fixaţi asupra personajului care le făgăduieşte un miracol, un act de magie, nu contează prin ce mijloace magice. Sunt din ce în ce mai fâstâcit. Şi răsucesc becul tot mai nervos în palmă...

Deodată, constat că cele două capete ale filamentului, ce atârnă rupte la interior, s-au unit. S-au legat unul de celălalt. Firul este continuu.

– L-am reparat!

Am reparat becul... L-am reparat. Ţineam becul în palmă ca pe o comoară, fără să-l mişc. M-am urcat pe scara pe care locotenentul Timofte o ţinea ca să nu cad. În sală domnea o linişte totală. Toţi erau cu răsuflarea la gură. Pentru ca să nu scape cuiva ceva din miracolul ce era pe cale de a avea loc. Am înşurubat becul cu grijă, încet, ca să nu rup cele două capete de fir şi ca ele să nu se desprindă.

Deodată, clasa s-a luminat. Becul s-a aprins în mâinile mele. Lumina globului opalin mi-a inundat chipul. Stăteam pe scară. Sus. Sub globul opalin. Eram ca sub un proiector. Orbit. Capul îmi vuia. Ameţisem. M-am sprijinit de scară ca să nu cad. Toată clasa ţipa de bucurie şi aplauda. Locotenentul Timofte m-a ajutat să cobor de pe scară. Dar tălpile mele nu atingeau podeaua. Eram pe umerii şi pe capetele colegilor mei. Ieşiseră din bănci şi mă purtau triumfător pe umerii lor. Mă ovaţionau, mă sărbătoreau.

– La locurile voastre!, a ordonat locotenentul.

Colegii mei m-au lăsat pe pământ şi picioarele au luat din nou contact cu podeaua. Colegii vor merge în băncile lor, dar vor continua să aplaude şi să strige. Eram în mijlocul clasei, sub globul opalin. În faţa mea stătea locotenentul Timofte.

– Bravo!, mi-a spus el.

Şi mi-a strâns mâna. Îndelung. Cu putere. În acel moment, ovaţiile erau unele fără margini. Colegii mei urcaseră pe bănci şi ţipau de bucurie.

Uşa clasei s-a deschis. Ofiţerul de serviciu, subofiţerul de intendenţă a intrat, urmat de sergentul electrician, care ne aducea un bec nou. S-a oprit în faţa uşii. Erau miraţi de vacarm şi, mai ales, să vadă clasa luminată. Şi-au îndreptat privirile lor spre becul aprins. Nu înţelegeau ce s-a putut întâmpla. Colonelul Ioachim a apărut în spatele lor vijelios. Venea atras de vacarmul ce era în toi. De cum a intrat, tumultul a luat sfârşit. A întrebat din ochi pe ofiţerul de serviciu, locotenentul Timofte, şi pe electrician. Chipul îi era întunecat, avea buzele strânse. Gata să pedepsească. Să devină aspru. Căuta vinovatul. Pentru a-l sancţiona. Imediat. Pe loc.

– A avut loc o pană de curent, domnule colonel, i-a explicat subofiţerul intendent. S-a ars un bec. Am adus unul de schimb. Unul nou.

– O pană de curent?, a întrebat colonelul. Unde? Aveţi lumină...

– Becul era ars, domnule colonel. De nefolosit. Trebuia schimbat.

– L-aţi schimbat?

– Nu, domnule colonel, nu l-am schimbat. L-a reparat cineva.

– Reparat?, s-a mirat colonelul. Cum l-a reparat? Spuneţi că becul era ars, de nereparat. Cum şi cine l-a reparat?

Colonelul Ioachim s-a uitat în clasă, peste capetele noastre. Păstram liniştea. Locotenentul Timofte m-a arătat cu degetul. M-am ridicat şi am luat poziţia de drepţi.

– Tu ai reparat becul ce nu putea fi reparat?, a întrebat colonelul. Tu?

– Da, domnule colonel!, am răspuns.

Obrajii îmi ardeau.

– Tu ai aprins un bec mort? Un bec ars? Bravo! Dar ce-ai făcut e cu totul firesc. Normal. Tu eşti poet. Poeţii pot să facă lucruri pe care electricienii nu pot să le facă. Poeţii au întotdeauna

puteri tainice. Supranaturale. Secrete. Bravo! E bine ce-ai făcut. Continuă!

Colonelul Ioachim s-a întors cu spatele. A ieşit din clasă.

Acest eveniment a fost cel mai important din viaţa mea. Toată existenţa va depinde de el. E ca şi cum atunci aş fi fost uns ca poet. De ierarhie. Solemn. Lumea ştia că puteam să fac minuni. La fel ca mama mea. Puteam, cu poeziile mele, să opresc ploaia, să birui bolile contagioase şi epizootiile, să împiedic torenţii să inunde satele... Puteam să fac toate acestea... Aşa cum luminasem clasa cu un bec mort. Căci eram poet.

3

A doua zi, înainte de curs, colegii mei lăudau profesorilor isprăvile mele din ajun. La ora de literatură română, Dimitriu l-a întrebat pe profesorul Negrescu:

– Dacă Gheorghiu a luminat ieri clasa noastră cu ajutorul unui bec mort, asta s-a întâmplat deoarece el este poet? Poeţii au puteri misterioase şi secrete pe care alţi oameni nu le au?

Întrebarea lui Dimitriu a fost punctată de exclamaţiile celorlalţi elevi, care strigau că da, poeţii au puteri misterioase şi tainice.

– Nu luaţi lucrurile la modul ăsta simplu, a spus profesorul Negrescu. E o problemă serioasă. Fundamentală. Merită să ne oprim asupra ei. Chiar dacă n-am putea da un răspuns categoric şi definitiv în privinţa dată. Anumite acte ale poeţilor sunt adeseori comparate cu cele ale sfinţilor taumaturgi, magicienilor şi profeţilor. Aici e vorba de lucruri serioase.

Profesorul Negrescu nu seamănă cu ceilalţi profesori. Întâi de toate, nu-şi ţine cursurile cu regularitate. E înlocuit de un alt profesor; nu apare la liceu decât cu intermitenţe. Ca o cometă, ca o stea căzătoare. Vine, îi uimeşte pe elevi, şi apoi, dintr-odată, dispare. Până în acest an, a fost primarul Chişinăului. Este şi senator. S-a anunţat că va fi ministru în următorul guvern. Aşteptându-şi portofoliul, continuă să-şi ţină cursurile. Pentru el, a fi profesor la liceul militar e la fel de important cu a fi ministru, primar de Chişinău ori senator. Cursurile sunt fascinante. Conferinţe magistrale. E adorat de elevi, cât şi de ofiţeri şi de ceilalţi profesori.

Profesorul Negrescu e un bărbat foarte frumos, ce are în jur de 40 de ani. Mereu elegant, mereu rafinat. Costumele sale sunt croite în străinătate, poartă cămăşi de mătase, cravate în culori pastel, cum nu vezi altundeva, şi încălţăminte de piele foarte fină, ca pielea de mănuşi. Locuieşte în centrul Chişinăului într-un apartament fastuos. E tată a două fete de 13 şi 15 ani. Duminica se plimbă împreună cu ele cu caleaşca. Sunt foarte frumoase amândouă. Seamănă cu prinţesele din poveşti. Au părul lung şi blond şi ochi albaştri. Tot ceea ce profesorul Negrescu atinge se transformă în aur. Totul îi reuşeşte. S-ar putea spune că Dumnezeu i-a dăruit două fete frumoase ca zânele pentru a-i spori splendoarea şi măreţia sa.

Profesorul vine la liceul militar cu o maşină neagră, oficială, cu un şofer în uniformă şi mănuşi de piele. Când intră în clasă cu costumele sale strălucitoare, te simţi imediat transportat în altă parte. E precum eroul unui roman a cărui acţiune s-ar desfăşura în somptuoasele palate de la Monte Carlo ori pe Coasta de Azur, în „la belle epoque". Tot ceea ce profesorul Negrescu ne spune la cursurile sale e pasionant şi nu este menţionat în nici un manual şcolar. Ţi-ar plăcea să-l asculţi ceasuri întregi, iar când îşi termină cursurile îţi vine să-l aplauzi aşa cum i-ai lăuda la teatru pe unii mari comedianţi. Astăzi, profesorul Negrescu e încântat de întrebarea pusă de colegul nostru Dimitriu.

– Întrebaţi dacă poeţii au puteri tainice?, s-a mirat el. Dar se înţelege de la sine că poeţii au puteri tainice! Poetul este prin natura lui un făptuitor de miracole şi de lucruri nemaipomenite. În epoca preislamică, în oraşul arab Ukaz, în apropiere de Mecca, aveau loc în fiecare an întreceri de poezie. Poeţii deşertului veneau să se confrunte aici. Învingătorii acestor competiţii poetice erau veneraţi ca adevăraţi eroi. Poemele lor erau transcrise pe mătase neagră, cu litere de aur, şi atârnate în incinta sanctuarului timp de un an, ca aceste versuri să fie cunoscute de toţi. Pentru aceea, poemele premiate se numeau *Mou' llarat*, „suspendatele". Când un arab avea o fată urâtă pe care nimeni nu voia să o ia de soţie, se adresa unui poet celebru. Acesta scria un poem despre nefericita fată şi-l declama pe o estradă, la târgul de la Ukaz. Mulţumită cuvintelor poetului, fata urâtă devenea frumoasă ca o prinţesă. Cu adevărat frumoasă. Toţi cavalerii bogaţi, frumoşi şi viteji

se înghesuiau în faţa cortului tatălui ei pentru a-i cere fiica în căsătorie. Graţie poetului, fata urâtă devenea o regină a frumuseţii. Toţi tinerii doreau să o ia de soţie.

Iată un exemplu de miracol săvârşit de poeţi. Căci poetul e ca soarele. Are puterea să prefacă urâciunea în frumuseţe... „Când precum un poet, el (soarele) se pogoară în oraşe, a celor mai urâte lucruri soartă o înnobilează..."[1] „Privirea poetului preface colbu-n aur."[2]

Napoleon punea să se dea, în faţa soldaţilor, înaintea fiecărei mari bătălii, o piesă eroică a lui Corneille. A doua zi, soldaţii erau prefăcuţi în eroi. Francezii s-au bătut vreme de veacuri pentru Revoluţia franceză, dar de fiecare dată lupta eşua. Atunci a apărut un poet. Care a compus Marseieza. Se numea Rouget de Lisle. În câteva ceasuri toată Franţa cânta *Marseieza*. La cuvintele *Marseiezei,* zidurile închisorilor şi fortăreţelor se vor preface în pulbere ca prin minune. Libertatea, egalitatea şi fraternitatea au fost proclamate. Napoleon – mereu el! – pretindea că *Marseieza,* singură, cântată pe câmpul de bătălie, echivala cu o sută de mii de oameni! Un poet, Rouget de Lisle, care purta uniformă militară la fel ca voi, a realizat visul revoluţionar de dreptate compunând *Marseieza*. De atunci, de fiecare dată când se declanşează o revoluţie undeva în lume, se intonează *Marseieza*. Căci mulţumită *Marseiezei* nedreptatea a fost suprimată.

Puterea magică a poetului a fost personalizată ca prin nici un alt poet de Virgiliu. De Publius Vergilius Maro. Cel mai mare poet latin. În doi ani, în 1930, vom celebra aici la Chişinău, ca în toate marile oraşe ale lumii, două mii de ani de la naşterea lui Virgiliu – *Vates Sacer*, oracolul sacru. Anul 1930 va fi în toate ţările lumii anul poetului Virgiliu. A murit la Brindisi, cu nouăsprezece ani înainte de naşterea lui Hristos...

Profesorul Negrescu ne vorbea cu pasiune de Virgiliu, de operele sale, *Bucolicele*, sau elogiul naturii, *Georgicele,* sau lucrările câmpului, şi de *Eneida,* ori istoria Romei, a poporului şi Imperiului Roman. Ne-a povestit că Virgiliu era considerat a fi gura de aur a Imperiului Roman, că lucrase timp de şapte ani pentru

[1] Charles Baudelaire, *Le Soleil.*

[2] *Hafiz*, Ed. Khalkballi, Teheran, 1928.

a scrie *Georgicele* şi doisprezece ani pentru a compune *Eneida*. Virgiliu a murit la vârsta de 51 de ani şi a fost îngropat la Neapole, pe drumul spre Pozzuoli. Mormântul lui a devenit foarte repede un loc de pelerinaj. Îndată după moartea sa, folclorul napolitan îl prezenta ca pe un taumaturg, un făcător de minuni. Poporul mergea la mormântul poetului ca la un mormânt de sfânt şi cerea ajutor şi sprijin. Poporul nu se mulţumea să citească şi să recite poeziile lui Virgiliu, ci se servea de ele şi pentru a prezice viitorul. Aşa cum este folosit horoscopul ori cărţile de joc. *Sortes Virgilianes* sunt considerate horoscopul lui Virgiliu. Creştinii vor interpreta egloga a patra pe profeţie mesianică, în care poetul vestea naşterea lui Hristos. Virgiliu a fost astfel introdus în credinţa creştină, alături de prorocii Vechiului Testament.

Scriitorii creştini precum Minucius Felix sau Fericitul Augustin l-au omagiat pe Virgiliu. Legenda spune că Sfântul Pavel a venit la mormântul poetului din Neapole şi a spus: „Ce mare creştin aş fi făcut din tine dacă ai fi venit pe lume câţiva ani mai târziu!"

Se spune că şi poetul Statius, care a trăit pe timpul lui Domiţian, s-a convertit la creştinism după lectura celei de-a patra egloge a lui Virgiliu. Dante, Petrarca şi toţi scriitorii care i-au urmat îl considerau pe Virgiliu ca poetul prin excelenţă, prototipul poetului. Gloria de magician a lui Virgiliu i-a depăşit renumele său de poet, de înţelept, de matematician şi de profet.

Folclorul povesteşte că Virgiliu l-a închis pe diavol într-o sticlă şi n-a vrut să-l elibereze până ce nu i-a dezvăluit toate secretele lumii.

Conrad Querfurt, ambasadorul regelui Henric al VI-lea al Franţei şi viitor episcop de Hildesheim, povesteşte că a văzut la Neapole un plan al oraşului închis într-o sticlă şi multe minuni construite de Virgiliu, printre care un arcaş care îşi îndreaptă săgeata în direcţia Vezuviului, împiedicând astfel vulcanul să erupă. Alte povestiri, publicate în Anglia, în Germania şi în Franţa, între secolele al XI-lea şi al XIII-lea, povestesc că Virgiliu a înfăptuit – la cererea prietenului său Claudius Marcellus, fiu adoptiv al împăratului –, o muscă ce nimicea pe toţi confraţii ei. Insecticid total. Se povesteşte, de asemenea, că el începuse să creeze o femeie desăvârşită, dar că suferind un afront al unei frumoase napolitane a refuzat să o isprăvească. Virgiliu a construit chiar

un talisman ce se purta la gât şi care garanta virtutea femeilor... în felurite situaţii. O altă legendă pretinde că Virgiliu a inventat o oglindă în care puteai distinge clar feţele tuturor trădătorilor, complotiştilor şi duşmanilor Romei, cât şi locul în care se ascundeau. Această oglindă se numea *Salvatio Romae* şi, mulţumită ei, Roma a fost salvată de nenumărate ori de la distrugere şi de la dezastrele urzite împotriva ei de vrăjmaşi.

Toate aceste minuni au fost atribuite lui Virgiliu pentru că era cel mai mare poet al imperiului şi pentru că poporul a fost întotdeauna fascinat de puterile supranaturale ale poeziei.

Ovidiu – Publius Ovidius Naso –, un alt mare poet roman, care a murit la noi, în România, pe ţărmurile Mării Negre, la Constanţa, unde a fost exilat, e, de asemenea, un personaj legendar ale cărui puteri magice depăşesc gloria sa de poet. Profesorul Negrescu ne-a povestit în legătură cu aceasta vizita pe care a făcut-o împreună cu soţia lui şi cele două fiice în oraşul natal al lui Ovidiu.

Poetul s-a născut în Italia, la Sulmona. Sulmona se află în Abruzzi. O regiune sălbatică şi înapoiată. Localnicii sunt în mare parte analfabeţi, dar ei îl cunosc cu toţii pe poet. Îi spun *Viddie*. Ei povestesc că Viddie, fiind îndrăgostit de fiica împăratului, acesta l-a pedepsit surghiunindu-l în Siberia, unde sărmanul poet a murit de frig. Oamenii din Sulmona susţin că Ovidiu a fost cel mai mare savant al timpului său. Regii nu promulgau niciodată legi fără să-l consulte în prealabil. A inventat nenumărate maşini. Când Napoleon a cucerit Italia, unul dintre generalii săi a descoperit la Sulmona cartea invenţiilor lui Ovidiu. Reîntors în Franţa, a realizat toate invenţiile poetului. Mulţumită invenţiilor lui Ovidiu, Franţa a devenit una dintre ţările cele mai civilizate din lume şi Parisul a căpătat atâtea edificii minunate. Toate sunt rezultatul invenţiilor poetului din Sulmona... Privind statuia lui Ovidiu, înălţată în centrul oraşului, locuitorii din Sulmona explică turiştilor că poetul are piciorul aşezat pe o carte deschisă, căci el putea să citească chiar şi cu piciorul... Atât era de ieşit din comun...

Soneria a întrerupt expunerea profesorului nostru de limba şi literatura română. Am rămas cu toţii în clasă, uluiţi, surprinşi de puterile supranaturale ale poeţilor. Am ieşit apoi în curte în linişte, fără grabă. Întreaga pauză am rămas sub impresia povestirii

pe care o auzisem. Ne gândeam cu toţii la Virgiliu şi mai ales la Ovidiu, care putea să citească cu piciorul... Colegii mei treceau pe lângă mine fără să mă privească. Nici unul dintre ei nu-mi mai dădea atenţie. Nici măcar Dimitriu, cel mai bun prieten al meu. Uitaseră că înainte cu o oră mă purtau cu toţii pe umeri, lăudându-mi isprăvile profesorului.

Eu, care provocasem această expunere asupra poeţilor, eram uitat. Eram ofensat. Rănit. Dar mulţimea, publicul, sunt schimbători, mai schimbători decât vântul. Mulţimea e capricioasă, crudă. Ea te poartă în triumf. Te aclamă, te divinizează şi după o clipă te uită, ca şi când n-ai fi existat vreodată. E soarta nedreaptă de care au parte aproape toţi poeţii. Începând cu Virgiliu şi Ovidiu. Aveam parte şi eu de aceasta. Pentru prima oară.

4

29 august 1932. Am 16 ani şi sunt în al cincilea an de studiu. Mă aflu la Petricani. În vacanţă. E spre sfârşitul după-amiezii. Ziua a fost nespus de caldă. Toridă. M-am refugiat în cerdac. De jur-împrejurul meu sunt buchete de trandafiri agăţători. Eu i-am plantat în jurul casei. Azi e marea sărbătoare a Tăierii preacinstitului cap al Sfântului şi Marelui Proroc şi Înaintemergător Ioan Botezătorul, ocrotitorul Petricaniului. Slujba religioasă, care a durat întreaga dimineaţă, a fost nespus de frumoasă. Învăţătorul Bancea din Humuleşti, satul natal al lui Creangă, cel mai mare povestitor român, a venit la Petricani cu corul său de elevi, care a cântat în biserică. Cele patru fiice ale domnului Bancea, care l-au însoţit, au cântat şi ele în cor. Fiicele învăţătorului Bancea sunt nespus de frumoase. Logodnicul uneia dintre domnişoarele Bancea, student la Conservator, a cântat *Tatăl nostru* şi *Crezul*. Vocea lui era atât de frumoasă, că ai fi putut crede că un înger se pogorâse din cer în biserica noastră pentru a cânta. Vocea lui era precum catifeaua.

Mica noastră biserică, construită în întregime din lemn, ca o cabană forestieră, era decorată cu flori şi ramuri verzi. Am recitat întotdeauna în biserică *Tatăl nostru*, iar de când sunt elev la liceul militar rostesc, de asemenea, şi predica. Astăzi am povestit despre tăierea capului Sfântului Ioan Botezătorul, banchetul lui Irod

şi dansul Salomeei, spunând, în încheiere, că în această zi postim pentru a marca îngreţoşarea noastră de acest ospăţ plin de lux şi omuciderea săvârşită de Irod Antipa. Corul „Ion Creangă" din Humuleşti a venit în satul nostru în cinstea mea, pentru că sunt elev la liceul militar, care e cea mai vestită şcoală din România, şi, de asemenea, pentru că sunt un poet ale cărui scrieri sunt publicate în marile jurnale de la Bucureşti, alături de cele ale marilor literaţi. Atât tata, cât şi sătenii au fost foarte încântaţi că acest cor de studenţi de la munte a venit să cânte în biserica noastră.

Acum, spre sfârşitul zilei, eram cu toţii obosiţi de aceste emoţii, de căldura înăbuşitoare şi de post. Sunt, mai mult, terorizat de sfârşitul vacanţei. Peste trei zile trebuie să mă întorc la Chişinău. La fiecare sfârşit de vacanţă mă apucă groaza. Când şeful jandarmeriei mi-a adus ordinul de a mă prezenta pe 1 septembrie 1932 „la orele zero şapte şi treizeci de minute la gara Chişinău cu trenul de la Paşcani", am fost cuprins de teamă. Era o senzaţie pe care n-o încercasem niciodată. Căci nu mi-a fost nicicând teamă ca celorlalţi copii, nici de lupi, nici de fantome, nici de tâlhari, nici de întunericul nopţii. Nu mi-a fost niciodată teamă nici de liceul militar. Dar, în ziua când am primit prin poşta militară şi prin jandarmerie ordinul de a mă prezenta la liceu, am fost paralizat de teamă. Şi această teamă era datorată uniformei. Uniformei mele.

Pentru vulturii Majestăţii Sale regele, pentru elevii liceului militar, uniforma face parte dintre cele mai importante lucruri. Simbolizează, la fel ca drapelul, patria. În derularea programului zilnic la liceul militar, uniforma ocupă un loc de prim rang. În fiecare seară, înainte de stingere, o jumătate de oră este consacrată îngrijirii uniformei. Înainte de a merge la culcare, fiecare elev se prezintă cu efectele sale bine aranjate pe braţul drept la inspecţie. Gărzile controlează tunicile, pantalonii, chipiurile, centurile, diagonalele şi bocancii. Fiecare buton trebuie să strălucească ca aurul. Dungile pantalonilor trebuie să fie tăioase ca lama de cuţit. În pliuri nu trebuia să fie nici un fir de praf.

Importanţa dată uniformei nu mi s-a părut niciodată un exces. Biserica acordă veşmintelor aceeaşi consideraţie. Biblia foloseşte, mai mult de şapte sute de ori, cuvântul „veşmânt". La fiecare botez, când copilul este scos din apă, strana cântă de trei ori:

„Câţi în Hristos v-aţi botezat, în Hristos v-aţi şi îmbrăcat." La fel cum la botez, cufundat fiind în apă, te îmbraci în Hristos, cel care îmbracă uniforma liceului militar se îmbracă în patrie. Se îmbracă în România.

În septembrie 1928, când am intrat la liceul militar, uniforma elevilor era închisă la culoare şi severă. Era uniforma regelui Ferdinand, regele-soldat. O uniformă kaki. Cu moletiere, centură şi o diagonală din piele dură şi aspră de culoare maro. Era costumul pe care-l purtau infanteriştii. Soldaţii aliaţi în marele Război Mondial. În tranşeele de la Verdun, Salonic şi Mărăşeşti. Regele Ferdinand a murit pe 20 iulie 1927 şi, ca prinţ moştenitor, Carol renunţând la tron cu un an înainte, pe 4 ianuarie 1926, noul rege al României va fi un copil de cinci ani, Mihai. În timpul domniei sale am rămas fidel uniformei regelui defunct.

Câţiva ani mai târziu, pe 6 iulie 1930, prinţul moştenitor Carol a revenit în ţară şi a urcat pe tron. Nu era un soldat rigid ca tatăl său, care purta o coroană nu de aur, ci din oţelul topit al tunurilor luate de la inamic pe câmpul de bătălie.

Carol al II-lea, noul rege, avea gusturile mamei sale, frumoasa regină Maria, care se îmbrăca precum actriţele de la operă. Regelui Carol al II-lea îi plăceau uniformele strălucitoare şi fastul. Uniformele noastre de Vultur regal se schimbau în fiecare an. Vor deveni din ce în ce mai elegante. Fiecare elev avea mai multe uniforme diferite.

În acest an, m-am întors acasă pentru vacanţa de vară îmbrăcat în noua uniformă, cea a regelui Carol al II-lea. Aveam pantaloni lungi, tiviţi cu galben, cureluşele de sub talpă din elastic alb, şosete albe, centură, diagonală şi mănuşi de piele albă şi chipiul cu o egretă roşie.

Eram mândru de uniforma mea minunată. Dar, în acelaşi timp, eram nefericit pentru că trebuia să port de dimineaţa până seara în timpul celor şaizeci de zile de vacanţă această uniformă fastuoasă. Fără să o şifonez. Fără să o murdăresc. Fără să-i fac o singură pată, căci la începerea şcolii primele operaţiuni la care urma să fim supuşi, după adunare, apel şi raport, erau inspecţia uniformelor şi trecerea în revistă.

Trebuia să ne prezentăm la liceu cu părul tuns, cu bocancii strălucitori ca oglinda, cu pantalonii bine călcaţi, centurile, dia-

gonalele şi mănuşile de piele albe ca zăpadă. O mănuşă neîncheiată era o infracţiune gravă.

Un elev putea să spere că va fi iertat pentru o notă proastă la matematică ori la chimie, dar era absolut de neiertat să se prezinte în uniformă incorectă. Uniforma reprezenta patria. Trebuia să fie mereu imaculată, perfectă, ireproşabilă. Cum puteam să păstrez această uniformă prestigioasă, impecabilă, purtând-o în fiecare zi pe toată perioada vacanţei? Haina de lux e fragilă. Când pleci în weekend, când faci grădinărit sau când te plimbi la ţară te îmbraci altfel şi-ţi pui încălţămintea adecvată. Nu poţi să faci muncile câmpului îmbrăcat în haine de sărbătoare.

Uniforma cu care veneam în vacanţă era o haină de paradă. Era uniforma cu care te îmbrăcai să defilezi de sărbătoarea naţională şi pe care regele o purta la recepţiile de la palat. O purtam în toate zilele. Pe toată durata vacanţei. Fără să o murdăresc. Fără să o rup. Fără să tocesc pantalonii în genunchi. Fără ca tunica să se decoloreze de la soare şi fără ca praful să se impregneze în ţesătură. Toate mişcările mele erau controlate, pentru a păstra uniforma intactă. Să dansezi menţinându-ţi echilibrul pe o coardă întinsă mi s-ar fi părut mai puţin greu.

Nu aveam un al doilea rând de haine, nici tatăl meu, nici mama mea, nici fratele, nici surorile mele nu avuseseră niciodată. Eram la fel de săraci ca primii creştini cărora Hristos le-a spus să nu aibă două haine, şi că dacă din întâmplare ar avea două să dea una celui care n-ar avea. Tata avea o singură sutană. Cu aceeaşi sutană slujea la biserică, lucra la ogor şi îngrijea animalele. Cu toate acestea, noi ne consideram privilegiaţi. Căci era un privilegiu să aibă fiecare dintre noi o haină. Când eram mici, aveam un singur palton, o singură căciulă şi o singură pereche de pantofi pentru doi sau trei. Eram cinci copii. Nu puteam niciodată să ieşim împreună din casă. Ieşeam pe rând, purtând acelaşi unic palton şi punând în picioare aceeaşi încălţăminte.

Tata a fost mereu sărac. Acum, era mai sărac ca niciodată. Nu mai plătea taxele pentru mine la liceu, ceea ce ar fi trebuit să-l uşureze, căci obţinusem o bursă chiar din primul an. Sunt chiar gradat. Sunt elev principal. Port pe cei doi umeri galoane de bumbac albe. Culoarea mimozei, late de doi centimetri. Galoane mai vizibile decât cele ale sergenţilor. Sunt mândru de galoanele

mele. La fel şi tata. Dintre cei patruzeci şi şapte de elevi aleşi dintre cele două mii de candidaţi, în 1928, nu mai rămăseseră acum, la începutul celui de-al cincilea an, decât douăzeci şi unu. Ceilalţi douăzeci şi şase au fost eliminaţi pe parcursul primilor patru ani. Selecţia era permanentă. Crudă. Clasa noastră era completată, în fiecare toamnă, prin noii elevi veniţi de la celelalte cinci licee militare, unde existau clase paralele. Tata nu mai avea de plătit pentru mine. Dar el trebuia să plătească alte taxe pentru alte şcoli. Sora mea Elena era mai mică decât mine cu doi ani. Avea aceeaşi vârstă cu România Mare. S-a născut în 1918. Era acum elevă la şcoala normală de învăţători. Sora mea Lucia, care avea 12 ani, era, de asemenea, elevă la şcoala normală. Fratele meu Nicolae se făcuse mare. Curând urma să meargă şi el la şcoală. La seminar. Taxele erau împovărătoare. Cărţile, caietele, uniformele costă foarte scump. Se spera ca sora tatălui meu, ajunsă bogată, să ne ajute. Ea moştenise averea soacrei sale, prinţesa rusă. Ne-a ajutat în trecut, plătindu-mi taxa primului meu an la liceul militar.

Sora tatălui meu a revenit în România de Crăciunul anului 1929. Şi-a transferat averea de la Viena în România prin cea mai mare bancă americană din Austria. O bancă ce avea sucursale pe întreg pământul, inclusiv la Bucureşti. La începutul anului 1930, mătuşa mea a cerut de la banca americană de la Bucureşti să-i trimită o sumă de bani. I s-a răspuns că banca dăduse faliment, urmare a crahului care se produsese pe Wall Street. Toţi banii săi fuseseră pierduţi. Sora tatălui meu era acum mai săracă decât el, căci făcuse câteva datorii pe care trebuia să le plătească. Sora tatei nu era singura victimă a crahului financiar de pe Wall Street. Guvernul român rămăsese şi el fără bani. Seifurile regatului nostru erau acum goale. Era marea criză din 1930. Ea se prelungea. România nu mai avea bani pentru a-şi plăti funcţionarii. Învăţătorii, profesorii şi micii funcţionari s-au sinucis din cauza mizeriei, a disperării. Tata nu-şi mai primea nici el salariul. De cincisprezece luni nu mai primea nimic. Îmi era milă de el, dar el ne spunea că sărăcia, mizeria şi foametea nu sunt adevăratele nenorociri, căci erau trecătoare. Ele nu durează decât atât cât trăim. Adevăratele nenorociri sunt cele care nu se vor sfârşi niciodată.

Dată fiind situaţia în care ne aflam, ar fi fost indecent ca eu să am haine de schimb pentru vacanţă. Ar fi fost imoral. Purtam uni-

forma de paradă cu care venisem în vacanţă. Mă străduiam acum, stând în cerdac, să o curăţ, să o fac ca nouă, pentru începerea şcolii ce urma să aibă loc peste trei zile.

Tata a venit la mine în cerdac. S-a aşezat în faţa mea. Chipul lui era mai palid ca de obicei. Din cauza emoţiilor, a postului şi a oboselii memorabilei zile de sărbătoare. Paloarea chipului său îl făcea mai frumos, căci erau o melancolie şi o paloare care ţin de măreţia spiritului. Capul tatălui meu era atât de asemănător cu capetele sfinţilor din icoane... Se uita la mine cum îmi curăţ uniforma.

– Voiai să-mi spui ceva înainte de începerea şcolii, ceva important, mi-a spus tata. Te ascult. Spune-mi.

– Plec de la liceul militar.

– Pleci de la liceul militar!, a exclamat tata.

Înţelesese perfect cuvintele mele, dar nu putea să le creadă.

– La sfârşitul acestui an, plec de la liceul militar, am spus.

Am pronunţat limpede aceste vorbe. Le pregătisem de multă vreme. Vorbeam de parcă le reciteam.

– O să fii, aşadar, eliminat în acest an?, m-a întrebat tata. De unde ştii?

– N-o să fiu dat afară, nu asta! O să termin cel de-al cincilea an la fel ca şi pe ceilalţi ani. Cu galoanele pe umeri. Apoi, n-am să mă mai întorc aici. O să părăsesc liceul militar.

– Nu se părăseşte liceul militar, a spus tata. Nimeni n-a lăsat niciodată liceul militar. Niciodată. Toţi băieţii din România visează să intre aici. Pentru câteva locuri libere în fiecare an, câteva mii de băieţi se înghesuie să intre aici. Nu poţi să pleci de la liceul militar decât dacă eşti eliminat.

– Plec, tată! Fără să fiu eliminat. Irevocabil.

– Nu, băiete, nu! Nu-i adevărat! Nu poţi să-l părăseşti! Ce-o să faci tu după aceea?

– O să fiu poet, i-am spus.

Tata nu mi-a răspuns. Era zdrobit.

5

Hotărârea mea de a părăsi liceul militar a picat ca un trăsnet pentru tata. S-a prăbuşit. A rămas în faţa mea fără cuvinte, cu ochii aţintiţi asupra mea, fără ură, fără mânie, uimit. Chipul lui a

devenit palid. Cu sângele scurs. Precum capul tăiat al Sfântului Ioan Botezătorul, a cărui tăiere o serbam în acea zi.

Eram surprins de reacţia lui, căci îl cunoşteam bine pe tata. Nu avusesem niciodată dispute între noi, nici contradicţii. Tata nu mă decepţionase niciodată. Tot ceea ce făcea mi se părea desăvârşit, fără reproş. Nu înţelegeam pentru ce hotărârea mea de abandonare a studiului i se părea atât de cumplită. Mă aşteptam, dimpotrivă, ca el să o primească cu entuziasm. Aşa cum se petrecea mereu între noi. Tocmai luam o decizie care, în principiu, trebuia să-i facă plăcere. Căci îi plăceau hotărârile curajoase. Nu-mi spusese el mereu că omul este o făptură fără stăpân, liberă şi suverană ca Dumnezeu? Şi că omul este singura făptură liberă şi suverană din univers?

El era de două ori tatăl meu, după trup şi după duh. Şi era mândru să fie astfel. Dar el îmi spunea că fiecare dintre noi este, într-un anume sens, propriul său părinte, deoarece ne creăm pe noi înşine aşa cum vrem să fim şi prin propria noastră voinţă[1]. La vârsta de şapte ani, când i-am împărtăşit tatălui meu hotărârea de a ajunge sfânt, el s-a arătat încântat. Entuziast. Şi acum, când tocmai îi comunicasem hotărârea mea de a deveni poet, el era surprins, consternat. De ce era atât de uimit? A fi poet şi a fi sfânt este, într-o anume măsură, acelaşi ideal. Şi unul, şi altul, merg în aceeaşi direcţie. Spre înălţimi.

– Eşti nemulţumit de hotărârea mea, tată?, l-am întrebat. Cu ce te uimeşte şi te îndurerează ea? Nu e nimic extraordinar aici, nici supărător. La început, idealul meu era de a fi preot. Cum eşti şi tu şi cum toţi strămoşii noştri au fost mai bine de cinci veacuri. Circumstanţele m-au obligat să renunţ la preoţie şi să îmbrac uniforma militară. Între timp, am descoperit că destinul meu este de a fi poet. Ca poet, nu mă îndepărtez nici de preoţie, nici de meseria de soldat. Dimpotrivă, le unesc pe amândouă. E o şansă. O fericire. Voi fi poetul lui Hristos şi al României.

Căci nu e cineva în astă lume
Precum sunt, dar, Poetul, Preotul, Soldatul:
Omul care cântă,
Omul ce binecuvântează,
Omul care jertfeşte şi care se jertfeşte[2].

[1] Sfântul Grigorie de Nyssa, *P.G.* 44, col. 328 A.
[2] Charles Baudelaire, *Mon coeur mis à nu.*

Ca poet, voi fi toţi trei laolaltă. E un destin sublim. Speram ca hotărârea de a mă consacra pe de-a-ntregul poeziei îţi va face plăcere. Iar tu, dimpotrivă, te arăţi surprins şi mâhnit. De ce? A fi poet e mai puţin decât a fi preot ori soldat? Poetul, la fel ca soldatul, luptă în primele rânduri, la frontierele vieţii. A fi poet e un dar de Sus. Ca şi preoţia. De ce hotărârea mea de a fi poet te întristează şi te surprinde? De altfel, ştii de multă vreme că sunt poet. Tu m-ai încurajat.

– Există incompatibilitate între poezie şi şcoală?, m-a întrebat tata. Nu poţi să fii poet şi să termini studiile la liceu? Studiul este incompatibil cu poezia? Dacă tu crezi asta, mă dezamăgeşti. Şi mi-e ruşine cu tine...

– Nu vreau să devin *un poet,* tată! Nu vreau *să devin un poet* printre alţii. Vreau să fiu *poetul*. La singular. Poetul neamului meu. Poetul României. Vreau să fiu ca acel poet arab din secolul al VII-lea care spunea despre sine:

Nici un poet nu se uită la mine fără a fi eclipsat,
Aşa cum fac stelele nopţii când văd luna[1].

– Asta nu se împacă cu liceul?, m-a întrebat din nou tata. Trebuie să părăseşti şcoala ca să devii cel mai mare poet al României?

– Da, tată! Trebuie să părăsesc totul. Absolut totul. Liceul militar ca şi restul. Ca pentru religie. Hristos a apus ucenicilor Săi: „Aşadar oricare dintre voi care nu se leapădă de tot ce are nu poate să fie ucenicul Meu. Oricine voieşte să vină după Mine să se lepede de sine."[2] Dacă apostolii şi sfinţii nu şi-ar fi părăsit familiile lor, ogoarele lor, casele şi tot ceea ce aveau, nu ar fi putut să-L urmeze pe Hristos niciodată şi să dobândească cerul. Sfinţenia şi poezia sunt şi ele la fel. Pentru a le câştiga trebuie să renunţi la tot. Numai după ce ai sacrificat totul începe adevărata luptă a poetului şi a sfântului. Mă voi consacra ei în întregime. Nici o jertfă nu mi se pare mai de preţ, tată. Am încredere în reuşita mea. Se spune că idealurile stabilite în adolescenţă au cele mai mari şanse de a fi realizate, căci sunt luate la timp, şi ai viaţa înaintea ta. M-am hotărât aşadar, acum – la vârsta de 16 ani – să sacrific totul pentru a deveni poetul poporului meu. Poetul României. Nu

[1] Al-Fadi Ibn Qudama (Ibn Qutaiba), *Sh'R,* ed. de Goeje, p. 382.
[2] *Luca* 14, 33; *Marcu* 8, 34.

pot să mai aştept. Ar fi trebuit să mă decid chiar mai devreme. La 16 ani, Arthur Rimbaud era deja un poet celebru, dar voi recupera timpul pierdut. Voi studia zi şi noapte pe toţi poeţii care m-au precedat şi voi proceda mai bine decât ei...

– Nu e oare o himeră?, m-a întrebat tata. Nu vreau să te rănesc ori să te descurajez, dar eşti sigur că eşti un adevărat poet? Judeci pomul după roadele sale şi un poet după operele sale. Eşti mult prea tânăr ca să ai opere. Tu nu eşti acum decât o promisiune. Poate o mare promisiune, dar nimic mai mult decât o promisiune. Ştii tu azi ce o să ajungi mâine? Ştii ce va rămâne din această promisiune? Poţi să promiţi astăzi să fii un mare poet. Dar o să fii mâine? Şi dacă te înşeli, dacă descoperi mâine că este o promisiune înşelătoare şi că nu eşti un poet adevărat, ce-o să ajungi? Vei sacrifica totul în zadar pentru o nălucă, pentru nimic. Viaţa ta va fi făcută ţăndări, distrusă pe de-a-ntregul. Nu te vei putea întoarce înapoi ca să o repari. Nimeni nu poate să o întoarcă înapoi, niciodată.

– Am talent, tată, sunt un poet adevărat. Sunt sigur de asta.

– Astăzi eşti poet, mi-a spus tata. Nu mă îndoiesc. Dar mâine o să fii? Nimeni nu poate să-ţi conteste talentul. Scrii poezii foarte frumoase, dar la 16 ani toţi băieţii şi toate fetele scriu poezii fără să fie ei înşişi poeţi. Vârsta lor e poetul. Adolescenţa e poetul, nu ei! Şi când adolescenţa trece, nu mai rămâne nimic poetic în ei. Se spune că tot românul e născut poet. E-adevărat. Dar noi nu avem douăzeci de milioane de poeţi. Nu avem decât unul singur: Eminescu. Mulţi chemaţi, puţini aleşi. De unde ştii tu că o să fii ales? Cum poţi să ştii că o să rămâi poet când n-o să mai fii adolescent? Nici tu, nici altcineva nu ştie. Vezi-ţi de şcoală! Termină-ţi studiile. După aceea te mai gândeşti.

– N-am timp de pierdut. Trebuie să încep de acum. *Vita brevis, longa ars*. Arta e lungă şi dificilă. Poetul este condamnat să fie desăvârşit ori să dispară. După cum spune Horaţiu: „Sunt lucrări în care se poate să fii mediocru: un notar, un avocat, chiar dacă sunt mediocri, îşi au totuşi folosul lor. [...] Dar nici zeii, nici oamenii... (nici vitrinele librăriilor) nu le îngăduie poeţilor să fie mediocri."[1]

[1] Horaţiu, *Art poétique*.

Sunt obligat să fiu perfect şi pentru aceasta trebuie să abandonez totul şi să mă consacru pe de-a-ntregul poeziei. Încă de pe acum.

– Dar dacă mergi pe un drum greşit?, m-a întrebat tata. Dar dacă descoperi peste câţiva ani că nu eşti un poet? Ce-o să ajungi? Ai să sacrifici totul în zadar pentru o nălucă şi ai să fii cel mai nefericit dintre oameni. Atunci o să-mi reproşezi că nu te-am sfătuit. Căci un părinte are datoria să-şi sfătuiască fiul şi e o crimă dacă nu o face.

– Chiar dacă nu eşuez, am să fiu fericit că am încercat. E mai bine să mergi pe cale pentru un ideal foarte înalt, decât să nu porneşti deloc la drum[1]. Tu, tată, mi-ai spus aceasta. Părăsesc totul pentru a-mi realiza idealul. De altfel, nu plec în chip uşuratic. M-am gândit îndelung. Mi-am verificat competenţa. M-am pus la probă. Ai citit revistele şi ziarele. Am scris zece volume groase de poezii. Nu le voi publica, ori, în orice caz, nu imediat. Autorii regretă întotdeauna publicarea operelor lor din tinereţe. Cei care au citit poeziile mele mă imploră să continui. Armata nu e o instituţie deosebit de sensibilă la poezii şi, în ciuda acestui fapt, comandantul mi-a încredinţat fondarea redacţiei unei reviste literare. Am numit-o *Luna nouă*. Este revista liceului militar din Chişinău. Eu am fondat-o şi supraveghez tipărirea ei. O revistă de o sută de pagini, care apare trimestrial. Aceasta nu este o probă a competenţei mele? Elevii din clasele superioare – care au patru ori cinci ani mai mult decât mine –, în faţa cărora iau poziţie de drepţi şi pe care trebuie să-i salut pe stradă, îmi cer sfaturi pentru producţiile lor literare şi aşteaptă verdictul meu. Recunosc superioritatea şi competenţa mea în materie literară. Chiar şi profesorii şi ofiţerii, atunci când publică articole în revista mea, le supun judecăţii mele. Colonelul comandant, care este membru al Academiei Române, m-a invitat în biroul său şi mi-a dat cu dedicaţie ultima sa carte. Un studiu despre Xenofon, şi *Retragerea celor zece mii*. El m-a rugat să scriu un articol despre cartea sa în revistă. Mi-a spus cu această ocazie că ministrul de Război era entuziasmat de revista mea. Începând din acest an, în locul revistei *Luna nouă*, am să conduc o altă revistă, *Vulturii*, care va fi finan-

[1] Origen, *G.C.S.*, 6, 189.

ţată de Ministerul de Război şi care va fi distribuită elevilor din toate liceele militare din România. Faptul că sunt poet e o realitate, nu e o himeră. Ministrul de Război ar încredinţa unui elev din anul cinci redactarea revistei lui dacă acesta nu ar fi un poet adevărat? Sunt, tată! Cu ocazia unei mari sărbători, comandantul liceului anunţă programul ce va urma prin ordine de zi. Milităreşte. Ordinul de zi este citit după apel înaintea batalionului şcolii şi, de fiecare dată, numele meu este citat în ordinul de zi al comandantului: „Elevul Gheorghiu Virgil va scrie un poem cu ocazia acestui eveniment solemn." Sunt poetul oficial al liceului militar şi al tuturor liceelor militare. Sunt, în aceeaşi măsură, poetul Chişinăului şi al Basarabiei. Numele Chişinăului e legat de Puşkin, care a fost exilat aici şi a scris în acest loc capodopera sa, *Dama de pică*. Acum eu sunt tânărul poet al oraşului. Toată lumea mă cunoaşte. Fostul guvernator şi ministru, eliberatorul Basarabiei, Pan Halippa, mă primeşte duminica la el acasă ca să-i citesc poeziile mele. Îmi aduce elogii. Profesorul Tomescu îmi cere regulat poezii pentru a le publica în *Luminătorul*, revista oficială a Bisericii din Basarabia. Mă plăteşte pentru fiecare poezie publicată şi îmi trimite onorariile la şcoală prin mandat poştal. Marile ziare de la Bucureşti, *Universul* şi *Adevărul*, au publicat poeziile mele în suplimentele lor literare. Domnul Valerian, directorul *Vieţii literare* – revista în care au debutat toţi marii scriitori contemporani –, publică poeziile mele ca şi *Bilete de papagal*, revista celui mai mare poet al nostru în viaţă, Tudor Arghezi. Domnul Valerian şi Tudor Arghezi îmi scriu lungi scrisori de încurajare şi mă sfătuiesc mereu. Numele lor se află în manualele şcolare. La liceu, profesorii, ofiţerii şi elevii sunt foarte mândri că personaje atât de importante îi scriu unui elev de la şcoala lor. E un titlu de glorie pentru toţi.

Toate aceste lucruri m-au determinat în hotărârea mea de a părăsi totul pentru a mă consacra exclusiv poeziei. E o decizie gravă. Pentru a-mi da curaj, am făcut pariu cu mine însumi: Dacă voi ajunge să declam una dintre poeziile mele în centrul Bucureştiului, înaintea a mii de auditori, am să părăsesc liceul militar. Dacă nu, am să mai aştept. Am scris un poem-manifest şi l-am trimis directorului *Tinerimii române*. Această academie reuneşte în fiecare an, primăvara, la Bucureşti, pe toţi elevii care au primit premiul întâi în şcolile secundare din România. Mii de

elevi se strâng la Bucureşti la un mare concurs literar. Preşedintele *Tinerimii române* m-a invitat la concurs în mod excepţional. Am recitat poezia mea pe o estradă înălţată în apropierea statuii lui Mihai Viteazul. În inima Bucureştiului şi înaintea a mii de tineri. Toată elita tinerimii române era acolo, înaintea mea, pentru a mă asculta. Aceşti tineri veniseră din toate oraşele şi din toate târgurile României. Când am coborât de pe estradă, roşu de emoţie, sub aclamaţii şi aplauze, un redactor de la ziarul *Universul*, domnul Mirescu, m-a întrebat cum mă cheamă şi mi-a pus mai multe întrebări. A fost primul meu interviu. Sâmbăta următoare, fotografia mea se afla pe coperta suplimentului ilustrat al ziarului *Universul*, cel mai mare ziar din România. Atunci mi-am spus: „Zarurile sunt aruncate." M-am hotărât să părăsesc liceul militar. Irevocabil.

– Comandantul liceului militar, poetul Tudor Arghezi, domnul Valerian, guvernatorul Pan Halippa, profesorul Tomescu şi toate celelalte personaje importante care îţi apreciază scriitura te-au sfătuit să abandonezi şcoala?

– Nu. Nimeni nu m-a sfătuit, dar nici nu m-a descurajat să o fac, şi, de altfel, nu am solicitat părerea nimănui. E o chestiune care mă priveşte doar pe mine. Doar pe mine. Eu îmi hotărăsc propria soartă, suveran. Orice om este propriul lui părinte, creându-se pe sine aşa cum vrea să fie.

– Eşti sigur că vei reuşi?, a întrebat tata.

– Nu, tată. Nu sunt atât de prost ca să spun asta. S-ar putea să reuşesc, dar s-ar putea la fel de bine să eşuez şi să cad pe cale. Singura mea certitudine e că voi lupta până la ultima mea suflare, cu toate puterile mele. Nu voi abandona niciodată lupta. Chiar dacă voi cădea pe cale, am să mor fericit. Cum spune Corneille:

Adio, în mijlocul bătăliilor merg, dară, să aflu
Nemurirea dăruită de frumuseţea morţii...

– Nu eşti, aşadar, sigur că ai să ajungi un mare poet?

– Nu, tată. Nu cunosc cum va fi ieşirea din luptă. Ştiu doar că mă voi bate eroic, cum au făcut-o toţi cei de dinaintea mea. E un drum ucigător. Cea mai mare parte dintre luptători şi-a pierdut viaţa ori raţiunea aici. Edgar Allan Poe, Gérard de Nerval, Lenau, Hölderlin, Kleist, Eminescu, Empedocle... Calea e pre-

sărată de morminte ale martirilor. Domnul Valerian m-a invitat, după sărbătoarea *Tinerimii române,* la cafeneaua Capşa. E o cafenea foarte luxoasă în centrul Bucureştiului, unde se întâlnesc poeţii vestiţi şi artiştii. Înăuntru, stând în fotolii de catifea roşie, se aflau toate gloriile literaturii contemporane. Puteam să-i văd îndeaproape şi să-i admir. Afară, în faţa uşii, stătea un cerşetor în zdrenţe. Ieşind din cafenea, Valerian i-a dat de pomană spunându-mi: „Uită-te bine la chipul acestui cerşetor şi păstrează-l întotdeauna în mintea ta. E faţa ascunsă a gloriei literare. Acest om care cerşeşte la uşa Capşei se numeşte Artur Enăşescu. Odinioară, a fost poetul cel mai admirat din Bucureşti. Era sărbătorit şi primit la toate saloanele. Poemul său *Riţa ţiganca* a fost pus pe note şi era cântat de toţi românii. Până în urmă cu vreo zece ani, era încă cel mai elegant, cel mai frumos şi cel mai vestit poet din Bucureşti. A făcut studii strălucitoare la Paris. E doctor în drept la Sorbona. În plină glorie a fost lovit ca de trăsnet de soartă. Şi-a pierdut minţile. La fel ca Nietzsche, Hölderlin şi Mihai Eminescu al nostru. Din acea zi, sărmanul Artur Enăşescu cerşeşte la colţ de stradă. Nu-şi mai aminteşte nici măcar că a fost cândva poet. E răzbunarea destinului. Fiindcă destinul e gelos pe poeţi. Poeţii sunt capabili de mari miracole. Natura le-a dat prea mari puteri." Într-o zi, poate voi fi şi eu ca Artur Enăşescu. Decăzut. Orice poet este ameninţat să ajungă la fel ca el. Căci fulgerul nu cade niciodată decât pe înălţimi. Dar aceasta nu mă descurajează. Dimpotrivă. De altfel, nimic şi nimeni nu poate opri un poet să-şi urmeze calea sa. Chiar dacă ar cădea, nimeni nu ar putea să-l salveze. Cum a spus Horaţiu: „Dacă un poet cade într-o fântână ori într-un şanţ, îi va plăcea să strige cu o voce plângătoare: «Ajutor, dragi concetăţeni!» Dar în zadar, nu e nimeni să-l scoată de acolo. Dacă cineva, de milă, ar vrea să-i arunce o frânghie şi să-l ajute: Ce ştiţi voi, i-aş spune, dacă el nu s-a aruncat cumva cu dinadinsul şi dacă vrea să fie salvat? Şi, în legătură cu aceasta, i-aş povesti aventura poetului Empedocle, care, vrând să treacă drept zeu, a sărit cu sânge rece în Etna înflăcărată. Să-i fie îngăduit poetului să se distrugă. Salvatorul, în ciuda lui, şi-a dat atâta osteneala ca să-l ţină în viaţă."[1]

[1] Horaţiu, *Art poétique*.

– Să-i fie îngăduit poetului să se distrugă!, a exclamat tata. Dar e înfricoşător! Horaţiu n-ar fi scris niciodată aceasta dacă poetul în cauză ar fi fost propriul său fiu, cum e cazul meu. Un tată nu-i va îngădui fiului său niciodată să se autodistrugă. Mama lui Empedocle nu i-ar fi îngăduit fiului ei să se arunce în craterul vulcanului în flăcări, chiar dacă făcând aceasta fiul ei ar fi devenit un zeu. Părinţii doresc ca fiii lor să fie cât mai departe de primejdii, de orice pericol şi de moarte. Părinţii sfinţilor şi poeţilor sunt vrednici de plâns. În afara faptului că părinţii sunt ei înşişi sfinţi şi poeţi. Se spune că la înmormântarea lui Chesarie, fratele mai mic al Sfântului Grigorie de Nazianz, mama lor purta straie de sărbătoare. Căci pentru creştini moartea nu este o zi de doliu, ci naşterea întru adevărata viaţă[1]. Dar mama celor doi sfinţi era ea însăşi o sfântă. Pentru a consimţi la autodistrugerea propriului fiu, poetul, trebuie ca tatăl să fie el însuşi un poet chiar mai mare. Or, nu e cazul meu. Procedez ca un simplu muritor. Înţeleg perfect că misterul poetului este atât de înfricoşător ca misterul martirului şi al sfântului. Ştiu că Sfântul Ioan Botezătorul, a cărui Tăiere a capului o sărbătorim astăzi, a fost atât poet, cât şi profet. De altfel, în vremea lui, acelaşi cuvânt desemna la fel de bine profetul şi poetul. Hristos Însuşi a fost un mare poet. Parabolele şi Fericirile sunt poezii sublime. Paginile de Evanghelie sunt o înşiruire de poeme în proză. Darul poetului este la fel de mare ca cel al preoţiei. O rugăciune fierbinte este poezie. Şi un poem sublim e o rugăciune. Mi-ar fi plăcut să fiu şi eu poet. Sunt preoţi care au fost mari poeţi. Sfântul Grigorie de Nazianz, Sfântul Ioan Gură de Aur erau episcopi şi poeţi. Taina poeţilor mă uluieşte, dar n-am curajul să consimt ca fiul meu să se arunce în craterul în flăcări al vulcanului. Sunt prea mediocru ca să fac aceasta. Reacţionez ca oamenii obişnuiţi. Ştiu, de asemenea, că nu pot să te opresc să mergi înainte ca să-ţi împlineşti destinul. Tu eşti ca torentul de lavă incandescentă ce iese din gura de foc a unui vulcan şi curge fără să-i pese de ceva, devastând totul în calea lui. Să te salvez e peste puterile mele. Chiar dacă aş putea, nu ţi-ar servi la nimic dacă aş face asta. Ai spus-o tu însuţi: A te salva împotriva ta înseamnă să-ţi fac tot atâta rău ca şi cum ţi-aş lua viaţa...

[1] Sfântul Grigorie de Nazianz, *P.G.* 35, col. 755.

Mergi deci pe drumul tău! Nu mă opun. Nu-ţi cer decât o singură favoare. Surorile tale, Elena şi Lucia, sunt acum eleve la şcoala normală. N-o să ajungă niciodată învăţătoare. Sunt prea sărac ca să le plătesc cei opt ani de studii până la diplomă. Când o să aibă 17 ori 18 ani, se vor căsători. Ca şi mama ta. Îşi vor creşte copiii, îşi vor îngriji casa şi soţul, ca toate celelalte femei. Vor aştepta cu resemnare sfârşitul existenţei lor şi o viaţă mai bună după moarte, în cer. Căci pe pământ nu vor avea parte niciodată de evenimente măreţe ori de excepţie. Vor avea o viaţă măruntă, mediocră, cu bucurii mediocre şi suferinţe mediocre. Chiar şi nefericirile lor vor fi lipsite de măreţie, mărunte. Fără nici o strălucire. Nu pot să le adun nici o zestre. Nici una. Singura zestre pe care o vor aduce soţului lor va fi virtutea lor, cinstea lor şi bunul renume al părinţilor. Mai ales bunul nume al familiei lor. E singura lor bogăţie. Dacă tu părăseşti acum şcoala şi-ţi abandonezi studiile, surorile tale nu se vor mai putea mărita. Vor avea o reputaţie rea. Nici un băiat cinstit nu le va lua de soţie. Căci ele vor avea un frate care şi-a abandonat şcoala şi trăieşte în capitală, boem, cu artiştii. Vor avea o reputaţie rea. Vor rămâne fete bătrâne. Vieţile lor vor fi zdrobite. Nu vor avea nici măcar posibilitatea de a-şi duce existenţa lor măruntă şi mediocră. Evanghelia ne vorbeşte despre fiul risipitor. Niciodată despre surorile lui. Dacă fiul risipitor ar fi avut surori, nici ele nu s-ar fi măritat vreodată. Din cauza proastei reputaţii a fratelui lor. Întoarcerea fiului risipitor – atât de sărbătorită în Evanghelie – n-ar fi putut îmbunătăţi cu nimic soarta lor. La întoarcerea lui, ele ar fi fost mult prea bătrâne pentru a se mai căsători. Nefericirea lor ar fi fost de nereparat, în ciuda întoarcerii fratelui nedemn, care nu ar fi schimbat cu nimic soarta lor. Ar fi rămas condamnate cu nefericirea lor. La fel va fi şi cu surorile tale, căci ele vor fi mult prea bătrâne pentru a se căsători când tu vei cunoaşte gloria. Vor fi nefericite până la sfârşitul vieţii lor. Te rog, fie-ţi milă de ele! Termină-ţi mai întâi studiile. După bacalaureat, vei putea face tot ce-ţi doreşti. Absolut tot...

– Da, tată. Am să-mi termini studiile. Îţi făgăduiesc. N-am să părăsesc liceul militar curând. Am să rămân până la sfârşit. Încă patru ani. Până pe 29 iunie 1936. Îţi promit. N-am să fiu crud faţă de surorile mele. Cruzimea nu este permisă decât faţă de tine însuţi. Am să-mi termin studiile.

Mi-am ţinut promisiunea.

Aceşti patru ani au fost cei mai lungi din viaţa mea. Ani de muncă silnică. În timpul acestor patru ani, socoteam în fiecare seară, înainte de culcare, lunile, săptămânile, zilele şi ceasurile care-mi mai rămâneau. Ca ocnaşii. Era făgăduinţa cel mai greu de ţinut. Aceasta e isprava de care voi fi cel mai mândru, când voi fi întrebat în privinţa faptelor vieţii mele la Judecata de Apoi.

XII

Calea aspră ce duce la stele

1

E 30 iunie 1936. Am 20 de ani. Sosesc la Bucureşti cu trenul, venind de la Cernăuţi. Oraşul din nordul României, unde am terminat ieri, 29 iunie, al optulea şi ultimul an al liceului militar. Am respectat angajamentul faţă de tata. Am terminat şcoala. Şi de aici înainte sunt liber.

Am venit la Bucureşti fără să mă opresc măcar la Petricani. Am inima grea, căci nu mi-am revăzut părinţii, desigur. Mâhnirea mea e mare. Dar mi-am jurat mie însumi să nu mă întorc acasă înainte de a deveni un poet vestit. Sunt sigur că aceasta nu va mai dura.

E ora şapte dimineaţa şi am călătorit întreaga noapte. E nespus de cald. Bucureştiul e un oraş rău aşezat. E construit pe o câmpie tristă, departe de munte, departe de un mare fluviu. Un loc care e departe de toate. Clima e apăsătoare şi excesivă. Un râu traversează, e drept, oraşul, de la un capăt la altul. Aceasta nu-i ajută pe orăşeni să respire mai bine. Râul se numeşte Dâmboviţa. E un nume ce înseamnă, după câte se spune, „râul stejarilor". Dar nu e nici un stejar pe malul acestui râu. Cântecul popular spune: „Dâmboviţă, apă dulce, cin-te bea, nu se mai duce..." Cuvinte mincinoase. Apa Dâmboviţei nu e nici curată, nici dulce. Dimpotrivă, e murdară, verzuie şi urât mirositoare. Ca râul să nu contamineze oraşul cu apele sale nesănătoase şi urât mirositoare, a fost acoperit cu plăci de beton. Dâmboviţa străbate astfel Bucureştiul ascunsă sub asfalt, precum apele fetide ale canalelor.

Ideea de a construi capitala României aici, unde se află acum, nu le-a trecut vreodată prin cap înaintaşilor noştri. Ei au fost obligaţi să facă aceasta împotriva voinţei lor şi împotriva bunului simţ. Capitala României a fost mereu în centrul ţării noastre, care e rotundă ca discul lunii pline. Nemuritorii îşi aveau capitala lor la Sarmisegetuza şi romanii la Alba Iulia. Întotdeauna în centrul ţării. Mai târziu, capitala a fost la Curtea de Argeş şi la Târgovişte. Oraşe situate la munte, pe malul râurilor cu apă cristalină şi înconjurate de păduri dese.

Bucureşti –„Oraşul bucuriei" – nu era altădată decât un oraş neînsemnat. Nimeni nu bănuia că va deveni, într-o zi, capitală. Acest mic sat părea chiar să nu aibă nici o şansă să ajungă vreodată un oraş. Destinul său era de a rămâne un sat neînsemnat, pierdut în vârtejurile de praf ale câmpiei. Dar turcii, după cucerirea Constantinopolului şi a întregului Imperiu Bizantin, vor ocupa şi Balcanii. Vor trece îndată la nord de Dunăre. România a fost şi ea ocupată de otomani.

Turcii, ca toţi cuceritorii islamici – originari din stepe şi din deşerturi –, erau înspăimântaţi de copaci. Peste tot pe unde ajungeau, puneau pădurile la pământ.

Înainte de cucerirea musulmană, Persia, ţările din Orientul Mijlociu, Maghrebul, Grecia şi Spania erau acoperite de păduri dese. Musulmanii le-au ras de pe faţa pământului. Toate pământurile cucerite vor fi prefăcute în deşert. Cât vezi cu ochii nu mai întâlneai nici un copac în aceste ţări. Pământul era pustiu ca deşertul Arabiei. Înalţii demnitari ai Sublimei Porţi Otomane, care veneau în fiecare an în România ca să ridice tributul, nu se simţeau niciodată în siguranţă. Oraşele româneşti erau construite la munte şi înconjurate de păduri. Vor ordona românilor să-şi construiască capitala lor la câmpie, la marginea stepei Bărăganului, ca să nu mai vadă copaci şi păduri ameninţătoare când veneau aici. Aşa a devenit Bucureştiul capitala României. La porunca cuceritorilor otomani.

Cunoşteam Bucureştiul. Îl vizitasem mai înainte, cu ocazia concursului de excelenţă al *Tinerimii române*, când recitasem una dintre poeziile mele la statuia lui Mihai Viteazul. De acum înainte, trebuia să trăiesc aici în permanenţă. Poetul României trebuia să trăiască în capitală. Ca regele. Ca toţi cei care au misiunea de a

se adresa poporului întreg. Sfântul Petru, când a primit misiunea de a evangheliza lumea, s-a instalat la Roma, în capitala lumii, pentru a fi auzit de toate naţiunile pământului. Nu puteam să aleg un alt loc. Trebuia şi eu să trăiesc în capitală. Căci hotărâsem să devin poetul poporului meu.

Sunt îmbrăcat tot în uniforma de elev a liceului militar. Tot ceea ce am, tunica mea, pantalonii, încălţămintea, cămaşa şi chiar batista din buzunar, totul aparţine Ministerului de Război. Nu am decât o mică valiză a mea. E „valiza de tren a mamei". Aceeaşi pe care o folosisem când am mers la Chişinău ca să dau examenul de admitere. Mama mi-a dăruit-o. În valiză sunt adunate manuscrisele poeziilor mele, un săpunel, un prosop, un aparat de ras şi o cutie de cremă de bocanci. O altă cutie, cu o pastă, pentru a face nasturii strălucitori. Obiectul cel mai important în valiza mea e manuscrisul cărţii *Viaţa de toate zilele a poetului*. O selecţie din cele mai bune poezii ale mele pe care voiam să le public cât mai curând cu putinţă. Va fi prima mea lucrare tipărită.

Nu am nici o rudă şi nici un prieten la Bucureşti. Nimeni care să mă primească, să mă găzduiască şi să mă ajute. Sosesc astăzi la Bucureşti ca un atlet ce coboară în arenă. Singur. Mi se pare normal, căci cine m-ar putea ajuta din afară? Nimeni nu poate ajuta un campion care a coborât deja în arenă pentru luptă. Totul depinde de valoarea lui. Prietenii, părinţii, protectorii nu-i ajută la nimic. Atletul va fi clasat după propriile merite. După propriile lui performanţe.

La Judecata de pe Urmă omul se va prezenta fără bagaje şi fără vreun însoţitor. El singur. Şi va fi judecat după biruinţele şi înfrângerile pământeşti. La liceul militar am fost antrenaţi pentru competiţie. Pentru luptă. După anumite examene, ni se cerea să ne notăm noi înşine. Fiecare elev îşi dădea lui însuşi nota pe care credea că o merita. Şi nota pe care noi ne-o acordam nouă înşine nu era niciodată superioară celei pe care ne-o dădeau profesorii noştri, ofiţerii noştri ori colegii noştri de clasă. Eram obişnuiţi să ne apreciem noi înşine la propria noastră valoare.

Sunt conştient că viaţa mea, la Bucureşti, va fi dificilă şi aspră. N-am nici un ban, n-am nici o promisiune de ajutor de nicăieri. Ţelul meu este să ajung un poet vestit. Nu e vorba de o aventură.

N-am fost niciodată un aventurier. Mă cred mult prea realist, căci realismul consistă în a te baza doar pe propriile forţe şi pe propria valoare. În multe domenii se întâmplă cu totul altfel. Dar sunt căi pe care nu le poţi parcurge decât singur. Căile strâmte, unde nu este loc pentru însoţitori, asemănătoare potecilor din munţii prăpăstioşi, care nu sunt accesibile decât unui singur om. Trebuie să le urci pe de-a-ntregul singur, fără nici un ajutor dinafară. Drumul crucii lui Hristos era şi el un drum singuratic. Calea pe care merg poeţii este asemănătoare. Sfinţenia şi gloria poetică se câştigă printr-o luptă solitară, corp la corp.

Ştiu că voi suferi eşecuri, înfrângeri sângeroase, dar voi fi singurul vinovat pentru asta. Un atlet care nu dobândeşte cununa pe stadion nu poate să se învinuiască decât pe sine însuşi. Din cauza imperfecţiunilor el a eşuat. Sunt pregătit să fac faţă oricărui eşec. După fiecare înfrângere, mă voi retrage departe de stadion ca să mă perfecţionez. Să mă autodepăşesc. Iar când voi apărea din nou, voi face mai bine de fiecare dată. În ziua în care voi fi desăvârşit, voi dobândi cununa strălucitoare de poet al României. Aceasta nu depinde decât de mine. De capacitatea mea de sacrificiu. De răbdarea şi tenacitatea mea. Poezia este un dar din înalt. Precum preoţia. Am primit acest dar şi-l voi folosi cât mai bine. Îl voi înmulţi ca lucrătorul din Evanghelie, care la întoarcerea stăpânului s-a apropiat de el şi i-a adus cei zece talanţi spunând: „Doamne, cinci talanţi mi-ai dat, iată alţi cinci talanţi am câştigat cu ei."[1]

Iau tramvaiul ce trece prin faţa gării şi cobor la Halele din Bucureşti, pe cheiul Dâmboviţei. O iau pe jos pe strada care urcă pe dealul Patriarhiei. Palatul patriarhal se află pe această colină, alături de cel al Adunării Naţionale. În acest palat al Adunării Naţionale, pe 8 decembrie 1920, un agent sovietic a pus o bombă pentru a-l ucide pe regele nostru.

Din vârful colinei se vede întreg oraşul. Mă opresc aici ca să contemplu pentru o clipă capitala ţării mele. Apoi sun la uşa Patriarhiei. O uşă grea de fier înconjurată de ziduri de piatră, groase. Portarul îmi deschide. E un fost soldat ce poartă încă bocanci şi pantaloni militari cu care a făcut războiul. E un ţăran din Transil-

[1] *Matei* 25, 20.

vania, înalt de statură, cu chipul osos şi trupul uscăţiv. În spatele lui stă soţia acestuia. La fel de înaltă ca şi el. Cu părul de culoarea cânepei, cu chipul alungit, cabalin. Se uită la mine amândoi fără să mă întrebe ce vreau. Sunt plini de admiraţie văzându-mi uniforma. N-au văzut niciodată Vulturi regali în uniformă. La Bucureşti nu există liceul militar. Sunt plini de admiraţie şi surprinşi. Primesc sute de vizitatori în fiecare zi, dar n-au deschis niciodată uşa Patriarhiei unui Vultur regal. Din această cauză, se uită la mine de parcă aş fi o nălucă. În acelaşi fel în care Avraam şi Sarra trebuie să se fi uitat la cei trei îngeri, în seara când ei au bătut la uşa lor.

– Vreau să vorbesc cu părintele diacon Cosma, am spus.

– Părintele Cosma a plecat aseară în concediu, bunul meu domn. E la Mănăstirea Neamţ. Va rămâne acolo două luni. Nu se va întoarce decât în septembrie.

Am dus mâna la cozorocul chipiului meu, mulţumindu-i. Eram gata să plec. Dar portarul şi soţia sa doreau să mă mai reţină încă un moment. Aveau chef să stea de vorbă cu mine. Să mă privească. Să afle cine sunt şi de unde veneam.

– Nu vreţi să staţi de vorbă cu altcineva?, a întrebat portarul.

I-am recunoscut accentul. Era din Transilvania. Putea să fi fost originar din satul patriarhului Cristea. Când a fost ales patriarh, înaltul ierarh a adus la Patriarhie oameni născuţi în ţinutul său.

– Nu-l cunosc decât pe părintele diacon Cosma, am răspuns. Nu cunosc pe nimeni la Patriarhie.

– Sunteţi, desigur, o rudă a părintelui Cosma, nu-i aşa?

– Nu, nu sunt rudă cu el.

– Părintele Cosma e un om deosebit, a spus portarul.

Îi părea rău că nu sunt rudă cu el. A adăugat:

– Părintele Cosma e cel mai bun om dintre toţi. Are un glas de aur. Când îl auzi cântând, ţi se pare că e un înger din cer ce a coborât în catedrala noastră. Dar de ce vă spun toate acestea dumneavoastră? Îl cunoaşteţi pe părintele diacon mai bine ca mine... Sunteţi prieteni, nu-i aşa?

– Nu, am spus. Nu-l cunosc foarte bine. Nu l-am întâlnit decât o singură dată. Şi abia dacă am vorbit. Era student pe atunci. A venit cu corul „Ion Creangă" din Humuleşti ca să cânte la biserica din satul nostru de praznicul Tăierii capului Sfântului Ioan Bote-

zătorul. Era logodit cu fiica învăţătorului din Humuleşti, care conducea corul. Am aflat că a ajuns diacon şi că e la Patriarhie. Când l-am cunoscut, şovăia între cele duhovniceşti şi a deveni cântăreţ la operă. I se oferea un salariu nemaipomenit dacă ar fi fost de acord să devină tenor la operă. Dar, până la urmă, s-a căsătorit cu domnişoara Veronica Bancea şi a devenit diacon...

– O cunoaşteţi atunci şi pe doamna preoteasă Veronica, soţia sa? Ea e acum profesoară de matematică la un mare liceu din apropiere. Are eleve mai mari decât ea. Căci e măruntă şi firavă buna preoteasă Veronica. O cunoaşteţi deci şi pe ea? Pe buna şi micuţa doamnă Veronica?

– Pe ea o cunosc mai bine, am spus. Eram vecini. Căci tata e preot la Petricani. Un sat ce se află la cinci kilometri depărtare de Humuleşti.

– Tatăl dumneavoastră e preot?, a întrebat soţia portarului.

E plină de admiraţie. Insistă:

– Veniţi acum direct de-acasă? Văd că aveţi o valiză în mână.

– Vin direct de la gară, am spus. Am călătorit toată noaptea. Nu vin de la Petricani. Vin de la Cernăuţi. Ieri a fost ultima zi de şcoală. Tocmai am terminat liceul militar.

– Aţi călătorit toată noaptea, domnule dragă?, a exclamat soţia portarului. Trebuie să fiţi frânt de oboseală. Nimic nu e mai obositor decât trenul. Când am venit de la Sibiu, am dormit o zi întreagă. Atât eram de obosiţi. Călătoria cu trenul îţi rupe oasele şi-ţi zdruncină toate măruntaiele... Intraţi dar la noi, în odaie! Să vă odihniţi o clipă. Nu staţi în picioare după o noapte de călătorie cu trenul... O să vă servesc cu o ceaşcă de cafea.

Cobor treptele de piatră. Odaia portarului e la subsolul Patriarhiei. E o cameră foarte mare. Podeaua e de ciment. Zidurile sunt de piatră. Un pat de fier. La mijloc, o masă de lemn nerindeluit şi trei scaune. Un dulap. O icoană cu o candelă aprinsă. Fereastra dreptunghiulară are bare groase de fier. E în partea de sus a peretelui. Foarte aproape de tavan. E la înălţimea trotuarului şi, din cameră, se văd asfaltul şi încălţările oamenilor ce trec pe stradă. Doar încălţările. Odaia e în semiîntuneric. Înăuntru e răcoare. Se simte mirosul de piatră umedă. Ca în beciuri. Îmi împing un scaun şi mă invită să iau loc. Soţia portarului aprinde cu mare greutate o lampă de gătit cu petrol pentru a-mi pregăti cafeaua. Soţul

ei ia un alt scaun şi se aşază în faţa mea cu coatele pe masă. Îmi pune întrebări. Din când în când, soţia lui, în spatele meu, aplecată peste lampa cu petrol, mă asaltează şi ea cu întrebările. Vor să ştie totul despre mine.

Le povestesc că ieri am terminat cea de-a opta şi ultima clasă de şcoală. Că sunt mândru de asta. Că mă simt eliberat, căci a fost foarte greu. Că la început, în 1928, la examenul de admitere, am fost două mii de candidaţi şi că ieri, după opt ani, nu mai eram decât nouă, cei care am terminat. A fost o selecţie cruntă. O lege de fier. Le-am spus că acum am sosit la Bucureşti ca să mă înscriu la Facultatea de Filosofie şi să mă consacru pe de-a-ntregul poeziei.

– Sunteţi poet?, a întrebat portarul.

E încă şi mai plin de admiraţie decât atunci când îmi contempla uniforma. Mai plin de admiraţie ca atunci când i-am spus că tatăl meu e preot ori că dintre cei două mii de candidaţi doar nouă am reuşit să terminăm liceul militar.

Portarul şi soţia sa sunt oameni simpli. Ţărani. Sunt la oraş de puţină vreme. El a luptat în Transilvania pentru eliberare şi unirea cu România. Când unul dintre conducătorii săi, monahul Miron Cristea, a devenit patriarh, acesta l-a adus la Bucureşti cu soţia sa şi i-a dat această meserie de portar la Patriarhie. Dar ei au rămas ţărani autentici. Din această cauză sunt surprins de admiraţia lor pentru poeţi. Căci nu este propriu ţăranilor să-i admire pe poeţi. Dar pentru ei, a fi poet e o demnitate mai mare încă decât cea de episcop, ministru ori general. Poetul este titlul suprem de glorie. E prima oară când văd aceasta. În general, când te prezinţi ca poet, eşti privit cu ironie, cu un surâs pe buze. A fi poet nu este niciodată luat foarte în serios. La gazdele mele întâlneşti însă o reacţie contrară. Nimic nu li se pare mai important decât a fi poet... Soţia lasă lampa cu petrol şi ia loc la masă în faţa mea. Lângă soţul ei. Mă privesc amândoi cu ochi mari. Plini de admiraţie.

– Da, sunt poet, le-am spus. Sunt un tânăr poet. Nu am cucerit încă gloria, dar o voi cuceri. Chiar pentru aceasta am venit la Bucureşti.

– Sunteţi deci poet!, a exclamat portarul. Poet ca Octavian Goga. Îl cunoaşteţi pe Excelenţa sa Goga? Bineînţeles că-l cunoaşteţi. Sunteţi poet la fel ca el...

– Îi cunosc toate poeziile lui Octavian Goga. Cele mai multe dintre ele le ştiu pe de rost. Dar pe el nu-l cunosc personal. Nu încă. Însă, în curând, am să fac cunoştinţă cu el. Desigur. Am întâlnit deja aproape pe toţi marii poeţi. Tudor Arghezi, de pildă, mi-a scris de mai multe ori la liceul militar... Scrisori foarte frumoase.

Continui să povestesc citând nume de scriitori celebri. Dar portarul şi soţia lui nu mă mai ascultă. Mă privesc cu admiraţie. Faptul că sunt poet ca şi Octavian Goga le e îndeajuns. Nu mai au nevoie de nimic. Pentru ei deţin cea mai înaltă demnitate din câte există...

Portarul şi soţia sa sunt din Transilvania. E provincia de apus a ţării noastre, cea mai curat românească. Românii din Transilvania au suferit mai mult decât cei care trăiau sub ocupaţie otomană. Căci în Transilvania s-au făcut tentative de a-i deznaţionaliza. Au luptat vreme de veacuri, fără încetare, pentru a-şi păstra limba şi credinţa lor ortodoxă. Au plătit un preţ greu pentru rezistenţa lor. Pământul Transilvaniei e plin de martiri. Unii au suferit supliciul tragerii pe roată. În pieţele publice, ca Horia, Cloşca şi Crişan.

Unul dintre conducătorii de prestigiu ai rezistenţei româneşti din Transilvania e marele poet Octavian Goga. El a cunoscut închisoarea, lanţurile, surghiunul. La fel ca sfinţii martiri. La fel ca Sfântul Petru şi Sfântul Pavel. N-a fost cruţat de nimic. După victorie, a primit toate onorurile. Era poetul unităţii naţionale şi al eliberării. Poeziile lui figurează în toate manualele şcolare. Elevii, de la un capăt la altul al ţării, le învaţă pe de rost. Poeziile sale au fost puse pe note şi se cântă la toate festivităţile, la toate sărbătorile populare. Numele lui Octavian Goga e celebrat în toate sălaşurile. Statuile lui Goga sunt aşezate în pieţele publice. Încă din viaţă, numele lui a fost dat străzilor, şcolilor, vapoarelor. El e poetul naţional al românilor.

De fiecare dată când Octavian Goga vine la Patriarhie să facă o vizită fostului camarad de luptă şi de închisoare, Miron Cristea, care a devenit patriarh, acesta îl primeşte cu protocolul rezervat monarhilor şi eroilor naţiunii. Preafericirea sa Miron Cristea îl primeşte pe poetul Octavian Goga în pragul catedralei îmbrăcat în odăjdiile sale, iar corul Patriarhiei intonează imnuri de glorie în cinstea poetului. La fiecare vizită la Patriarhie covorul roşu este întins la picioarele poetului, pe scară şi pe toată lungi-

mea curţii, până la uşa de la intrare. Octavian Goga a fost în mai multe rânduri ministru şi este unul dintre principalii consilieri ai regelui.

Pentru portar şi pentru soţia sa, ca pentru toţi ţăranii din Transilvania, a fi poet înseamnă a fi la fel ca Octavian Goga. Poporul nu cunoaşte un alt poet. Poezia e Octavian Goga. A fi poet înseamnă a fi martir ca Goga. A fi suferit lanţuri, temniţă, surghiun. A fi poet înseamnă a fi eliberatorul poporului român. A fi poet înseamnă să deschizi porţile închisorilor, să suprimi graniţele nedrepte şi nelegiuite. A fi poet înseamnă, pentru ţăranii din Transilvania, a fi apropiat al patriarhului şi consilier al regelui.

Portarul şi soţia sa mă privesc fix. Toată gloria poetului naţional Goga, gloria poetului martir, a poetului eliberator, e proiectată asupra mea. Gazdele mele mă identifică cu el. Pentru că sunt poet. Şi pentru că ei nu cunosc altă poezie decât a lui. Portarul şi soţia sa, privindu-mă, cred că într-o zi mi se va aşeza şi mie covorul roşu la picioare pentru a-l întinde în curte, că voi fi primit la fel ca poetul Goga de patriarhul îmbrăcat în odăjdii. Că se vor cânta imnuri în cinstea mea. Căci toate acestea înseamnă pentru ei a fi poet.

– Tatăl Excelenţei sale Octavian Goga e şi el preot. La fel ca tatăl dumneavoastră, a spus portarul. E preot la Răşinari, un sat foarte frumos de lângă Sibiu. Are o biserică nespus de frumoasă. Satul dumneavoastră şi biserica părintelui dumneavoastră sunt şi ele foarte frumoase, nu-i aşa?

– Da, am spus, Petricaniul e foarte frumos. Şi biserica tatălui meu e şi ea o biserică foarte frumoasă şi mică, de lemn...

– Păcat că părintele diacon Cosma a plecat chiar în ajunul vizitei dumneavoastră şi că nu puteţi să staţi de vorbă cu el! Când va auzi că l-aţi căutat, o să-i pară rău că nu l-aţi găsit. Căci aveaţi, desigur, să-i spuneţi lucruri importante... Aşa e?

– Nu atât de importante pe cât credeţi, i-am spus. Voiam să-l întreb pe părintele diacon Cosma dacă n-aş putea să locuiesc la Patriarhie o vreme...

Gândul mi-a venit în minte chiar când am coborât din tren. Mi-am amintit că Tudor Arghezi, maestrul meu, când se afla în dificultate, în tinereţea sa, fără adăpost şi mâncare, a fost primit de mitropolitul primat al României, care i-a dat o chilie aici la

Patriarhie ca să-şi poată scrie operele sale în linişte... Şi Tudor Arghezi a scris cele mai bune poezii aici, la palatul patriarhal din Bucureşti... Voiam să-i cer părintelui Cosma aceeaşi favoare: să-mi îngăduie să locuiesc aici până ce voi putea să mă înscriu la facultate şi să aflu un loc la căminul studenţesc. Dar pentru că nu e aici, am să caut în altă parte. Căci adăposturile nu lipsesc. Mai ales când e vorba de unul provizoriu.

– N-aveţi unde sta la Bucureşti?, s-a mirat soţia portarului. Şi unde o să dormiţi în noaptea asta, dacă n-aveţi nici un adăpost?

– Nu ştiu încă, am spus. De-abia am sosit. De nici două ore. Mă gândeam că părintele Cosma îmi va găsi un loc la Patriarhie.

Portarul schimbă o privire cu soţia sa. Aceasta se ridică şi spune:

– Avem aici, la subsol, ca portari, două camere. Nu ne trebuie decât una. Cealaltă e goală. Nelocuită. Dacă vă convine, puteţi să dormiţi aici o vreme. Provizoriu.

I-am urmat pe portar şi pe soţia sa pe culoarul cu ziduri de piatră. Au deschis o uşă. Mi-au arătat o cameră. Identică cu a lor, dar complet goală. Ca un beci. Cu o fereastră cu zăbrele. Printre zăbrele se vedeau încălţările oamenilor ce treceau pe trotuar.

– O să vă aşezăm aici un pat, a spus soţia portarului. Nu puteţi rămâne în noaptea asta pe stradă. Sunteţi foarte tânăr. Bucureştiul e un oraş periculos, depravat. Trebuie să rămâneţi aici până ce găsiţi o locuinţă.

– Am să vă plătesc chirie, am spus.

Eram în culmea fericirii. Am adăugat:

– Cinci sute de lei pe lună vă convine? N-aş putea să vă dau mai mult. Vă dau imediat o sută de lei... Şi am să vă dau restul înainte de sfârşitul lunii...

– Nu putem să vă închiriem camera, a spus soţia portarului. N-avem dreptul. E strict interzis. Dacă se află cândva, vom fi daţi afară.

– Nimeni nu va şti, a spus portarul. De altfel, e provizoriu.

Toţi banii mei erau o sută cincizeci de lei. Am strecurat o sută de lei în mâna femeii. Nu i-a refuzat. Chipul i s-a luminat. Cum ar fi fost luminat de un proiector. Un ţăran nu refuză niciodată banii. Cel care refuză banii nu este ţăran. Au respect pentru mate-

rie. De fiecare dată când cheltuie banii, ţăranii se simt vinovaţi. Să cheltui e un păcat.

Eram în culmea fericirii: aveam o casă. O găsisem în nici două ceasuri după sosirea mea la Bucureşti. Hebdomadarele *Cuvântul liber* şi *Adevărul literar* îmi plăteau trei sute de lei pentru fiecare poezie. Sper că îmi vor lua mai multe în această seară. Voi da patru sute de lei portarului şi-mi vor rămâne destui bani pentru a mă crede bogat. Ajut portarul şi pe soţia sa să-mi instaleze patul. Mă spăl într-un lighean de fier cu apă rece. Apoi mă culc şi adorm fericit. Mă trezesc la ora cinci după-amiază şi mă pregătesc să ies. Portarul şi soţia sa intră în camera mea. Aşteptau de multă vreme să mă trezesc.

– Vreţi să ieşiţi?, s-a mirat portarul. E prea târziu. N-o să aveţi timp să vă întoarceţi, căci noi închidem la ora şase, ca la toate mănăstirile. Închiderea se face la apusul soarelui. Dintotdeauna. E interzis să se deschidă cuiva înainte de a doua zi, la răsăritul soarelui. Aşa e disciplina monahală. Patriarhia e mănăstire. Cu reguli stricte.

– Trebuie să ies, trebuie să mă întâlnesc cu directori de ziare.

– O să-i vedeţi mâine, în timpul zilei, de ce seara?

– Directorii de ziare vin la redacţie după ora şapte seara, i-am explicat, nu înainte.

– În timpul zilei, redacţiile sunt goale. Ziarele sunt tipărite noaptea. Apar la cinci dimineaţa.

Portarul se uită la soţia sa. Îşi fac semne unul altuia. În fine, cad de acord.

– Astă-seară, în mod excepţional, vă voi aştepta ca să vă deschid. Puteţi să mergeţi. Însă doar astă-seară. În mod excepţional.

Portarul şi soţia sa m-au aşteptat îmbrăcaţi până seara târziu. Ca să-mi deschidă. M-au însoţit până în camera mea. Erau bosumflaţi. Ostili. M-au întrebat despre petrecerea timpului meu. Despre numele persoanelor pe care le întâlnisem. Au mers să se culce şi au vorbit mult timp între ei înainte să adoarmă. Nu erau convinşi întru totul că le povestisem întreg adevărul. Mă suspectau de tot felul de lucruri rele.

A doua zi, seara, m-au aşteptat din nou, amândoi, pentru a-mi deschide uşa grea. Au venit împreună în întâmpinarea mea. Erau, cu siguranţă, hotărâţi să-mi ceară să plec. Dar când le-am dat cei

patru sute de lei pentru chirie au şovăit pentru o clipă. Au cântărit pro şi contra între cei patru sute de lei şi păcat. La sfârşitul socotelii, totul a ieşit bine şi au preferat banii. N-au avut puterea să-mi restituie cele cinci sute de lei, au fost obligaţi, aşadar, să stea treji până-n miez de noapte ca să-mi deschidă uşa. În fiecare seară. Dar în fiecare noapte mă avertizau:

– La sfârşitul lunii trebuie să plecaţi altundeva. Aici e un stabiliment religios. Nu se poate intra noaptea. Nu. Dacă vreţi să rămâneţi, nu trebuie să mai ieşiţi noaptea. Niciodată seara...

Portarul şi soţia sa mă priveau cu suspiciune. Nu îmi mai adresau un cuvânt, ori poate doar foarte rar. Şi atunci îmi vorbeau în silă. Erau siguri că fac un păcat vorbind cu un tânăr ce ieşea în oraş în fiecare noapte. Erau oameni oneşti, care se temeau pentru mântuirea sufletului lor. Voiau să rămână curaţi. Departe de păcat. Departe de orice contact cu lumea necurată. Căci păcatul e totuna cu întunericul, cu noaptea. Cei care trăiesc noaptea sunt oameni care se scaldă în dezmăţ. Eu făceam parte dintre aceştia. Pentru ei, lumea se împărţea în două părţi distincte: lumea luminii, a zilei şi a virtuţii, şi lumea nopţii, a întunericului şi a păcatului. Eu aparţineam lumii întunericului şi a păcatului, căci ieşeam noaptea.

În toată luna iulie, pe care am petrecut-o la subsolul Patriarhiei, portarul şi soţia sa au fost nespus de nefericiţi. Slăbeau în fiecare noapte tot mai mult văzând cu ochii. Erau siguri că îi contaminasem, că din cauza mea se vor duce în iad. Că vor fi osândiţi.

Când am plecat, la sfârşitul lunii iulie, au răsuflat uşuraţi. Eliberaţi de greaua povară a păcatului, de osândire. Teama lor de păcat era fără margini, neputând fi redată în cuvinte. Nu i-am uitat niciodată. Înainte de a pleca, am scris pentru ei un pom, intitulat „În subsolurile Patriarhiei de la Bucureşti".

2

Toamna anului 1936. Sunt la Bucureşti de cinci luni. M-am înscris la Facultatea de Filosofie. Locuiesc la căminul studenţesc de pe strada Pictor Grigorescu, în spatele palatului regal. După şederea mea în subsolul Patriarhiei am avut nenumărate domicilii. Timp de vreo zece zile am locuit în afara oraşului, la Dudeşti-Cioplea, aproape de uzina de muniţii a armatei, Pirotehnia.

Poetul Virgil Carianopol era angajat acolo. M-a lăsat să dorm în camera unuia dintre colegii lui de la uzină, care se afla în spital. Când muncitorul de la fabrica de cartuşe s-a întors, am locuit la admirabilul domn Bucurescu, casierul de la revista *Viaţa literară*. Am schimbat de zeci de ori domiciliul pentru a ajunge, în sfârşit, la căminul studenţesc de pe strada Pictor Grigorescu. N-am fost aici admis definitiv, dar am avut cel puţin promisiunea de a putea rămâne toată iarna.

Am slăbit mult. De când sunt la Bucureşti n-am mâncat niciodată pe săturate. Dar nu era ceva grav. Aparţin unei rase care printr-un antrenament milenar ştie să îndure foamea.

Domnul Alexandru Belciurescu, directorul Editurii Cartea Românească, cea mai mare editură din România, a acceptat publicarea primei mele culegeri de poezii *Viaţa de toate zilele a poetului*. Cartea mea va apărea în librării în primul trimestru al anului 1937. În ziua în care prima mea carte va fi în vitrinele librăriilor, viaţa mea se va schimba complet. Totul va fi diferit. Luminos. Sper că gloria va exploda de azi pe mâine. Dar aşteptând această zi fastă trăiam în spaimă şi în teroare, neîndrăznind să mai rămân în oraş. Rămân ascuns ziua şi noaptea la cămin. Chiar şi aici îmi este teamă. Teamă ca poliţia să vină şi să mă aresteze. Spaima nu mă părăseşte nici noaptea. În timpul somnului văd poliţia confiscându-mi hainele, dezbrăcându-mă de tot, până şi de cămaşa mea. Mă trezesc lac de sudoare, pentru că în coşmarul meu alerg să mă ascund pe străzile Bucureştiului şi pentru că sunt complet gol.

De când trăiesc în această spaimă, înţeleg drama lui Adam şi a Evei, care s-au aflat dintr-odată goi înaintea lui Dumnezeu. Încercau să se acopere cu frunze, căci goliciunea nu este condiţia naturală a omului. Pentru om, a fi dezbrăcat de hainele sale e un supliciu. Mai crunt decât foamea. Şi nu e vorba doar despre o tortură fizică. A fi gol e o decădere. O schimbare de identitate. Omul gol este decăzut din condiţia sa firească. Este împins spre o stare inferioară. Căci omul n-a fost creat gol, Adam şi Eva, înainte de cădere, fiind îmbrăcaţi în veşmântul nevinovăţiei şi al incoruptibilităţii. Continuăm să ne acoperim ca Adam şi Eva cu haine la întâmplare, la fel cum ei se acopereau cu frunze. Dar „veşmântul omului căzut este o amintire a veşmântului paradisiac"[1].

[1] Sfântul Ioan Gură de Aur, *P.G.* 53, col. 150.

Hristos, Care a suferit toate durerile, a suferit şi acest supliciu. Înainte de a fi crucificat, El a fost dezbrăcat de hainele Sale[1].

Aştept îngrozit să suport aceasta la rândul meu. Şi teama mea e motivată. Nu e vorba de o fantasmă: de la 1 noiembrie 1936, nu mai am dreptul să port uniformă. Am avut permisiunea de a o îmbrăca pe timpul lunilor de vacanţă, apoi am obţinut un termen de şaizeci de zile pentru a le returna liceului militar. Tunica, pantalonii, cămaşa, cravata, chipiul, egreta, totul trebuia deja expediat. Printr-un colet recomandat. Căci nimic din ceea ce aveam pe mine nu-mi aparţinea.

Or, nu am restituit nimic până acum şi port încă uniforma pentru simplul motiv că nu am alte haine. Mă aflu într-o situaţie nespus de gravă. Sunt vinovat de port ilegal de uniformă. E un delict pedepsit de Codul penal cu închisoarea.

Sunt, totodată, vinovat de deţinerea ilegală de efecte militare şi de bunuri care aparţin armatei. Delict prevăzut şi el cu pedeapsa cu închisoarea. În virtutea acestui fapt, orice ofiţer şi poliţist de pe întreg teritoriul României poate să mă interpeleze în orice moment, să mă dezbrace de hainele mele şi să mă trimită la închisoare. Situaţia mea e cu atât mai primejdioasă, deoarece cursurile liceului militar au început. Sunt singurul elev în uniformă de pe străzile Bucureştiului. Prezenţa mea în oraş e suspectă. La fiecare ieşire pe stradă mă simt ca Prorocul Daniel în groapa cu lei. Străzile sunt pline de ofiţeri. Fiecare dintre ei ar avea dreptul să mă dezbrace de hainele mele, să mă lase gol şi să mă trimită să zac în închisoare.

Pentru a nu da loc la nici cea mai mică interpelare de acest gen, de fiecare dată când ies îmi lustruiesc nasturii de la tunică, îmi calc pantalonii şi îmi cremuiesc încălţămintea oglindă. Îi salut pe ofiţeri mai regulamentar ca niciodată. Cu toate acestea, pericolul există. E iminent. Inexorabil. Mai deveme sau mai târziu voi fi dezbrăcat de hainele mele şi trimis să zac gol la închisoare.

3

Sfârşitul lui noiembrie 1936. De ieri am speranţa de a-mi câştiga bani ca să-mi cumpăr haine civile. Poetul Nicolae Crevedia

[1] *Matei* 27, 28.

a promis că mă va angaja ca secretar. Mi-a fixat o întâlnire în faţa cafenelei Capşa de pe Calea Victoriei ca să convenim împreună condiţiile.

Merg la întâlnire. La orele unsprezece fix. Pe trotuar. În faţa cafenelei Capşa. În acel moment al zilei sunt puţini ofiţeri pe stradă. E un noroc. Căci ar fi o nenorocire să fiu arestat chiar astăzi, când sunt pe punctul de a ieşi din ilegalitate.

Plouă cu găleata. Toţi trecătorii de pe Calea Victoriei au umbrele. Mă adăpostesc sub cornişa bătrânei cafenele Capşa. Sprijinit de zid. La doi metri de mine, sprijinit şi el de zid, se află poetul cerşetor Artur Enăşescu. E nemişcat. În picioare. Cu mâna întinsă ca să ceară de pomană. Ca o statuie. Nu contează că plouă. Înfăşurat într-un pardesiu murdar şi rupt. Prezenţa lui alături de mine îmi face rău. E întruchiparea înfrângerii, a eşecului şi a nefericirii. E epava unui poet care a naufragiat pe calea ce duce la stele. Voiam să mă îndepărtez. Dar nu era nici un alt loc ca să mă pot adăposti de ploaie. Rămân alături de epava poetului român Artur Enăşescu.

– Salut, poete!, spune Crevedia.

E înaintea mea. Nu l-am mai întâlnit până acum, dar îl recunosc după fotografiile publicate pe coperta cărţilor sale şi în jurnale. Îmi strânge mâna. Şi se dă un pas înapoi. Mă priveşte din cap până-n picioare.

– Cât de fericit trebuie să fii, poete..., a spus. Nu ştiu dacă eşti atât de conştient de fericirea ta. Dar Dumnezeu S-a arătat generos faţă de tine... Ţi-am citit poeziile. Ştiu că Editura Cartea Românească va publica la sfârşitul iernii prima ta carte. E cea mai importantă editură din România. Bravo! Am auzit vorbindu-se despre tine. Ai talent. Cu carul. Îmi plac poemele tale. Iar acum, că te văd, sunt gelos... Pe cuvântul meu de onoare. Sunt gelos. Gelos pe norocul tău.

– Ce noroc?, am întrebat.

– Nu eşti conştient de fericirea ta!, a strigat Crevedia. Te-am recunoscut de departe. Fără să te fi întâlnit de mai înainte. Văzându-te înalt, slab, drept ca un plop, palid şi visător, am recunoscut poetul. Eşti poezia întruchipată. Dumnezeu te-a creat după toate canoanele poeziei. Oricine te-ar vedea, ghiceşte că eşti poet. Un căutător în stele. Nimeni nu poate să se înşele. Nu poţi să urmezi

altceva decât poezia... Ăsta nu e un noroc? Nu este suprema fericire pentru un poet să apară ca o imagine desprinsă dintr-un tablou? Trebuie să mulţumeşti lui Dumnezeu în fiecare zi... Căci atâţia poeţi nu au norocul tău insolent... Eu, de exemplu, sunt fără îndoială un mare poet, dar uită-te la mine: scund, mic, cu capul vârât între umeri! De parcă n-aş avea gât! Nu mănânc decât legume fierte în apă la fiecare masă şi, cu toate astea, sunt mic şi gras. E ceva mai rău decât un poet obez? Un poet cu pântece mare ca hangiii şi ca băcanii? E o cumplită fatalitate pentru un poet să aibă un trup ca mine. O mare nenorocire, o calamitate. De altfel, oamenii care mă întâlnesc nu pot să-şi închipuie că sunt un poet. Trebuie să se gândească, văzându-mă, că sunt un funcţionar superior la bancă sau la căile ferate. Un industriaş, un negustor prosper, un tată de familie... Nimic din fizicul meu nu arată că sunt poet. În schimb, la tine totul strigă din cap până în picioare că eşti poet, doar poet. Şi că şederea ta obişnuită e în alte sfere. În nori, în spaţiile intersiderale. Că eşti străin de mocirlă, de materie şi de pământ...

Eram confuz şi roşu de emoţie. Mai cu seamă, eram surprins. Nimeni nu-mi spuse niciodată astfel de lucruri. E adevărat că pentru toţi oamenii care au trăit în jurul meu am reprezentat mereu, şi în sens bun, şi în sens rău, Poetul. Doar Poetul. Însă nimeni nu-mi vorbise niciodată precum Crevedia.

– Sărmanul Artur Enăşescu!, strigă Crevedia, descoperind la câţiva metri de noi silueta poetului cerşetor şi nebun.

A luat portofelul şi a scos o sută de lei punând-o în palma întinsă a cerşetorului. Artur Enăşescu a mulţumit precum un robot, a pus hârtia în sacoşa care îi atârna de gât şi a întins mâna din nou ca să primească pomană de la alţi trecători. Nu a avut nici măcar curiozitatea să privească chipul celui care i-a dăruit o pomană atât de generoasă. Nu are nici un fel de curiozitate. E absent. Ca un mort. Un cadavru ambulant.

Crevedia ştie că banii pe care i-a dat nu-i vor folosi la nimic poetului cerşetor, căci îi vor fi, în curând, luaţi de vreun cârciumar în locul unui bănuţ, ori de vreun alt vagabond... De altfel, nici nu contează. Artur Enăşescu nu mai are simţul proprietăţii. Că i se dă ori că nu i se dă o hârtie de o sută de lei, pentru el e acelaşi lucru.

– Scuză-mă, poete, că ţi-am dat întâlnire în stradă, pe trotuar!, a spus Crevedia, revenind lângă mine şi încercând să mă adăpostească sub umbrela lui. Nu intru niciodată în taverne şi bistrouri. Mi-e teamă să nu mă afund în întuneric ca Artur Enăşescu. Poeţii sunt fiinţe fragile. Nespus de fragile. Un poet trăieşte la frontiera realităţii. Dacă face un singur pas greşit, cade de cealaltă parte, în neant. În nebunie. Atunci nu intru în cafenele, cabarete ori tripouri. E o exagerare, desigur, dar mi-e teamă să intru. Artur Enăşescu e instalat aici ca un panou de semnalizare. Ca un semafor. Ca farul aşezat aproape de coastele primejdioase pentru a anunţa navigatorilor care trec în larg că locul este aducător de moarte. Artur Enăşescu e aşezat aici la porunca unui înger, în faţa cafenelei artiştilor, în plin centrul Bucureştiului, ca să-i avertizeze pe poeţi că drumul lor spre stele este plin de capcane îngrozitoare... E-adevărat că accepţi să fii secretarul meu? Răspunde-mi franc. Dacă accepţi, vei fi angajat o jumătate de zi. În toate dimineţile. Nu e o muncă grea, dar e prost retribuită. Salariul e foarte mic. Un salariu cu totul de mizerie. Plătesc o mie cinci sute de lei pe lună... Aş fi foarte mândru să te am ca secretar, dar mi-e teamă că n-o să accepţi un salariu atât de mic...

– Accept!, am spus.

– Accepţi?, a exclamat încântat Crevedia. În acest caz, te aştept mâine dimineaţă la ora opt şi jumătate... Acum, mă car. Am o altă întâlnire. Am întârziat. *Vale poete... Vale!* Pe mâine!

4

La ora opt şi jumătate, m-am prezentat la Crevedia. Locuieşte la marginea Bucureştiului, în cartierul Florească, dincolo de capătul tramvaiului. Odinioară, în acest cartier, era gheena oraşului... Era o zonă frecventată de cerşetori, adunători de cârpe şi vagabonzi. De câţiva ani, edilii au curăţat terenul cu buldozerul şi au construit aici un cartier rezidenţial cu frumoase vile albe. Regatul României Mari are vârsta de 18 ani. A crescut. Şi capitala lui asemenea.

Poetul Crevedia locuieşte într-una dintre casele noi. Îmi deschide el însuşi uşa. Poartă un halat de cameră somptuos, ca o mantie de la teatru, papuci de piele fină, de marochin. Aparta-

mentul lui e într-un stil cubist, cum se construieşte astăzi. Pe pereţi sunt tablouri, opere ale pictorilor moderni, de avangardă, futurişti. Biroul lui Crevedia seamănă mai degrabă cu un atelier al unui pictor decât cu cabinetul de lucru al unui scriitor.

– Iartă-mă că te primesc în halat de cameră, s-a scuzat Crevedia. Nu e deloc politicos, ştiu. Dar îmi cer iertare pentru maniile mele. Fiindcă am astfel de manii. Sunt plin de manii şi de superstiţii, prefer să ţi le arăt pe toate chiar de la început. Căci păcatele mărturisite sunt pe jumătate iertate. Halatul meu de cameră m-a costat mai mult decât paltonul. Uită-te la el, e doar de mătase şi de catifea. Te vei întreba de ce am plătit atât de mult pentru o piesă vestimentară pe care nimeni nu vede că o port, pentru că nu pot să ies în oraş ori să primesc invitaţii în halat de casă. Pentru că nu se cade. Îţi cer, de altfel, iertare că am făcut asta. Dar îmi este cu neputinţă să fiu ipocrit: ţin la mare preţ halatul de casă, mai mult decât celelalte haine. Iată de ce: în adolescenţa mea, am citit într-un ziar că marele poet Gabriele D' Annunzio, care a fost şi un mare comandant militar, eliberase oraşul Fiume. Era idolul ţării sale. Nu se vorbea decât de el în Italia. Femeile îi plăteau pe frizerul şi servitorii săi ca să le dea o simplă şuviţă din părul poetului naţional.

Un curier militar, care a avut norocul să vadă cu ochii lui pe generalisimul poet în carne şi oase, la cartierul lui general, întorcându-se la unitatea sa, a fost asaltat cu întrebări de camarazii lui. Dar despre felul cum era îmbrăcat comandantul, n-a ştiut să răspundă: îl văzuse pe D' Annunzio în halat de casă, ori soldatul nu cunoştea numele halatului de cameră. Era un ţăran din Abruzzi. Ţăranii nu au halat de casă. Cum camarazii îl presau cu întrebări despre îmbrăcămintea lui D'Annunzio, a răspuns: „Comandantul D' Annunzio era îmbrăcat în uniformă de poet."

Ei bine, de când am citit această istorie, am jurat să-mi croiesc cea mai somptuoasă uniformă de poet. Cel mai frumos halat de casă. Căci ţăranul-soldat avea dreptate: uniforma poetului este, într-adevăr, halatul de casă.

Când sculptorul Rodin a făcut statuia lui Balzac, l-a înfăţişat în halatul său de casă. Balzac avea pasiunea hainelor frumoase, cămăşilor frumoase, mănuşilor frumoase, încălţămintei frumoase... A fost nu o dată ruinat de croitori, cizmari, de pălărieri şi de

alţi furnizori ai săi. Dar, ca statuie, Balzac romancierul n-a fost reprezentat de Rodin într-unul dintre costumele sale, ci într-un simplu halat de casă. În uniforma lui de romancier. Halatul de casă e uniforma poetului. Eşti secretarul poetului Crevedia şi te voi primi în fiecare zi în uniforma mea de poet, în halat de casă. Asta va fi totul la acest capitol. Să trecem la problema următoare. Ştii să baţi la maşină?

– Nu!, a trebuit să mărturisesc.

– Nu e grav, a spus Crevedia. O să înveţi. Îţi dau o maşină de scris portabilă. O maşină foarte frumoasă, importată din America. La plecare, o iei cu tine. O vei lua cu tine în fiecare dimineaţă, vei merge cu maşina de scris la Biblioteca Academiei Române. Ţi-am pregătit o scrisoare recomandată pentru director. E unul dintre cititorii mei. Cunoaşte poeziile mele pe dinafară. Îţi va pune la dispoziţie un birou liniştit. Te vei instala aici şi vei dactilografia toate articolele mele apărute în ziare şi reviste. Când vei încheia treaba, vei şti să baţi la maşină la fel de bine ca un dactilograf profesionist. Poate chiar mai bine decât un profesionist.

Mai târziu, o să-mi mulţumeşti că ţi-am făcut acest serviciu. Eşti poet. Şi un poet modern trebuie să ştie să bată la maşină. E necesar. Fii atent, totuşi, să nu-ţi fure cineva maşina de scris! Şi mai ales să nu o strici. E o maşină foarte scumpă. Mi-o înapoiezi în bună stare, sper, când mă vei părăsi, atunci când te vei hotărî să nu mai colaborezi cu mine. Cred că în puţină vreme vei putea dactilografia articolele mele direct după dictare. Căci programul nostru de lucru va fi următorul: în fiecare dimineaţă, la ora opt şi jumătate fix, vei veni aici la fel ca astăzi. Îţi voi dicta editorialul care va apărea în ziarul de a doua zi. După aceea, te vei duce la Biblioteca Academiei...

Crevedia îmi vorbea mereu, cu o grijă dezarmantă de a fi sincer şi deschis. Mi-a povestit că era fiu de ţăran din satul Crevedia din Câmpia Dunării.

– Dar nu sunt bulgar, cum au pretins unii dintre detractorii mei. Nu, sunt un român autentic. În satul nostru, care se află pe malul stâng al Dunării, toţi vorbesc bulgara... E normal. Bulgaria e la doi paşi de Crevedia. Pe celălalt mal al Dunării. Iarna, când Dunărea îngheaţă şi zăpada acoperă totul, satul bulgăresc din faţă e legat de satul românesc prin troiene, gheaţă şi zăpadă... De alt-

fel, în satul din faţă, toţi bulgarii vorbesc româneşte, dar ei sunt bulgari, cum noi suntem români.

Crevedia mi-a povestit că până la vârsta de 15 ani a lucrat pământul cu părinţii săi şi a mers cu vacile pe izlaz... La 15 ani s-a hotărât să înveţe carte. O hotărâre neaşteptată. A făcut studiile la liceu prin corespondenţă, lucrând în continuare pământul. A făcut în fiecare an câte două clase. Învăţa cărţile pe dinafară. Chiar şi textul care era scris pe coperţile manualelor şcolare. Ştia numele şi adresa tuturor imprimeriilor şi tipografiilor. A venit la Bucureşti îndată ca să-şi dea bacalaureatul şi să se înscrie la facultate. Când era la liceu, putea rămâne în sat şi să lucreze pământul ori să vadă de vaci. La Bucureşti, era obligat să afle o altă soluţie. Şi a aflat-o. În timpul zilei, urma cursurile Facultăţii de Litere, iar noaptea era corector de presă. Muncea noapte de noapte, în subsolurilor ziarelor de pe strada Sărindar. Devenise primul corector de presă din Bucureşti. Era mai bine plătit decât redactorii care semnau articolele lor pe prima pagină de ziar.

Corectorul e indispensabil. Fără el nu s-ar putea imprima serios un jurnal. E o meserie care nu poate fi făcută de oricine. Să corectezi articole e o specialitate. Puţini oameni sunt în stare să o facă.

Scriitorii, directorii de ziare şi vedetele îl chemau şi-i vorbeau prieteneşte. Căci el le corecta greşelile de ortografie, de sintaxă şi de punctuaţie. Cel mai adesea, în plină noapte, dădea telefon personalităţilor care semnau articolele ori declaraţiile în ziare, pentru a semnala erorile ori neclarităţile din articolele lor, pentru a le da sfaturi. Devenise prietenul lor cel mai apropiat. Avea numărul lor de telefon privat. Putea să-i sune la orice oră. Din postul său de corector-şef legase prietenii strânse cu oamenii politici, scriitori, artişti, profesori şi savanţi. Cunoştea toate secretele vieţii politice. Ştia ce se petrecea în culisele presei, ale politicii, artelor şi literelor. Era un atu important.

Într-o zi, a ieşit din cabina sa de corector, de la subsol, pentru a urca la redacţie, unde a fost numit editorialist principal şi redactor-şef. Fără tranziţie. Dar nimeni nu a fost mirat de aceasta. Îmbinând vocaţia cu activitatea lui de jurnalist, a publicat în fiecare an o carte de poezii sau un roman.

Crevedia mi-a mărturisit că era jurnalistul cel mai bine plătit din România. Că e căsătorit şi îndrăgostit ca un licean de so-

ţia sa. Mi-a spus că soţia sa e profesor la un liceu de băieţi şi fiică de colonel.

– Trebuia să fie fiică de general, mi-a spus el. Dar tatăl ei a decedat cu un an înaintea căsătoriei noastre. Dacă ar fi trăit încă vreo câteva luni, ar fi fost general... Dar când o să-mi cunoşti soţia, o să-ţi dai seama că are alura şi clasa unei fete de general... E, în acelaşi timp, o femeie foarte cultivată. E nepoata unui mare romancier, Gib Mihăescu. Datorită acestor relaţii de rudenie am cunoscut-o. Venise să se reculeagă la sicriul unchiului său, Gib Mihăescu, decedat pe 9 octombrie 1935, la vârsta de 41 de ani. Mă aflam şi eu în capelă. Aplecat pe sicriul colegului şi amicului meu dispărut. Îl iubeam pe Gib Mihăescu ca pe un frate. Făceam împreună parte din comitetul director şi din redacţia revistei *Gândirea*. Am fost editorialişti şi fondatori ai ziarului *Calendarul*. Împărtăşeam aceleaşi idei. Eram camarazi de luptă. Plângeam, aşadar, cu lacrimi adevărate la sicriul lui. Când mi-am ridicat capul ca să-mi şterg lacrimile, am văzut de cealaltă parte a catafalcului o fată blondă, îmbrăcată în negru. Fata şi-a ridicat capul în acelaşi timp cu mine. Privirile noastre s-au intersectat deasupra catafalcului. Am uitat de decedat. M-am îndrăgostit. O adevărată dragoste. Fulgerătoare.

Crevedia mi-a povestit toate acestea ca şi când trăia din nou pe scenă. Cu patimă.

– Îmi era ruşine de mine, mi-a spus el. Îmi era ruşine că m-am îndrăgostit de o fată ce se afla de cealaltă parte a sicriului. Îmi era jenă din pricina mortului care se afla între noi. Era monstruos. Între această fată şi mine era un cadavru. Săvârşeam un sacrilegiu. Sărmanul Gib Mihăescu! Am venit să plâng la sicriul lui şi, în loc să plâng cum se cuvine, m-am îndrăgostit de nepoata lui... Iată faptele, crude, indecente, ca realitatea. Ne-am căsătorit. I-am promis că o voi face să coboare din cer în rochie albă şi în voal de mireasă în mijlocul satului. Ca un înger coborât din înalt. Mi-am ţinut promisiunea. Prietenul meu, pilotul acrobat Max Manolescu, a aterizat cu avionul lui chiar în faţa bisericii din Crevedia, în mijlocul satului. Ţăranilor nu le venea să-şi creadă ochilor. Nici preotului care ne-a căsătorit. Era o adevărată nuntă de poet. Ca în basme. Am promis apoi soţiei mele să-i prezint în timpul călătoriei de nuntă pe cei mai importanţi oameni de pe pământ. I-am

spus că cei mai mari oameni se vor închina în faţa ei şi-i vor săruta mâna, spunându-i: „Sunt fericit să vă cunosc, doamnă Crevedia!" Astăzi, cei mai puternici oameni din Europa sunt dictatori. Am prezentat-o, aşadar, pe soţia mea lui Atatürk, Mussolini, Salazar, De Valera... Hitler şi Stalin erau mult prea ocupaţi şi, din acest simplu fapt, nu am putut să îi prezint scumpei mele soţii. Dar am promisiuni. Într-o zi, îi voi prezenta şi pe ei doamnei Crevedia. Aceasta va avea loc cu ocazia unei noi călătorii. Îmi ţin mereu promisiunile. N-am înşelat niciodată o femeie şi, cu atât mai puţin, pe a mea.

Soacra mea, coloneleasa, este foarte mândră că ginerele ei e poet şi jurnalist. Urcă dimineaţa în tramvai doar ca să-i vadă pe oamenii care citesc articolul meu de pe prima pagină a ziarului. În ochii ei, un jurnalist este un om care ştie totul. E convinsă că fără jurnalişti omenirea s-ar cufunda în neştiinţă. Fără jurnalişti, umanitatea s-ar cufunda în întuneric. Pentru ea, cel mai mare jurnalist e cel care redactează cronica diplomatică. După ea, redactorul de politică externă al ziarului e un confident al regilor, prinţilor, ambasadorilor şi miniştrilor din toate ţările. I-am spus într-o zi că aş putea scrie, dacă voiam, articole de politică externă şi să fac cronica diplomatică. „Dar nu-i cunoşti nici pe preşedintele Republicii Franceze, nici pe regele Italiei, nici pe regina Angliei, nici pe Stalin... nici chiar pe negus. Cum vei putea scrie ceea ce cred şi ceea ce au intenţia să facă dacă ei nu-ţi spun? Ar trebui să devii prietenul lor apropiat înainte să te apuci de rubrica diplomatică!" Am promis fermecătoarei mele soacre să devin apropiat şi confident al regilor şi dictatorilor. Ea crede acum că sunt, căci consacru în fiecare zi editorialul meu politicii externe, deci cronicii diplomatice. Aceasta o fac pentru a-i face plăcere soacrei mele.

Tot pentru a-i face plăcere soacrei mele, te-am angajat ca secretar. Nu crezi? Şi totuşi e adevărul gol-goluţ. După soacra mea, un mare ziarist care vorbeşte în fiecare seară la telefon cu regi şi cu mai-marii acestei lumi trebuie să aibă o secretară. Mărturisesc că sunt întru totul de părerea ei. Dacă n-ai o secretară, nu poţi pretinde că eşti un personaj important. M-am decis, aşadar, să angajez o secretară. Cred că-mi împărtăşeşti părerea că secretar al unui poet trebuie să fie, înainte de toate, o fată foarte frumoasă. Dar soţia mea ar fi fost mâhnită să mă ştie aici, acasă, în halatul

de cameră somptuos, cu o fată frumoasă, în timp ce ea – săraca – s-ar osteni dând lecţii copiilor zglobii de la liceu. Ţinând cont de asta, m-am hotărât să angajez ca secretar un poet. Un poet autentic. Fac astfel un serviciu soacrei mele şi îmi fac un serviciu mie însumi, soţiei mele şi, în plus, şi poetului! Ţie. Căci începând de astăzi, când vei merge la Capşa, la cafeneaua artiştilor, într-un cenaclu, la o reuniune literară, ori chiar când vei trece pe Calea Victoriei, lumea va întoarce capul după tine şi va spune: „Uite-l pe Virgil Gheorghiu, tânărul poet! E secretarul maestrului Crevedia." Asta e o bună publicitate, şi orice tânăr poet are nevoie de publicitate. Un poet trebuie să fie cunoscut. Şi, ca secretar al meu, toată lumea te va cunoaşte... Iar fiindcă tot veni vorba, ţi-ar fi greu să-mi spui „maestre Crevedia"? O să faci asta? De altfel, nu sunt departe de a fi un maestru în adevăratul sens al cuvântului. Fără doar şi poate că sunt deja. Trebuie să mă obişnuiesc cu acest titlu de maestru Crevedia. Spune, aşadar, mereu când nu eşti în faţa mea, „maestrul Crevedia". Eşti de acord?

– Da, maestre!, am răspuns.

– Ţi-am spus că sunt jurnalistul cel mai bine plătit din România. Poţi să mă întrebi acum: „Maestre Crevedia, dacă sunteţi atât de bine plătit şi dacă aveţi atâţia bani, de ce vă lăsaţi nevasta să lucreze şi de ce mă plătiţi dumneavoastră pe mine, secretarul dumneavoastră, cu un salariu de mizerie?"

„Maestrul Crevedia" îmi explică că a cumpărat, după căsătoria sa, un teren uriaş la periferia Bucureştiului, pe malurile lacului Băneasa, cu intenţia fermă de a construi acolo o reşedinţă seniorială. Un adevărat castel. Cu un parc imens. O casă princiară, demnă de un mare poet. L-a cumpărat pentru mai nimic. A fost o ocazie nesperată. Ca şi când terenul i-ar fi picat din cer. A angajat imediat un mare arhitect pentru a-i întocmi planurile castelului său. Arhitectul a constatat de la prima ocheadă că terenul se afla sub servitute, că era interzis să se construiască ceva pe el şi că acesta aparţinea virtualmente statului, care trebuia să mărească aeroportul Băneasa şi să adauge acestuia noi piste... „Maestrul Crevedia" pierdea toţi banii pe care îi investise. Contractase datorii pentru achiziţia terenului, pe care trebuia acum să le ramburseze.

– Iată de ce trăiesc aici, în această locuinţă prea strâmtă pentru un mare poet, pentru ce soţia mea lucrează şi pentru ce îl plă-

tesc pe secretarul meu cu un salariu de mizerie. Nu pentru că aş fi avar, protestează maestrul Crevedia. Un poet nu poate fi astfel. Dacă e avar, se descalifică, nu mai e poet! Ori eşti una, ori eşti alta. Orice poet este prin chiar natura lui o fiinţă cu mână largă! Realizez economii pentru a-mi rambursa datoriile. Bineînţeles, vor fi rambursate şi totul va intra pe făgaşul normal. Dar pentru că vorbim de bani, te întreb: De ce ai acceptat să lucrezi pe un salariu atât de mic? Răspunde-mi franc. Pentru faima de a lucra cu marele poet Crevedia? Ca să afli de la el secretele artei poetice? Din cauza asta ai acceptat să lucrezi pe un salariu de mizerie?

– Nu!, am răspuns.

N-am avut curajul să mint. Nu i-am dat maestrului Crevedia răspunsul pe care-l aştepta de la mine, care l-ar fi făcut fericit.

– Atunci de ce?, a întrebat el. Am propus postul de secretar mai multor tineri poeţi. Au refuzat cu toţii. De cum aflau cât e salariul, se făceau nevăzuţi. Se volatilizau. Pur şi simplu. N-ai mai rămas decât tu, care ai acceptat să fii lângă mine. De ce accepţi ceea ce toţi ceilalţi poeţi refuză? De ce?

– Pentru că sunt sărac, maestre.

– Ceilalţi poeţi sunt la fel de săraci, a pus Crevedia. Foarte săraci.

– Sunt mai sărac decât ei, am spus. Cel mai sărac dintre poeţi e mai bogat decât mine. O sărăcie mai mare decât a mea nu există... Sunt complet gol. Gol ca Adam şi Eva când au fost izgoniţi din Rai. Oricât ar fi de mic salariul, e foarte mare pentru mine. Căci cel mai mizerabil salariu e, totuşi, mai bun decât nimic.

I-am expus maestrului Crevedia situaţia mea şi problema hainelor. M-a ascultat cu atenţie şi admiraţie, în loc să i se facă milă de soarta mea. Pe măsură ce îi explic problema mea, chipul i se luminează. Simt că ar vrea să fie în locul meu, că mă invidiază. Cu sinceritate.

– E sublim, poete!, a exclamat Crevedia. Pur şi simplu sublim! Eşti cu adevărat mai sărac decât Iov! Eşti mai gol decât Adam şi Eva. Ai bătut toate recordurile sărăciei. Eşti un campion mondial, un campion cosmic al sărăciei. Nu ai, cu adevărat, nici măcar o batistă. Nici şosetele nu-ţi aparţin! N-ai nimic. Absolut nimic. E pur şi simplu minunat! Divin! Eşti omul cel mai fericit despre care vorbeşte Evanghelia: „Fericiţi cei goi, căci aceia vor fi îmbrăcaţi..."

E sublim. Mai mult ca oricând ţin să te păstrez lângă mine. Am avut noroc că am dat de tine. Nu vreau să-mi pierd secretarul. Nu vreau să mă părăseşti ca să te duci la închisoare, căci tu eşti acum secretarul meu şi eu nu te las. Am să te salvez de închisoare. Am să te îmbrac. Dumnezeu mi-a dat privilegiul de a îmbrăca un poet gol. Voi împlini sarcina pe care Dumnezeu mi-a încredinţat-o. Te voi îmbrăca. Din mândrie. Mâine, toată lumea va afla că „maestrul Crevedia" a îmbrăcat un poet care era gol. În zilele noastre, în mijlocul acestui oraş al pierzării, care este Bucureştiul. Dumnezeu nu putea să încredinţeze o misiune atât de minunată decât unui mare poet ca mine. Îmi voi îndeplini misiunea cu care Dumnezeu mi-a făcut onoarea de a mă însărcina pentru slava Lui cea mare. În după-amiaza asta am să te duc la croitorul meu. E cel mai bun croitor din Bucureşti. Nu primeşte orice client. Trebuie să ai recomandări serioase ca să fii îmbrăcat de el. E croitorul titular al palatului regal. Îmbracă miniştri, artişti ai Teatrului Naţional şi mari scriitori. Peste câteva zile, ai să îmbraci un costum cu cea mai frumoasă croială din câte există... Cum eşti înalt şi subţire, ai să fii cel mai elegant poet din Bucureşti. Las toate celelalte ocupaţii pentru mai târziu. Iau asupră-mi, ca prioritate, îmbrăcarea ta. E o misiune pe care o voi îndeplini cu bucurie. Cu entuziasm. Am să dau avansul necesar pentru plata costumului. Căci croitorul e foarte scump. Este, cu siguranţă, cel mai scump croitor din regatul României Mari. Am să-ţi dau, totuşi, în avans, suma necesară, şi în fiecare lună am să-ţi iau câteva sute de lei din salariu.

Maestrul Crevedia mi-a dat întâlnire după-amiază la ora trei în faţa cafenelei Capşa. Am plecat de la el fericit. Nu-mi vine să cred că a dat norocul peste mine. În câteva zile am să am hainele pe mine. Pentru prima oară am să fiu proprietarul cămăşii mele, şosetelor mele... Trebuie să fie într-adevăr o senzaţie minunată să ştii că îţi aparţine cămaşa pe care o porţi! Dar n-am încercat niciodată această senzaţie. Până la vârsta de 20 de ani n-am purtat niciodată o cămaşă care să fie a mea. Peste câteva zile voi avea una. A mea. Şi haine care vor fi ale mele. Am să fiu îmbrăcat de cel mai mare croitor al ţării mele. Croitorul regelui şi al palatului regal. Un om care nu îmbracă decât personalităţile şi vedetele. Şi am să mă număr printre ele. Obrajii îmi ardeau de fericire.

Cobor din tramvai şi mă îndrept spre Biserica Albă din centrul Bucureştiului. Vreau să-I mulţumesc lui Dumnezeu că m-a ocrotit şi mi-a îndreptat paşii către casa „maestrului Crevedia". Căci un înger m-a îndrumat. De unul singur, fără să fiu pilotat de îngerul meu păzitor, nu mi-aş fi găsit niciodată această slujbă. E un mare noroc să lucrezi la un poet. Peste tot, de altfel, munca e ca la fabricanţii de cărămizi care au mâinile, picioarele, privirea, toată fiinţa lor, în lut şi în mocirlă, fără să ridice niciodată ochii către cer... Viaţa detaşată de visul ei nu e decât o călătorie tristă.

Dar, a călători alături de un poet, e frumos, e sublim. Căci două roţi ale căruţei unui poet aleargă pe pământ, iar celelalte două roţi se învârt în miraculos şi în vis...

5

Sunt secretarul maestrului Crevedia de două săptămâni. Astăzi, sosesc la el la ora opt şi treizeci de minute fix. Aşa cum fac în fiecare zi. Îmi deschide chiar el uşa. Este îmbrăcat ridicol, ca de obicei, în „uniforma lui de poet", în somptuosul halat de casă. Sunt îmbrăcat în civil. Nu mai port uniforma liceului militar. E primul meu costum civil. Are o frumoasă culoare gri închis. Dintr-o stofă foarte frumoasă, un veritabil flanel englezesc, şi are o foarte frumoasă croială. Poeţii de la cafeneaua Capşa şi de la Café de la Paix susţin că sunt îmbrăcat ca un lord.

Maestrul Crevedia şi-a dat mult osteneala pentru mine. M-a însoţit la croitor la toate probele. A fost foarte exigent. Dorea ca secretarul său să fie mai bine îmbrăcat decât tinerii poeţi din Bucureşti. A reuşit. În această dimineaţă, de cum am intrat în hol, m-a privit admirativ. Ca Pigmalion privind statuia Galateei. Căci eram creaţia sa. Era mulţumit de cum arăt.

– Toată lumea laudă eleganţa secretarului meu, îmi spune.

E mândru de asta. Îmi mărturiseşte îndată apoi că astăzi e o zi excepţională.

– E zi de plată, a spus el. Îţi vei primi primul salariu. Căci, în presă, se plăteşte la chenzină şi nu la sfârşitul lunii ca la funcţionari. Astăzi vei primi prima chenzină. Bani proaspeţi pe care i-am încasat ieri la jurnal.

Maestrul Crevedia mi-a dat un mic săculeţ de iută plin cu monezi pe care îl pregătise pentru mine pe biroul său.

– Îi cer ziarului meu să-mi dea chenzinele în monedă, chiar în monedele aduse seara de vânzătorii de ziare în stradă la casier. Să nu schimbe monedele în bilete de bancă pentru a-mi fi date. Atingând banii, ştiu că ies din buzunarele cititorilor mei. Ei dau fiecare câteva monede pentru cumpărarea ziarului şi citesc aici articolele mele. Atingând aceşti bani, am contact direct, fizic, cu cititorii mei. Prin fiecare monedă am contact cu cititorii mei. Una ca asta mă linişteşte, mă ajută, mă reconfortează. Îmi confirmă că trăiesc din condeiul meu. Îmi amintesc că cititorii mei sunt cei care mă hrănesc. Că ei îmi plătesc pâinea, hainele, încălţămintea, locuinţa. Sunt întreţinut de ei. De cititorii mei. Astăzi, împart cu tine banii pe care mi i-au dat. Căci tu scrii sub dictarea mea, în fiecare dimineaţă, articolele. O parte din banii pe care mi i-au dat îţi aparţin de drept. Echitabil. Atinge săculeţul! Atinge-l, poete! E greu, nu-i aşa? Sunt generoşi cititorii noştri, foarte generoşi. Nu trebuie să-i decepţionăm niciodată. Trebuie să-i copleşim în fiecare zi. Trebuie să le dăm în fiecare dimineaţă, în fiecare articol, ceea ce aşteaptă de la noi. O doză de vis şi de frumuseţe. Oamenii de peste tot şi de pretutindeni, fie că sunt tineri sau bătrâni, bogaţi ori săraci, au nevoie în mod regulat de o doză de vis. E datoria poeţilor să le furnizeze zilnic această doză vitală de vis şi de frumuseţe...

Ating sacul plin cu bani mărunţi.

– După greutatea sacului, se poate deduce că cititorii iubesc articolele noastre... Nu-i aşa? Dacă-ţi dau bilete de bancă echivalente, senzaţia nu va fi aceeaşi. Acum ai confirmarea că eşti plătit pentru scrisul tău. Confirmarea că scrisul nostru valorează greutatea lui în aur. Că e greu, sunător. Am oprit, totuşi, o parte din chenzina ta pentru plata croitorului.

Maestrul Crevedia mă măsoară din nou. Admiră pantofii mei, cravata, cămaşa.

– Eşti mulţumit, poete?, mă întreabă. Spune că eşti mulţumit. Spune-mi cu voce tare.

– Bineînţeles că sunt mulţumit. Vă sunt nespus de recunoscător că m-aţi ajutat!

– Nu, poete!, exclamă Crevedia. Nu! Spui că eşti mulţumit pe un ton care înseamnă contrariul. Ce te nelinişteşte? Ai probleme?

– Sunt mulţumit, maestre!, am repetat. Vă mulţumesc pentru ajutor şi pentru ocrotirea pe care mi-aţi acordat-o! Dar nu sunt încă obişnuit.

– Obişnuit cu ce?

– Nu sunt obişnuit să mă îmbrac în civil. Desigur, am ales chiar eu să nu mai port uniforma militară. Dar obişnuinţa e mai puternică decât mine. N-am purtat niciodată haine civile. Când am îmbrăcat uniforma de Vultur regal, purtam pantaloni scurţi. Aveam 11 ani. Pentru mine, a mă îmbrăca înseamnă a purta uniforma militară. Nu ştiu alte haine. Când am dus coletul cu uniforma pentru a-l trimite la liceul militar, aveam lacrimi în ochi. Când funcţionarul de la poştă a luat pachetul din mâinile mele, n-am văzut, căci plângeam cu lacrimi mari şi cu ochii larg deschişi. Adam şi Eva au trebuit să plângă în acelaşi fel când au fost dezbrăcaţi de hainele lor fireşti, fiind izgoniţi din Rai.

– Îţi place atât de mult uniforma militară?, a întrebat „maestrul Crevedia".

– Nu, problema e alta. Nu e vorba despre dragostea de uniformă. Timp de opt ani n-am cunoscut decât o singură spaimă, o singură teamă, cumplită şi permanentă: de a fi eliminat din liceu. Căci selecţia era cruntă şi permanentă. A fi eliminat înseamnă, concret, a fi dezbrăcat de uniforma ta şi a fi îmbrăcat în haine civile. Hainele civile reprezintă, aşadar, în ochii mei, simbolul căderii, al căderii în dizgraţie. Hainele civile sunt uniforma eşecului. A fi îmbrăcat în haine civile înseamnă a fi izgonit din şcoală, eliminat. Repudiat...

Pentru mine, ca pentru toţi camarazii mei, era suprema nefericire care putea să i se întâmple unui elev. O nefericire desăvârşită. Ca spitalul, cimitirul, închisoarea. Apogeul nefericirii. Aceasta este haina civilă. Acum, am haine civile. Nu sunt consecinţa căderii. N-am fost eliminat, dar am nevoie de timp pentru a mă obişnui. Mulţumită dumneavoastră sunt acum îmbrăcat. Şi de cel mai bun croitor. Am haine cu cea mai bună croială, de cea mai bună stofă, confecţionate de cel mai bun croitor al ţării noastre. Dar ele sunt haine civile. Şi în mintea mea persistă încă gândul că hainele civile sunt hainele elevilor exmatriculaţi. Aşa cum „haina de piele" era haina pedepsei pentru Adam şi Eva, consecinţa greşelii lor şi a expulzării lor din Rai[1]. Continui să mă comport ca şi când aş avea mereu uniforma militară. Îi salut pe stradă pe ofiţeri. Îşi întorc capul şi mă privesc. Unii se opresc şi mă întreabă dacă

[1] Facerea, cap. 21.

îi cunoşteam. Merg mereu cu un pas milităresc, ţinându-mă drept, şi fără să privesc la dreapta ori la stânga. Doar în faţa mea. Aşa am învăţat încă din copilărie. Şi aşa am mers până la 20 de ani. Nu pot să ies pe stradă fără mănuşile mele. Civilii nu poartă mănuşi. Poartă doar iarna, de frig, ori la ocazii solemne. Am nevoie de mănuşi tot timpul. Obişnuinţa...

– Curaj, poete!, a spus maestrul Crevedia. Curaj... Ai mai multe probleme decât alţii pentru că eşti poet. Poetul e o fiinţă complexă. Cu cât eşti mai complex, cu atât suferinţele cresc. Cei simpli sunt fericiţi. Au mai puţine probleme. *Cu cât eşti mai simplu, cu atât eşti mai fericit.* Ia o făptură simplă precum şopârlele. Chiar dacă îi tai o labă, se poartă bine. Şi laba îi creşte la loc. Nu-i pasă. Ca şi cum nimic nu i s-ar fi întâmplat. Dacă tai mâna unui om, care e o creatură mai complexă decât şopârla, va rămâne ciung toată viaţa. Braţul lui nu va mai creşte vreodată. Situaţia poetului e una identică, pentru că poetul e o fiinţă complexă. Poartă plăgile rănilor sale. Ele nu se cicatrizează niciodată. Sângerează toată viaţa. Celelalte fiinţe îşi uită durerile. Poetul, niciodată. Curaj, aşadar! Obişnuieşte-te să-ţi duci crucea de poet. Căci a fi poet înseamnă a purta o cruce. O cruce nespus de grea.

6

E o zi de sfârşit de toamnă a anului 1936. Maestrul Crevedia îmi dictează articolul său, ca de obicei, dar apoi nu mă mai lasă liber.

– Poete, mi-a spus, mi-ai povestit că tatăl tău a terminat seminarul la Iaşi pe 28 iunie 1914, a doua zi după atentatul de la Sarajevo. Atentat care a declanşat marele Război Mondial. Ţi-a fost milă de tatăl tău care a avut nefericirea de a intra în viaţă în ziua în care a început Marele Război. Sunt dezolat să-ţi spun, dar nu eşti mai bine sortit ca el. Ai 20 de ani. Vârsta tatălui tău de atunci. Tocmai ţi-ai dat bacalaureatul şi ai debarcat la Bucureşti pentru a-ţi începe cariera. Or, suntem în 1936. E anul în care începe cel de-al Doilea Război Mondial. Un război ce va fi poate mai atroce decât primul.

Am devenit roşu de ruşine. Căci nu întrevedeam nici un început al războiului. Nicăieri. În jurul meu viaţa se desfăşura normal.

Tipărirea primei mele cărţi începuse. Punerea în vânzare a acesteia era anunţată pentru începutul primăverii.

– Se scrie în cartea lui Amos, în Vechiul Testament, că Dumnezeu nu face niciodată ceva fără să vestească mai întâi prietenilor Săi profeţii, a continuat Crevedia. Poet şi profet sunt sinonime. Odinioară, un singur cuvânt le desemna pe amândouă. Poetul trăieşte cu intensitate, amplificând toată istoria prezentă. Trăieşte, simultan, tot trecutul poporului său. Poetul trăieşte, de asemenea, prin anticipaţie, toate evenimentele ce vor urma. Poetul este, în acelaşi timp, memoria trecutului, cutia de rezonanţă a prezentului şi antena timpurilor ce vor veni. Pentru un singur om e prea mult. Şi e dramatic. Dar aşa stau lucrurile. Nu putem schimba nimic. Nu pot nici eu să mă sustrag acestei drame. Căci sunt poet. Ieri, directorul ziarului mi-a cerut să fac bilanţul anului 1936. Un articol de două pagini pentru numărul special de sfârşit de an. Am început lucrul de seara. Şi nu puteam să mai dorm. Citind evenimentele anului 1936, am descoperit că al Doilea Război Mondial bate la uşă. Îl trăiam în prezent. Fără să ne dăm seama. E descoperirea mea. Revelaţia mea. N-am avut curajul să o trezesc pe soţia mea şi să o anunţ că eram în plin război mondial. Ar fi putut să creadă că am înnebunit. N-am îndrăznit să-i spun nici dimineaţa, la micul dejun. Ea trăieşte de la o zi la alta. Ca toţi oamenii normali. Dar ţie pot să-ţi spun, căci eşti poet. Tu poţi să înţelegi. Vezi, n-am curajul să scriu aceasta în ziar. S-ar spune că maestrul Crevedia a înnebunit. Adevărul este adeseori rău primit. Dacă poetul persistă în a aclama adevărul, e ucis. Popoarele i-au ucis mereu pe proroci[1].

Europa e asediată atât din Răsărit, cât şi din Apus. Ea e agresată şi din interior. E pe cale de a fi devastată. Trecută prin foc şi sabie. Ai văzut o casă în care au intrat hoţii în miez de noapte? Ai văzut un asemenea spectacol, poete? Când locuitorii descoperă că tâlharii sunt în casă, nebunia e generală. Oamenii cumsecade, surprinşi dormind, coboară din pat în cămaşă de noapte şi pun mâna pe tot felul de arme aflate la îndemână ca să facă faţă agresorilor. Oamenii cumsecade înşfacă bâte, puşti, cozi de mătură, revolvere, tot ceea ce le cade în mână. Toţi ai casei, pe ne-

[1] Matei 5, 12.

aşteptate, în miez de noapte sunt pe picior de război. Bunica, bunicul, femeile, servitorii, copiii, cu toţii sunt în picioare. Toţi sunt înnebuniţi. Cu toţii, în cămaşă de noapte, înarmaţi cu arme aflate la întâmplare, cu instrumente bizare. În momentul de faţă, Europa e la fel. Ea oferă acelaşi spectacol. Tragic şi ridicol în acelaşi timp. Popoarele Europei, oamenii cumsecade şi civilizaţi, se află pe neaşteptate pe picior de război. Europenii se înarmează cu felurite arme de apărare pentru a lupta împotriva barbarilor veniţi din Răsărit, din Rusia, şi care au intrat în casa lor. În Europa se ştia, după octombrie 1917, că şi-au făcut apariţia la răsărit de Nistru, că hoardele *sovietelor* se pregătesc să cucerească Europa. Nu doar Europa, ci planeta întreagă. Pentru a-şi impune dictatura lor planetară, pentru a face revoluţia mondială. Pentru a pune în loc hegemonia proletariatului. Pentru a instaura dominaţia Moscovei asupra întregii planete. Ei îşi proclamă deschis scopul lor. Nu ascund asta. Este înscris în programul lor. Şi în Constituţia lor. Limpede.

La început, lumea nu i-a luat în serios. Strămoşii sovieticilor, Ginghis-Han, Tamerlan, Attila şi alte flageluri venite din Răsărit vor ameninţa în acelaşi fel Europa, instalându-se la frontiera răsăriteană, pe Nistru şi pe Dunăre. Au fost cu toţii opriţi, împrăştiaţi, învinşi. Europenii au respins întotdeauna hoardele sălbatice venite dinspre Răsărit. I-au îmblânzit mereu pe sălbatici, învăţându-i întotdeauna să lucreze, să citească, să scrie şi să fie civilizaţi. Acum, lucrurile stau cu totul altfel. Barbarii au intrat în Europa cu viclenie, cu ajutorul mercenarilor lor, comuniştii europeni. Sunt deja înăuntru. Între zidurile noastre. Chiar în inima Europei.

În luna mai 1936, sovieticii au instalat în Franţa un guvern format din oamenii lor. E Frontul Popular. Barbarii sunt deja stăpânii Parisului. În Iugoslavia a sosit de la Moscova, cu ordinul de a răsturna regimul şi pe rege, unul dintre şefii Kominformului, pe nume Iosip Broz, zis Tito. El a luat comanda Partidului Comunist Iugoslav. În Spania, sovieticii, în luna mai 1936, au pus la cale asasinarea lui José Antonio Primo de Rivera, conducătorul naţionaliştilor. Avea 32 de ani. El e cel care a întemeiat pe 29 octombrie 1933 Falanga. Pe 12 iunie este asasinat un alt conducător naţionalist, Calvo Sotelo. Apoi sovieticii au atacat Europa dinspre vest. Pe 18 iunie 1936, au declanşat deschis războiul împotriva

Europei, în Spania. Acum Europa este asediată din toate părţile. De sovietici.

Popoarele Europei s-au deşteptat brusc tresărind... Înnebunite. Precum locuitorii unei case atacate în plină noapte. Europenii încearcă să se apere. Folosind toate armele aflate la îndemână, în dezordine. Arme eteroclite. Bizare. Acţionează ca nişte somnambuli. Ca într-o pictură suprarealistă. Improvizează mijloace de autoapărare. Se organizează în legiuni, miliţii, falange, brigăzi, fascii, în batalioane de asalt... Europenii au coborât în stradă. Sunt în cămaşă de noapte. Cum erau când au fost deşteptaţi de agresori. Cu toţii în cămaşă. Cămăşi de toate culorile. Italienii sunt în cămaşă neagră. Germanii sunt în cămaşă brună. Românii sunt în cămaşă verde. Spaniolii sunt în cămaşă albastră. E războiul de autoapărare. Războiul în cămaşă. Toţi europenii sunt în cămaşă. Pe picior de război. Dacă nu ar fi fost agresiunea sovietică, europenii ar fi continuat să doarmă. Nu s-ar fi sculat din paturile lor. Nu ar fi coborât în stradă. În cămăşi colorate, pentru a se apăra. Ca nişte nebuni. În dezordine. Miliţiile de apărare sunt consecinţa agresiunii sovietice împotriva Europei. Sovieticii au generat aceste miliţii coborâte în stradă în cămaşă.

Cămăşile brune germane, Secţiile de asalt ale germanilor şi ale lui Hitler, Cămăşile verzi ale Gărzii de Fier din România, Cămăşile negre ale italienilor şi ale lui Mussolini, Cămăşile albastre şi Fasciile spaniolilor, ale lui Franco şi José Antonio Primo de Rivera, sunt opera sovieticilor. Agresiunile lor le-au generat. La origine, erau mişcări de autoapărare împotriva sovieticilor. Mişcări spontane, ale unor oameni ieşiţi din minţi, create sub teroare şi confuzie. De atunci, dezordinea s-a instaurat în Europa. Şi haosul. Sovieticii profită de asta. Îşi strâng rândurile în vechiul continent. Al Doilea Război Mondial a început deja. Suntem în plin război. Tratatele de pace au fost rupte. Unul după altul. La ce servesc tratatele de pace când războiul a fost declanşat? Sunt doar nişte petice de hârtie!

Pe 7 martie 1936, Tratatul de la Locarno a fost rupt. Renania s-a reînarmat. Italienii au invadat Abisinia. E primul an al celui de-al Doilea Război Mondial.

Pe 9 mai, regele Victor Emmanuel al III-lea al Italiei s-a proclamat împărat al Etiopiei. Negusul, „regele regilor", a fost iz-

gonit din ţara sa. S-a refugiat în Europa. Îmbrăcat în pelerina lui neagră, mic şi firav, ca o umbră, negusul parcurge capitalele Europei implorând ajutorul naţiunilor civilizate cu speranţa de a-şi elibera ţara. Pe 30 iunie 1936 – în chiar ziua în care tu te prezentai la bacalaureat –, sărmanul negus s-a urcat ca un drapel negru pe estrada Societăţii Naţiunilor de la Geneva şi a lansat un apel patetic către toate naţiunile lumii. A fost ascultat cu indiferenţă. Şi i s-a refuzat orice ajutor. Etiopia a fost lăsată în voia soartei. Vechea Abisinie a fost dată pe mâna trupelor de ocupaţie. E crud. Dar acesta e războiul. Popoarele lumii s-au angajat acum într-o altă luptă, pentru propria lor apărare. Nu mai e timp ca să te ocupi de nefericirile altora. Popoarele Europei s-au angajat într-o luptă ce le priveşte. E războiul din Spania, început oficial pe 18 iunie 1936. De rezultatul acestui război depinde soarta întregii Europe. Dacă Spania e ocupată de Armata Roşie, toată Europa va fi, în curând, cucerită de sovietici...

Europa e în flăcări, poete!, strigă maestrul Crevedia. Al Doilea Război Mondial s-a declanşat. Ai 20 de ani, poete! Vei îmbrăca din nou uniforma militară. N-o să mai ai timp să porţi frumosul costum civil pe care tocmai l-ai pus pe tine. Ai 20 de ani. O să fii angajat în luptă. Eşti deja. Virtual. Nimeni nu va putea evita intrarea în luptă. Nici un tânăr european nu va putea scăpa. Toţi vor îmbrăca uniforma militară. Societatea Naţiunilor, inclusiv Uniunea Sovietică – tocmai a garantat frontierele României. E sărutul lui Iuda, căci România e deja angajată în luptele celui de-al Doilea Război Mondial. Suntem pe front. Pe linia întâi. Pe câmpul de luptă. Participăm efectiv la război.

Ambasadorul sovietic la Bucureşti, sângerosul comisar politic Mişa Ostrovski, care a comandat masacrele din Ucraina şi care e basarabean, originar din Bălţi, tranzitează zi şi noapte pe teritoriul ţării noastre mii de mercenari ai brigăzilor internaţionale sovietice către Spania. Ţara noastră e culoarul pe care sovieticii trimit soldaţi în Spania. În schimbul angajării alături de ei, sovieticii au garantat frontierele noastre. Am permis trecerea trupelor sovietice prin ţara noastră la cererea Franţei, a guvernului său, Frontului Popular. Naţionaliştii români au trimis însă şi ei un comando simbolic pentru a lupta în Spania. Pentru a apăra Europa împotriva invaziei sovietice. Au plecat în seara zilei de 24 noiem-

brie 1936, din Gara de Nord din Bucureşti. Erau în cămăşi verzi. Uniforma Gărzii de Fier. Şapte oameni: Prinţul Cantacuzino, preotul Dumitrescu Borşa, trei avocaţi şi doi ingineri. România se bate, aşadar, în Spania. România e angajată în război. Efectiv. Material. De ambele părţi. Pe cele două fronturi.

Începi cariera ta literară, dragă poete, la lumina obuzelor şi rafalelor de mitralieră din Spania. Aşa cum tatăl tău şi-a început preoţia la lumina focurilor de armă, care l-au ucis pe arhiducele Austriei, la Sarajevo, în 1914. Şi care a fost semnalul Primului Război Mondial. Iată ce aveam să-ţi spun.

L-am părăsit pe maestrul Crevedia şi m-am dus ca în fiecare zi la Biblioteca Academiei Române, pentru a copia articolele sale şi a le bate la maşină. Ceea ce maestrul Crevedia îmi spusese nu m-a impresionat peste măsură. L-am ascultat cu o oarecare indiferenţă. Ceea ce m-a atins cu adevărat în expozeul lui a fost istoria negusului. Românii sunt foarte sensibili la invazia şi ocuparea Etiopiei de către Italia. Îi plângem şi suntem alături de ei, cu toate că locuiesc atât de departe de noi şi nu-i cunoaştem. Dar ei se află la necaz, şi aceasta este îndeajuns pentru ca noi să-i iubim. Ne ridicăm întotdeauna pălăria atunci când trecem prin faţa unui cortegiu mortuar, chiar dacă n-am cunoscut mortul. După exemplul acestui omagiu, ne ridicăm pălăria şi suntem alături de cei care suferă locuind departe de noi şi pe care nu i-am întâlnit niciodată.

Fotografia negusului este reprodusă pe prima pagină în toate ziarele. În fiecare zi, imaginea negusului rătăcitor, fără patrie, dintr-o capitală în alta, e ca un drapel negru. Ca un drapel de doliu şi de amărăciune ce pluteşte deasupra ţării noastre. E ca o presimţire rea. Portretul lui e expus în toate vitrinele din Bucureşti. În orice parte ţi-ai întoarce capul, îl vezi pe negus cu pălăria lui neagră şi cu pelerina sa neagră, fluturând în vânt pe corpul lui plăpând şi slab. Negusul e un negru. Foarte negru, dar el e de rasă albă. Negrii din Abisinia sunt albi. Logic, eşti alb ori negru. Nu poţi să fii şi una şi alta în acelaşi timp. Totuşi, abisinienii sunt în acelaşi timp negri şi albi. Negri la piele şi de rasă albă. Aceasta sporeşte confuzia care domneşte pretutindeni.

7

Pe 13 februarie 1937, maestrul Crevedia nu mi-a mai dictat articolul său aşa cum făcea în fiecare dimineaţă. În ajun, m-a anunţat că va lipsi, să nu mai vin acasă, ci să mă duc la Biblioteca Academiei să copiez întreaga dimineaţă articolele lui. Ceea ce am şi făcut.

A doua zi, pe 14 februarie, m-am prezentat la maestrul Crevedia la opt şi jumătate. L-am aflat bolnav. Era răcit şi avea temperatură mare.

– Am răcit, mi-a explicat. Ieri am stat zece ore sub rafalele de zăpadă şi de vânt după cortegiul funerar al legionarilor morţi în Spania.

Ştiam că în ajun au fost înmormântaţi cei doi legionari, Moţa şi Marin, ucişi de comunişti în luptele din Spania.

Pe 24 noiembrie 1936, şapte membri ai Gărzii de Fier au plecat în Spania ca să se înroleze în armata anticomunistă.

– Ştii că doi legionari români, Ion Moţa şi Marin, au căzut în luptă la Mahadajonda. Au murit eroic, pe câmpul de bătălie, pe 13 ianuarie, la orele trei şi patruzeci şi cinci de minute dimineaţa. Trupurile lor au fost aduse în România. Ieri au fost înmormântaţi. E cea mai măreaţă ceremonie pe care a cunoscut-o vreodată Bucureştiul. Cortegiul funebru, lung de vreo zece kilometri, pornit de la Gara de Nord, din zori de zi, n-a ajuns la Casa Verde – Sediul Gărzii de Fier – decât târziu noaptea. O defilare ce a durat o zi întreagă. Au fost mai mult de o sută de preoţi în odăjdii, ambasadorii Germaniei, Italiei, Japoniei, Spaniei şi ai altor ţări prietene în uniformă de gală. Generali. Toţi ataşaţii militari ai ţărilor din Pactul antikomintern. Unităţile de legionari, în cămaşă verde, aşezaţi în formă de cruce, au urmat sicriul sub rafalele vântului, ploii şi zăpezii, timp de douăsprezece ore. O disciplină perfectă. Ziarele vor publica ediţii speciale din două în două ore, relatând desfăşurarea ceremoniei. Niciodată şi nicăieri nu s-a văzut o asemenea ceremonie, nici împăraţi înmormântaţi cu un asemenea fast. Am scris reportajul meu pentru ediţiile speciale în mers, pe spatele unui legionar care stătea înaintea mea, ca pe un pupitru. Un curier lua foile manuscrisului meu, pe măsură ce le scriam, şi le ducea în fuga mare la tipografie. Erau zece curieri care

se schimbau în spatele meu. Ziarul meu mobilizase pe toţi ziariştii pentru acest reportaj. Erau reporteri în frunte, în cortegiu şi la coada acestuia. A fost un imens succes jurnalistic.

Oamenii care erau în cortegiu citeau ediţia specială în care descriam marşul lor. Legionarii m-au copleşit cu elogiile lor. Erau mereu ziarişti la ceremonie, dar nici un reportaj nu l-a egalat pe al meu. Am bătut toate recordurile... Întreg Bucureştiul vorbeşte astăzi de isprava mea şi de succesul repurtat de ziarul meu care a scos zece ediţii speciale într-o singură zi. Sunt mulţumit de munca mea... Şi nu regret că am răcit... Eşti legionar, poete?

– Nu, am răspuns.

– Nu e în toată Universitatea un singur student care să nu fie legionar. Toţi poartă cămaşă verde. Şi profesorii lor. Cum se face că nu eşti?

– Nu m-am gândit la asta, am răspuns.

Eram roşu până în vârful urechilor. Mă gândeam că maestrul Crevedia îmi reproşa un astfel de lucru, dar m-a liniştit.

– Nici eu nu sunt legionar. Toţi prietenii şi camarazii mei sunt. Şi Dumnezeu ştie cât iubesc Legiunea! Invidiez, admir pe cei doi legionari care au murit în luptă în Spania, la Mahadajonda. Sunt eroi. Mi-ar fi plăcut să mor la fel ca ei, dar nu pot să fiu legionar. E ceva care mă opreşte, care îmi stă în cale. De fiecare dată când ard de dorinţa de a fi, mă opresc. Legionarii sunt cei mai viteji combatanţi împotriva sovieticilor. Şi sovieticii întruchipează cea mai mare primejdie a veacului nostru. O primejdie pentru România, pentru Europa, pentru lumea întreagă. Victoria sovieticilor înseamnă moartea civilizaţiei, moartea libertăţii. Înseamnă sclavie şi tiranie. Nimeni nu combate mai bine această primejdie ca legionarii din Garda de Fier. Dar nu pot să devin legionar. Aş vrea să mă îmbrac în cămaşă verde şi să strig ridicându-mi braţul: „Trăiască Legiunea şi căpitanul!", aşa cum fac toţi tinerii. Dar de fiecare dată când vreau să fac asta mă opresc, dau înapoi. Ştii de ce? Pentru a nu-L ofensa pe Dumnezeu.

În ziua în care voi purta cămaşă verde şi voi deveni legionar, îngerul meu păzitor mă va părăsi. Dumnezeu Îşi va întoarce faţa de la mine. Şi nu vreau să-L supăr pe Dumnezeu. Nu vrei să ştii de ce Îl ofensezi pe Dumnezeu devenind membru al Gărzii de Fier? E normal să nu ştii. Majoritatea oamenilor persistă în a cre-

de că Garda de Fier e o mişcare profund religioasă şi mistică. În ziua creării ei, Corneliu Zelea Codreanu scria: *„Astăzi, vineri, 24 iunie 1927 (Sfântul Ioan Botezătorul), ora zece seara, se înfiinţează Legiunea Arhanghelul Mihail, sub conducerea mea. Să vină în aceste rânduri cel ce crede nelimitat. Să rămână în afară cel ce are îndoieli."* Dumnezeu trebuie să Se fi bucurat la fondarea Legiunii. Căci măsura dragostei şi a credinţei este fără margini. Cel care iubeşte cu măsură nu iubeşte cu adevărat. Şi cel care crede cu măsură nu este cu adevărat un credincios.

Legionarii sunt cu adevărat excelenţi luptători împotriva barbariei sovietice, acest flagel ce ameninţă întreg universul, dar aceasta nu face legiunea onorabilă. Căci e de neiertat să lupţi împotriva unei barbarii, oricât de atroce ar fi ea, pentru a o înlocui cu altă barbarie. Şi Garda de Fier e una. O cumplită barbarie. Eu când mă gândesc la Garda de Fier văd Spitalul Brâncovenesc. Cred că ştii unde se află acest spital, căci ai stat aproape de el. Ai stat o lună în subsolul Patriarhiei. Spitalul Brâncovenesc e la câteva sute de metri, mai jos, la poalele Patriarhiei. Treceai în fiecare zi prin faţa lui. Ai trecut prin faţa marii clădiri spitaliceşti şi pe 16 iunie 1936. Era în plină zi. Unul dintre conducătorii Gărzii de Fier, Mihai Stelescu, un tânăr de 25 de ani, era internat aici. Era bolnav. Tocmai se certase cu şeful Legiunii, cu Corneliu Zelea Codreanu, căpitanul. Pentru că Mihai Stelescu îndrăznise să aibă o părere diferită faţă de cea a căpitanului, o echipă de legionari s-a dus să-l ucidă. Au intrat în spital cu revolverul în mână. Erau îmbrăcaţi în cămaşă verde, purtau cizme şi centuri. Au deschis uşa şi au tras asupra bolnavului întins în pat. De la doi paşi. Toţi zece în acelaşi timp.

La autopsie, în corpul lui Stelescu s-au aflat o sută douăzeci de gloanţe. Cadavrul era ciuruit din toate părţile. Fiecare legionar trăsese douăsprezece gloanţe. Aşa primiseră ordin să o facă. Şi aşa l-au executat. Strict. Disciplinaţi. În timp ce acei zece oameni în cămaşă verde ciuruiau cu gloanţele lor trupul victimei, ceilalţi bolnavi au ieşit înnebuniţi pe culoar. Au văzut cum cei zece oameni în verde continuau să tragă asupra bolnavului ce murise. Patul, pereţii, cearşafurile şi podeaua erau ciuruite de gloanţe. Sângele era răspândit peste tot. Cei zece legionari continuau să tragă liniştiţi. După ce au tras cele o sută douăzeci de gloanţe, şi-au pus revol-

verele în toc. La centură. Apoi, sub privirile îngrozite ale bolnavilor, infirmierilor şi infirmierelor, ale medicilor şi oamenilor care se aflau în spital la acea oră din zi, cei zece legionari au tăiat în bucăţi, în pat, corpul ciuruit de gloanţe al bolnavului. Ca la măcelărie. Cu toporul şi satârul. Au tăiat trupul în bucăţele. Cămăşile lor verzi, cizmele lor, mâinile şi feţele lor erau peste tot mânjite de sânge, dar ei continuau să spintece cu grijă cadavrul victimei lor. După ce l-au hăcuit şi şi-au încheiat treaba lor macabră, cei zece asasini în cămăşi verzi, *decemvirii*, au luat poziţia de drepţi, au ridicat braţul drept – salutul legionarilor – şi au cântat din adâncul plămânilor lor imnul Gărzii de Fier: *Marşul şi Echipa morţii*. Apoi s-au aliniat perfect în coloană, doi câte doi, şi au ieşit demni pe stradă, continuând să cânte. Din toţi plămânii, ca la paradă, cu capul sus, victorioşi, mândri. Nimeni nu a îndrăznit să-i oprească. Au parcurs strada şi s-au îndreptat către Palatul de Justiţie, care este foarte aproape de spital. Acestea sunt faptele.

Din acea zi, mi-am jurat mie însumi să nu-L mânii pe Dumnezeu, să nu port niciodată cămaşă verde. Mi-am ţinut jurământul. Cu toate că a fost destul de greu. Nespus de greu. Căci toţi colegii mei, toţi studenţii de la Universitatea din Bucureşti, cu rare excepţii, poartă cămaşă verde. Şi profesorii. Eu n-am purtat-o niciodată. Niciodată. Pentru a nu-L necăji pe Dumnezeu...

8

Viaţa de toate zilele a poetului, prima mea carte, tronează în vitrinele librăriilor. E 1 martie 1937.

Încă de la prima pagină, pe hârtie de lux, figurează portretul meu, datorat talentatului desenator Marcel Iancu, care a reuşit atât de bine pe cele ale tuturor poeţilor contemporani, reuniţi în *Antologia poeţilor români*.

De când a apărut cartea sunt atât de fericit, că seara nu mai pot să mai adorm. Plutesc într-o fericire totală. Publicarea cărţii este împlinirea activităţii mele de poet. De creator.

Doar Dumnezeu a putut să probeze bucuria pe care o resimt eu acum. Căci activitatea artistului e comparabilă cu cea a lui Dumnezeu, Care a scos din nimic pământul, mările şi oceanele, cerul şi luna, soarele şi întreg firmamentul... Dumnezeu va fi sim-

ţit aceeaşi bucurie când a creat copacii, florile, păsările, elefanţii, peştii, fluturii. Şi când mai apoi a modelat din pământ, asemenea olarului, pe om. Şi a suflat asupra lui ca să-i dea viaţă...

În întreg universul, doar Dumnezeu şi artistul sunt veritabili creatori. Îngerii înşişi nu pot să creeze. Doar artistul posedă această prerogativă divină.

Dumnezeu era şi El fericit în fiecare seară după actul creaţiei. Lua aminte la opera Sa şi Se bucura. Biblia ne povesteşte: „Şi a privit Dumnezeu toate câte a făcut şi iată erau bune foarte."[1] Sunt mulţumit la fel ca Dumnezeu. În culmea mulţumirii. Căci nu există nici o bucurie, nici o plăcere, nici o voluptate atât de intensă şi de profundă ca cea a creaţiei. Voluptatea dragostei, considerată ca voluptate prin excelenţă, îi este inferioară în intensitate, cât şi ca durată. Fiindcă voluptatea dragostei e un act de procreaţie. Ea nu este voluptatea supremă, cea a *creaţiei*. Voluptatea *procreaţiei* este specifică tuturor creaturilor, chiar şi celor inferioare. Ea e comună tuturor animalelor. Voluptatea creaţiei, în schimb, e rezervată exclusiv lui Dumnezeu şi omului. Artistului.

Sunt conştient pe deplin că poeziile mele publicate în *Viaţa de toate zilele a poetului* nu au o valoare literară nemaipomenită. Cartea mea nu este un monument artistic. Dar e firesc şi normal să fie astfel. Şi e foarte bine aşa. Lumina şi aurora primelor raze ale soarelui ce răsare nu au puterea şi intensitatea luminii din miez de zi. Poeziile mele nu sunt buchete de flori înflorite şi strălucitoare. Nu sunt nici coşuri de fructe coapte. Poeziile pe care tocmai le-am publicat sunt ca nişte fire de lăcrămioare şi ca firele plăpânde de ghiocei, care răsar la topirea zăpezilor, la marginea pădurii. Poeziile mele au doar graţia şi frumuseţea pudorii, a ochilor plecaţi ai adolescenţilor, ai obrajilor ca de foc ai fetiţelor şi ai uimirii naive a şcolarilor.

Pregătesc o a doua carte de poezii care se va numi *Caligrafie pe zăpadă*. Îi dau acest titlu în mod voit, gândindu-mă că nu va avea decât durata efemeră a literelor pe care le scrii pe zăpadă. Oricât de frumoasă ar fi scrierea pe zăpadă, nu va dura niciodată prea mult, căci se va topi şi va dispărea odată cu ea. Dar această frumuseţe efemeră, timidă, stângace şi copilărească fusese crea-

[1] *Facerea* 1, 31.

tă de mine. Ea îmi confirmă că sunt un om liber, creator, suveran şi independent. Singura creatură liberă din univers. Prin aceasta sunt „după chipul lui Dumnezeu"[1]. Fără libertate şi suveranitate nu există act creator. Toate creaturile, cu excepţia omului, sunt înlănţuite în condiţia lor pământească. Mecanică. Ele nu pot crea. Doar omul posedă prerogativa şi puterea de creator. Din această cauză sunt atât de mulţumit, aşa cum trebuie să fi fost Dumnezeu în fiecare seară, în timpul creării lumii, al Genezei.

Am trimis primul exemplar din culegere tatălui meu. Apoi maestrului Pintilie, care mă pregătise pentru concursul de admitere la liceul militar. Elevilor liceului militar din Chişinău, care mi-au succedat la conducerea revistei *Vulturii*. Profesorului Tomescu, ministrului Basarabiei, Pan Halippa, şi domnului Valerian, directorul revistei *Viaţa literară*, poetului Tudor Arghezi, profesorului Popescu Spineni de la facultate şi marilor scriitori ai ţării noastre.

M-am dus la Café de la Paix pe Calea Victoriei şi la cafeneaua Capşa, unde se întâlnesc zilnic artiştii, şi le-am oferit *Viaţa de toate zilele a poetului* tinerilor poeţi, pictori, sculptori, muzicieni şi actori pe care i-am întâlnit. Îi întâlnesc în toate zilele. Sunt fraţii şi însoţitorii mei, ai călătoriei de pe calea aspră ce duce la stele. Sunt tineri şi săraci la fel ca mine. Suntem încrezători că vom ajunge la stele. Că vom fi noi înşine stele. Idealul nostru se poate realiza. Nu este o utopie, căci ne-a fost făgăduit: „Şi scaunul lui ca soarele înaintea Mea şi ca luna întocmită în veac."[2]

Pentru aceia dintre noi, cărora le lipseşte curajul, Dumnezeu a aşezat pe pământ ca pildă micile coleoptere: insecte luminoase care, la căderea nopţii, strălucesc în pajişte la fel ca stelele. Din moment ce licuricii, lampyres – care sunt nişte insecte foarte mici –, strălucesc la fel ca astrele, de ce ne-am îndoi că vom deveni şi noi stele?[3]

Am mers apoi la Universitate şi am oferit cartea mea de poezii ca pe nişte buchete de flori tuturor colegilor mei şi tinerilor ce studiau filosofia împreună cu mine. Am dus un exemplar maestrului Crevedia. Peste câteva săptămâni, mi-a spus:

[1] *Facerea* 1, 27.
[2] *Psalmul* 88, 36.
[3] Sfântul Chiril al Ierusalimului, *P.G.* 33, col. 1040 A. 1.

– Soţia mea a citit *Viaţa de toate zilele a poetului*. Te stimează foarte mult. E un fapt rarisim. Ea iubeşte literatura, dar îi apreciază mai puţin pe artişti şi pe poeţi din cauza modului lor de viaţă. Nici unul dintre artiştii pe care i-am prezentat nu i-a fost pe plac. Nici unul, în afară de tine, poete! Felicitări!

Obrajii îmi ardeau de plăcere. Sunt fericit că doamna Crevedia, soţia maestrului, soţia şi muza marelui poet, a făcut caz de poeziile mele.

– Dovadă că are o consideraţie cu totul excepţională pentru tine, soţia mea te invită să iei masa cu noi. Îţi va face ea însăşi invitaţie. Într-o sâmbătă. Căci duminica nu trebuie să se scoale devreme ca să meargă la şcoală ca în celelalte zile ale săptămânii. E o invitaţie excepţională. În afară de mama ei, nimeni n-a fost invitat vreodată să ia masa cu noi. Nimeni. Eşti primul şi singurul. Nu invităm pentru că apartamentul nostru este mic. Locuim aici provizoriu şi nu avem pentru moment nici bucătar, nici valet, nici cameristă. Maestrul Crevedia nu poate să primească ca micii burghezi. Mai târziu, o să avem timp să invităm, cu tot decorul care se impune. Pentru moment, îţi repet, eşti singura persoană primită, cu excepţia colonelesei, soacra mea.

Sunt fericit. Această invitaţie e dovada că sunt un adevărat poet. Dacă poeziile mele au schimbat obişnuinţele doamnei Crevedia, ele pot aşadar să schimbe evenimentele. Dacă progresez, aş putea ca într-o zi să schimb cursul râurilor. Aş putea să opresc ploaia, seceta ori epizootiile, aşa cum făcea mama mea cu poemele sale adresate lui Dumnezeu... Dar fericirea mea nu va dura prea multă vreme. Maestrul Crevedia îmi va spulbera iluziile. M-a întrebat brusc:

– Şi ştii de ce soţia mea are o stimă atât de mare pentru tine, poete? Ştii?

– I-a plăcut *Viaţa de toate zilele a poetului*, am răspuns.

– N-ai ghicit, poete. Deloc. Desigur, soţiei mele i-au plăcut poeziile tale. Chiar i-au plăcut mult. Dar nu pentru asta te invită să iei masa cu noi. Ea nu are aceleaşi criterii de apreciere ca noi. Criteriile şi judecata ei nu sunt cele ale unui artist. Ea e profesor şi fiica unui ofiţer superior. Pune accentul pe alte lucruri: educaţia excelentă, maniere frumoase, disciplina strictă şi corectitudinea perfectă. Eşti singurul poet pe care să nu-l fi condamnat. Dimpo-

trivă, îţi dă nota *quum maxime*. Se felicită că eşti secretarul meu şi merge până acolo, încât crede că ai să ai o influenţă benefică asupra mea. Că ai să serveşti drept model de punctualitate, curtoazie, vestimentaţie corectă şi fel de a fi. Pentru ea acestea sunt calităţi esenţiale. Nu uita că ea e stăpâna casei. Noi lucrăm aici în fiecare zi. Când se întoarce seara, aruncă o privire de expert asupra tuturor lucrurilor. Asupra lucrurilor ei. Şi observă totul. Cea mai mică schimbare. A băgat de seamă că n-ai intrat niciodată în această casă cu pantofii murdari. Niciodată n-a găsit o urmă pe parchet. Mă întreabă chiar cum ajungi să ştergi atât de bine încălţămintea când plouă sau când ninge. A remarcat cu plăcere şi faptul că nu laşi în urma ta nici cea mai mică dezordine. Până şi pernele de pe fotoliul pe care ai stat sunt impecabile după plecarea ta, ca şi când nimeni nu s-ar fi aşezat acolo. N-ai lăsat niciodată în urma ta vreo bucată de hârtie, n-ai lăsat să cadă scrum din ţigara ta. Într-un cuvânt, soţia mea e încântată de tine. Ea mă îndeamnă mereu să te imit. Apreciază mult că eşti mereu îmbrăcat la patru ace. Că nu întârzii. Că nu lipseşti niciodată. Şi că n-ai cerut niciodată nici cel mai mic avans la salariu, cu toate că ai fi avut nevoie. Iată de ce te invită la masă. Eşti mulţumit, poete?

Eram, dimpotrivă, nespus de decepţionat, umilit. Doamna Crevedia nu mă invitase la masă pentru că iubea poeziile mele, ci pentru că eram curtenitor, corect şi îngrijit. Eram decepţionat. Şi el a insistat:

– Eşti mulţumit de stima deosebită pe care soţia mea ţi-o poartă, poete?

– Sunt foarte onorat şi fericit de invitaţia la masă, maestre. Vă mulţumesc nespus de respectuos atât dumneavoastră, cât şi doamnei Crevedia, dar n-am nici un motiv deosebit să fiu mulţumit de mine însumi. Nu, maestre! Toate calităţile pe care doamna Crevedia mi le atribuie şi pentru care mă invită la masă sunt rezultatul instrucţiei militare. Eu, personal, n-am nici o contribuţie. Nu am nici un merit, în cazul dat. Nu aveam de ales. Am fost silit să-mi însuşesc aceste calităţi dacă voiam să port uniforma regală şi să-mi termin studiile secundare... Sunt nespus de mâhnit că doamna Crevedia nu m-a invitat pentru poeziile mele...

Maestrul Crevedia însă nu se mai uita la mine şi nu mă mai asculta. A continuat:

– Soţia mea e o comoară de caritate. E mai creştină decât patriarhul României. E o sfântă. Poate să ierte totul. Ca Hristos. Vrei un exemplu? Pe când eram student, am săvârşit un păcat monstruos. O crimă abominabilă. Înainte de căsătorie, i-am mărturisit acest păcat înfricoşător soţiei mele. În loc să mă blesteme şi să mă părăsească, ea m-a iertat. Şi nu numai că m-a iertat pentru această crimă odioasă, dar m-a şi consolat. M-a ajutat, pe mine, care nu meritam nici măcar să se uite la mine. Am primit iertarea ei. Căci ştii de ce păcat monstruos sunt vinovat? Nu ştii. Nimeni nu ştie. Am un copil nelegitim, pe care l-am părăsit. L-am părăsit, poete. Ei bine, soţia mea m-a iertat. Trebuia să fii un sfânt ca să ierţi asta. Am înfăptuit crima în timpul în care eram student. În fiecare noapte lucram în calitate de corector de presă în subsolurile imprimeriilor de pe strada Sărindar. Îmi terminam munca spre orele cinci dimineaţa, când ziarele începeau să iasă din rotativă. Ajungeam acasă în jur de ora şase. Locuiam în mahalaua Agricultori. Departe de centru. Când ajungeam acasă, toţi oamenii încă dormeau. Toţi. În afară de vecina mea. O tânără. Ea îmi spunea bună dimineaţa mereu, surâzându-mi. Era o fată de 18 ani. Frumoasă de-ţi tăia răsuflarea. Nu era, pe atunci, o fată, ci părea picată din cer. O fărâmă de pe firmament. M-am îndrăgostit de ea. Şi ea era îndrăgostită de mine. Ne-am iubit ca doi nebuni. Ne iubeam fără să ne gândim la ceva. Şi ceea ce trebuia să se întâmple s-a întâmplat. Ea a avut un copil. Un băiat frumos. Semăna cu mine. Portretul meu în miniatură pe de-a-ntregul. Dar diavolul şi-a vârât în curând coada. Diavolul s-a strecurat între mine şi frumoasa mea iubită. Au urmat certurile, insultele. Odios. Pentru fleacuri. Şi ne-am despărţit. Am părăsit-o pe ea şi copilul. Mai apoi, am vrut să repar lucrurile, să mă împac cu ea, dar totul a fost în zadar... Ascultându-mi mărturisirea, soţia mea mi-a plâns de milă. Pentru păcatul meu şi pentru fata sedusă de mine. Plângea mai ales pentru copilul pe care-l părăsisem şi care va fi toată viaţa lui nefericit din cauza mea. M-a ajutat să dau de el. Plăteam regulat o pensie alimentară din banii noştri comuni pentru educaţia sărmanului copil abandonat. Pentru roada păcatului meu. Soţia mea s-a purtat ca o sfântă. O să constaţi tu însuţi că e o sfântă. Nu o cunoşti încă. Abia ai văzut-o pe fugă. O să fii de acord că nu există nici o femeie pe pământ care să se compare cu ea.

După câteva săptămâni, la începutul primăverii, maestrul Crevedia mi-a spus solemn:

– Soţia mea doreşte să te întâlnească mâine pentru a te invita la masă. Vino cu o jumătate de oră mai devreme. Ea pleacă dimineaţa la ora opt şi un sfert. Vino dar mâine dimineaţă la ora opt. Ţine să te invite personal. După regulile cerute de etichetă.

A doua zi dimineaţă am sunat la maestrul Crevedia la orele opt fix. Şi doamna Crevedia m-a invitat la masă după uzanţele politeţii.

Sâmbăta următoare, aşa cum am convenit, am sosit la ora şapte seara cu un buchet de flori. Mi-a deschis doamna Crevedia. Purta o frumoasă rochie de culoare liliachie. Mi-a mulţumit pentru flori şi m-a condus în biroul maestrului Crevedia. Intrând, am fost uluit, căci nu mai recunoşteam biroul. Venisem de mai multe luni în această casă în fiecare dimineaţă. Petreceam în fiecare zi în acest loc cel puţin două ore, dar în acea seară nu-l mai recunoşteam. Nu mai era aceeaşi casă, ca şi când intram aici pentru prima oară. M-am uitat la lucrurile din jurul meu. Fiecare era la locul său, la fel ca mai înainte. Nu se schimbase nimic în mod vizibil. Aceleaşi tablouri, pe care le ştiam bine, erau agăţate pe pereţi. Covoarele erau aceleaşi. M-am aşezat pe acelaşi fotoliu. Totul era la locul său. Nu lipsea nimic. Şi nu era nici un obiect nou.

Cu toate acestea, casa era complet schimbată, diferită. Era o casă pe care n-o cunoşteam. În această seară, casa maestrului Crevedia părea mai luminoasă, luminată, caldă. Atmosfera era una prietenească, parfumată, învăluitoare.

Nu mă mai aflam în casa în care veneam în fiecare zi la orele opt şi jumătate, cu maşina de scris, pentru a dactilografia, sub dictare, cronicile jurnalistice ale maestrului Crevedia. Sunt acum într-o altă casă. Într-o altă lume. Mă aflu într-un univers molatic, luminos, tandru şi intim. Mă simt în largul meu, destins...

Mă forţez să înţeleg ce se petrece. Deodată, am o revelaţie. Înţeleg *de ce*-ul schimbării şi metamorfoza care s-a petrecut în casă. Nimic nu e schimbat, dar totul este transformat, metamorfozat. Şi toate acestea pentru că doamna Crevedia este acolo. Prezentă.

Femeia nu modifică niciodată nimic pozitiv, nici natura, nici istoria, nici peisajele, nici lucrurile, nici oamenii care gravitează în jurul ei. Dar femeia transfigurează totul. Absolut totul. Prin simpla ei prezenţă.

Femeia e ca atmosfera. Condiţionează totul în jurul ei. Atmosfera poate fi tonică, vie, salutară. Poate fi învăluitoare, parfumată, voluptuoasă, fermecătoare. Şi femeia e astfel.

Atmosfera poate fi, de asemenea, bolnăvicioasă, apăsătoare, toxică şi otrăvitoare. Dar femeia condiţionează şi transfigurează mereu şi pretutindeni totul.

Dumnezeu, Care ştie totul, a ştiut aceasta încă de la crearea lumii. În cea de-a şasea zi aveam deja cerul, pământul, munţii, oceanele, păsările, copacii, animalele şi florile. Omul a fost aşezat ca rege al întregii creaţii. Dar Dumnezeu a văzut că în ciuda frumuseţii bolţii cereşti, a florilor, a păsărilor, a mărilor şi a pământului, şi în ciuda maiestăţii omului, universul era lipsit de farmec: nimic nu lipsea, dar totul era neatrăgător.

Atunci Dumnezeu a creat femeia. Şi de îndată ce femeia a fost prezentă, tot cosmosul a fost animat, metamorfozat, transfigurat. Cosmosul era acelaşi şi mai înainte, dar cu totul transfigurat. Doar plin simpla prezenţă a femeii.

Acelaşi lucru s-a produs în casa maestrului Crevedia care, în această seară, era frumoasă, caldă, luminată, învăluitoare. Pentru că era de faţă soţia sa. Era prima oară când luam cunoştinţă de puterea feminină, cât şi de rolul ei în univers.

În timpul mesei, o privesc pe doamna Crevedia. Vreau să-i pătrund misterul ei, dar nu are nici o taină. Nici una. Seamănă cu toate femeile pe care le întâlneşti pe stradă. O persoană banală, fără fantezie. Nu are nimic ieşit din comun. E-adevărat, pare că suferă, că suferă o durere ascunsă. Din când în când, se uită la soţul ei cu puţină ranchiună şi reproş. E o răutate minoră, care e apanajul femeilor.

Maestrul Crevedia, cumpărând imensul domeniu pe care plănuise să-şi înalţe castelul său – dar unde era interzis să construieşti –, a pierdut nu doar toţi banii săi, ci şi zestrea soţiei lui. Zestre pe care tatăl doamnei Crevedia o strânsese sacrificându-se, punând deoparte bani din solda sa de colonel. Şi aceasta vreme de mai mulţi ani.

Durerea ascunsă a doamnei Crevedia era datorată poate faptului că soţul ei îi risipise zestrea, inconştient, încă de la începutul căsătoriei lor.

Masa era alcătuită dintr-un *consome*, un sufleu de cartofi şi o tartă cu dulceaţă, cumpărată din oraş.

– Seara mâncăm foarte puţin, a mărturisit doamna Crevedia. Soţul meu are tendinţa de a se îngrăşa. Îi supraveghez cu severitate alimentaţia. Ţin, de asemenea, să facă gimnastică.

Se întoarce spre mine şi mă întreabă:

– Şi dumneavoastră faceţi în fiecare zi gimnastică?

– Nu pronunţa cuvântul gimnastică în faţa sărmanului poet, a spus maestrul Crevedia. E ca şi cum ai vorbi de funie în casa spânzuratului. Sărmanul poet a făcut gimnastică vreme de opt ani în fiecare dimineaţă, între orele şase şi şase şi jumătate. Pe orice vreme, în curtea cazărmii lui, copil fiind, mai întâi, şi la liceul militar din Chişinău apoi, sub rafalele de vânt şi de zăpadă care vin direct din Siberia. E sătul de gimnastică. Pentru toată viaţa.

– Tocmai pentru că a făcut gimnastică e atât de bine dezvoltat şi de suplu. Ar trebui să faci şi tu.

Doamna Crevedia se întoarce din nou spre mine şi mă întreabă:

– Ce vreţi să faceţi în viaţă? Ce planuri aveţi de viitor?

– Vreau să fiu poet, am răspuns.

– Sunteţi poet, a spus doamna Crevedia, dar în afară de poezie ce aţi vrea să faceţi? Aveţi, desigur, planuri?

– Vreau să fiu doar poet, am confirmat.

– Şi pentru a trăi, ce planuri aveţi?

– S-a înscris la Facultatea de Filosofie, a spus maestrul Crevedia, sărindu-mi în ajutor.

– Vreţi să ajungeţi profesor de filosofie?, a întrebat doamna Crevedia.

– Nici câtuşi de puţin, am protestat. Am părăsit cariera militară pentru alte profesii. N-am renunţat de a fi ofiţer ca să devin profesor. Studiez filosofia exclusiv pentru mine. Nu într-un scop lucrativ. M-am înscris la Facultatea de Filosofie aşa cum m-am înscris la Conservatorul de Artă Dramatică. Doar pentru că e folositor pentru cariera mea de poet.

– Eşti student la Conservatorul de artă dramatică?, s-a mirat maestrul Crevedia. Nu ştiam. Nu mi-ai spus. Ia povesteşte-mi!

Maestrul Crevedia e surprins. E curios să afle mai mult.

– M-am înscris la Conservatorul de Artă Dramatică înainte de a mă înscrie la Facultatea de Filosofie. Din nefericire, nu sunt stu-

dent la Conservator. Taxele de înscriere sunt prea mari. Am solicitat o bursă. Am vorbit chiar cu directorul Conservatorului, maestrul Ion Manolescu. Nepotul său, poetul Ion Aurel Manolescu, mi-a aranjat întrevederea. Directorul Conservatorului m-a întrebat ce mă mâna ca să devin actor. Am răspuns că nu aveam nici o intenţie să ajung comediant. I-am explicat că sunt poet, că vreau să deprind arta dramatică ca să-mi recit mai bine poeziile mele.

– Vreţi să deveniţi student la Conservator doar pentru a vă recita mai bine poemele?

– Da, nici un efort nu este în zadar când e vorba de poezie, am răspuns. Maestrul Ion Manolescu m-a felicitat cald pentru hotărârea mea. Dar a refuzat să îmi acorde această bursă atât de râvnită.

– Bursele la Conservator sunt rezervate studenţilor care şi-au propus să devină actori. Conservatorul e în serviciul teatrului, al declamaţiei, nu în cel al poeziei.

– În ciuda acestui refuz, i-am explicat maestrului Crevedia şi soţiei sale, nu m-am descurajat. Nu am renunţat la studiul de fond al artei şi tehnicii articulării cât mai bine a cuvintelor pentru a-mi recita cât mai frumos poeziile mele. E totuşi un proiect pe care a trebuit momentan să-l amân din lipsa banilor. Dar de îndată ce voi avea mijloace financiare mă voi înscrie la Conservator. Poeţii trebuie să studieze arta cuvântului, a articulării. Demostene, pentru a deveni mare avocat şi orator, a început prin a învăţa să pronunţe bine cuvintele şi a vorbi corect. Poeţii trebuie să procedeze la fel.

Maestrul Crevedia şi soţia sa m-au ascultat cu un surâs înţelegător.

– Din ce aţi intenţiona să trăiţi?, a insistat doamna Crevedia.

– Din poezie, am repetat.

– Ca să trăieşti, trebuie să ai o activitate remunerată, stabilă. Luaţi exemplu de la soţul meu. Face jurnalism ca să-şi câştige existenţa. Eminescu, cel mai mare poet al nostru, făcea şi jurnalism. Alecsandri era diplomat. Octavian Goga ocupă posturi politice foarte importante: este, pe rând, ministru, deputat ori senator. Alţi poeţi sunt avocaţi, medici ori profesori. Trebuie să ai mereu o a doua activitate. A fi poet nu e o profesie.

– Tudor Arghezi nu are o a doua profesie, am replicat. Trăieşte din poezie. Am să fac la fel.

– Tudor Arghezi e oltean. Aparţine unei specii de oameni care câştigă bani şi din piatră seacă. Cât se poate de firesc. Sunt negustori. Dumneavoastră nu sunteţi născut în Oltenia. Trebuie să aveţi mai întâi o situaţie materială, o profesie stabilă, solidă, remunerată. După aceea, veţi putea scrie poezii în voie. Gândiţi-vă încă de pe acum la asta. Cât sunteţi tânăr. Altfel, o să fiţi nefericit toată viaţa. Cu liceul militar aţi terminat definitiv?

– Da, am terminat definitiv. Am vrut să demisionez în urmă cu cinci ani pentru a mă consacra pe de-a-ntregul poeziei. Dar pe atunci am cedat la rugăminţile tatălui meu. Mi-a explicat că surorile mele (care nu aveau nici o zestre decât bunul nume al familiei noastre) nu se vor mai putea căsători vreodată dacă mi-aş fi părăsit studiile. Nici un băiat nu le-ar mai fi cerut pe surorile mele în căsătorie dacă ar fi aflat că unul dintre fraţii lor a părăsit liceul şi duce o viaţă boemă la Bucureşti. Ar fi fost o reputaţie proastă.

– Aşadar, totul s-a încheiat între dumneavoastră şi liceul militar?, a întrebat doamna Crevedia. Ştiţi de ce vorbesc? Sunt fiică de ofiţer şi cunosc legea. Când aţi fost admis la liceul militar, tatăl dumneavoastră a semnat un contract prin care se angaja că dacă terminaţi liceul vă veţi prezenta la şcoala de ofiţeri şi veţi rămâne în armată timp de nouă ani. Asta vrea să spună că după ce aţi terminat liceul, dacă nu vă prezentaţi la şcoala de ofiţeri şi nu rămâneţi timp de nouă ani ca ofiţer în armată, tatăl dumneavoastră e obligat să restituie statului toate cheltuielile făcute de Ministerul de Război pentru educaţia dumneavoastră timp de opt ani la liceul militar. Ceea ce înseamnă o sumă colosală. Nu v-aţi prezentat la şcoala militară de ofiţeri, conform contractului?

– Nu, am spus. De ce să mă prezint, dacă nu vreau să devin ofiţer?

– Trebuie să vă prezentaţi. De formă. Pentru procedură. Băieţii care termină liceul militar sunt planificaţi la şcoala de ofiţeri. Dar sunt câteva arme speciale precum marina, aviaţia şi medicina militară, unde numărul de locuri este limitat. Şi unde chiar elevii ieşiţi din liceele militare trebuie să dea examen de admitere. N-aveţi decât să vă prezentaţi la una dintre aceste arme şi să nu luaţi examenul de admitere. Vă jucaţi cartea. Vă realizaţi planul de a nu deveni ofiţer şi, totodată, nu mai sunteţi obligat să ram-

bursaţi statului sumele colosale pe care le-a cheltuit pentru dumneavoastră. Sunteţi de acord?

– Pentru nimic în lume, am spus. N-am fost niciodată eliminat. Vreme de opt ani am fost fruntea. Am fost două mii la examen. Cu excepţia a şapte, toţi colegii mei au fost eliminaţi. Nu pot să-mi anulez performanţa. Mă număr printre cei şapte. Să mă elimin cu bună ştiinţă? Nu, doamnă. Am oroare pentru cuvântul „eliminat". A devenit o obsesie pentru mine. E totuna cu infernul. Cu văpaia veşnică. Trebuie să fii în locul meu la liceul militar ca să înţelegi că acest cuvânt, „eliminat", poate inspira teamă şi spaimă. Cel care a trăit şapte ani sub teroare cotidiană, doar la gândul de a se vedea eliminat, *nu poate* să se elimine singur. De bunăvoie. Liber. E şi o a doua raţiune în această hotărâre. Calomniatorii mei vor afirma că am ales cariera literară deoarece am fost eliminat. Or, eu am părăsit armata de bunăvoie. Am ales în mod liber calea mea. Nimeni nu m-a silit să fac aceasta. Nici nu m-a condamnat să port crucea de poet pe calea care duce la stele. Am ales în mod liber drumul Golgotei şi îl urc din propria mea voinţă. Iată, doamnă, de ce refuz să nu iau examenul. Chiar dacă ar fi de formă, pentru a nu plăti despăgubiri statului.

– E absurd să te încăpăţânezi, s-a înfuriat doamna Crevedia. Dacă nu te prefaci că n-ai luat examenul, tatăl tău va fi condamnat la plata unei sume exorbitante.

– Eu voi plăti această sumă, am spus. Sunt major. Pot să iau această datorie pe seama mea. O voi plăti.

– Cu ce bani vă veţi plăti considerabila sumă care vă va fi cerută?

– Voi câştiga bani. Voi putea s-o plătesc. Nu vă faceţi griji pentru mine. Voi ajunge un poet vestit. Am să rambursez Ministerului de Război toţi banii care i-a cheltuit pentru educaţia mea la liceul militar.

– Termenul fixat pentru a vă prezenta la şcoala de ofiţeri este de trei ani. Sunteţi sigur că în trei ani veţi ajunge celebru şi îndeajuns de bogat pentru a putea restitui o sumă de bani atât de importantă?

– Nu, am recunoscut. În trei ani nu e cu putinţă. Termenul e prea scurt. Dar am un plan. L-am copt îndelung. L-am studiat. Am consultat şi jurişti. Voi cere să se transforme datoria în închisoare. Şi-mi voi achita datoria făcând închisoare. Iată planul meu.

– Eşti hotărât să faci închisoare ca să-ţi păstrezi libertatea?, a întrebat maestrul Crevedia.

E roşu ca un rac de emoţie. E în culmea entuziasmului. Îi vine să aplaude ca la teatru. Să mă îmbrăţişeze.

– E sublim, poete!, strigă el. Una ca asta nu s-a văzut în toată istoria literaturii. Niciodată. Eşti un caz unic. Nu s-a văzut niciodată un poet mergând de bunăvoie la închisoare şi lăsându-se pus în lanţuri ca să-şi achite dreptul de a fi poet. Poet pe de-a-ntregul. Să faci puşcărie ca să ai libertatea de a scrie poezii e formidabil! E un act de eroism. Unic în analele poeziei.

– Nick!, a intervenit doamna Crevedia.

Îl fulgeră pe soţul ei cu o privire ca a unui aruncător de flăcări. E prima oară când îl numeşte pe soţul ei Nick. Continuă:

– Eşti om mare, Nick. Poartă-te ca un om rezonabil. Încetează cu prostiile. Tu vezi că acest copil e pe cale să-şi distrugă viaţa şi îl încurajezi. E de neiertat. E criminal ce faci, Nick.

– Nu e un copil, a replicat maestrul Crevedia. Are 20 de ani, dragă. E un bărbat. Un om mare.

– Nu, Nick. Acest băiat n-are habar de viaţă mai mult decât un copil. Până la 11 ani a trăit într-o casă de preot. După regulile şi disciplina casei parohiale. Apoi a trăit în această cazarmă de copii la liceul militar. Cunosc bine liceul militar. E o seră. Nu ştie din viaţă decât ce a învăţat din romane şi din cărţile de poezii. Dar el n-a fost niciodată în contact cu realităţile vieţii. E un copil.

– Ai dreptate, dragă, a spus maestrul Crevedia. Iartă-mă!

Îşi vâră nasul în farfurie. E umilit. Doamna Crevedia vorbeşte cu autoritate. Ordonă. Ca un general. E o femeie. Şi orice femeie devine general când e vorba despre chestiuni legate de bun simţ. Discuţia se opreşte la aceasta. Maestrul Crevedia se uită la ceasul de mână. Doamna Crevedia mă întreabă dacă mai vreau o bucată de tartă cu dulceaţă. Apoi ne ridicăm de la masă. Îi mulţumesc doamnei Crevedia pentru masă şi-mi iau rămas bun. Doamna Crevedia se uită pe fereastră şi strigă:

– Plouă cu găleata, Nick. Împrumută-i umbrela ta tânărului poet. Dacă iese fără umbrelă pe potopul de afară, o să fie leoarcă, ud până la piele. Şi i se vor strica complet hainele noi...

Maestrul Crevedia se duce să-şi caute umbrela... pe care n-o găseşte.

– E a patra umbrelă pe care o pierde de la începutul anului, se plânge doamna Crevedia. Dacă mergem aşa, o să ne ruinăm cumpărând în fiecare săptămână o umbrelă!

– N-am pierdut-o, dragă, protestează maestrul Crevedia. Sunt sigur că am uitat-o la redacţie. Nu, n-am pierdut-o.

Telefonează: umbrela e acolo. Maestrul Crevedia e fericit.

– Vezi, dragă, că n-am pierdut-o? O să fiu mai atent de acum. Umbrela mea e la jurnal. O recuperez luni.

– Nu putem să-l lăsăm pe sărmanul poet să iasă fără umbrelă, insistă doamna Crevedia.

Se întoarce spre mine şi-mi explică:

– V-aş fi împrumutat o umbrelă a mea, dar eu nu o folosesc niciodată! N-am avut niciodată. La noi, în casa părinţilor, n-a existat umbrelă. Militarii nu au. N-am cunoscut acasă decât umbreluţele de mătase ale mamei. Umbrela e un obiect necunoscut în casa militarilor. Când plouă, mă îmbrac cu un impermeabil. Din cauciuc. La fel ca ofiţerii. Dar fiţi liniştit. N-o să vă lăsăm să plecaţi neprotejat, căci vă stricaţi costumul nou şi puteţi să răciţi.

Doamna Crevedia se întoarce spre soţul ei şi-i sugerează:

– Nick, dă-i dar tânărului poet *duffle-coat*-ul tău. Cel pe care l-am cumpărat de la Amsterdam în timpul călătoriei noastre de nuntă.

Doamna Crevedia îmi explică:

– *Duffle-coat*-ul este o haină ideală ca să te protejezi de ploaie. Este mantaua folosită de marinarii Nordului. Un *boat cloak*. O s-o vedeţi. Cea pe care o să v-o împrumutăm am cumpărat-o pentru soţul meu. Întorcându-ne din Suedia prin Danemarca, eram la Amsterdam, când a început să plouă. O ploaie ce nu se mai oprea. Ca de obicei, soţul meu îşi rătăcise umbrela. Ca şi astăzi, de altfel. Atunci am cumpărat această manta de marinar. E *duffle-coat-ul* pe care o să-l îmbrăcaţi îndată. O manta foarte nostimă. La noi n-am văzut niciodată. Bănuiesc că *duffle-coat*-ul soţului meu e unic în România.

Doamna Crevedia îmi explică ce este un *duffle-coat*. Nu observă îndată că soţul ei era în spate, în picioare, nemişcat, stânjenit...

– Ce faci aici, Nick?, îl întreabă ea, întorcându-se. Nu te-ai dus să cauţi *duffle-coat-ul*?

– Nu ştii, dragă, că am trimis *duffle-coat-ul* fratelui meu?

– Nu, Nick! Nu mai spune bazaconii. Nu l-ai trimis fratelui tău. *Duffle-coat-ul* e în dulap. Fii drăguţ şi du-te şi caută-l.

Maestrul Crevedia merge să caute dufle-coat-ul cu de-a sila. Toată bucuria lui de a-şi fi găsit umbrela la redacţie cu câteva clipe în urmă dispăruse. Pare necăjit, abătut.

– Soţul meu nu vrea să vă împrumute *duffle-coat*-ul. E o copilărie. Îl ştiu bine pe soţul meu: v-ar da cu dragă inimă, fără crâcnire, haina, paltonul, chiar şi cămaşa de pe el, dar nimic din ce e destinat fratelui său. Toate hainele pe care nu le mai poartă le trimite fratelui său la ţară. E un fel de ceremonial pentru el. Ştiţi că are un frate mai mic care trăieşte la ţară. Părinţii lor au decedat. Nu mai sunt decât ei doi din toată familia. Sunt foarte-foarte uniţi. Nick îl adoră pe fratele său, îl ajută, dar are mereu sentimentul că nu l-a ajutat îndeajuns. Că nu a făcut pentru el tot ceea ce ar fi trebuit să facă, căci fratele lui a rămas în gospodărie. E agricultor. Abia dacă ştie să scrie şi să citească. Nick îi trimite absolut toate hainele pe care nu le mai poartă. Pretinde că hainele sunt cei mai buni martori din viaţa sa. Că hainele pe care le purtăm, cămaşa noastră, vestele noastre, paltoanele etc. sunt martori cotidieni ai existenţei noastre. Toate. Că asistă nu doar la faptele noastre cele mai tainice, ci se impregnează cu gândurile şi cu intenţiile noastre. Trimiţându-i hainele fratelui său ca să le poarte, Nick pretinde că în acest fel îi povesteşte, fără cuvinte, tot ceea ce i se întâmplă la oraş şi îl pune la curent cu tot ceea ce trăieşte. Mai bine decât i-ar scrie scrisori fără sfârşit, căci acestea, explică el, îi dezvăluie totul. Vedem acest lucru din criminalistică. Întotdeauna hainele aduc mărturiile cele mai copleşitoare. O pată de sânge pe haină, un nasture, un fir de aţă, îl denunţă poliţiştilor pe criminal. În faţa mărturiei de necontestat a hainelor el este demascat.

Mai mult, punându-l pe fratele său să îmbrace hainele, are impresia că participă la viaţa satului. Lucrează pământul cu fratele său care îi poartă cămaşa. Merge la biserică, duminica, merge la târg, la pădure, după lemne. E prezent peste tot cu el. Nick a făcut din aceasta mai mult decât o teorie. Eu o găsesc abracadabrantă. Dar cum ea nu vatămă pe nimeni, n-are decât s-o pună în aplicare! E o copilărie. Mi-a povestit, de exemplu, apropo de *duffle-coat*, că purtându-l în zilele de ploaie fratele său va lua parte, într-un anume fel, şi el la călătoria pe care am făcut-o la Amster-

dam, la Marea Nordului şi în Anglia. Din această cauză nu vrea să meargă să caute *duffle-coat*-ul pentru a vi-l împrumuta.

Acum, o să vi-l dea. Îi e ruşine să vă refuze. Dar vă asigur că mâine, duminică, nu se va gândi decât la *duffle-coat*-ul său. Aşteptând cu nerăbdare ziua de luni dimineaţa pentru a intra în posesia lui. Fără să piardă timpul, va merge la poştă cu pachetul ducându-l el însuşi, ca de obicei, pentru a-l trimite fratelui său. Îl va trimite chiar de luni, de teamă ca să nu fie silit să vi-l mai împrumute a doua oară.

Maestrul Crevedia aduce *duffle-coat*-ul şi îl flutură ca pe un trofeu. E o manta groasă, cu o glugă enormă, de culoare bleumarin. În locul nasturilor sunt nişte beţişoare ca nişte tije de bambus. E departe de a fi o haină frumoasă. Maestrul Crevedia mă ajută să o îmbrac aşezând-o pe umerii mei ca pe o manta regală.

– Ştii că această manta nu e a mea, îmi repetă el, luându-şi rămas bun de la mine. E a fratelui meu. Să mi-o aduci poimâine dimineaţă. Luni după-masă am s-o trimit fratelui meu cu alte haine ce aşteaptă într-o ladă. E cea mai mare bucurie a fratelui meu să-mi poarte hainele. Purtându-le, are impresia că e lângă mine. În sat. Ca altădată. Căci a purtat mereu hainele mele. La noi, la ţară, aceeaşi haină e purtată de fratele mai mare şi apoi de cel mai mic. I-am trimis fratelui meu şi haine noi făcute pe măsură. Dar el le preferă mereu pe cele pe care le-am purtat. Noapte bună, poete! Pe luni!

Plec îmbrăcat cu *duffle-coat*-ul maestrului Crevedia. Plouă cu găleata. Nu mă simt în largul meu cu această manta. E ca şi cum m-aş fi vârât într-un sac. Îmi plac totuşi anteriile groase de ploaie pe care le poartă monahii şi oamenii de la munte din partea noastră şi chiar ţesăturile groase ca scoarţa de copac pe care le poartă soldaţii. Dar în *duffle-coat*-ul maestrului Crevedia mă simt ridicol. În tramvai, îmi trag gluga pe frunte pentru a nu fi recunoscut. Sunt decepţionat de seara mea. Doamna Crevedia este o persoană cumsecade, dar ea nu seamănă cu femeia celebră, descrisă de maestrul Crevedia în poeziile sale. Mi-o imaginam ca pe Lorelei, nimfa Rinului, fata ce vrăjeşte cu cântecele sale pe luntraşi, ori sirenele din legendele nordice, ori ca pe o zână pastorală... În realitate, e la fel ca toate celelalte femei. Doar sub privirile soţului ei, poetul, ea străluceşte, e plină de splendoare, fascinează şi devine

o făptură supranaturală, cum spune poetul persan Hafiz: „Privirea poetului preface colbu-n aur." Poate că Mona Lisa del Giocondo era şi ea o femeie ca doamna Crevedia. Leonardo da Vinci e cel care dându-i surâsul pe care îl are în portretul său fascinează lumea de secole. Poate că Laura şi Beatrice erau şi ele femei banale ca doamna Crevedia şi că Dante şi Petrarca le-au imortalizat aşa cum le cunoaştem noi...

Pentru că vorbele care ies din gura poeţilor fac să strălucească cu mii de scântei creaturile pe care le cântă, sultanul Mahomed Cuceritorul i-a umplut într-o zi gura poetului său preferat, Ahmed Paşa, cu diamante şi pietre preţioase.

9

Sosesc la căminul studenţesc de pe strada Pictor Grigorescu ud leoarcă. Ploaia nu s-a oprit. A plouat torenţial întreaga seară. La uşă, doi studenţi mă opresc. Sunt doi voluntari care se ocupă cu ordinea internă a căminului nostru.

– Facem chetă pentru biletul de tren al lui Trifan. Plăpândul Trifan e în camera ta. Mama lui a decedat. O înmormântează mâine. Ultimul tren e la miezul nopţii, n-are un sfanţ...

Pun în pălăria celor care fac cheta câteva monede şi intru în cameră. Trifan e întins pe pat. Îmbrăcat. Cu capul vârât în pernă. Plânge. Se tânguieşte. Trupul lui e scuturat de hohotele de plâns. Pun mâna pe umărul său şi-i spun cuvinte de consolare. Dar el plânge întruna fără un gest de răspuns. Nu înţelege nimic. Cuprins de propria durere, desprins de tot ceea ce îl înconjoară...

În camera noastră sunt zece paturi. Cel al lui Trifan e cel din mijloc. Suntem studenţi de la toate facultăţile. Amestecaţi. Cu toate că dormim împreună în aceeaşi cameră, nu ne cunoaştem foarte bine între noi. Suntem aici de puţină vreme şi aproape niciodată împreună. Doar noaptea. Căci fiecare are orar diferit. Suntem cu toţii foarte săraci. Căminul nostru e cel mai mizerabil din Bucureşti. E mai degrabă un azil de noapte pentru studenţii nevoiaşi.

Trifan este colegul nostru de cameră pe care îl cunosc cel mai bine. E un băiat de vârsta mea. E înscris la Facultatea de Drept. E mic de statură, slab, prost îmbrăcat şi foarte nervos. Nu stă niciodată jos. Tot timpul e în picioare, mereu pe fugă. Ca şi cum ar

avea o întâlnire capitală în minutele ce vor urma şi îi este teamă să o rateze. Trifan nu mănâncă niciodată la cantina care este prea scumpă pentru el. Mănâncă sandvişuri. Muşcă din ele în timp ce merge, citind ori aranjându-şi patul. Face tot timpul mai multe lucruri în acelaşi timp. Trifan pare cel mai sărac dintre noi. E singurul care nu are palton. Iarna îşi pune două pulovere pe sub cabana kaki cu croială militărească. Când e foarte frig, îşi trage pe cap o bască pe care o poartă întotdeauna în voluminoasa lui servietă de care nu se desparte nicicând. E primul care se trezeşte dimineaţa în timp ce noi încă dormim. La ora şase e plecat deja la lucru. În fiecare zi. Chiar şi duminica. Merge în mod regulat la Facultatea de Drept. În cea mai mare parte a timpului dă lecţii particulare. Îl cunosc mai bine ca pe ceilalţi camarazi ai mei pentru că dimineaţa, când merg la maestrul Crevedia cu maşina de scris, îl întâlnesc în tramvai. Are un elev în Floreasca, foarte aproape de maestrul Crevedia. La orele opt şi jumătate e deja la a doua lecţie a sa din acea zi. Prima a fost la şapte şi jumătate, într-un cartier din cealaltă parte a Bucureştiului.

În tramvaiul care merge în mahalaua Floreasca sunt puţini oameni la această oră a dimineţii. Tramvaiele care merg în sens opus, spre centrul oraşului, sunt foarte aglomerate. Uneori, Trifan şi cu mine suntem singurii călători. Ne aşezăm unul lângă altul în acelaşi rând şi vorbim...

Prima oară când am călătorit împreună în tramvai, Trifan a scos din uriaşa lui servietă o cravată de mătase, în culori ţipătoare. A desfăcut-o cu grijă şi a înnodat-o la gât. Am fost surprins, căci nu purta niciodată cravată.

– Mama elevului meu din Floreasca mi-a făcut-o cadou, a spus el. De fiecare dată când merg la ei pentru lecţia mea, pun cravata pe care doamna Tamara – acesta e numele ei – mi-a dăruit-o. Se bucură că o port. Dar, de cum ies de la ea, o scot. N-am obiceiul să port cravată. Fiul doamnei Tamara are opt ani. Îl cheamă Kalau. E georgian. Kalau înseamnă Nicolae. Sunt refugiaţi din Uniunea Sovietică. Au sosit în România de puţină vreme. Doamna Tamara e o femeie foarte frumoasă. Te-ai putea uita la ea ca la un tablou ceasuri întregi. Am citit că femeile din ţara sa, care erau duse la Constantinopol pentru haremul sultanului Sublimei Porţi Otomane, costau de zece ori mai mult decât femeile din alte lo-

curi ale pământului. Când am văzut-o pe doamna Tamara am înţeles de ce sultanul le plătea atât de scump.

Soţul doamnei Tamara a fost împuşcat de *soviete*. Toată familia soţului ei a fost masacrată. Şi propria familie. Au fost cu toţii masacraţi, la fel ca familia ţarului. Doamna Tamara a vrut să-şi salveze măcar fiul. A fugit în străinătate cu fiul ei în braţe. Exact cum a făcut Maica Domnului care a fugit din Nazaret, din Galileea, pentru a ajunge în Egipt, ca Fiul ei să nu fie masacrat de Irod.

Doamna Tamara a traversat Nistrul iarna, când apele râului sunt îngheţate. Erau mii de oameni care încercau să evadeze din Uniunea Sovietică. În fiecare noapte. Toţi cădeau pe apa Nistrului, seceraţi de mitralierele Armatei Roşii. Cei care au trecut în acea noapte Nistrul, la Hotin, au fost ucişi – mai mult de o sută –, iar cadavrele lor au fost îngropate chiar pe gheaţă, de zăpada ce cădea din belşug. S-ar fi putut spune că zăpada cădea special pentru a oferi linţolii şi tumuli funerari evadaţilor din Uniunea Sovietică morţi fără morminte. Dimineaţa, troienele care se ridicau pe râul îngheţat erau la fel de uriaşe ca mormintele albe.

Au avut noroc. A ajuns vie pe malul drept al Nistrului, în România, cu fiul ei Kalau în braţe. Era mai mult decât noroc: era o minune.

Dau lecţii fiului doamnei Tamara în fiecare zi timp de două ore. Nu ştie un cuvânt româneşte. Îl învăţ să citească, să scrie, cât şi limba noastră. Anul viitor va putea să meargă la şcoală. Doamna Tamara asistă la fiecare lecţie. Ea e interpretă, căci cunoaşte un pic franceza. În ciuda dificultăţilor, merg în fiecare zi la ei cu plăcere. Doamna Tamara e atât de frumoasă, încât eşti fericit să stai alături de ea. E foarte mândră, şi pe bună dreptate, de a-şi fi salvat fiul şi de isprava sa. Ea îmi spune în fiecare zi: „În România sunt fericită cum ar fi trebuit să fie Maica Domnului când a ajuns în Egipt. Nevătămată, cu Iisus în braţe."

Trifan şi-a deschis servieta lui grea. Pe coperta unuia dintre caietele sale se poate citi *Fiul slujnicei*.

– Tu scrii romane?, l-am întrebat. Ce este *Fiul slujnicei?* E un roman?

– Nu, a spus el râzând din toată inima. Nu mă ocup de literatură. Sunt jurist. Îmi doresc să ajung într-o zi un mare avocat.

– Ce e atunci *Fiul slujnicei*?, am întrebat. Nu e un text juridic?

– *Fiul slujnicei* e numele meu, a spus Trifan.

– Te cheamă Trifan!, am ripostat. Nu spune baliverne! De altfel, *Fiul slujnicei* nu este un nume. Spune-mi sincer dacă te ocupi de literatură. E o nuvelă ori un roman pe care îl scrii?

– Îţi repet că *Fiul slujnicei* e numele meu. Mă cheamă, într-adevăr, Trifan. Dar primul meu nume e *Fiul slujnicei*! Aşa am fost numit toată copilăria mea: *Fiul slujnicei*. De când am venit pe lume, când eram foarte mic, nu-mi păsa că aveam un alt nume decât *Fiul slujnicei*. Trăiam cu mama mea într-o casă foarte mare. Un adevărat palat. Cu scări de marmură, cu camere mari, ai căror pereţi erau ornaţi cu aurării şi cu picturi. Erau lustre şi lămpi pe tavan, din cristal, care, seara, când erau aprinse, erau mai strălucitoare decât bolta înstelată a cerului. În jurul casei se întindea un parc cu copaci, flori, statui, bazine şi havuzuri. Era un parc mai minunat decât Grădina Raiului. Toţi oamenii care erau în jurul meu mă mângâiau, îmi surâdeau, mă priveau cu multă drăgălăşenie şi spuneau: „E *Fiul slujnicei*." Eram fericit când îmi spuneau aşa. Era un nume frumos, un nume alintător. Un nume ce era pronunţat de obicei cu surâs pe buze şi cu tandreţe în priviri. Am fost nespus de nefericit când, crescând, am aflat că adevăratul meu nume nu era *Fiul slujnicei*. Am plâns cu amar, deznădăjduit, căci nu voiam să port un alt nume. Fiindcă nici un nume nu era mai alintător, mai tandru, mai frumos decât *Fiul slujnicei*. Să mi se ia acest nume pentru a mi se da un altul era o mare nedreptate.

Pentru prima oară în viaţa mea am aflat că numele mamei mele era „slujnica". Toată lumea îi spunea astfel. Era nespus de frumoasă. Era cea mai bine îmbrăcată dintre toţi oamenii de la castel, căci ea avea pe cap o coroană din dantelă albă; purta un şorţ de dantelă imaculată precum zăpada. Toată lumea o solicita. Ea zâmbea, înclinându-se, şi se ocupa de toţi.

Eram nespus de mândru de „slujnică" şi nu i-am spus niciodată altfel. A fost chiar primul cuvânt pe care am învăţat să-l pronunţ. Ea îmi spunea că era „slujnica mea". Mai târziu am fost învăţat să-i spun mamă. Dar mama era al doilea nume al „slujnicei". Pentru mine, mama mea era întotdeauna „slujnica". Şi eu sunt *Fiul slujnicei*. „Slujnica" e mama mea. E cel mai frumos nume din univers. Am aflat cu timpul că „slujnică" înseamnă „servitoare". Dar pentru mine „slujnică" înseamnă mereu „mamă". Iată de ce

numele îmi este atât de drag şi mă semnez pe caietele mele şi pe cărţi cu numele adevărat: Fiul slujnicei. Fiul mamei.

Cei care au părinţii servitori nu spun aceasta niciodată. Le e ruşine să mărturisească. Pentru mine, lucrurile stau cu totul altfel. Simt o bucurie să spun că mama a fost slujnică, că eu sunt *Fiul slujnicei*. Doar Dumnezeu o cinsteşte pe mama mea numind-o „slujnica", la fel ca mine. La biserică, atunci când preotul dă Împărtăşania mamei mele, spune: „Se împărtăşeşte slujnica lui Dumnezeu cu Cinstitul şi Sfântul Trup şi Sânge ale Domnului Dumnezeului şi Mântuitorului nostru Iisus Hristos, spre iertarea păcatelor sale şi viaţa de veci."

Sunt în culmea fericirii când aud că Dumnezeu o numeşte pe mama mea la fel ca mine, cu numele de slujnică. În întreg universul doar pentru Dumnezeu şi pentru mine numele de slujnică e un titlu de onoare. Un nume dulce, frumos. Toate celelalte nume date mamei mele sunt nume adăugate. Nume folosite de străini, folosite de cei care nu o cunosc. Dumnezeu o cunoaşte pe mama mea mai bine decât toţi ceilalţi. Pentru că El e creatorul ei. De aceea El o numeşte slujnică. Şi eu o cunosc la fel de bine ca ceilalţi. Eu sunt fiul ei. Pentru Dumnezeu, pentru mine, mama mea a fost, este şi va fi mereu, până la sfârşitul veacurilor, slujnica. E numele ei adevărat. Un nume pentru veşnicie. E numele mamei mele.

Lui Trifan îi plăcea să-mi vorbească despre mama sa. Era subiectul lui preferat. Altă dată, în tramvaiul care ne ducea în mahalaua Florească, i-am spus:

– Îmi vorbeşti mereu de mama ta şi niciodată de tatăl tău. Nu-l iubeşti pe tatăl tău?

– Tata a murit în război, pe front, a spus Trifan. Nu l-am văzut niciodată. Nici el nu m-a văzut vreodată. A murit în bătălia de la Mărăşeşti, cu câteva luni înainte de a mă naşte. Vorbesc de ceea ce cunosc. Şi n-o cunosc decât pe mama. Am fost mereu împreună. Nu ne-am despărţit niciodată. Nici acum, cu toate că ea e la Ploieşti şi eu la Bucureşti. Îi scriu în fiecare zi o scrisoare. Sâmbătă dimineaţa pun cele şapte scrisori din cursul săptămânii într-un plic şi i le trimit. Şi ea face la fel. Aşa suntem împreună în fiecare zi...

Trifan mi-a povestit, de asemenea, că a trăit toată copilăria sa, împreună cu mama lui, într-o cameră de bonă.

– Eram fericiţi acolo în cămăruţa aceea. Ca în sânul lui Avraam. Mama nu ştia nici să scrie, nici să citească. Era analfabetă. Când am început să merg la şcoală, a învăţat cu mine, seara, în camera de bonă, să scrie şi să citească. Odată cu mine. Din dragoste pentru mine. Pentru a-mi sluji şi a mă ajuta la munca mea. Acum, ea scrie foarte bine, admirabil, are o caligrafie nespus de frumoasă. Citeşte în fiecare seară aceleaşi cărţi pe care le-am citit. Visul ei de zi cu zi a fost să facă din mine un avocat. Cum sunt orfan de război, sunt scutit de taxe şi mulţumită acestui fapt a putut să mă înscrie la liceu. Am fost mereu primul în clasa mea. Mama şi-a făcut o rochie frumoasă, de catifea violet, cu dantele negre, special pentru a asista la serbarea împărţirii premiilor pe liceu. N-a purtat această rochie decât pentru a asista la serbarea unde eu, fiul ei, am primit premiul întâi şi medalia de aur. Prin mine primea şi ea medalia de aur. Căci suntem atât de uniţi, încât formăm o singură persoană. În trei ani ea îşi va pune din nou rochia ei violet cu dantelă pentru a veni la tribunal şi a asista la prima mea pledoarie de avocat. Căci în trei ani am să fiu avocat stagiar. Mama e în culmea bucuriei gândindu-se că în curând oamenii îl vor numi pe *Fiul slujnicei* „maestre". Dar pentru moment slujnica e obosită. Nespus de obosită. E bolnavă. Nu mai poate lucra. Am aşezat-o într-un sat lângă Ploieşti, unde aerul e bun şi clima plăcută. Satul se află într-o vale împădurită, la poalele muntelui, la adăpost de vânturi. În sat e un mare sanatoriu. Dar ea n-a vrut să intre la sanatoriu. I-am aflat, aşadar, o locuinţă liniştită şi curată în apropiere de sanatoriu, unde se odihneşte... Pentru că nu mai poate munci, nu mai câştigă nimic. Şi eu o întreţin total. Eu plătesc locuinţa, medicamentele, hainele, hrana, onorariile medicilor, totul. Eu plătesc şi sunt mândru de asta. Cea mai mare parte dintre colegii noştri primesc bani de la părinţii lor pentru studii. Unii muncesc, pentru a-şi plăti o parte din studiile lor, căci ceea ce primesc de la părinţii lor nu este îndeajuns. Dar eu sunt singurul care nu doar că nu primeşte de la mama sa, ci care îi trimite ei bani. Eu o întreţin. Pe de-a-ntregul. Continuându-mi, totuşi, studiile. La facultate, la fel ca la liceu, sunt mereu primul. Cel mai bun. Nu că sunt mai

inteligent decât colegii mei. Dar muncesc mai mult. Învăţ toate cursurile mele pe dinafară. Pot să le recit ca pe poezii. Fac aceasta pentru a fi sigur de reuşită. Pentru a nu cădea niciodată la examene. Ca să nu fiu la cheremul unei slăbiciuni. Sper să devin un mare avocat. Aşa cum doreşte slujnica. Nu sunt un orator înnăscut. Nu am nici talent, nici prestanţă. Dar am voinţă, învăţ dreptul pe de rost. Oricât de mare ar fi talentul rivalilor mei, am să-i întrec. Voi fi un avocat mai mare decât ei.

Sunt de ceva vreme în camera de la cămin. Trifan plânge mereu. Tot timpul întins pe patul său, cu faţa şi cu pieptul afundate în pernă. Nu i se vede decât spatele mişcat de hohotele de plâns. Chiar în această dimineaţă îl întâlnisem pe Trifan, ca în fiecare zi, în tramvaiul de Floreasca. Era mai vesel ca de obicei. Exuberant, aş spune chiar.

– Astăzi e o zi fastă, mi-a spus el. Sunt mulţumit de mine. Am trimis, ca în fiecare sâmbătă, plicul cu cele şapte scrisori din cursul săptămânii „servitoarei". I-am dublat suma de bani din mandatul săptămânal. Mai mult, i-am trimis un frumos capot de lână. Şi papuci. Va fi în culmea fericirii când îi va primi. În satul unde se află, serile sunt răcoroase. În plus, e umezeala pădurii de brad. Cu papucii îmblăniţi şi cu capotul ei de lână nu-i va mai fi frig seara sărmanei mele slujnice... Sunt atât de bucuros că am putut să câştig atâţia bani pentru a-i face toate aceste daruri!

Chipul lui Trifan strălucea. Era fericit precum atleţii care câştigă competiţiile de pe stadion. Nu ştia că chiar în acea dimineaţă, când îi trimisese banii, scrisorile, capotul şi papucii îmblăniţi, mama sa nu mai era în viaţă.

Pentru Trifan, decesul mamei sale era drama cea mai mare. O catastrofă. Pentru nici unul dintre noi mama nu ocupa un loc atât de important în viaţă ca pentru el. Trăia doar pentru mama sa. Tot ceea ce realiza era pentru ea. Dădea lecţii particulare de la ora şase dimineaţa până la miezul nopţii, învăţa cursurile pe dinafară şi alerga fără încetare doar pentru ea. Pentru „slujnică".

Studenţii care făceau chetă au intrat în cameră. Sunt îmbrăcaţi în impermeabile, cu glugă, căci plouă mereu cu găleata. Îl iau pe Trifan şi-l ridică din pat.

– Scoală-te, Trifan! Trenul pleacă peste o oră. Am reuşit să-ţi cumpărăm bilet dus-întors. Gata, la drum!

Trifan fusese anunţat de decesul mamei sale de consiliul parohial al satului. Îi trimisese o telegramă la Facultatea de Drept. Secretarul a prins telegrama într-un bold, la panoul de perete, unde a rămas două zile. Un student de la cămin a descoperit-o din întâmplare şi a adus-o în ultimul moment. Trifan, care trimisese mamei sale toţi banii pe care îi mai avea, nu mai avea asupra lui nici un bănuţ. Colegii lui au făcut cheta şi i-au oferit biletul de tren.

Acum el se îndreaptă spre uşă. Se clatină. Colegii săi îl întreabă:

– Nu ai manta, bătrâne? Plouă cu găleata.

Trifan scoate basca sa şi o îndeasă pe cap. Unul dintre colegii noştri se îndreaptă spre mine:

– Aveai mai adineauri o manta impermeabilă, a spus el. Împrumut-o lui Trifan.

– Nu e mantaua mea. E mantaua maestrului Crevedia. Trebuie să i-o dau înapoi luni, nu pot să dispun de ea...

– I-o vei da luni, nu-ţi fă griji. Trifan se întoarce mâine seară la orele şapte.

– Nu pot să împrumut un lucru care nu-mi aparţine!, am spus cu voce ridicată.

– Nu te mai fandosi... a replicat studentul. Ştii bine că trebuie să-i împrumuţi mantaua. Bietul băiat ajunge la Ploieşti la orele două. De la gară până în satul său nu e nici tren, nici autobuz. La orele două dimineaţa nu ai nici o şansă să dai de o maşină. O să fie obligat să facă cei patru kilometri pe jos, noaptea, prin noroi şi pe ploaie. În starea de deprimare în care se află, nu putem să-l lăsăm pe acest băiat sărman şi nefericit să meargă fără manta.

– Nu e mantaua mea. Mi-a fost împrumutată şi mie!

– Ţi-a fost împrumutată, o împrumuţi şi totul e perfect.

Şi, îmbinând gestul cu cuvântul, a luat *duffle-coat*-ul pe care îl întinsesem pe patul meu şi l-a pus pe umerii lui Trifan.

– Să ai conştiinţa împăcată, a spus studentul, împingându-l pe Trifan spre uşă. Tu n-ai împrumutat mantaua de la maestrul Crevedia. Noi am luat-o fără acordul tău. Cu forţa. Şi acum, la revedere!

Au ieşit toţi. Eram bucuros că Trifan a luat mantaua maestrului Crevedia. Îl va apăra de ploaie. Îi va fi cald în timpul lungu-

lui său drum. Adorm satisfăcut. Am sentimentul de a fi contribuit prin aprobarea mea tacită la o faptă bună. Am contribuit la „a îmbrăca pe cei goi". Dar duminică dimineaţa mă trezesc plin de teamă. Toată ziua am aşteptat întoarcerea lui Trifan. Sunt grăbit să intru în posesia acestei blestemate mantale. Ora şapte seara. Trifan întârzie să sosească. La ora zece seara n-a venit încă, nici la miezul nopţii.

În dimineaţa următoare, patul lui Trifan nu era desfăcut. Nu s-a întors nici peste noapte. Mă îmbrac grăbit şi merg pe culoar şi prin camerele căminului, întrebând pe toată lumea dacă nu l-a văzut pe Trifan. Aştept întoarcerea lui până la orele opt, apoi iau maşina de scris şi merg la maestrul Crevedia. Sper să-l întâlnesc pe Trifan în tramvai, ca în fiecare dimineaţă. Sun la uşa maestrului Crevedia. Îmi deschide. E în „uniforma lui de poet", în frumosul lui halat de casă. Maestrul Crevedia se uită la mine din cap până-n picioare. Constată că nu i-am adus mantaua.

– Unde este *duffle-coat*-ul, poete?, mă întreabă el. De ce nu mi l-ai adus? Ştii că trebuie să-l trimit la prânz fratelui meu. Unde este *duffle-coat*-ul?

– Am să vi-l aduc mâine, maestre, am spus.

Vorbesc cu atâta siguranţă, că maestrul Crevedia e convins. Iritarea lui nu conteneşte.

– L-ai uitat?, întreabă din nou.

– Da, maestre, l-am uitat.

– Eşti iertat, a spus maestrul Crevedia. Dar mâine dimineaţă, dacă nu-mi aduci mantaua, nu te mai primesc în casa mea niciodată. M-ai înţeles?

– Da, maestre. Mâine am să v-o aduc.

Maestrul Crevedia încearcă să uite că nu i-am adus mantaua. Dar nu reuşeşte. Iritarea de care este cuprins şi tulburarea sunt mai puternice decât el. Încearcă să-mi dicteze articolul său, dar se opreşte la fiecare frază. Nu poate să se concentreze. Nu se gândeşte decât la *duffle-coat*-ul tău.

– Neglijenţa ta m-a enervat atât de mult, poete, că nu pot să lucrez în astfel de condiţii. Nu pot să mă liniştesc, să mă concentrez. Am să scriu mai târziu. Câtă vreme nu-mi înapoiezi *duffle-coat*-ul nu pot să lucrez cu tine. Acum du-te, poete! Pleacă!

Ies şi mă îndrept către cămin. Trifan tot nu s-a întors. Întreb de numele satului în care a decedat mama lui. Sunt hotărât să merg acolo ca să recuperez mantaua. Dar la cămin nimeni nu cunoaşte numele acestui sat. Trifan spunea că era un cătun la patru kilometri de Ploieşti, unde se afla un sanatoriu. Nimeni n-a reţinut numele satului. Se ştie, totuşi, că în numele lui intră cuvântul „Vale". Ploieştiul se află la poalele muntelui. Toate satele care îl înconjoară sunt pe văi. Se numesc Valea Lungă, Valea Largă, Valea Seacă, Valea Verde. E greu să ghiceşti care este satul în care mama lui Trifan a decedat.

Merg la Ministerul Sănătăţii pentru a încerca să aflu numele satului de lângă Ploieşti unde se află un sanatoriu. Merg apoi la Poşta centrală. Nu reuşesc să capăt vreo informaţie. Mă întorc la cămin. Trifan n-a venit. Mi s-a spus că o femeie foarte frumoasă, o străină, care vorbeşte româneşte, a venit să se intereseze de Trifan. Frumoasa străină a spus că Trifan îi dădea lecţii fiului său. Văzând că n-a venit, luni dimineaţa, ca de obicei, s-a gândit că era bolnav. Trifan nu lipsea niciodată. Nici nu întârzia cândva. Dacă nu venise la lecţia fiului său, aceasta însemna că era bolnav. Chiar foarte bolnav. Nu vedea o altă explicaţie. Era atât de convinsă de boala lui Trifan, că îi adusese medicamente, aspirină, poţiuni, ceai de tei, şi a întrebat dacă era nevoie să aducă un doctor.

Studenţii i-au spus doamnei de marea nenorocire care se abătuse asupra lui Trifan. Mama lui decedase şi a plecat sâmbătă seara pentru a o înmormânta.

Aflând de moartea mamei lui Trifan, doamna a izbucnit în plâns. Ca şi cum ar fi fost anunţat decesul propriei mame. Era atât de tulburată, încât a uitat pachetul de medicamente la cămin. Am înţeles, evident, că doamna era gruzina, mama micului Kalau, elevul lui Trifan, care locuieşte în Florească, aproape de casa maestrului Crevedia.

Am rămas la cămin toată seara, aşteptând întoarcerea lui Trifan. A doua zi dimineaţa, am luat maşina de scris şi m-am dus la maestrul Crevedia. Eram hotărât să-i spun adevărul. Trebuia să mă înţeleagă. E poet. Ceea ce s-a petrecut cu *duffle-coat*-ul său era o nenorocire. Nu puteam să o evit. Ca şi cum un meteorit ar fi căzut în capul meu. Maestrul Crevedia mi-a deschis. Era sever.

– Mi-ai adus *duffle-coat*-ul?

– Nu, maestre, am spus. Am venit să vă explic ce s-a întâmplat.

– Pune maşina de scris în faţa uşii şi întinde-o, băiete. Nu intri în casa mea decât în ziua în care o să-mi aduci mantaua.

Îmi închide uşa în nas. Nu vrea să-mi mai spună un cuvânt. Rămân pentru o clipă năucit. Necăjit...

Pe drumul de întoarcere mă opresc din când în când. Mi se pare că am pierdut ceva. Caut în jurul meu neliniştit. Pentru că am mâinile goale se întâmplă asta. M-am obişnuit să duc mereu maşina de scris. Maestrul Crevedia mi-a luat-o. Îmi lipseşte. Devenise un fel de prelungire firească a trupului meu.

Ajung la cămin. Mă întind în pat. Sunt nefericit. Închid ochii şi încep să-mi dau curaj. Recit cuvintele profetului din Vechiul Testament care spun: „O mare durere m-a ajuns şi o voi răbda." Ori: „Dumnezeu ne trimite necazuri ca noi să ne deprindem a le birui pe ele." Spun cuvintele lui Iov: „Domnul a dat, Domnul a luat; fie numele Domnului binecuvântat!" Dar sunt departe de a mă linişti. Deodată, uşa camerei se deschide. Sar din patul meu. Nădăjduiam să fie Trifan. Cu mantaua mea. Dar nu e el. E o femeie. E urmată de un întreg grup de studenţi care păşesc în spatele ei în tăcere. Sunt gravi. Sunt nespus de surprins. Niciodată o femeie n-a intrat în această cameră unde locuiesc opt băieţi. Mamele, surorile, colegele studenţilor, care vin să ne viziteze la cămin, vorbesc cu noi pe hol. Nu intră niciodată în camere. Nu au nici măcar acces pe culoare.

Doamna care pătrunde în cameră e îmbrăcată în negru. Chipul ei este ascuns de o voaletă. E măruntă. Cu o talie firavă. Înaintează spre mijlocul camerei.

Sunt sigur că o cunosc. Am întâlnit-o undeva. Chipul ei, statura ei, mersul şi silueta ei îmi sunt familiare. Foarte familiare. Deodată, îmi amintesc că am întâlnit-o. La Chişinău. La liceul militar. Femeia care a intrat în cameră nu era exact femeia pe care am cunoscut-o, dar semăna cu alte femei cunoscute, precum nişte surori. Erau tinerele ucrainence care printr-o minune rămăseseră vii printre cadavrele refugiaţilor, sub maldărele de zăpadă, pe malul drept al Nistrului. În fiecare dimineaţă, în toate iernile, începând cu octombrie 1917, sunt scoase persoane vii din grămezile de cadavre.

Femeia care a intrat în camera noastră seamănă cu tinerele ucrainence recuperate dintre cadavre şi care spălau lenjerie la liceul militar din Chişinău. Străina seamănă în mod ciudat cu acele femei care mi-au spălat timp de opt ani cămăşile, cearşafurile şi feţele de pernă de pe paturile în care dormeam. A întrebat care e patul lui Trifan. S-a aşezat aici. Şi-a scos voaleta şi ne-a spus plângând:

– Colegul vostru Trifan a murit. A pierit înecat. Corpul lui a fost pescuit din râul satului. A fost înmormântat astăzi.

Femeia ne spune că tocmai a telefonat în sat. Jandarmii i-au povestit ce s-a petrecut. Duminică, după înmormântarea mamei lui, Trifan a plecat la gară. Singur. Era spre ora trei după-amiază. Nu voia să fie însoţit de cineva. Trecând râul, pe podeţ, a căzut în apă. I-a fost pescuit corpul după un ceas. Nu se ştie dacă a fost un accident ori s-a sinucis. Podeţul de unde a căzut era periculos. Mai înainte, au fost mai multe accidente tragice aici. Apele râului erau umflate. Trifan a fost înmormântat astăzi dimineaţă lângă mama sa. Femeia nu se oprea din plâns.

– Trifan era un băiat excepţional. Un om superior. Dădea lecţii fiului meu Kalau, care are opt ani. Era un profesor foarte bun. Rugaţi-vă pentru el!

Eram cu toţii nespus de emoţionaţi. Ne-am făcut semnul crucii: „Să-i fie ţărâna uşoară şi Dumnezeu să-i primească sufletul!" După plecarea femeii, colegii mei m-au privit cu compasiune.

– De ce mă priviţi aşa?, am întrebat.

– Trifan a murit îmbrăcat cu mantaua maestrului Crevedia. L-au îmbrăcat, cu siguranţă, cu această manta. Ce-o să-i spui maestrului Crevedia?

A doua zi, la orele opt şi jumătate, m-am întors la maestrul Crevedia. Fereastra biroului său era deschisă. Se uita afară. Mă vede venind. Constată că nu-i aduc mantaua. Nu vrea să-mi deschidă.

Mă întorc în oraş. Intru la Café de la Paix. Mă aşez lângă poeţii Teodor Scarlat şi Constantin Barcaroiu. Sunt doi boemi. Lipiţi în permanenţă de o masă din cafenea. Le povestesc ce mi s-a întâmplat.

– Nenorocirea nenorocirilor!, strigă Constantin Barcaroiu. Acest nefericit băiat, prietenul tău, Trifan, nu putea să se înece

decât cu mantaua lui Crevedia? Ce sfat să-ţi dăm? Nu poţi decât să dezgropi cadavrul şi să-l dezbraci ca să-i aduci blestemata de manta maestrului Crevedia. Nu, nu poţi să faci asta! Şi câtă vreme n-o vei face, maestrul Crevedia te va urî de moarte. În vecii vecilor. Şi te va urmări peste tot, ca justiţia urmărind o crimă, pentru a-ţi cere mantaua. Te va urmări chiar şi pe lumea cealaltă. Şi până când nu i-o vei aduce n-are să te ierte...

Cu toate acestea, Teodor Scarlat s-a oferit să fie mediator. Va încerca imposibilul.

Îl aşteptăm la Café de la Paix. S-a întors după două ceasuri. E dezamăgit. N-a reuşit să-l convingă pe maestrul Crevedia.

– Crevedia nu crede nici măcar o vorbă din povestea ta. Spune că nu-i adevărat şi că lui i se pare de prost gust. Extravagantă. Insolită. Crede că ai născocit-o de la un capăt la altul. Şi dacă tu i-ai fi spus că ai pierdut-o ori că ţi-a fost furată, te-ar fi crezut şi te-ar fi iertat. Dar să-i spui că unul dintre colegii tăi s-a îmbrăcat cu mantaua sa şi s-a aruncat în apă ca să moară, una ca asta nu poate să admită. Nu concepe că *duffle-coat*-ul său îi serveşte acum de linţoliu unui mort, în fundul sicriului. Înţelege că tu ai să-i dai mantaua. Punct. Asta e tot.

Colaborarea mea cu maestrul Crevedia a luat sfârşit. Am lacrimi în ochi. Şi nu-mi mai rămâne decât să-mi găsesc un alt loc de muncă.

XIII

Viaţa de toate zilele a poetului

1

„Domnul nu face nimic fără să fi descoperit taina Sa prorocilor, slujitorii Lui."[1] Este o aserţiune valabilă şi pentru poeţi. Căci altădată se folosea acelaşi substantiv pentru a desemna poetul şi profetul. Dumnezeu nu se adresează niciodată descoperindu-şi faţa. Vorbeşte poeţilor şi profeţilor printre nori. Cum s-a adresat lui Moise pe Muntele Sinai. Şi întotdeauna prin simboluri sau prin imagini. Poetul înţelege glasul şi ia aminte. Dar nu ştie întotdeauna dacă Dumnezeu e Cel care îi vorbeşte.

Poetul în stare de veghe se află, ca un seismograf, în centrul tuturor calamităţilor. Înregistrează cutremurele, răsturnările, convulsiile, spasmele şi tresăririle ce mişcă lumea în care evoluează. Poetul este ca un cardiograf care înregistrează bătăile inimii contemporanilor săi. El trăieşte cu o intensitate violentă, amplificând evenimentele prezente în acelaşi fel în care trăieşte anticipativ evenimentele viitorului. Poetul inspirat este memoria trecutului. Cutia de rezonanţă a prezentului şi antena istoriei viitoare.

Viaţa poetului este ca un buletin al evenimentelor de mâine. Ceea ce i se întâmplă poetului se va întâmpla inexorabil mâine contemporanilor săi. Din acest punct de vedere poetul este un personaj de utilitate publică. Deoarece viaţa sa anunţă şi revelează evenimentele ce vor veni.

Îmi duc la Bucureşti viaţa mea de toate zilele nepăsându-mi că tot ceea ce mi se întâmplă mie se va întâmpla mâine tuturor

[1] *Amos* 3, 7.

băieţilor de vârsta mea, atât în România, cât şi într-o bună parte a Europei.

În timpul lunilor în care am lucrat la maestrul Crevedia am neglijat frecventarea cursurilor de dimineaţă la facultate. Acum, le urmez cu asiduitate.

La orele opt dimineaţa, înainte de a intra în amfiteatru, studiez îndelung anunţurile de oferte de muncă afişate pe panoul din holul facultăţii.

Astăzi, pe panou, e o scrisoare pentru mine. Un ordin de încorporare: trebuie să mă prezint de urgenţă la cazarma Vânătorilor de munte de la Piatra Neamţ, ca să fiu încorporat. Să ajung soldat, să-mi satisfac serviciul militar!

Îmi pierd răsuflarea şi minţile. Această veste mă loveşte ca o măciucă în creştetul capului. Nu pot să-mi dau seama cum un asemenea lucru mi se poate întâmpla. E groaznic. Am renunţat să fiu elev la şcoala de ofiţeri pentru a nu pierde doi ani, şi acum sunt chemat să fiu soldat! Timp de doi ani! E un dezastru. Toate planurile mele de viitor, toate visele mele se năruiesc.

Recitesc adresa, căci refuz în continuare să cred că o asemenea nenorocire s-a abătut asupra mea. Dar ordinul de încorporare îmi este adresat, fără nici un dubiu, mie personal. Nu e nici o eroare. Reexaminez ordinul. În partea de jos a hârtiei albastre, sub antetul Ministerului de Război, sunt menţionate pedepsele celor care nu se supun ordinului de încorporare.

Tânărul convocat, care nu se prezintă la unitate în termenul fixat, va fi declarat nesupus. Există un ordin, dat tuturor jandarmeriilor, cât şi poliţiei civile şi militare, de a-l căuta pe tot teritoriul naţional şi de a-l trimite în stare de arest înaintea Curţii Militare de Justiţie din regiunea sa. Dacă nesupusul nu se prezintă de bunăvoie ori silit, în termenul prevăzut de lege, el va fi declarat dezertor în mod automat. Dezertarea e o crimă. Ea e pedepsită ca atare. Cu toate rigorile legii. De îndată ce dezertorul este prins, este legat şi trimis la Curtea Militară de Justiţie din regiunea sa. Pedepsele pe care le va suporta sunt munca forţată, salina, ocna. Precum criminalii, asasinii şi alţi ucigaşi mici sau mari.

Citind aceasta, m-au trecut sudori reci. Am alergat cu ordinul în mână în biroul profesorului Popescu-Spineni, secretarul general al Facultăţii de Litere şi Filosofie. De când am redactat un ar-

ticol asupra operelor sale istorice, a devenit protectorul meu. M-a scutit de taxe şi mi-a oferit în mai multe rânduri tichete pentru masa la cantină.

– E neplăcut, a spus el. Una din două: dacă executaţi ordinul primit şi vă prezentaţi la această convocare, în acest caz veţi fi imediat îmbrăcat în soldat şi nu vă vor mai lăsa să ieşiţi, iar dacă nu vă prezentaţi, veţi fi judecat ca nesupus şi vor fi puse pe urmele dumneavoastră toate brigăzile de jandarmerie călare. Nu-mi dau seama însă de ce vi s-a refuzat amânarea serviciului militar. Toţi studenţii au parte de aceasta aproape din oficiu, fără nici o dificultate. Căci nu este o favoare, e un drept. Orice student poate să-şi amâne serviciul militar până la vârsta de 27 de ani pentru a-şi continua studiile. De ce vi s-a refuzat cererea?

– N-am făcut nici o cerere, am răspuns.

– Nu contează, a răspuns profesorul. Aţi declarat la Comisia de recrutare că vă faceţi studiile. Ei ar fi trebuit să vă înscrie în mod automat pentru amânare, sub rezerva de a prezenta mai apoi proba studiilor dumneavoastră.

– Nu m-am prezentat niciodată la Comisia de recrutare.

– Aţi fost, a spus profesorul Spineni. Toţi băieţii de vârsta dumneavoastră, fără excepţie, au trecut prin faţa Comisiei de recrutare.

– Elevii liceului militar nu trec prin faţa Comisiilor de recrutare la fel ca civilii, am spus. Sunt deja militari.

– Nu mai sunteţi la liceul militar. Acum sunteţi civil. Dacă nu aţi trecut prin faţa Comisiei de recrutare, e o greşeală pe undeva. O să încercăm să o reparăm. Dar e greu. Foarte greu, căci e mult prea târziu. Sunteţi înscris deja pe listele de încorporare. Vă ajut să vă pregătiţi dosarul. Plecaţi în această seară la Piatra Neamţ. Încercaţi să convingeţi Comisia de recrutare că a săvârşit o eroare. Aduceţi dovada că nu sunteţi încorporabil, că vă faceţi studiile. Nu trebuie să pierdeţi însă nici măcar un minut. Nu te joci cu militarii. Nu glumesc. Emit împotriva dumneavoastră un mandat de aducere.

Pregătesc dosarul cu profesorul Spineni. Îmi adun toate documentele: carnetul de student, atestatele profesorilor, certificate, chitanţe. La sfârşitul după-amiezii, totul este gata. Am un tren la orele unsprezece seara. Îi mulţumesc profesorului Spineni şi ies pe stradă. Sper nespus să amân serviciul militar! Deodată, îmi dau seama că am trecut cu vederea ceea ce era mai important: nu

am bani pentru biletele de tren. Merg la Café de la Paix. Primii pe care îi întâlnesc sunt cei doi poeţi boemi, Teodor Scarlat şi Constantin Barcaroiu. Le explic ce s-a întâmplat.

– N-ai bani?, m-a întrebat Teodor Scarlat. O să ai. Mergem împreună la SSR – Societatea Scriitorilor Români. Le povesteşti ce ţi s-a întâmplat, cerând un ajutor. Sunt obligaţi să-ţi dea banii de tren. E datoria lor. Au mijloace financiare considerabile. Tu eşti poet şi te afli la ananghie. Au datoria să te ajute. Să-ţi dea banii necesari pentru biletele de tren.

Ne-am dus toţi trei la Societatea Scriitorilor Români. Sediul ei se află într-un frumos hotel particular ales de rege. Regele Carol al II-lea e un mecena generos. Ocroteşte artele şi literele. Regele l-a numit ca preşedinte al scriitorilor pe propriul său aghiotant – generalul Condeescu – şi i-a dat credite importante pentru ajutorul poeţilor şi artiştilor. Secretarul general al scriitorilor este profesorul N.I. Herescu. Un tânăr boier elegant, prieten al regelui, care a tradus în româneşte poeţi latini. La orele nouă seara soseşte profesorul Herescu. Îi prezint situaţia mea.

– Nu sunteţi primul poet ameninţat cu închisoarea, spune stoic profesorul. S-au mai văzut şi alţii înaintea dumneavoastră. Şi poeţi foarte mari. Oscar Wilde, Paul Verlaine, François Villon şi atâţia alţii au făcut închisoare... Au scris poezii nemuritoare în timpul captivităţii lor. Există ceva mai frumos ca *Balada temniţei din Reading* ori *Amintiri din casa morţilor* a lui Dostoievski? Închisoarea este un izvor de inspiraţie. Dar vă vor cruţa, poete. Pentru moment. Sunteţi tânăr şi aveţi toată viaţa înainte ca să faceţi această experienţă. Drum bun!

Mi-a întins un „bon" cu o cifră înscrisă pe el şi semnătura sa. Merg la casierie. Îmi este schimbat pe o sumă de bani ce depăşeşte preţul biletelor de tren. Îi las pe cei doi poeţi pe holul Societăţii şi alerg la gară. Trenul meu pleacă într-o oră. Înaintea ghişeului, ezit pentru o clipă. Mă hotărăsc şi cer un bilet la clasa a treia. De când am fost împreună cu tatăl meu la Chişinău, n-am mai călătorit niciodată la clasa a treia. Eram Vultur regal. Purtam uniforma regelui. Călătoream la clasa a doua, în compartimente de catifea verde. Acum nu mai sunt Vultur regal. Sunt un civil. Datorită liberei mele alegeri. De bunăvoie. Călătoresc, aşadar, în vagoane de clasa a treia. Vagoane pline de fum, ticsite de soldaţi şi de ţă-

rani, aşezaţi pe banchete de lemn. Îmi croiesc cu greutate drum, trecând peste valize, sacoşe şi baloţi îngrămădiţi pe culoar. Nu aflu loc unde să stau. Tot drumul merg în picioare.

La ora trei noaptea, cobor la Bacău ca să schimb trenul. Toată adolescenţa mea am visat să merg la Bacău. În acest oraş din Moldova locuia George Bacovia. Poetul meu preferat. La vârsta de 15 ani, când am descoperit cartea sa *Plumb,* am învăţat-o pe dinafară. Toate poeziile pe care le scriam până atunci erau influenţate de Bacovia. Îl iubeam atât de mult, că eram convins că nu se pot scrie poezii frumoase decât aşa cum o face Bacovia. Era, pentru mine, „poetul" prin excelenţă. Puţini oameni l-au întâlnit. Nu călătorea niciodată. Am visat întotdeauna să merg să-l văd.

Iată că sunt la Bacău, oraşul lui Bacovia. Dar nu pot să-i fac o vizită aşa cum se cuvine la orele trei din noapte! Hotărăsc să merg să-i văd cel puţin casa şi să o admir de aproape. Dar trenul meu pleacă în douăzeci de minute. Nu pot să-l pierd. Linia de cale ferată urmează cursul râului Bistriţa – spre apus, spre munte. Mă aflu în ţinutul meu natal. Am o dorinţă fierbinte să-mi revăd satul – dar nu voi merge. Mi-am jurat mie însumi să nu mă întorc acasă decât în ziua în care voi fi plin de glorie. Ca poet.

Deschid fereastra vagonului şi respir din adâncul plămânilor. Aici totul face parte din mine. Şi eu fac parte din tot: e pământul meu natal. Strămoşii mei sunt prezenţi în fiecare fărâmă de pământ. Copacii, iarba, florile îşi trag seva lor din mormintele strămoşilor. Cei din sângele meu, care au fost mai înaintea mea, sunt prezenţi aici în fructe, în frunze, în scoarţa copacilor, în izvoare, în aer, în apă şi în nori. Ei sunt peste tot. Îi respir. Sunt acasă.

Sunt ataşat cu pasiune de pământul meu natal. Şi Hristos era astfel. Exclama: „Ierusalime, Ierusalime..., de câte ori am voit să adun pe fiii tăi, după cum adună pasărea puii săi sub aripi!"[1]

Aş vrea să-mi întind, de asemenea, braţele. Să îmbrăţişez munţii natali, să-i strâng la piept. Căci pământul natal, acest pământ, e prelungirea trupului meu. Rădăcinile mele sunt înfipte aici, adânc. Şi mi-ar plăcea în fiecare zi să fac la fel ca acest copac sfânt – bayanul –, care nu se mulţumeşte doar cu rădăcinile sale naturale, ci, în fiecare an, îşi îndreaptă una dintre ramurile

[1] *Matei* 23, 37.

sale spre pământ şi o înfige în acesta. Iar ramura înfiptă în pământ devine la rândul ei trunchi şi rădăcină. Şi în fiecare an copacul numit bayan îşi face astfel noi rădăcini, căci una singură nu-i este de ajuns. Nu ai niciodată prea multe rădăcini.

La orele opt dimineaţa sosesc la Piatra Neamţ. Oraşul e ca o fortăreaţă medievală. E înconjurat din toate părţile de munţi înalţi până la nori. Adevărate metereze. Munţii care încercuiesc oraşul sunt acoperiţi de păduri verzi de brad. Aerul e puternic. N-am mâncat nimic de ieri dimineaţă, dar nu-mi este foame. Nu mai simt nici oboseală. Aerul de la Piatra Neamţ e tonic. Te revigorează, te hrăneşte. Îţi potoleşte setea. Aerul îmi arde plămânii ca un alcool foarte puternic. Mă îndrept cu pas grăbit şi hotărât spre centrul oraşului, spre biroul de recrutare. Înaintez orbeşte. Precum fluturii ce zboară drept în mijlocul flăcărilor care îi va arde. Căci risc din plin să fiu reţinut şi încorporat fără amânare. Pe loc. Pot să fiu încorporat direct pentru doi ani într-o cazarmă. Ca simplu soldat.

Centrul de recrutare abia şi-a deschis porţile. Sunt primul care intră. Căpitanul mă primeşte imediat. Biroul său e strâmt. În birou se află o masă mare de lemn nefinisat, scaune de lemn şi rafturi pline cu dosare, care urcă pe pereţi până la tavan. Se simte miros de aer închis şi dezinfectant. Becul e atârnat de tavan cu un fir, fără abajur.

Căpitanul îmi strânge mâna cu putere şi mă invită să iau loc. Nespus de prietenește. Ca şi cum m-ar fi cunoscut de multă vreme ori îi eram rudă. Ca şi cum s-ar fi aşteptat la vizita mea. E un căpitan bătrân, înalt, corpolent, cu faţa buhăită. Uniforma lui kaki e obosită, uzată şi şifonată. Are părul cărunt. E ras prost şi miroase a ţuică. Veteranii au un astfel de obicei – de a bea în zori de zi un pahar de alcool tare, în loc să ia micul dejun.

Căpitanul caută dosarul meu pe rafturi. Dă de el îndată, ca şi cum era pregătit pentru vizita mea.

– Sunt fericit să te văd aici, înaintea mea, băiete!, a spus căpitanul. Tatăl tău e bine? E sănătos?

– E bine, am răspuns.

Cu siguranţă, acest căpitan săvârşeşte o eroare. Mă ia drept altul. Căci nu poate să-l cunoască pe tatăl meu. Nimeni nu-l cunoaşte în afara satului. Tata nu e cunoscut decât de parohienii săi.

Şi de Dumnezeu. Încerc să-i spun căpitanului că se înşală în privinţa mea, că mă confundă cu altcineva, dar nu reuşesc.

– Tatăl tău e un om ca nimeni altul, spune el. Semeni cu el. Era la fel ca tine când era de vârsta ta. Ţi-a vorbit, desigur, de mine: eram cel mai bun prieten al lui. E tot preot în satul ăla prăpădit, la Petricani?

– Da, l-am aprobat. Tata e preot tot la Petricani.

Sunt surprins că acest căpitan îl cunoaşte cu adevărat pe tatăl meu, că nu se înşelase în privinţa mea.

– Tatăl tău ţi-a povestit că eram cel mai bun prieten al lui, nu-i aşa? Am fost colegi la seminarul din Iaşi. Am făcut seminarul împreună şi eram de nedespărţit. A muncit din greu ca să facă şcoală. Îl admiram mult, căci mama sa, rămasă văduvă, venea în fiecare an la seminar şi-l lua cu ea ca să o ajute la muncile câmpului. A fost timpul cel mai greu pentru el – întotdeauna primăvara – perioada de dinaintea examenelor. Când tatăl tău se întorcea la seminar, avea mâinile pline de bătături, faţa arsă de soare şi era slab ca un ogar... Trebuia să se apuce îndată de lucru, fără să mai stea pe gânduri, ca să ne prindă din urmă. Lucra şi noaptea, în timp ce noi dormeam. Eu îl ajutam. Luam notiţe pentru el în timpul orelor când lipsea şi i le dădeam de îndată ce se întorcea. Da, eram cel mai bun prieten al lui. Nu ne-am despărţit decât la ieşirea din seminar. Am primit diploma mea în teologie pe 29 iunie 1914. În ajun, arhiducele Franz Ferdinand al Austriei a fost asasinat la Sarajevo. S-a declanşat marele Război Mondial. Tatăl tău şi-a urmat drumul normal. A fost hirotonit preot. Eu m-am lăsat sedus de sirenele gloriei şi ale aventurii. M-am angajat şi am devenit ofiţer. Am făcut războiul. Am primit toate decoraţiile cu putinţă. Când războiul a luat sfârşit, eram un erou. Aveam înaintea mea o carieră strălucită şi visam deja la stelele de general, ba chiar şi la bastonul de mareşal! Dar în septembrie 1924 toate visele mele se vor spulbera. A avut loc agresiunea sovietică de la Tatar Bunar. Mă aflam în garnizoana Sulina. Deci, în zona luptelor. Şi nenorocirea s-a abătut asupra mea. În cursul unei nopţi de nebunie, alcool şi extravaganţă, am aruncat o sticlă în capul unui colonel. A doua zi mă aflam în faţa Curţii Marţiale. Lovituri şi răni cauzate persoanei unui superior, în timp de război şi în zona luptelor. Voiau să

mă împuşte. În cele din urmă, am avut parte de clemenţă. Am fost declarat *bun în grad*, oprit de la avansare.

Dacă încăierarea s-ar fi produs într-un alt oraş şi la o altă dată, m-aş fi ales cu câteva zile de arest, aşa cum spune regulamentul. Dar se petrecea la Sulina, în plină zonă a luptelor. Am fost, aşadar, judecat după legea marţială, ca pe timp de război. Am fost condamnat să rămân căpitan toată viaţa. Să mor cu gradul de căpitan. Să nu fiu niciodată avansat. Camarazii mei sunt colonei, trei dintre ei sunt chiar generali. Eu singur voi rămâne căpitan pe veci. Spun bine pe veci, căci sper ca pe lumea cealaltă să pot, totuşi, să fiu avansat în grad. Dar nu cred că voi putea ajunge general în cer... Iată de ce vegetez în acest birou mizerabil, tras pe linie moartă. Tatăl tău poate că ţi-a povestit toate astea... I-am explicat ce mi s-a întâmplat, căci l-am întâlnit pe tatăl tău nu demult, din întâmplare, pe stradă. L-am recunoscut imediat, am reluat legătura. Prietenia noastră s-a aprins din nou, s-a întărit, a redevenit ca altădată, la seminar. Şi de fiecare dată când vine la Piatra Neamţ mă vizitează. Tatăl tău e un om de ispravă. Mi-a povestit că ai renunţat la cariera militară. A fost o încercare grea pentru el, dar nu puteam, totuşi, să-i spun tatălui tău că n-ai făcut rău. De la condamnarea mea de către Curtea Marţială port personal uniforma militară aşa cum Hristos Şi-a dus crucea. Viaţa militară e drumul Golgotei pentru mine. Cum aş putea sfătui eu pe tineri să apuce pe calea calvarului? Nu sunt cel mai în măsură ca să-mi îngădui să te cert că ai refuzat să devii ofiţer. Nu pot decât să te încurajez! Te voi ajuta să-ţi amâni serviciul militar. Nu te tulbura! Îţi anulez ordinul de încorporare. De altfel, nu eşti încorporabil, pentru că-ţi faci studiile. Orice recrut care îşi urmează studiile are dreptul de a amâna serviciul militar până la vârsta de 27 de ani. Mai mult, tu ai terminat liceul militar în 1936. Ai un termen de trei ani pentru a te prezenta la şcoala militară. În timpul acestei perioade, nu eşti, aşadar, încorporabil. Numai dacă tu ceri în mod expres aceasta. Te detaşez la corpul de Vânători de munte, cel mai aproape de Bucureşti, la Braşov. Amânarea serviciului tău militar se reînnoieşte în fiecare an, prin simpla prezentare a unei adeverinţe, arătând că îţi continui studiile. La noua ta unitate de Vânători de munte, din Braşov. Aceasta până în 1943, când vei avea vârsta de 27 de ani.

În timp ce curierul completa certificatul meu, căpitanul m-a întrebat:

– Ştii de ce ţi s-a trimis acest ordin urgent de încorporare?

– E o eroare?

– Nu, nu e eroare. Toţi camarazii tăi l-au primit la fel ca tine. E o sancţiune. O măsură de represalii. Regele a ordonat trimiterea studenţilor în cazărmi, golirea universităţilor, căci studenţii înrolaţi în Garda de Fier, îmbrăcaţi în cămaşa verde, au urzit un complot pentru a-l detrona, în speranţa de a instaura dictatura în România. Cu un partid unic. Ca în Italia. Ca în Germania. Însuşi fratele regelui, prinţul Nicolae, s-a înrolat în Garda de Fier. A îmbrăcat cămaşa verde şi a participat la complot. Şi-a pus averea şi castelul la dispoziţia Gărzii de Fier. Regele a convocat Consiliul de coroană şi, cu aprobarea guvernului, Prinţului Nicolae i s-au retras toate prerogativele sale şi a fost expulzat din ţară. Pe 7 aprilie 1937, studenţii au blocat toate gările, aeroporturile şi punctele de trecere a frontierei pentru a opri expulzarea prinţului Nicolae. Regele s-a supărat. A ordonat încorporarea tuturor studenţilor şi trimiterea lor în cazărmi. Anularea tuturor amânărilor de serviciu militar. Faci parte şi tu dintre complotişti? Eşti legionar? Membru al Gărzii de Fier?

Căpitanul aştepta răspunsul meu plin de teamă.

– Nu, am răspuns, dar n-am nici un merit în cazul dat. Îl datorez firii mele. Nu-mi plac nici conspiraţiile, nici mediile în care se urzesc combinaţii obscure. Dându-şi seama, mă ţin la distanţă. Mă resping. Aşa cum albinele sunt respinse de mirosurile urâte şi fum.

Căpitanul a răsuflat uşurat după răspunsul meu. I-am oferit un exemplar cu dedicaţie din cartea mea *Viaţa de toate zilele a poetului* şi am alergat spre gară ca să sar în primul tren de întoarcere. Sunt fericit că am scăpat de încorporare. Tocmai ce am câştigat doi ani de libertate. Îi voi consacra pe de-a-ntregul, din toată fiinţa mea, poeziei.

2

Sunt deşteptat brutal. Uşa camerei e larg deschisă. Un student stă în prag şi ţipă. Cu vocea gravă:

– Căminul s-a închis! Evacuaţi toate camerele imediat! În două ore vor fi puse sigilii pe toate uşile. Luaţi-vă toate lucrurile şi părăsiţi imediat imobilul!

Sar din pat. Nu mai e nimeni în cameră. Cele opt paturi sunt goale. Colegii mei rătăcesc pe coridoare. Îi aud de aici strigându-şi indignarea lor, protestând.

Pe paturi, e o îngrămădire de valize, cutii de ambalaj, haine şi rufe aruncate în dezordine. Ca şi cum s-ar dori salvarea de la un incendiu. Ordinul de expulzare a fost dat la ora şase dimineaţa. A surprins pe toată lumea. Studenţii dormeau încă. S-au trezit îngroziţi. Vestea a căzut ca un trăsnet. Erau cu toţii uluiţi. Nimănui nu-i venea să creadă. Când au înţeles că ordinul de expulzare era unul real, studenţii şi-au pierdut capul. În primul sfert de oră, debandada a fost totală. Apoi s-au înfuriat. Au ieşit în cămaşă de noapte pe coridoare, vociferând, ţipând, urlându-şi protestul. Vacarmul a aţâţat tot cartierul.

Eu nu auzisem nimic. Dormeam adânc. Căci abia mă culcasem. Nu dormisem două nopţi la rând. Trenul care mă adusese de la Piatra Neamţ a sosit cu întârziere. N-am ajuns la Gara de Nord din Bucureşti decât la trei şi jumătate dimineaţa. M-am întors pe jos. Ajungând la cămin, m-am aruncat în pat. Eram mort de oboseală... Şi iată-mă deşteptat brusc, cu ordinul de a părăsi imediat patul, căminul, de a coborî în stradă. N-am dormit decât un ceas.

M-am îmbrăcat înnebunit. Coridoarele sunt pline de valize, de maldăre de lenjerie, de cearşafuri de pat. Stivuite. Pe uşa de la intrare e pus un afiş mare, proaspăt tipărit, prin care Tribunalul civil din Bucureşti ordonă evacuarea imediată şi punerea sub sigiliu. Căminul de studenţi din strada Pictor Grigorescu aparţine oraşului Braşov. Contractul tocmai a fost reziliat pentru neplata chiriei. Tribunalul civil ordonă, în consecinţă, expulzarea studenţilor. Evacuarea localului şi restituirea acestuia proprietarului său legitim.

Nu am decât o valiză. E mereu sub patul meu şi cuprinde toate bunurile mele. O iau şi părăsesc căminul. Pe stradă, îl zăresc pe domnul Bucurescu, administratorul *Vieţii literare*. E pe acelaşi trotuar cu mine. Se îndreaptă în direcţia mea. Încerc să fac cale-ntoarsă ca să-l evit. Dar e prea târziu. Iată-l înaintea mea. Mă salută şi-mi strânge îndelung mâna. Sunt dezolat să-l întâlnesc şi vreau să mă despart de el cât mai repede cu putinţă, să nu rămân

în faţa lui nici măcar o secundă. Căci nu sunt, într-adevăr, deloc prezentabil. Hainele mele sunt şifonate de sus până jos, după două nopţi la rând petrecute în vagoane înţesate de oameni de la clasa a treia. Pantofii sunt murdari, cămaşa la fel. Nici măcar nu m-am ras.

– Am fost daţi afară din cămin, îi spun în loc de scuze. S-a închis căminul. Definitiv. Într-o oră se vor zăvorî uşile şi vor pune sigilii. Ordinul Justiţiei. Nu am avut timp nici măcar să mă rad şi să-mi fac toaleta. La orele şase ni s-au tăiat apa şi lumina.

Domnul Bucurescu are aproape 30 de ani. E un contabil renumit. E mereu îmbrăcat într-un costum sobru de om de afaceri. Are cămaşa şi cravata impecabile. Am făcut cunoştinţă la redacţia *Vieţii literare*. Simt faţă de el admiraţie şi respect. Căci domnul Bucurescu reuneşte toate calităţile şi toate virtuţile pe care n-am reuşit niciodată să le dobândesc. Domnul Bucurescu cunoaşte toate lucrurile practice ale vieţii, aşa cum ceasornicarul cunoaşte cele mai mici rotiţe ale unui ceas. E solicitat de cele mai importante ziare şi de marile societăţi comerciale. I se oferă posturi extraordinare. E un excelent contabil, dar preferă modesta sa slujbă de administrator la *Viaţa literară*, unde se află în contact direct şi permanent cu scriitorii, poeţii şi artiştii. Domnul Bucurescu e încântat de compania lor. Îi cunoaşte pe toţi, pe bătrâni şi pe tineri. Nu se îndepărtează niciodată de perimetrul frecventat, la Bucureşti, de artişti şi scriitori. De fiecare dată când un poet se află în primejdie, îl află pe domnul Bucurescu alături de el. Apare mereu în momente critice, acordând primul ajutor. Cunoaşte remediul care trebuie dat şi află soluţii la toate problemele de viaţă pe care poeţii, prin definiţie, le ignoră. Domnul Bucurescu pare a fi trimis de Dumnezeu la Bucureşti special pentru a sta în spatele fiecărui poet ca să-l ajute în caz de primejdie. E ca îngerul apărut în timpul fugii din Egipt, înaintea lui Iosif, a Maicii Domnului şi a lui Hristos. Pentru a le arăta calea care îi îndepărtează de primejdii.

În ziua în care poetul cerşetor Artur Enăşescu a căzut pe trotuar înaintea cafenelei Capşa, victimă a unei crize fatale, prima persoană care a alergat spre poet pentru a-i da ajutor a fost domnul Bucurescu, care era acolo, foarte aproape. E mereu alături de toţi poeţii aflaţi în primejdie.

Domnul Bucurescu a apărut în această dimineaţă în calea mea. Inopinat. Parcă picat din cer. Căci eu sunt un tânăr poet expulzat din casa lui şi aruncat în stradă. Domnul Bucurescu nu putea să lipsească de la misiunea lui de ajutorare a poeţilor aflaţi la necaz. Era deci lângă mine.

– Aveţi un prieten sau o rudă care să vă adăpostească?, a întrebat domnul Bucurescu. Unde mergeţi acum?

– Mă duc la căminul Facultăţii de Litere şi Filosofie. E un cămin mare: mai mult de cinci sute de paturi. O să aflu un loc pentru o noapte sau două...

– Căminul Facultăţii de Filosofie nu mai există, a spus domnul Bucurescu. A ars alaltăieri. Studenţii au fost evacuaţi de pompieri în plină noapte. Imobilul e de nelocuit. Studenţii sunt pe stradă. La fel ca dumneavoastră. Se zvoneşte că ar fi fost un incendiu pus de o mână criminală.

În timp ce îmi vorbeşte, observ, ieşind din buzunarul său, *Viaţa literară*. Şi-l întreb:

– E noul număr?

Aşteptam cu nerăbdare ieşirea acestui număr, care trebuia să publice o poezie intitulată *Scrisoare către tatăl meu*. Ardeam de nerăbdare s-o văd tipărită. Nu era vorba de o poezie ca celelalte. Nu era, la drept vorbind, literatură: era o scrisoare autentică. O scrisoare gravă. Căci de fiecare dată când am ceva important, ori grav, de comunicat tatălui meu, îi scriu o poezie. Apoi o public şi-i trimit tatălui meu revista în care este publicată. Nu-i aduc la cunoştinţă niciodată lucruri importante prin scrisoare. Mereu prin poezie, căci într-o poezie mă exprim mai uşor. Proza, pentru mine, este ca o limbă străină. Chiar dacă ştii la perfecţie o limbă străină, te exprimi mereu mai bine în limba maternă.

– Vi-l ofer!, a spus domnul Bucurescu.

Îmi întinde revista. E proaspăt ieşită de sub tipar. Miroase încă a cerneală.

– Tocmai ce-a ieşit din rotativă, a spus domnul Bucurescu. Directorul mi-a cerut să supraveghez tipărirea. Vin de la tipografie. Iată de ce ne-am întâlnit pe stradă în zori de zi.

Mă grăbesc să iau revista, dar nu o deschid pentru a căuta poezia. Ochii mi se fixează pe prima pagină unde se anunţă în câteva cuvinte, în chenar negru, moartea lui Topârceanu. Unul dintre

poeţii mei preferaţi. A folosit un ritm nemaiîntâlnit la nimeni. De neimitat. Amestecă lacrimile şi surâsul cu tot atâta îndrăzneală, dacă nu mai mult chiar decât Heinrich Heine. E un mare poet. Locuia la Iaşi. Când mergeam în vacanţă, mă opream la Iaşi pentru a-i face o vizită în drumul meu poetului Topârceanu. Între două trenuri. Dar n-am avut niciodată şansa să-l întâlnesc. Aşa cum n-am avut şansa de a-l întâlni pe Bacovia. Acum, Topârceanu murise. Cu el dispărea un întreg univers fermecat. Un univers care nu existase înaintea lui şi care nu va exista, fără îndoială, nici după el. Sunt copleşit de această veste.

– Veniţi la mine să vă lăsaţi valiza, a spus domnul Bucurescu. Nu puteţi să rămâneţi pe stradă. Locuiesc cu un coleg care lucrează la Poştă. E la serviciu. Eu am treburi în oraş. O să fiţi singur acasă. Vă odihniţi câteva ceasuri. Apoi luaţi o hotărâre cu capul limpede. Hai!

3

A doua zi, după închiderea căminului studenţesc de pe strada Pictor Grigorescu, mă aflu la domnul Valerian, directorul *Vieţii literare*. În biroul său.

– Domnul Bucurescu mi-a povestit ce ţi s-a întâmplat, mi-a spus el. Că te-a întâlnit pe stradă, la şase dimineaţa, cu o valiză în mână. Că tocmai ce fuseseşi expulzat din cămin şi nu ştiai unde să te duci. Că te-a luat la el. Că ţi-a aflat un pat pentru o noapte, la proprietăreasa lui, dar numai pentru o noapte. Mi-a cerut să te primesc şi să fac ceva pentru tine, căci eşti din nou pe stradă. E-adevărat că n-ai pe nimeni, nici un „punct de sprijin" în Bucureşti?

– Aş fi vrut să mă duc la căminul studenţesc, la filosofie, dar tocmai ce-a fost închis şi el.

– E greşeala studenţilor, a spus domnul Valerian. E greşeala lor dacă închid căminele şi universităţile. Şi mereu studenţii sunt revoltaţi. Starea normală a tineretului e revolta. Punerea sub semnul întrebării a toate. Setea de absolut, setea de schimbare, dorinţa de desăvârşire. Dar, în cazul de faţă, nu e vorba despre o insurecţie obişnuită a tineretului, dimpotrivă, e o lipsă de revoltă. Tinerii se lasă înregimentaţi, în loc să se revolte. Se înrolează. Tineretul vrea să-l detroneze pe rege, să dea foc Constituţiei, să in-

staleze un partid unic şi, să spunem pe faţă, o dictatură. Originea mişcării e una normală. E o reacţie împotriva ameninţării invaziei sovietice, împotriva Kominternului. Dar nu este normal să-ţi distrugi propria ţară pentru a o proteja de o nenorocire. E fără sens să ataci libertatea sub pretextul că o aperi. Îţi trădezi scopul. Nenorocirea face ca primele victime ale acestei nebunii să fie cei curaţi, inocenţi ca tine. Tu eşti poet. Şi poetul e mereu în prima linie. La frontieră. E locul pe care Dumnezeu i l-a desemnat. Ei sunt primii care cad. Ei sunt la frontieră când pericolul vine din afară şi ei sunt în epicentru când pericolul vine dinăuntru. Crud, dar adevărat. Trebuie să-ţi urmezi destinul de poet. Ceilalţi studenţi vor fi şi ei aruncaţi în stradă, într-o zi, într-o săptămână ori într-o lună. Dar cele dintâi suferinţe vă sunt rezervate vouă. Asta e situaţia. Totuşi, nu dispera... Domnul Bucurescu îţi va afla o cameră, află întotdeauna. Dacă în plină noapte cauţi un obiect rar, o carte, un apartament, o cameră mobilată, o rochie de mireasă ori un sicriu, domnul Bucurescu ţi le procură imediat. Cunoaşte toate adresele şi coordonatele din întreaga lume. Îţi va afla, aşadar, o cameră. A aflat-o, cu siguranţă. Dar trebuie să plăteşti chiria în avans. Şi nu ai bani. Iar *Viaţa literară* nu poate să-ţi dea. Revista noastră e săracă. Redacţia noastră se reduce la o cameră. Aici, pe strada Sărindar, la al cincilea etaj, fără ascensor. Dumnezeu nu uită însă niciodată poeţii, cum nu l-a uitat pe Iov când zăcea în gunoi, nici pe Daniel când a fost aruncat în groapa cu lei, Dumnezeu nu te-a uitat nici pe tine. Căci pot să-ţi fac rost de bani! Ai auzit de OETR, Oficiul pentru Educaţia Tineretului Român? E organizaţia română de boy-scouts, de cercetaşi: *Straja ţării* ori cercetaşii regelui. Ea a devenit obligatorie în şcoli, ca să îi îndepărteze pe tineri de înregimentare în organizaţiile politice. Pentru a opri tineretul de a se înregimenta, mai cu seamă în Frăţiile de Cruce ale Gărzii de Fier. Regele însuşi conduce mişcarea. El e Marele Străjer, marea santinelă a naţiunii.

Majestatea Sa l-a numit pe aghiotantul său, comandantul Teofil Sidorovici, secretarul general al OETR. Sidorovici e un camarad de-al meu. El mi-a propus să organizez şi să conduc serviciile de presă şi de publicaţii ale Oficiului. Am acceptat. Te angajez în noul meu birou. Vei învăţa alături de mine lucruri care îţi vor fi de mult folos în cariera ta de poet. Vei fi în contact direct cu lumea

imprimeriei, presei şi radioului. Hai cu mine! Te voi înscrie imediat ca ataşat de presă stagiar. O să ai un avans şi vei putea astfel să te descurci cu chiria.

L-am însoţit pe domnul Bucurescu în Pasajul Englez. E o curte din Bucureşti, pe Calea Victoriei, la câţiva paşi de cafeneaua Teatrului Naţional şi de Café de la Paix. În Pasajul Englez sunt grupate marile magazine. Etajul e pe de-a-ntregul ocupat de OETR, care tocmai se instalează acolo. Hamalii se agită. Peste tot articole de birou, maşini de scris o mulţime, scaune, mese pentru dactilografiat, ce urmează să fie dezambalate.

Biroul domnului Valerian se află într-o încăpere mare, goală, ce nu are decât o masă unde stă o tânără secretară.

– Deocamdată suntem trei persoane, a spus domnul Valerian. Eu, domnişoara Josette, secretara, şi un subofiţer care se ocupă de administraţie. O să fii al patrulea în biroul de presă şi publicaţii al Oficiului.

Domnul Valerian semnează un bon de casă şi mă conduce la administraţie, unde primesc o sumă modestă, dar suficientă pentru a-mi acoperi prima chirie. E un avans la salariul meu. Mă duce apoi în alte încăperi ale Oficiului şi mă prezintă celorlalţi, precizând că sunt colaboratorul său la biroul de presă şi mai ales un poet de mare talent.

Sunt şi alţi scriitori ce lucrează la OETR. L-am întâlnit pe celebrul prozator Dongorozi, care este şeful secţiei pedagogice, şi pe poetul Gherghinescu Vania, care e magistrat de carieră şi conduce secţia juridică. După vizitarea încăperilor şi recomandările esenţiale în toate birourile, domnul Valerian mă invită să luăm masa în marele restaurant italian din Pasajul Englez.

În timpul mesei îmi caut în zadar cuvintele pentru a-mi arăta recunoştinţa. Aşa că tac. Îl cunosc pe domnul Valerian de şase ani. Eram la liceul militar din Chişinău când i-am trimis primele mele poezii. Mi le-a publicat în *Viaţa literară* şi mi-a adresat scrisori de încurajare. După aceea, am colaborat regulat la revistă. Şi el mi-a scris adeseori. Mi-a scris mai multe scrisori decât tatăl meu. Domnul Valerian îşi consacră banii şi viaţa descoperirii de noi talente şi popularizării lor. Toţi tinerii scriitori contemporani au debutat la *Viaţa literară* a domnului Valerian. La Café de la Paix şi la Cafeneaua Capşa, scriitorii pronunţă numele lui

surâzând. E considerat ca un Don Quijote al intelectualilor. Toţi scriitorii pe care i-a descoperit, de cum devin cunoscuţi, îl părăsesc şi-şi fac carieră în altă parte. Toţi îl părăsesc. Rămâne mereu singur la *Viaţa literară*. Domnul Valerian pare că găseşte această ingratitudine firească. Tinerii scriitori pe care îi descoperă şi pe care îi popularizează sunt ca nişte pui de pasăre care trebuie să-l părăsească de cum pot să zboare, cu propriile lor aripi. Domnul Valerian îi împinge cumva chiar el să-l părăsească.

– Şi tu, şi tu mă vei părăsi, spune el. Mă vei părăsi ca toţi cei care au fost înaintea ta la *Viaţa literară* în ziua în care n-o să mai ai nevoie de cineva.

– N-am să vă părăsesc, am spus.

Domnul Valerian zâmbeşte – cu o umbră de tristeţe. Îi înţeleg amărăciunea lui tainică. Domnul Valerian a visat şi el la fel ca mine când era tânăr să ajungă un mare poet. A publicat mai multe volume de poezii. Dar n-a devenit un mare poet. Aşa că s-a resemnat să slujească literaturii descoperind tineri şi ajutându-i. E o sarcină nespus de nobilă. Dar e una subalternă. Viaţa lui nu este un eşec total. Un naufragiu, ca cea a lui Artur Enăşescu care cerşeşte în faţa cafenelei Capşa, dar este totuşi o neizbândă. O nereuşită literară. Din această cauză, poeţii se îndepărtează de el de îndată ce nu mai au nevoie de ajutorul său...

A doua zi, mi s-a instalat un birou alături de cel al domnului Valerian. Prima mea activitate a fost să prezint la radio emisiunea cercetaşilor, care dura toată după-amiaza zilei de sâmbătă. În fiecare săptămână. Începând de la orele două până la orele şapte seara antena radiodifuziunii aparţinea Oficiului pentru Educaţia Tineretului Român. Valerian mi-a cerut să-l înlocuiesc fără să-mi dea instrucţiuni speciale. N-a fost greu pentru mine. Era ca o sărbătoare pe care o organizam mai înainte la liceul militar. Eram obişnuit. În studioul radioului veneau şcolile din Bucureşti pentru a prezenta recitaluri, coruri, conferinţe... Era prima oară când intram în studioul radiodifuziunii cu inima strânsă de emoţie. Când aveam 14 ani eram pasionat de ştiinţă – atunci când camarazii mei mă porecliseră Lavoisier – şi am construit un post de radio cu galenă. Emisiunile nu puteau fi captate decât cu o cască. La postul de recepţie construit de mine, cea mai mare parte a elevilor de la liceul militar din Chişinău au putut auzi pentru prima

oară o emisiune radiofonică. Resimt încă şi acum o durere sfâşietoare că am abandonat ştiinţa. O iubeam cu pasiune, dar iubesc mai mult poezia. Şi o singură mare dragoste te poate subjuga pentru întreaga viaţă.

Sunt ataşat la serviciul de presă al Oficiului pentru Educaţia Tineretului de şase săptămâni. Valerian e mulţumit de munca mea. Mă înţeleg foarte bine cu toată lumea. În afară de radio, mă ocup şi de redactarea şi imprimarea *Buletinului* OETR. Conţine în jur de două sute de pagini şi apare în fiecare lună. Se publică aici decrete-legi, programe, proiecte, cât şi proclamaţiile şi discursurile conducătorilor. E un fel de *Monitor oficial*. Munca de redactor e ca, s-ar putea spune, egală cu zero. Căci nu e de adăugat, nici de tăiat ceva! Toate textele reproduse sunt documente oficiale.

Facultatea de Filosofie e în capătul Pasajului Englez. În fiecare zi traversez strada şi asist la două sau trei cursuri. De când sunt la Oficiul Tineretului, frecventez Universitatea mult mai regulat ca înainte. Într-o zi, domnul Valerian mi-a spus:

– Nu pot să te titularizez, poete. Oficiul Tineretului e un organism de stat. Cerând titularizarea ta, cer, de fapt, să fii numit funcţionar public. Or, pentru a fi numit într-o funcţie publică, trebuie să faci o adevărată muncă de Hercule. Aceasta cere mult timp. Am cerut să fii înscris ca suplinitor, dar e la fel de greu să fii numit suplinitor. Tot atât de greu ca a fi titular. Degeaba le-am explicat că nu ai nici o intenţie să devii funcţionar, că aici, la Oficiu, nu desfăşori decât o activitate provizorie, pentru subzistenţă, căci ei nu înţeleg aceasta. Pentru ei, toţi oameni care lucrează la Oficiul Tineretului sunt funcţionari publici şi trebuie să îndeplinească toate condiţiile cerute de lege şi de statutul funcţionarului public. Am scos în evidenţă faptul că eşti un poet de mare talent. Nu i-a convins. Talentul nu interesează administraţia publică. Talentul e pentru ea o non-valoare. Dacă aş fi intervenit în favoarea lui Dante, Shakespeare ori a lui Goethe, aş fi primit, probabil, acelaşi răspuns. Geniul şi talentul n-au nici o valoare în ochii administraţiei publice.

Până astăzi te-am retribuit pe creditul alocat materialelor de birou. Ni s-a adus la cunoştinţă că este ilegal. Că este acelaşi delict cu deturnarea de fonduri publice, căci banii alocaţi pentru achiziţia de material de birou nu pot să servească decât la cumpă-

rarea de creioane, de panglici pentru maşinile de scris, de plicuri ori hârtie. În exclusivitate.

Am cerut sfatul profesorului Dongorozi şi lui Gherghinescu Vania. Ei trebuie să fie solidari cu poeţii. Mi-au sugerat să te trimit la Breaza. Regele tocmai a fondat o şcoală superioară pentru formarea cadrelor, o şcoală de comandanţi ai tinerilor. Te-am înscris din oficiu. Prima promoţie începe cursurile peste o săptămână. Durează cinci săptămâni. La sfârşitul stagiului vei primi diploma de „comandant-străjer" sau comandant al Tineretului regal. Cu această diplomă vei fi imediat titularizat la secretariatul general al Oficiului. Salariul tău va fi unul bun. Chiar foarte bun, deoarece funcţionarii Oficiului primesc o primă specială pentru faptul că lucrează într-o instituţie regală, căci regele e şeful nostru, el e primul străjer, comandantul suprem al Oficiului. Şederea ta la Breaza va fi o adevărată vilegiatură. În promoţia ta vor fi directori de liceu şi de colegiu, cât şi ofiţeri superiori. Vei fi admis în această grupă pentru faptul că lucrezi la secretariatul general. Chiar de anul următor, toţi funcţionarii Oficiului vor fi obligaţi să urmeze cursurile de comandant-străjer de la Breaza. Am să le urmez şi eu. Vei fi primul comandant-străjer al Oficiului.

Săptămâna ce a urmat m-am dus la Breaza. Şcoala de comandanţi-străjeri se afla într-o frumoasă clădire situată în mijlocul naturii, la poalele Carpaţilor Meridionali. De jur-împrejur sunt dealuri înverzite şi păduri frumoase. Camarazii mei au în jur de 50 de ani, sunt corpolenţi şi îmbrăcaţi corect, notabilităţi. Conform noilor reglementări, directorii de şcoală trebuie să fie şi comandanţi-străjeri ai stabilimentului lor. Camarazii mei de la Breaza sunt încă o dată cât mine ca vârstă. Printre ei, aflu pe locotenent-colonelul care a fost mulţi ani mai înainte comandant adjunct al liceului militar din Chişinău. Urmând capriciul destinului, comandantul meu era astăzi colegul meu. Conducea o secţie sportivă a armatei şi, conform recentelor dispoziţii, trebuia să deţină titlul de comandant-străjer. Mai sunt doi ofiţeri superiori, printre care colonelul Nicolaescu, la a cărui nuntă sora regelui în persoană a fost domnişoară de onoare. Toţi camarazii mei au răspunderi importante. Dar s-a produs un lucru bizar. Eu sunt cel care impresionează. Toate notabilităţile îmi vorbesc cu condescendenţă. Faptul că sunt, la vârsta de 21 de ani, camaradul lor de

curs, îi intrigă. Mă bănuiesc de a beneficia de protecţie înaltă, că aş fi rudă cu vreun personaj de la palatul regal ori de la guvern. Mă chestionează cu toţii. Însă fiecare cu prudenţă. Le răspund franc, dar ei se cantonează într-o rezervă prudentă şi politicoasă. Sunt oameni cu experienţă. Această neînţelegere face să beneficiez de un tratament şi de o atenţie specială din partea respectabililor mei camarazi. Toată lumea este amabilă şi curtenitoare cu mine. Seara, le recit poezii. Mă aplaudă şi mă felicită. Mi-au dat cărţile lor de vizită şi mi-au promis că-mi vor face o vizită la direcţia OETR când vor veni la Bucureşti. M-au ascultat la radio, în emisiunile mele de sâmbătă. Consideră că sunt o bună relaţie pentru ei, deoarece lucrez la Secretariatul general al Oficiului. Fac parte din statul-major al Tineretului.

După cinci săptămâni de curs la Breaza mă întorc la Bucureşti cu gradul de comandant-străjer, comandant al organizaţiei regale de cercetaşi.

Oficiul Tineretului din Pasajul Englez e de nerecunoscut. A fost refăcut în totalitate. La intrare se află o santinelă şi gardieni care te întreabă de legitimaţie. Numărul angajaţilor s-a dublat. E un adevărat furnicar, un stup. În birou şi pe coridoare s-a pus mochetă. Toţi funcţionarii poartă uniformă. Nu-i mai recunosc. Poartă costume bleumarin, ca cele ale marinarilor, cu nasturi aurii ce au înscrişi pe ei iniţialele OETR şi centuri albe. Domnişoara Josette, dactilografa, poartă şi ea uniformă. Subofiţerul de serviciu de presă şi-a schimbat uniforma militară cu costumul bleumarin al OETR. Mă informez:

– Domnul Valerian poartă şi dânsul uniformă?

– Nu încă, îmi răspunde dactilografa, înnodându-şi cravata la gâtul cămăşii ei bleu-ciel. Domnul Valerian are probleme cu croitorul. Acum e plecat într-o călătorie, dar săptămâna viitoare va îmbrăca uniforma care este obligatorie pentru toată lumea. De când aţi plecat s-a schimbat totul. Iată, de pildă, comandantul trece în fiecare dimineaţă prin birouri şi impune o disciplină de fier.

– Domnul Ion Dongorozi, academicianul, şi poetul Gherghinescu Vania poartă şi ei uniformă de amiral de marină, precum Cristofor Columb?

– Toată lumea trebuie să poarte uniformă, fără nici o excepţie, a spus din nou subofiţerul. În câteva zile veţi avea şi dum-

neavoastră uniformă. Vom merge împreună la croitorul Oficiului. Am sarcina de a aplica strict regulamentul în biroul de presă...

Într-adevăr, după două zile a trebuit să îmbrac noua uniformă a regelui, o altă uniformă regală, cea a organizaţiei regale de tineret.

Mi-am reluat emisiunile de sâmbăta la radio. Mă ocup de buletin. Am reluat şi cursurile la facultate, unde mă duc în mod regulat. În fine, pot să-mi plătesc chiria camerei mele mobilate şi cantina. Începând de luna următoare voi fi înscris legal pe statele de plată. Mi-am depus la secretariat diplomele de comandant-străjer şi de bacalaureat. Nu mai e nici un obstacol pentru titularizarea mea. Voi putea, în sfârşit, să mă ocup, pe deplin liniştit, de viitoarea mea culegere de poezii. În această dimineaţă, ieşind de la un curs de filosofie, m-am intersectat pe un coridor cu subofiţerul intendent de la serviciul nostru de presă.

– Vă căutam, a început să-mi spună. Comandantul Sidorovici e furios. A primit reclamaţii împotriva dumneavoastră. Lipsiţi. Nu ştiţi că nu aveţi dreptul să vă părăsiţi biroul după cum doriţi? Angajaţii de la Oficiu trebuie să fie prezenţi în biroul lor timp de opt ore zilnic. Trebuie să vă supuneţi şi să faceţi la fel ca toată lumea. Ieşirile dumneavoastră, în timpul orelor de serviciu, îi supără pe toţi camarazii dumneavoastră. O supărare justificată. M-aţi văzut vreodată pe mine părăsind biroul şi ieşind în oraş în timpul orelor de serviciu? Comandantul Sidorovici m-a însărcinat să vă chem la ordin.

Am intrat în biroul meu aprins la faţă, ruşinat. Pentru a uita admonestarea de care avusesem parte, am încercat să traduc poemul lui Ovidiu consacrat Sulmonei. Orăşelul său natal. Spune:

Sulmona, oraşul meu natal,
Tu eşti un târguşor neînsemnat.
Dar, pentru că ai odrăslit un atât de ilustru poet,
Te proclam mare oraş[1].

Prind din nou curaj, dar ridicându-mi capul disting silueta subofiţerului ce intrase în biroul meu fără să observ. În absenţa domnului Valerian, îşi dă aere de superioritate. Îmi spune:

[1] Ovidiu, *Amores*, 3, 15.

– Mai există o reclamaţie împotriva dumneavoastră: vă petreceţi timpul la birou – când se întâmplă să fiţi aici – citind romane ori scriind poezii, cum faceţi chiar acum. Direcţia mă însărcinează să vă informez că funcţionarii nu au dreptul să execute lucrări personale în timpul orelor de serviciu. Asta e tot.

Am înţeles că eram pe un drum greşit. Mă angajasem la OETR ca să-mi continui lucrările literare şi studiile. Şi mi se întâmpla exact pe dos: funcţia mea e un obstacol, o stavilă.

La prânz, am părăsit Oficiul Tineretului Român. Definitiv. Şi m-am angajat din nou pe calea dură şi aspră ce duce la stele. Cu speranţa puternic înrădăcinată că într-o zi voi putea să spun ca Ovidiu satului meu natal: „Vale Albă, satul meu natal, tu nu eşti decât un mic cătun pierdut în Carpaţi, dar tu ai dat lumina zilei unui poet. De aceea te proclam mare oraş."

4

Părăsesc, pentru a doua oară, uniforma regală. Port din nou haine civile. N-am nici un venit. Locuiesc la un camarad care lucrează noaptea. Dimineaţa, când se întoarce, îi las camera şi petrec toată ziua la facultate. E perioada examenelor. Una dintre disciplinele obligatorii este sociologia. Sunt nespus de mirat că se învaţă sociologia la Facultatea de Filosofie. Locul acestei catedre ar fi mai degrabă alături de geografie, de agricultură şi alte ramuri care se raportează la lucrurile vieţii pământeşti. Sociologii nu sunt filosofi, aşa cum filosofii nu sunt horticultori sau geografi.

„Filosofii sunt cei care sunt în stare să perceapă ceea ce există mereu într-o materie nemişcată şi ar trebui să li se refuze acest titlu celor care sunt incapabili de un astfel de lucru şi care rătăcesc în ceea ce este multiplu şi schimbător."[1]

Studiul sociologiei într-o facultate de filosofie mă împinge să exclam: „Ce-i cu toate astea care nu sunt veşnice?"[2]

Amfiteatrele şi sălile de seminar de la sociologie ocupă o mare parte din clădirea facultăţii. Titularul catedrei de sociologie este profesorul Gusti. Este unul dintre prietenii regelui, consilier al acestuia. Sunt o mulţime de profesori, asistenţi, lectori, conferen-

[1] Platon, *Republica*, 6, 195.

[2] Bossuet, *The Catholic Encyclopedia*, New York, 1907, 2, 702 b.

ţiari, conducători de seminarii, şefi de lucrări şi alţii. E un fel de jurnalism universitar. Am prezentat la examen o teză intitulată *Monografie sociologică*.

La sfârşitul examenului, nu mi-a fost trecută nota pe carnetul de studii. Conform recentelor dispoziţii, pentru examenul de sociologie trebuia să treci şi o probă practică. Trebuia în timpul verii să lucrezi la monografia unui sat ori a unui oraş românesc. Trebuia să mă înscriu în echipele regale şi să lucrez pe teren. Scopul acestor echipe era unul nu atât ştiinţific, cât mai degrabă politic. Regele voia să recupereze astfel studenţii înregimentaţi în Garda de Fier, care-şi petreceau vacanţele de vară în tabere de muncă din diverse regiuni. Profesorul Gusti fusese însărcinat cu înregimentarea studenţilor în echipele regale. Munca se făcea la faţa locului, la ţară, pentru a face monografii sociologice. Ni s-a explicat:

– Veţi petrece două luni într-un sat. Institutul de Sociologie vă va întreţine. Echipele sunt compuse din studenţi de la toate facultăţile: medicină, agronomie, drept, agricultură, teologie, arte menajere, educaţie fizică. Fiecare student lucrează în specialitatea sa. Cercetările sunt centralizate la Institutul Naţional de Sociologie. Se poate alege ce sat vă convine. E o listă completă. Sunt sate la mare, la câmpie, de graniţă, în centrul ţării. La alegere. Plecarea trebuie să aibă loc în vreo zece zile.

Eram în culmea fericirii, încântat. Nu sperasem niciodată la un asemenea chilipir. La un astfel de cadou, mai cu seamă în acest moment dificil şi crud pentru mine. Să am posibilitatea să plec două luni în vacanţă într-un loc la alegerea mea. Să scriu aici poezii, să studiez şi să citesc în voie.

Harta României se deschide în faţa ochilor mei ca un album încântător. Văd munţii, marea, dealurile pline de soare. Râurile, câmpiile. Toate aceste frumuseţi vor fi ale mele. Îmi vor aparţine. Iubesc pământul ţării mele ca pe propriul meu trup. Nu-l cunosc în totalitatea sa. Dar ştiu că la venirea mea pe lume, în 1916, când România era în război, am suferit tot felul de restricţii, de lapte, de zahăr, de haine. Mi se spunea că laptele, zahărul şi hainele de care eram privat erau trimise soldaţilor ce luptau pentru independenţa şi integritatea României. Ştiu că am suferit de frig, de foame şi tot felul de privaţiuni pentru a-mi da hrana şi hainele mele soldaţilor care luptau pe front. Am contribuit, efectiv, de

la naşterea mea, la crearea marelui regat al României liber şi independent. Acest regat îmi aparţinea. Era şi al meu, deoarece am participat la crearea sa.

Astăzi aveam ocazia să cunosc alte locuri din patria mea. Închizând ochii, văd Dobrogea scăldată de mare, văd Maramureşul, ţinutul pădurilor verzi şi bisericilor de lemn. Văd Basarabia cu livezile ei la fel de bogate ca cele ale Californiei. Văd frumoasa Bucovină... Pot să merg în această vară în oricare dintre aceste regiuni. E un dar al cerului.

Deodată, îmi amintesc de un vis mai de demult al meu: să văd un pământ unde se cultivă viţa de vie. Să intru într-o vie. În visul meu, pământul unde creşte vie este egal în frumuseţe, în bogăţie şi în măreţie cu Raiul. De altfel, în visul meu, via şi Raiul sunt strâns legate. Când Adam şi Eva au fost expulzaţi din Rai, îşi vor acoperi goliciunea lor cu frunze de viţă. Via este, aşadar, o plantă, un arbust paradisiac. Creşte în Rai.

Prima plantaţie pe care Noe a făcut-o pe pământ după potop a fost via. Este „primul viticultor al umanităţii". Pământul făgăduit lui Moise, ţara Canaanului, e acoperit de vii. Palestina, pământul sfânt, unde S-a născut Hristos, este o ţară a viilor. Hristos Însuşi a spus „Eu sunt viţa..."[1]

La biserică, un ciorchine de strugure este gravat pe Sfântul Potir. Via şi boabele sale se află pe veşmintele preoţeşti. În timpul sfintei slujbe, produsul viei, vinul, se preface în sângele lui Hristos. La fiecare Liturghie.

Am visat întotdeauna să văd îndeaproape, să pun piciorul pe un pământ unde se cultivă via, cu aceeaşi ardoare cu care visez să intru în Rai. În munţii noştri nu creşte via. Toamna se aduc struguri, în mici cantităţi, de departe, din Ţara de Jos. Tata aducea de fiecare dată doi ori trei ciorchini de strugure pentru cinci copii. Îi împărţeam. Fiecare lua câteva boabe. Să mănânci un ciorchine întreg mi se părea de neînchipuit. La şcoală, la liceul militar, ni se dădeau, cu adevărat, struguri, dar la fel de puţini ca acasă de fiecare dată. Împărţeam ciorchinele între mai mulţi elevi. La Bucureşti aş fi putut să merg la hală şi să cumpăr unul sau două kilograme de struguri, pe care să le mănânc cu gura plină. Dar n-am

[1] Ioan 15, 1.

făcut aceasta niciodată. Nu ştiu de ce. Acum pot să-mi realizez visul: să merg într-o regiune viticolă, să intru într-o vie, să rup ciorchini de struguri şi să-i duc la gură...

– V-aţi hotărât unde să mergeţi?, a întrebat secretarul echipelor regale de la facultate.

– Aş vrea să merg într-o regiune viticolă, am răspuns. Nu contează în care dintre ele. La Cotnari, la Odobeşti, la Nicoreşti sau la Panciu.

Recit numele localităţilor devenite celebre pentru viile lor. Localităţi care în România sunt la fel de vestite ca Bordeaux, Bourgogne ori Champagne.

Secretarul consultă lista sa. Spune:

– Îmi pare rău, dar nu mai sunt locuri pentru sociologi în nici una dintre aceste localităţi; s-au ocupat toate.

Caută alte locuri în regiunile viticole, localităţi secundare, dar toate locurile au fost luate şi aici. Nu e nici unul vacant.

– În aceste localităţi, dacă mai sunt locuri, acestea sunt rezervate studenţilor de la medicină veterinară şi de la horticultură. Alegeţi, aşadar, dintre regiunile neviticole. Sunt sute de sate de regiuni încântătoare.

– Aş vrea să merg într-o regiune unde sunt vii, am răspuns. Am visat la asta întotdeauna.

– Ar mai fi un loc liber la Buciumeni, în apropiere de Nicoreşti, dar e pentru un student la educaţie fizică.

– E un loc liber pentru un student la educaţie fizică?, am spus. Eu nu sunt student la Institutul de Educaţie Fizică, dar sunt comandant-străjer. Sunt comandant al Străjilor regale. Am diplomă de comandant.

– Sunteţi comandant-străjer?, a exclamat secretarul. Minunat! Avem nevoie de vreo cincizeci de comandanţi-străjeri pentru a se ocupa de tineretul satului unde operează echipele regale. Căutăm peste tot comandanţi-străjeri. Am dat chiar anunţuri la ziar, dar e greu să aflăm. Comandanţii-străjeri sunt rari. Acceptaţi, aşadar, să mergeţi la Buciumeni pentru a organiza tineretul satului? Localitatea e una de vis şi viile din Buciumeni sunt renumite. În cele mai vechi cronici ale Moldovei se vorbeşte despre viile din Buciumeni. Vă înscriu comandant-străjer în echipa regală de la Buciumeni. Pregătiţi-vă de plecare. În vreo opt zile veţi porni la drum.

Sunt foarte fericit să plec. Îmi cumpăr hârtie, creioane, cerneală şi tocuri. Se scrie mai bine la ţară decât la oraş. Şi mai mult. De ceva vreme nu sunt satisfăcut de munca mea. Producţia mea literară e una lâncedă. Mai ales de când am dificultăţi legate de cazarea în Bucureşti.

În aceeaşi zi aflu că Buciumeni, satul în care voi petrece două luni, este o localitate celebră în istoria literaturii. Nu ştiam.

Doi poeţi români, studiaţi în şcoală, menţionaţi în toate manualele didactice, ale căror poezii sunt recitate la serbările şcolare, poeţii Ştefan Iosif şi Dimitrie Anghel, au trăit la Buciumeni.

Cei doi poeţi celebri au semnat cea mai mare parte a poeziilor lor împreună. Numele lor sunt legate unul de altul precum cele ale lui Castor şi Pollux, Dioscuri. Se vorbeşte întotdeauna de Iosif şi Anghel ca şi cum ar fi vorba de un singur poet.

Ştefan Iosif s-a îndrăgostit într-o zi de o frumoasă cultivatoare de viţă-de-vie din Buciumeni, pe nume Natalia Negru. Se vor căsători. Iosif l-a invitat pe prietenul său Anghel la Buciumeni pentru a lucra împreună, la fel ca în trecut. Pentru a scrie poezii.

De cum Natalia Negru l-a văzut pe poetul Dimitrie Anghel, s-a îndrăgostit de el. A fost o dragoste fulgerătoare. A uitat că abia se căsătorise cu celălalt poet, cu Ştefan Iosif. Frumoasa viticultoare l-a părăsit pe Iosif, a divorţat şi s-a căsătorit cu Anghel.

Cei doi poeţi vor muri amândoi tragic, la puţină vreme după despărţirea lor. Cauza morţii lor tragice a fost, se spune, frumoasa podgoreancă Natalia Negru, care trăia şi acum la Buciumeni. Are cea mai frumoasă podgorie.

Sunt tulburat la gândul că o voi întâlni pe această femeie din a cărei pricină au murit doi poeţi. Şi, în consecinţă, nu mai visez la struguri cu aceeaşi ardoare. Mă înspăimânt la gândul că strugurii de Buciumeni au gustul sângelui celor doi poeţi.

5

Vara anului 1937 s-a încheiat. Mă aflu la Buciumeni de două luni. E un sat frumos şi bogat de viticultori. Am petrecut aici întreaga vară. Misiunea echipei regale de studenţi s-a încheiat. Mâine vom părăsi Buciumeniul. Când am sosit aici, nu ne cunoşteam. În scurt timp am devenit prieteni între noi, dar şi cu oamenii din

sat. Ne era greu să ne despărţim. Şi nu ne vom mai întâlni poate niciodată.

Merg la Natalia Negru pentru a-mi lua rămas bun. Mă primeşte în frumoasa ei casă albă construită în mijlocul viilor şi pomilor fructiferi, pe vârful unui deal. Natalia Negru e o doamnă de o anumită vârstă, destul de corpolentă, brunetă, fără nici un fir de păr alb. Ochii ei mari sunt foarte frumoşi. E îmbrăcată în negru. Doliul îi stă bine. E ca o eroină a unei tragedii antice pe o scenă de teatru. Uitându-mă la ea, fără să vreau mă gândesc la Medeea.

Doamna Natalia Negru nu vorbeşte niciodată de Iosif şi de Anghel. Cei doi soţi succesivi ai ei, morţi atât de tragic. După drama pe care a provocat-o şi care s-a petrecut aici, în această casă din mijlocul viei, soldată cu moartea celor doi poeţi, Natalia Negru a început să scrie şi ea poezii. Îmi oferă un volum din poemele sale cu dedicaţie. Poeziile ei sunt imitaţii după cele ale răposaţilor săi soţi, poeţii Iosif şi Anghel...

Vizita odată încheiată, mă întorc la mine să-mi fac valiza.

Suntem găzduiţi în sat la un localnic. Luăm masa însă la şcoală, în comun.

Curtea casei unde stau e plină de copii. Mă aşteaptă. Sunt mai mult de o sută. De la cei mai mici, care abia pot să meargă, la copii mari, băieţi şi fete, care sunt la liceu. Nimeni nu i-a obligat să vină. Dar sunt la mine de la răsăritul soarelui până la căderea nopţii. Aşteaptă să vin în mijlocul lor. Timp de şaizeci de zile am fost împreună nedespărţiţi, mă urmează peste tot. N-am făcut nici un singur pas pe uliţă fără să fiu escortat de o ceată de copii. S-au ataşat de mine, mă urmează precum puii de găină. Cu timpul, m-am ataşat şi eu, la rându-mi, de ei.

În această vară am fost pentru prima oară fericit, cu adevărat fericit. Aceasta înseamnă să fii liber. Am respirat libertatea până-n străfundul sufletului meu. Cu ochii, cu nările, cu toţi porii fiinţei mele. Copiii, la rându-le, erau la fel de fericiţi. Nu ştiam că poţi să fii atât de fericit trăind doar alături de copii, împărtăşind universul lor şi complet separat de lumea celor mari.

Am trăit întotdeauna în lumea poeziei – la fel ca şi copiii – complet desprins de lumea celor mari. Am îndurat în permanenţă, fără să mă revolt, disciplina liceului militar şi regulile cele mai

stricte pentru că cei care ni le impuneau aparţineau unui univers care îmi era complet străin, care nu mă privea.

„Când eram copil acceptam totul fără să replic, inclusiv neghiobiile oamenilor mari. Ei trăiau într-o altă lume care nu mă atingea cu ceva."[1]

Hristos ştia aceasta şi El trăia pentru o altă lume: cea cerească. Nedreptăţile şi chiar condamnarea Lui la moarte de oamenii de aici le-a acceptat. Nu erau legile lumii Sale. Împărăţia Lui era mai frumoasă. Era de altundeva. Raiul e ca universul copiilor. Din această cauză se spune: „Lăsaţi copiii să vină la Mine şi nu-i opriţi, căci a unora ca aceştia este Împărăţia lui Dumnezeu!"[2]

Încă din prima zi, copiii din Buciumeni s-au adunat în număr mare, cu interes şi plini de curiozitate. M-au examinat, fără să se ruşineze de mine, din cap până-n picioare. Pe toate părţile, cu ochi mari, miraţi, cum doar cei ai copiilor pot să fie.

Le-am spus că sunt poet. Una ca asta i-a intrigat enorm. E ceva în cuvântul *poet* misterios şi magic. Mi-au cerut imediat să le spun poezii. Le-am recitat, aşadar, poeme de Iosif şi Anghel. Erau miraţi că ştiu atâtea poezii pe dinafară. Le-am spus că puteau să înveţe şi ei multe poezii la fel ca mine dacă voiau. Le-am dat poeziile lui Iosif şi Anghel. Fiecare copil a ales o altă poezie ca să o înveţe pe dinafară. I-am sfătuit pe cei mici să înveţe poeziile scurte, şi pe cei mari, poeziile lungi.

Într-o săptămână, toate poeziile lui Iosif şi Anghel au fost învăţate pe de rost. Fiecare copil din Buciumeni putea să recite, fără greşeli, una ori mai multe poezii ale „consătenilor" lor. După o săptămână, publicasem, astfel, operele complete ale lui Iosif şi Anghel în ediţie orală. O ediţie integrală, unde poeziile celor doi poeţi, în loc să fie imprimate pe hârtie, cu caractere tipografice, au fost imprimate, gravate în memoria şi în inimile copiilor din Buciumeni. Era o frumoasă ediţie poetică. Sunt foarte mândru de munca mea. *Iliada* şi *Odiseea* au fost şi ele publicate mai întâi în ediţie orală, la fel ca a noastră. Recitând poeziile lui Iosif şi Anghel, copiii din Buciumeni şi-au înfrumuseţat satul lor. Am plantat flori de-a lungul drumului în faţa fiecărei case, în jurul fântânilor, în jurul copacilor şi pe terenurile virane. Acum sunt flori

[1] T.S. Eliot, *The Family Reunion*.
[2] V. *Marcu* 10, 14.

peste tot. Satul a devenit o grădină. Cei mari au fost antrenaţi rapid în jocul nostru. Vor aduce plante, rădăcini, ne vor da sfaturi, ajutându-ne cât au putut de bine.

Cu o săptămână înainte de plecarea noastră, am înălţat o cruce de stejar masiv de trei metri înălţime la intrarea în sat. Am pus aici o inscripţie: „Această cruce a fost înălţată de Virgil Gheorghiu şi de copiii din Buciumeni în vara anului 1937".

Acum mă pregătesc să părăsesc Buciumenii. Zilele de dinaintea plecării sunt diferite. Copiii, din zori de zi, se adună în curtea casei unde locuiesc şi aşteaptă. Ca mai înainte. Dar de data aceasta sunt gravi şi tăcuţi. Se apropie de ferestre şi se uită înăuntru. S-au adunat în jurul casei mele ca pentru un priveghi, aşa cum se veghează în faţa casei unui mort înainte de înmormântare, căci eu plec. Şi „a pleca e a muri puţin", după cum a spus un poet francez[1].

Vizita de rămas bun la Natalia Negru s-a încheiat. Mă întorc la mine. Mi-ar plăcea să-i ocolesc pe copii, să nu le vorbesc despre plecare. Dar ei sunt cu toţii acolo, în faţa şi în spatele porţii, în curte. Mă aşteaptă.

Observ la ei o schimbare. Ceva s-a întâmplat. De cum intru în curte, îi simt încordaţi şi nervoşi. Trupurile lor freamătă precum trupurile cailor de cursă înainte de semnalul de plecare. Unul dintre băieţi nu se mai stăpâneşte, iese din grupul celorlalţi şi aleargă spre mine. Nu merge încă la şcoală, căci e prea mic. Se lipeşte de picioarele mele şi-mi strânge genunchii cu amândouă mâinile.

– Nu pleci, nu-i aşa? Rămâi cu noi!

Toţi copiii mă străpung cu privirile aşteptând confirmarea mea.

– Plec, am spus. Ştiţi că vreau să ajung un mare poet. Trebuie să merg în capitală ca să-mi continui calea mea...

– Rămâi cu noi... Poţi să rămâi în sat, a spus din nou copilul ce-mi strângea genunchii, ca şi când ar fi vrut să mă împiedice să plec. O să te însori cu Maria Diastema. Vrea. Ea ne-a spus. O să stai în casa ei. E o casă mare. Poţi să scrii multe poezii. Şi trimiţi poeziile la Bucureşti prin poştă. Aşa că o să fii mereu cu noi. Vrei să te însori cu Diastema? Spune da, te rugăm!

M-am înroşit până-n vârful urechilor. Maria Diastema e o liceană din Buciumeni. Fiica unui mare viticultor. S-a amestecat toa-

[1] Edmond Haraucourt, *Rondel de l'Adieu*.

tă vara printre copii şi a participat la jocurile noastre. Are strungăreaţă, „dinţi ai fericirii". Din această cauză i-am spus Diastema. Astăzi, toţi oamenii din sat îi spun aşa, chiar şi părinţii. Diastema înseamnă dinţi depărtaţi, dar e un cuvânt care te face să te gândeşti la diademe şi la coroane.

– Vrei să rămâi în sat cu noi?, m-a rugat băieţelul. Diastema o să fie soţia ta. Are o casă frumoasă şi o vie mare. Poţi să scrii multe poezii în casa Diastemei. Vrei să te însori cu ea? Spune că vrei, spune da!

Mă smulg uşor din strânsoarea băiatului şi intru în casă. Împart o cameră cu un student la agronomie. Îşi face valizele, căci plecarea are loc mâine la orele opt. Un autobuz special va veni după noi. Agronomul îşi dă seama că am faţa roşie şi sunt tulburat. Mă întreabă:

– Ce-ai păţit? Mi se pare că ai plâns. Ai ochii umflaţi. Eşti trist că plecăm de la Buciumeni?

Nu pot să-i dezvălui complotul copiilor care au hotărât să mă însoare cu Diastema ca să mă ţină în sat. Secretul e mult prea frumos, prea mare. E un complot sublim ce nu poate fi divulgat. Niciodată.

– Nu, spun. Nu e nimic grav, dar sunt trist, într-adevăr. Toată viaţa mea am visat să merg într-o vie şi să mănânc struguri. Sunt aici de şaizeci de zile la vie. Totul împrejurul meu – doar vii, cât vezi cu ochii. Mi-am împlinit visul, dar părăsesc viile fără să fi gustat un bob de strugure. Şi trebuie să părăsesc via înainte de culeş. Înainte ca strugurii să fie copţi.

Simt ochii mei gata să izbucnească în lacrimi. Mari precum boabele de struguri copţi. Dar sunt prea mare ca să plâng.

6

Vara anului 1937 a trecut repede. Aşa cum se întâmplă cu toate anotimpurile frumoase. Mi se pare că n-a durat decât câteva zile.

Iată-mă înapoi la Bucureşti. Caut o locuinţă – pentru a o schimba, dacă pot spune aşa. Am mers pe strada Pictor Grigorescu ca să văd dacă unde locuiam odată căminul s-a deschis. Nu s-a deschis. Regret, căci sunt legat de această stradă care se află chiar în spatele palatului regal. Un capăt al străzii dă în Grădina Cişmigiu

şi celălalt capăt în Calea Victoriei, aproape vizavi de Athénée Palace, un mare hotel din Bucureşti.

Pe aceeaşi stradă e un alt cămin studenţesc, nu departe de cel în care am locuit. E o fundaţie privată. Un cămin elegant, pentru douăzeci de studenţi, ce trăiesc aici ca într-o pensiune familială.

Am intrat în cămin. La întâmplare...

Directorul însuşi mă întâmpină. E un fost profesor. E înalt, slab, cu părul cărunt. Îmbrăcat într-un costum cu vestă pe dedesubt foarte strict. Mă invită să-l urmez în biroul său. Cu mobilă frumoasă şi covor oriental, tablouri şi o bibliotecă de mahon cu cărţi legate.

– Am locuit la căminul oraşului Braşov, am spus. Am venit să văd dacă s-a deschis. Sunt student la filosofie şi am fost într-un sat din Moldova cu echipele regale. Acum m-am întors şi caut un loc liber la un cămin.

– Picaţi prost. La noi nu e niciodată un loc liber, a spus directorul. Studenţii care sunt primiţi în căminul nostru rămân până la sfârşitul studiilor. Unii dintre ei nu-l părăsesc nici chiar după această dată. Rămân aici, pe motivul că-şi pregătesc doctoratul ori un examen de specializare.

După ce mi-a adus la cunoştinţă că nu exista, din păcate, vreun loc liber în căminul său, directorul îmi pune tot felul de întrebări. Îi răspund că scriu poezii, cu toate că nu sunt Alfred de Vigny. Am renunţat însă la cariera militară pentru a mă consacra pe de-a-ntregul acestei vocaţii. Mă întreabă la ce revistă colaborez. Scot din buzunar *Viaţa literară,* arătându-i „Scrisoare către tatăl meu", cât şi un vraf de reviste la care am colaborat şi pe care le aveam în valiză. În fine, cartea mea *Viaţa de toate zilele a poetului*.

– Veniţi de la gară?, m-a întrebat el. N-aveţi, aşadar, nici un adăpost unde să dormiţi la noapte. Îmi pare rău pentru dumneavoastră. Dar n-aţi bătut la uşa care trebuie, căci la noi primirea e nespus de grea. E chiar o întreagă poveste: orice cerere este supusă consiliului de administraţie care se reuneşte de două ori pe an, iar studenţii care au fericirea de a fi admişi trebuie să aştepte până ce se eliberează un loc. Între primirea cererii şi primirea efectivă trece aproape un an.

Tocmai doream să mă retrag. Directorul recitează poezia mea. Apoi îmi dă revista.

– Poezia pe care aţi scris-o tatălui dumneavoastră e nespus de frumoasă. Trebuie să fie foarte mândru de dumneavoastră, nu-i aşa?

Am roşit.

– Sunt atât de mişcat de această poezie, că vă păstrez la cămin, a spus pe neaşteptate directorul. O să rămâneţi aici câteva zile, pe răspunderea mea. Am să prezint chiar mâine cererea dumneavoastră de primire membrilor consiliului de administraţie. Mă duc eu la ei acasă ca să stau de vorbă, căci următoarea întâlnire prevăzută o să aibă loc doar peste patru luni. Dacă vor fi de acord cu cererea dumneavoastră – şi voi face tot posibilul pentru asta –, o să rămâneţi. E o intervenţie excepţională ceea ce fac. Şi nu ezit să fac aceasta, căci daţi dovadă de sentimente nespus de nobile faţă de tatăl dumneavoastră. Sunteţi un fiu exemplar. Foarte frumos!

Sunt, aşadar, primit la cămin! Directorul însuşi mă conduce pentru a-mi arăta camera. Sunt în culmea fericirii.

Câteva zile mai târziu, directorul mă anunţă că sunt definitiv primit în cămin. E nespus de fericit de această hotărâre pe care a reuşit să o obţină.

Directorul este un domn îngrijit. Stă drept. Aproape perpendicular. Ca un brad. Dar e agitat, are un tic nervos. Foarte dezagreabil să vezi aceasta. Din când în când îşi vâră mâna dreaptă în buzunarul vestei sale. Pare că vrea să caute înfrigurat ceva, apoi îşi retrage brusc mâna, ca şi cum fundul buzunarului i-ar fi fript degetele. Şi pe chipul lui apare o grimasă de durere şi de spaimă. Aceasta durează câteva clipe. Îşi recapătă apoi, puţin câte puţin, calmul. În curând, o ia de la capăt. Îşi vâră din nou degetele în buzunarul stâng al vestei, ca să le scoată la fel de repede, cu aceeaşi grimasă de durere.

M-am gândit că ar putea fi vorba de o boală. E la pensie, e bătrân, iar când eşti bătrân suferi mereu de o boală sau de alta.

Am aflat mai târziu că directorul are un fiu de vreo 30 de ani care trăieşte alături de noi la cămin. Fiul doarme toată ziua. Seara iese şi îşi petrece toate nopţile în cabarete şi tripouri. În zori de zi, se întoarce beat. În câteva rânduri s-a întors noaptea ca să-i ceară bani tatălui său. Atunci e o dramă. Căci dacă tatăl lui nu-i dă banii ceruţi, e luat la bătaie şi torturat până cedează. Directorul

nu ţipă niciodată în timp ce fiul său îl torturează pentru a nu atrage atenţia studenţilor ce locuiesc pe acelaşi palier. Suferă martiriul în tăcere. Cu stoicism. Nu face nici o plângere împotriva fiului său de teama scandalului. Căci dacă din întâmplare consiliul de administraţie ar afla despre ceea ce se petrece în cămin, tatăl şi fiul ar trebui imediat daţi afară. Ultima oară, acest fiu ticălos, neprimind banii ceruţi, l-a torturat pe tatăl său vreme de mai multe ceasuri şi, la sfârşit, i-a smuls ceasul de aur cu lanţul pe care îl purta la vestă. Era un ceas la care directorul ţinea ca la ochii din cap. Îl avea de la bunicul său şi de la tatăl său, care îl purtaseră ei înşişi până la moarte.

De a doua zi, directorul, bolnav, a zăcut la pat mai multe zile. Apoi şi-a reluat lucrul, dar nu mai era ca înainte. Îmbătrânise subit, fiind aproape de nerecunoscut. Şi căpătase un tic nervos: îşi căuta fără încetare ceasul. Neaflându-l, îşi amintea de această scenă abominabilă, cum fiul lui, maltratându-l şi lăsându-l mai mult mort decât viu, pe podea, plecase cu ceasul său ca să se tăvălească în dezmăţurile lui obişnuite.

Înţelegeam acum de ce acest om iubea atât de mult poezia scrisă pentru tatăl meu. În ochii lui reprezentam chipul fiului ideal. Un fiu ce-l iubeşte pe tatăl său, care nu-l loveşte până la leşin şi care nu-l fură. Fiu de care nu avea parte.

De când stau la cămin, directorul cumpără toate revistele literare. După ce le-a citit, mi le împrumută şi discutăm împreună despre cele citite. Dar ghicesc că ceea ce doreşte cel mai mult e să afle în reviste noi poezii în care vorbesc cu dragoste de tatăl meu.

Datorită acestei prietenii pe care directorul căminului mi-o arată, ar trebui să mă simt nespus de bine în această locuinţă primitoare. Dar se produce contrariul. Drama acestui om care este bătut, furat, persecutat de un fiu denaturat mă apasă şi mă face nefericit. Mi se pare exagerat. Se vorbeşte mult despre iritabilitatea şi hipersensibilitatea poeţilor. Dar poetul nu vede niciodată nedreptatea acolo unde nu există. Fiecare infracţiune faţă de frumuseţea morală îl scandalizează pe poet şi-l îndurerează, căci el o percepe ca o injurie faţă de frumuseţea cosmică şi armonia universală[1].

[1] Citat din memorie, după Charles Baudelaire, *Notes nouvelles sur Edgar Poe*.

Am încă un motiv să fiu mâhnit. Cerul de deasupra Bucureştiului e ca o cupolă cenuşie de plumb. Ca într-o poezie de Bacovia:

Şi toamna şi iarna
Coboară – amândouă;
Şi plouă, şi ninge –
Şi ninge, şi plouă.

În această toamnă a anului 1937, atmosfera Bucureştiului este apăsătoare, copleşitoare. Ca şi cum cupola de plumb a cerului ar apăsa pe creştetele noastre. Ca şi cum ar exista o ameninţare în văzduh, nu se ştie care anume, dar gravă, iminentă. Toţi sunt conştienţi că ceva cumplit, ireparabil, e pe cale de a se pregăti, ca să se abată asupra oraşului, asupra României, asupra Europei întregi.

În câteva rânduri am avut impresia că vântul care bate dinspre Răsărit aducea cu el ceva asemănător mirosului de sânge. Nu este ceva ieşit din comun şi nu e decât o imagine: în ţara *sovietelor*, Stalin fără întrerupere înmulţeşte epurările. Asasinează zi şi noapte cu zecile de mii, îşi înmulţeşte tovarăşii de crimă, complicii, coautorii milioanelor de crime care au început să aibă loc în octombrie 1917, şi care n-au încetat de a fi comise de atunci şi până acum. Nici măcar pentru o singură zi.

Poţi vedea, în ziare, afişată la chioşcurile de pe Calea Victoriei, fotografia negusului cu pelerina lui neagră, asemenea unei păsări malefice, care zboară din capitală în capitală, cerând un ajutor oarecare pentru a-şi salva regatul invadat de italieni. Fotografia negusului e ca un drapel negru al deznădejdii ce flutură aproape peste tot. E un semn al nefericirii, o presimţire a calamităţilor...

Radioul vorbeşte zile întregi despre masacrele războiului civil din Spania. Călugăriţe violate, mănăstiri incendiate, biserici profanate. Acolo, Armata Roşie luptă pentru instaurarea unei benefice dictaturi sovietice spaniole. Ca în Rusia. Trupele antisovietice luptă şi ele cu aceeaşi încrâncenare. Sfârşitul războiului din Spania va aduce fie o dictatură sovietică, fie o dictatură antisovietică, dar fără dubii o dictatură, căci Europa şi lumea au intrat în era dictaturilor.

Dar există mai mult decât faptele concrete. Sunt presimţirile. Semnele premergătoare ce apar înaintea marilor catastrofe. Cataclismele, cutremurele de pământ, potopul, dispariţia oraşelor în-

ghiţite de pământ ori valurile mării sunt întotdeauna precedate de semne. Tot felul de semne. Cocoşi care cântă noaptea la ore neobişnuite. Furnici care ies din muşuroaiele lor, şobolani care fug din beciuri şi se refugiază pe câmp, nori de insecte care se năpustesc asupra oraşelor. Dacă aceste semne au loc, nenorocirea este aproape, ori calamităţi precum cele care s-au produs asupra Sodomei şi Gomorei, unde au căzut ploaie şi pucioasă, sau seismul care a distrus San Francisco şi Lisabona, ori dezastrul universal ce se va produce la sfârşitul lumii şi care ne-a fost vestit în Apocalipsa...

Semne asemănătoare au apărut la Bucureşti la sfârşitul acestui an 1937. Semne care nu înşală. Se ştie că lupii trăiesc şi vânează singuri. Dacă lupii se adună în haite, aceasta înseamnă că vor ataca. Staulele vor fi devastate, turmele decimate, satele vor trăi sub teroare şi drumeţii vor fi devoraţi.

La Bucureşti, partidele politice s-au constituit într-o haită. Exact ca lupii. E un semn că se apropie catastrofa. Căci partidele politice sunt mai rele decât lupii. Ele se sfâşie şi se devorează între ele. În timpul campaniilor electorale se înfruntă cu cuţite şi arme. Campaniile electorale se soldează cu morţi, mutilaţi, văduve şi orfani. E o calamitate publică.

Or, la 25 noiembrie 1937, partidele politice din România s-au asociat într-o singură haită, la fel ca lupii. Au făcut alianţe. Au semnat un pact de neagresiune. E un act contra naturii. Mieii nu se pot alia cu lupii şi şacalii. Găinile şi porumbeii nu se pot alia cu vulturii şi păsările de pradă. Nu e în ordinea lucrurilor. Dacă aceasta se întâmplă e vorba de presimţirea unei mari răsturnări ca la sfârşitul lumii.

Şi este ceea ce s-a produs de curând la Bucureşti. Partidele democratice au făcut alianţe cu partide totalitare şi cu adepţii dictaturilor. Iuliu Maniu, liderul democraţilor, s-a fotografiat mână în mână, într-o staţiune de sporturi de iarnă, aproape de Predeal, cu Corneliu Zelea Codreanu, căpitanul Gărzii de Fier. Partidele politice ale evreilor autohtoni ale doctorului Willy Filderman, partidul evreilor non-autohtoni, al lui Teodor Fischer, cât şi celelalte organizaţii evreieşti s-au coalizat cu partidele politice antisemite.

Partidele maghiare antiromâneşti s-au aliat cu partidele româneşti antimaghiare.

Toate aceste alianţe sunt contra naturii. Sunt prevestiri rele.

Poeziile pe care le compun acum sunt impregnate de spaima ce domneşte peste tot. Seara, când contemplu luna, ea îmi evocă o cască a unui jandarm inamic care mă pândeşte în spatele colinei şi mă urmăreşte... Îi scriu o poezie tatălui meu, spunându-i că dacă se declanşează catastrofa am să-mi las trupul pe câmpul de luptă în mâinile duşmanilor, iar sufletul ca o turturea care geme, speriată de gloanţe, se va întoarce la porumbar, la casa parohială, acasă.

Pe 20 decembrie 1937 au avut loc alegerile legislative. Marile partide politice, care conduc ţara de la Independenţă, au ajuns în minoritate. Nu mai pot forma guvernul ca în trecut. Marele învingător al alegerilor este Corneliu Zelea Codreanu, căpitanul Gărzii de Fier. Programul lui e simplu: partidul unic şi dictatura. Regatul României Mari e nespus de tânăr. Are 19 ani. Cu doi ani mai puţin decât mine. Poporul nostru nu s-a obişnuit cu o organizare democratică. Am trăit vreme de veacuri şi veacuri sub ocupaţie străină. Guvernul, la noi, a făcut întotdeauna treburile invadatorului străin, niciodată pe cele ale poporului. Un ministru este reprezentantul ocupantului. De aceea se spune în derădere: „La mormântul unui ministru doar măgarii vin să plângă."

Cea mai mare parte a partidelor politice sunt alcătuite din foşti demnitari ai Imperiului Otoman, care au ocupat ţara vreme de cinci veacuri. După Independenţă, aceşti demnitari ai turcilor şi-au schimbat doar hainele şi titlul şi au continuat să diriguiască poporul la fel ca mai înainte. În loc să mai fie caimacami, viziri ori agi, au devenit miniştri, deputaţi, prefecţi. În loc să mai poarte caftan, turban, fes şi papuci, se îmbracă în frac, joben şi redingotă. Dar metodele de guvernare au rămas fundamental aceleaşi. Neschimbate. Partidele politice de la noi sunt societăţi anonime, pentru exploatarea votului universal în beneficiul acţionarilor. Votul universal este exploatat aşa cum este exploatată o mină de aur ori un teren petrolifer.

La câteva zile după sărbătorile de Crăciun, pe 29 decembrie 1937, regele l-a însărcinat pe poetul Octavian Goga să alcătuiască noul guvern. Sunt în culmea fericirii: un mare poet va deveni prim-ministru. Un poet va conduce ţara. Un poet va guverna România.

Fiecare român cunoaşte pe de rost cel puţin o poezie a poetului Octavian Goga. Iubeşte cu pasiune România. Cântă patria în

toate poeziile sale. România este iubita sa. Şi iată că el a devenit prim-ministrul ei.

Octavian Goga e poet la fel ca mine, e fratele meu mai mare şi camaradul meu. S-a născut, la fel ca mine, într-o casă parohială, la Răşinari, în Transilvania, unul dintre cele mai frumoase sate ale României. Tatăl său era preot aici. Cea mai mare parte a strămoşilor săi au fost preoţi şi învăţători în frumoasele sate ale Transilvaniei. La fel cum ai mei au fost în Moldova. Octavian Goga a avut parte de închisoare, exil, surghiun şi persecuţie, luptând pentru independenţa şi integritatea României.

Platon, în *Republica*, îi exclude pe poeţi de la guvernare. Lui îi e teamă de poeţi, căci aceştia pot să înflăcăreze mulţimile. Poeţii sunt concurenţi periculoşi pentru politicieni. În consecinţă, Platon îi va exclude din treburile publice[1]. Dar alţi filosofi ştiu că tot ceea ce oamenii politici au făcut mai important a fost în clipele în care ei au fost inspiraţi precum poeţii[2].

În această noapte, zăpada a căzut din abundenţă peste Bucureşti. Capitala României e îmbrăcată în întregime în alb ca într-o manta de hermină pentru a sărbători punerea unui poet în fruntea ţării. Palatul regal – aşezat în apropierea căminului meu – este iluminat pentru primirea poetului care va conduce ţara.

La întoarcerea la cămin dau de un bilet pe patul meu. Directorul mă invită să stăm de vorbă de urgenţă. E foarte târziu şi nu îndrăznesc să mă duc la el la o astfel de oră. A doua zi, a venit să mă trezească el însuşi foarte devreme.

– N-aţi găsit biletul meu?, m-a întrebat el. V-am lăsat ceva scris pe patul dumneavoastră, rugându-vă să stăm de vorbă imediat.

– M-am întors foarte târziu, am spus. N-am îndrăznit să vă deranjez...

– Trebuia să veniţi la orice oră. E vorba de ceva grav. Nespus de grav. De ce v-aţi întors atât de târziu?

– Am ieşit cu nişte poeţi tineri. Am vrut să ne bucurăm împreună de venirea unui poet în fruntea ţării.

– Chiar despre poezie vreau să vă vorbesc. Nu e vorba de poezia lui Octavian Goga, ci de poeziile dumneavoastră. Vă aştept

[1] Platon, *Republica*, 10.

[2] Protagoras, 320 a.

la mine în birou. Situaţia e foarte serioasă. Trebuie luate măsuri urgente. Imediat.

– Despre ce e vorba?, am întrebat speriat.

– E vorba de poeziile dumneavoastră, a spus directorul, de viaţa dumneavoastră de poet. De viitorul dumneavoastră literar. Sunteţi ameninţat. Sunteţi în primejdie. Îmbrăcaţi-vă repede şi veniţi la mine la birou.

7

După câteva minute, mă aflam în biroul directorului. Mă aştepta. E extrem de iritat. Are un dosar deschis pe biroul său.

– Împotriva dumneavoastră s-a declanşat o campanie abjectă, a spus el. O campanie de distrugere, ce tinde să vă anihileze. Să vă suprime complet. Sunteţi în pericol. Duşmanii s-au năpustit asupra dumneavoastră precum lupii înfometaţi. Cu îndârjire. Ca să vă devoreze. Sunteţi foarte tânăr, sunteţi singur, nu aveţi pe nimeni să vă apere şi să vă sfătuiască, dar o voi face eu. Sunt aici, lângă dumneavoastră. Sunt directorul căminului unde locuiţi. Deci, persoana cea mai apropiată de dumneavoastră. Datoria mea e să vă apăr. Să vă ajut. Căci orice om trebuie să ajute pe cei care se află în primejdie. Şi dumneavoastră sunteţi în primejdie.

– Dar despre ce e vorba?

– Nu sunteţi la curent?, a ţipat directorul. Chiar nu ştiţi ce vi se întâmplă? O, sfântă inocenţă! *O, sancta simplicitas*! Uitaţi-vă aici, domnule, jumătate din pagina literară a Bunei Vestiri vă este consacrată. E cotidianul cu cel mai mare tiraj, cotidianul Gărzii de Fier. Sunteţi târât în noroi. Sunteţi călcat în picioare. Cu sălbăticie. Sunteţi pironit la stâlpul infamiei. Sunteţi acuzat de plagiat, de furt şi de piraterie literară. Vă prezintă ca pe un individ periculos, ca pe un monstru ce trebuie pus la pământ...

Citesc. A doua pagină a jurnalului *Buna Vestire* cuprinde un lung articol în chenar intitulat: *Plagiatorul*. Poezia mea „Scrisoare către tatăl meu" este reprodusă integral. Alături de ea e publicată o poezie de Carianopol intitulată „Scrisoare către mama mea". Cele două poezii au acelaşi număr de versuri. Versuri aproape identice. E evident că una e copiată după cealaltă. Singura deosebire dintre ele e că una este adresată tatălui, iar cealaltă, mamei. E un plagiat

fără nici o îndoială. Dar nu citisem niciodată această poezie a lui Carianopol. Pe el îl cunosc, e confratele meu, mai mare cu vreo zece ani. E un poet pe care îl iubesc şi-l admir. Trebuie să fi citit tot ce-a publicat. Când eram elev, am scris în revista liceului militar un articol nespus de elogios despre poeziile sale. Când am venit la Bucureşti, în primăvara anului 1936, şi când eram fără locuinţă, Carianopol mi-a făcut rost de un adăpost la unul dintre camarazii săi de la uzină. Căci acest poet slab, trist, înalt, lucra la fabrica de cartuşe, la Pirotehnie. Locuieşte în Dudeşti-Cioplea. O mahala departe de centru, foarte aproape de uzină. E căsătorit cu o femeie foarte frumoasă, zveltă şi palidă ca o floare care se ofileşte fără lumină şi fără aer.

Locuieşte într-un vechi pavilion aproape ruinat, unde trăieşte foarte sărac. La fel ca toţi muncitorii. Pe coridorul locuinţei sale îşi pune bicicleta pe care se urcă în fiecare dimineaţă la ora cinci ca să se ducă la uzină. E un poet de un foarte mare talent. Are darul înnăscut al ţiganilor maghiari care interpretează la vioară cele mai mari opere fără să cunoască măcar notele. E un autodidact. Dacă a plagiat poezia mea, a făcut-o fără să vrea şi fără să ştie. Sunt mai degrabă flatat că m-a plagiat. Aceasta arată că a iubit atât de mult poezia mea, că i-a rămas în cap până într-atât încât şi-a însuşit-o, s-a identificat atât de mult cu ea, că a reprodus-o aşa cum este. Inconştient. Ca şi cum ar fi fost a sa.

– Pentru că aţi scris această poezie pentru tatăl dumneavoastră v-am primit la cămin, a spus directorul. E o operă sublimă. Nicăieri n-am aflat exprimate cu atâta putere sentimentele de evlavie filială. Poezia dumneavoastră a apărut în *Viaţa literară* cu mai bine de un an în urmă. M-am dus ieri la redacţia revistei şi am cumpărat numărul în care a fost publicată poezia. Am cumpărat şi revista unde Carianopol şi-a publicat poezia sa. Le-am comparat pe amândouă. Poezia lui Carianopol a fost publicată abia acum vreo opt zile. Deci, la un an după a dumneavoastră. E limpede că e un plagiat. Şi că plagiatorul nu sunteţi dumneavoastră, ci Carianopol. *Buna Vestire* a săvârşit un act criminal, inversând rolurile. V-am căutat ieri toată ziua. Trebuie luate măsuri urgente. Trebuie protestat cu tărie, trebuie să vă apăraţi. Acuzaţia împotriva dumneavoastră e nespus de gravă. Vă aduce prejudicii. Vă ameninţă cariera. Dacă nu protestaţi, această acuzaţie nedreaptă vă va

urmări toată viaţa. Şi chiar dincolo de mormânt. După moartea dumneavoastră, se va spune că aţi fost acuzat de plagiat. Ei bine, eu am reacţionat imediat. Negăsindu-vă, m-am dus la respectivele redacţii şi am cumpărat exemplarele numerelor unde sunt publicate cele două poezii. Am scris o scrisoare de protest, adresată cotidianului *Buna Vestire*, acestui domn odios, domnul Stagnatu, care a semnat articolul injurios împotriva dumneavoastră. Am cerut să publice scrisoarea mea de protest de restabilire a adevărului. Am dus eu însumi scrisoarea la jurnal. Voiam să vorbesc cu domnul Stagnatu, dar lipsea. Am cerut să vorbesc cu directorul ziarului ori cu domnul Cârdu, redactorul-şef. Nici ei nu erau. Nici unul, nici altul. Poate că erau acolo şi n-au vrut să mă primească. Speram că vor publica scrisoarea mea, făcând rectificarea necesară. Dar parcurgând azi dimineaţă ziarul am constatat că nu au făcut nimic legat de aceasta. Trebuie să mergeţi imediat la acest ziar şi să cereţi ca ei să retracteze. Să facă rectificările care se impun, căci nu dumneavoastră sunteţi plagiatorul, sunteţi victima acelui plagiat. E evident... Cum aţi fi putut să plagiaţi o poezie a lui Carianopol, publicată la un an după dumneavoastră? Plagiezi ceea ce există, nu poţi să plagiezi ce nu există. Când aţi scris poezia dumneavoastră, cea a lui Carianopol nu exista. Cum aţi fi putut să plagiaţi o operă care nu exista? E absurd! De neconceput! Poziţia ziarului e odioasă. Grăbiţi-vă să mergeţi la redacţie. Nu trebuie să vă lăsaţi calomniat şi injuriat. Sunteţi la începutul carierei literare. Aţi făcut atâtea sacrificii pentru ea! Duceţi-vă! De fiecare dată când veţi avea nevoie de mine vă voi fi alături. Voi face totul pentru a vă apăra.

Iau dosarul pe care directorul căminului l-a întocmit şi pornesc la redacţia ziarului *Buna Vestire,* marele cotidian al Gărzii de Fier. Peste Bucureşti ninge cu fulgi mari. Trotuarul este acoperit de o zăpadă groasă, ca un imens covor alb. Dar de îndată ce îţi înfigi piciorul în zăpadă, ea se preface în mocirlă.

8

Sosesc la redacţia ziarului *Buna Vestire* ca să vorbesc cu domnul Stagnatu, autorul injuriosului articol împotriva mea. Birourile sunt la primul etaj. De cum intru în redacţie, mă simt în largul

meu. Căci în toate redacţiile e acelaşi miros de hârtie, de cerneală tipografică, de plumb topit, prefăcut în litere de linotipuri. În redacţia ziarului *Buna Vestire* nu afli nici unul dintre aceste mirosuri. Aici, în schimb, e un miros foarte puternic de piele. Toată lumea se îmbracă în piele. Poartă mantale, cizme, centuri şi diagonale de piele. E uniforma legionarilor. A membrilor Gărzii de Fier. Ei poartă aceleaşi mantale lungi de piele precum Hitler şi ceilalţi conducători ai Germaniei naziste.

De la fondarea sa, pe 24 iunie 1927, Garda de Fier avea ca uniformă costumul naţional alb, cu frumoase sumane de pânză neagră. Mai târziu, pentru a se identifica cu celelalte organizaţii fasciste care purtau cămăşi de culoare brună, neagră ori albastră, Garda de Fier a ales cămaşa verde. Dar, pe 11 octombrie 1937, Garda de Fier a adoptat uniforma organizaţiilor militare şi paramilitare germane. Adoptarea de către Garda de Fier a uniformei hitleriste s-a făcut brusc, fără nici o premeditare.

Pe 9 octombrie 1937, decanul de vârstă al Gărzii de Fier, generalul Cantacuzino, a decedat. Avea 68 de ani. Era un prinţ descendent al împăraţilor bizantini. Un erou al Războiului de Independenţă. Generalul a lăsat moştenire toate bunurile sale Gărzii de Fier. Reşedinţa lui particulară, care se afla în centrul Bucureştiului, pe strada Gutenberg, nr. 3, a devenit sediul central al Gărzii de Fier. Bătrânul general era cavaler al ordinului Mihai Viteazul, cel mai prestigios ordin militar care nu era conferit decât pentru un act de bravură pe câmpul de luptă. Cavalerii purtau frumoase pelerine albe şi aveau dreptul în toate împrejurările la onoruri supreme.

La moartea lor ei aveau parte de funeralii naţionale. Garda de Fier voia să facă generalului funeralii legionare, ca pentru Moţa şi Marin, care au murit în Spania. Regele a cerut familiei generalului defunct să aleagă între funeraliile naţionale şi funeraliile legionare. Ea a optat pentru funeralii naţionale.

Gărzii de Fier i s-a impus o restricţie: la ceremoniile funerare, membrii Gărzii de Fier nu vor avea dreptul să poarte cămăşi verzi. Aceasta însemna să renunţe la uniforma lor.

Garda de Fier a acceptat, dar, pentru a ocoli acordul, a schimbat uniforma peste noapte. Căpitanul Codreanu a importat din Germania mii de uniforme hitleriste.

La funeraliile generalului Cantacuzino, pe 11 octombrie, membrii Gărzii de Fier erau îmbrăcaţi în manta de piele, cu cizme, centuri şi diagonale, asemănătoare cu cele ale unităţilor şi organizaţiilor germane.

Mergeau perfect aliniaţi, în cadenţă, demni, urmând sicriul cu o disciplină rigidă. Începând cu aceeaşi zi, membrii Gărzii de Fier vor purta aceeaşi uniformă ca unităţile lui Hitler.

La ziarul *Buna Vestire* toată lumea e îmbrăcată în piele: dactilografele, redactorii, tipografii, curierii, toţi poartă noile uniforme. Astfel că se simte peste tot un foarte puternic miros de piele. Ai putea crede că te afli într-o şelărie, un butic de marochinărie sau de articole de piele.

Stagnatu m-a primit în biroul lui. E un tânăr şters, cu chipul alungit, osos, cabalin, cu tenul măsliniu. E redactor-şef al ziarului ori, mai precis, responsabilul paginii literare. Biroul său este absolut gol, fără nimic în el, ca o celulă de închisoare. E mobilat cu o masă de lemn nefinisat şi două scaune. Pe pereţi, portretele lui Corneliu Codreanu, şeful Gărzii de Fier, şi cele ale lui Moţa şi Marin, cei doi legionari morţi în Spania, ca şi deviza Gărzii de Fier, luată de la franchişti: „Totul pentru ţară". Stagnatu poartă cămaşa verde cu centură şi diagonală. Pe uşă e atârnată mantaua lui de piele. Mă priveşte fix şi-mi spune:

– Am primit scrisoarea dumneavoastră. Aţi semnat-o cu un nume fictiv, numele unui director de la un cămin studenţesc. De ce n-aveţi curajul să o semnaţi cu propriul nume? De ce sunteţi laş, poete?

– Scrisoarea nu am scris-o eu. Efectiv a fost scrisă de directorul căminului meu. Nu este o scrisoare anonimă.

– Lăsaţi-mă să vorbesc, poete!, a ordonat Stagnatu. N-am timp de pierdut cu dumneavoastră. Aici lucrăm, suntem legionari. Nu pierdem timpul cu flecăreli. În afară de ce mi-aţi scris în această scrisoare anonimă, aveţi să mai adăugaţi ceva? Nu sunteţi mulţumit de articolul meu? Vă înţeleg. E firesc să nu vă fie pe plac. V-am demascat. V-am pus la stâlpul infamiei. Aţi plagiat. Noi suntem un ziar legionar, adică un ziar corect. Deviza noastră e probitatea, onoarea. Nu putem să trecem sub tăcere furturile, plagiatele, pirateria literară. Timpurile s-au schimbat. Nu mai e dom-

nia necinstei, a imposturii. Am creat o *nouă ordine* morală, bazată pe cinste. Şi o vom impune întregii ţări. Pentru binele ei, ca poporul nostru să poată respira, în fine, aer curat. Articolul pe care l-am redactat împotriva dumneavoastră face parte din această campanie de asanare a artelor şi literelor în România. Cred că nu mai aveţi ceva de spus. Faptele sunt clare, precise. Aţi plagiat şi v-aţi primit pedeapsa: aţi fost sancţionat.

– Nu eu sunt plagiatorul!, am spus ferm. Uitaţi-vă la datele de publicare ale celor două poezii. Când am publicat-o pe a mea, cea a lui Carianopol nu exista. El a publicat-o la un an după mine. Cum aş fi putut să-l plagiez în circumstanţele date?

– Nu mai repetaţi mereu acelaşi lucru. E monoton. Aceasta mi-aţi scris-o deja în curajoasa dumneavoastră scrisoare anonimă. Vreţi poate să insinuaţi că cel care v-a plagiat e Carianopol? Spuneţi! Asta vreţi să insinuaţi?

– Exact. Poezia lui e publicată la mai bine de un an după a mea. Plagiatorul nu poate fi decât el, nu eu.

– Vă daţi seama, poete, ce-aţi spus? Sunteţi conştient de gravitatea cuvintelor dumneavoastră? Îl acuzaţi pe Carianopol de plagiat?

– Faptele îl încriminează, nu eu.

– Ceea ce pretindeţi e nespus de grav, poete. E absurd chiar. În faţa unor astfel de cuvinte mă cutremur, ca nu cumva cerul să cadă pe dumneavoastră. Carianopol nu poate fi acuzat de plagiat. Niciodată. Nu ştiţi asta? Şi din moment ce Carianopol nu poate fi bănuit, plagiatorul sunteţi dumneavoastră şi v-am denunţat în articolul meu. E limpede?

– Nu puteam să plagiez o poezie care nu exista. Şi ţin să faceţi o rectificare, căci am dreptate şi trebuie să răspund.

– Dumneavoastră aveţi dreptate?, a ţipat Stagnatu scos din fire. Repetaţi asta! Vreţi să spuneţi că nu are dreptate Carianopol? Pentru că şi-a publicat poezia la un an după dumneavoastră?

– Exact. Asta vreau să spun.

– Carianopol nu poate să nu aibă dreptate, poete. Niciodată. Are dreptate.

– De ce are dreptate?

– Pentru că e legionar, poete! Un legionar are *întotdeauna* dreptate. Aţi înţeles? Nu sunteţi legionar. Nu puteţi, aşadar, să

aveţi dreptate. De ce vă încăpăţânaţi să nu înţelegeţi lucruri atât de simple? Raţionaţi ca altădată. Nu vă uitaţi în jurul dumneavoastră ca să vă daţi seama că lumea s-a schimbat, că e o ordine nouă? Am intrat într-o nouă eră. Nu simţiţi mirosul în aer?

În aer era, într-adevăr, un miros puternic de piele. Mirosul specific mantalelor şi cizmelor de piele...

Mă ridic şi părăsesc biroul. Tocmai făcusem cunoştinţă cu dictatura. Adevărata dictatură. Tirania se instalase în România, în întreaga Europă, aşa cum existase în Germania şi în Rusia sovietică.

Mă întorc la cămin. Deznădăjduit. Înmărmurit. Am părăsit totul. Am sacrificat totul pentru a fi poet. Dar nu poţi să fii poet sub dictatură. E cu neputinţă. Toate sacrificiile mele au fost zadarnice. Absolut zadarnice. Căci dictatura îşi întinde tentaculele sale peste tot.

9

Îi telefonez lui Radu Gyr şi îi împărtăşesc monstruoasa conduită a lui Stagnatu şi a ziarului său. Mă invită să trec pe la el. Radu Gyr e poetul oficial al Gărzii de Fier. El e cel care a scris toate imnurile şi toate marşurile pe care legionarii le cântă. Mă apreciază de multă vreme. În 1935, când eram elev, a venit la liceul militar însoţit de profesorul meu, August Pop, ca să-mi facă o vizită. E conferenţiar la Facultatea de Litere. Radu Gyr e înalt, masiv, proeminent. Dar vocea lui e suavă ca mătasea şi toate cuvintele sale sunt poezie. Sunt sigur că Radu Gyr mă va înţelege, că va pune lucrurile la punct. El e comandantul scriitorilor legionari. Locuieşte într-o casă mică, nespus de frumoasă, la periferie. Soţia lui e o femeie foarte frumoasă, cultivată. Au o fetiţă de şase ani, pe care o cheamă Luminiţa şi pentru care a scris poezii fermecătoare.

Luminiţa îmi deschide uşa. Mă recunoaşte, căci am venit în mai multe rânduri la Radu Gyr. Casa e mobilată cu un gust foarte precis. Străluceşte peste tot. Intrând la Radu Gyr, intru într-o lume luminoasă, unde se respiră curăţenia: mirosul de ceară de albine, cu care este dat parchetul, combinat cu cel de levănţică şi sulfină, care parfumează lenjeria din dulapuri.

– *Salve carissime poete*!, spune Radu Gyr.

Se bucură că vin în vizită la el. Luminiţa se aşază lângă mine, în timp ce soţia poetului mă serveşte cu cafea.

– Aţi citit articolul injurios din *Buna Vestire*?, îi spun. Am venit să vă cer să faceţi dreptate. Am publicat „Scrisoare către tatăl meu" cu un an înainte de Carianopol. Nu puteam, aşadar, să-l plagiez. El m-a plagiat. E o nedreptate strigătoare la cer să fiu acuzat, cum face *Buna Vestire*, pe trei coloane, de furt, de plagiat, de piraterie! Stagnatu ştie foarte sigur că nu sunt vinovat. Faptele sunt verificate, strigătoare la cer.

– Aţi fost să staţi de vorbă cu Stagnatu, să-i expuneţi faptele?, a întrebat Radu Gyr. Ce-a răspuns când i-aţi prezentat dovezile?

– A trebuit să accepte faptele, dar a refuzat să publice o rectificare, afirmând că eu sunt vinovat, chiar dacă am dreptate. Neagă evidenţa.

– Cum aşa?, s-a mirat Radu Gyr.

– Stagnatu mi-a spus: „Argumentul pe care-l aduceţi e just... Carianopol a plagiat. Dar nu e vinovat, pentru că e legionar. Vinovatul sunteţi dumneavoastră, că nu sunteţi legionar. Sunteţi, aşadar, plagiator."

– V-a spus el asta?, a întrebat Radu Gyr, surâzând, când ar fi trebuit să fie scandalizat. Buzele îi fremătau de plăcere.

– Aprobaţi conduita lui Stagnatu?, l-am întrebat neliniştit.

– Da, poete, a spus Radu Gyr. Aprob pe deplin conduita camaradului Stagnatu. Desigur, sunteţi o victimă. Îmi pare nespus de rău pentru dumneavoastră. Dreptatea e de partea dumneavoastră, sunteţi curat. Dar aprob conduita camaradului Stagnatu. O admir chiar.

– Nu puteţi să spuneţi asta! E monstruos!

– Camaradul Stagnatu e un legionar, un luptător, gata să moară ca să scape România şi Europa de teroarea sovietică. Legionarii sunt soldaţii Europei. Ei apără civilizaţia. Şi sunt în plină luptă, în linia întâi. Ei nu trebuie să se încurce cu micile probleme ale conştiinţei. E momentul? Duc o luptă necruţătoare, pe viaţă şi pe moarte. Toţi care nu sunt în Legiune sunt împotriva ei. Sunt duşmani. E logica luptei. Dintotdeauna. Trebuie înţeleasă. Stagnatu are dreptate, e un bun luptător.

– Spuneţi, dar, că eu n-am dreptate, deşi aceasta e de partea mea?

– Da, *carissime* poete, a spus Radu Gyr. N-aveţi dreptate neintrând în Legiune. Garda de Fier vă aşteaptă. De ce ezitaţi? Sunteţi creştin, român de viţă veche, vă iubiţi cu pasiune patria. Faceţi ca Alexandru cel Mare: tăiaţi nodul gordian şi intraţi în Garda de Fier. Vom ateriza împreună, mână în mână, ca doi arhangheli de lut, pe pajiştea verde a Legiunii. Stagnatu şi camarazii săi vă vor ridica în slăvi în articolele lor. În toate ziarele vor lăuda limpezimea poeziilor şi a sufletului dumneavoastră. Mâine vom stabili o nouă ordine, a dreptăţii şi cinstei. Şi veţi fi cântăreţul şi bardul victoriei noastre! Angajaţi-vă alături de mine în Legiune! N-aveţi dreptate să întârziaţi această intrare, căci de pe o zi pe alta veţi fi *silit* să o faceţi... Mâine nu va mai fi loc, în toată această ţară mare, pentru ticăloşii care ne dispreţuiesc astăzi!

Mă ridic gata s-o rup la fugă. Luminiţa, fetiţa lui Radu Gyr, îmi strânge mâna. Mă roagă să mai stau. Să nu plec atât de repede. A aflat un argument:

– Dacă intraţi în Legiune, o să vi se dea o manta frumoasă de piele ca lui tata. Aţi văzut mantaua de piele a lui tata? Veniţi să v-o arăt!

Mă uit la mantaua de piele a poetului. E atârnată pe hol. Îmi evocă hainele de piele ale lui Adam şi Evei, după izgonirea din Rai, despre care ne vorbeşte Biblia: „A făcut Domnul Dumnezeu lui Adam şi femeii lui îmbrăcăminte de piele şi i-a îmbrăcat."[1] Piei de animale. Este uniforma omului decăzut. Goliciunea omului îndobitocit.

10

Îi povestesc poetului Tudor Arghezi, la telefon, ultragiul şi calomnia de care am avut parte. Citise articolul lui Stagnatu în ziarul *Buna Vestire*. Era indignat de acesta. Dar îmi spune că astfel de ticăloşii se petrec de când lumea şi se vor petrece până la sfârşitul veacurilor. Îmi spune că sarcina unui campion este de a suporta loviturile – drepte şi nedrepte – fără să se clatine şi să-şi urmeze lupta imperturbabil. Tudor Arghezi e cel mai mare poet contemporan al României şi cel de-al doilea mare poet al poporului nostru după Mihai Eminescu. E un om înţelept, având multă experi-

[1] *Facerea* 3, 21.

enţă de viaţă. A fost pe rând monah, laborant într-o fabrică de zahăr, ucenic de ceasornicar în Elveţia, polemist redutabil. A făcut chiar închisoare din cauza opiniilor sale. Acum e bogat şi trăieşte într-un vast domeniu, la Mărţişor, în apropiere de Bucureşti.

Tudor Arghezi publică de mai mulţi ani în mod regulat poeziile mele în mica lui revistă, *Bilete de papagal*. Când eram elev, îmi scria scrisori de încurajare. De când sunt la Bucureşti îl întâlnesc adesea. Regulat. Îmi dă mereu întâlnire la Editurile Socec şi Alcalay, pe Calea Victoriei. Dacă am vreo tulburare prea mare, îi telefonez seara. Mă ţine la telefon îndelung, punându-mi tot felul de întrebări şi nemaiprididing cu sfaturile.

Nu fusesem niciodată la Mărţişor. Era prima oară când mă invita la el. Îl aflu la etaj, în marea şi frumoasa lui casă, într-o încăpere transformată în salon de spital. Totul e alb aici: pereţii, plafonul, patul, pătura, noptiera... Tudor Arghezi e în pat. E îmbrăcat într-o cămaşă albă ca zăpada. În afară de pat şi de noptieră, nu mai era aproape nimic în camera sa. E goală. Ca o chilie de monah. Are o carte deschisă pe care o pune pe pătură. Îmi spune:

– Iartă-mă că te-am făcut să mergi atât de mult ca să vii la mine, dar, după cum vezi, sunt bolnav. Nu pot să ies în oraş. Am gripă. Din această cauză nu-ţi strâng nici măcar mâna şi am pus scaunul departe de pat. Gripa e contagioasă... Am prefăcut această încăpere în infirmerie, căci nu e recomandat ca bolnavul să stea printre cei sănătoşi dintr-o casă. Sunt în carantină.

Parchetul străluceşte oglindă. Pe noptieră e un pahar plin pe jumătate, cu un trandafir alb.

– I-am anunţat pe copiii mei că o să vii să mă vezi. Sunt foarte bucuroşi, căci te ştiu. Le-am vorbit îndelung despre tine şi sunt nerăbdători să te vadă. E prima oară când vor vedea un tânăr poet. N-au văzut până acum decât poeţi de vârsta mea. Vor publica în jurnalul lor un articol despre viaţa ta. Căci ei publică un jurnal care se numeşte *Mărţişor* cu toate evenimentele care se petrec aici la noi.

Tudor Arghezi apasă pe butonul soneriei albe, prinsă de noptieră. Apoi se aud bătăi în uşă şi apar cei doi copii. Miţura, o fetiţă în vârstă de nici zece ani. Are codiţe. Obrajii ei sunt de culoarea cojii de piersică. Băiatul mai mic poartă pantaloni scurţi. Are capul rotund ca o minge şi ochi pătrunzători. Se numeşte Baruţiu.

Toată lumea îi cunoaşte, căci Tudor Arghezi le-a consacrat mai multe poezii care se află deja în numeroase manuale şcolare. Copiii se apropie de mine. Miţura îmi face o reverenţă şi Baruţu îmi strânge mâna.

– În următorul nostru număr, anunţă pe neaşteptate Miţura, vom scrie că aţi venit ca să ne faceţi o vizită la Mărţişor. Vom publica un articol pe prima pagină. V-a spus tata că eu şi Baruţu facem un ziar? Suntem singurii redactori. Relatăm evenimentele de la Mărţişor. În curând, vom imprima chiar noi ziarul nostru. Aţi văzut tipografia tatei? E într-o căsuţă, din dreapta casei. Când aţi venit, cred că aţi văzut-o. Tata are linotipul şi toate cele de trebuinţă pentru tipărirea unui ziar. În timpul vacanţei mari, la vară, tata ne va învăţa tipografia. Tata va putea, dacă vrea, să-şi imprime cărţile singur... Păcat că tata e bolnav şi nu poate să vă arate tipografia! Dar o să mai veniţi pe la Mărţişor, nu?

Intră doamna Parascheva Arghezi. E originară din nordul Moldovei. Are privirea tandră şi resemnată. Îmi strânge mâna şi îi ia pe copii. Înainte de a pleca, şopteşte câteva cuvinte soţului ei, făcându-i semne.

– Ştii cui i-am vorbit despre tine săptămâna trecută?, spune Tudor Arghezi. Lui Mitiţă Constantinescu. Eram la el, având câteva treburi de rezolvat. Pe biroul lui era ultimul număr din *Bilete de papagal*, deschis la pagina unde era poezia ta. Îl pregătise special pentru a mă întreba cine eşti. Voia să ştie totul despre tine. M-a încredinţat că citise poezia ta de nenumărate ori, ştiind-o aproape pe de rost. M-a întrebat, de asemenea, dacă ar putea să-ţi facă un cadou. Mi-am permis să-i răspund afirmativ. N-ai primit nimic?

– De la cine?

– De la Mitiţă Constantinescu, a spus Tudor Arghezi. Nu ştii deci cine e Mitiţă Constantinescu?

– Nu, am spus roşind.

– Nu se poate!, a exclamat el. Ei bine, facem pariu! Şi când o să afli, o să fii şi mai uimit! Numele lui Mitiţă Constantinescu este tipărit pe toate bancnotele din România. Nici un bilet nu e valabil dacă nu poartă semnătura lui. E guvernatorul Băncii Naţionale. O să-ţi dea câteva bancnote împodobite cu frumoasa lui parafă. E unul dintre admiratorii tăi.

Nu-mi vine să cred! Nu-mi imaginasem niciodată că guvernatorul Băncii Naţionale a citit poeziile mele. Era de domeniul basmului. Era puţin ca şi cum mi s-ar fi spus că operele mele sunt citite de Alexandru cel Mare, Cleopatra ori Homer. Guvernatorul Băncii Naţionale a României face parte dintre oamenii de basm. Ştiu că există, cu adevărat, dar nu pot să mi-l închipui din punct de vedere fizic. Şi, mai ales, nu mi-l închipui citindu-mi poeziile!

Uşa se deschide uşor. Doamna Arghezi intră. Poartă acum un şorţ mare, alb, precum infirmierele. Aduce un platou şi o masă pliantă. Pe platou e mămăliga caldă şi brânză, un pahar cu lapte şi miere. Aşază masa în faţa mea.

– Nu mi-e foame, doamnă, am spus.

Mă simt stânjenit. Simt că mi se îmbujorează obrajii.

– Ia, îmi spune Tudor Arghezi. Tot ce ai în faţă e produs pe pământul nostru. Porumbul e cultivat la Mărţişor, laptele îl avem de la vacile noastre. Brânza e făcută aici, de stăpâna casei, iar mierea de albine e din stupii noştri. Ia şi mănâncă!

Nu-mi rămâne decât să mă supun. Îmi pun şervetul pe genunchi şi încep să mănânc. Privindu-mă, Tudor Arghezi îmi spune:

– Aveţi şi voi acasă, în târguşoarele din nordul Moldovei, maşini vechi, ruginite, care trosnesc din toate încheieturile când merg? Dotează una dintre aceste maşini vechi, care stă să se rupă la fiecare trosnitură, cu un motor foarte puternic şi dă-i drumul apoi cu toată viteza. Închipuie-ţi asta! În câteva clipe nu va mai rămâne nimic din caroserie. Se preface în ţăndări. E imaginea care îmi vine în minte uitându-mă la tine. Ai un trup firav. Un trup prea tânăr şi plăpând. Un trup subalimentat. Şi în acest trup ai un suflet ca un motor super-puternic. Dacă o să trăieşti aşa ca până acum, o să te desfaci în mii de bucăţi. Trupul tău o să fie fărâmiţat, pulverizat. Şi n-o să rămână nimic din tine. Munceşti mult? Ia spune? Ce scrii acum?

– Încerc să scriu proză, am spus, dar merge greu. E greu pentru mine. Nu reuşesc să mă desprind de stilul poetic. N-am scris niciodată decât poezii. Stendhal se impregna cu lectura Codului civil, căruia îi admira puritatea stilului. Ei bine, aş vrea să fac o cură de realism, de naturalism şi de stil „proces-verbal". Dar e opusul firii mele. Mă gândesc că dacă aş relata faptele diverse într-un ziar o vreme aş ajunge să scriu proză. Aş ajunge să scriu cum se vorbeşte.

– Vrei să faci cronica faptelor diverse?, a întrebat Tudor Arghezi.

– E antidotul poeziei, am spus. Ocupându-mă de „câini căl-caţi", cum se spune, aş putea să fiu cu picioarele mai pe pământ, mai natural. Să scriu cu cuvinte de zi cu zi. Vocabularul meu nu cuprinde, pentru moment, decât cuvinte. Cuvinte preţioase. Fraza mea e prea căutată. Chiar în viaţa de toate zilele fac eforturi pentru a nu folosi cuvinte preţioase şi poetice. E un handicap serios.

– La ce ziar ai vrea să lucrezi?

– Nu contează la care, am spus.

– Ziarul *Cuvântul* îţi convine?, a întrebat Tudor Arghezi. Nae Ionescu, directorul, mi-a telefonat nu mai târziu de ieri. I-am făcut cândva un mare serviciu. Are o datorie faţă de mine. Am să-i cer să te angajeze ca reporter de fapte diverse la ziarul lui. Eşti de acord să lucrezi la *Cuvântul*?

– Ar fi minunat să lucrez pentru un ziar atât de mare!

– Atunci îi dau telefon imediat lui Nae Ionescu şi-l rog să te angajeze, a spus Tudor Arghezi.

Şi m-a întrebat abrupt:

– Ce salariu vrei?

– Nu ştiu, am spus. Salariu obişnuit.

– De ce salariu ai nevoie ca să trăieşti?, a insistat Tudor Arghezi. Trebuie să-mi spui. Nu-ţi cunosc viaţa. Sunt oameni care se descurcă foarte bine cu o sută de lei. În timp ce alţii nu ajung să iasă la liman nici cu o mie. Orice om are nevoi diferite. Sunt oameni nefericiţi care nu se spală zilnic, oameni care se mulţumesc cu un sandviş ori cu o coajă de pâine, şi alţii care nu pot să înghită dacă masa nu este acoperită cu o faţă de masă albă. E o problemă de educaţie, de mediu social, de gusturi personale ori, pur şi simplu, de sănătate. Bolnavii au nevoie de mai mulţi bani ca să trăiască decât oamenii sănătoşi. Tu de câţi bani ai nevoie ca să trăieşti decent?

– Nu ştiu, am recunoscut. Nu mi-am pus niciodată întrebarea, domnule Arghezi!

Îi telefonează lui Nae Ionescu. Nu răspunde nimeni.

– Nae Ionescu e un personaj foarte influent, a spus Tudor Arghezi. El a negociat, în numele partidelor politice, cu regele Carol al II-lea, întoarcerea acestuia din exil în 1930. La Bruxelles, a organizat detaliile întoarcerii lui. Pe atunci era cel mai mare

partizan al regelui Carol al II-lea. După aceea, şi-a schimbat părerea. Acum e alături de Corneliu Zelea Codreanu, şeful Gărzii de Fier. E vedeta Gărzii de Fier. Acum scopul lui politic ar fi mai degrabă detronarea regelui pe care l-a ajutat cândva să-şi recucerească tronul. Luptă pentru instaurarea unui partid unic şi a unei dictaturi. Ca în Germania. E un partizan pătimaş al hitlerismului. Are relaţii puternice în Germania, unde a făcut studii de filosofie. Cred că chiar îl cunoşti: a fost profesor la Facultatea de Filosofie. Ai fost la cursul lui, nu-i aşa?

– Am dat un examen cu el, în ultimul an. Nu mă număr totuşi printre admiratorii lui fără condiţie. Am asistat numai de două ori la cursurile sale, care sunt nişte mari mitinguri. Mari spectacole, la care toată înalta societate aleargă, toate femeile frumoase din Bucureşti... Ca la o premieră de gală. În ţinută de seară. Este acelaşi public ca la reuniunile mondene. Locurile libere sunt ocupate de membrii Legiunii. Garda de Fier vine să asiste la cursul magistral al lui Nae Ionescu. Încolonaţi doi câte doi, cu comandantul în frunte, în uniformă şi în pas cadenţat. Cursurile sale se ţin ca unele procese, cu uşile amfiteatrului larg deschise, pentru că oamenii care nu au locuri înăuntru să asiste totuşi afară, îngrămădiţi pe coridoare şi chiar până spre toaletă. Sunt mereu mii de oameni care îl ascultă. E mare îmbulzeală. E o tradiţie ca la una sau două studente să li se facă rău. Aşa că de fiecare dată vezi ambulanţe albe sosind cu sirenele urlând, pentru a salva femeile care au leşinat, primind cuvântul sacru al marelui filosof...

– Rubrica de fapte diverse nu are culoare politică şi e un lucru bun pentru tine să lucrezi la un ziar. Un lucru foarte bun. Când o să fii reporter la *Cuvântul*, nici *Buna Vestire*, nici un alt ziar nu va mai îndrăzni să te mai calomnieze, aşa cum s-a întâmplat săptămâna trecută. Oamenii se tem de jurnalişti. Vei fi înzestrat cu o platoşă. Îl voi contacta pe Nae Ionescu diseară. O să aranjez o întâlnire. Telefonează-mi mâine. Mergem împreună la *Cuvântul* ca să te angajeze. E mai bine aşa.

Am mulţumit şi mi-am luat rămas bun. Pe platou nu mai rămăsese nici un boţ de mămăligă ori firimitură de brânză şi nici măcar o picătură de lapte. Aş fi putut să mănânc de trei ori mai mult decât ceea ce era pe platou. N-ar fi fost de prisos, căci muream pur şi simplu de foame.

XIV

Cronica vieţii cotidiene la Bucureşti

1

Tudor Arghezi mi-a dat întâlnire la redacţia *Cuvântul* pentru a mă prezenta directorului. A sosit la ora fixată, fără nici măcar un minut întârziere. E înfofolit şi respiră greu. E încă în convalescenţă. La opt zile după ce l-am vizitat la Mărţişor.

Prezenţa lui Tudor Arghezi la sediul ziarului stârneşte senzaţie. Tot personalul află un pretext pentru a trece pe holul de recepţie ca să-l vadă de aproape pe Tudor Arghezi, căci iese arareori în oraş. Toată lumea îi cunoaşte chipul, dar puţini oameni l-au întâlnit. Să-l vezi de aproape, în carne şi oase, e un eveniment. Cei care l-au văzut astăzi pe hol, lângă mine, se vor mândri peste tot. Nici eu nu sunt omul pe care să-l uiţi.

Cuvântul e unul dintre marile cotidiene ale României. E un jurnal aureolat de un imens prestigiu. E ziarul intelectual prin excelenţă. Directorul său, filosoful Nae Ionescu, e cel mai vestit profesor universitar al ţării, după Nicolae Iorga. A studiat metafizica şi logica la universităţi germane, având ca maeştri pe cei mai buni filosofi germani. E idolul tineretului studenţesc din Bucureşti. Oamenii politici şi guvernul îl consultă în toate problemele grave. Scrie în fiecare zi un editorial, care este reprodus sau comentat, în toate celelalte ziare, inclusiv de adversarii săi.

În paginile ziarului *Cuvântul* se află zilnic articole semnate de profesorii cei mai renumiţi, de marii scriitori, artişti celebri, generali, prinţi ai Bisericii şi oameni de ştiinţă. Pe scurt, *Cuvântul* este scris de ziariştii cei mai iluştri şi cei mai talentaţi din Bucureşti.

Acesta e ziarul la care Tudor Arghezi ar vrea să mă angajeze ca reporter. Am vorbit deja la telefon cu profesorul Nae Ionescu, care i-a promis să-i satisfacă cererea, căci nu i se refuză nimic lui Tudor Arghezi. Niciodată. Cabinetul directorului este luxos. Covoare, tablouri şi mobilă frumoasă, cu stil. Când intrăm în cabinetul lui directorial, Nae Ionescu scrie la monumentalul său birou. Se ridică şi ne invită să luăm loc lângă el, în uriaşe fotolii de piele. A trecut de 50 de ani. Părul lui e puţin argintiu la tâmple. E un bărbat foarte frumos, brunet, cu ochii profunzi, arzători ca nişte aruncătoare de flăcări. Ochi de hipnotizator. Poartă un costum de culoarea antracitului, cu croială clasică, dintr-o stofă de lux. Te face să te gândeşti la un actor de cinema. Lângă noi, pe un fotoliu, e aruncat neglijent paltonul său căptuşit peste tot cu vison.

– Dumneavoastră sunteţi tânărul poet care vrea să fie reporter al ziarul meu?, m-a întrebat.

M-a examinat atent din cap până în picioare.

– Ce vârstă aveţi, poete?, a întrebat Nae Ionescu.

– Am împlinit 21 de ani în luna septembrie.

– Studiaţi filosofia?

– Exact, am spus roşind – căci nu m-a zărit niciodată în mod sigur la cursurile sale.

– Sunteţi angajat, a spus brusc. Recomandarea maestrului Tudor Arghezi îmi este îndeajuns. Începând de astăzi sunteţi reporter de fapte diverse la *Cuvântul*. E o meserie dură. Învăţaţi-o bine. Vă va fi de mare folos: faptul divers e baza jurnalismului. Evenimentele, prin excelenţă, deci fundamentul profesiei. Sunt mari ziare care nu tratează decât faptele diverse. Şi asta nu le împiedică să fie publicaţii de prim rang. Vă doresc să ajungeţi un mare reporter!

Nae Ionescu se ridică, îmi strânge mâna şi părăsesc singur biroul.

2

Vestea că am devenit reporter de fapte diverse a căzut la Café de la Paix ca un trăsnet. Camarazii mei, tinerii artişti şi scriitori care se reuneau zilnic aici, sunt revoltaţi. Poziţia mea recentă îi scandalizează şi-i tulbură. Ei o consideră ca o trădare faţă de artă şi faţă de ei. E o activitate nedemnă de un poet. Sunt pus la stâl-

pul infamiei de clanul lor. Trecut pe lista neagră... Ignor oprobriul lor cu tărie. De când sunt reporter nu-i mai frecventez. Nu mai am timp. Ritmul vieţii mele s-a schimbat. Pe stradă nu mai merg, alerg.

În această dimineaţă, trecând prin faţa cafenelei Café de la Paix, sunt interpelat de poetul Teodor Scarlat. Îmi taie calea:

– Camarazii mei vor să stea de vorbă cu tine, a spus el.

– Am să vin peste o oră. Trebuie ca mai întâi să redactez darea de seamă a faptelor diverse din capitală pentru ediţiile noastre de provincie. Într-o jumătate de oră rotativele de la imprimerie pornesc. Ele nu ştiu să aştepte.

Mă ia de braţ şi mă târăşte în cafenea. Scarlat e un tânăr poet cu părul negru. Se spune că e ţigan. Chiar el a pretins într-o confesiune lirică că e bastard. Că nu şi-a cunoscut niciodată tatăl. E un boem incorigibil şi un autentic poet. Nu se teme să se exprime întotdeauna liber. Ca şi când nu ar avea nimic de pierdut. Încearcă totul. În ziua în care am venit la cafenea, cu lacrimi în ochi, pentru a le spune că „Fiul slujnicei" se înecase şi că fusese înmormântat cu mantaua maestrului Crevedia, Teodor Scarlat s-a oferit să mijlocească ca să mă ajute. Îşi ia mereu sarcina să vorbească în locul camarazilor care n-au îndrăzneala să o facă.

Astăzi, Teodor Scarlat mă interpelează pentru a-mi pune câteva întrebări delicate pe care nimeni nu îndrăzneşte să le formuleze. Mă târăşte în cafenea. Sunt ca un dezertor prins în stradă şi adus la post. Mă aşez pe bancheta acoperită cu catifea roşie. La Café de la Paix e o masă, lângă fereastră, rezervată exclusiv poeţilor şi artiştilor. Chelnerii ne salută cu deferenţă când intrăm şi nu ne deranjează niciodată, în afară de cazul când îi chemăm pentru a le face o comandă, ceea ce se întâmplă rar. Acum, în jurul mesei sunt vreo zece poeţi. Se grăbesc să-mi facă loc lângă ei. Nici unul nu are curaj să vorbească primul. Mă privesc ca şi cum ar fi aflat pe neaşteptate că sufăr de o boală incurabilă.

– E adevărat, poete, că ai devenit reporter de fapte diverse la *Cuvântul*?, a întrebat Nicolae Făgădar.

Făgădar e originar dintr-o regiune muntoasă a Transilvaniei, unde locuitorii nu strălucesc în mod deosebit prin inteligenţă.

– Cum s-a întâmplat?, a continuat Făgădar. Trebuia să ne spui. Suntem fraţii tăi. Nu ştiam că eşti disperat în aşa măsură. Tu eşti

mereu îmbrăcat corect, ba chiar elegant. Nu puteam să ne dăm seama că erai pe marginea prăpastiei. Ce ţi s-a întâmplat? Din cauza mizeriei ai acceptat să scrii despre „câinii călcaţi"?

Cât pe ce să-mi ies din fire:

– Pentru că sunt reporter vă e milă de mine? Ce e atât de grav în asta? Nu-i nenorocire să fii reporter. Nu e nici tuberculoză, nici cancer.

– Nici un poet n-a ajuns să facă asta, a spus Făgădar. Şi Dumnezeu ştie că în ţara noastră tinerii artişti trăiesc în cea mai cruntă mizerie. Dar, e adevărat, nici un poet n-a ajuns să facă ceva. Nimic nu e mai înfricoşător pentru un poet decât să trădeze poezia. Să abjure arta. E cea mai rea dintre apostazii. Să renegi Muzele e mai îngrozitor decât a-ţi renega mama. Când un poet îşi vinde pana, e mai rău decât dacă şi-ar vinde trupul. E ultimul stadiu al prostituţiei. Suntem cu toţii plini de compasiune pentru tine, poete...

– E stupid ce-mi spuneţi. Cei mai mulţi dintre poeţi au făcut jurnalism. Chiar Mihai Eminescu a făcut jurnalism.

– Nu e acelaşi lucru, a replicat Vlaicu Bârna. Desigur, marii poeţi scriau pentru ziare, dar ei făceau cronici literare, muzicale, artistice, consacrau articolele lor filosofiei, picturii, poeziei. E cu totul altceva. Făceau o operă de poet. Dar, de când există poezia, nici un poet demn de acest nume n-a exersat acest gen de jurnalism pe care-l practici tu. Nici unul. De la Pindar, Homer, Dante, Shakespeare şi... până la noi, nici un poet n-a îndrăznit să scrie cu pana sa: „La ora şase dimineaţa, doamna cutare a fost călcată de o maşină", ori „În această noapte a izbucnit un incendiu, pe strada Comerţului", ori „O tentativă de sinucidere a avut loc în cartierul Halelor...!" Nu, un poet care acceptă să scrie asemenea lucruri trebuie să fi ajuns în culmea nefericirii şi a nevoilor. Altfel, n-ar accepta niciodată să facă aceasta. În legătură cu asta vrem să stăm de vorbă. De altfel, tu semnezi faptele diverse cu acelaşi nume cu care îţi revendici poeziile, cu numele tău de poet! Sacrilegiul sacrilegiilor! Da, oroarea ororilor! Dacă ar cădea cerul pe noi ca să ne pedepsească, n-aş fi atât de mirat! Iată pentru ce am hotărât să stăm de vorbă. Deschis. Ca fraţii. Căci suntem cu toţii fraţi. Arta este mama noastră a tuturor. Vrem să te ajutăm. Spune-ne mai întâi ce ţi s-a întâmplat. De unde ţi se trage nenorocirea? E scandalos şi revoltător că Tudor Arghezi, un poet atât de mare, te-a lăsat

să decazi atât de jos. E o crimă. Nu numai că nu te-a oprit să cazi, cum era datoria lui, dar te-a ajutat să cazi. Să sucombi. Şi mizerabilul ăsta de Nae Ionescu – e o faptă de filosof ce-a făcut el? Cu toate miliardele pe care i le furnizează Germania şi fabricanţii de tunuri pentru a-i finanţa jurnalul său, nu putea să te retribuie pentru a scrie măcar o cronică decentă? N-ar putea să-ţi atribuie o cronică demnă de un poet?

– Foarte just!, supralicitează poetul Barcaroiu. Întru totul just! Cum a putut filosoful Nae Ionescu să angajeze un poet să facă o treabă de subaltern? Căci ceea ce te-a însărcinat să faci e o treabă de analfabet. E ruşinos să oferi aceasta unui poet. Cei care relatează faptele diverse la un ziar sunt analfabeţi. Abia ştiu să scrie: îşi transmit informaţiile prin telefon. Sunt neşcoliţi în sensul propriu al cuvântului. Fac jurnalism cu picioarele, niciodată cu pana. Locul unui poet de clasa ta nu e alături de ei. Nici un poet nu-şi are locul printre ei. Nu găzduieşti poeţi în grajduri. Nu-i obligi pe poeţi să relateze fapte diverse...

– Eu însumi am ales această cronică, am spus. Am optat pentru ea în deplină cunoştinţă de cauză, de bunăvoie.

– Arghezi, marele poet, şi Nae Ionescu, filosoful, nu te-au împiedicat să o faci?

– Sunt de aceeaşi părere cu mine. Chiar dacă un poet n-a scris fapte diverse, eu o voi face. Am luat această decizie după o chibzuinţă matură.

După părerea mea, această cronică ajută la formarea mea literară şi mă căleşte. Am trăit până acum ca într-o seră, departe de realitate. Am nevoie de mult aer, de spaţiu, de realism. Viaţa, aşa cum e, e sordidă, neiertătoare şi crudă. Pentru a deveni un autentic poet, am nevoie să o cunosc mai bine. Voi fi martor al sinuciderilor, al furturilor, al crimelor petrecute şi sărmanelor victime. Ca reporter de fapte diverse, mă voi apropia de naufragiaţii vieţii. Voi fi alături de ei. În închisoare, la spital, la morgă, la cimitir. Mereu prezent la locul crimei în ambulanţa care îi transportă pe răniţi, în sala de operaţie aproape de patul spitalului victimei. Îmi voi face astfel ucenicia de poet. Voi fi purtătorul de cuvânt al oamenilor care ajung la limitele pasiunii ori ale suferinţei lor. Staţiile terminus ale vieţii sunt cimitirul, spitalul, închisoarea, sala de autopsie a Institutului medico-legal. Voi fi mereu în fiecare zi aco-

lo. Ca reporter şi ca poet. Ca martor al oamenilor. Sunt la ora actuală pe cale de a face cunoştinţă cu capitala ţării mele. Cu viaţa ei jurnalistică şi nocturnă. Aşa cum e. În puţină vreme, voi cunoaşte fiecare hoţ şi fiecare poliţist. Îi voi cunoaşte pe medicii care îngrijesc victime. Îi voi cunoaşte pe antreprenorii de pompe funebre, judecători, prostituate şi vagabonzi. Voi cunoaşte viaţa şi povestea fiecărei străzi din capitală. E meseria prin excelenţă a poeţilor. După ce am cunoscut totul, mă voi refugia în turnul meu de fildeş şi voi scrie, în singurătatea mea, marele poem al poporului meu. Căci poetul este martorul ocular al timpului său, martorul poporului său. Niciunde nu te îmbogăţeşti mai mult ca poet decât ca reporter de fapte diverse. Ca reporter, eşti prezent peste tot. Din palatul regal în sordidul bârlog al vagabonzilor şi tâlharilor. Sunt şi voi fi peste tot în fiecare zi şi în fiecare noapte prezent la fiecare eveniment care are loc. Nu voi scrie niciodată articole, editoriale ori cronici de artă. Sunt poet şi vreau să fiu prezent la orice eveniment. Ca reporter, trăiesc intens alături de capitala ţării mele. De Bucureşti. Mă scol cu ea şi mă culc odată cu ea. Tresar odată cu ea, ca şi cum aş dormi în acelaşi pat cu ea. Ştiu tot ce i se întâmplă şi scriu totul în cele mai mici detalii despre viaţa ei. Aduc mărturie despre tot ce se întâmplă cetăţii poporului meu. Aduc mărturie în fiecare zi, înaintea lumii, pe întreg pământul românesc. Şi mâine voi aduce mărturie despre tot ce am văzut, cu ochii mei, înaintea posterităţii. Nu doar pe pământ, ci şi în cer. Mărturie despre poporul meu, despre suferinţele, speranţele şi toate evenimentele ce vor veni. Pe lângă faptul că sunt reporter de fapte diverse, sunt poetul care se cufundă în viaţa cotidiană a oraşului, în fiecare zi şi în fiecare noapte, ca un scafandru. Până în străfundurile lui.

Acum vă las. Mă duc să scriu tot ce s-a întâmplat în această dimineaţă în capitală, să aduc la cunoştinţă celor din provincie. O şterg, căci rotativele se pun în mişcare şi, vă repet, rotativele imprimeriilor nu aşteaptă. *Vale*, materialul cotidian al cronicilor mele, va fi retopit mâine într-o operă literară. Aşa cum au făcut Isaia, Ieremia, Amos şi toţi cronicarii Vechiului Testament. Cum au făcut evangheliştii care au consemnat evenimentele vieţii cotidiene a lui Hristos: înmulţirea pâinilor, pescuirea minunată, vindecarea orbilor, învierea lui Lazăr. Acestea sunt fapte diverse, ca cele pe care le scriu în fiecare zi.

3

Sunt reporter de fapte diverse la *Cuvântul* de patruzeci de zile. Din ziua în care marele poet Octavian Goga este prim-ministrul ţării. Viaţa mea este sincronizată cu ritmul celor şapte ediţii zilnice care ies din rotative. Ziua mea se termină la ora cinci dimineaţa, când ultima ediţie iese din imprimerie. Doar atunci mă îndrept spre căminul studenţesc de pe strada Pictor Grigorescu ca să mă culc.

Mă trezesc înainte de prânz şi redactez îndată faptele diverse ale capitalei pentru primele ediţii de provincie.

La ora şapte seara sosesc la redacţie cu ansamblul faptelor diverse ale zilei şi rămân aici toată noaptea pentru a le completa pe măsură ce ele îmi sunt raportate. Căci faptele diverse cele mai ieşite din comun se produc întotdeauna noaptea. Trebuie deci să veghezi. Până în zori.

Astăzi, la orele şapte seara, sosind la ziar, dau de o notă de serviciu pe masă. Patronul mă convoacă de urgenţă la biroul său. Sunt cuprins de un sentiment de nelinişte şi de spaimă. Până în această zi n-am comis nici o greşeală profesională. N-am omis să scriu, în fiecare zi, despre cel mai mic accident de circulaţie, cel mai nesemnificativ incendiu ori tentativă de sinucidere. Am relatat fiecare fapt divers, după importanţa sa, cu titluri pe una, două ori trei coloane. N-am absolut nimic să-mi reproşez. Dar neliniştea nu-mi dă pace. Când un director te convoacă la biroul său, întotdeauna o face, în principiu, pentru o mustrare. Faptul că n-am nimic să-mi reproşez nu schimbă cu ceva lucrurile. Am comis, desigur, o greşeală fără să ştiu. Acest fel de greşeli sunt cele care atrag cele mai grele consecinţe. Din această cauză, în rugăciunile noastre, Îi cerem iertare lui Dumnezeu pentru greşelile săvârşite cu voie, dar mai ales pentru cele pe care le-am săvârşit fără să vrem. Fără voie.

Mă prezint, aşadar, la biroul patronului. Foarte încordat. Rămân în picioare în faţa lui. Aştept muştruluiala. Mă examinează din cap până-n picioare, plin de curiozitate. Ca şi cum nu m-ar fi văzut niciodată mai înainte. De parcă mă vedea pentru prima oară. Mă anunţă:

– V-am dublat salariul. Comitetul director a fost unanim în a-l aproba. Începând de astăzi, sunteţi responsabil de rubrica de fap-

te diverse. Serviciile de zi şi de noapte. Sunteţi de foarte puţin timp printre noi. Aţi fost angajat ca reporter stagiar, la recomandarea lui Tudor Arghezi. Dar, la câteva zile după angajarea dumneavoastră, reporterul titular s-a îmbolnăvit. Aţi redactat, aşadar, singur cronica faptelor diverse ca interimar. Începând de astăzi, sunteţi titularul. Predecesorul dumneavoastră şi-a luat un concediu medical de lungă durată. Nu se va mai întoarce poate niciodată. Am vorbit mai devreme cu soţia lui: a plecat deja din Bucureşti. Sunteţi numit titular al cronicii. În mod automat. Avansarea dumneavoastră este excepţională, dar aceasta este legea jurnalismului. În presă, cel care este prezent câştigă întotdeauna. Avem încredere în dumneavoastră. V-aţi descurcat foarte bine ca debutant. Continuaţi!

Patronul îmi strânge mâna şi mă felicită. Remarcă:

– Aveţi o haină foarte nouă. E prima oară când o îmbrăcaţi, nu-i aşa? Vă stă foarte bine.

– Am închiriat-o, am spus încurcat. Nu e a mea. În această după-amiază au sosit la Gara Mogoşoaia membrii familiei regale a Iugoslaviei. Jurnaliştii nu erau primiţi la recepţie fără frac. Trebuia să fac reportajul şi am închiriat, aşadar, fracul pentru o zi.

– E perfect, a spus directorul. Pare croit pe măsura dumneavoastră. Vi s-au făcut retuşuri, nu-i aşa?

– Nici un retuş, domnule, am spus, ieşind din birou.

Sunt îmbrăcat în acelaşi frac pe care îl închiriasem pentru prima oară la o săptămână după angajarea mea la *Cuvântul*. Pe 6 ianuarie 1938, pentru ceremonia religioasă de Boboteaza celebrată de Preafericirea Sa Patriarhul României pe malul Dâmboviţei, în prezenţa regelui, a prim-ministrului, membrilor guvernului şi corpului diplomatic. Toată lumea era în uniformă de gală ori în frac, inclusiv jurnaliştii. În ajun închiriasem fracul. Croitorul mi-a cerut să-l probez şi m-a invitat de mai multe ori să mă uit în oglindă. Era încântat. Fracul lui îmi venea de minune.

– E regretabil, i-am spus, că fracul şi jobenul sunt aproape în exclusivitate purtate de domni bătrâni şi greoi, pântecoşi sau obezi, şi care arată ridicol îmbrăcaţi astfel. Arareori vezi un tânăr de 20 de ani, suplu, subţire, drept, purtând frac. Şi această haină frumoasă, capodoperă a croitoriei, nu cade bine, cu adevărat, decât pe trupul unui tânăr de 20 de ani. După cum constataţi, nu am

nimic de modificat, nici un retuş de făcut. Pare croit pe măsură. Vă vine atât de bine, că, pe legea mea, l-aş păstra în prăvălie, ca să vi-l închiriez doar dumneavoastră, exclusiv. Dacă într-o zi vă veţi hotărî să-l cumpăraţi, am să vi-l vând la un preţ bun. Şi-o să puteţi să mi-l plătiţi în rate. Ar fi păcat să nu-l cumpăraţi, căci ai jura că a fost croit special pentru dumneavoastră! Şi eu, cu această ocazie, am să fac o afacere bună, căci un astfel de frac, purtat de un tânăr jurnalist de 20 de ani, la toate ceremoniile, e o bună publicitate pentru magazinul meu.

– N-am 20 de ani, i-am replicat. Sunt mai în vârstă: am împlinit deja 21 de ani în septembrie. Cât despre frac, îmi vine bine, efectiv, dar nu sunt cumpărător. Nu am încă, vai, mijloace financiare ca să-mi ofer un frac. Îmi pare rău...

De atunci, am închiriat acelaşi frac în mai multe rânduri. Aproape în fiecare săptămână. Fracul este, în panoplia unui reporter, o unealtă de muncă. Fără frac nu poate să participe la nici o recepţie oficială. În redacţia noastră poţi să întâlneşti în fiecare seară unul ori doi jurnalişti care-şi redactează articolul în frac. Sunt fie criticul de artă dramatică, ce a asistat la o premieră la teatru, fie cronicarul muzical care iese de la operă ori de la un concert, fie corespondentul diplomatic, care tocmai a plecat de la un dineu de gală sau de la o recepţie la o ambasadă, ori reporterul de fapte diverse, care a participat la o ceremonie oficială.

În această seară, aflând că salariul meu s-a dublat, am fost în culmea fericirii. Îmi venea să-mi strig bucuria, să o comunic cuiva. Dar n-am pe nimeni în redacţie, nici o persoană căreia să-i vorbesc. Toţi redactorii şi reporterii de la *Cuvântul*, cu excepţia reporterilor sportivi, sunt de vârsta tatălui meu. Sunt cu toţii gravi, distanţi şi infatuaţi. Răspund la salutul meu cu un surâs amabil, politicos, condescendent, dar mă găsesc că sunt prea tânăr pentru a sta de vorbă cu mine, care, mai mult, nu e decât reporter de fapte diverse. Ceea ce nu e deloc de stimat. Reporterii de fapte diverse sunt consideraţi jurnalişti de o categorie inferioară de către colegii lor. Rubrica lor este puţin dispreţuită. Mai ales la *Cuvântul*, unde fiecare redactor se consideră un intelectual net superior confraţilor de la alte jurnale din Bucureşti. Ei nu vorbeau nici predecesorului meu care avea, totuşi, în jur de 50 de ani. Un om foarte serios, îmbrăcat ca un director de bancă ori un

industriaş corpolent, masiv şi distant. Unul dintre cei mai vechi reporteri de fapte diverse din Bucureşti. El mi-a împărtăşit dorinţa de a părăsi profesia.

Era de mai mulţi ani proprietar-angrosist al unei întreprinderi de comerţ cu lemne. Acceptase să-şi reia activitatea de ziarist la rugămintea profesorului lui, Nae Ionescu, care e un vechi prieten al său. Dar el mi-a spus că nu va rămâne prea multă vreme, depăşind de mult vârsta de reporter.

A fost mirat că eu, poet, făceam o astfel de muncă:

– De unde şi până unde un poet la rubrica de fapte diverse? Nu e domeniul lui. Nici cel al unui scriitor. Ca să faci această meserie nu e nevoie deloc să ştii să scrii bine. Chiar dimpotrivă. Esenţialul este să raportezi fapte brute, să afli imediat şi fără ocolişuri tot ce se petrece peste tot. E o activitate pe care foarte puţini oameni sunt în stare să şi-o asume. Bucureştiul n-a avut niciodată mai mult de unul ori doi reporteri de fapte diverse. Se angajează mulţi, dar nici unul nu rezistă mai mult de o săptămână. E o meserie de specialist. Trebuie să fii născut cu antene speciale. Ceea ce nu-i la îndemâna oricui. Jurnalişti care ştiu să scrie fraze frumoase se găsesc peste tot. Sunt chiar mult prea numeroşi. Dar simpli reporteri e mai greu de găsit. Trebuie să ai vocaţie ca să devii reporter. Dacă reporterul ştie să scrie bine, aceasta n-are cu ce să-l vatăme. Dar nu-i este nici de mare folos. Pentru toate aceste motive profesorul Nae Ionescu m-a rugat să preiau rubrica faptelor diverse, cu toate că eram la pensie. Căci nu avea pe nimeni la îndemână să-l angajeze.

Era, într-adevăr, prototipul reporterilor de fapte diverse. Îi tutuia pe prefectul poliţiei, pe chestor şi pe comisari. Sergenţii de stradă îl salutau. Cunoştea miniştri, primarii tuturor sectoarelor, preoţii de la toate bisericile, medicii de spitale, de pe ambulanţă, pompierii, şoferii de taxi, patronii de cabarete şi tripouri de noapte. Cunoştea avocaţi, magistraţi, jandarmi, escroci, asasini, hoţi şi prostituate.

– Un reporter de fapte diverse trebuie să cunoască totul, spunea el.

În virtutea acestui crez, în timpul primelor zile de ucenicie, m-a târât peste tot. M-a prezentat judecătorilor de instrucţie, co-

misarilor de poliţie, ziariştilor – la toată lumea. Eram atât de diferiţi unul faţă de altul, că toţi erau miraţi să ne vadă împreună. N-aveam nimic în comun. Ne diferenţiam în toate. Poate din acest motiv el mă prezenta peste tot cu o gentileţe neobişnuită şi mişcătoare. Extremele se ating. Înainte de a veni la ziar, îşi dicta cronica sa într-un birou de dactilografie, din apropiere de tribunal. La redacţie, transmitea adesea faptele diverse la secretariat, verbal, pretextând că este grăbit şi nu are timp să le scrie. Adesea mi le dicta mie.

Locuia într-o casă frumoasă, cu grădină şi copaci, în cartierul Vatra Luminoasă. M-a invitat de două ori la el.

Cu toate că se prefăcea că dispreţuieşte literatura, era, în realitate, încântat când scria anumite fapte diverse în fraze frumoase, cu termeni aleşi şi după legile implicite ale naraţiunii literare, ale nuvelei scurte şi ale *short story*-ului. Era într-adevăr regele reporterilor. Îl admiram şi eram fericit că l-am avut ca maestru în zorii carierei mele...

Astăzi, când i-am succedat în funcţie, aspiram să fiu şi eu un reporter la fel de bun ca el. Să cunosc pe toată lumea, să înţeleg totul, să văd totul şi să relatez tot ce se petrece în Bucureşti, la fel ca el.

În această noapte dau frâu liber visurilor mele. Visez, de exemplu, să-mi procur fracul pe care îl port în această seară. Salariul meu fiind dublat, aş putea cu uşurinţă să plătesc ratele. Aş putea apoi să-mi cumpăr o maşină de scris portabilă asemănătoare cu cea a maestrului Crevedia. Aş fi astfel primul reporter de fapte diverse din România ce-şi bate singur la maşină cronica cotidiană la redacţie. Această maşină de scris a visurilor mele exista cu adevărat. Era expusă în vitrina unui magazin ce se afla vizavi de ziarul *Universul*. Am intrat aici în mai multe rânduri şi am probat-o. E o maşină portabilă de ocazie, o maşină americană. Fiecare braţ e format din două piese unite, care amortizează zgomotul bătăii. Este, într-adevăr, silenţioasă. Negustorul m-a asigurat: „Chiar dacă nu sunteţi singur în cameră, puteţi să bateţi la maşină fără să vă deşteptaţi colega sau colegul."

Dacă cumpăr această maşină aş putea să dactilografiez la cămin, fără să-i deranjez pe colegii mei, căci suntem şase în cameră. Dar cine ştie? Poate că voi părăsi în curând căminul. Voi închi-

ria o cameră în oraş şi voi avea telefon. Pentru un reporter, telefonul este un instrument de lucru la fel de indispensabil ca stiloul. Dacă aş fi avut o cameră cu telefon, aş fi fost, ziua şi noaptea, în contact cu tot oraşul. În legătură directă. Legat prin fir. Aş auzi bătăile inimii oraşului. Aş lua pulsul oraşului. Ca şi cum aş dormi cu urechea lipită pe pieptul Bucureştiului. O bătaie de inimă mai puternică m-ar deştepta. Aş fi eu însumi regele faptelor diverse, căci nimic nu mi-ar scăpa.

În această noapte, nu mă grăbesc nicicum să mă întorc la cămin. Rătăcesc pe străzile pustii. Şi visez. Sunt mândru că sunt reporter. E o sarcină grea. Tot oraşul doarme, în afară de mine, care colind mereu. Sunt precum straja de noapte a oraşelor de altădată care mergea pe străzi şi striga: „Dormiţi liniştiţi, oameni buni, căci noi veghem asupra voastră!" Un reporter, la fel ca mine, nu tratează doar crime, accidente, furturi. Se ocupă de tot. Îi anunţă pe cititori sosirea unui oaspete străin la Bucureşti sau dacă un altul a părăsit oraşul. Reporterul trebuie să fie la curent cu decesele. Dacă un om politic, un artist, un savant moare în cursul zilei, reporterul publică ora decesului, cât şi fotografia şi biografia defunctului. Anunţă naşterile, căsătoriile. Face dări de seamă despre ceremoniile religioase, procesiuni, defilări militare. Reuniunile diverselor corporaţii şi bresle de meserii, ca şi ale manifestaţiilor şi adunărilor de tot soiul. Nimic din tot ceea ce se petrece în oraş nu trebuie să-i scape. Trebuie să ţină seama de evoluţia anotimpurilor. El îi informează pe concetăţeni că primii fulgi de nea au căzut peste oraş. El înregistrează şi comunică furtunile, timpul bun, seceta, inundaţiile şi valurile de căldură. Cetăţenii află, mulţumită lui, dacă va fi frumos, dacă a plouat ori dacă a nins în capitala României. În fiecare an, primăvara, el anunţă că primul copac a înflorit şi că berzele s-au întors. Toamna, el e cel care informează că ultimele frunze moarte au căzut din copaci pe bulevardele Bucureştiului.

Preotul, înainte de a celebra slujba, trece în jurul gâtului însemnul sacerdotal, epitrahilul. Nu poate să slujească fără el. Epitrahilul e o fâşie de ţesătură împodobită cu franjuri ce simbolizează sufletele credincioşilor pe care preoţii le au pe seama lor şi pentru care vor da socoteală, în cer, înaintea lui Dumnezeu. Reporterul de fapte diverse, la fel ca preotul, are în sarcina lui pe

toţi concetăţenii capitalei. În fiecare dimineaţă el trebuie să dea seama de ce li s-a întâmplat în ajun şi în timpul nopţii. Da, urechea reporterului rămâne în permanenţă lipită de pieptul cetăţii. Ascultă bătăile inimii oraşului. Dă mărturie de tot ce li se întâmplă oamenilor. În China, miniştrii erau însărcinaţi cu acest lucru. Împăraţii chinezi de odinioară ordonau miniştrilor să asculte cu atenţie, în fiecare zi, pe străzile oraşului, murmurul popular, căci nota muzicală care emana din zgomotul vocilor capitalei, vestea ea singură ruina ori prosperitatea imperiului.

Ascult şi eu şi înregistrez, la fel ca miniştrii împăratului Chinei, murmurul şi zgomotul Bucureştiului şi caut să percep nota esenţială care anunţă de la sine direcţia pe care o vor lua de mâine evenimentele istoriei poporului meu.

Nu sunt doar cronicar de accidente, de incendii şi de crime cotidiene. Rămân de strajă în cetate. Veghez, avertizez, dau mărturie.

În Vechiul Testament se spune: „Fiul omului! Iată, te-am pus străjer al poporului tău."[1] Sunt, aşadar, santinela cetăţii.

Sosesc mai târziu ca de obicei la căminul de pe strada Pictor Grigorescu. Colegii mei dorm toţi şase. Mă dezbrac şi mă culc fără să fac zgomot.

A doua zi, înainte de prânz, străbat oraşul pentru a aduna iarăşi faptele diverse din cursul dimineţii. Înainte de a-mi redacta cronica obişnuită, trec pe la croitor. Aş vrea să-l anunţ că păstrez fracul pe care îl cumpăr şi i-l voi plăti în rate, aşa cum mi-a propus.

Croitorul mă priveşte cu o figură de înmormântare. E israelit. Ca aproape toţi croitorii din Bucureşti. E un evreu venit din Galiţia, din Volânia sau din Podolia. De undeva din Rusia, la fel ca toţi coreligionarii săi. E un evreu carait. Existenţa lui e dureroasă. Desigur, îşi câştigă bine traiul, dar trăieşte într-o ţară străină, e un exilat. Şi viaţa în exil e o suferinţă continuă. Mai mult, el s-a îndepărtat şi de comunitatea coreligionarilor săi. Caraiţii sunt o sectă care nu recunoaşte nici pe rabin, nici sinagoga, nici Talmudul. Sunt foarte prost văzuţi de ceilalţi iudei. Sunt, mai bine spus, excluşi din comunitatea evreiască.

Croitorul meu e, aşadar, un dublu exilat. Ca toţi exilaţii, e constant pus la curent cu ştirile. Ascultă veştile neliniştit, înfrigurat. Suferă pentru fiecare catastrofă care se produce undeva în

[1] *V. Iezechiel* 3, 17.

lume, ca şi cum i s-ar întâmpla lui însuşi. Radioul lui e deschis în permanenţă. Şi cum radioul nu transmite, în general, decât veşti proaste cu carul, croitorul meu este în permanenţă nefericit. Dar astăzi e mai nefericit decât de obicei.

– Nu vă bucuraţi că vă cumpăr fracul? Mi-aţi spus că va fi o bună afacere şi, totodată, o bună reclamă pentru dumneavoastră. Când faci o afacere bună, te bucuri. Nu este cazul dumneavoastră acum. Ce vi s-a întâmplat? Nu mai vreţi poate să-mi vindeţi fracul?

– Ba da, a spus croitorul. Sunt bucuros că vreţi să-l cumpăraţi, dar cred că n-o să mai ajungeţi să mi-l plătiţi, chiar şi în rate.

– Mi s-a dublat salariul, de aceea îl cumpăr.

– N-aţi auzit, aşadar, veştile de astăzi dimineaţă de la radio?, a întrebat croitorul.

Guvernul Goga a fost răsturnat. N-a durat decât patruzeci şi patru de zile. Începând din această dimineaţă, 10 februarie 1938, prim-ministrul guvernului este Patriarhul Miron Cristea. Capul Bisericii Române.

– Vreţi să-mi spuneţi care este legătura între schimbarea guvernului şi cumpărarea fracului meu? Credeţi că dacă prim-ministru este un poet aş putea să-l plătesc, iar dacă în locul lui vine patriarhul, n-aş mai putea? Nu e nici o legătură între schimbarea guvernului şi cumpărarea fracului. Nici una. Desigur, îmi pare rău că poetul Goga nu mai e la putere. Eram mândru că un poet, unul dintre colegii mei mai mari, conduce ţara. Toţi poeţii erau onoraţi prin persoana lui. Acum patriarhul devine la rândul său prim-ministru. E tot o alegere bună. Măreţia omului începe cu preoţii, poeţii şi filosofii. Cumpăr fracul şi vi-l plătesc în rate. Chiar dacă are loc o schimbare de guvern, am să vi-l plătesc, staţi liniştit!

– Nu e o simplă schimbare de guvern. E o lovitură de stat. Nimic nu va mai fi ca înainte. E vorba despre un regim autoritar. Cel al regelui. Eu ştiu ce înseamnă o dictatură.

– Regii domnesc ca toţi regii, am spus. Faptele diverse sunt la fel sub toate formele de guvernământ.

– *Cuvântul*, ziarul dumneavoastră, e suspendat. Nu va mai apărea. Aşadar, nu mai puteţi să cumpăraţi fracul.

– E o minciună!, am spus. *Cuvântul* apare. Astăzi, la orele cinci dimineaţa, înainte să mă culc, am văzut cu ochii mei zia-

rul ieşind din rotative. La tipografie. Am văzut ziarul împărţit pe stradă. *Cuvântul* nu e interzis.

M-am grăbit spre sediul ziarului. Aveam dreptate, ziarul meu nu era suprimat. Dar nici croitorul nu se înşela: la puţin timp după aceea, *Cuvântul* dispărea; directorului său, filosofului Nae Ionescu, i se impunea domiciliu forţat, colaboratorii lui erau arestaţi, alţii au fost internaţi la Mănăstirile Tismana, Dragomirna şi la Miercurea Ciuc. Pe 20 februarie 1938, Parlamentul a fost dizolvat. Regimul parlamentar şi partidele politice au fost eliminate, Constituţia abolită. Era dictatură, o dictatură regală.

4

Abolirea Constituţiei, dizolvarea Parlamentului, interzicerea partidelor politice instaurarea partidului unic şi a unei legi excepţionale, însoţită de cenzură şi de tribunale militare au bulversat complet viaţa ţării. Ca după un cutremur de pământ. Oamenii de care te loveşti sunt gravi. Le e teamă. Iată-mă din nou fără lucru şi fără resurse. În ciuda suspendării ziarului meu, am continuat să-i frecventez pe jurnalişti. Am trăit puţină vreme printre ei, dar ritmul lor de viaţă mi s-a imprimat şi mie. M-am ataşat de ei.

În această dimineaţă, Viorel Vişoiu, un reporter de fapte diverse, îmi iese înainte pe Calea Victoriei şi-mi spune:

– Cezar Petrescu m-a însărcinat să te contactez şi să te duc la el. Te angajează la *România*. Hai cu mine!

România este un nou mare ziar. Fondat de rege după desfiinţarea partidelor politice şi abolirea Constituţiei. Directorul *României* e Cezar Petrescu. Unul dintre marii noştri romancieri contemporani. Îi cunosc toate romanele sale, dar nu-l ştiu personal.

– Nu poate să mă caute, am spus, nu mă cunoaşte.

– Te înşeli, te cunoaşte, a răspuns. Mi-a ordonat să dau de tine cât mai grabnic şi să te duc la el. Biciola te-a recomandat lui Cezar Petrescu. Îl cunoşti pe Biciola. E secretarul general de la *România*. De fapt, el e adevăratul director al ziarului.

– Nu-l cunosc nici pe domnul Biciola. E o neînţelegere la mijloc.

– Ba da, îl ştii, a insistat Vişoiu. Îl cunoaşte chiar şi pe tatăl tău. Tatăl tău e preot la Petricani, nu-i aşa? Biciola mi-a spus. Vezi bine că-l cunoşti!

Ajungem la redacţie. *România* ocupă un etaj întreg în prestigiosul imobil construit recent în centrul Bucureştiului, în faţa Palatului Telefoanelor şi a Teatrului Naţional. Se numeşte imobilul Dragomir, după numele magazinului alimentar de lux care se află aici.

Vişoiu străbate holul cu un pas marţial, cu capul sus, ca şi cum ar fi fost patronul ziarului. E prototipul reporterului de fapte diverse. Intră fără să bată în birourile judecătorilor de instrucţie, comisarilor de poliţie şi funcţionarilor superiori din ministere. Dacă îl dai afară pe uşă, cum i se întâmplă adeseori, nu se supără pentru asta. Face cale întoarsă şi după un sfert de oră se întoarce ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat.

Viorel Vişoiu mă împinge în biroul lui Biciola şi îi strigă triumfător:

– Vi l-am adus, domnule.

Salută şi iese lăsându-mă acolo aşa cum ar fi lăsat un colet.

Aştept în picioare în faţa lui Biciola, secretarul general al ziarului. Surpriza mea e totală. E un om scund, cu faţa suptă, cu părul rar, de culoarea cânepei. Îl cunosc bine. Dar pare de necrezut că e aici la ziarul *România*. Din punct de vedere fizic, nu e nici o îndoială. E chiar persoana pe care o cunoşteam. Dar nu poate fi adevărat. Cele două personaje nu au nimic în comun. Aparţin unor două lumi diferite. Complet opuse una alteia. Domnul Biciola pe care îl cunosc era un personaj suspus – un funcţionar superior de stat. Cu mai bine de un an în urmă, tata îmi scrisese că locuitorii unui cătun îndepărtat, făcând parte din parohia sa, construiseră o biserică şi că mitropolitul de la Iaşi refuza să vină să o sfinţească. După noile legi, nu ai dreptul să sfinţeşti o biserică, ce nu are numărul de credincioşi ceruţi. Or, noua biserică din Petricani nu avea decât câteva zeci de credincioşi. Cătunele de munte se întind de-a lungul văilor pe mari distanţe. Iarna, când zăpada blochează drumurile cu troiene înalte cât brazii, credincioşilor le este cu neputinţă să vină duminica la biserică. De aceea, vreo şaizeci de săteni au construit cu mâinile lor o biserică mică de lemn mai aproape de casă. Tata îmi ceruse să merg la Ministerul Cultelor şi Artelor şi să solicit autorizaţie de sfinţire a micii biserici. Am mers aici îndată, cu bucurie.

Demersurile administrative sunt întotdeauna plicticoase. Dar aceasta era pe placul meu, căci în România acelaşi minister se

ocupa de Biserică şi de Arte, de frumuseţe şi de credinţă. Ministerul tatălui meu şi al meu. Era ministerul nostru îndoit. Muzica, pictura şi poezia au aceeaşi administraţie cu Liturghia, Biserica şi cultele. E un minister al frumuseţii şi al chestiunilor spirituale. Al poeziei şi al rugăciunii. Între cele două nu există frontiere. O foarte frumoasă poezie e o rugăciune. Şi o rugăciune fierbinte e poezie. România e singura ţară din lume unde Artele şi Liturghia sunt plasate sub egida aceleiaşi instituţii de administraţie. M-am dus la Ministerul Cultelor şi Artelor plin de entuziasm. Am fost primit aici de directorul general. A ascultat cererea mea cu bunăvoinţă. Cu un surâs protector. Cu simpatie chiar. La sfârşitul expunerii mele, directorul a luat telefonul şi a sunat de faţă cu mine pe mitropolitul Moldovei pentru a-l ruga să meargă să sfinţească cât mai repede cu putinţă mica biserică a tatălui meu.

– Ştiu bine că nu are numărul de credincioşi cerut de lege. Dar îmi asum întreaga responsabilitate a acestei sfinţiri, i-a spus el.

Ascultam conversaţia uluit. Uitasem complet scopul demersului meu. Eram mirat de faptul că a vorbit la telefon cu mitropolitul. Mai ales cu mitropolitul Moldovei. Mitropoliţii şi episcopii sunt oameni la fel ca noi, în carne şi oase, desigur, dar nu mi-am închipuit niciodată că pot fi sunaţi la telefon. Aceasta mi se părea ceva de neînfăptuit. Vedeam pentru prima oară un asemenea lucru. Surpriza mea era totală. Pentru mine, a vorbi unui mitropolit la telefon ţinea loc de miracol. Ca şi cum ai fi ridicat aparatul pentru a-l chema la telefon pe unul dintre cei doisprezece apostoli, un sfânt din calendar ori un arhanghel.

Episcopii şi mitropoliţii sunt fiinţe de pe pământ. Locuiesc aici ca noi toţi, în oraşe şi case construite de piatră şi lut. Dar episcopii nu sunt făpturi pământeşti; ei sunt pe pământ, dar nu sunt ai pământului, sunt ambasadorii cerului. Dumnezeu ni Se adresează prin gura lor. În cuvintele episcopilor auzim glasul şi cuvântul lui Dumnezeu. Aparţin Împărăţiei cerurilor. Ei sunt cerul pe pământ. Şi se bucură de extrateritorialitate. Dumnezeu Se face văzut prin episcopi. La fel cum ţările străine, apropiate ori îndepărtate, se fac văzute şi prezente, la noi, în persoana ambasadorului lor.

Din această cauză episcopii au mai multă autoritate decât regii şi împăraţii. Când Sfântul Ambrozie era episcop la Milan, i-a interzis împăratului Apusului să intre în biserica sa. A ordonat ca

împăratul Apusului să rămână la uşă, alături de ceilalţi păcătoşi. Şi împăratul a executat ordinul episcopului. Tata îmi povestea că chiar ei, preoţii, nu se apropiau de episcop. Tata nu l-a văzut de aproape pe mitropolitul Moldovei decât o singură dată: în ziua hirotoniei sale. Şi chiar în acea zi nu a văzut decât încălţările episcopului, fiindcă tata era îngenuncheat la picioarele lui. Sunt preoţi care au şansa nemaipomenită de a-l vedea pe episcop a doua oară în viaţa lor dacă ei construiesc o biserică. Căci doar episcopul are puterea de a hirotoni preoţi şi de a sfinţi biserici.

Dar puterea lor e şi mai de temut încă, fiindcă ei deţin cheile cerului şi ale infernului. Tot ceea ce ei judecă este judecat pe pământ şi în cer. Sentinţa judecăţii lor este reţinută, la fel de bine, în istorie, cât şi în eternitate, până la sfârşitul veacurilor. Ceea ce episcopii iartă e iertat pe pământ şi în cer. Ceea ce ei condamnă în lumea aceasta e condamnat în vecii vecilor.

Episcopii sunt mai îndepărtaţi de noi decât Dumnezeu Însuşi. Suntem obişnuiţi să-I vorbim lui Dumnezeu, sfinţilor şi Maicii Domnului la orice oră din zi şi din noapte, nu şi episcopilor. Suntem mai familiari cu Dumnezeu chiar şi faţă de membrii familiei noastre. Ne tutuim.

Îi chemăm pe Dumnezeu şi pe sfinţii Săi în fiecare clipă de-a lungul vieţii noastre pământeşti. Dumnezeu este alături de noi la fiecare Liturghie şi la fiecare rugăciune a Bisericii. Dumnezeu este prezent în altar, în Trupul şi Sângele Său din potir. Îl bem şi Îl mâncăm la fiecare Împărtăşanie. Îngerii ne însoţesc de-a lungul vieţii noastre şi sunt prezenţi alături de noi în toate lucrările noastre chiar când mâncăm şi în timpul somnului. Cu episcopii e cu totul altfel. Din cauza aceasta eram năucit să-l aud pe domnul Biciola vorbind la telefon cu arhiepiscopul. După cunoştinţele mele, era primul om care încerca să o facă. Era o minune mai mare decât aceea de a-I vorbi lui Dumnezeu. Căci pe oamenii care-I vorbesc lui Dumnezeu îi cunoaştem. Sunt nenumăraţi. Îi vorbim noi înşine cu toţii lui Dumnezeu, cu toate că nu suntem vrednici de a fi ascultaţi. Dar Biciola vorbea la telefon cu episcopii. În ochii mei, era un privilegiu excepţional, extraordinar. Nu puteam, aşadar, să-l uit vreodată pe domnul Biciola, directorul general al Ministerului Artelor şi Cultelor de la Bucureşti. În spiritul meu făcea parte dintre oamenii cei mai de seamă... Şi iată-mă

înaintea acestui om. E secretar general al ziarului *România* şi m-a convocat în biroul lui prin Viorel Vişoiu, pentru a mă angaja reporter la ziarul său.

– Sunteţi surprins să mă întâlniţi aici, nu-i aşa?, a întrebat Biciola. Liniştiţi-vă, nu sunteţi singurul care se miră de aceasta. Toţi care ştiu că sunt director general în minister sunt aşa. Toţi sunt uluiţi să mă întâlnească în redacţia unui ziar. Dar nu e deloc un motiv de mirare. Toţi oamenii au vicii, pasiuni ori simple manii. Unii joacă cărţi, altora le plac cursele de cai şi unii au patima femeilor. Eu sunt pasionat să realizez ziare. O pasiune devorantă, de la care nu pot să mă sustrag. În timpul zilei, sunt director general la minister, înalt funcţionar. Vorbesc cu miniştri, cu episcopi, cu directori de teatru şi cu actori. Seara vin la redacţie şi, în timpul nopţii, fac ziarul. Fac aceasta cu aceeaşi pasiune de care este animat un muzician ce-şi compune muzica. Nu sunt jurnalist. N-am scris un articol, un editorial, vreun reportaj cândva. Reporterii şi agenţiile telegrafice îmi aduc şi-mi retransmit informaţiile. Ele se îngrămădesc pe biroul meu. Le iau una după alta, aşa cum pictorii îşi aleg culorile pe paletă cu penelul, şi le ordonez în paginile ziarului. Veştile nu au pentru mine decât o valoare jurnalistică. Importanţa lor politică, morală ori literară nu mă interesează nicicum. Exact cum pentru un pictor materialul pe care îl foloseşte nu prezintă interes decât pentru culoare. Aşez ştirile în paginile ziarului după valoarea lor jurnalistică, aşa cum pictorul aşază culorile pe pânza sa după interesul ce-l au tonurile. Un ziar e o pictură, o tapiserie ori un mozaic. A face un ziar e o operă de creaţie. E pasiunea mea. Toată lumea spune că ziarele realizate de mine sunt cele mai bune. Sunt mândru de asta. În fiecare zi, la ora trei dimineaţa, plec de la ziar şi mă întorc acasă mulţumit că am înfăptuit ceva frumos. Că am construit o operă. Ştiu că opera mea nu e una durabilă. Asemenea castelelor de nisip. În limba greacă, ziar se spune *ephemeride*. Creez în fiecare zi o operă efemeră. Cu aceeaşi pasiune cu care copiii construiesc un castel de nisip pe plajă. Dar orice operă are ea vreun alt scop decât bucuria de a crea? Dumnezeu Însuşi n-a creat universul doar din bucuria de a crea?

Mă hazardez, punându-i o întrebare:

– Sunteţi deci şi acum director la Culte şi Arte?

– Mai sunt, a răspuns Biciola, de ce să nu fiu? Ziarele se fac noaptea. În timpul nopţii, ministerele sunt închise. Vreţi să mă întrebaţi când dorm? Dorm în timpul orelor care îmi rămân de la închiderea ziarului, spre ora trei noaptea, până la nouă dimineaţa, când încep munca de înalt funcţionar. Acest timp chiar îmi e îndeajuns. Dacă mă simt obosit, fac o baie mai lungă de aburi. Asta este cea de-a doua pasiune a mea: băile de aburi. Fac una, o dată pe zi. Uneori, chiar două. Din această cauză am întotdeauna părul răvăşit, aspru... Hai să vi-l prezint pe directorul nostru.

Îl urmez pe Biciola în biroul vecin. Cezar Petrescu, directorul, este acel mare prozator din care am citit vreo douăzeci de romane în timpul nopţilor de la liceul militar, uneori până dimineaţa. E un om scund, corpolent, cu un cap mare, rotund. Pe cât de mare îi este capul, disproporţionat faţă de corp, pe atât de fine, albe şi nervoase îi sunt mâinile. Ne invită să luăm loc. Dar rămânem în picioare în faţa biroului său.

– Vi-l prezint pe poetul pe care l-am angajat ca reporter, a spus Biciola. V-am vorbit despre el.

– Sunteţi originar din Neamţ?, a întrebat Cezar Petrescu, care m-a fixat cu ochii lui strălucitori la pronunţarea numelui Neamţ. Şase dintre romanele mele au fost scrise în Neamţ. E singurul loc din România, unde pot cu adevărat să creez. Tot ceea ce te înconjoară te ajută să creezi. Nu sunt singurul scriitor care merge în Neamţ ca să lucreze: Ionel Teodoreanu, Topârceanu, Galaction, Hogaş, Vlahuţă, Ibrăileanu merg aici ca să scrie. E un munte înălţat de Dumnezeu special pentru a sluji drept refugiu creatorilor, cât şi refugiu pentru sfinţii asceţi şi monahi, care trăiesc aici precum îngerii. Ultimul meu roman a fost scris în casa pădurarului de la Oglinzi. E o casă în inima codrului. În fiecare dimineaţă căprioarele şi cerbii veneau până la fereastra mea şi mă priveau cum scriu. Se distrau să vadă un om cum scrie. Vă invidiez că v-aţi născut acolo.

Nu e de mirare că sunteţi poet, pentru că sunteţi originar din Neamţ, pământ binecuvântat de artişti. Tatăl dumneavoastră este preot, nu-i aşa? Am citit poeziile pe care i le-aţi închinat. Sunt poezii nespus de frumoase. Bravo! Aş fi fericit să mă întorc în munţii dumneavoastră să scriu un nou roman. Cititorii aşteaptă un roman inedit al lui Cezar Petrescu. Din nefericire, nu pot să fac asta.

Sunt mobilizat aici. Majestatea Sa mi-a cerut să iau conducerea ziarului *România*, ziarul său. Acum e cel mai mare cotidian din ţară. Nu puteam să-l refuz. Ţara noastră trece prin momente dificile, primejdioase. România se află între ciocan şi nicovală. Ea riscă în fiecare clipă să fie zdrobită. Suntem foarte prost aşezaţi din punct de vedere geografic. Pe de o parte avem dictatura sovietică, pe de cealaltă, dictatura fascistă. Suntem prinşi la mijloc. Între Hitler şi Stalin. Poziţia strategică a României e cea mai rea, prin comparaţie cu toate celelalte ţări ale Europei. Dacă cei doi dragoni se înfruntă, ceea ce este inevitabil, se va întâmpla pe pământul nostru. Va fi o înfruntare mai rea decât cea din Spania. România va sluji drept câmp de bătălie pentru cei doi monştri, pentru cei doi campioni ai răului. Bătălia va fi apocaliptică. Balele toxice ale bătăliei verbale a celor doi dictatori şi balele injuriilor lor reciproce ne-au otrăvit deja ţara. Atmosfera de aici este poluată, nocivă. Devine de la o zi la alta irespirabilă. Balele care curg din gura celor doi tirani au infectat inimile şi creierele tineretului.

În urmă cu câteva luni, am avut alegeri generale. În atmosfera fetidă actuală, poluată, alegerile nu puteau să fie curate. Nu au fost. Drept reacţie, poporul a votat pentru partizanii dictaturii antisovietice, pentru dictatura fascistă.

Prietenii noştri occidentali, în special Franţa şi Anglia, au reacţionat nespus de prost. N-au apreciat deloc rezultatul alegerilor româneşti. Numirea poetului Octavian Goga ca prim-ministru i-a iritat. Şi ne-au adus la cunoştinţă aceasta cu brutalitate. Au anulat vizitele oficiale pe care regele nostru trebuia să le facă la Londra şi la Paris. Ar fi preferat ca noi să avem un guvern de genul Frontului popular, ca la Paris. Un guvern pro-sovietic, nu un prim-ministru pro-german. Intelectualii din Occident sunt cu toţii angajaţi în războiul din Spania alături de sovietici: André Malraux, Arthur Koestler, Ernest Hemingway... S-au angajat pentru instaurarea unei dictaturi diferite de cea a lui Hitler, pentru dictatura sovieticilor. Dar tot pentru o dictatură, nu pentru o democraţie. Cei care luptă pentru victoria sovieticilor se angajează oricum pentru dictatură.

Regele nostru a refuzat atât dictatura antifascistă, propusă de occidentali, cât şi dictatura antisovietică, propusă de Germania. Majestatea Sa a dizolvat, pe 10 februarie în acest an, 1938, toate

partidele politice. A instaurat un regim autoritar. Pentru a sustrage România celor două dictaturi antagoniste, regele a fondat ziarul *România* ca să-şi susţină acţiunea sa.

Cezar Petrescu ţinea acest discurs oricărei persoane nou-venite în biroul său. Vrea să justifice de ce el – celebrul scriitor – a acceptat să conducă un ziar subvenţionat de Ministerul de Interne, de Ministerul Poliţiei. În timp ce vorbeşte, pe biroul lui nou-nouţ se aprinde un semnal luminos. E un apel telefonic. Ridică receptorul şi răspunde. Biciola îmi face semn că întrevederea noastră a luat sfârşit. Ieşim.

– Semnalul luminos de pe biroul maestrului v-a intrigat, a spus Biciola. Vă uitaţi plin de mirare. Nu cunoaşteţi un astfel de aparat? Cezar Petrescu nu suportă soneria telefonului. A pus să-i fie instalată în locul ei un semnal luminos. E ingenios şi practic. Sunt puţine ca acesta la Bucureşti. Ca să instalezi unul îţi trebuie o autorizaţie specială de la Societatea de Telefoane.

Iată-ne din nou în biroul domnului Biciola. În fotoliul lui e instalat, ca la el acasă, Kalustian. Ne aşteaptă. E un *play-boy*. Tot Bucureştiul îl ştie. E prezent la toate premierele de teatru şi de operă şi la toate reuniunile mondene, însoţit de femei foarte frumoase, actriţe celebre, fiice şi soţii de diplomaţi străini, ca şi ale unor mari demnitari români.

E confidentul *Omului cu monoclu negru*, Armand Călinescu, ministrul de Interne. Kalustian e ataşat al guvernului pe lângă conducerea ziarului *România*. Îmi zâmbeşte în loc de bună ziua şi-i şopteşte ceva la ureche domnului Biciola. Îi înmânează o scrisoare. E un ordin confidenţial al guvernului. Apoi îmi surâde din nou şi părăseşte biroul. Mersul lui e precum al unei feline, cu paşi catifelaţi. Dă impresia că nu merge şi se strecoară către uşă ca un şarpe uriaş. Biciola reciteşte scrisoarea, apoi îmi spune:

– Nu e decât o coincidenţă, dar aţi picat ca la un semn al unei baghete magice chiar la momentul în care e nevoie de dumneavoastră... Mâine la ora zece dimineaţa e o mare sărbătoare la Breaza. Botezul noii promoţii de comandanţi-străjeri. Vor participa aici mai mulţi miniştri. Înalte personalităţi. Sunteţi comandant-străjer, nu-i aşa? V-am văzut o dată sau de două ori în uniformă de comandant. Aţi lucrat cu Valerian la Biroul de presă al OETR. Avem misiunea să consacrăm o pagină întreagă de ziar

manifestării ce va avea loc mâine la Breaza. Mergeţi şi aduceţi-mi un reportaj detaliat, mâine înainte de şapte seara. Un reportaj cu toate discursurile. *Straja ţării* este domeniul dumneavoastră, aţi lucrat aici. Sunteţi comandant-străjer, sunteţi în familie. Reportajul va fi pe prima pagină. Sunt ordinele guvernului pe care Kalustian mi le-a comunicat. Va fi primul dumneavoastră reportaj la *România*. Prezentaţi-vă imediat la administraţie. Voi ordona să vi se elibereze legitimaţia de presă şi un avans pentru cheltuielile de drum. Luaţi primul tren mâine dimineaţă.

Mă întorc la căminul studenţesc de pe strada Pictor Grigorescu, în această seară, cu obrajii îmbujoraţi de bucurie. Sunt atât de bucuros de ce mi se întâmplă, că nu pot să dorm. Stau treaz până la o oră înaintată din noapte şi profit de asta ca să compun o poezie dedicată îngerului meu păzitor. Căci sunt profund convins că îngerul meu păzitor, şi nu reporterul Viorel Vişoiu, m-a luat de mână pe stradă şi m-a dus la ziarul *România* pentru a mă angaja chiar în momentul în care deznădăjduiam că voi mai afla ceva de lucru. Îngerii ne sunt credincioşi. Îngerii nu sunt precum rândunelele care ne părăsesc în anotimpul urât[1].

5

Sosesc la Breaza cu primul tren de dimineaţă. Mica gară, cu arhitectura unei cabane de munte, este pavoazată cu drapele tricolore. Ceremonia începe peste două ore. Am destul timp şi mă hotărăsc să merg pe jos până la castelul general al Străjii ţării. Un drum de aproape o jumătate de oră. Dar de cum cobor din vagon doi poliţişti în civil se apropie de mine.

– Sunteţi jurnalist?, mă întreabă unul dintre ei. O maşină vă aşteaptă ca să vă ducă în centru. Ştiţi dacă mai sunt şi alţi jurnalişti în tren?

– N-am întâlnit nici unul, am spus. Poate vin cu trenul următor.

Iau loc într-o frumoasă maşină neagră cu emblemele Străjii ţării şi iniţialele OETR. Strada e pavoazată. Se văd drapele tricolore pe stâlpii telegrafici şi pe toate casele. Străzile tocmai ce au fost măturate. Jandarmi cu cască de oţel şi carabină pe umăr patrulează de-a lungul şoselei şi stau de veghe la intersecţii...

[1] Cardinal Joseph d'Aguirre, *Traité sur les anges*, Salamanca, 1668.

Noii comandanţi-străjeri ai promoţiei, botezaţi astăzi, au noroc. Sunt copleşiţi de onoruri. E mai puţin de un an de când am terminat, aici, la Breaza, cursul de comandanţi-străjeri. Atunci nu s-a organizat nici un fel de manifestare.... Directorul ne-a adunat în sala de festivităţi şi ne-a ţinut un mic discurs. Aceasta a fost totul. Nu a fost nici o ceremonie de botez. Promoţia mea n-a primit nici un nume.

Cea care termină astăzi stagiul va fi botezată în prezenţa înalţilor demnitari şi miniştri. Ziarele au trimis reporteri ca să scrie despre eveniment. *Straja ţării* a devenit o mare instituţie naţională. A fi comandant-străjer e o demnitate. Regele organizează tineretul la fel ca dictatorii din Răsărit şi din Apus. Oferă tineretului român aproape aceleaşi lucruri ca Hitler, Stalin şi Mussolini. Adică uniforme, defilări, adunări, reportaje pe pagini întregi în ziare... şi discursuri, ceasuri de discursuri la radioul de stat, cât e ziua de lungă.

Centrul de străjeri de la Breaza e transformat complet. Am stat aici, dar nu-l mai recunosc. În locul porţii de la intrare s-a ridicat un fel de arc de triumf. Parcul a fost amenajat ca teren de sport cu gazon verde. S-au construit noi clădiri. Imensa sală de festivităţi e nou-nouţă. Pe pereţi, portretele regilor, armurăriile Străjii ţării şi fotografiile unor tineri care defilează, dansează, cântă şi instalează tabere la marginea unor frumoase păduri, pe ţărmul mării ori în creierii munţilor.

Programul zilei e împărţit în două părţi. Prima va avea loc la sala de festivităţi, cu jurământul noilor comandanţi, discursuri şi înmânarea decoraţiilor şi diplomelor. A doua parte va avea loc în aer liber, pe stadion, cu gimnastică, competiţii sportive şi defilare.

La orele nouă, sosesc reporteri de la ziarele din Bucureşti aduşi cu maşinile oficiale la centrul de străjeri. Sunt în jur de cincisprezece. Îi cunosc pe toţi. Printre ei se află domnul Mirescu de la ziarul *Universul*. Merg să-l întâmpin plin de bucurie. Îmi aminteşte de primul meu succes literar. El a publicat pentru prima oară numele meu într-un ziar din Bucureşti. Era ziua în care, în uniforma mea de elev al liceului militar din Chişinău, am recitat una dintre poeziile mele pe estrada de la statuia lui Mihai Viteazul, la congresul anual al tineretului român în capitală.

Îndată după jurnalişti, soseşte o importantă personalitate. E Armand Călinescu, ministrul de Interne. Monoclul negru. Limuzina lui e escortată de două maşini ale poliţiei. Armand Călinescu e un om scund, slab şi îmbrăcat din cap până-n picioare în negru. E poreclit Chiorul. Orbita lui stângă e goală. Globul ocular îi lipseşte. Complet. Poartă un monoclu negru. E unul dintre cei mai detestaţi politicieni ai regimului. Se spune că e şiret şi lipsit de scrupule. Când i-am văzut pentru prima oară fotografia în ziare, m-am gândit imediat că era vorba despre un actor mascat, interpretând rolul unui personaj negativ dintr-un film de groază. M-am gândit chiar că monoclul lui negru era un accesoriu al deghizării sale. Dar mi s-a spus că domnul Armand Călinescu era cu adevărat chior, nu era nicidecum saşiu. Că monoclul lui negru nu făcea parte din „compoziţia sa", ci îi servea la acoperirea orbitei goale. Nimeni n-a putut să spună totuşi cine i-a scos ochiul lui Armand Călinescu, nici în ce împrejurări.

Monoclul negru intră în sala de festivităţi urmat de o puzderie de poliţişti în civil, de jandarmi şi de ofiţeri. Se opreşte într-un colţ, chiar în capătul sălii de festivităţi. Poliţiştii îl înconjoară. Vorbeşte cu ei. Le dă ordine. Consemne secrete. Poliţiştii îl ascultă în tăcere grav. Precum conspiratorii.

În timp ce Monoclul negru ţine conferinţă cu poliţia, soseşte în sala de festivităţi de la Breaza cel mai important om din România: celebrul profesor Nicolae Iorga – savantul, apostolul, geniul.

Armand Călinescu se grăbeşte să-i iasă în întâmpinare şi se înclină adânc în faţa lui; poliţiştii şi toţi cei prezenţi, inclusiv confraţii mei jurnalişti, fac la fel. Toţi se înclină întotdeauna în faţa lui Nicolae Iorga. E un monument naţional, nu e o fiinţă în carne şi oase. E o statuie. Şi să-l vezi deodată mergând şi vorbind ca pe simpli muritori e cum ai vedea statuia comandorului coborând de pe soclul ei şi mergând pe stradă. Ţine de miracol, de basm, de minune. E purtat în triumf. Suntem obişnuiţi să-l vedem pe Nicolae Iorga în manualele şcolare alături de Titus Livius, Socrate ori Aristotel. Portretul lui este imprimat pe coperţile caietelor. Efigia lui e pe monede. Bustul lui de marmură, de piatră ori de bronz tronează în toate căminele culturale, în biblioteci, în holurile universităţilor şi în şcolile secundare. Se spune că Nicolae Iorga a scris şi a publicat mai mult de o mie două sute de cărţi şi de do-

uăzeci şi cinci de mii de articole, dar nimeni n-a avut curajul să verifice. E crezut pe cuvânt. Continuă să scrie şi să publice cu o viteză inimaginabilă. Se spune că redactează patru cărţi deodată, dictându-le la patru stenografi.

Nicolae Iorga e profesor de istorie la Universitatea din Bucureşti, dar, în acelaşi timp, e *visiting professor* la Sorbona, la universităţile din Strasbourg, Montpellier, Cambridge, Oxford, Roma, Berlin, Haga, Buenos Aires, Rio de Janeiro... E *doctor honoris causa* al tuturor marilor universităţi din Australia, din America de Sud şi din America de Nord, din India şi de la Tokio. E membru al academiilor franceză, engleză, germană, belgiană, olandeză, australiană...

Dar, ca şi când această activitate profesională nu este îndeajuns, Nicolae Iorga a cerut de la statul român construcţia unei universităţi pentru el singur, ceea ce s-a făcut fără nici o şovăială. Căci nu i se poate refuza nimic unui asemenea savant. S-a edificat aşadar o universitate pentru uzul exclusiv al profesorului Iorga, la Vălenii de Munte, un orăşel încântător, situat la vreo douăzeci de kilometri de Breaza, la poalele Carpaţilor Meridionali, într-un decor de basm. Universitatea de la Vălenii de Munte aparţine, la propriu, lui Nicolae Iorga. Aşa cum a dorit el. Şi e drept. Căci ar fi fost umilitor pentru un savant atât de mare să nu aibă o universitate personală şi să fie nevoit să vorbească în universitatea altora.

Orăşelul Vălenii de Munte a fost ales de Iorga însuşi. El a dorit să-l facă mai vestit decât universităţile de la Heidelberg, Oxford, Cambridge şi Louvain.

Nicolae Iorga a cerut, de asemenea, statului să instaleze o tipografie particulară care să nu imprime decât cărţile lui. Căci el publică mai multe cărţi de unul singur decât toţi istoricii la un loc. Zis şi făcut... Nicolae Iorga are tipografia sa ultramodernă, uriaşă. Au fost recrutaţi cei mai buni meşteri tipografi din ţară care îi imprimă operele sale. Şi cum el este un savant de renume mondial, cărţile sale sunt imprimate aici, la Vălenii de Munte, în toate idiomurile şi în toate dialectele pământului. Pentru difuzarea operelor lui Iorga statul a fondat institutele române de la Veneţia, Roma, Paris, Fontenay-aux-Roses, Romorantin, în Anglia, în Statele Unite, în India, peste tot. Aceste institute sunt adevărate

academii româneşti în străinătate. Sunt conduse de discipolii lui Iorga, care au ca misiune să promoveze gândirea maestrului lor pentru cel mai mare prestigiu şi gloria naţiunii române.

Operele lui Iorga sunt expediate, pe cheltuiala statului, la toate bibliotecile, la toate şcolile primare, secundare ori profesionale, la universităţile şi căminele culturale. Nu există, pe întreg teritoriul României, o singură bibliotecă, oricât de mică ar fi, care să nu aibă măcar câteva zeci din cărţile sale, alese din abundenta producţie.

Dar cărţile nu vor putea să vehiculeze, nici să difuzeze ele singure o gândire atât de bogată şi de diversă. Iorga a cerut, aşadar, să i se fondeze un mare ziar. Un ziar doar pentru el. Şi aceasta s-a realizat îndată, în cea mai mare grabă. Maestrul consacră în fiecare zi un articol cunoaşterii şi comentării operei sale şi în restul ziarului publică conferinţele sale şi dări de seamă asupra activităţii lui intense.

Titlul principal al lui Nicolae Iorga e cel de istoric. Dar aceasta nu putea să-l satisfacă. Era mult prea puţin pentru el. Istoricul nu se ocupă decât de trecut. Acesta e un domeniu mult prea restrâns. Nicolae Iorga înţelegea, de asemenea, şi să facă să evolueze istoria şi să o conducă. A fondat, aşadar, un partid politic căruia îi era şef. Astfel el conduce istoria ţării sale. Edifică istoria. Din când în când, îşi exprimă dorinţa de a ajunge prim-ministru, ministru al Culturii ori ministru al Cultelor şi Artelor. Se procedează atunci, de urgenţă, la o vastă remaniere ministerială, şi Nicolae Iorga îşi primeşte ministerul dorit. Nicolae Iorga e unul dintre *liderii* Academiei Române. Când asistă la o şedinţă a Academiei şi intră în sală, academicienii se ridică şi-l aclamă în picioare. Academia are în toate ţările nobilul rol de a stabili legi şi reguli ale limbii, vocabularului, gramaticii, sintaxei şi ortografiei. Iorga contribuie la aceasta împreună cu ceilalţi academicieni. Dar, în ceea ce-l priveşte, nu-i poate lăsa pe ceilalţi să-i impună reguli, fie şi prin Academie. El foloseşte deci, în cărţile şi în articolele sale, o altă sintaxă, o altă gramatică şi o altă ortografie decât cele ale Academiei Române. Scrie cuvintele în felul său, după reguli personale. Academia Română nu poate declara că limba, gramatica şi vocabularul lui Iorga nu sunt corecte. Acest lucru ar fi taxat drept ireverenţios. Academia a proclamat, aşadar, cui voia să asculte, că

există două limbi române: cea a Academiei, care este învăţată în şcoli şi este folosită de marea masă a scriitorilor, jurnaliştilor şi de întreg poporul român, şi limba română a lui Nicolae Iorga. De atunci, cele două limbi şi cele două gramatici sunt valabile, oficiale. Iorga nu scrie de pildă *ţară*, ci *ţeară*. Academia a hotărât că e greşit să se scrie *ţeară*, „în afară de cazul în care Nicolae Iorga e cel care scrie aşa". Fraza scrisă de Iorga e atât de lungă, că ocupă, în general, o jumătate de pagină de carte. Uneori, fraza lui Iorga ocupă pagina întreagă şi, adesea, ea continuă pe pagina următoare. Cei care nu sunt înzestraţi cu geniu ori cu spirit metodic au unele dificultăţi să citească până la capăt atât cărţile, cât şi articolele sale.

Una dintre pasiunile lui Nicolae Iorga e teatrul. A scris nenumărate drame, tragedii şi comedii. A scris mai multe piese de teatru decât Shakespeare şi Racine laolaltă. Are o predilecţie pentru subiectele istorice. În fiecare dintre piesele sale sunt o mulţime de personaje. Zeci şi zeci. Nici un teatru n-a avut niciodată îndrăzneala, nici mijloace, să monteze vreuna dintre ele. Şi pentru că nu se cuvine să se facă una ca asta faţă de acest geniu, statul român a fondat un mare teatru în centrul Bucureştiului, pentru a i se juca piesele lui Nicolae Iorga. Se numeşte Teatrul Liga Culturală. Când un director de şcoală vrea să aplice o pedeapsă severă elevilor săi, îi obligă să asiste la o reprezentaţie a unei piese de Iorga la Teatrul Liga Culturală. Băieţii şi fetele orfelinatelor din Bucureşti, ca şi unii dezmoşteniţi ai soartei, de care se ocupă organizaţii caritabile, sunt distribuiţi din oficiu la parterul teatrului lui Iorga la fiecare reprezentaţie. Căci ar fi nepotrivit să se joace piesele unui mare autor în faţa fotoliilor goale. Mulţi dintre spectatori nu s-au restabilit niciodată.

Nicolae Iorga e unul dintre marii oameni care ne-au marcat cel mai mult viaţa. S-a imprimat în carnea mea ca un fier roşu. În timpul marii crize mondiale, când casele de bani ale statului erau goale, Nicolae Iorga a inventat un mijloc de a face economii. El a hotărât de a nu mai plăti salariul învăţătorilor, institutorilor şi preoţilor pe toată perioada crizei. Era în acel timp ministrul Cultelor, al Artelor şi Învăţământului.

Planul economic al lui Iorga a fost pus în aplicare. Eu l-am inaugurat. Banii institutorilor, preoţilor şi învăţătorilor au fost tă-

iaţi. Au existat chiar drame, institutorii se vor sinucide. Alţii vor deveni cerşetori. În casa parohială din Petricani domnea foametea.

– De ce n-avem nimic de mâncare?, îl întrebam pe tata.

– Nicolae Iorga ne-a tăiat salariile, îmi răspundea el. Iorga îi înfometează pe institutori, pe învăţători şi pe preoţi. Vrea să ne extermine.

Era uimitor că un savant, un om care a scris mai bine de o mie două sute de cărţi şi douăzeci şi cinci de mii de articole, care e membru al tuturor academiilor de pe planetă, să nutrească o atât de cumplită ură împotriva învăţătorilor. Împotriva tuturor celor care îi învaţă pe copii să scrie şi să citească.

Mai târziu, fiind la liceul militar, colaboram la *Bilete de papagal*, revista literară a lui Tudor Arghezi. De fiecare dată când una dintre poeziile mele era publicată, Nicolae Iorga o reproducea obligatoriu în ziarul lui, într-o rubrică intitulată „Galeria nebunilor". Comandantul liceului militar s-a alarmat. Să afli din ziarul lui Iorga că un elev al şcolii, un Vultur regal, un băiat ce poartă uniforma Majestăţii Sale, este un nebun, discreditează instituţia. Comandantul liceului s-a decis pe loc să ia măsuri împotriva mea. Un băiat care a fost declarat nebun de cel mai mare savant al României nu poate să mai poarte uniforma regelui.

I-am explicat, în zadar, că Nicolae Iorga, în ciuda geniului şi a erudiţiei sale, nu înţelegea nimic din poezie, că se îndârjea împotriva mea pentru că îl ura pe poetul Tudor Arghezi, directorul revistei:

– Când cel mai mare savant al României scrie negru pe alb că unul dintre elevii noştri e nebun, suntem obligaţi să acţionăm în consecinţă, mi-a replicat el.

N-am fost exclus din liceul militar din cauza atacurilor lui Iorga împotriva mea. Dar a fost pusă serios problema. Am rămas la liceu. Însă profesorii, oficialii şi colegii mei mă priveau cu suspiciune. Toţi erau atenţi la comportamentul meu ca să observe un indiciu care să confirme violentele atacuri ale lui Iorga. Căci Iorga nu putea să se înşele. Tata a fost cel mai afectat. Oamenii din sat veneau la el ca să-i arate ziarul lui Iorga. Şi ei îl plângeau: un părinte al cărui fiu e nebun este de plâns. Tata a suferit cumplit din pricina acestui incident, căci el nu presupunea că Iorga se înşela şi că îşi îndrepta atacurile împotriva mea din ură şi din răutate.

M-am aflat, dintr-odată, la un metru distanţă de Nicolae Iorga. Îl vedeam pentru prima oară, dar l-aş fi recunoscut dintr-o mulţime de oameni. Toată lumea recunoştea această glorie naţională. Fotografia lui era reprodusă în fiecare zi în ziare. E în toate manualele de şcoală primară, secundară şi profesională, pe coperta caietelor. Toţi copiii din România îl cunosc. Nimeni nu scapă de asta.

Iorga a intrat în sala de festivităţi urmat de vreo zece secretari, asistente şi colaboratori. Acest mare om e înalt: are mai mult de un metru optzeci. Dar pare mult mai înalt. E uriaş. Ai impresia că are înălţimea lui Moise şi a profeţilor din Vechiul Testament. Poartă o pălărie mare, neagră, cu boruri largi. Ţine sub braţ o umbrelă neagră de care nu se desparte niciodată. De cum intră în sala de festivităţi, oamenii se uită la el făcând ochi mari. Toţi se înclină înaintea lui.

– Am venit ca vecin, după obiceiul ţărănesc, a spus Nicolae Iorga, cu voce tare, strângând mâna lui Monoclul negru. Vălenii de Munte ai mei sunt la vreo douăzeci de kilometri de aici. Am aflat că aţi organizat o sărbătoare şi am venit.

Am vrut adeseori să-i scriu, pentru a-l întreba de ce tăiase retribuţia tatălui meu, de ce ne-a înfometat şi de ce scrisese de atâtea ori în ziarul său că eram nebun. Acum nu mai am chef să-l întreb, orice-ar fi. Marele savant stătea de vorbă cu Monoclul negru. Îşi încredinţau secrete. Nicolae Iorga se laudă că este un adevărat bizantin. Şi că ştie să mânuiască intriga, politica şi diplomaţia cu abilitatea înnăscută caracteristică împăraţilor bizantini. Pretinde chiar că descinde din nobleţea bizantină, prin mama sa care era grecoaică la origine.

Sunt mirat că Iorga nu pare la fel de puternic şi de mare în realitate cum pare a fi în fotografii. Gâtul şi mâinile sale sunt uscate şi slabe. Ca la bolnavii ce stau multă vreme în casă. Este uscăciunea oamenilor de bibliotecă. A celor care trăiesc închişi în cabinetul lor, departe de soare şi de aer curat. În sala de festivităţi sunt adunaţi vreo patruzeci de ziarişti, ofiţeri, poliţişti şi diverse personalităţi. Cu toţii au ochii întorşi spre Nicolae Iorga care stă de vorbă cu ministrul Poliţiei. E contemplat în tăcere pentru a nu-l tulbura în conversaţia lui. Deodată, o sonerie se aude strident. O voce puternică strigă pe pragul uşii de la intrare:

– Soseşte Majestatea Sa regele!

E o surpriză. Nimeni nu ne-a spus că regele va veni la festivitate.

Nicolae Iorga îl lasă pe Monoclul negru şi se repede spre uşă: vrea să fie primul care îl salută pe monarh, pe trepte. Toată lumea îl urmează.

E foarte curios de observat: grăbindu-se spre uşă, ilustrissimul Iorga nu mai are prestanţa sa legendară. A pierdut-o, s-a evaporat. Redingota lui neagră, care îl făcea atât de mare şi de impunător, a devenit dintr-odată o uniformă de valet.

Limuzina regelui se opreşte în faţa scării. Regele coboară. E în uniformă de comandant-străjer. Uniformă pe care am purtat-o şi eu când eram în serviciul de presă al OETR. Regele strânge mâinile lui Nicolae Iorga şi Monoclului negru. E aşteptat în sala de festivităţi, dar regele se îndreaptă spre stadion. Directorul centrului anunţă:

– Începem cu cea de-a doua parte a programului.

Ni se explică că Majestatea Sa e grăbit. Castelul regal de la Sinaia e la vreo douăzeci de kilometri de Breaza. Regele trebuie să se întoarcă aici în cursul dimineţii. Va rămâne cu noi foarte puţin timp, de aceea prima parte a programului a fost anulată.

Câteva zeci de poliţişti în civil coboară din maşinile care au escortat limuzina regală şi se risipesc ca potârnichile, îmbulzindu-se, alergând în parcul ce înconjoară stadionul.

Regele e un bărbat frumos. E înalt şi puţin greoi, precum oamenii din Nord. Majestatea Sa, de altfel, are aerul unui viking. Pielea feţei sale este nespus de albă şi părul e blond spre roşu.

Regele pare obosit. A stat foarte târziu în noapte şi s-a trezit devreme. Are pungi sub ochi. Ca oamenii care n-au dormit îndeajuns. Poate din această cauză s-a suprimat prima parte a programului, regele preferând să rămână afară în aer liber în loc să fie închis în sala de festivităţi.

Notez numele persoanelor care au venit cu regele. Sunt foarte aproape de el. Cunosc chipul regelui mai bine decât pe cel al tatălui meu. La liceul militar aveam în permanenţă portretul regelui în faţa ochilor. L-am privit timp de opt ani, fără încetare, de dimineaţa până seara. Nu puteai să nu-l priveşti. De cum deschideai ochii, vedeai fotografia regelui. Portretul Majestăţii Sale era în sălile noastre de clasă, în sălile de mese şi chiar în dormitoarele

noastre. Nici o figură omenească nu-mi este mai familiară decât cea a regelui. A regelui meu. Aveam portretul său pe coperta cărţilor şi caietelor mele. Purtam iniţialele sale la gâtul tunicii mele, pe epoleţi, pe chipiu şi pe fiecare nasture al uniformei mele. Astăzi, la vârsta de 22 de ani, îl văd pentru prima oară în realitate. Sunt foarte aproape de el. Atât de aproape, că-i disting chiar porii pielii feţei sale. N-aş fi sperat niciodată să fiu, într-o zi, atât de aproape de regele meu. Dar, în loc să fiu fericit, sunt trist. Regret să-l văd pe regele meu atât de aproape. Regele e un simbol. N-ar trebui să se arate decât de departe. Majestatea regală e mai măreaţă în portretele oficiale decât în realitate. În portrete nu e niciodată obosit, nu-i este somn niciodată şi n-are aerul trist, melancolic şi copleşit de griji ca astăzi. Imaginea lui, în portrete, pe timbre, pe monede şi busturi e întotdeauna regală, maiestuoasă. Egală cu ea însăşi. Neschimbată. Hieratică. Aşa cum se cuvine să fie o majestate. E de preferat ca regii să rămână nevăzuţi. Japonezii au dreptate să pedepsească cu severitate orice cetăţean care îndrăzneşte să se uite la împărat. Un rege în carne şi oase se mişcă. Mişcarea impietează asupra majestăţii. *Urăsc neastâmpărul ce linii sfarmă...*, spune poetul[1]. O majestate trebuie să fie nemişcată.

În faţa regelui, pe gazonul verde al stadionului, gimnaştii evoluează cu graţie. E înălţat drapelul tricolor. Se alcătuiesc piramide. E un spectacol frumos. Dar regele pare absent.

Profesorul Nicolae Iorga, Monoclul negru şi noi toţi, care ne aflăm lângă el, remarcăm că regele se uită la cer. Ne ridicăm şi noi ochii pentru a descoperi ceea ce regele vede în cer. Deasupra capetelor noastre, la joasă altitudine, planează maiestuos un vultur. Sub razele soarelui, aripile lui par de argint. Ai impresia că vulturul a coborât ca să vadă şi el spectacolul pe care gimnaştii de la *Straja ţării*, santinelele patriei, îl oferă, pe gazonul verde, regelui României. Prezenţa unui vultur e reconfortantă. Simbolizează maiestatea, altitudinea, perenitatea. Ochii vulturului sunt în stare să fixeze soarele fără să orbească. Fermitatea privirii cu care această frumoasă pasăre fixează soarele a făcut-o să fie aleasă ca emblemă a credinţei nestrămutate. Vulturul îşi încearcă puii, ridicându-i în ghearele sale şi îndreptându-le ochii spre soare. Cei care nu pot să rabde strălucirea sunt părăsiţi.

[1] Charles Baudelaire, *Les Fleurs du mal*, „La Beauté".

Deodată se aud focuri de armă. Privim spre stadion. E un concurs de tir cu carabina. Vulturul de argint, speriat de detunături, se ridică vertical şi dispare în înălţimi. Mişcarea lui a fost atât de spectaculoasă, că am avut impresia că aud chiar lângă urechile mele freamătul de aripi şi şuieratul zborului său iute. Vulturul a dispărut în peluza albastră a cerului, ca un zmeu al cărui fir s-a rupt deodată şi care este dus, înghiţit, de înalt. Îmi îndrept privirea spre stadion, dar nu mai văd nimic. Domnul Niki Ştefănescu, directorul securităţii, tocmai s-a aşezat în faţa mea. Trupul lui îmi acoperă privirea ca un ecran. Nu mai am nici măcar timp să protestez. Mă ia de braţ şi mă duce spre sala de festivităţi.

– Majestatea Sa îi invită pe toţi jurnaliştii prezenţi să ciocnească o cupă de şampanie, spune el. Haide!

Alţi poliţişti îi duc autoritar pe ceilalţi jurnalişti şi personalităţile prezente către sala de festivităţi. Caut silueta regelui. Majestatea Sa nu mai e pe marginea stadionului.

– Majestatea Sa vă aşteaptă pe toţi în sala de festivităţi, spune Niki Ştefănescu, trăgându-mă mereu de braţ. Regele e grăbit. Plecarea lui e iminentă. Din această cauză sărbătoarea a fost scurtată.

Regele este, într-adevăr, în sala de festivităţi. E înconjurat de Monoclul negru, comandantul Sidorovici, profesorul Iorga şi ofiţerii palatului. Regele ţine în mână un pahar de şampanie. În momentul în care intru, duce paharul la gură şi-l bea, cum se cuvine, dintr-odată. Vorbeşte cu patimă, ca şi cum ar vrea să-i convingă pe Monoclul negru şi pe profesorul Iorga de ceva. Căpitanul gărzii regale stă de-a stânga regelui cu o sticlă de şampanie, din care îi umple paharul gol.

Mă apropii de rege ca să aud ce spune. Vorbeşte cu mânie. Vocea lui e răguşită. A băut multă şampanie. Am dreptate că e mai bine să-l vezi pe rege în portretele oficiale. O rază de soare se strecoară pe fereastră şi luminează obrazul stâng al regelui ca un proiector. Regele e jenat de lumină şi se întoarce cu spatele la fereastră. Îl văd pe rege din faţă, îi aud limpede vorbele. Se apleacă spre profesorul Iorga şi întreabă:

– Ce are un dictator în plus faţă de un rege?

– Un dictator nu are nimic în plus faţă de un rege, Majestatea Voastră, răspunde profesorul Iorga.

– Afirmaţi că un dictator nu are nimic în plus faţă de un rege?

– Exact, Majestatea Voastră.

– Dumneavoastră, domnule Călinescu, credeţi la fel, că un dictator nu are nimic în plus faţă de un rege?

– Desigur, Majestatea Voastră. Un dictator nu are nimic în plus faţă de un rege, răspunde servil Monoclul negru.

– De ce atunci mulţimile îi iubesc pe dictatori şi nu-i iubesc deloc pe regi?

– Poporul vă iubeşte, Majestate!, protestează Nicolae Iorga.

– Asta numiţi dragoste, profesore?, a strigat regele.

Este roşu de mânie sau de şampanie. Furios.

– Majestatea Sa ne ordonă să vă conducem la Bucureşti cu o maşină oficială, spune Niki Ştefănescu, directorul securităţii.

S-a aşezat din nou în faţa mea. Ca un ecran. Nu-l mai văd pe rege şi nu mai aud ce spune.

– Majestatea Sa doreşte ca toţi jurnaliştii să fie conduşi în maşini oficiale. Să ajungeţi mai repede la ziarele dumneavoastră ca să vă scrieţi reportajele despre ceremonie. Toţi ceilalţi jurnalişti au plecat deja. Aveţi o maşină care vă aşteaptă. Haide!

Niki Ştefănescu mă ia de braţ din nou şi mă trage spre uşă. Îl urmez cu regretul de a nu mai putea să aud ce gândeşte regele despre dictatori. Maşina pusă la dispoziţie prin ordinul regelui mă conduce la Bucureşti cu cea mai mare viteză. Mă lasă la intrarea imobilului Dragomir, la ziarul meu. Cei doi poliţişti care m-au adus aşteaptă în maşină, în faţa uşii jurnalului, până ce iau ascensorul şi urc la redacţie. Abia după aceea pleacă.

Acest comportament mi se pare bizar. Generozitatea regelui, care, în ciuda mâniei şi a proastei sale dispoziţii, pune maşini oficiale la dispoziţia fiecărui reporter, mi se pare, de asemenea, curioasă, bizară, dar nu sunt obişnuit să aprofundez ceea ce mi se întâmplă şi să despic firul în patru. Iau lucrurile aşa cum sunt. La vârsta mea e firesc să procedez astfel. De altfel, nu mai am timp să reflectez, cum aveam obiceiul să o fac. Abia am intrat în redacţie, că recepţionera îmi spune panicată:

– Patronul vă aşteaptă urgent la birou. Vă caută de două ore. A telefonat de două ori la Breaza...

Cezar Petrescu mă primeşte în birou. Toţi şefii de serviciu, de la ziar, sunt reuniţi aici. În jur de cinci-şase persoane. De cum intru în birou, privirile se aţintesc asupra mea. Sunt privit ca un în-

ger vestitor, coborât din cer. Ca şi cum destinul jurnalului depindea de ceea ce urma să le spun.

– Veniţi direct de la Breaza?, a întrebat Cezar Petrescu. Spuneţi-ne ce s-a petrecut acolo!

– A fost botezul noii promoţii de comandanţi-străjeri, în prezenţa regelui... Au participat profesorul Iorga, domnul Armand Călinescu.

– Nu e vorba de asta!, îmi retează brusc vorbele Cezar Petrescu. Povestiţi-ne ce s-a petrecut în această dimineaţă la Breaza.

– Nimic special, am spus. S-a renunţat la prima parte a programului, regele fiind grăbit.

– Aţi fost în această dimineaţă la Breaza? Da ori ba?, s-a supărat Cezar Petrescu.

E furios pe mine.

– Bineînţeles că am fost.

Toţi mă privesc.

– L-aţi văzut pe rege?, a întrebat Biciola.

– Da, am spus. Am fost tot timpul ceremoniei la un metru de rege.

– Ce s-a întâmplat cu regele?, a întrebat Cezar Petrescu.

– Nu s-a întâmplat nimic. Regele s-a uitat fără mare interes la exerciţiile de gimnastică. Era obosit. Părea îngrijorat.

– Ce s-a întâmplat la sfârşitul ceremoniei?

– Nimic special. Regele, în loc să se uite pe stadion, urmărea un vultur uriaş care zbura deasupra capetelor noastre. Era un concurs de tir. Când s-a tras primul foc, vulturul şi-a luat vertiginos zborul. Chiar în clipa în care vulturul dispărea, Niki Ştefănescu, directorul Siguranţei, m-a împins în sala de festivităţi, spunându-mi că regele oferea şampanie jurnaliştilor prezenţi şi că ceremonia s-a scurtat. Când am intrat în sala de festivităţi, toţi jurnaliştii erau deja acolo.

– Dar nu s-a petrecut nimic pe stadion în acel moment?

– Habar n-am, domnule, nu puteam să mai văd ce se petrece pe stadion. Niki Ştefănescu îmi bloca vederea, stând în faţa mea. Prin urmare, nu mai era nimic de văzut pe stadion, ceremonia fiind încheiată.

– Care a fost comportamentul personalităţilor ce stăteau lângă rege în sala de festivităţi?, a întrebat directorul.

– Era o atmosferă apăsătoare. Personalităţile care erau în jurul regelui păreau stânjenite.

– De ce stânjenite?

– Cred că din cauza regelui. Regele băuse cam mult, vorbea vociferând. Punea întrebări fără noimă. S-a adresat profesorului Iorga, întrebându-l: „Spuneţi-mi, profesore, de ce mulţimile îi iubesc atât de mult pe dictatori? De ce mulţimile nu-l iubesc pe rege?"

Profesorul Iorga i-a răspuns: „Poporul vă iubeşte, Majestate!" Regele, roşu la faţă, i-a strigat: „Asta numiţi a-l iubi pe rege? Ceea ce s-a întâmplat numiţi dragoste?" În acel moment, a trebuit să părăsesc sala. Nu mai puteam să ascult restul conversaţiei. Niki Ştefănescu a venit să mă zorească, să plec imediat. O maşină mă aştepta în faţa intrării. Ceilalţi jurnalişti erau deja departe. Am fost ultimul care a părăsit Breaza.

– În această dimineaţă, la Breaza, s-a încercat uciderea regelui. Asasinarea lui. A avut loc un atentat. S-a tras asupra Majestăţii Sale cu arma, a spus Cezar Petrescu.

Vestea a căzut ca o lovitură de măciucă în capul meu.

– Nu ştiai, domnule?, a întrebat Cezar Petrescu. Totuşi, ai fost de faţă. Spui că ai fost întreaga dimineaţă lângă rege şi nu ştiai că s-a încercat asasinarea regelui. Şi nu ştii nimic?

– Nu, domnule, nu ştiu.

Mă simţeam umilit.

– Vestea tentativei de asasinat împotriva regelui României e difuzată de două ceasuri pe întreaga planetă. De toate posturile de radio. De toate posturile telegrafice. Şi cunoscută în toate redacţiile tuturor ziarelor din lume, cu detalii ample. Un student, membru al Gărzii de Fier, care participa la concursul de tir cu carabina, pe stadionul din Breaza, şi-a îndreptat arma către rege şi a tras asupra lui de la o distanţă de două sute de metri. Cu gloanţe adevărate. La Breaza, unde a avut loc atentatul, aveam un reporter la faţa locului care să-mi aducă vestea. Am aflat de la Londra. De neînchipuit! Acest reporter erai dumneata.

– Nu a fost nici un ziarist englez la Breaza, am spus.

– Tocmai de aceea englezii au aflat de atentat, explică Biciola. Toţi ziariştii la faţa locului, la Breaza, habar nu au avut. Poliţia i-a izolat pe ziarişti în chiar clipa în care avea loc atentatul. Ziariştii au fost împinşi în sala de festivităţi sub pretextul că regele

voia să le ofere şampanie. Apoi au fost expediaţi, unul câte unul, la Bucureşti, cu maşinile oficiale. Partida a fost jucată. Poliţia a lucrat admirabil. I-a reuşit lovitura. Dacă ar fi fost un ziarist străin la Breaza, n-ar fi ştiut nici el de atentat. Dar marile agenţii de presă nu trimit ziarişti profesionişti. Folosesc pe post de corespondenţi miniştri în funcţie, directori ai Poliţiei, înalte personalităţi şi mareşali ai Palatului. Sunt ţări în Răsărit şi în Africa, unde corespondentul lor este însuşi suveranul ţării. Nici un ziarist n-ar putea să-i facă concurenţă. Suntem mereu condamnaţi să aflăm ce se petrece la noi ascultând Radio Londra. Nu e greşeala ziariştilor noştri dacă ţările occidentale, fiind mai puternice decât România, conduc lumea întreagă.

Domnul Biciola, întorcându-se spre mine, mă linişteşte:

– Nu te mai frământa, domnule, ai făcut tot ceea ce un ziarist român era în măsură să facă. Nu ai nici un motiv să te simţi umilit. Desigur, fiind foarte aproape de rege, ai fi putut să fii atins de glonţul care îi era destinat, dar n-ai ştiut. Să ştii că oamenii ignoră în marea lor majoritate evenimentele cu adevărat importante care au loc împrejurul lor. Romanilor nu le-a păsat că Dumnezeu Se născuse în imperiul lor. Au aflat din gura sclavilor lor peste un secol. Este cel puţin jignitor, într-adevăr, să afli de la Londra ce se petrece la noi, în România. E nespus de greu să fii reporter. Doar Dumnezeu ar putea fi un bun reporter. Căci Dumnezeu singur vede şi ştie tot. Mergi acum şi scrie reportajul. Ţi-am rezervat o pagină întreagă.

Îmi iau rămas bun şi plec. Scriu cum ştiu mai bine despre festivităţile de la Breaza...

A doua zi, reportajul meu n-a fost publicat. În locul său, un comunicat oficial al Palatului regal anunţa succint că Majestatea Sa, însoţit de profesorul Iorga şi de ministrul de Interne, asistase la botezul noii promoţii de comandanţi-străjeri de la Breaza.

Nici un cuvânt despre atentat.

Am aflat, în paralel cu aceasta, că cenzura interzisese ziarelor să publice orice informaţie privitoare la deplasările şi la petrecerea timpului de către rege, în afara comunicatelor oficiale.

Iau cunoştinţă de faptul că, fără doar şi poate, cariera mea de reporter este ameninţată. Practic, suprimată. Circulaţia ştirilor

e întreruptă. Ea e înlocuită de comunicate oficiale. A început în mod hotărât dictatura.

6

Astăzi, 1 martie 1938, e o zi aniversară pentru mine. S-a împlinit un an de când a fost publicată prima mea carte, *Viaţa de toate zilele a poetului*. Dar, în loc să mă bucur, sunt trist. Venind la redacţie cu panglică de doliu, colegul meu, Viorel Vişoiu, se miră:

– Ai pierdut pe cineva din familie? Pe cine ai pierdut?

– Pe Gabriele D'Annunzio, spun.

– Era rudă cu tine? Era un unchi, un văr?

– Gabriele D'Annunzio e un poet, unul dintre cei mai mari poeţi contemporani. Aşadar, fratele meu.

– Şi tu porţi doliu după toţi poeţii care mor?

Viorel Vişoiu e nespus de mirat. N-a auzit niciodată aşa ceva. Îi spun că de când eram adolescent la liceu m-am rugat pentru toţi poeţii pe care îi iubesc, aşa cum mă rog pentru fratele meu ori pentru sora mea. Poeţii sunt fraţii mei. Şi când moare un frate, port doliu. E poate naiv, pueril, dar aşa stau lucrurile.

Viorel Vişoiu n-a citit niciodată alte poezii în afara celor din manualele şcolare. Îi explic că poetul D'Annunzio s-a născut, la fel ca Ovidiu, la Abruzzi. Îi recit una dintre poeziile lui D'Annunzio, traducându-i în româneşte acolo unde poetul spune:

Va cere pentru sărbătoarea sa
Numai inelul orizonturilor pierdute...

Ei chiedera per la sua festa
Sol l'anello degli ultimi orizzonti.

Îl întreb:

– Nu e frumos să ceri inelul orizontului ca să-l porţi pe deget?

Vişoiu preferă să pună capăt acestei discuţii. Subiectul nu-l priveşte.

Directorul mă cheamă. Îmi propune să fac, independent de faptele diverse, cronica tribunalelor militare. Altădată nu era o cronică permanentă despre justiţia militară. Arareori reportaje. Dar, de pe 10 februarie 1938, data abolirii Constituţiei, ţara fiind guvernată prin decrete, orice infracţiune, oricât de neînsemnată ar

fi fost, este judecată de tribunalele militare. Ca pe timp de război. Prin forţa împrejurărilor, cronica justiţiei militare ocupă, aşadar, de aici înainte, un loc important în ziare.

Accept cu entuziasm noua cronică. Chiar de-a doua zi mă prezint la Tribunalul Militar al capitalei. E pe malul Dâmboviţei, într-o veche cazarmă, în apropierea cartierului Cotroceni. Atmosfera de aici îmi este familiară. Trăisem vreme de opt ani într-o cazarmă. Ofiţerii de Justiţie militară poartă uniforme bleumarin, ca cele ale ofiţerilor din învăţământul militar. Am impresia că mă reîntorc la liceul militar. Şedinţele Tribunalului militar au loc dimineaţa, începând cu orele opt, faţă de cele ale tribunalelor civile. Codul militar este mai scurt şi mai precis decât Codul civil. Nu permite multe interpretări. Pledoariile avocaţilor sunt aproape în zadar. Căci legile militare sunt ca matematica, nici un avocat nu poate să pledeze că doi şi cu doi fac cinci. Orice deţinut preventiv ştie de dinainte de proces care va fi sentinţa. Îmi dau repede seama că este inutil să asist la şedinţă. Mă mărginesc – cu excepţia proceselor importante – să examinez dosarele la grefă. Aceasta îmi ia cel mult o oră pe zi. Mă împrietenesc cu judecătorii. Nu suntem decât doi reporteri acreditaţi la Tribunalul Militar şi, de altfel, suntem bine primiţi. Ofiţerii Justiţiei militare nu sunt obişnuiţi cu jurnaliştii. Sunt flataţi văzându-şi numele în ziare.

De cinci săptămâni mă duc în fiecare dimineaţă la Tribunalul Militar. Astăzi, spre mijlocul lunii aprilie, tramvaiul opreşte cu o staţie înaintea celei în care cobor de obicei pentru a merge la Tribunalul Militar. Conductorul anunţă:

– Coboară toată lumea. Nu se merge mai departe. E zonă interzisă.

Suntem puţini pasageri în vagon. Nu ştiam până atunci că pot să existe zone interzise chiar şi pentru tramvaie. O iau pe jos pentru restul drumului până la Tribunalul Militar. Străzile sunt aproape pustii. E un cartier puţin atrăgător. Pe amândouă părţile sunt antrepozite, cazărmi şi câţiva copaci solitari şi trişti care s-au rătăcit pe aici. Drumul şi trotuarele sunt la fel de prost pavate, pe cât de prost întreţinute. În acest decor lugubru şi dezolant aud o voce de femeie care mă cheamă strigându-mă pe nume. Mă întorc. Două fete aleargă spre mine la o distanţă de vreo zece metri.

Sunt două studente la Facultatea de Filosofie. Două colege. Sunt surprins să le văd în acest cartier. Le cunosc foarte bine. Sunt două studente membre ale Gărzii de Fier, legionare. Le-am văzut adeseori în cămaşă verde, cu bocanci, mantale de piele şi rucsacuri în spate. Fetele legionare sunt mai îndârjite decât băieţii. Se feresc să vorbească cu studenţii care nu fac parte din Garda de Fier. Deviza Legiunii, „Cine nu e cu noi e împotriva noastră", o aplică *ad litteram*. Nu trebuie să aibă vreo legătură cu băieţii care nu sunt legionari. Îi evită.

Studentele legionare nu folosesc niciodată ruj de buze, parfum ori alte cosmeticale. Fac gimnastică, marşuri lungi şi merg la biserică regulat, în coloană. Dragostea, pentru ele, înseamnă căsătorie. Băiatul cu care ele se vor căsători va trebui să fie un legionar. Înainte de logodnă vor merge amândoi în faţa căpitanului Corneliu Zelea Codreanu, şeful Gărzii de Fier, pentru a-i împărtăşi intenţia de a se căsători.

Tinerii căsătoriţi au certitudinea absolută a fidelităţii lor reciproce, căci ei sunt integraţi în Legiune. Nu li s-ar îngădui să fie infideli ori să-şi permită derogări de la conduită: toţi camarazii lor veghează asupra fidelităţii lor conjugale şi asupra bunei purtări.

Căsătoria unei fete, în afara Legiunii, cu cineva care nu e legionar, ar fi considerată ca o căsătorie greşită. Din această cauză, de obicei, studentele legionare le evită. M-am aflat arareori în compania colegelor mele de la facultate, ce fac parte din Legiune. Ele stau la distanţă de toţi băieţii care nu sunt legionari. Chiar şi în amfiteatre, la cursuri, evită cu grijă să se aşeze lângă noi.

Sunt încă o mulţime de lucruri mărunte care ne despart, cu toate că ne întâlnim în fiecare zi. Studentele legionare, de exemplu, nu par să aprecieze felul meu de a le vorbi. La liceul militar am învăţat să ne comportăm în societate, mai ales în ceea ce priveşte femeile, galant, cu bună dispoziţie şi întotdeauna cu o graţioasă uşurătate. Astfel, pentru englezii bine crescuţi, e o lipsă de educaţie să discuţi la masă subiecte grave, să abordezi într-o societate a femeilor subiecte dezagreabile, cum ar fi politica, economia ori filosofia. Un Vultur regal, un elev la liceul militar, nu trebuie să-şi întreţină anturajul său feminin decât prin subiecte agreabile, graţioase sau amuzante, care fac plăcere să fie ascultate. Altfel, ar fi considerat un bădăran. Lipsit de educaţie.

Acest comportament elegant şi plin de curtoazie în mod sigur repugnă studentelor legionare. Ele nu vor să audă din gura băieţilor decât lucruri serioase, edificatoare. Despre misiunea tineretului, despre valoarea sacrificiului, despre frumuseţea exemplară a unei conduite morale. Detestă umorul, ironia, galanteria... Ele nu m-au privit niciodată cu prea mare bunăvoinţă. Sunt, aşadar, uimit că cele două studente legionare aleargă pur şi simplu după mine, în plină stradă, strigându-mă pe nume.

Mă opresc. Se apropie de mine, luându-mă de braţ şi strângându-se lângă mine, ca şi cum am fi îndrăgostiţi, ce se întâlnesc printr-o fericită întâmplare.

Mă duc pe o stradă apropiată. Alte fete pe care nu le cunosc sunt aici. Sunt în jur de zece. De vârsta mea. Mă înconjoară. Cele două colege de la facultate mă prezintă prietenelor lor, copleşindu-mă de laude şi de elogii. Mă ţin în continuare de braţ spunându-le camaradelor lor ce fac cerc în jurul nostru că sunt un student foarte sârguincios şi strălucit, că muncesc mult pentru a-mi plăti studiile, că tatăl meu e un sărman preot de ţară. Sunt uimit că ştiu atât de multe lucruri despre mine. La Universitate, când le întâlnesc în amfiteatru ori pe coridor, ele răspund la salutul meu ca şi cum nu m-ar cunoaşte decât din vedere.

Şi iată că deodată toate aceste tinere, care au alergat pentru a veni în întâmpinarea mea, sunt în jurul meu – ca un roi. Cu obrajii îmbujoraţi, cu ochii strălucitori şi privindu-mă toate cu simpatie, întrecându-se în a-şi arăta farmecul lor. Simt mirosul trupurilor lor foarte aproape de mine, parfumul părului lor şi suflul răsuflării lor. Toate aceste lucruri mă fac să ameţesc. Simt că mi se învârte capul... Înţeleg nespus de bine de ce Ulise le-a poruncit prietenilor săi să-l lege de piciorul catargului când sirenele se vor apropia şi de ce şi-a astupat urechile cu ceară. Fetele care roiesc în jurul meu sunt şi ele precum sirenele, asemenea celor ce s-au apropiat de corabia lui Ulise.

– Ce bucurie să te întâlnim!, îmi spun ele încântate.

Mă acoperă de flori, îmi fac complimente. Sunt încântat, orgolios. Fetele grave legionare s-au convertit în sirene încântătoare. Graţie seducţiei mele s-a petrecut această metamorfoză. Mă las vrăjit. Nu încercasem niciodată mai înainte o atât de plăcută senzaţie de încântare şi euforie...

– Suntem aici de la ora patru dimineaţa, mi-a spus una dintre ele, dar, slavă Domnului!, răbdarea noastră a fost recompensată. Ai sosit! Slavă Ţie, Doamne!

După o vreme, încep să vorbească din nou:

– Cel mai greu pentru noi este că trebuie să ne ascundem mereu. Să ne schimbăm mereu ascunzătoarea. Sunt agenţi peste tot. Mai multe sute dintre camarazii noştri sunt arestaţi la fiecare jumătate de oră. Camioanele de poliţie pleacă pline cu camarazii noştri arestaţi pe stradă.

– De ce vă arestează?

– E interzis să te apropii de Tribunalul Militar. Zona e interzisă. E îndeajuns să fii tânăr pentru a fi interpelat. Nu ne întreabă nimic, ne înhaţă, atât fete, cât şi băieţi. Orice tânăr e suspect, dar suntem salvaţi: Aţi venit! Dumnezeu te-a trimis.

– De ce sunt norocul vostru?, am întrebat mirat.

– Pentru că eşti singurul care are acces la Tribunalul Militar. Eşti ziarist. Ai un permis de liberă trecere. Am chemat de dimineaţă vreo zece avocaţi, camarazi simpatizanţi. Dar ei au fost respinşi. Chiar şi avocaţii sunt daţi afară din incinta Tribunalului dacă nu sunt acreditaţi. Tu eşti. Tu eşti salvatorul nostru. O să aşteptăm întoarcerea ta. Toată ziua, dacă e nevoie.

Şi dacă vor veni să ne aresteze o să găseşti aici alte camarade care vor fi aici ca să ne înlocuiască. Te vor aştepta ca pe Mesia.

– De ce să mă aştepte?

– Ca să obţină, mulţumită ţie, veşti despre Căpitan, mi-a spus fata ca şi cum ar fi de la sine înţeles aceasta.

– Nu-l cunosc pe Căpitan, am spus. E la Tribunalul Militar?

– E aici. Ştim cu certitudine. Monoclul negru şi poliţia lui au făcut totul ca noi să nu ştim aceasta, dar am aflat. Am dejucat viclenia lor. Căpitanul se află aici, la Tribunalul Militar. Au vrut să-l ridice fără ca cineva să ştie. La miezul nopţii, jandarmii au năvălit în vila Căpitanului de la Predeal. I-au dat doar câteva minute ca să se îmbrace. Apoi l-au luat cu ei cu o puternică escortă pe drumuri lăturalnice, schimbând în mai multe rânduri maşina şi parcursul, ca să-i pierdem urma. Dar alarma a fost dată la timp, chiar în momentul ridicării. Căci legiunea veghează fără încetare. Nu doarme niciodată. Toţi legionarii au fost puşi în alertă. La orele două dimineaţa toţi legionarii ştiau despre faptul că fusese ridicat

Căpitanul. În plină noapte am primit ordin să aflăm locul unde se afla sechestrat. O mare parte din popor colaborează cu Legiunea. Suntem nenumăraţi. De cum am primit ordin să descoperim unde se afla Căpitanul, am plecat cu toţii pe urmele sale. Am aşezat gărzi la fiecare ieşire din oraşe şi din sate. Pe toate drumurile ţării, înaintea închisorilor, posturilor de Poliţie, cazărmilor. Nici o maşină nu putea să circule fără a fi semnalată, identificată şi controlată de legionari. Am fost peste tot. Nimeni nu putea să miş-te pe stradă în această noapte fără ca Legiunea să nu ştie. Astfel, am identificat foarte rapid convoiul care l-a ridicat pe Căpitan, la Predeal, şi l-am urmat. Înainte de zori, Căpitanul a fost condus în clădirea Tribunalului Militar din Bucureşti. Aici.

Camarazii noştri sunt de pază peste tot, de jur-împrejurul Tribunalului, pe toate străzile învecinate. Guvernul a declarat cartierul zonă interzisă. S-a interzis chiar şi circulaţia tramvaielor, dar aceasta nu-i foloseşte la nimic. În ciuda secretului şi diverselor interdicţii, noi ştim că, de fapt, Căpitanul se află aici. Facem de strajă în jurul lui. Începând din această dimineaţă, sute de camarazi care erau de gardă pe această stradă au fost arestaţi. Cu toate astea, suntem mereu aici. La post. Căci de îndată ce camarazii sunt arestaţi, vin alţii şi le iau locul. Îi înlocuiesc în chiar clipa în care ceilalţi sunt arestaţi. Nu poţi să arestezi valurile oceanului. Şi să le zăgăzuieşti. Dacă un val se sparge, un alt val îl înlocuieşte imediat. Legiunea e precum oceanul. Nimic nu poate să o aresteze. Victoria este a noastră. Acum eşti aici. Mulţumită ţie, contactul cu Căpitanul este stabilit.

– Nu pot să intru în contact cu Căpitanul, am spus.

– O să intri în contact cu Căpitanul, a afirmat colega mea de la Facultatea de Filosofie. O să mergi să-l vezi pe Căpitan şi o să ne aduci veşti despre el. Te vom aştepta aici. Dacă vom fi arestate, alte camarade vor aştepta în locul nostru şi le vei aduce veşti despre Căpitan. Ele le vor transmite tuturor camarazilor noştri. Şi toţi vor fi la curent cu starea Căpitanului. Eşti curierul nostru providenţial! Picat din cer. Ca un înger! În chiar momentul în care avem nevoie de tine!

Roiul tinerelor care mă înconjoară e din ce în ce mai mare. Sunt mereu pline de încântare, cu ochii strălucitori, cu obrajii îmbujoraţi. Sunt metamorfozate în vrăjitoare seducătoare. Îmi aduc

aminte din nou de sirenele ce ţin calea vitejilor navigatori. Toţi cei care se apropie de ele mor. Insula sirenelor avea plajele albe de osemintele navigatorilor, care răspundeau la chemările lor şi se lăsau vrăjiţi de ele.

– Nu pot să vă ajut, nu e vorba de rea voinţă, nici de teamă, căci astfel de acţiuni sunt împotriva firii mele. Nu sunt pentru acţiuni subversive. Medicii mi-au spus, după examenele cu raze X, că m-am născut cu o inimă verticală. Inima mea este perpendiculară. Conduita mea e asemenea inimii mele. Loială. Dreaptă. Niciodată în zigzag, pe căi întortocheate şi obscure. Acţiunile ilegale, comploturile şi conspiraţiile nu ţin de resortul meu.

Mă îndepărtez de ele. E zadarnic să fac acţiuni pe care aş fi obligat să le ascund oamenilor din moment ce nu pot să le ascund lui Dumnezeu.

– Nu-ţi cerem nimic ilegal, poete!, a protestat colega mea. Ai interpretat greşit cuvintele noastre.

– Ce-mi cereţi, exact?

– Îţi cerem să-l vezi pe Căpitan, asta e tot. Nu e nimic subversiv în asta.

– Îmi cereţi să-l văd, dar de ce?

– Pentru a veni apoi să ne anunţi că l-ai văzut, a spus colega mea. Nu poate nimeni să intre în Tribunalul Militar. Tu poţi. Îţi cerem să-l vezi pe Căpitan. Nu e un complot.

– Doar să-l văd?, am spus neîncrezător.

– Nimic mai mult, doar să-l vezi.

– Vreţi să-l văd pentru a vă spune că e la Tribunalul Militar?

– Nu asta!, a exclamat colega mea. Asta ştim. Nu avem nevoie de confirmare. Îţi cerem doar să-l vezi şi apoi să ne spui că l-ai văzut.

– Doar să-l văd? Să nu-i spun nimic? Fără să-i transmit ceva?

– Doar să-l vezi, au repetat tinerele la unison.

– La ce v-ar fi de folos doar să-l văd?

– Nu eşti legionar, a spus colega mea, nu poţi să înţelegi asta. Dacă ai fi legionar n-ai avea nevoie de vreo explicaţie. Dacă ai fi fost legionar, ai fi ştiut că simplul fapt de a asculta cuvintele unei persoane care l-a văzut pe Căpitan în aceste momente dificile e o fericire fără seamăn. O imensă uşurare. În schimb, tu eşti credincios. Ce fericire a fost pentru primii creştini de a auzi vorbele celor care L-au văzut şi auzit pe Hristos! Pentru noi, este acelaşi lu-

cru. Ascultându-te că ne spui că l-ai văzut pe Căpitan e ca şi cum l-am fi văzut noi înşine, cu ochii noştri.

– Dacă e aşa, vă promit să merg să-l văd, am spus.

Mă despart de ele intrigat. Tinerele care-mi cer să merg să-l văd pe Căpitanul lor sunt isterice? Sunt nebune? În orice caz, nu sunt o excepţie. În zilele noastre, sunt milioane de tineri şi de tinere care îl adoră pe Hitler, pe Stalin ori pe Căpitan ca pe Dumnezeu. Dictatorii sunt divinizaţi. Vorbele Regelui Carol al II-lea, care, la Breaza, după atentatul comis asupra lui, îl întreba pe profesorul Iorga şi pe miniştrii săi: „Ce au aceşti dictatori ca masele să-i divinizeze?", îşi capătă întregul lor sens. Regele nu întreba aceasta deoarece băuse prea mult. Era o chestiune importantă. Chestiune primordială a vremurilor noastre. Căci mii de fanatizaţi îşi părăsesc ţara şi merg să se lase ucişi în războiul din Spania pentru Stalin ori Hitler. Sunt sacrificii omeneşti în onoarea tiranilor, ca în vremurile întunecate ale umanităţii. Un vânt de nebunie ucigaşă, devastatoare, otrăveşte lumea. Oamenii îi divinizează pe tirani şi predicatori. Se comportă ca poporul evreu care, la poalele Muntelui Sinai, în timpul lipsei lui Moise, urcat pe vârf pentru a-L întâlni pe Dumnezeu, a înălţat un viţel de aur şi l-a adorat ca pe Dumnezeu. Masele procedează mereu astfel. Am intrat din nou în secolul *„omului-turmă"*. Individul nu mai există. A dispărut. S-a înecat în masă. Omul decăzut din independenţa sa de individ şi de persoană omenească s-a prefăcut în mulţime. Masele sunt impermeabile la cele spirituale. Masa evreilor îi cerea lui Aaron: „Fă-ne dumnezei, care să meargă înaintea noastră": *Surge, fac nobis deos qui nos precedant*[1]. Masele cer mereu dumnezei pe care ele pot să-i vadă şi să-i atingă. Aceasta e idolatrie. La poalele Sinaiului, masele divinizează viţelul de aur. Astăzi, masele îi divinizează pe tirani. Le aduc cult şi sacrificii. Ca lui Dumnezeu. Căci dictatorii sunt materiali şi masele nu pot să creadă decât în ceea ce este material. Cea mai rea decădere a omului e atunci când devine masă. Când încetează să fie un individ. *E adevărata cădere din Rai*. Trăim acum în secolul maselor.

Sosesc la Tribunalul Militar dezorientat. Povestesc procurorului militar ce mi s-a întâmplat. Îl cheamă Virgil, la fel ca pe mine. Suntem prieteni. Mă ascultă cu surâsul pe buze.

[1] Ieşirea 32, 1.

– Am să fac în aşa fel să-l vedeţi pe Căpitan, îmi spune el. Aţi promis tinerelor să-l vedeţi. Trebuie să vă ţineţi promisiunea. Trebuie să fii mereu galant cu femeile. În zece minute, am să-l aduc pe Căpitan în biroul meu. Puteţi să-l vedeţi fie în biroul meu, fie pe coridor, când trece. Cum vreţi.

Tânărul procuror ordonă plantonului să-i fie adus arestatul Corneliu Zelea Codreanu. Înainte de a ieşi din birou, întreb:

– Sub ce inculpare l-aţi arestat?

– Nu noi l-am arestat pe Codreanu, îmi spune procurorul. Civilii. Ministerul de Interne. Monoclul negru l-a arestat. Ni l-a trimis aici pentru a-l condamna. Profesorul Iorga a depus o plângere pentru defăimare. Codreanu i-a adresat o scrisoare calomnioasă profesorului Iorga. Căpitanul va fi condamnat la şase luni de închisoare, conform legii, conform Codului militar. Dar nu aveţi permisiunea să scrieţi nimic despre aceasta. Ea trebuie să facă obiectul unui comunicat oficial, care va fi publicat în toate ziarele.

Hotărăsc să-l văd pe Codreanu pe coridor şi nu în biroul procurorului. Ies din birou. Mi-e ruşine să stau alături de judecător, de procuror ori de poliţist, când e adus un arestat. Strămoşii mei au fost cu toţii preoţi, de veacuri. Am dorit întotdeauna fierbinte, din copilăria mea, să fiu eu însumi preot. Or, Biserica interzice preoţilor să-i urmărească pe tâlhari. Dacă o fac, aceştia sunt caterisiţi[1]. Sunt poet. Ereditar şi organic mă aşez întotdeauna alături de cel arestat. Nu contează cine este cel arestat. Fără nici o excepţie. Îmi este imposibil din punct de vedere moral şi chiar fizic să stau alături de judecător. Sunt convins că săvârşesc un păcat făcând aceasta. „Căci Unul este Dătătorul legii şi Judecătorul. Iar tu cine eşti, care judeci pe aproapele?"[2] Pentru aceea, oricine ai fi, o, omule care judeci, eşti fără cuvânt de răspuns, căci, în ceea ce judeci pe altul, pe tine însuţi te osândeşti!"[3]

Pândesc pe coridor trecerea lui Corneliu Zelea Codreanu. Vreau să-l văd de aproape pentru a le putea spune colegelor mele de facultate, care mă aşteptau pe stradă, că l-am văzut – cu adevărat. O fac fără tragere de inimă.

[1] Canonul 55 al Sfântului Vasile cel Mare.
[2] Iacov 4, 12.
[3] Romani 2, 1.

Nu este plăcut să vezi oameni în lanţuri. Captivi. Dar le-am promis. Apoi, cum spune tânărul procuror militar: „Trebuie să fii mereu galant cu femeile."

În această parte a clădirii se află birourile judecătorilor militari. E un coridor lung şi lat. Cu podeaua de ciment gri. Ca un trotuar. E luminat de o lumină puternică, crudă, difuză, prin becuri goale, atârnate de tavan, cu fire. Nu e nici un scaun. Eşti ca într-un tunel de cale ferată ori un pasaj subteran. Nici o fereastră. La stânga şi la dreapta, pereţii cenuşii. Uşile birourilor de judecători sunt închise. Miroase puternic a dezinfectant ca în toate cazărmile.

Deodată se aud paşi asemenea copitelor de cai. E zgomotul bocancilor cu ţinte ai gardienilor care îl aduc pe cel închis. Coridorul gol amplifică zgomotul paşilor ca într-o cutie de rezonanţă, până într-atât, că ai impresia că e o întreagă coloană ce înaintează în cadenţă.

În capătul culoarului apare de după colţ capul arestatului. Doar capul, fără trup. Încadrat de doi gardieni, Corneliu Zelea Codreanu se apleacă cu tot corpul înainte şi nu lasă să pătrundă în coridor decât capul, precum fiarele hăituite, înainte de a se aventura pe un teren necunoscut. Codreanu marchează un timp oprirea, pentru câteva fracţiuni de secundă, cu o privire de vultur. Examinează culoarul pentru a se asigura că nu există vreo cursă ori vreo capcană. În câteva fracţiuni infime de secundă, privirea arestatului a văzut totul. A văzut lungimea culoarului, lăţimea, uşile, materialul podelei şi becurile electrice atârnate de tavan.

Codreanu merge încadrat de doi jandarmi de care nu-i pasă nicicum. Ca şi cum ar merge de unul singur. E un bărbat înalt, suplu, ce are mai mult de un metru optzeci. Dar pare mult mai înalt, pentru că stă drept, foarte drept. Poartă o cămaşă sport, bleu deschis, fără cravată, cu gâtul descoperit. E îmbrăcat într-un costum de culoarea frunzelor ruginii. Stofa e asemănătoare celei din care gentlemenii îşi confecţionează sacoul de weekend, dar şi celei a hainei monahale. E o stofă de lână, între o ţesătură de casă şi dimie. Poartă încălţări foarte mari. Pe puţin numărul patruzeci şi patru, cu tălpi groase. Codreanu e un bărbat frumos. Are 39 de ani. Îl văd pentru prima oară, dar îl recunosc după portretele sale. Şi chiar persoanele care nu i-ar fi văzut fotografiile lui Codreanu ar trebui să aibă impresia,

văzându-l, că l-ar mai fi văzut. Chipul lui, mersul lui, statura şi gesturile sale sunt cele ale unei vedete din western-urile hollywoodiene. Codreanu pare prototipul filmelor americane de aventuri: cel care este viteaz, drept, învingător, care nu este niciodată învins şi iese întotdeauna nevătămat din toate încurcăturile. Asemănarea lui cu una dintre cele mai mari vedete de cinema de peste Atlantic e atât de frapantă, că spectatorii români, de fiecare dată când văd un film cu acest actor, aplaudă şi scandează: „Căpitanul! Căpitanul!" Cenzura interzice adesea filmele în care actorul principal seamănă cu Codreanu pentru că fiecare proiecţie se transformă într-o manifestaţie de simpatie pentru Garda de Fier şi Căpitanul ei.

Corneliu Zelea Codreanu e din Bucovina, provincia unde s-au născut soţia lui Tudor Arghezi şi Mihai Eminescu, cel mai mare poet român. E numită „dulcea Bucovină", ca şi „grădina României". Se află în nordul Moldovei, la sud de Polonia. Bucovina e cea mai pitorească provincie românească.

Corneliu Zelea Codreanu e înalt, suplu şi drept ca arborii şi oamenii din nordul Moldovei şi din Bucovina. Se spune că nu este un bun orator, dar că electrizează întotdeauna doar prin prezenţa sa. Când apare printre tineri, e un adevărat delir. Mulţimile aclamă, îl ovaţionează şi-l urmează peste tot. Scrie în stilul comunicatelor oficiale şi manifestelor cu fraze scurte, precise şi autoritare. Articolele sale te fac mereu să te gândeşti la ordinele de zi.

Cei doi militari, care îl încadrează pe Codreanu, sunt adjutanţi de jandarmerie. Gradaţi. Jandarmi care îşi cunosc bine meseria. Nu se încredinţează un arestat precum Codreanu unor simpli soldaţi.

După ce a avansat doi paşi pe culoar, Corneliu Zelea Codreanu îşi încetineşte din nou mersul. Apoi se opreşte. O oprire de câteva fracţiuni de secundă: tocmai a descoperit prezenţa mea în capătul culoarului. E intrigat. Prezenţa mea îi repugnă, nu trebuia să mă aflu în calea lui. Nu sunt nici santinelă, nici planton, nici curier. Nu sunt de la tribunal, nu sunt în uniformă. Toţi aici sunt militari. Nu poţi fi poliţist nici atât, fiind mult prea tânăr. Nu sunt nici avocat, nici jurnalist. Întreaga dimineaţă, suporterii săi, avocaţi celebri şi jurnalişti, chiar directori de ziare, au încercat să ia legătura cu el. Au fost cu toţii respinşi.

Codreanu e intrigat precum o fiară care descoperă o prezenţă insolită pe teritoriul său. E mai periculos decât să întâlneşti un duşman. Ochii lui se fixează asupra mea, precum două vârfuri de lance, larg deschişi, ficşi. Întreg trupul arestatului e în alertă. Muşchii i se contractă. Atenţia îi este concentrată la maximum. Toate simţurile sale s-au mobilizat intens. Mă examinează din cap până-n picioare. Cu o rapiditate vertiginoasă. Pe măsură ce mă examinează, neliniştea îi sporeşte. Privirea lui scrutătoare încearcă cu disperare să pătrundă în misterul prezenţei mele pe culoar. Suport destul de greu să fiu astfel străpuns în carnea mea de săgeţile ochilor săi. Este una dintre puterile sale, care explică ascendentul lui Codreanu asupra adepţilor săi. Se spune că nimeni nu poate să ascundă ceva de Căpitan. Când te afli în faţa lui şi când te priveşte cu ochii săi metalici, pătrunzători, dominatori, îi mărturiseşti totul.

Aceşti ochi sunt acum fixaţi asupra mea. Codreanu are o îndelungă experienţă în legătură cu situaţiile complicate, capcanele şi cursele de tot soiul, folosite de poliţie, şi a învăţat să le dejoace. De la vârsta de 19 ani trăieşte într-o semiclandestinitate. Conspirativ. Subit, are certitudinea că sunt un student. Sunt, aşadar, un legionar ca aproape toţi studenţii. Unul dintre susţinătorii lui. Fericit să-şi dea viaţa pentru Căpitanul său. Dar, în loc să se bucure, îşi încruntă sprâncenele. Este nemulţumit. Dacă aş fi fost legionar, n-aş fi putut să intru în incinta fortificată a Tribunalului Militar fără complicitatea poliţiei. Chiar şi de bună credinţă fiind, nu pot să fiu acolo decât manipulat de poliţie. Hotărăşte să mă evite, să nu mă asculte. Să nu primească nimic de la mine, să mă ignore, ca să nu cadă într-o cursă. Continuă să înainteze. Merge încet, cu tot corpul său, nu doar cu picioarele. Merge ca sălbăticiunile mari, ca leii, tigrii şi jaguarii. Priveşte în faţa lui. Dar simt, cu certitudine, că încercând mereu să mă ignore, mă supraveghează cu coada ochiului. Aş putea să scot o armă şi să trag asupra lui în momentul în care ar fi aproape de mine. Poliţia s-a folosit mereu de o astfel de metodă. E pregătit astfel să facă faţă şi acestei eventualităţi. Nu vrea să fie ucis prin surprindere. În momentul în care Corneliu Zelea Codreanu e la câţiva paşi de mine, îmi dau seama că e foarte obosit. E tras la faţă. Are cearcăne la ochi. Nu e ras. Se ştie că e bolnav. A fost de nenumărate ori încarcerat, bătut

şi torturat de poliţie. Vreme de o iarnă a fost închis şi păzit într-o celulă umedă, fără încălzire. S-a îmbolnăvit de tuberculoză, nevindecându-se de ea nici până acum. Cu toate acestea, merge şi înaintează cu pas sigur, cu capul sus, având încredere în sine. Codreanu se crede învestit cu o misiune divină. Salvarea ţării sale. Are certitudinea că este predestinat pentru aceasta. E un mistic.

La vârsta de 28 de ani a redactat actul de naştere al mişcării sale în următorii termeni: „Ordin de zi numărul unu: *„Astăzi, vineri, 24 iunie 1927 (Sfântul Ioan Botezătorul), ora zece seara, se înfiinţează Legiunea Arhanghelul Mihail, sub conducerea mea. Să vină în aceste rânduri cel ce crede nelimitat. Să rămână în afară cel ce are îndoieli. Fixez ca şef al gărzii de la Icoană pe Radu Mironovici."*

Conducătorul ceresc al Gărzii de Fier este Arhanghelul Mihail. Punându-şi încrederea în puterile de Sus, legionarii nu dau niciodată înapoi. Din acest motiv, pasul lui Corneliu Zelea Codreanu e ferm, hotărât şi sigur. Nimeni n-ar putea să-l învingă pe cel care Îl are alături pe Dumnezeu. Credinţa pe care milioane de tineri i-o arată lui Corneliu Zelea Codreanu şi care sunt gata să moară pentru el îl linişteşte şi-i confirmă certitudinea că este învestit de cer şi ajutat de îngeri, arhangheli şi puterile cereşti.

În clipa în care soseşte la un metru de mine, sunt cuprins de o milă imensă pentru el. Văd clar pe chipul lui pecetea morţii. Va fi ucis. El însuşi e cauza propriei sale morţi. „Toţi cei ce scot sabia, *de sabie vor pieri*." El, care vede tot, care înţelege tot, prevede tot şi ştie să dejoace toate vicleşugurile adversarilor săi, a omis un lucru esenţial. Şi din cauza acestei omisiuni esenţiale Corneliu Zelea Codreanu va muri. Va fi ucis. Văd moartea pe chipul său, în ochii săi, în mersul său. Dar nu-i pasă că a sosit ceasul morţii. E, dimpotrivă, sigur pe victoria sa. Pentru că el continuă să creadă că îngerii îi sunt alături. Or, pe bună dreptate, îngerii nu mai sunt cu el. Dacă Zelea Codreanu ar fi avut o mamă ca a mea, ar fi aflat că cel care ridică o armă împotriva aproapelui său îi pune pe îngeri pe fugă. Cel care îndreaptă o armă spre semenul său este părăsit de îngerul lui păzitor şi rămâne fără apărare. Cel care ucide o fiinţă omenească e oprit de la Sfânta Împărtăşanie. Îi este interzis să se apropie de altar. Dacă intră într-o biserică, trebuie să rămână în picioare, în apropierea uşii, şi, înainte de momentul solemn

al sfinţirii darurilor, criminalul este obligat să părăsească biserica. Nu are dreptul să se apropie de Dumnezeu. Şi puterile cereşti nu se apropie de el. Cel care ucide o singură fiinţă omenească va fi condamnat ca şi când ar fi distrus întregul univers. Iar Codreanu l-a ucis, de mai multe ori, cu propria mână. El a ordonat, de asemenea, credincioşilor săi să ucidă. Pe studentul Stelescu, în 1936, cu o sută douăzeci de gloanţe de revolver, în patul lui de spital. Apoi, victima a fost tăiată cu topoarele la ordinul lui Codreanu. Nici un înger nu se mai apropie de el. Chiar şi copiii ştiu aceasta. Dar lui nu-i pasă. Continuă să creadă că este susţinut de Dumnezeu, de arhangheli şi de heruvimi. Şi el crede aceasta în chiar acest moment în care păşeşte către propriul mormânt. Toată lumea ştie că va fi ucis.

Decretul morţii sale a fost semnat, cu adevărat, pe 20 decembrie 1938. Îndată după alegerile generale. Puterile occidentale, aliaţii şi protectorii noştri au fost iritaţi de alegerea electorilor români.

Vreme de cinci secole, când românii erau vasali ai turcilor, sultanul chema la Constantinopol, la Sublima Poartă, pe domnitorului indezirabil al României, şi punea să-i fie tăiat capul înaintea ambasadorilor străini. Aceasta s-a petrecut cu domnitorul Constantin Brâncoveanu, pe 15 august 1714, de praznicul Sfintei Maria. Domnitorul a fost decapitat cu iataganul – înaintea sultanului, ca şi fiii săi, Constantin, Radu şi Matei, cel de pe urmă neavând decât 11 ani.

Puterile occidentale vor declara, aşadar, indezirabil guvernul pe care electorii români îl aleseseră. Era dreptul lor suzeran. Puterile occidentale aveau dreptate să fie iritate. Guvernul rezultat din alegeri era prieten al germanilor. Regelui i s-a dat ordin să se debaraseze de guvernul indezirabil, rezultat la urne.

Pe 10 februarie, regele Carol al II-lea a demis guvernul poetului Octavian Goga şi l-a înlocuit cu un guvern având în fruntea sa pe patriarhul României. Dar puterile occidentale, suzeranii noştri actuali, cer, în plus, capul lui Corneliu Zelea Codreanu, căpitanul Gărzii de Fier, care este partizan al lui Hitler şi al lui Mussolini.

Situaţia este stânjenitoare, nouă. În acest domeniu ne lipsesc ştiinţa şi priceperea.

Odinioară, când suzeranii noştri turci nu-i mai doreau pe domnitorii pe care îi aleseseră, îi convocau la Constantinopol şi le tă-

iau capul cu iataganul, iar socotelile erau încheiate. Suzeranii actuali cer capul lui Codreanu, dar refuză să-l cheme la Paris pentru a-l ghilotina ei înşişi în *La Place de Grève,* ori să-l aducă în Anglia ca să-i taie capul în Turnul Londrei.

Suzeranii noştri occidentali ne-au adus la cunoştinţă că românii erau acum un popor liber şi independent şi că, în consecinţă, trebuiau să se bucure de dreptul de a tăia ei înşişi capul conducătorilor lor care le displăceau suzeranilor. Am fost extrem de flataţi de onoarea şi de încrederea pe care suzeranii occidentali ne-o acordau. Căci este o imensă fericire să ni se îngăduie să le tăiem noi înşine capul conducătorilor noştri politici care nu ne sunt pe plac. Sultanul Sublimei Porţi Otomane, în marea lui bunătate, nu ne acordase niciodată dovada încrederii sale.

Pentru a găsi o manieră democratică de tăiere a capului lui Corneliu Zelea Codreanu, aşa cum o cereau puterile occidentale, Regele Carol al II-lea a făcut apel la cel mai mare savant al românilor, profesorul Nicolae Iorga, care scrisese mai mult de o mie două sute de cărţi şi douăzeci şi cinci de mii de articole, printre care *Istoria Imperiului Otoman* şi *Istoria Imperiului Bizantin,* de unde învăţăm la fiecare pagină cum trebuie procedat pentru decapitare, scos ochii adversarului ori a-l face pe acesta să dispară fără a mai lăsa vreo urmă.

Iorga, care cunoştea toate aceste detalii tehnice (căci era un mare savant de renume mondial), l-a sfătuit pe rege să-l aresteze mai întâi legal pe Corneliu Zelea Codreanu. Şi, de îndată ce va fi arestat, să-l arunce în mod democratic într-o carceră. Înlănţuit, va fi la dispoziţie oricând şi se va putea să se facă tot ceea ce va voi din el. Pentru a motiva arestarea, Iorga a depus el însuşi împotriva lui Codreanu o plângere pentru ultraj. În urma acestei plângeri, un detaşament al jandarmeriei a năvălit chiar în această noapte în vila lui Codreanu de la Predeal, l-a arestat şi l-a adus la Tribunalul Militar din Bucureşti. E un abuz să arestezi pe cineva în miez de noapte şi să-l arunci în închisoare pentru un delict problematic. Dar exista dispoziţia de a-l ucide şi nu sunt treizeci şi şase de feluri de a ucide un om în mod democratic. Căci Iorga le-ar fi adus, astfel, la cunoştinţă. Şi România e o adevărată ţară democratică, aflată sub garanţia şi ocrotirea marilor puteri occidentale.

Cu toate acestea, uneori scopul scuză mijloacele. Scopul, în cazul dat, era de a nu lăsa în viaţă un partizan al lui Hitler. Trebuia suprimat. Procesul asasinatului fiind acum declanşat, arestatul era, virtualmente, mort.

Din pricina acestei sentinţe „de sus", când Corneliu Zelea Codreanu a trecut prin apropierea mea, pe culoarul Tribunalului Militar, am văzut distinct pe fruntea lui pecetea morţii. Avea mirosul şi culoarea morţii. Îmi era milă de siguranţa sa. Căci credea că nu va muri. Se credea ocrotit de Arhanghelul Mihail, dar se înşela, era singur, fără nici o protecţie. Arhanghelul Mihail nu era lângă el. Chiar şi îngerul păzitor îl părăsise. Căci îngerii îi părăsesc întotdeauna pe ucigaşii de oameni. Şi Codreanu era un ucigaş de oameni.

7

La câteva zile după arestarea sa, Corneliu Zelea Codreanu era condamnat de Tribunalul Militar Bucureşti la şase luni de închisoare pentru o scrisoare de ultraj trimisă profesorului Nicolae Iorga. Pedeapsa era extrem de aspră faţă de greşeala imputată. Oricât ar fi fost Iorga în postura de monument naţional, a condamna la şase luni de ocnă un cetăţean, care a fost lipsit de respect faţă de un altul, nu se mai văzuse vreodată. Judecătorii militari, care au pronunţat sentinţa, sunt ei înşişi puţin stânjeniţi. Desigur, responsabilitatea lor era limitată. Sunt militari şi execută ordinele superiorilor lor ierarhici. Dar ei ştiu şi că este un abuz să trimiţi un om la ocnă doar pentru că a încălcat regulile de politeţe şi de bună cuviinţă.

În ciuda acestei sentinţe excesive, puterile occidentale sunt nemulţumite. Londra şi Parisul refuză în continuare să-l primească pe regele României, care ar fi trebuit să efectueze un periplu în Europa de Apus. Vizita este programată de multă vreme. Dar ea este anulată *sine die*. I se aduce la cunoştinţă regelui că nu va fi primit nici la Paris, nici la curtea de la Saint-James (cu toate că este rudă apropiată cu suveranii englezi) câtă vreme nu va fi complet eliminat Corneliu Zelea Codreanu...

Regele l-a însărcinat pe Armand Călinescu, ministrul său de Interne, să afle de urgenţă un mijloc legal de a scăpa definitiv de Corneliu Zelea Codreanu de pe scena politică a ţării.

Monoclul negru şi-a făcut o plăcere din a organiza în mare grabă un nou proces împotriva conducătorului Gărzii de Fier. Tribunalul Militar a primit ordin secret să-l condamne pe Codreanu pentru revoltă militară împotriva statului, pregătire de război civil, complot militar, înţelegeri cu puteri străine, uneltiri pentru asasinarea regelui şi o lungă serie de crime pentru care legea prevedea ca pedeapsă închisoarea pe viaţă. În acest fel, se avea certitudinea că Zelea Codreanu nu va ieşi viu din puşcărie.

Dar Tribunalul Militar, reunit în grabă, nu a reuşit, în ciuda bunei sale voinţe, să-l condamne pe Codreanu la pedeapsa maximă. A fost condamnat la zece ani de muncă forţată, la ocnă, în ciuda consemnului primit. Sentinţa Tribunalului Militar din Bucureşti a provocat o cumplită reacţie de mânie în Occident. Ea a fost considerată ca o sfidare lansată de România ţărilor civilizate. Zece ani de muncă forţată daţi unui aliat al lui Hitler nu era o adevărată pedeapsă. Era un simplu paliativ. România a fost discreditată. Franţa şi Anglia vor refuza mai mult ca niciodată să fie de acord cu vizita regelui Carol al II-lea. Partizanii lui Codreanu erau şi ei mânioşi. Clamau că Zelea Codreanu era o victimă. Că procesul fusese trucat. Că nu putea fi reţinută nici o acuzaţie serioasă împotriva lui Codreanu. Universităţile se vor revolta. Manifestaţiile au luat amploare. Exista teama unei răscoale generale. A ameninţării cu o revoluţie.

Nicolae Iorga a fost consultat din nou. Doar el putea să aducă o soluţie. Toţi ochii erau întorşi spre el. Când un popor are şansa să aibă în sânul său un geniu atât de uriaş, un savant de renume mondial ca Nicolae Iorga, se profită de aceasta pentru a-l solicita în toate circumstanţele periculoase şi i se urmează sfaturile. Oamenii politici îl vor consulta, aşadar, pe prodigiosul geniu, care era Iorga, aşa cum făceau grecii, implorând la Delfi pe Pitia să le spună oracolele sale. A fost întrebat Iorga cum trebuia să se procedeze pentru a fi evitat războiul civil şi revoluţia care ameninţau în mod iminent, căci studenţii coborau deja în stradă.

– Vă e teamă de copii?, a întrebat Iorga. L-am întrebat pe colonelul Boyle, care era ataşat militar englez în Rusia: „Cum aţi reuşit să salvaţi de unul singur, în 1917, întreaga colonie românească din Odessa, încercuită şi ameninţată de a fi masacrată în timpul revoluţiei bolşevice?" Colonelul Boyle mi-a răspuns: „Domnu-

le profesor, sunt canadian şi vânător. La noi, în Canada, vânatul cel mai periculos e lupul. Atacă întotdeauna în haită. Poţi să ucizi doi, cinci ori zece lupi, însă cei care rămân se năpustesc asupra ta ca să te sfâşie. Un vânător bun observă, mai întâi, care e lupul ce conduce haita. Nu se ocupă decât de el. Îl ţinteşte în frunte şi trage. În clipa în care lupul ce conduce haita cade, toţi ceilalţi o iau la fugă şi se împrăştie. Trebuie, aşadar, reperat conducătorul, ţintit între ochi şi ucis. Aşa am procedat la Odessa cu bolşevicii, în 1917. Exact ca vânătorii de lupi din Canada."

Iorga a sfătuit să se procedeze la fel: să fie ucis Codreanu, şi se va obţine cu acest preţ pacea şi încrederea marilor puteri occidentale.

I s-a raportat regelui interpretarea imuabilă, pronunţată de acest Calchas român în faţa senatorilor. Regele a fost îngrozit. Era un Hohenzollern, una dintre cele mai vechi dinastii regale din lume. Hohenzollernii domneau în Europa de un mileniu, mai înainte chiar de Carol cel Mare. Un rege Hohenzollern nu se poate comporta ca vânătorii de lupi din Canada. A refuzat să-l ucidă pe Codreanu. Dar Regele Carol al II-lea avea o amantă. O femeie foarte frumoasă. O evreică cu părul roşu, numită Magda Lupescu. O iubea plin de patimă. Era sclavul pasiunii sale.

Complotiştii o vor contacta pe Magda Lupescu, amanta regelui. O vor copleşi de daruri. Îi vor oferi cadouri extraordinare. O vor ruga să ceară regelui capul lui Codreanu. Şi frumoasa curtezană s-a supus acestei rugăminţi a lor. S-a petrecut ca în Biblie, unde se spune că regele Irod nu îndrăznea să-i taie capul lui Ioan Botezătorul, care era închis într-o închisoare din Ierusalim. Duşmanii lui Ioan o vor aduce pe frumoasa Salomeea înaintea regelui şi o vor pune să danseze. Regele Irod a fost atât de încântat, că i-a spus frumoasei dansatoare: „Orice vei cere de la mine îţi voi da, până la jumătate din regatul meu." Tânăra i-a spus: „Vreau să-mi dai îndată, pe tipsie, capul lui Ioan Botezătorul!"[1] Regele a trimis un paznic al temniţei, poruncindu-i să-i fie adus capul lui Ioan. Paznicul s-a dus, i-a tăiat capul în închisoare, apoi l-a adus pe o tipsie, dându-i-l Salomeei... Regele Carol a procedat la fel ca Irod. A promis Magdei Lupescu să-l ucidă pe Codreanu. Dar,

[1] Marcu 6, 14-30.

cum voia ca mai întâi să fie primit cu mare pompă la Londra şi la Paris, nu va fi ucis Codreanu decât atunci când se va întoarce.

Emul al tetrarhului din Galileea, regele şi-a ţinut cuvântul. La întoarcerea sa triumfală de la Londra şi Paris a pus să fie asasinat Codreanu. Monoclul negru, care aştepta cu nerăbdare semnalul regelui său, pentru a proceda la execuţie, i-a scos din carcera lor pe Corneliu Zelea Codreanu şi pe treisprezece dintre camarazii lui. Toţi asasini. Erau *decemvirii*, cei zece legionari care, în 1936, îl executaseră pe studentul Stelescu la spital, măcelărindu-i apoi trupul în bucăţi, cât şi *nicadorii*, cei trei legionari care-l asasinaseră, în 1933, pe prim-ministrul Duca. Cei treisprezece arestaţi şi Căpitanul au fost înghesuiţi în furgoane cu celule, cu mâinile şi picioarele legate. Într-o pădure, lângă Bucureşti, cei paisprezece arestaţi au fost strangulaţi de paznici, cadavrele lor fiind aruncate într-o groapă, în pădurea de la Jilava, şi acoperită cu o placă de beton.

A doua zi dimineaţa, pe 30 noiembrie 1938, guvernul a anunţat printr-un comunicat oficial că Zelea Codreanu şi treisprezece camarazi ai săi, încercând să evadeze în timpul transferului lor la închisoarea de la Jilava, fuseseră ucişi de paznici.

Cele paisprezece omoruri vor zgudui ţara. Era prea odios, prea barbar. Chiar profesorul Iorga, care sfătuise să fie omorâţi legionarii la fel ca lupii din Canada, a fost şocat de monstruozitatea asasinatului colectiv.

Profesorul de istorie Constantin Marinescu, colaborator apropiat al lui Iorga, povesteşte că a doua zi după omor Iorga a refuzat să-l primească pe Armand Călinescu. Profesorul Marinescu se afla în biroul lui Iorga, la domiciliul acestuia, pe şoseaua Bonaparte în acel moment. A trimis o servitoare să-i spună lui Armand Călinescu că profesorul refuza să vorbească cu asasinii.

În aceeaşi dimineaţă, profesorul Iorga a participat la o şedinţă a Academiei Române. Academicianul Gheorghe Ionescu-Şişeşti a făcut o relatare amănunţită asupra asasinatului petrecut noaptea. Membrii Academiei îl vor asculta plini de uimire. Doar Iorga a vorbit. A spus: „S-a procedat cu stângăcie, cu foarte mare stângăcie." Acesta a fost discursul lui funebru.

În chiar noaptea în care au fost asasinaţi Codreanu şi cei treisprezece camarazi ai săi, la München se reuneau Hitler, Mussolini,

Chamberlain şi Daladier pentru a semna actul dezmembrării Cehoslovaciei, prin alipirea Sudeţilor la Germania.

Puterile occidentale se vor declara satisfăcute de conduita regelui Carol al II-lea al României. La Bucureşti a curs şampanie unanim, aflându-se despre asasinarea lui Codreanu.

România a fost din nou acceptată ca un aliat sigur. În virtutea acestui fapt, Franţa a cerut regelui Carol să permită trecerea Armatei Roşii pe teritoriul său pentru a merge în Cehoslovacia şi să asigure aici apărarea Europei, libertatea şi civilizaţia occidentală.

Regele Carol, neputând să se opună planului de apărare a libertăţii şi civilizaţiei de către trupele sovietice, a acceptat survolul teritoriului său de către avioanele sovietice care se îndreptau către Cehoslovacia. Încurajat de încrederea pe care o inspira lumii occidentale, Regele Carol a format un partid unic cu numele de Frontul Renaşterii Naţionale. Toţi miniştrii au trebuit să poarte uniforma partidului unic.

Uniforma era de culoarea bleumarin, cu o brasardă tricoloră pe care erau imprimate literele FRN, şi pe cap era purtată o cascheţă plată. În ziua depunerii jurământului, miniştrii noului guvern erau cu toţi în uniformă, aliniaţi în faţa regelui precum soldaţii, salutând cu braţul ridicat şi strigând: „Sănătate!" Salutul partidului unic.

Pentru a combate dictaturile, trebuie să te transformi tu însuţi în dictatură. Altfel, nu poţi învinge. Regele României nu avea, aşadar, nici o altă soluţie decât să se învestească el însuşi dictator.

Reportajul meu despre festivităţile pe care le inaugurau miniştrii în uniformă nu a fost publicat. Începând cu aceeaşi zi, dările de seamă ale tuturor ceremoniilor oficiale au făcut obiectul comunicatelor guvernului, ca şi cele ale proceselor tribunalelor militare. Asasinate, precum acelea ale lui Codreanu şi camarazilor săi, erau de resortul guvernului. Guvernul înlocuia de acum înainte reporterii de fapte diverse şi pe toţi ceilalţi reporteri.

XV

Muza poetului

1

Se spune că regina Spaniei i-a scris lui Columb, care era plecat pentru a descoperi pământuri noi: „Navighează drept înainte şi, dacă pământul pe care tu îl cauţi nu există, Dumnezeu îl va crea special pentru recompensarea eroismului tău şi a credinţei tale." Uneori înclin să cred că America nu exista. Că Dumnezeu a creat-o expres pentru a recompensa vitejia, răbdarea şi credinţa lui Cristofor Columb.

Alerg şi eu, tot drept, spre ţinta mea. Fără să mă poată opri ceva. Am 22 de ani şi trei luni.

Sunt sigur că lupt cu eroism fără să mă dau bătut. Dumnezeu mă va recompensa. Aşa cum l-a recompensat pe Columb. Voi fi cel mai mare poet al poporului meu. Poetul lui Hristos şi al României. Nu ştiu ce voi realiza, nici cum voi încheia, dar îmi continui calea. „Uitând cele ce sunt în urma mea şi tinzând către cele dinainte."[1] Nu există progres fără treapta următoare. Şi cel care se opreşte şi încetează să urce deja dă înapoi. „Nu pentru că am obţinut răsplata ori că am atins desăvârşirea, ci îmi continui calea pentru a încerca să o ating, uitând, aşadar, ceea ce este în urma mea şi îndreptându-mă cu toată fiinţa către ceea ce este înainte, alerg drept la ţintă."[2]

Alerg la ziar cu sufletul la gură. Directorul mi-a cerut să fac bilanţul faptelor diverse pe anul 1938. În fiecare zi, dezvolt un fapt

[1] Filipeni 3, 12-14.

[2] Sfântul Grigorie de Nyssa, *P.G.* 44, col. 401 A.B.

divers pe care-l public, semnându-l. Numele meu figurează astfel, în fiecare dimineaţă, în ziar. Încep să fiu cunoscut. Am inventat un nou mod de a prezenta faptele diverse. Încep cu un *catch phrase*, o frază-cârlig, care îl frapează pe cititor. Expun apoi faptele printr-o acumulare lirică, sporind *suspansul*. Fiecare fapt divers e astfel o scurtă nuvelă. O redactez ca ea să fie *efectivă*, penetrantă. Cu efect direct şi imediat asupra cititorului, punând accentul pe detaliul concret, senzorial. Evit orice abstracţiune. În acelaşi fel vreau să prezint această cronică a tuturor evenimentelor care s-au petrecut în timpul anului. Anul 1938 a fost marcat de evenimente excepţionale. În ţara noastră, abolirea Constituţiei şi instaurarea dictaturii regale, a partidului unic şi portului uniformei de către miniştri. A avut loc procesul lui Zelea Codreanu şi lichidarea acestuia. Pe plan extern, e dezmembrarea Cehoslovaciei. Germania a anexat regiunea Sudeţilor. În Irlanda, a avut loc instaurarea dictaturii lui Éamon de Valera. În Turcia, moartea lui Atatürk. În România, încă permisiunea acordată avioanelor sovietice de a survola teritoriul nostru, iar în Spania, războiul care continuă...

La bilanţul faptelor, voi acorda un loc generos morţii reginei Maria, mama suveranului nostru, survenită pe 18 iulie 1938. În timpul funeraliilor sale, Bucureştiul a fost, conform voinţei reginei, pavoazat în violet, culoarea doliului său, violet de Parma. Reginei nu-i plăcea negrul. Şi inima ei a fost înhumată pe ţărmul Mării Negre, la Balcic, la sud de oraşul Tomis, Constanţa, unde a murit poetul Ovidiu în exil acum două mii de ani.

Un alt fapt important al anului a fost moartea – pe 7 mai 1938 – poetului Octavian Goga, fost prim-ministru. A decedat la vârsta de 57 de ani, la trei luni după instaurarea dictaturii regale. A fost alungat de la putere la cererea puterilor străine, în ciuda alegerii sale în fruntea guvernului prin vot universal.

Gândindu-mă la bilanţul anului, fac, de asemenea, şi pe cel al activităţii mele. N-am publicat o nouă carte în acest an. Sunt nemulţumit de mine. Am 22 de ani şi trei luni. O vârstă care nu se uită. Am doi ani mai mult decât regele României Mari şi cu un an mai mult decât Uniunea Sovietică. Când era de vârsta mea, Arthur Rimbaud îşi terminase deja nemuritoarea lui operă.

Alerg cât pot de repede la ziar. Ca şi cum aş vrea să recuperez timpul pierdut. Căci timpul presează. Grăbesc pasul şi intru la ziar

alergând. Pe hol, cineva mă strigă. E administratorul prestigiosului imobil Dragomir, unde se află redacţia ziarului *România*. E însoţit de soţia sa. O femeie foarte frumoasă, brunetă, cu ochii ca de jar. Trupul ei, precum o amforă, e mulat într-o rochie de mătase bleu. Se agaţă de braţul soţului ei precum ramura de un copac, în care ar vrea să se cataăre. Este tot timpul zâmbitoare. Când vorbeşte, nările îi freamătă precum cele ale cailor, înainte de a porni în cursă. Picioarele îi trepidează. Corpul îi este mereu încordat, precum corzile unui instrument muzical.

Intendentul şi soţia sa sunt cititorii mei. Citesc cu regularitate reportajele pe care le scriu. Îmi mărturisesc cu fiecare ocazie simpatia lor. Mă bucur de fiecare dată când îi întâlnesc. Dar astăzi sunt grăbit şi nu pot să întârzii.

– Vreau să vă spun ceva. Am ceva pentru dumneavoastră, îmi spune intendentul, strângându-mi mâna. Aveţi câteva clipe?

– Cu neputinţă!, spun. Am un reportaj lung de scris despre evenimentele anului şi trebuie să-l predau în această seară. E pentru ediţia specială de sfârşit de an. Am întârziat deja.

– E vorba despre ceva foarte important pentru dumneavoastră. Vă va interesa sigur. Nu ne va lua mai mult de câteva minute.

– Veniţi, a spus soţia intendentului.

Mă iau cu ei în ascensor. Intendentul apasă pe butonul ultimului etaj. Ştiu că ei locuiesc aici. M-au invitat de mai multe ori acasă, dar nu m-am dus până acum.

– O să fiţi încântat de ceea ce vă vom arăta, a spus soţia intendentului. Căci ştim că vă place frumosul.

Ajungem la ultimul etaj. Intendentul răsuceşte cheia în broască.

– Aici staţi?, am întrebat.

– Nu, a spus el. Apartamentul nostru e puţin mai încolo.

Deschide uşa şi aprinde lumina. În faţa noastră apare un spectacol feeric. Exact ca la teatru, la ridicarea cortinei. Camera căreia tocmai îi deschisese uşa e luminată ca scena unui teatru. Pereţii sunt acoperiţi cu mătase roz-pastel, perdelele şi divanul cu catifea stacojie. Lumina ţâşneşte dintr-o lustră cu perle de cristal. Camera e mare precum cabina unui pachebot de lux. Ca şi compartimentul unui sleeping-car al Orient-Express-ului. Nu vezi decât mătase, catifea, aramă aurită şi mahon. Mă gândesc la cabinele Titanicului, pe

care le-am descoperit la cinema, şi la versurile lui Valery Larbaud, în care poetul cântă trenurile de lux:

Dăruieşte-mi tumultul tău, mersul tău iute preadulce ....
Furişarea în noapte, prin Europa luminată,
O, tren de lux! şi muzică tulburătoare
Ce se zboară-n ţăndări de-a lungul culoarelor tale de piele aurită,
În timp ce în spatele uşilor tăcute... cu încuietori de aramă grea
Dorm milionarii...
Eu trec fredonând pe culoare.
Şi-ţi urmez calea izvorului tău – spre Viena şi Budapesta,
Amestecându-mi vocea mea
Cu sutele tale de mii de voci...
O, Harmonika – Zug...
Am simţit pentru întâia oară dulceaţa întreagă a lui a trăi.
Într-o cabină a Nord-Expressului, între Wirballen şi Pskow...

– Intraţi!, îmi spune soţia intendentului. Înăuntru o să descoperiţi adevărate minuni care sunt ascunse aici. Intraţi!

Trec pragul. Tălpile încălţărilor mele se afundă în covorul cu culori rafinate, moale ca zăpada. Soţia intendentului aprinde, pentru a mi le arăta, unul după altul, becurile discrete, ticsite deasupra patului, cu abajururi ca nişte petale de flori. Sunt dulci şi discrete lumini pentru lectură. Aprinde apoi becurile cu lumină aproape albă de deasupra oglinzilor de cristal. O parte a peretelui, pe jumătate mahon, pe jumătate mătase, cu o închizătoare de aramă, strălucitoare ca aurul, se deplasează. În spate, baia. Aici sunt chiuvete de aramă şi recipiente de porţelan, cu margini aurite, robinete de bronz, oglinzi de cristal. Mă întorc pe urma paşilor mei. Fiecare perete, acoperit de mătase, ascunde sertare de mahon, dulapuri, cutii magice, în care sunt închise taburete, gheridoane, plafoane, pleduri de caşmir, perne. Totul este aici aranjat cu grijă, ca rotiţele în carcasa unui ceas de înaltă precizie. Fiecare mobilă şi fiecare obiect sunt lucrate cu artă. Ferestrele sunt duble, cu mânere de aramă, şi prevăzute cu un aparat electric pentru condiţionarea aerului.

– Cui aparţin toate aceste minunăţii?, întreb uluit. N-am văzut niciodată ceva asemănător. E ca-n basme. Pare că am împrumutat

covorul fermecat din *O mie şi una de nopţi* ca să descopăr atâtea lucruri frumoase.

Privind în jurul meu, caut un nume ca să-l dau acestei încăperi, care este în acelaşi timp budoar, alcov, garsonieră, cuibuşor, bomboniera, cabină de pachebot de lux şi compartiment de sleeping-car al Orient-Express-ului. Totul aici este rafinament şi poezie. Ca un sonet. Ca o partitură muzicală.

– Ţi-ar plăcea să locuieşti aici?, a întrebat intendentul.

– Cine n-ar vrea să locuiască aici?, am spus. A cui e această cameră?

– Dumneavoastră vă aparţine, dacă vă place, a spus intendentul.

– E pentru miliardari, nu pentru mine. Cui aparţine?

– Vă repet, a răspuns intendentul, dacă vă place, vă dau imediat cheia. Puteţi să vă mutaţi chiar acum. Ştiu că locuiţi într-un cămin studenţesc. E, totuşi, mai bine aici. Vreţi să semnaţi contractul imediat? L-am pregătit. Eram sigur că o să vă placă încăperea.

– Dar preţul?, spun.

– E preţul chiriei pentru o cameră de bonă. E chiar mai puţin scump decât preţul unei camere de bonă obişnuită... Iată contractul. Citiţi-l.

Soţia intendentului insistă. Citesc contractul. Numele proprietarului nu-mi spune nimic.

– Cine este domnul?

– E preşedintele societăţii care a construit imobilul, Dragomir. De fapt, e proprietarul imobilului. El deţine majoritatea acţiunilor. La sfârşitul lucrărilor, arhitectul i-a oferit această cameră decorată şi amenajată. Miliardarilor nu le poţi face decât cadouri care valorează milioane. Cu banii care s-au cheltuit pentru amenajarea acestei camere, s-ar fi putut construi o frumoasă căsuţă la periferie. Patronul a fost încântat de acest cadou. Păstra în permanenţă cheia acestei garsoniere în buzunar. Şi, din când în când, venea s-o vadă. Aşa cum ai veni să te uiţi la un tablou ori la un obiect de artă. Nimeni nu a stat încă aici. Totul e nou-nouţ. Într-o zi, soţia patronului a aflat frumoasa cheiţă în buzunarul soţului ei. A purces la investigaţii şi a descoperit repede existenţa garsonierei. A venit s-o vadă. Era mânioasă peste fire. Îl bănuia pe soţul ei că o înşală. E o femeie frumoasă, genul femeii fatale. Dar e o adevărată panteră, un vulcan în plină erupţie. Şi-a scos ghеare-

le. I-a dat soţului ei douăzeci şi patru de ore ca să se debaraseze de garsonieră. A trebuit să aleagă între garsonieră şi soţia sa. L-a ameninţat cu divorţul.

Trebuie spus că soţia deţine mai mult de jumătate din averea lor. Dacă ea îl părăseşte, jumătate din banii lui se duc odată cu ea. Dar el nu vrea să se despartă de cuibuşorul lui. Îl iubeşte nespus. Nu vrea nici să îl închirieze. Dacă cineva s-ar instala aici, camera n-ar mai fi la fel. Această cameră e un articol de lux. O operă de artă nu poate fi prefăcută în obiect utilitar. Dar e obligat fie să o închirieze, fie să o vândă. E presat de timp. Sărmanul patron a venit să-mi ceară sfatul. I-am vorbit despre dumneavoastră. Mai precis, soţia mea i-a vorbit prima despre dumneavoastră. I-a spus că sunteţi un tânăr poet, aproape aerian. Că dacă aţi locui în această cameră e ca şi cum n-ar sta nimeni aici. Că va rămâne intactă. I-a spus că sunteţi desprins de pământ, că prezenţa dumneavoastră e aproape imaterială.

Patronul mi-a ordonat să vă contactez de urgenţă şi să vă conving să ocupaţi camera. Dacă acceptaţi să locuiţi aici, o să faceţi o faptă bună. Patronul vă va fi profund recunoscător şi veţi face şi dumneavoastră treabă bună. O să fiţi fericit aici. Nici regele nu are o cameră atât de frumoasă. Arhitectul care a amenajat-o e un mare artist. El s-a depăşit pe sine decorând-o. N-aveţi decât s-o priviţi. Semnaţi contractul şi instalaţi-vă aici. Fără să mai pierdeţi vremea. Chiar în această cameră. O cameristă plătită de imobil vă va asigura menajul. Aveţi telefon direct cu portarul. Are ordin să vă stea la dispoziţie. Aveţi un alt avantaj: coborând două etaje, sunteţi la ziar, ca şi cum aţi locui la redacţie. Şi apoi, vom fi vecini. Apartamentul nostru e pe acelaşi palier. Puteţi să bateţi la uşa noastră la orice oră doriţi. Eu cu soţia mea suntem la dispoziţia dumneavoastră.

În aceeaşi seară, mi-am luat mica valiză de la căminul de pe strada Pictor Grigorescu şi m-am instalat în frumoasa cameră. Sunt foarte fericit aici, căci este prima oară în viaţa mea când am o cameră proprie. Până acum, am dormit întotdeauna în dormitoare comune ori în cămine studenţeşti. Înainte de a-mi lua valiza, cobor la ziar. Secretarul de redacţie mă convoacă la biroul lui.

– Mâine începe la Curtea de juri procesul Elizei Dornescu, îmi spune el. Directorul vă însărcinează să faceţi un reportaj. Veţi

avea zilnic o pagină. E cel mai mare proces al anului. Va dura două sau trei săptămâni. Tot Bucureştiul va asista la el. Ca la o premieră la operă. Cunoaşteţi bine afacerea, nu-i aşa?

Din fericire, secretarul nu cere un răspuns din partea mea. Pentru el, se înţelege de la sine că nu ignor nimic din crima pasională care se va judeca la Curtea de juri. Toată lumea o cunoaşte, dar eu o ignor complet. E prima oară când aud despre această crimă. Ziarele au scris în legătură cu ea pagini întregi. Înainte de a fi reporter de fapte diverse, nu citeam în ziare decât pagina literară. A doua zi merg pentru prima oară la Curtea de juri. Toate ziarele din Bucureşti şi-au trimis cei mai vestiţi ziarişti pentru a face un reportaj de la acest proces. Pentru mine, e o ocazie nesperată de a fi alături de ei, să mă văd însărcinat cu un reportaj de la acest proces care pasionează lumea. Eliza Dornescu e o frumoasă tânără care a ucis cu cinci gloanţe de revolver, trase de foarte aproape, pe amantul ei, un bogat şi frumos play-boy din aristocraţia românească, fiindcă voia să o părăsească. Acest proces a schimbat total existenţa mea.

2

Iarna anului 1939 a luat sfârşit. Începe cea de-a treia primăvară a mea la Bucureşti. Am devenit un reporter celebru. În fiecare dimineaţă, în tramvaie, pe terasele cafenelei şi în întreg oraşul, oamenii citesc reportajele mele de la procesele Elizei Dornescu, care este judecată la Curtea de juri din Bucureşti. Reportajele mele sunt publicate în fiecare zi pe prima pagină cu titluri groase, scoţându-se în evidenţă semnătura mea. Reportajele sunt anunţate de afişe la fiecare chioşc de ziare şi pe ziduri.

Din când în când, alte evenimente împart exclusivitatea cu aceste reportaje.

În cursul lunii martie, a murit la Cannes Patriarhul Miron Cristea, conducătorul Bisericii noastre, fost şef al guvernului şi regent al României. A doua zi după moartea sa, Monoclul negru a fost numit prim-ministru. Pe 14 martie, armata germană a ocupat Cehoslovacia. Această frumoasă ţară a fost ştearsă de pe harta Europei. Împărţind la nord o frontieră comună cu Cehoslovacia şi pentru a încerca să o ajutăm, am permis sovieticilor să survoleze ţara noas-

tră. Dar aceasta n-a folosit la nimic. Cehoslovacii au fost atinşi de acest semn de prietenie. Înainte de a fi ocupată, radio Praga a consacrat emisiuni de mulţumire României.

Pe 22 martie 1939, armata germană a ocupat teritoriul Memel din Lituania.

Pe 25 martie 1939, sângerosul război din Spania, care a durat doi ani şi jumătate, a luat sfârşit. Înainte de a fugi, brigăzile Armatei Roşii au furat tezaurul Spaniei. El a fost transportat în Uniunea Sovietică cu vaporul şi debarcat la Odessa. Învingătorii vor afla casele de bani ale statului goale.

Pe 23 martie 1939, germanii au impus României un tratat comercial. Ne cereau petrol şi grâu. Nu puteau fi refuzaţi, fiind foarte puternici. A trebuit să acceptăm. Le datoram chiar recunoştinţă pentru faptul de a nu fi sancţionaţi după execuţia aliatului lor – Codreanu –, după cum ne aşteptam...

Monoclul negru a declarat generos că va da germanilor grâu şi petrol pentru a nu le da pământ şi sânge.

Aliaţii noştri occidentali au reacţionat din nou prost, acuzându-ne că-l hrănim pe Hitler. Pentru a restabili echilibrul, România a semnat pe 13 aprilie 1939 un tratat economic identic cu Franţa şi Anglia, livrându-le aceeaşi cantitate de grâu şi de petrol pe care o livrase Germaniei. Pentru a face pe placul francezilor, care i-au iubit mereu pe sovietici cu o dragoste nespusă, am primit la Bucureşti cu mare pompă şi cu toate onorurile pe unul dintre ucigaşii sovietici, Potemkin, ministru adjunct al Afacerilor externe.

Pe 7 aprilie 1939, armata italiană a invadat şi ocupat Albania. Regele Zogu I s-a refugiat la Bucureşti. A locuit la hotelul Athénée Palace. Sunt înduioşat de soarta lui. Nimic nu este mai dezolant pe pământ decât un rege fără coroana sa, vânat din ţara lui şi care trăieşte ca fugar pe un pământ străin, ascuns într-o cameră de hotel. M-am dus să-l văd pe regele Zogu. Tânărul poliţist care stă de gardă pe culoarul hotelului în faţa uşii lui Zogu îmi spune:

– Nu e deloc nefericit acest brav Zogu. E chiar în plină formă.

– Un rege detronat, un rege fugar, un rege fără pământ este chiar simbolul deznădejdii. Toate tragediile antice ne smulg lacrimi pentru ei. De mii de ani spectatorii plâng la teatru când apare pe scenă regele Oedip sau un alt rege detronat. Ei încarnează

tragedia însăşi şi nefericirea supremă. Mi-am închipuit întotdeauna regii prigoniţi din regatul lor cu picioarele goale, neraşi, cu un baston de cerşetor în mână şi cu cenuşă în cap...

– Trebuie să-l vezi pe regele Zogu ca să revii cu picioarele pe pământ, mi-a spus poliţistul. Zogu pleacă de la hotel în fiecare seară la orele nouă. Întotdeauna la patru ace şi fredonând. Nu se întoarce decât în zori. În toate nopţile petrece. Aşteaptă sosirea unui vapor englezesc la Constanţa, de unde se va îmbarca pentru Londra. E sigur că englezii îi vor izgoni pe italieni din Albania şi că va reveni din nou pe tronul Albaniei. Nici măcar o singură clipă nu se îndoieşte de asta. Pierderea tronului şi ocuparea ţării nu sunt pentru el decât vacanţe regale. Profită de aceasta pentru a se distra, aşa cum face orice om în timpul vacanţei. Şi are dreptate! Bravul Zogu!

Uşa se deschide. Regele Zogu apare inopinat. E tânăr, suplu, elegant, are o frumoasă mustaţă neagră şi poartă o pălărie nouă, aşezată pe o ureche. Fredonează.

– Salut, Zogu!, spune poliţistul.

Regele în costumul gri deschis, ca bogaţii de odinioară, aflaţi în vacanţă pe Coasta de Azur, poartă un trandafir alb la butonieră. Se grăbeşte, e aşteptat la dejun la ambasada Marii Britanii. Surâde şi strânge mâna poliţistului. Apoi, stând lângă poliţist, îmi strânge şi mie mâna. Foarte relaxat, într-o clipită, dispare spre ascensor, lăsând în urma lui o urmă fină de miros de apă de colonie şi de briantină. Întreb:

– I-ai spus: „Salut, Zogu!"? Îl tutuieşti? Îl tutuieşti pe rege?

– Nu ştie că-l tutuiesc, îmi răspunde poliţistul. Zogu nu înţelege româneşte. Şi chiar dacă înţelege, ar râde, considerând că fac aceasta ca un prieten. E în vacanţă. În vacanţă îţi place să râzi, să faci glume şi să fii prieten cu toată lumea!

Mă retrag brusc, sunt şocat. Am fost Vultur regal pe toată perioada adolescenţei mele. Pentru mine, un rege este un simbol sacru. Mă consolez imediat. Ceea ce s-a petrecut e un incident. Un simplu incident. Regii sunt, efectiv, vulturi. Uneori, vulturii zboară mai jos decât găinile. Dar găinile nu zboară niciodată atât de sus precum vulturii...

3

Dezbaterile crimei pasionale a Elizei Dornescu la Curtea de juri din Bucureşti sunt aproape la final. Procurorul general cere muncă forţată pe viaţă pentru acuzată. Nici o circumstanţă atenuantă.

O jumătate de duzină de avocaţi ai apărării pledează de patru zile, perindându-se unul după altul. Imploră clemenţă juriului pentru nefericita ucigaşă.

Sala Curţii de juri e înţesată de lume. Publicul e pasionat de procesul care este un lung foileton judiciar. Un roman-fluviu. Zeci de martori au venit la bară pentru a istorisi cu de-amănuntul povestea de dragoste a celor doi amanţi. Martorii apărării o descriu pe Eliza Dornescu ca pe o fată model, care a avut nefericirea de a fi frumoasă, dintr-o umilă familie de muncitori, ce locuiesc într-o mahala mizeră. Au povestit cum a fost sedusă. Amantul, un tânăr diabolic, foarte bogat, venea în cartierul sărac în fiecare seară în maşină sport de lux şi o lua pe tânăra naivă pentru a o duce în localurile de noapte, în hotelurile de lux şi în toate locurile de pierzanie ale capitalei.

Candida şi pura fată săracă s-a lăsat sedusă. Credea în minciunile seducătorului. Acesta o va ademeni cu căsătoria. O va duce chiar în monumentala lui casă din centrul Bucureştiului, la părinţii săi. I-a spus că este singur la părinţi şi că această frumoasă casă va fi a lor. Ea era fermecată, fericită.

Or, după câtva timp, tânărul s-a săturat de ea. Aşa cum se sătura destul de repede de nenumăratele tinere ce o precedaseră pe Eliza Dornescu în viaţa lui. A pus-o pe liber. A dat-o afară pe uşă. I-a ordonat să plece. Nu mai avea nevoie de ea. Aflase o altă adolescentă pe care să o seducă.

Eliza Dornescu a refuzat să plece. Nu putea să se mai întoarcă la părinţii ei. Era dezonorată. A refuzat cu încăpăţânare să plece. Tânărul se grăbea să se debaraseze de ea. Într-o zi, după o violentă dispută, a oprit maşina în plin câmp, a deschis portiera şi i-a dat brânci Elizei Dornescu în mijlocul drumului, pe şosea, aşa cum arunci o cârpă veche, care nu mai e bună de nimic. Eliza Dornescu a pus mâna pe revolverul tânărului din buzunarul portierei şi l-a împuşcat, trăgând cinci gloanţe de foarte aproape.

Acuzata nu are nimic dintr-o eroină de roman, dintr-o femeie fatală sau dintr-o ucigaşă. Are aspectul banal al unei mărunte func-

ţionare de birou. Ia parte la dezbaterile propriului proces aşa cum o şcolăriţă, nu foarte isteaţă, ar face eforturi să fie atentă ca să înţeleagă ce se spune, fără să reuşească pe de-a-ntregul.

Tot ceea ce procurorul, martorii şi avocaţii spun despre ea şi despre viaţa ei este cu siguranţă adevărat. În ciuda acestui fapt, n-a trăit nimic, absolut nimic, din ceea ce se povesteşte. Lucrurile s-au petrecut cu totul diferit. Ea e mai în măsură decât ei să o ştie, căci le-a trăit. S-a născut într-o mahala săracă. L-a iubit şi l-a omorât pe tânărul bogat. Tot ceea ce se spune despre ea în sala Curţii de juri nu este viaţa ei, nici drama ei.

Ceremonialul procesului este impresionant, solemn. Protocolul justiţiei e asemănător cu cel al Bisericii. Judecătorii, avocaţii şi grefierii poartă uniforme, robe negre ori roşii, precum diaconii, preoţii ori cardinalii. Când magistraţii intră în sală, oamenii se ridică în linişte, precum credincioşii la o ceremonie religioasă. Judecătorii sunt solemni, asemenea preoţilor în timpul celebrării. Urmează un ritual fix, ca la Liturghie. Mă simt aici, la tribunal, cumva, în atmosfera religioasă a ceremoniilor copilăriei mele. Este, incontestabil, o mare asemănare între protocolul justiţiei şi cel al Bisericii.

În justiţie nimeni nu are dreptul să conteste sentinţa judecătorilor, cum nu ai dreptul să conteşti dogmele revelate ale Bisericii. Totuşi, în ciuda acestei similitudini aparente, nimic nu este mai diferit decât Biserica şi tribunalul.

Dovada este, în cazul dat, calendarul Bisericii. Printre miile de sfinţi nu se află avocaţi ori jurişti. Sfinţii au ieşit din toate clasele sociale, din toate profesiunile şi din toate corpurile de meserii. Sunt ciobani, sclavi, împăraţi, militari, agricultori şi chiar prostituate şi hoţi. Dar nu afli în calendar jurişti şi avocaţi, cu o singură excepţie: Sfântul Yves. Dar el era mai degrabă, ca sfânt, breton, decât avocat. În Evul Mediu, meseria de jurist – la fel ca cea de cabaretier – era un inconvenient pentru cel care voia să-şi mântuiască sufletul. Când Martin Luther s-a hotărât să studieze dreptul, prietenii şi familia sa au fost îngroziţi.

Oamenii care gândeau astfel nu greşeau întru totul. În dezbaterile tribunalului – ca aici, în procesul Elizei Dornescu –, avocaţii celor două părţi nu caută adevărul, ci fiecare se sileşte să-şi impună adevărul său. Două adevăruri contradictorii. Judecătorii

înşişi caută adevărul după probele care le sunt furnizate şi mărturiile pe care le aud. Nu câştigă cel care are dreptate, ci acela care este mai plin de viclenie, mai şiret şi cel mai abil. Prezentând argumentele şi probele cele mai solide. Judecătorul trebuie să dea sentinţa după probe şi mărturii. Şi nu după adevăr. Dacă agresorul prezintă probe şi argumente mai solide, victima va fi condamnată. Aşa impune legea.

Preoţii, filosofii şi poeţii caută adevărul absolut, în timp ce juriştii caută adevărul după probe materiale, argumente şi mărturii. Adevărul preoţilor, filosofilor şi poeţilor nu e acelaşi. După primii, nu există decât un singur adevăr, unul şi indivizibil, iar după jurişti, adevărul este multiplu şi schimbător. Conform mărturiilor şi probelor materiale.

Un proces la tribunal e o luptă dată în noroi. O luptă în mocirlă. O competiţie în care câştigătorul nu e cel care are dreptate, ci acela care este mai viclean.

Sunt mulţumit că procesul a ajuns la sfârşit. Nu voi mai fi obligat să-mi petrec zilele la tribunal. Atmosfera e apăsătoare aici, plictisitoare. Asişti la o competiţie murdară şi urâtă de minciuni şi de trişări. Nu este un loc pentru poeţi. Aşteptând sfârşitul pledoariilor, scriu o poezie despre dorinţa fierbinte a poetului de a se întoarce la munca lui atât de pură, la uneltele lui naturale, la hârtia albă, la visele sale, la pana şi la călimara sa... Deodată, se face rumoare în sală. Se întâmplă ceva. Toată lumea se mişcă şi îşi îndreaptă spatele. Capetele se întorc spre boxa acuzatei, chiar şi judecătorii o privesc emoţionaţi. Criminala a izbucnit în lacrimi. Plânge în hohote.

Mărturiseşte o asemenea durere, că inimile se topesc. Chiar şi bravii jandarmi, care o încadrează, sunt înduioşaţi. Încearcă să o consoleze. Unul dintre ei scoate o batistă din buzunarul pantalonului şi o întinde acuzatei ca să-şi şteargă lacrimile. Dar lacrimile Elizei Dornescu curg mereu, nesecate, ca două şiraguri de perle, pe obrajii ei de păpuşă. E prima oară de la începerea procesului când plânge. Până astăzi, părea indiferentă la tot ce se spunea despre ea. Acum, s-a prăbuşit.

De pe banca apărării, mezina avocaţilor îşi rosteşte pledoaria. Ea a declanşat torentul de lacrimi şi hohotele de plâns în boxă. Avocata care pledează e o femeie foarte tânără. E domnişoara

Burbea Ecaterina. Abia şi-a terminat studiile. A depus jurământul de avocat cu puţină vreme în urmă. E prima ei mare cauză. Roba sa de avocat e nou-nouţă. Ca s-o apere pe Eliza Dorneanu, s-a îmbrăcat în ea pentru prima oară la Curtea de juri.

Am menţionat în mai multe rânduri numele domnişoarei Burbea Ecaterina în jurnal, alături de alţi avocaţi, dar fără nici un comentariu. În timpul dezbaterilor, s-a ridicat de două sau de trei ori, pentru a pune întrebări martorilor. Foarte scurte intervenţii. Astăzi e prima oară când intervine cu adevărat în proces. Îşi rosteşte pledoaria.

Domnişoara Burbea Ecaterina e micuţă, delicată, foarte subţire. Pentru a părea mai înaltă, poartă escarpeni cu tocuri înalte. În ciuda tocurilor ei înalte, e tot măruntă. Are alura unei şcolăriţe rătăcite printre impozanţii avocaţi care sunt aşezaţi pe banca apărării. Trupul ei firav e ascuns din cap până-n picioare în impozanta şi severa robă de avocat. Exact cum unele flori par ascunse în spatele propriilor petale.

În picioare, în mijlocul sălii, domnişoara Burbea Ecaterina e ca o lalea neagră. Am şovăit în a o numi astfel în dările mele de seamă de la proces. Mă temeam să n-o jignesc comparând-o cu o floare. Într-adevăr, îşi dădea întreaga osteneală ca să pară mai înaltă, mai gravă şi mai solemnă. A o compara cu o lalea însemna să-i ştirbeşti imaginea pe care vrea să o arate. Dar porecla pe care i-am dat-o a obţinut micul său succes. Toată lumea îi spunea astfel.

Acum, domnişoara Burbea Ecaterina – Laleaua neagră – e în picioare şi îşi rosteşte pledoaria care a declanşat lacrimile acuzatei. Spune:

– Nefericita tânără, care e judecată aici, este acuzată de omucidere voluntară cu premeditare. Acuzaţie eronată, nedreaptă, falsă. Dintre toate probele depuse la dosar şi din toate mărturiile care au fost aduse aici, amplu dezbătute şi analizate, reies limpede circumstanţele în care s-a produs drama.

Amantul bogat, în timpul unei plimbări cu amanta sa, a oprit maşina în plin câmp. A acoperit-o cu o ploaie de injurii şi de cuvinte infamante pe amanta sa de care luase hotărârea să se despartă. A lovit-o cu sălbăticie, apoi a deschis portiera şi a împins-o afară din maşină. Pe şosea. Dându-i alte lovituri. Împingând-o afară cu picioarele. Aşa cum ai împinge un cadavru. Apoi a de-

marat... Eliza Dornescu s-a agăţat disperată cu amândouă mâinile de buzunarul interior al portierei. Tânărul a lovit-o plin de încrâncenare ca să o silească să-şi desprindă mâinile şi el să poată închide portiera. Maşina a pornit. El se grăbea să se îndepărteze. Eliza Dornescu, agăţată de portieră mereu, a fost târâtă pe şosea. Cu trupul sfâşiat. În clipa în care era gata să-şi desprindă mâinile, degetele ei crispate au atins revolverul tânărului din buzunarul portierei. Era, pe neaşteptate, cu revolverul în mână. L-a scos şi a tras maşinal, agăţându-se cu cealaltă mână de maşina care o târa pe şosea. A tras ca să oprească maşina care o târa şi-i sfâşia trupul. Vă cer îndurare pentru această tânără pierdută şi achitarea ei, în ciuda nenorocirii petrecute! Ea n-a făcut decât să tragă asupra unei maşini care o târa pe drum sfâşiindu-i trupul... Vă cer achitarea ei!

Scurt. Groaznic.

Juriul s-a retras pentru deliberare. După o oră, a revenit cu sentinţa: Eliza Dornescu era achitată.

După verdict, am căutat-o pe domnişoara Burbea Ecaterina, mica Lalea neagră, ca s-o felicit, spunându-i:

– Maestre, aş dori să public pledoaria dumneavoastră *in extenso* cu o fotografie. Aţi vrea să-mi încredinţaţi textul?

A venit ea însăşi la redacţie şi a adus, aproape de orele şapte seara, pledoaria şi o fotografie. Era îmbrăcată într-un taior bej deschis, foarte strâns pe corp. În roba ei de avocată, tânăra Burbea Ecaterina părea şi mai subţire. Nu mai era o lalea neagră, era o lalea albă, o mică lalea albă...

4

De cum s-a încheiat procesul Elizei Dornescu, m-am îmbolnăvit. M-am îndrăgostit de Laleaua neagră, maestra Burbea Ecaterina. Starea mea era gravă: nu mă gândeam decât la ea. Nu o vedem decât pe ea. Laleaua neagră mi-a invadat toată fiinţa ca un parfum care intră pe ferestrele deschise şi umple întreaga casă. E peste tot. Nu pot să mă debarasez de ea. Şi nu vreau să mă las posedat. „Dragostea e o febră fericită. După ce trece, nu mai rămâne nimic din ea."[1]

[1] Stendhal, *Journal* (25 septembrie 1813).

Cunosc simptomele acestei maladii. Ea a provocat atâtea ravagii în jurul meu... Toţi colegii mei au fost îndrăgostiţi. Îi priveam plin de milă. Lâncezeau. Păreau asurziţi şi-şi pierdeau mintea, simţul responsabilităţii şi demnitatea cea mai elementară. Elevii îndrăgostiţi pricinuiau disperarea părinţilor şi profesorilor lor. Provocau eliminarea lor din şcoală şi îi decepţionau pe colegii lor. M-am temut întotdeauna să capăt această maladie periculoasă. Nu mă voi lăsa contaminat acum. Scopul meu e să devin un mare poet al poporului meu. Să-mi folosesc toate forţele pentru a ajunge aici. Am sacrificat totul pentru aceasta. Ar fi o prostie să sucomb chiar acum. O mare prostie şi nespus de omenesc. Omul demn de acest nume trebuie să se autodepăşească. Îmi recit mie însumi versul lui Racine: *Ah! Laşule, fă dragoste şi renunţă la Imperiu*"[1]... A renunţa la imperiu pentru un simplu ataşament pământesc, pe care îl avem în comun cu dobitoacele, nu este ceva demn de un mare poet.

În ciuda acestui fapt, Laleaua neagră mă obsedează. A pătruns în mine, în gândurile mele, în sufletul meu, în tot trupul meu. E în pielea mea şi în carnea mea. Sunt impregnat de ea. Asemenea unui burete de o apă parfumată. S-a infiltrat în străfundul fiinţei mele, ca un nor binemirositor cu un miros îmbătător. E prezentă în fiecare por, în fiecare moleculă a persoanei mele. Nu voi mai putea să o elimin din mine decât nimicindu-mă pe mine însumi.

Fără să-mi dau bine seama că din cauza ei fac aceasta, îmi recit cu voce tare poemul lui Rilke: „Curajul însuşi trebuie odată să se întindă şi să se replieze asupra luişi... Să nu fii întotdeauna ostaş. Să-ţi desfaci odată copcile şi gulerul să-ţi fie larg deschis. *Nicht immer Soldat sein*... Să nu fii întotdeauna soldat... Şi să începi să reînveţi cum sunt femeile, cum sunt albele şi cum sunt cele albastre: ce fel de mâini au şi care este râsul lor."[2]

Aceasta mă face să cred că e un bun lucru pentru un poet de a te lăsa fermecat de o femeie. Dumnezeu Însuşi, încheind creaţia universului, a contemplat opera Sa şi aflat-o frumoasă. Totul era perfect. Cerul, pământul, luna şi stelele, oceanele şi munţii, copacii şi florile erau splendide în frumuseţea lor. Dar era o frumuseţe incompletă. Ca un artist care – în ultima clipă –, străfulgerat de o

[1] Racine, *Bérénice*, 4, 4.

[2] Rainer Maria Rilke, *Chant de l'amour et de la mort du cornette Christoph Rilke*.

inspiraţie genială, dă o ultimă tuşă de pensulă operei sale –, Dumnezeu a creat femeia, în cea de-a şasea zi. Când întreaga creaţie a lumii era deja încheiată, a luat o coastă a bărbatului – care este capodopera creaţiei – şi a creat femeia.

Deodată, întreg universul s-a schimbat.

Fără femeie, universul era nedesăvârşit. Neîncheiat. Femeia, doar prin prezenţa ei, e capabilă să înlocuiască toate celelalte forme ale frumuseţii. În pustie, la beduini, unde nu se află decât nisip, femeia înlocuieşte – ea singură – frumuseţea oceanelor, a râurilor, a pădurilor şi a arborilor. Femeia e întreaga frumuseţe a universului: ea e grădina, ea e izvorul, ea e fluviul, ea e vârful de munte şi câmpia fără de sfârşit. Ea e toate acestea în acelaşi timp. Mulţumită femeii, bărbaţii care trăiesc în nisipul deşertului cunosc parfumul tuturor florilor de pe pământ, aromele tuturor fructelor, prospeţimea munţilor şi izvoarelor...

Laleaua neagră e şi ea o femeie. În ochii mei, ea este chiar superioară tuturor femeilor, dar, totuşi, mă hotărăsc să o evit. Să merg tot înainte cu un pas ferm şi hotărât către împărăţia poeziei. Să nu mă opresc niciodată.

Jurându-mi mie însumi să nu mă mai gândesc la Laleaua neagră, mă îndrept către Prefectura poliţiei ca să culeg mana faptelor diverse ale zilei. E prânz. Din celulele închisorii subterane sunt scoşi arestaţii care şi-au petrecut noaptea pentru a fi transferaţi la tribunal. În faţa magistraţilor. E un spectacol dezolant. Nimic nu e mai sfâşietor decât să vezi un om în captivitate. Omul este rege, capodopera creaţiei. Tot ceea ce există în univers, soarele, luna, speciile regnului animal, vegetal şi mineral, totul a fost creat pentru om. Şi când vezi unul dintre aceşti regi ai creaţiei captiv şi înlănţuit ca o fiară nu poţi să mai conteneşti din revoltă şi mânie. Printre cei şase arestaţi, ieşind din închisoarea subterană pentru a fi îmbarcaţi în furgoanele celulare, care îi aşteaptă în curte, zăresc un chip familiar. E foarte tânărul poet Stelaru: „omul stelelor". Abia a împlinit 20 de ani. E boemul cel mai nefericit din Bucureşti. E îmbrăcat în permanenţă cu un impermeabil vechi, bej. Foarte murdar, închis până la gât. Se spune că nu are nici haină, nici cămaşă, că-şi ia impermeabilul direct pe piele şi că din această pricină îl poartă întotdeauna închis.

– E poetul Stelaru?, le spun gardienilor. Îl cunosc, e un mare poet. De ce e arestat? E un băiat, un copil nefericit. Nu e legionar. Garantez pentru el că nu face parte din Garda de Fier.

– Pentru furt e arestat, a spus poliţistul responsabil de convoi. Nu din pricina politicii.

Merg alergând la şeful poliţiei judiciare, la chestorul Paximade. E un grec, un tânăr frumos, doctor în drept, căruia îi place publicitatea şi care e drăguţ cu jurnaliştii.

– L-am văzut pe poetul Stelaru printre reţinuţii transferaţi la tribunal, am spus. De ce l-aţi arestat?

– Furt calificat, îmi răspunde chestorul.

– Vă rog să-l eliberaţi, am spus. Mă fac garantul său.

– E mult prea târziu. Stelaru a fost deja deferit tribunalului. Nici chiar ministrul de Interne n-ar mai putea să facă ceva pentru el. A încăput pe mâinile justiţiei. Nu mai e al nostru. Trebuie să vă adresaţi parchetului. Procurorului. Dacă aţi fi venit la mine acum o oră, aş fi putut să încerc să fac ceva. A urlat toată noaptea în celula lui. Ca o fiară. Ceilalţi deţinuţi au vrut să-l linşeze. Nici un arestat n-a putut să închidă un ochi din cauza lui. Asta mi s-a raportat azi dimineaţă. E unul dintre motivele pentru care a fost transferat atât de rapid. E cu adevărat un bun poet? N-am citit nimic de el, şi ştiţi că sunt un îndrăgostit de poezie.

– E un adevărat poet, am spus eu. Şi cel mai nefericit dintre toţi. E absolut singur pe lume. N-are nici o rudă, nici casă. La început, îşi semna poeziile sub numele de *Orfanul*. Poetul Eugen Jebeleanu l-a luat sub protecţia lui. A scris un articol elogios despre el. I-a modificat numele, spunându-i nu *Orfanul,* căci cel ce este fiu al Muzelor nu poate fi un orfan, ci *Stelaru*, Omul stelelor. Nu puteţi să faceţi chiar nimic pentru el, să interveniţi la parchet ca să-i dea drumul?

– Cu neputinţă!, a spus chestorul Aristide Paximade. E interzis prin lege. Tot ceea ce puteţi să faceţi acum e să-i aflaţi un avocat care să poată vorbi cu procurorul. Sunteţi prieten cu celebra avocată Burbea Ecaterina. O avocată care a făcut să fie achitată Eliza Dornescu, o criminală ce şi-a ucis amantul cu cinci gloanţe de revolver, va putea cu uşurinţă să elibereze un tânăr acuzat de o potlogărie... Mergeţi şi vorbiţi cu maestra Burbea, Laleaua neagră a dumneavoastră, după cum îi spuneţi, cred, în articolele dumnea-

voastră. Parcă aşa i-aţi spus? E un epitet care îi vine foarte bine. E ceva serios între dumneavoastră, nu-i aşa?

Părăsesc biroul chestorului cu obrajii aprinşi. Alerg la tribunal ca s-o caut pe Laleaua neagră, să-i cer să-l elibereze pe poetul stelelor aşa cum a eliberat-o pe Eliza Dornescu...

Începând din acel moment m-am prins în angrenaj. Ştiu că dacă o întâlnesc din nou pe Laleaua neagră nu voi putea să mă despart de ea. Dar trebuie neapărat să o întâlnesc şi să stau de vorbă cu ea: pentru a elibera un poet captiv. Poetul care a urlat toată noaptea în celula sa. Căci un poet nu este făcut să fie închis ca fiarele. Laleaua neagră îl va elibera.

Cer adresa Lalelei negre la barou. Locuieşte chiar în faţa tribunalului. Merg acolo. În imobil nu e nici un cabinet de avocat. Maestra Laleaua neagră locuieşte într-o pensiune familială, nu are încă un cabinet al ei pentru a primi clienţii.

– Dacă o căutaţi pe maestra Burbea Ecaterina pentru o consultaţie trebuie să veniţi dis-de-dimineaţă, între orele şapte şi şapte şi jumătate, îmi spune patroana pensiunii familiale. La ora opt fără un sfert ea a plecat deja. Nu se întoarce decât târziu, seara.

– Sunteţi sigură, doamnă, că maestra Burbea Ecaterina nu dă consultaţii decât la ora şapte dimineaţa?

– Dacă nu veniţi înainte de opt fără un sfert, n-o s-o întâlniţi. Toţi clienţii vin la ora şapte dimineaţa.

E o oră neobişnuită pentru consultaţii juridice, îmi spun, dar dacă nu revin mâine, poetul Stelaru nu va mai ieşi din închisoare. Pe de altă parte, ideea de a mă adresa unui alt avocat este exclusă. Pentru mine, singurul avocat din baroul Bucureşti e maestra Burbea Ecaterina, Laleaua neagră.

Mă întorc, aşadar, a doua zi, la ora şapte, la pensiunea familială ce se află vizavi de tribunal. E o pensiune familială liniştită, pentru tinerele de familie bună şi pentru studentele cu o bună situaţie. Maestra Burbea Ecaterina apare cu o servietă uriaşă plină de dosare. Nu e surprinsă să mă vadă. I-a fost anunţată vizita mea în ajun. Eu, dimpotrivă, sunt foarte emoţionat. Am uitat aproape motivul vizitei mele. Prin urmare, mi-am dat seama că, chiar dacă venisem cu adevărat pentru apărarea poetului Stelaru, nu era decât un pretext. Motivul principal al venirii mele aici era de a o întâlni pe Laleaua neagră.

– Aţi luat micul dejun?, m-a întrebat Laleaua neagră, uitându-se la ceas. Chiar dacă aţi mâncat, vă rog să mă însoţiţi la cofetăria de jos. E un fel de salon foarte mic pentru ceai, dar nespus de agreabil. Acolo îmi iau micul dejun în fiecare dimineaţă. Tot acolo mă întâlnesc cu clienţii mei. Veţi putea să-mi expuneţi cazul dumneavoastră. Vom câştiga, astfel, timp. După cum mi s-a spus, veniţi pentru o cerere de punere în libertate. E vorba de un prieten al dumneavoastră, un tânăr poet arestat pentru furt.

Coborâm scara cu mochetă roşie. Maestra Burbea merge înaintea mea. Strânge puternic voluminoasa ei servietă sub braţ, ca şi când i-ar fi teamă să nu-i fie smulsă. Vorbeşte în timp ce merge şi se întoarce din când în când spre mine.

Sunt intrigat de încălţămintea ei, de *scarpino*. De pantofii ei nespus de mici. Mă gândesc la călătoria lui Gulliver în ţara piticilor. Nu sunt încălţări cum mă obişnuisem să văd la ţară, la liceul militar ori la căminul studenţesc. Pantofii Lalelei negre sunt ca nişte gărgăriţe. Ca nişte mici scarabei. Şi ei îmi par vii. E prima oară când îmi dau seama că încălţămintea femeilor e total diferită de cea a bărbaţilor. E prima oară când mă uit atent la încălţămintea unei femei.

Micul salon de ceai se află în acelaşi imens imobil cu pensiunea familială. Am trecut de nenumărate ori pe acest trotuar fără să o fi remarcat vreodată.

Patronul şi servitoarea o salută pe maestra Burbea Ecaterina cu deferenţă. Suntem aşezaţi în capătul salonului, la o masă liniştită. Patronul ştie că maestra Burbea dă întâlniri matinale clienţilor ei în cofetăria sa.

Comand o cafea neagră. Maestra Burbea îmi aruncă o privire dezaprobatoare. Dar nu spune nimic. Înţeleg că nu i se pare rezonabil să-ţi începi ziua cu o simplă cafea. Comandă un cappuccino, o cafea cu frişcă şi un corn cu unt.

Pune pe masă lângă ceaşcă un bloc-notes şi un creion.

– Cum îl cheamă pe prietenul dumneavoastră?, întreabă ea.

– Stelaru, îi spun.

– E numele lui adevărat?

– Nu, dar toată lumea îi spune Stelaru, Omul stelelor. Aşa îşi semnează poeziile. E un pseudonim, cu siguranţă, dar nimeni nu-i cunoaşte celălalt nume.

– Ca să redactezi o cerere de punere în libertate la parchet trebuie să cunoşti numele exact al celui pentru care se intervine. Nu poţi să ceri punerea în libertate a unui arestat căruia nu i se cunoaşte numele exact. Sunteţi de acord, nu? Şi nu cunoaşteţi nici domiciliul lui, presupunând că ar avea? Nu aveţi nici coordonatele sale, data şi locul naşterii, numele tatălui şi pe cel al mamei? În general, nu ştiţi nimic din toate acestea? Nu cunoaşteţi decât oarecum poeziile sale. Nu vă faceţi probleme! Se va aranja totul. Spuneţi că a fost deferit parchetului ieri la prânz? Am să găsesc chiar eu numele pe lista arestaţilor care au sosit ieri la prânz la tribunal. Pentru o poveste legată de un furt a fost arestat? Dacă e doar pentru una ca asta, are să fie eliberat chiar astăzi.

Servitoarea aduce cappuccino într-o frumoasă ceaşcă albă, cafea foarte fierbinte şi un borcănel de porţelan cu cremă albă ca zăpada proaspătă.

Maestra Burbea Ecaterina îşi închide bloc-notesul şi îl strecoară în uriaşa sa servietă de avocat, apoi aşază ceaşca, linguriţa şi farfurioara în faţa ei. Cu gesturi încete. Meticulos. Atinge ceaşca şi linguriţa cu acelaşi aer grav precum al tatălui meu, când aranjează la biserică vasul şi potirul de Împărtăşanie înainte de slujirea Liturghiei.

E prima oară în viaţa mea când mă aflu în faţa unei femei care îşi ia micul dejun. E unul dintre cele mai încântătoare spectacole din câte sunt pe lume. O privesc pe Laleaua neagră bându-şi cafeaua şi mâncându-şi cornul ei cu ochii uimiţi ai navigatorului ce descoperă pământuri noi şi minunate, necunoscute până atunci.

Sunt încântat, ca în ziua în care în munţii mei am văzut o veveriţă pe o ramură a unui brad frumos ronţăind o alună. Veveriţa ţinea aluna între cele două labe ale ei de dinainte şi o învârtea decojind-o, mâncând-o fără să lase să cadă o singură firimitură. Era agăţată pe ramură fără să-şi piardă echilibrul. Fără teama că aluna mică îi va scăpa dintre labe. O întorcea şi o răsucea cu o viteză uimitoare, de prestidigitator. Cu o eleganţă şi o măiestrie fără seamăn. Tot astfel Laleaua neagră mănâncă din cornul ei aurit, ţinându-l cu degetele sale mici, rupându-l şi nelăsând să-i cadă nici o firimitură. Urmăresc mişcările delicate ale degetelor sale aşa cum urmăream mirat agilitatea veveriţei. Aceeaşi eleganţă.

Femeia mănâncă aşa cum ar celebra o Liturghie. Bărbatul nu poate să o imite. Înţeleg acum de ce strămoşul nostru de demult, Adam, a pierdut Raiul: uitându-se la Eva mâncând un măr. El n-a putut rezista în faţa acestei celebrări.

Când Laleaua neagră duce ceaşca de cafea la buze, îndeplineşte această mişcare precum puii de căprioară şi cerbii care se adapă la râu fără a tulbura cu buzele lor suprafaţa apei. Puii de căprioară şi cerbii beau apă de parcă nu ar atinge-o. În timp ce beau, suprafaţa apei e nemişcată, asemenea unei oglinzi. Laleaua neagră îşi bea cafeaua cu graţia şi eleganţa puilor de căprioară şi a cerbilor.

Sunt sedus şi fermecat de spectacol, aşa cum Adam ar fi trebuit să fie văzând-o pe Eva gustând din fructul oprit al Paradisului. Sunt nespus de îndrăgostit de Laleaua neagră. A fi înaintea ei şi a o privi înseamnă a contempla un univers minunat de flori, de izvoare, populat cu pui de căprioară, veveriţe şi frumuseţi de toate culorile.

– Faceţi şi acum faptele diverse noaptea?, întreabă maestra Burbea Ecaterina. Sunteţi obligat să vă culcaţi foarte târziu, nu-i aşa? La ce oră v-aţi culcat azi-noapte?

– Aproape de cinci dimineaţa, am spus eu.

– V-aţi culcat la cinci dimineaţa şi la şapte şi jumătate sunteţi la mine!, s-a mirat ea. N-aţi dormit, aşadar, toată noaptea. Trebuie să fiţi mort de oboseală. Mergeţi şi vă culcaţi!

Se scoală, se uită la ceas. Îşi ia servieta voluminoasă, spunând:

– Nu pot să vă fixez o viitoare întâlnire la o oră atât de matinală ca astăzi. Dar pentru că vă culcaţi atât de târziu am să vin eu însămi la ziar să vă aduc rezultatul cererii mele legată de Stelaru. Am să trec pe la ziarul dumneavoastră în această seară la orele şapte şi jumătate. Nu pot să vă fac să mai pierdeţi încă o noapte din cauza întâlnirii cu mine.

Maestra Burbea se uită încă o dată la ceas, îmi strânge mâna şi pleacă. Vreau să achit micul dejun, dar patronul refuză banii mei:

– Maestra Burbea are un cont la noi, îmi spune el.

Seara, la orele şapte şi jumătate fix, maestra Burbea Ecaterina soseşte la redacţie ca să mă anunţe că a reuşit să-l elibereze pe poetul Stelaru. Dar ştiam deja. Vestea s-a răspândit în întreg oraşul. După-amiază, nefericitul poet Stelaru a apărut la *Café* de la *Paix* strigând că îngerul păzitor al poeţilor coborâse în temni-

ţa subterană unde era înlănţuit şi-l eliberase. Aşa cum îngerul îl eliberase odată pe Sfântul Petru, deschizându-i larg uşile celulei sale la Roma.

Stelaru a spus că îngerul eliberator al poeţilor înlănţuiţi era maestra Burbea Ecaterina, Laleaua neagră, care obţinuse achitarea cu puţin timp în urmă a ucigaşei Eliza Dornescu.

Stelaru a povestit cum Laleaua neagră coborâse în tenebrele celulei sale, cum l-a luat de mână şi l-a scos la lumina zilei spunându-i: „Du-te, Om al stelelor, eşti liber!"

Începând din acea zi, maestra Burbea Ecaterina a devenit avocata poeţilor, salvatoarea artiştilor şi ocrotitoarea boemilor.

– Care e onorariul dumneavoastră, maestre, pentru eliberarea lui Stelaru? Poeţii au cotizat să vă achite onorariul. M-am însărcinat de asemenea să vă exprim profunda lor recunoştinţă.

– Nici un onorariu, a răspuns maestra Burbea. Suntem colegi. Între confraţi nu se acceptă onorariu.

Nu înţeleg în ce consistă fraternitatea. Nici unul dintre noi nu este avocat pentru a fi confrate cu maestra Burbea şi nici ea nu este poetă pentru a fi vorba de vreo frăţie...

În săptămânile şi în lunile ce vor urma am întâlnit-o pe maestra Burbea în fiecare zi. Chiar de mai multe ori pe zi. Mă aflam în cea mai mare parte a timpului în compania ei. Nu ne mai despărţeam. O însoţeam la tribunal, ea venea la ziar. Eram împreună în fiecare zi, în toate zilele. Peste tot.

– M-am născut într-o tipografie, mi-a spus ea. De aceea sunt colegă cu toţi ziariştii, poeţii, scriitorii, tipografii. Fac parte din familia mea. Cu toţii. Şi dumneavoastră faceţi parte din familia mea.

Mama maestrei Burbea, doamna Eleonora Burbea, era directorul şi proprietara celui mai mare ziar din Ţara de Jos a Moldovei. Era cel mai vechi ziar din regiune, se numea *Galaţii noi*. Casa natală a doamnei Burbea se afla în centrul oraşului Galaţi. O clădire imensă de piatră masivă. La etajele inferioare era tipografia cu grelele linotipuri şi cu rotativele importate din Germania.

Deasupra tipografiei se aflau birourile redacţiei şi administraţiei. Iar deasupra redacţiei, apartamentele familiei Burbea. Tatăl ei, parlamentar independent, era omul politic cel mai vestit din regiune.

– Suntem şapte copii, mi-a spus maestra Burbea. Pentru a face pe placul părinţilor, am învăţat cu toţii meseria de tipograf din cea mai fragedă copilărie. Ne-am născut şi am crescut în tipografie şi în redacţie. Ziarul, imprimeria sunt universul nostru. E normal ca oamenii din edituri să fie colegii mei. Nu vi se pare?

Am văzut fotografia doamnei director Eleonora Burbea, mama Lalelei negre. Ea evocă portretele reginelor Angliei şi femeilor din Renaştere ce ilustrează cărţile de istorie. Îmbrăcată în catifea şi în mătase, cu rochii care urcă până la bărbie.

– Nici fraţii şi nici surorile mele, ca şi mine, nu am văzut-o niciodată pe mama în capot. Ea era mereu îmbrăcată ca în portretele sale. O întâlneam cel mai adesea în biroul ei de director.

De o activitate debordantă, doamna Eleonora Burbea scria în fiecare zi editorialul de pe prima pagină a ziarului ei. Patrona instituţii filantropice, orfelinate, spitale şi organizaţii de binefacere pentru artiştii şi nevoiaşii din regiune. Fără să neglijeze asociaţiile culturale, festivităţile şi tot felul de manifestări locale. Ea participa activ la viaţa politică a regiunii. Oraşul Galaţi, fiind în acele vremuri sediul Comisiei internaţionale a Dunării, toate ţările din Europa aveau aici consulatul lor. Oraşul era un mare port şi un centru comercial important.

Doamna Eleonora Burbea avusese trei limbi materne: româna, franceza şi germana. Copiii ei vor învăţa toate aceste trei limbi. Pasiunea sa era muzica şi nimic nu o destindea mai mult decât să improvizeze liber la pian, ceasuri întregi, cu copiii şi prietenii reuniţi în salon, în jurul ei. Cum aceasta nu era îndeajuns, adăuga la toate aceste daruri pe cel de a scrie nuvele şi poveşti pe care le publica în ziarul ei.

– A decedat înainte să împlinească 47 de ani. Într-o seară, mama s-a simţit foarte obosită, povesteşte maestra Burbea. De la moartea tatălui nostru, mama era adesea foarte obosită. Într-o seară, spuneam, n-a vrut să se mai odihnească înainte de a scrie articolul pentru a doua zi. Aceasta i-a cerut un efort mai mare ca de obicei. Apoi a trimis articolul la tipografie. Puţin după aceea, s-a întins în pat şi a murit. Pe neaşteptate. A doua zi, articolul ei a apărut cu semnătura sa pe prima pagină a cotidianului, dar ea deja murise...

Părinţii Lalelei negre au fost foarte bogaţi. Dar ei erau filantropi. Cheltuiau fără să ţină seama imensa lor avere pentru a-i ajuta pe săraci. Săracii erau şi sunt în toate zilele, vai, nenumăraţi. Cu cât le dai, cu atât afli alţii cărora trebuie să le sari în ajutor. I-au ajutat atât de bine, că atunci când Eleonora şi Ion Burbea vor muri erau ruinaţi. Au vândut tipografia, ziarul şi casa, ca să-şi plătească datoriile. Apoi, cei şapte copii au trebuit să lucreze ca să-şi plătească studiile. Ecaterina a ajuns avocată, sora ei, Margareta, inginer chimist, a fost angajată de laboratoarele Ministerului Transporturilor. O altă soră, ajunsă medic, s-a căsătorit cu un inginer de căi ferate. Un frate e inginer în industria petrolieră. Fratele mai mare a rămas la Galaţi şi un alt frate, cel mai tânăr, îşi urma studiile, susţinut de fraţii şi de surorile lui. Vedeta familiei e Maria Burbea, actriţă la Teatrul Naţional din Bucureşti. A făcut studii de artă dramatică la Paris. La cursurile Charles Dullin, unde a obţinut un premiu. Era o femeie nespus de frumoasă. Simţeam o imensă plăcere să o întâlnesc seara pe Calea Victoriei, când mergea la teatru întotdeauna foarte elegantă. Avea pălării mari, în genul pălăriilor cu boruri largi şi mănuşi. Toţi oamenii îşi întorceau capul pe stradă ca să o admire.

Una dintre primele întrebări pe care am pus-o Lalelei negre a fost aceea de a afla de ce dădea consultaţii înainte de ora opt dimineaţa.

– Sunt avocată la Banca Română de Credit, a spus ea. Trebuie să ajung aici dimineaţa foarte devreme ca să pregătesc dosarele zilei.

Părea jignită că nu ştiam. E o slujbă nespus de râvnită. Nu orice jurist poate să fie avocat la Banca Română de Credit. Sunt specialişti în drept comercial şi bancar care lucrează aici. Căci după Banca Naţională este cea mai mare bancă din România. Fostul prim-ministru, Constantin Argetoianu, un adevărat prieten al părinţilor ei, a numit-o la serviciul contencios al Băncii Române de Credit. Acesta era primit în casa lor de fiecare dată când venea la Galaţi. De altfel, toţi şefii partidelor politice stăteau în casa părinţilor ei când veneau la Galaţi. Ion Burbea, tatăl Lalelei negre, era liderul politic independent cel mai popular din Moldova de Jos. Toţi oamenii politici îi căutau prietenia, mai ales în preajma alegerilor.

Am fost extrem de surprins aflând că Laleaua neagră era specialist în drept comercial şi probleme bancare. Sunt discipline aride. Priveam intrigat voluminoasa ei servietă de avocat. O ţinea lipită de corpul ei, ca şi când ar fi vrut să nu i-o smulgă cineva.

Într-o zi, la tribunal, la biroul de timbre, am văzut că servieta ei era plină cu bilete de bancă. Bancnote de mare valoare. Toate noi. În teancuri. Le scotea din servietă şi le dădea vânzătoarei de timbre. Eram nespus de mirat. Nu văzusem niciodată pe cineva având asupra lui atâţia bani.

– Maestra Burbea e cea mai mare clientă a mea, mi-a spus vânzătoarea de timbre. Cumpără în mod regulat timbre fiscale de mii de lei. Nu mai am o clientă la fel de importantă ca ea.

În fiecare zi îmi rezerva o altă surpriză. Laleaua neagră era ca un continent necunoscut, care îmi descoperea mereu lucruri minunate şi neaşteptate. Era ca un diamant care, cu toate că e nespus de mic, are nenumărate faţete, unele mai strălucitoare decât altele. Pe toate faţetele sale se oglindeau soarele, luna, firmamentul şi întreg cosmosul...

Laleaua neagră nu era o floare. Era o grădină cu varietăţi nemaiauzite de culori şi parfumuri. Am aflat că se ducea la toate piesele de teatru, la toate filmele şi la toate spectacolele de operă din Bucureşti. Unele piese de teatru le văzuse de mai multe ori. Ştia pasaje pe dinafară, putând să descrie în cele mai mici detalii punerea în scenă, decorurile şi costumele actorilor. Îi cunoştea pe toţi actorii de cinema şi de teatru, cântăreţii de operă şi dansatoarele. Îi ştia chiar mai bine decât sora sa, actriţa Maria Burbea. Îi cunoştea, de asemenea, pe oamenii politici, pe foşti şi actuali miniştri, deputaţi şi senatori. Cea mai mare parte dintre ei erau prieteni ai tatălui său, care fuseseră găzduiţi în casa familiei Burbea la Galaţi.

Laleaua neagră era şi ea responsabilă politic de o secţie a Partidului Naţional Ţărănesc într-o circumscripţie din centrul Bucureştiului. Era, de asemenea, avocata benevolă a Asociaţiei taximetriştilor din Bucureşti şi a unei federaţii sportive.

Laleaua neagră era pentru mine un continent pe care tocmai l-am descoperit. E mai vastă şi mai variată decât cele două Americi. E pentru mine toate continentele laolaltă. Am scris mai multe poeme închinate ei. Ca un nou Arvers (păstrând proporţiile),

le-am publicat fără să-i spun. Le-a descoperit chiar de la apariţia lor. Eram mirat că citea revistele literare şi că îi cunoştea pe toţi poeţii, chiar pe debutanţi. Într-o zi, i-am spus Lalelei negre că visul meu era să o fac fericită, dar nu aveam curajul.

– Nu sunt sigur că-ţi voi putea dărui întreaga fericire pe care mi-ar plăcea să ţi-o ofer.

– Dacă nu vei putea să-mi oferi fericirea, ei bine, o să-mi dăruieşti din necazurile tale... E tot un dar. O părtăşie...

Pe 29 iulie 1939, Laleaua neagră şi cu mine ne-am căsătorit. Ştiam că nu mai puteam trăi unul fără celălalt. În dimineaţa căsătoriei noastre, m-am dus la redacţia ziarului meu. I-am rugat pe doi dintre colegii mei, pe care i-am aflat acolo, Dumitru Banu şi Stan, să mă însoţească în oraş. Nu le-am spus pentru ce, ci doar că nu va dura mult. M-au însoţit la primăria de albastru. Fiecare primărie din Bucureşti poartă numele unei culori. Ei au fost martori la căsătoria noastră. Primarul a fost foarte surprins şi fericit să ne primească şi să ne căsătorească. Se numea Ispir, era un boier originar din Buciumeni. Satul viilor şi al Nataliei Negru, soţie, pe rând, a celor doi nefericiţi poeţi, Iosif şi Anghel. Eram foarte grăbiţi să ne căsătorim, căci era 29 iulie 1939. Peste exact treizeci de zile a izbucnit cel de-al Doilea Război Mondial. Era cadoul nostru de nuntă.

5

Vara anului 1939 este cea mai apăsătoare şi mai tulburătoare de care Bucureştiul a avut parte vreodată. Locuitorii respiră cu greu aerul nesănătos al oraşului lor. Atmosfera e otrăvită. Lumina soarelui e galbenă precum şofranul, de dimineaţa până seara. Căldura înmoaie asfaltul trotuarelor şi la anumite ore se simte sub tălpi cum se topeşte asfaltul, vâscos ca o carne putredă, de culoarea sângelui negru şi închegat. Chiar oamenii care n-au visat niciodată la iad ajung să se gândească la focul cel nestins în care satan îşi fierbe cazanele pline cu smoală topită şi pucioasă.

Aerul capitalei îţi arde buzele. Îţi irită nările şi lasă să intre în gură şi pe limbă un gust amar, aspru, de cenuşă şi moloz. Aerul e încărcat de un praf greu care face rău gâtului şi plămânilor. Pruncii nu încetează din plâns ziua şi noaptea în tot oraşul. Câinii părăsesc străzile şi-şi caută un adăpost răcoros în beciuri şi în

subsoluri. Locuitorii Bucureştiului stau toată ziua închişi la locul de muncă ori în casele lor, cu obloanele şi perdelele trase. Nu ies decât seara, după apusul soarelui, când aerul pare mai puţin arzător. Dar seara şi în timpul nopţii întunericul nu face decât să sporească spaima şi teama imensă care apasă asupra întregului oraş – asupra întregii ţări. Toată lumea ştie cu certitudine că o mare calamitate, un cumplit cataclism, o catastrofă fără seamăn se apropie de noi. E iminent. Spaima cumplită şi teroarea, care apasă asupra ţării, asupra capitalei, nu sunt imaginare. Pericolul şi ameninţarea catastrofelor există cu adevărat. Sunt inevitabile.

Pe malul stâng al Nistrului se ridică înfricoşător, ca un dragon uriaş cu solzi metalici, otrăviţi şi roşii, de sânge, ţara lui Stalin şi a *sovietelor*. Este împărăţia răului absolut. S-a ivit aici, ca fiara Apocalipsei, revoluţia bolşevică în 1917. Scopul ei e de a supune toate popoarele planetei şi de a le aşeza în spatele sârmei ghimpate, după model sovietic. Împărăţia răului, cea a *sovietelor*, a suprimat clasele sociale şi a instaurat în locul lor două caste, după cum e regula în toate închisorile lumii: casta gardienilor şi casta celor închişi. Sistemul carceral. Republica penitenciară. Se doreşte a fi impusă întregului pământ. Sovieticii ameninţă în fiecare zi cu invadarea României şi cu anexarea ei. Românii caută cu disperare un ajutor pentru a se apăra. Căci pericolul sovietic e nespus de mare şi foarte, foarte aproape.

Dar, la Apus, tocmai s-a născut o altă împărăţie a răului, cea a lui Hitler şi a nazismului. O împărăţie a răului la fel de înfricoşătoare ca cea a *sovietelor*. În loc să fie roşie de sânge ca cea a *sovietelor*, cea a lui Hitler este brună cum sunt cărămizile zidurilor de închisoare şi cuptoarele crematoriilor. Dar, în afara culorii, restul este exact acelaşi flagel. Hitleriştii vor, la fel ca *sovietele*, să cucerească toate popoarele planetei şi să stabilească o nouă ordine mondială. Unde să fie o castă dominantă – cea a seniorilor blonzi din Germania şi celelalte rase inferioare, care vor fi sclavele blonzilor arieni ai nordului.

România se află în aceeaşi dilemă în care au fost evreii care fugeau din Egipt. Dacă înaintau, mureau înecaţi în apele Mării Roşii, care se afla înaintea lor. Dacă dădeau înapoi, erau masacraţi de armatele lui faraon care îi urmăreau. Nu exista salvare

pentru ei. Nicăieri. Nici o soluţie. Primejdia era peste tot. Venea din toate părţile.

România e ameninţată din toată părţile. La fel ca evreii. În acelaşi timp. Aliaţii noştri, dintotdeauna, Franţa şi Anglia, sunt foarte departe. Nu pot să ne vină în ajutor, cum au făcut-o în trecut. E adevărat că pe 13 aprilie 1939 Londra şi Parisul au semnat un tratat de alianţă şi prietenie, garantând frontierele şi integritatea noastră teritorială. Aceste mari naţiuni îşi vor arăta astfel bunăvoinţa lor. Vor garanta cu aceeaşi ocazie independenţa şi integritatea Greciei. O altă ţară prietenă. Dar nici Franţa, nici Anglia nu vor putea să semneze tratate care garantau propria lor independenţă şi propria lor securitate. Dragonii sunt aici. Hitler şi Stalin sunt prezenţi. Amândoi. Când dragonii îşi fac apariţia în istorie, ei ameninţă la fel de bine marile naţiuni ca şi pe cele mici. Franţa, Anglia, Belgia, Olanda şi celelalte naţiuni erau ele însele ameninţate la fel ca România. Nu exista decât un singur mod de a micşora ameninţarea care apăsa asupra lumii, de a împiedica naţiunile civilizate să nu se alieze cu unul dintre dragoni. Dacă naţiunile occidentale se aliau cu una ori cu alta dintre fiarele apocaliptice, umanitatea era sortită întunericului. Alianţa popoarelor libere cu dragonul roşu ori cu dragonul brun va conduce la sfârşitul lumii. Un dezastru la fel de mare ca Potopul.

Se spune că în China au apărut deodată doi dragoni care ameninţau ţara, aşa cum Hitler şi Stalin ameninţă Europa acum. Fiecare dintre cei doi dragoni voia să pună stăpânire pe Imperiul Cerului al chinezilor. Vor începe bătălia. Era o bătălie cum nu se mai văzuse vreodată până atunci. Căci cei doi dragoni erau amândoi de neînvins. Nici unul dintre ei nu putea fi învins. Se vor lupta cu atâta îndârjire, încât îşi vor devora reciproc, membru după membru şi os după os, întreg corpul lor. Când lupta a luat sfârşit, nu a mai rămas nimic din cei doi dragoni, nu au existat nici învingători, nici învinşi. Cei doi dragoni s-au devorat între ei reciproc, total. Pe locul luptei n-a mai rămas decât un imens lac de bale, de spumă şi de sudoare, pe care cei doi dragoni le-au secretat în timpul luptei.

Nădăjduim că Hitler şi Stalin se vor înfrunta şi se vor devora reciproc, exterminându-se unul pe altul precum dragonii din China. Şi că nu va mai rămâne nimic din ei. România şi lumea vor scăpa astfel de teroare, precum Imperiul Cerului al chinezilor.

Dar nimic din toate acestea nu a avut loc. Dimpotrivă, teroarea şi spaima se vor dubla: Hitler şi Stalin, în loc să se devoreze între ei, s-au aliat. Pe 23 august 1939, Hitler şi Stalin vor semna un tratat de alianţă şi prietenie. Cei doi dragoni s-au unit într-un singur trup cu două chipuri. Teroarea era la apogeul ei. Frica ajunsese la paroxism. Toate popoarele Europei mari şi mici se aşteptau să fie devorate de monstru.

La o săptămână după alianţa lor, dubla fiară a Apocalipsei – înfricoşătorul dragon bicefal, Hitler şi Stalin – va ataca concertat. Prima victimă n-a fost România, cum se aşteptau cu toţii. Vor ataca Polonia, această frumoasă şi eroică ţară, catolică până-n măduva oaselor, care este situată în nordul României. Hitler şi Stalin vor ataca Polonia în acelaşi timp. Monstrul brun a atacat ţara Sfântului Stanislas de la Apus şi dragonul roşu de la Răsărit. Polonia a fost devorată de cele două fiare în câteva zile. N-au mai rămas pe toată întinderea teritoriului ei decât cenuşă, lacrimi şi sânge. Armatele lui Hitler şi ale lui Stalin vor face joncţiunea lor în oraşul Brest-Litovsk, pe Bug. Aici vor sărbători ei moartea Poloniei pe 18 septembrie 1939.

Franţa şi Anglia vor reacţiona la ocuparea Poloniei şi, conform normelor dreptului internaţional, uzanţelor şi protocolului, vor adresa germanilor note de protest şi ultimatumuri. Aşa cum e de bonton între oamenii de lume.

În mod oficial, Franţa şi Anglia sunt în război împotriva germanilor, dar nu se împinge războiul prea departe pentru a nu risca să existe ciocniri între comuniştii occidentali şi căpetenia lor, Stalin, care este aliatul lui Hitler.

România ştie că ea va fi viitoarea victimă a celor doi dictatori uniţi. România a mobilizat toţi rezerviştii. S-au masat trupe la frontieră, dar fără mari iluzii. Românii sunt creştini. Se foloseşte adeseori cuvântul *român* în locul cuvântului *creştin* şi cuvântul *creştin* în locul cuvântului *român*. Folosirea celor două în acelaşi timp e un pleonasm.

„De n-ar păzi Domnul cetatea, în zadar ar priveghea cel ce o păzeşte."[1]

Ne-am pus, aşadar, toată nădejdea în Dumnezeu. Monstrul bicefal e de neînvins, nu putem să-l biruim. E mai puternic, iar noi

[1] *Psalmul* 126, 1.

suntem nespus de mici şi de slabi. Dar Dumnezeu a făcut legile firii şi poate să le desfacă oricând vrea. Dumnezeu a făcut ca micul David să iasă învingător împotriva uriaşului Goliat. În anul 570, arabii din Mecca au fost atacaţi de o armată venită dinspre miazăzi cu elefanţi. Dumnezeu a trimis un nor de rândunele – mici păsări pe care oamenii ţării le numesc *ababil* – care vor arunca o ploaie de pietricele peste elefanţi. Pietrele aruncate de rândunici erau mărunte cât nişte boabe de grâu. Dar ele îi vor lovi pe elefanţi în ochi şi în urechi. Elefanţii au fost cuprinşi de panică, şi astfel Dumnezeu a arătat că dacă vrea poate ca rândunelele să-i pună pe fugă pe elefanţi. Din acest motiv ne punem toată speranţa în Dumnezeu. Ne-am gândit la Sfântul Gheorghe, care în toate icoanele ucide balaurul cu lancea sa. Dar balaurul ucis de Sfântul Gheorghe la Beirut era un balaur normal. Noi suntem ameninţaţi de un balaur bicefal, iar Sfântul Gheorghe nu este înarmat decât cu o singură lance. Dacă o înfige într-unul dintre capetele dragonului, celălalt cap va rămâne viu.

Pe 7 septembrie, România s-a declarat oficial neutră. Împărţirea şi ocuparea Poloniei de către Hitler şi Stalin au fost pentru noi, românii, la fel de dureroase ca ocuparea propriei noastre ţări. Mai cu seamă pentru noi, cei din nordul Moldovei, căci aveam frontieră comună cu polonezii. Aici, în nordul României, ne simţim într-o mai mare măsură compatrioţi decât românii care trăiesc în celelalte extremităţi ale României, ca de pildă cei care populează Valea Dunării ori Oltenia, cu polonezii, slovacii, ungurii şi rutenii, care locuiesc în aceiaşi munţi ca noi. Noi, oamenii care locuim în munţii din nordul ţării, ne îmbrăcăm, mâncăm şi ne construim casele în acelaşi fel ca polonezii, slovacii şi rutenii. Avem aceeaşi atitudine şi aceleaşi reflexe de durere, de bucurie şi de neputinţă în faţa calamităţilor anotimpurilor şi Istoriei. Trăim în acelaşi timp aceleaşi zile de ploaie, furtuni ori soare. Bem apă din aceleaşi izvoare. Cultivăm acelaşi pământ şi tăiem lemnul pentru a ne încălzi din aceleaşi păduri. Frecventăm aceleaşi târguri anuale, apucând spre ele pe aceleaşi drumuri, mergând în acelaşi fel, privind, reacţionând şi îndurând totul la fel. Polonezii nu sunt doar vecinii mei, sunt compatrioţii mei cu adevărat. Nenorocirea căzută peste Polonia este nenorocirea mea. Din acest motiv, când această ţară a fost devastată,

am scris o poezie de jale intitulată „Vae, vae, vae, Polonia", „Nenorocire, nenorocire, nenorocire, Polonia".

Tânărul pictor polonez, Rybiczka, care se refugiase la Bucureşti de puţin timp, mi-a făcut un portret, pe când mă asculta citind acest poem publicat apoi în culegerea mea *Ceasul de rugăciune*.

În convoaie, jalnice, câteva sute de mii de polonezi s-au refugiat în România pentru a scăpa de invadatori. S-au refugiat la noi aşa cum te adăposteşti în casa unui vecin când ţi se întâmplă un necaz.

Am aflat mai apoi, cu ruşine şi cu mânie, că prim-ministrul român, Monoclul negru, a trimis prefectul Poliţiei din Bucureşti în Nord, la frontieră, pentru a scotoci bagajele polonezilor ce voiau să se refugieze la noi. Să-i controlezi pe refugiaţi e un sacrilegiu mai de neiertat decât a scotoci în buzunarele morţilor şi a lăsa goale cadavrele. În faţa oamenilor bătuţi de soartă, ca şi în faţa morţilor, îţi scoţi pălăria. Te descoperi înaintea lor, ca la trecerea unui convoi funebru. Nu-i controlezi, nu-i furi.

Din nefericire, românii nu sunt singurii care au săvârşit astfel de sacrilegii. Alte naţiuni, mai civilizate şi mai importante, au procedat la fel. Chiar mai rău. Anglia a trimis la Constanţa mai multe bastimente de război ale Royal Navy. Eram fericiţi să le vedem la noi. Credeam că frumoasele nave de război englezeşti veniseră să-i salveze pe sărmanii polonezi, ce-şi pierduseră patria şi rătăceau neştiind încotro să apuce, pe drumurile româneşti, în căutarea unui cămin, a unui pământ de azil. Am fost rapid dezamăgiţi. Navele englezeşti n-au îmbarcat nici un refugiat polonez. Nu era misiunea lor. Graţioasa sa Majestate trimisese vapoarele în portul Constanţa, în Marea Neagră, pentru a încărca aurul tezaurului polonez şi a-l transporta în Anglia. Era normal. Aurul e o valoare sigură. Refugiaţii nu erau cotaţi la Bursă. Englezii sunt oameni practici, civilizaţi. Sunt sătui de propriile lor griji. Şi când întâmpini greutăţi nu ai nevoie să te mai încurci cu o mulţime de fiinţe izgonite din ţara lor.

Navele Majestăţii Sale britanice au ridicat deci ancora la Constanţa şi s-au îndreptat spre Londra ducând acolo 82,4 tone de aur în 1261 de lăzi. România le-a lăsat acest aur englezilor fără probleme, păstrând şi ea o parte pentru tranzit: 2,738 tone de aur, conţinut în 51 de lăzi.

Inima românilor a fost sfâşiată de nenorocirile pe care le suferea poporul polonez. O mulţime de oameni care locuiau în Polonia de multă vreme, în cea mai mare parte comunişti, în momentul invaziei s-au pus în serviciul lui Hitler şi al lui Stalin pentru a jefui, a martiriza şi distruge ţara în care trăiau. Au venit cu buchete de flori în întâmpinarea armatelor străine care invadaseră Polonia, oferindu-şi serviciile lor devastatorilor. Această mulţime de oameni care trăia în Polonia se purta exact ca idumeii din Palestina, când Nabucodonosor al II-lea a devastat Ierusalimul. Psalmistul spune: „Stricaţi-l, stricaţi-l până la temeliile lui!"[1] Noii idumei, edomiţii polonezi, vor colabora cu Hitler şi Stalin, uniţi pentru devastarea ţării, călăuzindu-i şi incitându-i pe invadatori la distrugerea până la temelii a Poloniei şi măcelărirea locuitorilor.

Ei i-au ajutat pe invadatori să extermine elitele şi corpul de ofiţeri al Poloniei. S-au descoperit mai târziu, aproape peste tot, ca în pădurea Katyn, gropi comune cu zeci de mii de cadavre de polonezi predaţi cotropitorilor şi asasinaţi de edomiţii – comunişti. Comuniştii din toate ţările ocupate de Hitler şi Stalin uniţi au procedat în acelaşi fel ca cei din Polonia. Crimele comuniştilor în ţările ocupate, în această perioadă, sunt atât de abominabile, că depăşesc dreptatea oamenilor: doar Dumnezeu va putea să-i pedepsească.

Dar în aceste zile de dezolare şi oroare a naţiunii poloneze se înscrie o pagină pură precum zăpada imaculată sublimă. O pagină albă ca petalele de nufăr, care pluteşte deasupra noroiului, pe deasupra apelor murdare. E cea a cadeţilor polonezi. Elevii şcolii de ofiţeri, care trebuiau să-şi primească galoanele lor peste câteva săptămâni, se vor afla încercuiţi de armatele unite ale lui Hitler şi Stalin. Orice rezistenţă era zadarnică. Regiunea din jurul şcolii era pe de-a-ntregul ocupată de Armata Roşie şi de către Wehrmacht. Elevii şcolii de ofiţeri polonezi îşi vor îmbrăca uniforma lor de paradă şi-şi vor lustrui nasturii, săbiile şi încălţămintea. Vor asista la slujbă în genunchi. Apoi, cu sabia scoasă, vor ieşi pe poarta principală a şcolii şi se vor năpusti asupra invadatorilor. Vor lupta cu săbiile împotriva blindatelor, tunurilor şi mitralierelor. O luptă care va dura cât căderea unui fulger. Nu mai mult.

[1] *Psalmul* 136, 7.

Doar câteva clipe. Toţi cadeţii vor pieri seceraţi de armele automate. Vor urca la cer. Direct. Alcătuiesc acolo, sus, o unitate, care s-a alăturat armatei îngerilor pentru apărarea eternă a Poloniei Sfântului Stanislas şi a glorioşilor lor strămoşi...

6

Furia lui Hitler şi a lui Stalin împotriva României a atins paroxismul. Cei doi dictatori uniţi sunt turbaţi. SS-ul lui Hitler şi Armata Roşie a lui Stalin, tocmai au făcut joncţiunea la Brest-Litovsk, pe Bug. Polonia e ruptă în două, împărţită între cei doi tirani. Polonia nu mai există. Dar invadatorii sunt privaţi de prada lor. Tezaurul Poloniei a traversat România, a fost îmbarcat pe nave englezeşti în portul Constanţa de la Marea Neagră, pornind spre Anglia. Zeci de mii de soldaţi şi de ofiţeri polonezi au traversat şi ei România îndreptându-se spre Occident. Preşedintele Poloniei şi un mare număr de conducători politici vor reuşi să scape de germani şi de sovietici. Aceasta mulţumită României, care, pe 7 septembrie 1939, declarându-se neutră, şi-a deschis teritoriul polonezilor.

Hitler şi Stalin vor decide să pedepsească România. Imediat. Să-i dea o lecţie ca să bage spaima în micile popoare ce vor îndrăzni pe viitor să se opună planurilor lor declarându-se neutre. Vor organiza împreună o lovitură de stat pregătită în grabă. Urgent. Se vor decide să-l asasineze pe prim-ministrul român şi să instaleze un guvern comunist ori fascist. Un guvern care să fie aliatul lor necondiţionat.

Abia după trei zile de la ocuparea totală a Poloniei, pe 21 septembrie, prim-ministrul român Armand Călinescu a fost asasinat. În plin centrul Bucureştiului, în stradă. Şi în plină zi. Monoclul negru se îndrepta spre cartierul Cotroceni unde locuia. Pe strada Ştirbei Vodă, maşina lui Monoclul negru a trebuit să oprească. O căruţă cu boi tocmai ieşea de pe Bulevardul Ardealului, blocând circulaţia. Nouă membri ai Gărzii de Fier, grupaţi într-un comando, vor încercui maşina prim-ministrului şi-i vor ciurui trupul cu gloanţe. Monoclul negru şi garda lui de corp au fost ucişi pe loc. Un asasinat sălbatic. Ca cel al lui Stelescu.

Asasinii vor parcurge strada Ştirbei Vodă cu revolverele în mână, sub ochii îngroziţi ai trecătorilor. Vor merge pe strada Bert-

helot, se vor năpusti în clădirea Radiodifuziunii Române, îi vor lua ostatici pe toţi salariaţii, vor pătrunde în studiouri şi vor pune stăpânire pe microfoane. Unul dintre asasini a anunţat la radio că legionarii l-au ucis pe Monoclul negru, că guvernul era răsturnat şi puterea se afla în mâinile Gărzii de Fier.

Inginerul Ionescu a smuls microfonul din mâinile legionarilor care nu şi-au putut încheia mesajul. Ascultătorii vor auzi focuri de armă. Apoi, crainicul obişnuit a anunţat că toţi ucigaşii prim-ministrului, care puseseră stăpânire pentru câteva minute pe staţia de radio, fuseseră ucişi.

Cei nouă asasini ai lui Monoclul negru au fost ucişi cu toţii. Cadavrele lor au fost expuse imediat în locul unde îl împuşcase-ră pe Armand Călinescu. Au fost expuse timp de trei zile şi trei nopţi. Populaţia a fost invitată să defileze prin faţa trupurilor lor neînsufleţite şi să citească pancartele agăţate deasupra cu avertismentul: „Cine va face ca noi, ca noi o să păţească."

România a fost cuprinsă de groază. Represiunea a fost încredinţată lui Gavril Marinescu, prefectul poliţiei din Bucureşti. Un om sângeros. Un personaj sinistru. A ordonat tuturor prefecţilor să execute imediat, în fiecare dintre cele şaptezeci şi unu de judeţe ale României, trei ori patru legionari şi să le expună timp de trei zile cadavrele în piaţa publică în reşedinţa judeţului. Era un ordin demenţial. Dar a fost executat. În ceasurile care vor urma asasinatului lui Monoclul negru, două sute patruzeci şi doi de tineri, cu toţii legionari, au fost masacraţi de poliţie, şi cadavrele lor expuse, ciuruite de gloanţe şi pline de sânge, în pieţele publice ale tuturor marilor oraşe ale ţării.

România era pur şi simplu înecată în sânge. Crimele şi delictele sunt relatate în ziare de reporterii de fapte diverse. Sunt un reporter de fapte diverse. Dar, de această dată, nu am fost obligat să-mi înmoi pana în sânge şi să descriu oribilele crime care tocmai se petrecuseră. Dumnezeu m-a cruţat de acest sacrilegiu.

Începând cu 10 februarie 1938, în ţara mea era dictatură. Şi într-un regim dictatorial nu reporterii de fapte diverse relatează crimele ieşite din comun. Guvernul însuşi îşi asumă această sarcină.

Proverbul spune că şi nefericirea e bună la ceva şi ea. Pentru un reporter de fapte diverse există ceva bun şi într-o dictatu-

ră, căci dictatorii nu se mulţumesc doar să comită crimele, ci le anunţă ei înşişi în ziare. Reporterul de fapte diverse nu are astfel sarcina repugnantă de a-şi înmuia pana în sângele vărsat de dictatori. Dictatorii îşi iau ei înşişi asupra lor această treabă murdară. Puţini români au putut închide ochii în această noapte. Eu nu am putut. Nu era o noapte făcută pentru a dormi. Am auzit toată noaptea pădurile, pajiştile şi râurile României jeluindu-se de măcelurile care tocmai avuseseră loc pe pământul nostru.

Am scris sub dictarea arborilor, râurilor şi pământului ţării mele, care plângea în acea noapte, un lung poem de lamentaţii intitulat *Armand Călinescu*. A fost publicat într-o foarte elegantă plachetă, de Emil Ocneanu, la Editura Socec din Bucureşti. Hitler şi Stalin erau furioşi că lovitura de stat eşuase şi România rămânea în continuare neutră.

Pe 24 septembrie 1939 – la trei zile după cumplitul masacru –, radioul sovietic din Tiraspol anunţa în emisiunile sale în limba română că regele Carol al II-lea pusese să fie împuşcaţi într-o singură noapte două sute patruzeci şi doi de „tovarăşi proletari" şi le expusese cadavrele în pieţele publice. Cei două sute patruzeci şi doi de tineri asasinaţi erau cu toţii membri ai Gărzii de Fier. Legionari. Partizani ai lui Hitler, Stalin şi Mussolini. Nu erau „proletari comunişti". Dar, de la alianţa Hitler-Stalin, încheiată pe 23 august 1938, toţi fasciştii, naziştii şi membrii Gărzii de Fier au devenit, după dialectica marxist-leninistă, tovarăşi proletari, comunişti. Armata Roşie avea, aşadar, sarcina să invadeze România ca să salveze de la exterminare pe camarazii legionari ai Gărzii de Fier.

Pentru Armata Roşie, toate pretextele sunt bune pentru a invada şi a anexa la Uniunea Sovietică.

XVI

Poetul încoronat de rege

1

Toamna anului 1939 la Bucureşti. Criza a ajuns la paroxism. Pericolul războiului este inevitabil. Iminent. Fiecare român adoarme seara plin de spaimă şi teroare. Ştim că a doua zi, deşteptându-ne, am putea să aflăm pe străzile oraşului soldaţi ai Armatei Roşii şi SS-iştii lui Hitler, lansaţi cu paraşutele. Cum s-a petrecut în Polonia. Suntem ameninţaţi de a fi şterşi de pe harta Europei. La fel ca Polonia. Ţara noastră va fi invadată de cei doi dictatori care s-au înhăitat. Îndoita invazie este inevitabilă. Nimic nu i-ar putea împiedica pe Hitler şi Stalin să împartă între ei România. Aşa cum au împărţit Polonia.

Temerile noastre s-au transformat în coşmar şi în teroare când, pe 18 noiembrie 1939, am aflat de la radio că Armata Roşie invadase Finlanda. Ziarele vor publica fotografii ale soldaţilor finlandezi, îmbrăcaţi din cap până în picioare în alb şi pe schiuri, încercând să apere mica lor ţară pe frontul alb de zăpadă. Toate ţările mici din Europa de Răsărit sunt ameninţate cu dispariţia. Să fie înghiţite. Date pe beregată de monştrii asociaţi, de cele două fiare apocaliptice care s-au ivit din neant, de la Răsărit şi de la Apus. De Hitler şi Stalin.

După Finlanda, va fi rândul României să fie invadată. Armata română e masată la frontiere. Se construiesc fortificaţii. Sunt săpate tranşee. Sunt chemaţi rezerviştii. Sunt rechiziţionaţi cai, maşini, camionete. Suntem pe picior de război. În alertă permanentă.

Împreună cu Laleaua neagră sunt mai puţin angoasat decât ceilalţi români. Ştim, desigur, că situaţia este deosebit de încordată şi că va fi război. Dar aceasta nu ne îngrozeşte şi nu ne tulbură într-o aşa de mare măsură. De altfel, nu ne gândim, practic, la război, nici la situaţia politică. Am închiriat un apartament. E nou-nouţ. Suntem încântaţi de apartamentul nostru. E primul nostru cămin. Tocmai ne-am mutat. Nu avem mobilă, doar un pat. Suntem fericiţi aici, chiar fără mobilă. Nu ne gândim la război, deşi e iminent. Suntem atât de îndrăgostiţi unul de altul, că nu avem timp să ne gândim la altceva. Şi n-am putea să concepem că ni s-ar putea întâmpla ceva supărător şi plin de tristeţe. Când eşti îndrăgostit vezi totul în roz. Totul este frumos în jurul tău. Îndrăgostiţii trăiesc rupţi de lume. Complet. Doar ei doi. Izolaţi de lume. Ca insulele. Sunt asemănători acelui singuratic, care, spunea stoic, că dacă i s-ar anunţa sfârşitul lumii mâine ar continua totuşi să planteze astăzi pomi. Suntem, fără doar şi poate, asemănători lui. Toţi îndrăgostiţii sunt astfel.

Apartamentul nostru e nou-nouţ. Nimeni n-a stat aici mai înainte. Suntem primii locatari. Imobilul e şi el nou, neterminat. E pe strada Sfântul Ilie. O stradă nouă şi ea. Nu este încă deschisă circulaţiei. Acum se toarnă îmbrăcămintea din ciment şi trotuarele. Se află în centrul oraşului. Foarte aproape de tribunal şi la zece minute de ziarul meu.

La câteva zile după mutarea noastră primim o vizită. Prima vizită în apartamentul nostru. Vizitatorii sosesc la şase dimineaţa. Sunt doi. Doi soldaţi. Sunt îmbrăcaţi în uniformă de luptă. Cu cască de oţel şi carabină pe umăr. Au venit cu motocicleta. Abia ne-am trezit. Laleaua neagră e ocupată să-şi facă toaleta.

– Ce e?, întreabă ea.

– Am primit ordin de încorporare, spun. Chiar în noaptea asta trebuie să plec. Mâine dimineaţă la ora şase trebuie să mă prezint la cazarma de Vânători de munte, la Braşov.

Nu sunt singurul care a primit ordin de încorporare. Toate amânările de serviciu militar au fost anulate. România e în pericol de a fi invadată de trupele inamice. Am 23 de ani. Trebuie să îmbrac uniforma militară şi să-mi apăr patria.

2

De optzeci de zile sunt soldat în corpul de Vânători de munte din Braşov. Optzeci de zile lungi cât o veşnicie. Eroul lui Jules Verne face înconjurul pământului în optzeci de zile. Era o mobilitate fantastică pentru această perioadă. Dar, personal, am executat primele mele optzeci de zile de serviciu militar la o viteză mai mare încă decât cea a eroului lui Jules Verne. Sunt primul mirat de faptul că trupul meu a putut să reziste la o astfel de agitaţie. Poetul Tudor Arghezi, maestrul meu, avea dreptate să mă prevină că, dacă continuam să alerg în acest timp, trupul meu s-ar desface precum caroseria unei maşini hodorogite la care a fost adaptat un motor puternic şi care porneşte cu toată viteza la drum.

Mi-a fost imposibil să obţin autorizaţia de a face aceste trei luni de instrucţie la Bucureşti.

Sunt vânător de munte. Aparţin unei trupe care trebuie să fie instruită în munte, aşa cum marinarii trebuie să fie instruiţi pe mare. La Bucureşti nu există munţi. Munţii cei mai apropiaţi sunt la Braşov. Am fost trimis, aşadar, aici.

În ziua sosirii mele la cazarmă eram deznădăjduiţi. Era cinci dimineaţa. Braşovul e un oraş din Transilvania, situat la 170 de kilometri nord de Bucureşti. Călătoria cu trenul durează în jur de trei ore. Braşovul a fost construit în inima muntelui, în timpul în care Transilvania era sub ocupaţie austriacă. E un oraş gotic, foarte frumos, ca o gravură romantică. Străzile lui sunt drepte, cu ziduri masive de piatră, turnuri şi fortificaţii crenelate. Acoperişurile şi turlele clopotniţelor ascuţite se înalţă spre cer ca nişte vârfuri de lance.

Mă aflam pentru prima oară în acest oraş gotic. Zorii încă nu se iviseră. O ceaţă fină aproape ascundea conturul caselor. Aveam impresia că mă mişc într-un basm de Hoffmann. Aşteptam să întâlnesc la colţul străzii vreun poet romantic: pe Novalis, Lenau ori pe Schiller, cu frumoasele lor pieptănături şi cu chipurile lor palide.

De jur-împrejurul oraşului se înalţă, maiestuoşi, munţii acoperiţi de păduri de brad, ca nişte coroane verzi. Nemţii îi spun Braşovului Kronstadt – *oraşul coroanei*. Aerul e curat şi tare ca la Petrodava.

Trenul care pleacă din Bucureşti trece, ca să ajungă la Braşov, pe Valea Prahovei, cu miile ei de sonde de petrol, cu frumoasele dealuri însorite, care tăinuiesc în pântecele lor aurul negru. Traversează, într-un decor mirific, cu munţi împăduriţi de brad, oraşele Câmpina, Sinaia – unde se află castelul regal –, Breaza, Buşteni, Predeal şi Poiana, care sunt domeniul schiorilor şi îndrăgostiţilor de zăpadă. România e rotundă. Frontierele ei alcătuiesc un cerc desăvârşit. Şi Braşovul e centrul acestuia. La Braşov mă aflu în inima patriei mele. Din nefericire, trebuie să părăsesc oraşul ca să ajung la cazarmă. Cazarma Vânătorilor de munte e în afara zidurilor, într-o periferie tristă, plată, lipsită de poezie şi frumuseţe. Cazărmile, închisorile, spitalele şi cimitirele se află întotdeauna în cartierele urâte şi îndepărtate de oraş. Străzile sunt desfundate. Nu vezi aici decât depozite, hangare şi clădiri triste pe amândouă laturile străzii. Simt de departe mirosul de cazarmă. Am trăit opt ani, toată copilăria şi adolescenţa mea, în acest miros de cazarmă. Nările mele îl adulmecă de departe. Sunt cuprins de panică, de spaimă. Când intri într-o cazarmă e totuna cu a intra într-o închisoare. Trupul nu-ţi mai aparţine. Eşti proprietatea armatei. Eşti condus şi folosit ca un obiect. Ţi se comandă să mănânci, să dormi, să alergi, să cânţi ori să te odihneşti. Nu mai dispui de tine însuţi. Eşti o piesă militară pe tabla de şah a armatei. Un soldat.

Santinela îmi verifică ordinul de încorporare. Intru în incinta cazărmii, recit în minte, tânguindu-mă, inscripţia pe care Dante a aşezat-o la poarta Infernului: „*Lasciate ogni speranza, voi ch'entrate*! Lăsaţi orice speranţă, voi care intraţi."[1]

În curtea înconjurată de ziduri cenuşii sunt bălţi de apă murdară şi îngheţată, noroi şi puţină zăpadă, călcată deja în picioare, deşi nu este încă ziuă.

Sunt atât de abătut, că mă gândesc la Hristos în Grădina Ghetsimani înainte de patima Sa şi la strigătul Lui: „*Eli, Eli, lama sabahtani?* – Dumnezeul Meu, Dumnezeul Meu, pentru ce M-ai părăsit?"[2]

Imensele şi înfricoşătoarele clădiri ale cazărmii sunt goale. Nu suntem decât câteva zeci de recruţi. Soldaţii, ofiţerii sunt cu toţii la frontiere. Sapă tranşee. Construiesc fortificaţii şi ridică linii

[1] *Divina Comedie*, cântul III, v. 9.
[2] Matei 27, 46.

de apărare. Toată armata română e masată la frontiere. Vânătorii de munte sunt în nordul ţării, în Maramureş. După trei luni de instrucţie vom merge şi noi în curând să-i urmăm.

În Maramureş, avem frontieră comună cu Polonia, Cehoslovacia şi Ungaria. Primele două dintre aceste trei ţări sunt deja ocupate de Hitler şi Stalin. Ne pregătim apărarea ca să nu avem parte de aceeaşi soartă. În clădirile cazărmii domneşte un aer destins, ca la şcoală, la începerea cursurilor după vacanţă. De la magazie ni se aduc şi ni se împart uniformele. Hainele noastre civile le-am făcut pachet şi ne îmbrăcăm în soldaţi. Ţesătura uniformelor e mult mai deasă şi mai aspră decât cea a uniformelor pe care le-am purtat la liceul militar. Croiala e mai grosolană. Mă simt umilit. Buna dispoziţie îmi revine de îndată ce mă încalţ cu bocancii de Vânători de munte. Sunt bocanci cu talpă triplă. Cu ţinte. Fabricaţi dintr-o piele tare ca metalul. Sunt grei ca de plumb. E prima oară în viaţa mea când simt cu adevărat că merg. De obicei, mergi fără să-ţi dai seama, dar de îndată ce mă încalţ cu bocancii de Vânători de munte simt greutatea şi importanţa fiecărui pas. A ridica piciorul nu e doar un gest automat. Trebuie să faci un efort. Îl percepi de fiecare dată când ridici piciorul şi-l pui în pământ. Aceasta creează în mine un sentiment de stabilitate, de securitate. Simt că sunt gata pentru marile marşuri. Pentru marşurile lungi. Pentru călătorii minunate. Mă gândesc din nou la faimoasele cizme de şapte poşte ale căpcăunului din povestea lui Tom Degeţel. Iată că mă încalţ acum cu cizmele atât de râvnite odinioară.

Acoperământul Vânătorilor de munte e o beretă mare kaki. Centura e făcută dintr-o piele atât de dură, că abia poţi să o îndoi. Are culoarea şi rugozitatea scoarţei bătrânilor stejari. În viaţa civilă, această piele se foloseşte pentru confecţionarea tălpilor ori a hamurilor.

Cum în cazarmă nu există oglindă, nu pot să mă văd îmbrăcat cu uniforma de soldat a Vânătorilor de munte, dar îi văd pe camarazii mei. Mă uit la ei. Trebuie să fiu la fel ca ei. Rugozitatea uniformelor ne deghizează ca în nişte costume de carnaval. Camarazii mei sunt cu toţii tineri ţărani. Îmi acordă un interes aparte. Chiar tandreţe. Nu au faţă de mine nici un fel de neîncredere pentru faptul că vin dintr-un alt mediu decât ei. Tinerii ţărani încorporaţi au faţă de mine aceeaşi atitudine ca şi colegii mei de la

liceul militar. Mă tratează cu bunăvoinţă. Cu un aer protector. Ca şi cum aş fi fost o creatură lipsită de apărare. Expulzat dintr-un regat necunoscut, rătăcit printre ei în curtea cazărmii. Văd limpede că mă aflu din întâmplare printre ei, într-un mediu care nu este al meu. Încearcă să mă consoleze. Mă adoptă. Exact cum soldaţii ar culege în cazarma lor o pasăre rănită ori un animal rătăcit din care ei îşi fac o mascotă.

Prezenţa mea îi consolează şi le dă curaj. Căci văd bine că sunt şi mai dezorientat decât ei.

La orele zece ne aflăm în curte. Aliniaţi. În uniformă. Se face apelul. Apoi soseşte un locotenent. Primeşte raportul subofiţerului. Mă strigă pe nume. Iese din rând, cu mâna întinsă. Sunt şocat. E împotriva regulamentului. Nu e un comportament militar.

– Sunt locotenentul Aurel Marin, îmi spune. Sunt poetul Aurel Marin. Nu ne-am întâlnit niciodată, dar vă cunosc şi mă cunoaşteţi şi dumneavoastră. Aţi scris chiar despre mine în revistele liceelor militare. Articole foarte amabile. Vă mulţumesc!

Locotenentul-poet se adresează soldaţilor care n-au pierdut nimic din ceea ce spunea, căci vorbea cu voce tare:

– Camaradul vostru este un poet de mare talent. Sunt mândru că e în compania mea.

După raport, locotenentul mă cheamă şi-mi spune:

– V-am văzut numele pe lista noilor recruţi. Am cerut colonelului să vă repartizeze în compania mea. Astfel, pot să vă ajut mai bine şi să vă protejez. Colonelul a fost de acord cu aceasta. E bine că dumneavoastră vă semnaţi reportajele. Oamenii vă cunosc numele. Aflând că sunteţi poet, vor citi poate şi poeziile dumneavoastră, şi după aceea poeziile altor poeţi. Aţi găsit o cameră în oraş? Nici nu încape vorbă că o să dormiţi la cazarmă.

– Nu, nu am nici o cameră în oraş. Am sosit azi dimineaţă, sperând să obţin o nouă amânare şi să nu fiu reţinut la Braşov.

– Puteţi să dormiţi la mine două-trei zile. N-am decât o cameră, dar foarte mare. Gazda mea vă va aşeza un divan. E o femeie deosebită, se numeşte Elisabeta Henţia. Îi place mult să citească. Citeşte enorm. A fost nespus de fericită când i-am vorbit de dumneavoastră şi i-am spus că poate o să dormiţi la mine. Vă cunoaşte poeziile. S-a însărcinat mai apoi să vă afle o cameră în oraş. Cunoaştem multă lume...

Îi explic locotenentului Marin că sunt şi acum reporter de fapte diverse la ziarul *România*. Că, dorind o nouă amânare, n-am prevenit ziarul despre această plecare în armată. Că domnul Lefter, reporter la *Universul*, mă înlocuieşte pentru moment. Dar că trebuie să continui în fiecare zi un lung reportaj cu semnătura mea.

– O să fiţi liber să faceţi ceea ce doriţi, mă linişteşte locotenentul. I-am vorbit despre acest lucru colonelului. Nu vede nici un inconvenient. A fost ofiţer la liceul militar din Chişinău. Vă cunoaşte. Veţi fi prezent în fiecare dimineaţă la apel în curtea cazărmii, apoi veţi putea pleca. Cunoaşteţi lucrurile pe care le învaţă recruţii, pentru că le-aţi învăţat la liceul militar. Sunteţi liber, aşadar, să faceţi ce doriţi îndată după apel. Sâmbăta şi duminica, uneori chiar luni, veţi fi scutit să veniţi la apel. Puteţi să mergeţi la Bucureşti chiar astăzi. Din când în când, vă voi acorda una ori două zile de concediu. Veţi fi, astfel, practic, toată săptămâna prezent, fără să vă daţi seama că vă veţi face serviciul militar. Trei luni trec repede. În cele din urmă, veţi fi repartizat la un birou din Bucureşti.

Chiar după-amiază am luat trenul de Bucureşti. Seara am scris cronica faptelor diverse şi reportajul meu, ca de obicei. La o oră după miezul nopţii am sărit în trenul de Braşov şi la orele cinci eram prezent în curtea cazărmii. Aceasta s-a petrecut după acelaşi tipic, cu punctualitate şi precizie, timp de optzeci de zile.

Aurel Marin, poetul-locotenent şi colonelul nu erau singurii care mă protejau. Poetul Gherghinescu Vania cu care lucrasem la *Straja ţării* era acum judecător-şef la Braşov. La el am întâlnit pe comandantul militar al oraşului şi toate notabilităţile din Braşov. Mulţumită lor, de asemenea, am putut să merg la Bucureşti zilnic. În fiecare seară eram prezent la redacţia ziarului meu şi în fiecare dimineaţă la ora cinci în curtea cazărmii pentru apel. Un sfert de zi şi un sfert de noapte le petreceam în tren. A fost cea mai mare performanţă fizică a vieţii mele. Un maraton de optzeci de zile. Eram precum eroul cavaleresc al lui Jules Verne, onorabilul Phileas Fogg, care pariase cu colegii săi de la Reform-Club să facă turul lumii în optzeci de zile. Între redacţia ziarului meu din Bucureşti şi cazarma mea de Vânători de munte din Braşov era o distanţă de 170 de kilometri, dar n-am lipsit niciodată, nici

n-am întârziat. Nici la redacţie, nici la cazarmă. Am câştigat pariul. Dar îmi era mereu somn. Optzeci de zile de o cumplită privare de somn. Azi, a optzecea zi a performanţei mele, norocul mi s-a schimbat. Din cauza unei inspecţii nu am putut să iau trenul direct ca să merg la Bucureşti să-mi dau cronica mea de fapte diverse. Fără îndoială, sunt deja concediat de la ziar. Nu mai merită osteneala să mă întorc. Greşeala mea profesională e atât de gravă, că voi fi automat dat afară. Nici o scuză nu este cu putinţă. Greşeala a fost săvârşită. Răul s-a făcut. Mi-am pierdut slujba de reporter pentru care am luptat eroic împotriva somnului, împotriva oboselii şi a acelor de ceasornic.

Mă aflu cu compania într-o poiană deasupra Braşovului, în plin munte, aşteptând inspecţia ofiţerilor de Stat Major care sunt în garnizoană. Zăpada cade în fulgi mari peste pădurile de brad care ne înconjoară şi pe uniformele noastre. Soldaţii îşi instalează mitralierele pe zăpadă. Oraşul se întinde la picioarele noastre ca o frumoasă carte poştală ilustrată, cu turnurile, clopotniţele şi acoperişurile sale ascuţite.

Instalându-ne mitralierele pe zăpadă, ne gândim la soldaţii finlandezi care, în ţara lor din nord, rezistă eroic Armatei Roşii. Fotografiile ostaşilor finlandezi care luptă îmbrăcaţi în alb pe frontul de zăpadă sunt publicate zilnic în toate ziarele. Sunt admirate. O luptă legendară. David împotriva lui Goliat. Ne simţim solidari cu ei, căci ne pregătim şi noi să luptăm prin zăpadă împotriva invaziei sovietice care ameninţă ţara noastră.

La orele zece soseşte colonelul. Are o manta cu un frumos guler din blană de lup. Îl anunţă pe locotenentul Marin că inspecţia nu va mai avea loc. Ofiţerii inspectori au părăsit garnizoana. Colonelul ţine în mână un ziar. I-l arată locotenentului Aurel Marin. Mă cheamă. Iau poziţie de drepţi în faţa lui.

– Vă felicit!, spune el. Aţi citit asta. Majestatea Sa regele v-a decernat premiul regal de poezie pentru cartea dumneavoastră *Caligrafie pe zăpadă*. Numele dumneavoastră se află în toate ziarele. Ştirea a fost anunţată la radio. Sunteţi sărbătorit în întreaga ţară. Sunteţi un laureat. Sunteţi un poet încoronat de rege. E o mare onoare pentru toţi Vânătorii de munte, camarazii dumneavoastră.

Colonelul îmi strânge mâna. Şi Aurel Marin e fericit. E mai fericit decât colonelul, pentru că sunt protejatul lui.

– Sunteţi aşteptat cu nerăbdare la Bucureşti. Desigur, spune colonelul, veţi fi prezentat regelui. Bravo, poete! Sunt mândru de dumneavoastră. Mai aveţi încă zece zile de cazare ca să încheiaţi cele trei luni cerute de lege. Aţi făcut optzeci de zile. Vă acord pe propria mea răspundere zece zile de permisie. Plecaţi la Bucureşti! Acum veţi fi încoronat de Majestatea Sa regele. Vă vor reţine cu siguranţă în capitală. Vă veţi continua serviciul la Statul Major într-un birou. Dar, dacă veţi trece vreodată prin Braşov, daţi pe la mine. Nu vă uitaţi camarazii, Vânătorii de munte. Căci în uniforma de Vânători de munte v-aţi primit cununa de poet decernată de rege.

Îmi iau rămas bun de la colonel, de la locotenentul Marin şi de la camarazii mei. Ies în oraş. Merg să salut pe doamna Elisabeta Henţia, pe poetul Gherghinescu Vania şi pe ceilalţi poeţi din Braşov. Apoi mă îndrept spre gară pe jos. Clopotele tuturor bisericilor din Braşov bat miezul zilei. Merg încet. Ninge mereu. Am certitudinea că dangătul de clopot e în mod expres pentru mine. Visez. Exagerez. Dar aşa e. Pentru ceremonia consacrării mele ca poet. Fiindcă a fi încununat poet de regele tău e o ceremonie religioasă. O consacrare, dar şi o încoronare. O ceremonie divină. Regele deţine demnitatea lui de la Dumnezeu. Şi Dumnezeu îl încununează cu mâna Sa pe rege. Căci „toată darea cea bună şi tot darul desăvârşit de sus este, pogorându-se de la Părintele luminilor"[1]. Poetul primeşte cununa în acelaşi fel ca regii şi preoţii care sunt unşi de Dumnezeu. Hristos Însuşi a fost uns şi poartă o coroană[2]. Dante, poetul *Divinei Comedii*, poartă pe cap cununa. Virgiliu, Horaţiu, Ovidiu şi toţi poeţii adevăraţi sunt încununaţi. Precum regii.

Amândoi purtăm cununi asemenea.
Eu, poetul, o primesc. Rege, tu o dăruieşti...

Scriptura spune: „Fericit este bărbatul care rabdă ispita, căci lămurit făcându-se va lua cununa vieţii."[3] Martirii au primit cununa pentru credinţa lor. „Fii credincios până la moarte şi îţi voi da cununa vieţii."[4] Am fost şi eu credincios poeziei şi voi rămâ-

[1] *Iacov* 1, 17.
[2] *Apocalipsa* 1, 13-14.
[3] *Iacov* 1, 12.
[4] *Apocalipsa* 2, 10.

ne până la moarte. Precum martirii. A fi încoronat e un semn al abandonării totale. Eroii îşi dau viaţa pentru patria lor şi martirii pentru Dumnezeu. Soţii, la ceremonia căsătoriei, sunt încununaţi. Preotul pune cununiile pe capetele lor, căci ei se dăruiesc unul altuia. Soţul îi spune soţiei sale asemenea lui Adam: „Tu eşti os din oasele mele şi carne din carnea mea."[1] Ei devin două persoane într-un singur trup. Se dăruiesc unul altuia. Total. De nedezlegat. M-am dăruit poporului meu român, sunt gura lui şi limba lui.

Zăpada cade mereu, din ce în ce mai deasă. Steluţe de nea îmi acoperă capul. Ca o cunună albă, alcătuită din nenumărate stele. Dumnezeu m-a adus aici, pe munte, la Braşov, pentru a mă încununa ca poet.

Când sosesc la gară, mantaua mea soldăţească e albă de zăpadă şi maiestuoasă ca o hlamidă de hermină împărătească.

Urc în tren. Îmi arunc o privire peste Braşov. E pe munte. În inima României. Al doilea nume al Braşovului e Kronstadt, *Oraşul Coroanei*. Pentru mine, Braşovul este pur şi simplu oraşul coroanei. Căci aici regele m-a încoronat ca poet. Mă grăbesc să ajung acasă.

Astăzi îi aduc Lalelei negre primul meu cadou adevărat: îi ofer cununa mea de poet. O aşez pe capul ei, căci ea e Muza mea.

[1] *V. Facerea* 2, 23.

XVII

Mutilarea României, căderea regelui, masacre şi cutremurul de pământ

1

Cartea mea de poezii premiată, *Caligrafie pe zăpadă*, a apărut la Fundaţiile regale pentru „Literatură şi artă" cu monograma regelui pe copertă. E aceeaşi monogramă regală pe care am purtat-o timp de opt ani pe fiecare buton al uniformei mele, pe chipiu, pe epoleţi. Stagiul de instrucţie de trei luni s-a încheiat. Îmi continui serviciul militar la Bucureşti, la Centrul de ascultare al armatei. Am aici o activitate pe care o îndeplinesc plin de entuziasm. Centrul este instalat într-o veche cazarmă de la periferia Bucureştiului. La marginea de apus a capitalei. Dincolo de această cazarmă e câmpul. Ogoare de grâu, tarlale de porumb, culturi de zarzavat şi ferme de producţia laptelui. E primăvara anului 1940. Câmpurile şi pomii sunt verzi. Sunt flori peste tot.

În clădirea centrului nostru sunt instalate vreo cincizeci de posturi de radio-recepţie. Nu se întrerup nici ziua, nici noaptea. Suntem aproape două sute de soldaţi, repartizaţi în patru echipe, care se schimbă în permanenţă pentru a asculta emisiuni de radio din toate ţările şi în toate limbile. Douăzeci şi patru de ore din douăzeci şi patru. Camarazii mei ascultă tot ce se spune în toate limbile şi în toate ţările de unde ajung să le capteze. Traduc şi scriu tot ce aud cu numele staţiei emiţătoare, data şi ora emisiunii, pe foi mari, cu antetul centrului. Aduc apoi foile la biroul meu. Sunt redactorul buletinului. Triez ştirile şi le clasez după subiecte. Co-

mandantul nostru, colonelul Ionescu, centralizează informaţiile noastre şi după ele redactează un buletin pe care îl dă la dactilografiat în şapte exemplare. La orele şase dimineaţa buletinele sunt expediate prin curieri pe motocicletă. Unul dintre ele este destinat regelui şi celelalte prim-ministrului, ministrului Armatei, şefului biroului de contraspionaj, ministrului Afacerilor Externe şi ministrului de Interne. Cel de-al şaptelea exemplar e păstrat la noi. Informăm, astfel, în fiecare dimineaţă pe rege, guvernul şi pe şefii militari de tot ceea ce se petrece în lume. Am făcut o muncă importantă. De îndată ce sosesc la Centrul de ascultare al armatei am sentimentul că-mi pun urechea pe pieptul pământului ca să ascult bătaia inimii lumii.

Pentru a asculta inima cuiva trebuie să te apropii tot mai mult şi să pătrunzi în intimitatea sa. Copiii sunt cei care înţeleg cel mai bine bătăile inimii mamei lor când aceasta îi strânge la piept. Îndrăgostiţii cunosc cel mai bine bătăile inimii iubitei când o strâng în braţele lor.

La Centrul de ascultare al armatei, am senzaţia că-mi lipesc urechea de pieptul pământului ca de pieptul unei fiinţe vii. E ca şi cum aş ţine globul pământesc în braţele mele ca să ascult mişcările inimii lui şi să le comunic apoi regelui, guvernului şi şefilor militari ai ţării mele. Cunosc, de când lucrez aici, toate schimbările de dispoziţie ale lumii, exprimate în toate limbile, pe toate latitudinile şi pe toate longitudinile. Am sentimentul că pământul e în braţele mele ca în Cartea Facerii, unde Dumnezeu îi spune omului după creaţie: „Umpleţi pământul şi-l supuneţi!"[1]

Din nefericire, în această primăvară a anului 1940, inima lumii şi mai cu seamă inima Europei, cea pe care noi putem să o ascultăm cel mai bine, bate cuprinsă de spaimă şi de groază, ca inima unei păsări pe care ai prins-o şi care se zbate deznădăjduită în mâna ta.

Cei doi dictatori asociaţi, Hitler şi Stalin, ca două fiare, îşi împart Europa, sfâşiind-o şi devorând-o fâşie după fâşie cu dinţi lacomi.

Sunt câteva luni de când Hitler şi Stalin împreună au sfâşiat Polonia devorând-o pe de-a-ntregul sub ochii noştri, precum

[1] *Facerea* 1, 28.

două pantere sfâşie o nobilă şi elegantă gazelă. Nimeni nu i-a sărit în ajutor frumoasei şi nobilei Polonii. A fost ştearsă de pe hartă. Hitler şi Stalin vor ataca apoi, separat, în locuri diferite, pentru a avansa mai rapid.

Pe 17 martie 1940, Armata Roşie a invadat Finlanda. Eroicii combatanţi finlandezi vor depune armele zdrobiţi de numărul inamicilor. Noi, soldaţii români, care am auzit ştirea la Centrul de ascultare din Bucureşti, eram consternaţi, trişti, deznădăjduiţi, ca şi când propria noastră ţară fusese invadată. Perdele negre de doliu fluturã acum peste ţara albă a finlandezilor şi peste zăpezile ei.

Pe 9 aprilie 1940 am auzit o altă cumplită ştire, transmisă de toate posturile de radio ale planetei ca o litanie prelungă: Hitler, aliatul lui Stalin, a invadat şi ocupat Norvegia şi Danemarca, două ţări paşnice, două ţări neutre. Am scris un lung poem ca un psalm plin de jale, pentru Danemarca, al cărei popular monument e o mică sirenă, o statuie ridicată în centrul capitalei sale. Nici un oraş modern din lume n-a înălţat vreodată o sirenă la rangul de monument aşa cum a făcut-o Copenhaga.

Danemarca e patria basmelor, căci l-a văzut născându-se pe teritoriul ei pe Hans Christian Andersen. Suntem cu toţii şi vom fi mereu până la sfârşitul veacurilor fermecaţi de *Basmele* lui Andersen. E celebru de la un capăt la altul al lumii. Nici o ţară din lume n-a dat un povestitor mai plin de geniu decât mica Danemarcă. Un coleg de la Facultatea de Filosofie din Bucureşti a început să înveţe limba daneză ca să citească în original pe Søren Kierkegaard, într-atât îi iubea opera acestui filosof danez.

Bibelourile de porţelan din Copenhaga sunt, fiecare în parte, basme încântătoare cu coloritul lor gri-bleu, precum penele pescăruşilor din Marea Nordului.

Foarte aproape de Danemarca, de cealaltă parte a strâmtorii Skagerak, se află Norvegia, ţara fiordurilor, a vikingilor şi a marelui romancier Knut Hamsun. Şi ea invadată şi ocupată.

Pe 10 mai 1940, de sărbătoarea naţională a României, Hitler, de comun acord cu Stalin, invadează Belgia, Luxemburgul şi Olanda, cele trei ţări care împodobesc ca trei pietre preţioase coroana Europei.

Belgia este prima ţară străină care a cunoscut una dintre poeziile mele. Eram elev la liceul militar din Chişinău. La moartea

tragică a regelui Albert I al Belgiei, pe 17 februarie 1934, la Marche-les-Dames, am scris un poem. Profesorului meu de geografie i s-a părut frumoasă poezia mea. A tradus-o în franceză şi a trimis-o, prin consulatul Belgiei la Chişinău, familiei regale a Belgiei, care mi-a mulţumit printr-o frumoasă scrisoare.

Astăzi, Belgia este ocupată. Invadatorii sunt în ţara poeţilor Maurice Maeterlinck şi Emile Verhaeren.

Luxemburgul este ocupat şi el. O mare parte a coloniştilor stabiliţi în România de secole sunt originari din regiunea Luxemburgului. Aceşti colonişti din România sunt compatrioţii noştri şi prin ei suntem compatrioţi cu familiile şi cu părinţii lor din Luxemburg.

Cea de-a treia ţară ocupată, alături de Belgia şi Luxemburg, e Olanda. Ţara morilor de vânt, a pictorilor, a lalelelor şi a digurilor împotriva mării. E patria lui Erasmus, a lui Rembrandt şi a lui Bruegel. O lungă perioadă de timp din istorie Olanda a fost singura ţară din Europa în care filosofii şi scriitorii puteau să-şi imprime liber cărţile, fără cenzură. Pentru aceasta, Descartes s-a refugiat aici trăind în exil. Olanda este ţara oamenilor care muncesc din greu, care au făcut ca marea să dea înapoi, care au recuperat pământul din fundul oceanelor şi care l-au prefăcut în ogoare, l-au cultivat, aşa cum îl cultivă şi astăzi.

Olanda este, înainte de toate, ţara lalelelor. Primăvara, ţara este acoperită de la un capăt la altul de lalele de toate culorile, cultivate pe suprafeţe imense. Cât vezi cu ochii. Între olandezi şi lalele e o legătură pătimaşă. Un adevărat roman de dragoste. În 1630, la puţin timp după ce laleaua a fost introdusă în Europa, febra olandezilor pentru această frumoasă floare a devenit o adevărată adoraţie. Fiecare olandez căuta să facă rost de bulbi de lalea... Comerţul cu lalele a fost organizat. S-a creat o bursă a lalelelor accesibilă tuturor. Pasiunea de a deţine frumoase lalele a pus stăpânire pe toate păturile populaţiei. Citim într-o veche lucrare intitulată *De opkomst en ondergang van Flora,* imprimată la Amsterdam în 1643, că nobilii, negustorii, artizanii, marinarii, ţăranii, cărăuşii de turbă, coşarii, servitorii, vânzătorii de haine vechi, toată lumea era cuprinsă de pasiunea pentru lalele... Se încheiau tranzacţii pentru livrarea de anumiţi bulbi de lalele şi, când era cazul ca într-o zi să se afle pe piaţă doar două exemplare din acea

specie, oamenii îşi vindeau casa şi pământul, caii şi boii, tot ceea ce aveau ca să-i ia[1]. Erau specii de lalele ale căror bulbi costau 2000 de florini. O varietate numită „Amiral Liefken" a fost plătită cu 4400 de florini, „Vice-roy" costa 3000 de florini. Într-un singur oraş olandez afacerile cu lalele ajunseseră, în doi ani, la 10 milioane de florini. Olandezii sunt îndrăgostiţi de lalele. Se ruinează ca să fie ale lor.

Pe 10 mai 1940, în miez de primăvară, când Hitler a invadat Olanda, lalelele erau pe cale să înflorească. Tancurile, blindatele şi cizmele invadatorilor vor zdrobi şi vor călca în picioare câmpurile de lalele, cele mai frumoase lalele din lume, lalele olandeze. Şi când zdrobeşti şi calci în picioare frumuseţea e ca şi cum ai zdrobi şi ai călca în picioare fiinţe vii. În timp ce Hitler călca în picioare ţara lalelelor, Stalin invada Lituania, Letonia şi Estonia, aceste ţări foarte mici din nordul Europei: ţările baltice. Poetul lituanian O.V. de L. Milosz spune despre patria sa: „O, Lituania mea plină de cenuşă... părul tău miroase a vară, a lună şi a pământ... Tu eşti ţara unde vântul puternic, ploaia şi ceaţa îşi au bisericile lor." Oamenii care locuiesc pe acest pământ aspru şi dur îl iubesc pentru că s-au născut aici. Îl cunosc, şi pământul îi cunoaşte. De cum poetul lituanian se întoarce acasă, „chiar ciulinii şi urzica înaltă îşi reamintesc de el, îl recunosc şi îi dau bineţe"... Acum, acest pământ este răpit locuitorilor săi, lituanienilor, letonilor şi estonilor de cei doi tirani asociaţi. De Hitler şi Stalin.

Polonia, Finlanda, Belgia, Luxemburg, Olanda, Letonia, Lituania, Estonia au fost şterse de pe hartă. Înghiţite.

Întreaga Europă e gata să dispară. Devorată. Bucată cu bucată, fâşie cu fâşie, cu dinţi lacomi, de cei doi tirani.

În luna iunie 1940, sovieticii zăvorau Europa de Răsărit pentru a permite germanilor să invadeze Franţa. Comuniştii francezi, la fel ca cei din Polonia, vor colabora cu invadatorii, exact cum o vor face edomiţii în ziua în care Ierusalimul a fost ocupat: „În vremea când cei străini veneau în porţile lui şi asupra Ierusalimului au aruncat sorţi, şi tu erai ca unul dintre aceia!"[2] Conducătorii comunişti ai ţărilor ocupate vor traversa Germania lui Hitler, în trenuri de lux, pentru a se stabili la Moscova.

[1] Werner Sombart, *Le Bourgeois*, Paris, 1936, p. 49.
[2] *V. Avdie* 1, 11.

Pe 14 iunie 1940, germanii vor intra în Paris. Oraşul-lumină fiind stins, întreaga Europă va cădea în întuneric. Tot pământul e în beznă. Căci Parisul nu este un oraş. Parisul e o flacără. Parisul e o torţă. Parisul e lumina lumii. Şi acum această lumină s-a stins. E noapte. E timpul tenebrelor.

Profesorul Nicolae Iorga a venit la Radio Bucureşti ca să vorbească despre ocuparea Parisului, dar savantul a izbucnit în lacrimi. N-a putut să vorbească. Toţi românii plâng pe stradă, în timp ce merg, aflând că Parisul este ocupat...

2

La câteva zile după ocuparea Parisului de către germani, o cumplită nenorocire s-a abătut asupra României. Cea mai cumplită nenorocire care ar putea să lovească o naţiune. Ţara noastră este mutilată. Dezmembrată. Regatul României este sfârtecat. Îi sunt amputate provinciile din Nord şi din Răsărit.

E 26 iunie 1940. Camarazii mei de la Centrul de ascultare al armatei captează o emisiune în limba engleză, neidentificată, care anunţă că sovieticii au trimis un ultimatum regelui României şi că Armata Roşie a început invazia teritoriului românesc. Suntem cuprinşi de panică. Toţi soldaţii Centrului de ascultare îşi lipesc plini de teroare urechea de aparate. Îl anunţăm pe colonelul Ionescu, comandantul nostru, prin telefon, ceea ce tocmai am aflat. E o oră târzie a nopţii. Colonelul e acasă, dar vine în grabă. S-a sculat din pat şi a venit la centru fără să se îngrijească de ţinuta sa. Are părul vâlvoi. Nasturii de la tunică sunt închişi greşit. Nu l-am văzut niciodată într-o astfel de stare. De îndată ce soseşte, mobilizează echipele de rezervă şi intensifică ascultarea la maximum. Ascultăm toate emisiunile din toate ţările, în toate limbile, înregistrând cu spaimă ştirile. La fiecare post e o echipă dublă, ca să nu ne scape nimic. Nici un post nu mai vorbeşte, nici de ultimatumul sovietic, nici de invazia teritoriului românesc de către Armata Roşie.

Sperăm ca ştirea să fie o glumă proastă. Dar colonelul Ionescu rămâne grav, preocupat. Consideră că ştirea pe care tocmai am captat-o e serioasă, reală. Ordonă intensificarea ascultărilor la maximum şi cheamă echipele de zi, instalând grupe triple de as-

cultare în faţa fiecărui post receptor. După o oră de ascultare intensă, vestea cade ca un trăsnet: trimiterea unui ultimatum sovietic şi invazia României de către Armata Roşie sunt confirmate. Ştirea e difuzată de toate posturile de radio din toate ţările, în toate limbile. Sovieticii înşişi difuzează textul ultimatumului. Aşadar, nimic echivoc. Uniunea Sovietică ordonă României să cedeze provinciile Basarabiei şi Bucovinei. Sovieticii acordă românilor un termen de trei zile pentru evacuarea celor două provincii, precizând că după acest termen Armata Roşie, masată la frontiera română, are ordin să ocupe teritoriile cerute.

Redactăm în grabă un buletin de informare în mai multe exemplare. Îl trimitem prin curierii motociclişti, în plină noapte, la Palatul Regal, prim-ministrului şi şefilor militari. Până dimineaţa, rămânem la ascultare. Cu toţii. Nici un soldat nu poate părăsi postul său de radio-recepţie. Cu toate că am auzit de zeci de ori acelaşi comunicat, nu putem să credem că ar putea fi posibil. Atât de atroce este ştirea.

În zori de zi, radioul naţional din Bucureşti difuzează comunicatul regelui. Confirmă faptele. România a primit ordin să evacueze cele două provincii în care trăiesc aproape patru milioane de români şi de a le ceda Rusiei sovietice. Comunicatul adaugă că regele a convocat imediat Consiliul de coroană. Au luat parte toţi membrii guvernului, şefii tuturor partidelor politice, savanţi, conducători militari şi toate celelalte personalităţi eminente ale ţării. Consiliul de coroană s-a adunat în jurul regelui, la Palatul regal. Întreaga noapte. S-a decis să se ceară de urgenţă ajutorul marilor puteri, ale ţărilor prietene, Ligii Naţiunilor şi marilor organizaţii internaţionale. Răspunsurile au fost rapide: toate negative. Nimeni n-a acceptat să ne ajute. Să ne sară în ajutor. Rămăsesem singuri. Ţintuiţi întru nefericirea noastră. În voia soartei. Prietenii noştri tradiţionali, prietenii dintotdeauna, lipsesc. Franţa e ea însăşi ocupată de trupe străine. Anglia e asediată de submarinele germane. Franţa şi Anglia, care întotdeauna, în decursul istoriei, ne-au ajutat, nu pot să facă nimic pentru noi. Comunicatul regelui precizează, în cele din urmă, că România a acceptat ultimatumul sovietic. Regele a dat ordin armatei să se retragă din cele două provincii şi să le abandoneze invadatorilor.

Nu exista nici un alt mijloc de a proceda altfel. În caz contrar, armata sovietică ar fi ocupat întreaga Românie. Guvernul german ne-a avertizat că-i susţine pe sovietici în revendicările lor şi, dacă România refuză ultimatumul, Germania nu se va opune ocupării întregii noastre ţări de către Armata Roşie. Nu mai rămânea decât ca România să se supună.

Noi, soldaţii de la Centrul de ascultare al armatei, n-am putut să ascultăm până la sfârşit comunicatul regelui. Am izbucnit în lacrimi. Plângeam cu toţii ca nişte copii nefericiţi. Colonelul Ionescu îşi pune capul cu părul răvăşit pe biroul său, cu tâmplele strânse în amândouă mâinile, şi plânge şi el. Posturile de radio sunt deschise, dar nimeni nu le mai ascultă. Difuzează, cu toate, ultimatumul adresat de sovietici României şi acceptarea lui de regele Carol al II-lea.

Basarabia e abandonată. Are o suprafaţă de 44.422 de kilometri pătraţi, împărţită în nouă judeţe, şi o populaţie de mai mult de trei milioane de locuitori. Cu toţii români. Bucovina are o suprafaţă cât un sfert din Basarabia, cu aproape un milion de locuitori. Bucovina e ţara fagilor. E supranumită „dulcea Bucovină". E grădina României. Mihai Eminescu, cel mai mare poet român, s-a născut în această provincie.

Acum, Basarabia şi Bucovina sunt date sovieticilor cu cele patru milioane de locuitori care trăiesc aici. Aceste provincii sunt româneşti dintotdeauna. Au fost locuite de români, de strămoşii noştri, fără întrerupere, de la crearea lumii. Sovieticii nu au nici un drept asupra acestor pământuri, nici asupra locuitorilor lor. Bărbaţii şi femeile care locuiesc în Basarabia şi Bucovina sunt compatrioţii noştri, fraţii şi surorile noastre. Acum, patru milioane dintre fraţii şi surorile noastre sunt târâţi în captivitate. Pământurile lor sunt anexate de imperiul carceral al sovieticilor.

3

Cele trei zile fixate prin ultimatumul pentru părăsirea celor două provincii româneşti, Basarabia şi Bucovina, s-au scurs. Armata Roşie a trecut Nistrul. Ocupă tot malul drept al fluviului. Basarabia e anexată la Rusia. La fel şi „dulcea Bucovină". Noua frontieră între România şi Uniunea Sovietică e râul Prut. E închi-

să etanş. Ferecată sovietic. Nimeni nu mai poate să iasă din Basarabia, nici din Bucovina. Basarabia şi Bucovina sunt captive cu cele patru milioane de români.

Coloanele nesfârşite de refugiaţi, care au fugit la timp, în termenul celor trei zile de ultimatum, sunt acum în interiorul ţării. Aceste coloane sunt ca lungi fluvii negre. Nesfârşite. Se revarsă venind dinspre Răsărit şi dinspre Nord. Ca nişte cortegii funerare. Umplu câmpiile, oraşele şi satele. În întreg corpul ţării pătrund dezolarea, disperarea şi durerea. România suferă în trupul său. Încercăm să-i găzduim pe refugiaţi. Sunt îngrămădiţi în şcoli, în primării, în cazărmi. În toate clădirile publice.

Întâlnesc pe străzile Bucureştiului foşti profesori de la liceul militar din Chişinău. Căci Chişinăul e ocupat de sovietici. Chişinăul e capitala Basarabiei. Pentru mine, Chişinăul nu este un oraş. E adolescenţa mea. Face parte din trupul meu. A fost tăiat din trupul meu şi dat invadatorilor veniţi dinspre Răsărit. Chişinăul e o fâşie din propriul meu trup, sfâşiată din carnea mea.

Întâlnesc, din întâmplare, în centrul Bucureştiului, pe domnul Negrescu, profesorul meu de limba şi literatura română. Pe academicianul Ştefan Ciobanu, marele istoric. Pe domnul Pan Halippa, directorul revistei *Viaţa Basarabiei*, pe care îl vizitam duminica ca să citesc cu el poezii. L-am întâlnit pe domnul Gheorghe Mecu, directorul celei mai mari librării din Chişinău, poetul D. Iov Soroca. Sunt epuizaţi, trişti, extenuaţi. Au fost spoliaţi de bunurile lor. De tot ceea ce aveau. Căci invadatorii le vor interzice să ia ceva cu ei. Au trebuit să lase ocupantului totul. Clădirile publice şi particulare, spitalele, şcolile, uzinele, birourile, întreprinderile publice şi private. În perfectă stare. Cu tot inventarul lor. Cu cheile în mână. Fără să ia nimic.

Ne-am supus. Nu avem de ales decât să ne supunem, să acceptăm totul, altfel Armata Roşie ocupa întreaga Românie. Comisiile de control şi de arbitraj pentru predarea Basarabiei şi Bucovinei sovieticilor, alcătuite din germani, au controlat scrupulos ca noi să livrăm tot ceea ce posedam aliaţilor lor sovieticii. Amândouă erau foarte exigente, chiar scrupuloase. Radio Tiraspol a transmis un feroce rechizitoriu împotriva României, plângându-se că o cazarmă a grănicerilor români de la Tighina fusese livrată sovieticilor cu cearşafurile murdare. Căci nu era de ajuns să le dăm doar

pământul nostru, casa noastră şi propriul pat, trebuia, de asemenea, să spălăm cearşafurile de pe pat înainte de a le da. În timp ce trenurile înţesate de nefericiţii refugiaţi părăseau Basarabia, mai multe trenuri speciale, germane – ale *Deutsche Eisenbahn* –, cu vagoane de dormit şi steaguri cu svastică vor transporta în Basarabia pe Ana Pauker, conducătorul comuniştilor români, şi pe tovarăşii ei.

Armata Roşie a instaurat regimul sovietic în provinciile noastre răpite, anexându-le la imperiul carceral şi penitenciar al *sovietelor*. Era straniu să-i vezi pe Ana Pauker, fiica unui rabin, şi pe tovarăşii săi, călătorind ca personalităţi privilegiate, într-un tren al lui Hitler cu svastica fluturând pe locomotivă. Dar era o comunistă, deci o aliată a lui Hitler. Şi cum spune poetul grec:

Vedem în viaţă mulţime de stranii întâlniri,
Legea necesităţii tranşează în ultim recurs,
Făcându-ne prieteni din cei mai răi duşmani,
Punând în altă tabără pe cei care erau de partea noastră[1].

Nefericiţii refugiaţi din Basarabia, care-şi vor abandona acoperişul, pământul şi bunurile, vor avea parte încă de alte încercări şi suferinţe pe calea exilului lor.

Comandouri speciale, organizate de sovietici, interceptau coloanele de refugiaţi la punctele de trecere, îi batjocoreau, îi agresau, îi jefuiau, le luau totul. Atentau chiar la viaţa lor. În gări, comandouri sovietice, deghizate în buni samariteni, îi serveau pe refugiaţii însetaţi, în trenuri, gratuit, cu apă proaspătă. De milă. De îndată ce trenul pleca, îşi dădeau seama că apa oferită fusese otrăvită. Aceste comandouri erau alcătuite din oameni care vorbeau limba română. Erau comuniştii ce trăiau în ţara noastră, împreună cu noi. Acum se asociaseră cu cotropitorii, cu inamicii noştri. La fel cum edomiţii, despre care vorbeşte Biblia şi care, la căderea Ierusalimului, se vor alia cu invadatorii cetăţii sfinte: „Când cei străini veneau în porţile lui şi asupra Ierusalimului şi tu erai ca unul dintre aceia! Te uitai la ziua fratelui tău, a prăpădului venit peste el! Te veseleai în ziua pieirii lor! Grăiai trufaş în vremea aceea de strâmtorare! Întindeai mâna ta către

[1] Euripide, *Hecuba*, 847.

averea lui în ziua pieirii lui. Stăteai la răspântii ca să dobori pe cei fugari ai lui şi te purtai cu silnicie cu cei rămaşi în ziua cea de strâmtorare!"[1]

4

Regatul României, amputat de cele două provincii ale sale, sângerează pe toate hărţile afişate, pe zidurile şcolilor, primăriilor şi oficiilor poştale. În toate oraşele şi satele ţării.

Harta României sângerează abundent, în inima tuturor românilor, unde ea este gravată cu frontierele ei naturale şi rotunde ca luna.

A amputa o fiinţă vie de membrele sale e supliciul suprem. Şi acum România era supusă supliciului, plăgile vor rămâne deschise câtă vreme pământurile sale vor fi înstrăinate şi milioanele de cetăţeni ai ei vor rămâne captivi.

Ţara noastră e în culmea nenorocirii şi iată că un nou dezastru se abate asupra noastră, o a doua mutilare. Un alt teritoriu ne-a fost răpit, prin Hitler în înţelegere cu Stalin. Un alt teritoriu la fel de mare ca Basarabia.

Între România şi Ungaria există un vechi litigiu de frontieră. O dispută aproape de neevitat între vecini. Hitler, ca stăpân al Europei, împreună cu Stalin, a profitat de neînţelegerea româno-ungară pentru a administra o nouă pedeapsă regelui României, care s-a încăpăţânat să rămână neutru. Hitler şi-a propus arbitrajul, pentru reconcilierea celor doi vecini. O comisie de diplomaţi români, condusă de ministrul Afacerilor Externe, domnul Manoilescu, a fost convocată la Viena. Conferinţa a avut loc la Palatul Belvedere. Arbitri au fost Joachim von Ribbentrop, ministrul Afacerilor Externe al lui Hitler, şi contele Galeazzo Ciano, ministrul Afacerilor Externe al lui Benito Mussolini, duce şi ginere al său.

În noaptea de 29 spre 30 august 1940, miniştrii Germaniei şi Italiei vor pronunţa arbitrajul. S-a numit Dictatul de la Viena, căci decizia fusese luată mai înainte, fără consultarea celor interesaţi. Contele Ciano, soţul Eddei Mussolini, este cel care citeşte dictatul prin care Hitler şi Mussolini ordonă României să se retragă de pe teritoriul de nord-vest al Transilvanei şi să-l cedeze Ungariei.

[1] *V. Avdie* 1, 10-15.

Teritoriul care ne-a fost amputat are o suprafaţă de 43.492 de kilometri pătraţi şi o populaţie de 2.600.000 de locuitori. I-a fost răpită României provincia Maramureş. Este unul dintre leagănele poporului român. E o regiune aspră. De munte. În aceşti munţi, poporul român, în decursul istoriei sale, s-a refugiat ca între zidurile unei citadele, în timpul invaziilor barbare venite dinspre Răsărit. E un adevărat sanctuar naţional. Din Maramureş a descins marele neam al prinţilor care vor domni în Moldova. În Maramureş se află cele mai frumoase biserici, construite în întregime din lemn, ridicate vreodată de români, spre slava lui Dumnezeu. Din munţii săi se extrage cel mai pur cristal de stâncă numit „diamant de Maramureş". Acest pământ a fost cântat de toţi poeţii români.

Acum, el era răpit României. Frumoasa şi bogata provincie Crişana ne-a fost smulsă şi ea. Noua frontieră a României a fost fixată la nord de Braşov, nu departe de oraşul unde se afla cazarma mea de Vânători de munte. În timp ce eram soldat, toţi camarazii mei erau în Maramureş şi în Crişana, pentru a săpa tranşee şi a înălţa fortificaţii. Acum, ordinul dat camarazilor mei, Vânătorii de munte din Braşov, era să se retragă din Maramureş şi Crişana fără lupte şi să cedeze acest pământ românesc străinilor.

Celebrul oraş Cluj, pe care strămoşii românilor îl numeau Napoca, a fost şi el cedat vecinilor noştri. Prin ordinul lui Hitler şi al lui Mussolini. Dictatorii vor sfâşia şi vor devora patria noastră. Transilvania, cântată în toate poeziile sale de Octavian Goga, e una dintre provinciile noastre cele mai profund româneşti.

Când ciobanii români din Transilvania îi întâlneau în munţii fostului Imperiu Austriac pe ciobanii italieni, ei se înţelegeau vorbind fiecare în limba lui. Erau surprinşi să constate că aparţin aceleiaşi familii latine. Şi acum pământul latin al Transilvaniei era răpit României. Milioane de fraţi şi de surori ale noastre treceau sub dominaţie străină.

Cumplita veste a căzut în plină noapte, ca un fulger, ca un trăsnet. Era ca un cutremur de pământ. Oamenii au ieşit pe străzi. S-au adunat. Mulţimea se jeluia, mergea în cortegiu, se îngrămădea la intersecţii şi în pieţele publice. Tribunii repetau vestea dezastrului. Şase milioane de români erau abandonaţi, lăsaţi pe mâna străinilor. O sută de mii de kilometri pătraţi au fost tăiaţi din teritoriul patriei şi daţi străinilor. Era o calamitate. Un de-

zastru. Timp al revoltei. Al jeluirii. Mulţimile adunate pe străzi îi huiduiau pe Stalin şi pe Hitler, autorii dezastrului nostru şi ai nenorocirii noastre. Dar mânia cea mai cumplită a mulţimilor era îndreptată împotriva lui Benito Mussolini, Ducele, împotriva ginerelui său, soţul fiicei sale Edda, împotriva execrabilului şi cinicului conte Ciano.

Că Stalin şi Hitler au mutilat sălbatic România, patria noastră, era, la o adică, de înţeles: Hitler şi Stalin sunt dictatori. Din partea lor nu te poţi aştepta decât la crime, la asasinate. Dar din partea lui Mussolini nu te puteai aştepta la una ca aceasta. Nu. Desigur, Benito Mussolini era un dictator la fel ca Hitler şi Stalin. Dar Benito Mussolini, ducele, e roman ca românii. Benito Mussolini nu ne putea înfige pumnalul în spate. Suntem fraţii săi. Descindem din aceiaşi strămoşi, pruncii Romulus şi Remus, care se văd alăptaţi de Lupoaică în toate pieţele publice. Mussolini, ruda noastră, nu putea să comită această crimă faţă de noi. Şi el a făcut-o. E mai mult decât au făcut Hitler şi Stalin. E un fratricid. Benito Mussolini a săvârşit crima fratricidului. A înfipt *pumnalul* său în fratele român. La fel cum Cain l-a înjunghiat pe Abel. Mulţimile strigau sloganuri împotriva ducelui, a lui Benito Mussolini, împotriva fiicei sale Edda. Împotriva ginerelui său, împotriva cetăţii Roma. Împotriva întregii Italii, care apare pe hărţi cu contururile sale de cizmă. Mulţimea mânioasă descoperă într-o piaţă din centrul Bucureştiului statuia cu Lupoaica romană, care-i alăptează pe strămoşii noştri prunci, pe bambinii Romulus şi Remus. Întreaga durere pe care am acumulat-o împotriva dictatorilor mutilatori ai ţării noastre se concentrează deodată, în plină noapte, împotriva Lupoaicei romane şi a bambinilor de bronz.

Se încearcă demontarea statuii, coborârea de pe soclu şi spargerea în bucăţi. Fiindcă ei, această Lupoaică şi bambinii săi, strămoşii lui Mussolini şi ai fiicei sale, Edda, şi ai lui Ciano, sunt autorii cumplitei noastre nenorociri. Dar mulţimea nu ajunge să răstoarne statuia. Lupoaica şi pruncii sunt foarte solizi pe soclul lor. Sunt huiduiţi. Sunt înjuraţi. Apoi se agaţă o imensă pancartă cu un înscris: „Duce, Duce, vino să-ţi iei înapoi căţeaua..."

Chiar de-a doua zi se ataşează acelaşi înscris de gâtul Lupoaicei romane, ce se înalţă în toate oraşele româneşti. Lupoaica de

care eram atât de mândru până acum e coborâtă la rangul de căţea. De căţea mizerabilă. Nu i se mai spune altfel. Căci nenorocirile se trag de la ea. De la Mussolini, care a întinat numele de roman. Ne e ruşine de Lupoaică. Ne e ruşine să descindem, la fel ca Mussolini şi Ciano, din această căţea care alăptează pe cei doi bambini în pieţele noastre.

În această noapte, mi-e ruşine mie însumi că port numele de Virgil, căci e un nume roman. La fel ca cel al lui Mussolini, ucigaşul de frate. România este amputată acum de aproape o sută de mii de kilometri pătraţi. Aproape şase milioane dintre fraţii noştri şi surorile noastre au fost abandonaţi ţărilor străine.

Dar nenorocirile noastre nu au luat încă sfârşit.

La puţină vreme după aceasta, o a treia amputare a patriei noastre a avut loc. Cei trei dictatori, Stalin, Hitler şi Mussolini, au mutilat România dând bulgarilor provincia Dobrogea de sud şi o parte din litoralul Mării Negre. În acest teritoriu se află Balcicul. Aici a fost înhumată inima frumoasei regine Maria a României. Dictatorii uniţi au dat inima reginei noastre străinilor...

Dictatorii Hitler, Stalin şi Mussolini s-au îndârjit împotriva regatului României ca nişte fiare. Sunt ferm decişi să o taie în bucăţi, să o împartă între ei, să o dea aliaţilor lor.

Cu toate acestea, regele României refuză să se alieze cu ei. Păstrează neutralitatea României chiar mutilată. Ea nu poate să-şi vândă sufletul dictatorilor. Nădăjduim că Dumnezeu, la Judecata de pe Urmă, va ţine seama de fermitatea şi de suferinţa noastră, căci România suferă acum la fel ca Iov.

5

România e în genunchi. Rănită de moarte, cu loviturile date pe rând de cei trei dictatori, Hitler, Stalin şi Mussolini, a fost doborâtă. Dar îndârjirea celor trei tirani nu s-a domolit totuşi. Au hotărât să-l detroneze pe regele Carol al II-lea, care se încăpăţâna să păstreze neutralitatea regatului său.

Pe 4 septembrie 1940, regele este forţat să-l numească pe generalul Ion Antonescu prim-ministru. Acesta e un ofiţer integru, scrupulos de cinstit. Se bucură de o imensă popularitate.

Ion Antonescu acceptă sarcina de prim-ministru, dar cu condiţia să fie învestit cu puteri depline şi să primească titlul de Conducător, şef al ţării. Regele acceptă. Nu are de ales. Dar, după două zile, pe 6 septembrie 1940, Antonescu cere regelui să abdice.

Antonescu are dreptul să ceară aceasta, căci regele însuşi l-a învestit cu puteri depline. Aşadar, şi cu puterea de a cere plecarea chiar a celuia care l-a învestit.

Pe 7 septembrie 1940, regele Carol al II-lea pleacă în exil şi-i cedează tronul fiului său Mihai, în vârstă de 19 ani. Ion Antonescu, devenit mareşal, instalează un guvern din membri ai Gărzii de Fier şi din generali.

Hitler ar fi preferat un guvern compus doar din legionari, din membrii Gărzii de Fier, dar nici poporul, nici armata română n-ar fi acceptat să fie guvernaţi de Garda de Fier, care era o mişcare minoritară, extremistă şi alcătuită din fanatici. Legionarii sunt partizani necondiţionaţi ai lui Hitler şi Mussolini, sunt duşmani înverşunaţi ai regimului parlamentar şi ai democraţiei. Sunt partizani ai Partidului Unic şi ai dictaturii.

În ciuda credincioşiei lor faţă de Hitler, acesta se îndoieşte el însuşi de Garda de Fier. Aşa cum se îndoieşte şi de Crucile de Foc, organizaţia similară din Ungaria. Legionarii sunt iresponsabili, capete încinse. Din această cauză a fost favorabil instalării unui guvern legionar în România, dar având în fruntea sa pe mareşalul Antonescu, încadrat de militari. Hitler voia ca România să fie un stat vasal Germaniei. Dar un vasal responsabil. Un vasal care instalează fascismul în România ordonat şi metodic. Însă precauţiile luate de Hitler au fost insuficiente. Ineficace. Chiar încadraţi de militari şi având ca şef un mareşal, legionarii, de îndată ce au pus mâna pe putere, nu au făcut decât după capul lor. În cazuri similare e periculos să deschizi şi cea mai mică breşă. Dacă şarpele reuşeşte să-şi treacă capul printr-o crăpătură, îşi va trece întregul trup. Nu e rezonabil să colaborezi cu fanaticii. Ei sunt imprevizibili precum flăcările. Şi e periculos să te joci cu focul.

Militarii au fost repede dezamăgiţi, crezând că pot comanda o bandă de fanatici, de iluminaţi şi de oameni însetaţi de sânge. Căci Garda de Fier era toate acestea la un loc.

La câteva zile după învestirea lor ca miniştri ai guvernului, legionarii au luat în stăpânire întreaga ţară. Cu iuţimea unui incendiu.

Deviza Gărzii de Fier este: „Cine nu e cu noi e împotriva noastră". Cum legionarii nu reprezintă decât o infimă minoritate a poporului, întregul popor e considerat ca duşman al lor. Pentru că poporul nu era cu ei, în Legiune toată ţara era tratată ca duşman. Garda de Fier guvernează România aşa cum e guvernat un ţinut inamic.

Ţara e trecută prin foc şi sabie. Ziarele care nu sunt legionare sunt închise. Oamenii care nu sunt înscrişi în Garda de Fier sunt aruncaţi în închisoare. A nu fi legionar e totuna cu a fi duşman al guvernului. Căci guvernul înseamnă Garda de Fier. Neapartenenţa la Legiune e un motiv suficient pentru a fi închis, eliminat.

Garda de Fier se instalează peste tot.

Ziarul *România* la care lucrez este închis. Localurile redacţiei şi administraţia sunt confiscate şi predate Gărzii de Fier.

Sunt angajat tot ca reporter de fapte diverse la ziarul *Timpul*. Nu este un ziar al Gărzii de Fier, dimpotrivă. E un ziar foarte liberal. Nu a fost închis, căci proprietarul lui este domnul Grigore Gafencu, ambasadorul României la Moscova. Domnul Gafencu e *persona grata* a sovieticilor şi a lui Stalin. Cum Stalin este aliatul lui Hitler, toţi prietenii lui Stalin sunt, în consecinţă, şi ai lui Hitler şi ai Gărzii de Fier.

Avem în redacţie un comisar legionar. Supraveghează tot ce se face, ce se spune şi ce se scrie. Toate ziarele, întreprinderile publice şi private au comisari legionari. Nu poţi întreprinde nimic fără consimţământul lor. La Centrul de ascultare al armatei, unde îmi continui serviciul militar, au fost introduşi câteva zeci de tineri îmbrăcaţi în uniforme militare. Nu cunosc nici o limbă străină şi nu sunt de nici un folos. A trebuit să-i acceptăm pentru că sunt detaşaţi la noi prin ordinul Gărzii de Fier. Chiar colonelul Ionescu, comandantul centrului, n-are dreptul să trimită buletinele de informaţii cotidiene fără ca ele să fie în prealabil vizate de unul dintre oamenii Gărzii de Fier.

Organizarea statului legionar român e din toate punctele de vedere identică cu societatea carcerală a statului sovietic. Peste tot sunt comisari politici. Supervizează, dirijează şi dau sancţi-

uni. Comisarii legionari înregistrează tot ce facem, ce gândim şi ce spunem. Şi ei comunică aceasta comandantului suprem al Gărzii de Fier. În fiecare zi.

Prefecţii, comisarii de poliţie, directorii şi gardienii închisorilor au fost arestaţi şi înlocuiţi de membri ai Gărzii de Fier. Preşedinţii tribunalelor excepţionale, judecătorii de instrucţie şi procurorii au fost înlocuiţi de magistraţi legionari. Există un plan legionar care prevede asasinarea tuturor foştilor conducători ai ţării, a şefilor partidelor politice, a foştilor miniştri, senatori, deputaţi, prefecţi. O parte a populaţiei încă se îndoieşte că Garda de Fier va merge atât de departe în declanşarea nebuniei sale ucigaşe.

Dar, în noaptea de 7 noiembrie, planul de asasinat e pus în execuţie. În această noapte, la fortul închisorii Jilava – din apropiere de Bucureşti – este masacrat un prim lot de foşti conducători ai României. Gardienii închisorii, cu toţii legionari, intră în miez de noapte în celulele personalităţilor politice şi le seceră cu focuri de mitralieră. Exact cum s-a întâmplat cu Stelescu, în 1936, la Spitalul Brâncovenesc, cu cele 120 de gloanţe de revolver şi cadavrul său ciopârţit apoi în bucăţi cu topoarele.

În această noapte de 7 noiembrie 1940, la orele 23 şi 45 de minute, gardienii legionari ai închisorii Jilava vor deschide uşile celulelor, vor ordona arestaţilor să ia poziţia de drepţi şi îi vor împuşca.

Asasinii au tras asupra arestaţilor cu mitraliera timp de zece minute. Au ciuruit toate cadavrele cu gloanţe până ce au fost complet sfârtecate.

Şaizeci şi cinci de arestaţi au fost asasinaţi la Jilava. Printre victime s-au numărat generalul Gavril Marinescu, prefectul poliţiei din Bucureşti, şefii de poliţie Mihai Moruzov şi Niki Ştefănescu, generalii Gheorghe Argeşanu şi Ion Bengliu, cât şi fostul ministru Victor Iamandi.

După acest măcel, asasinii s-au adunat în coloană de marş şi au plecat, cântând, să se roage la mormântul căpitanului lor, Corneliu Zelea Codreanu.

La aceeaşi oră, s-au petrecut alte crime, după acelaşi ritual. În subsolurile Prefecturii de poliţie de pe Calea Victoriei din Bucureşti.

Comandantul Teofil Sidorovici de la *Straja ţării* a fost constrâns să se sinucidă trăgându-şi un glonţ în cap. Alte persoane au fost persecutate în această noapte în diverse locuri ale capitalei şi în toată ţara.

După trei săptămâni, în noaptea de 27 noiembrie 1940, membrii Gărzii de Fier îl vor ridica pe profesorul savant Nicolae Iorga de la domiciliul său ducându-l într-o pădure din apropierea satului Strejnicu din judeţul Prahova şi-l vor asasina. Trupul savantului a fost mutilat sălbatic şi apoi aruncat pe şosea. În aceeaşi noapte, legionarii îl vor ridica de la domiciliu pe fostul ministru Virgil Madgearu şi-l vor ucide în pădurea Snagov, mutilându-i cadavrul şi aruncându-l într-o groapă.

Ţara întreagă a fost îngrozită de acest carnagiu. Nu doar pământul, ci şi cerul a fost zguduit de grozăvie, căci în noaptea de 8 noiembrie, între masacrele de la Jilava şi cel al lui Nicolae Iorga, pământul s-a cutremurat puternic în întreaga Românie. Dumnezeu ne avertiza, astfel, că vom fi cu toţii pedepsiţi precum locuitorii din Sodoma şi Gomora, dacă nu punem capăt cumplitelor masacre. În această noapte, imobilul Carlton, unul dintre cele mai vestite din Bucureşti, s-a prăbuşit ca un castel de cărţi. Toate clădirile înalte din Bucureşti au avut cumplit de suferit. Temuta închisoare Doftana a fost în întregime distrusă. Arestaţii de la Doftana au fost aproape cu toţii omorâţi, la fel şi gardienii lor.

Dar grozăvia nu a încetat, în ciuda avertismentului pe care cerul ni-l trimitea făcând ca pământul să se cutremure în întreaga Românie.

Pe 20 ianuarie 1941, la patru luni după venirea lor la putere, legionarii şi Garda de Fier vor pune mâna pe arme şi se vor ridica împotriva mareşalului Antonescu şi împotriva armatei.

Mareşalul Antonescu era şeful guvernului legionar, dar nu era legionar. Era, aşadar, un inamic. Ca toţi nelegionarii. Şi el trebuia ucis ca toţi ceilalţi care nu poartă cămaşă verde, manta de piele şi cizme. Timp de trei zile România s-a scufundat, pur şi simplu, în beznă. În fiecare oraş aveau loc masacre, crime, torturi, spolieri. Bucureştiul era în mâinile legionarilor. Orice activitate a încetat. Cămăşile verzi stăpâneau capitala. Legionarii voiau să-l asasineze pe mareşalul Antonescu şi pe colegii săi miniştri, care nu erau legionari. Laleaua neagră nu mai mergea

la bancă, nici la tribunal. Nu mai puteam să merg la Centrul de ascultare al armatei, căci nu exista nici un mijloc de transport. Ziarele nu mai apăreau. Nu voiam să văd de aproape ce se petrecea în oraş. De când sunt reporter, înregistrez tot ce se petrece în Bucureşti.

Laleaua neagră m-a rugat să nu ies din casă. A doua zi, m-am dus la morgă. Directorul Institutului Medico-Legal din Bucureşti era doctorul Nicolae Roşu, un om de mare cultură şi unul dintre criticii literari de frunte. Consacrase un articol poeziilor mele în revista *Gândirea*. L-am aflat la birou. Morga era singura întreprindere care lucra fără încetare. La fiecare ceas se aduceau cadavre. Căci Garda de Fier voia să ucidă pe toţi cei care nu erau legionari, ca să rămână singura în ţară. Magazinele şi depozitele au fost devastate, băncile, uzinele, jefuite, şi proprietarii asasinaţi. Doctorul Nicolae Roşu mi-a spus că abatorul municipal era mai groaznic decât morga. M-am dus acolo. În imensa hală a abatorului, unde sunt agăţaţi boii cu cârlige pentru a fi spintecaţi, erau acum agăţate cadavre de oameni goi. Un spectacol cumplit ce depăşeşte în cruzime şi sălbăticie orice închipuire. Legionarii nu se mulţumeau să asasineze şi să mutileze cadavrele, ei le transportau la abator şi le agăţau în cârlige, aşa cum sunt agăţate animalele ucise. Pe unele cadavre era marcat cu cerneală albastră cuvântul CUŞER. Erau cadavre de evrei.

În timpul primelor zile ale măcelului, Garda de Fier nutrise speranţa că Hitler va trimite soldaţi SS pentru a-i ajuta la masacrele lor. Dar Hitler nu i-a ajutat. Hitler însuşi era îngrozit de crimele partizanilor săi din Garda de Fier. Nu doar că era ostil crimei şi asasinatului, dar el nu suporta să se săvârşească masacre fără metodă şi fără ordin primit. Prietenii săi români nu se pricepeau la crima metodică, ştiinţifică. Un german nu suportă lipsa de metodă şi disciplină. Hitler a trimis trupe pentru a-l ajuta pe mareşalul Antonescu să restabilească ordinea. Şefii Gărzii de Fier vor părăsi România îmbrăcaţi în uniforme de soldaţi germani, refugiindu-se în Germania. Hitler a ordonat acolo internarea lor în lagărul de concentrare de la Buchenwald. A ordonat să fie ţinuţi în viaţă pentru a fi folosiţi dacă s-ar ivi vreo ocazie. Mareşalul Antonescu, la rândul său, i-a arestat pe legionarii rămaşi în Ro-

mânia. Au fost judecaţi pentru crime. 1842 de legionari au fost condamnaţi pentru crime, torturi şi spolieri.

Începând din aceste zile de ianuarie 1941, nu mai îndrăznesc să privesc lumea cu aceiaşi ochi ca mai înainte. Sufletul meu e murdărit. Îmi este ruşine de mine. Ruşine că sunt român cum sunt criminalii din Garda de Fier. E poate un scrupul excesiv, dar nu pot să-l elimin. E în pieptul meu ca o pată neagră de sânge şi de doliu. Visul meu a fost întotdeauna să-mi păstrez sufletul curat şi imaculat precum steluţele de zăpadă. Şi iată că a fost murdărit cumplit. Nu va mai fi niciodată imaculat.

Ştiu că există popoare mult mai civilizate decât al meu, care au comis atrocităţi mai rele decât cele ale legionarilor. Ca de pildă, ceea ce au săvârşit popoarele occidentale în coloniile lor. Ori ce au făcut francezii în timpul revoluţiei lor, punând în funcţiune ghilotina în centrul Parisului zi şi noapte şi stivuind capetele tăiate ca pe nişte bile de lemn. Ori crimele englezilor în Turnul Londrei.

Atrocităţile lor nu-mi murdăresc însă sufletul. Ele au fost săvârşite de alţii. De străini. Cele care au fost săvârşite în România au fost comise de români. De propriii mei fraţi. De fraţii mei de sânge. Ca şi când ele au fost săvârşite de mine însumi. Căci acelaşi sânge curge în vinele criminalilor şi în ale mele. Mai mult, iubesc România aşa cum îţi iubeşti propria mamă. Idealizez România aşa cum fiecare fiinţă omenească îşi idealizează propria mamă. Dacă poţi accepta că alte femei fac lucruri urâte, nu poţi fi de acord că propria mamă ar putea face aceasta.

Şi iată că mama mea a făcut aceasta. Sunt frate cu Cain, fratricidul. E cumplit să fii fratele unui asasin. Fratele lui Cain.

Şi cum n-ar fi îndeajuns de cumplit să fii frate cu Cain, criminalul, sunt, de asemenea, fratele lui Abel, victima. Al amândurora. În acelaşi timp.

Biblia vorbeşte de Abel, victima lui Cain, criminalul, dar ea nu vorbeşte nicăieri de cel de-al treilea frate, de mine, poetul român, care este în acelaşi timp fratele victimei şi cel al criminalului.

XVIII

Poetul la război

1

Primăvara anului 1941 e un anotimp negru, de doliu profund şi de dezolare pentru toate popoarele din Apus. Parisul, oraşul-lumină, s-a stins. E cufundat în beznă. Popoarele venerabile şi ilustre ale Europei trăiesc în robie şi captivitate. Sunt invadate de cei trei dictatori uniţi, Hitler, Stalin şi Mussolini – asociaţi prin pactul lor din 23 august 1939, pentru a înrobi lumea şi a o stăpâni.

Cehoslovacia e ocupată. Polonia e dată pe din două, jumătate luată de Hitler, şi cealaltă jumătate de Stalin. Finlanda, Norvegia, Lituania, Danemarca, Letonia, Belgia, Estonia, Luxemburgul, Albania şi Grecia sunt ocupate. România mutilată de o treime din teritoriul său.

Îmi îndeplinesc în continuare serviciul militar la Centrul de ascultare radiofonică al armatei. Buletinele pe care le redactez în fiecare zi sunt adevărate ferpare de doliu. Căci în fiecare zi o altă ţară din Europa dispare de pe hartă.

Pe 6 aprilie 1941, Iugoslavia e invadată şi ocupată. E o ţară vecină. O ţară prietenă. Românii şi iugoslavii sunt aproape compatrioţi. Regina Iugoslaviei, Maria, e fiica marelui rege al României.

Imediat după ocupaţie, provincia Croaţia se detaşează de Iugoslavia şi formează statul croat independent, cu capitala la Zagreb, având în fruntea lui pe doctor Ante Pavelici. Poglavnicul.

Croaţii trăiesc acolo de la începutul secolului al V-lea. Au luptat întotdeauna pentru independenţă şi împotriva unirii cu sârbii.

Restul Iugoslaviei e decupat în mai multe bucăţi şi împărţite între dictatori sau anexate la statele vecine. Slovenia de Nord şi Stiria de Jos sunt anexate de Hitler. Slovenia de Sud de Mussolini. Macedonia sârbă e anexată de bulgari. Din teritoriul iugoslav, provinciile Bacska şi Baranya sunt anexate de unguri. Trimisul special al lui Hitler vine la Bucureşti şi îi propune României să anexeze partea iugoslavă a Banatului. Mareşalul Antonescu refuză. Nu acceptă să jefuiască de pământurile sale o ţară aflată la ananghie. Aşa ceva nu se face.

Pe 6 iunie 1941, toate ziarele publică pe prima pagină, cu litere groase, ordinul dat armatei române de a trece Prutul şi de a-i elibera pe fraţii noştri captivi din Basarabia şi Bucovina.

La ora la care apar ziarele, armata română se află deja pe celălalt mal al Prutului. Eliberarea a început. Soldaţii noştri sunt gata să elibereze provinciile româneşti anexate de Uniunea Sovietică pe 26 iunie 1940, în acord cu Hitler. Patru milioane de români care trăiesc aici vor fi eliberaţi.

Nu mai încap în mine de euforie. Sunt beat de bucurie. Căci nu e nimic mai frumos sub soare decât ceasul eliberării captivilor şi prizonierilor. Pământul însuşi, copacii, râurile, păsările şi îngerii din cer se bucură cu toţii şi exultă când lanţurile sunt zdrobite, când zidurile închisorii se prăbuşesc şi prizonierii îşi recapătă libertatea. Din acest motiv, de la un capăt la altul al pământului, toate popoarele cântă *Marseieza*. E imnul eliberărilor captivilor.

Ceasul e înălţător. Precum cuvintele Profetului Isaia care vestesc întoarcerea evreilor din robie: „În vremea aceea, trâmbiţa cea mare va trâmbiţa şi cei care se pierduseră şi cei ce se risipiseră vor veni şi se vor întoarce la casele lor. Toţi fraţii noştri care au fost în robie. Robii se vor aduna unul câte unul şi se vor întoarce acasă."[1]

Această ştire înălţătoare a fost posibilă deoarece cei doi dictatori, Stalin şi Hitler, care au parafat un pact de alianţă pe 23 august 1939, l-au rupt după ce au săvârşit împreună atâtea crime şi masacre.

Alianţa celor doi tirani, cei mai sângeroşi din Istorie, a durat doi ani. Au fost cei mai negri pentru popoarele Europei. Şi iată,

[1] *V. Isaia* 27, 13.

au rupt-o. Dragonii uniţi încheie întotdeauna prin a se devora între ei.

Stalin, ca toţi tiranii din Asia, nu visa decât să cucerească şi să stăpânească Occidentul şi popoarele Europei. Ginghis-Han, Atila, Tamerlan şi toate bicele lui Dumnezeu care s-au ridicat de la Răsărit n-au avut decât un singur mare vis: să cucerească Europa. Să o stăpânească. Toate celelalte cuceriri erau secundare. Visul de aur al tiranilor Asiei era cucerirea şi stăpânirea Occidentului. În timpul colaborării lor sângeroase, Hitler şi Stalin şi-au împărţit echitabil ţările cucerite. Polonia au dat-o pe din două, fiecare cu partea sa. Stalin a ocupat Estonia şi Lituania, iar Hitler – Olanda, Belgia şi Luxemburgul. Fiecare partea sa. Apoi, Stalin a ocupat Finlanda, Basarabia şi Bucovina, Hitler – Norvegia, Franţa şi Danemarca. Împărţirea prăzii se făcea cum au convenit. Întreaga Europă trebuia să fie astfel împărţită între Hitler şi Stalin. Mai mult de jumătate dintre ţări sunt deja sub stăpânirea lor. Emisarii unei foarte puternice organizaţii internaţionale l-au contactat pe Stalin încă de la începutul războiului şi l-au convins să rupă alianţa cu Hitler. El va primi ca primă totala stăpânire a Germaniei şi o foarte mare parte a Europei occidentale.

Stalin a cerut asigurări şi precizări. Le-a primit direct de la Casa Albă şi de la preşedintele Statelor Unite. Franklin Roosevelt, fără întârziere, a trimis lui Stalin cantităţi imense de material de război. Gratuit. Armamentul american sosea în Uniunea Sovietică prin porturile îngheţate din nordul Rusiei. Stalin era fericit. Se vedea deja stăpânul absolut al minunatului pământ al Europei occidentale, cu catedralele, uzinele şi oraşele sale. Ar putea, în curând, să realizeze visul cel mai mare, visul de aur al tuturor tiranilor asiatici: stăpânirea Europei.

A hotărât nu doar ruperea alianţei sale cu Hitler, ci şi să-i declare război în cel mai scurt timp.

Dar Hitler a fost pus la curent cu acest plan. A fost mai rapid decât Stalin. Hitler a atacat primul. Pe 21 iunie, Hitler a declarat război lui Stalin şi a invadat Uniunea Sovietică. Hitler, care oferise lui Stalin, cu un an înainte, provinciile româneşti Basarabia şi Bucovina, i-a încunoştiinţat pe români că dacă voiau să-şi recupereze provinciile pierdute şi pe cele patru milioane de locuitori

ai lor, puteau să o facă. În schimb, trebuiau să-l ajute pe Hitler în războiul împotriva Uniunii Sovietice.

România a acceptat. Am recuperat Basarabia şi Bucovina. Am eliberat cele patru milioane de fraţi ai noştri. Şi l-am ajutat pe Hitler în războiul său împotriva Uniunii Sovietice. Statul Major al Armatei a creat un serviciu special *ad-hoc* de reporter de război. Am fost unul dintre primii care au fost repartizaţi acolo.

Părăsesc Centrul de ascultare radiofonică al armatei şi mă prezint cu entuziasm la noul meu serviciu. La sfârşitul lunii 1941, sunt trimis în Basarabia în calitate de corespondent de război. Mă bucur de privilegii speciale, căci sunt unul dintre puţinii reporteri profesionişti din România, care, mai mult, e un poet laureat. Sunt adus în apropierea frontului cu maşina de către generalul Topor, marele Pretor, şeful justiţiei şi al poliţiei militare.

Mă lasă la Ungheni. Oraşul de trecere peste Prut. De cealaltă parte a râului e pământul românesc al Basarabiei, pe care suntem pe cale de a-l elibera. Aici se află Chişinăul, oraşul liceului meu militar, oraşul care a fost captiv vreme de un an ce părea fără de sfârşit.

M-am grăbit să trec râul. Contactez un curier al Statului Major. Merge de partea cealaltă, dar nu se duce la Chişinău. Nici pe linia frontului. Merge la Bălţi. Micul oraş, care se află la 100 de kilometri miazănoapte de Chişinău.

Plec cu maşina lui şi cobor la Bălţi spre seară.

Când sosesc aici, oraşul arde încă. A fost complet abandonat de către locuitorii săi. Centrul oraşului e un morman de ruine din care se ridică domol coloane de fum înecăcios. E prima oară când văd un oraş distrus de război. Astăzi sunt nenumărate oraşe în ruine în întreaga Europă. E un spectacol dezolant. Nu ai cu cine vorbi. Orice fiinţă vie a fugit din oraş. La Bălţi, nu mai sunt decât pisici. Legiuni de pisici. Caută hrană printre dărâmăturile fierbinţi şi fumegânde. Fug de cum te apropii de ele. Pisicile sunt singurele creaturi care au rămas credincioase oraşului lor distrus, pe lângă case, în aceste ore ale dezolării şi morţii.

Există în apropiere un post de comandament militar, dar nu ştiu unde se află şi nu e nimeni pe care să-l întreb. Bălţi e un oraş abandonat. Sunt în uniformă de soldat. Singur în mijlocul ruinelor fumegânde, fără vreo armă, cu un rucsac în spate, aproape gol.

În jurul târgului distrus nu sunt decât câmpuri verzi de grâu, de porumb, de trifoi şi de lucernă. Prin lanuri sunt semănate, ca nişte pete de sânge pe paginile verzi ale câmpului, maci. Câmpurile miros frumos. Este mireasma pământului, a recoltelor şi a frunzelor verzi. Mai mulţi oameni se ivesc dintre ruine şi se apropie. Înaintează încet, formează un cerc în jurul meu, temători. În faţa mea e un copil. Aproape de el un adolescent, iar lângă ei un bătrân şi o femeie. Mă roagă dacă pot să-i ajut. Se miră de prezenţa mea singuratică în jurul ruinelor. Aflu că oraşul nu a fost distrus şi incendiat de armată. Nu au avut loc lupte la Bălţi. Oraşul a fost distrus de civili. De comandourile speciale alcătuite din camarazii Anei Pauker, care au părăsit România cu un an înainte, cu trenurile germane, şi care au venit în Basarabia pentru a edifica regimul comunist. Ei au dinamitat oraşul şi l-au incendiat, casă după casă, după retragerea Armatei Roşii. Ei au luat după ei o parte a populaţiei civile şi i-au împuşcat pe cei care refuzau să-i însoţească.

Ei sunt cei care în ziua nefericirii oraşului strigau: „Distrugeţi-l, distrugeţi-l până la temelii..." În ziua calamităţii se vor bucura de nefericiri. Vorbesc limba română, limba noastră. Erau edomiţii noştri: comuniştii.

La sosirea soldaţilor români şi germani, populaţia a ieşit înaintea lor cu icoane în mâini, primindu-i cum i-ai primi pe sfinţii eliberatori din calendar. I-au primit pe soldaţii care îi izgoneau pe sovietici, aşa cum popoarele martirizate de balaur trebuie să-l fi primit pe Sfântul Gheorghe care îi elibera ucigându-l.

La ieşirea din oraşul Bălţi, la o intersecţie, e un soldat german. Un jandarm ce dirijează circulaţia militară. Poartă în jurul gâtului un lanţ de metal alb şi o plăcuţă precum vechilii. Mă apropii de el, dar nu vorbesc germana. Cunosc pe dinafară vreo zece poezii în limba germană. Ştiu încă vreo câteva cuvinte pe care le-am învăţat la şcoală, dar n-am fost un elev prea bun la germană. Îi dau de înţeles că sunt corespondent de război şi că doresc să merg la Chişinău. Mă ascultă cu bunăvoinţă. Ar putea să-mi fie tată. Mă invită să stau jos pe marginea drumului, pe iarbă. De îndată ce va trece un camion militar, mă va ajuta să-l iau ca să ajung la Chişinău, oraş ce se află la 100 de kilometri spre sud.

Bătrânul soldat german, care dirijează circulaţia la Bălţi, poartă o lanternă ataşată la un buton al tunicii sale de la piept. Stau

pe iarbă, pe întuneric, aşteptând mereu. Grâul nu este copt încă. Miroase bine şi înmiresmează întreaga câmpie. Din când în când, vântul de seară îşi schimbă direcţia şi atunci vine mireasmă înecăcioasă de fum din casele care ard. Toată noaptea am rămas acolo la intersecţie. Nici un convoi şi nici o maşină nu au trecut în direcţia Chişinău. La miezul nopţii, soldatul german pleacă. Un alt soldat german îi ia locul. Pe la orele trei noaptea soseşte un al treilea soldat. Eram adormit. M-a bătut pe umăr cu compasiune, căci ştia că aşteptam de la orele nouă seara.

În sfârşit trece o maşină a Wehrmacht-ului. În ea sunt cinci soldaţi germani. Jandarmul de circulaţie îi spune că sunt reporter român de război şi că merg la Chişinău. Mă iau cu ei. Sunt încântaţi aflând că sunt corespondent de război – *Kriegsreporter*. Îşi văd deja fotografiile lor în ziare şi-n revistele româneşti. Reporterii de război sunt foarte căutaţi de soldaţii germani. Cea mai mare plăcere a lor e să-şi afle fotografia într-un ziar românesc, pe care îl trimit familiilor lor. Când află că nu am aparat de fotografiat, sunt cumplit de decepţionaţi, regretă chiar că m-au luat în camioneta lor. Pentru ei, un reporter de război e un soldat ce are un aparat de fotografiat. Sunt tineri. De aceeaşi vârstă cu mine. Sunt binedispuşi. De-abia s-au trezit din somn, s-au ras, s-au spălat şi au luat *Frühstück,* micul dejun. Mă bombănesc câteva minute că nu am aparat de fotografiat, apoi îşi dau seama că sunt foarte obosit şi că îmi este foame. Îmi dau o tabletă mică de ciocolată. Aveau cu toţii aceleaşi tablete de ciocolată în buzunarele lor.

Aflu că soldaţii germani, pe front, primesc dimineaţa nu doar cafea cu lapte, pâine proaspătă şi unt, ci şi ciocolată şi ţigări.

Când mi s-a povestit aceasta, nu-mi venea să cred. Credeam că e propagandă. Acum, constatam eu însumi. Mă simţeam umilit. Umilit ca român. Cea mai mare parte dintre soldaţii noştri n-au gustat niciodată ciocolată. N-au băut niciodată dimineaţa cafea cu lapte. Pe front, li se dă pâine uscată şi o strachină cu zeamă caldă, de două-trei ori pe zi. Şi asta întotdeauna. Sosind la Ungheni, am aflat că o unitate românească, care a trecut Prutul, n-a primit nimic de mâncare în primele două zile.

Pe podul improvizat în grabă, camioanele de intendenţă n-au putut trece, privând astfel de hrană pe luptători în primele două zile.

Din fericire, noi, românii, avem un antrenament milenar în a răbda de foame, a suferi oboseala şi nedreptatea.

Admir uniformele germanilor. La rândul lor, mă examinează plini de compasiune. Ei şi cu mine suntem aliaţi în războiul împotriva Uniunii Sovietice. Suntem camarazi de luptă. Luptăm cot la cot pe acelaşi front împotriva aceluiaşi inamic. Călătorim în acelaşi vehicul care ne duce pe toţi cinci spre aceeaşi linie de foc. E o realitate. Incontestabilă. Dar toate acestea sunt adevărate doar în aparenţă. Între mine şi ei nu sunt decât diferenţe. Germanii sunt războinici. Eu nu sunt. În ciuda uniformei de soldat şi în ciuda prezenţei mele pe front. Germanii sunt aici ca să facă război. Ca maeştri ai războiului. Eu şi poporul meu ne batem din pricina nefericirii, a nenorocului. Ne batem pentru că am fost atacaţi şi pentru că vrem să eliberăm cele patru milioane de fraţi ai noştri care sunt captivi pe acest pământ. Ne aflăm în război împotriva voinţei noastre. Din pricina cruzimii istoriei. Ei sunt aici deoarece sunt cuceritori. Scopul lor şi meseria lor sunt acelea de a face război.

Basarabia, pământul pe care ne aflăm acum şi pe care vrem să-l eliberăm, acest pământ a fost smuls ţării noastre şi dat sovieticilor de către germanii înşişi. Ei sunt autorii nefericirii noastre, ai nenorocirilor noastre. Nu le mai port pică, căci şi-au schimbat politica şi strategia, au declarat război lui Stalin şi ne ajută astăzi să recuperăm ceea ce ne-au furat. Au devenit aliaţii noştri. E de preferat să-i ai ca aliaţi, şi nu ca inamici. Căci ei sunt redutabili şi cumpliţi luptători. De altfel, după firea noastră, nouă ne place să fim aliaţi cu toate popoarele pământului.

Le sunt foarte recunoscător germanilor, mai ales acum, că m-au luat cu autostopul. Ştiu că m-au luat cu maşina lor în calitate de camarad de război. Sunt foarte orgolioşi, foarte mândri de puterea lor, de superioritatea lor şi de arta lor militară pentru a mă considera un adevărat camarad al lor. M-au primit la răscrucea de drumuri dintr-un vag sentiment al datoriei, căci, teoretic, sunt camaradul lor. De fapt, m-au luat ca pe un mic animal rănit de pe drum. Soldaţii fac mereu aceasta din compasiune.

Întâlnim lungi coloane de prizonieri sovietici. E prima oară când văd soldaţi ai Armatei Roşii. Fără număr. Coloane de prizonieri lungi de mai mulţi kilometri. De îndată ce o coloană e depăşită, întâlneşti o alta şi apoi o alta. Toate drumurile Basarabiei

sunt pline de coloane de prizonieri sovietici care se îndreaptă spre apus. Războiul a început de o săptămână şi sunt sute de prizonieri. Regimente, brigăzi întregi ale Armatei Roşii, se predau germanilor fără luptă. Basarabia este în întregime eliberată. Nemţii au trecut deja Nistrul şi se îndreaptă spre Kiev, pe drumul Moscovei. Dacă cucerirea germană înaintează cu această viteză, în câteva luni întreaga Uniune Sovietică va fi ocupată.

Nimeni nu se aştepta la o prăbuşire atât de rapidă. Dar această înfrângere este logică. Uniunea Sovietică nu este o ţară ca toate celelalte, ci un stat carceral. O republică penitenciară. Organizată după regulile închisorilor. Stăpânul absolut al Uniunii Sovietice e Poliţia. Toată populaţia, inclusiv armata, trăieşte sub o severă supraveghere poliţienească. Foarte strictă.

În faţa atacului german, Uniunea Sovietică a reacţionat precum o închisoare. Căci ea nu e altceva decât o închisoare. Când germanii au pătruns pe teritoriul sovietic, au deschis o breşă în zidurile care înconjoară URSS-ul exact cum ar fi făcut o gaură în zidurile unei închisori.

De îndată ce o breşă s-a deschis în zidurile unei închisori, cei închişi evadează. Chiar şi prizonierii care nu s-au gândit niciodată să evadeze. E un act instinctiv. Aceasta s-a petrecut. Armata şi cetăţenii captivi evadează din statul carceral sovietic, profitând de breşa deschisă de armata germană la frontiere.

Militarii sovietici resimt mai puternic decât civilii statul lor carceral şi supravegherea poliţienească strictă. În Armata Roşie fiecare companie, fiecare batalion, fiecare regiment şi fiecare brigadă sunt încadrate de comisari politici. Ca într-o închisoare. Fiecare secţie de deţinuţi îşi are gardienii săi. Ofiţerii – oricât de înalt ar fi gradul lor – sunt sub ordinele comisarilor politici, care au puteri nelimitate. Iar pe timp de război au chiar putere de viaţă şi de moarte. Nici un ordin dat de un ofiţer nu este valabil dacă nu este semnat de comisarul politic. Condiţia militarilor sovietici capătă o formă şi mai greu de îndurat pe timp de război.

De îndată ce au reuşit să scape de supraveghere, profită de breşa deschisă la frontiere de către invadatori şi evadează. În masă. În prima săptămână de război, numărul evadaţilor care s-au predat voluntar ca prizonieri e de mai multe sute de mii. Aproape o jumătate de milion. Prizonierii sovietici, care se îndreaptă spre

apus în coloane nesfârşite de mai mulţi kilometri, sunt încadraţi de propriii lor ofiţeri. Nu sunt încadraţi de germani. Se îndreaptă spre localităţile care le-au fost indicate pe hartă. Poartă uniforme noi. Merg privind înainte, nu în jos, ca prizonierii, căci sunt evadaţi. Deci, oameni liberi. A evada dintr-o închisoare înseamnă a deveni liber. Au evadat din Uniunea Sovietică. Nu sunt dezertori, nici trădători. Sunt oameni credincioşi prerogativelor indestructibile de creaturi libere. Nu fug din ţara lor pentru a-l ajuta pe cotropitorul străin. Fug, dimpotrivă, de regimul care ţine poporul lor în sclavie. Doresc să-şi elibereze ţara de aparatul carceral care o terorizează.

Purtătorul lor de cuvânt şi-a exprimat dorinţa lor faţă de germani de a lupta umăr la umăr. Dar germanii sunt plini de euforie, îmbătaţi de succesul lor fulgerător, se văd deja stăpâni ai întregii Rusii. Refuză să asculte milioanele de prizonieri. În ochii germanilor, ruşii sunt *Untermenschen*, sub-oameni. În doctrina lui Hitler se spune că germanii sunt o rasă de stăpâni. O rasă superioară tuturor celorlalte rase. Care are misiunea de a stăpâni şi de a conduce toate celelalte popoare. Căci celelalte popoare sunt inferioare lor. Şi popoarele inferioare nu sunt în stare să se guverneze ele însele, au nevoie de stăpâni. Germanii au misiunea de a fi stăpânii tuturor popoarelor.

Nenumăraţii prizonieri care evadaseră în primele săptămâni de război pentru a se ralia germanilor şi răsturna regimul comunist s-au răzgândit îndată. S-au reîntors în Uniunea Sovietică, cu toate că ştiau că vor fi împuşcaţi aici. Şi ei au fost împuşcaţi cu toţii. De îndată ce au pus piciorul pe pământul lor. Ceilalţi s-au întors şi ei. Pentru a muri. Căci e mai de dorit să mori decât să trăieşti ca *sub-om*. Iar pentru nemţi, slavii nu au altă vocaţie decât cea de sclavi. Nu aparţin rasei germanice, aceea a stăpânitorilor. Cei patru soldaţi germani se uită plini de mândrie la coloanele de prizonieri. Sunt proba victoriei lor. A superiorităţii lor.

Apoi încep să cânte frumoase marşuri militare. Eram intrigat de felul în care mă priveau. Nu era o privire plină de ură, nici de milă. Era o privire de uimire. Precum cea a copiilor la grădina zoologică. Eram flatat şi umilit în acelaşi timp de felul lor de a mă privi.

Mult mai târziu am înţeles semnificaţia privirilor lor. Lalelaua neagră avea să mă lămurească. Era în Germania. După răz-

boi. Laleaua neagră, aşteptând întoarcerea mea, a petrecut câteva zile singură, într-o pensiune germană din Ludwigsburg. La fiecare masă, înainte să mănânce, stăpâna casei le spunea copiilor ei: „Kinder, uitaţi-vă bine la Frau Doktor şi spuneţi-i învăţătorului vostru că se înşală. La şcoală, vă spune că românii sunt Zigeuner, popor de culoare. Sălbatici. Uitaţi-vă! Frau Doktor e română. Nu e o femeie de culoare. Are acelaşi ten ca noi. Ba e chiar mai instruită şi mai cultivată decât noi. Trebuie să-i spuneţi asta învăţătorului vostru."

Cei patru soldaţi germani mă priveau pe tot parcursul călătoriei cu aceeaşi uimire cu care copiii burgheziei din Ludwigsburg o priveau pe Laleaua neagră – Frau Doktor – pentru a constata că nu era o femeie de culoare, nici o sălbatică, cum învăţau la şcoală. Căci cei patru soldaţi germani învăţaseră şi ei la şcoală – după cum scrie marele savant german Oswald Spengler – că românii, ca toate popoarele din sud-estul Europei, sunt popoare indigene care nu aparţin rasei albe[1]. Şi cei patru tineri soldaţi erau uimiţi să vadă că eu, un român, eram un om la fel ca ei.

Cobor la Chişinău. Ei îşi continuă drumul mai departe. E prima oară pe timpul întregii durate a războiului când am fost în contact cu soldaţii germani şi ultima oară. E unica noastră colaborare în calitate de camarad de război. La Chişinău, întâi de toate, am mers să văd liceul militar. Liceul meu. A fost distrus parţial. Dar scara de fier a rămas tot în picioare. E acea scară care ţine pereţii şi o parte din acoperiş. Biserica liceului militar a fost transformată, în timpul ocupaţiei sovietice, în teatru al Armatei Roşii. Desene şi imagini blasfemiatoare vor acoperi pereţii şi icoanele adolescenţei mele.

După Chişinău, am vizitat alte oraşe din Basarabia. Am mers în nenumărate sate. O treime din populaţie a dispărut în timpul ocupaţiei sovietice. S-a recurs zi şi noapte la deportări masive. Întreaga populaţie se aştepta să fie deportată. Cei care au reuşit să scape îşi pregătiseră bocceluţa cu pâine uscată aşteptând în fiecare noapte ca poliţia să vină să-i ridice. A fost un an de teroare.

Scriam şi trimiteam la ziare, în fiecare zi, reportaje despre tot ceea ce vedeam şi tot ceea ce auzeam în Basarabia mea rănită de moarte şi eliberată.

[1] Oswald Spengler, *L'homme et la technique*, trad. fr., Paris, 1958, p. 173.

La întoarcerea la Bucureşti, am publicat o carte de reportaje intitulată *Ard malurile Nistrului*. Cartea mea a fost publicată cu o frumoasă prefaţă a lui Tudor Arghezi, cel mai mare poet al nostru în viaţă.

Prima ediţie a cărţii a fost epuizată în câteva zile. Au fost retipărite, regulat, alte ediţii. Va fi primul meu mare succes de public şi de librărie.

Ard malurile Nistrului a plăcut cititorilor pentru că este o carte pe care am scris-o sub dictarea câmpurilor, râurilor şi oamenilor din preaiubitul meu pământ al Basarabiei. Nu eu am scris această carte, ci pământul martirizat al patriei mele pierdute şi regăsite.

2

Basarabia şi Bucovina au fost complet eliberate de ocupaţia sovietică, dar războiul continuă. Sovieticii, care primesc din America cantităţi uriaşe de arme, rezistă. Trebuie urmăriţi până la sfârşit. Altfel, războiul nu se va încheia. Şi ei se vor întoarce.

Sunt trimis în calitate de corespondent de război la submarine. România are un singur submarin. Se află pe ţărmul Mării Negre, în portul Constanţa. Submarinul nostru se numeşte *Delfinul*. Este un vechi submarin german capturat de aliaţi în Primul Război Mondial de la germani şi dat României ca pradă de război. *Delfinul* a servit întotdeauna ca navă-şcoală. Acum, pentru că e război, a fost înarmat şi declarat operaţional.

Suntem vreo patruzeci de marinari pe submarin. Toţi de vârsta mea. Cu toţii voluntari. Misiunea noastră este de a întări, pe mare, asediul Sevastopolului şi blocada navală a Crimeei şi Caucazului. Sunt entuziasmat de misiunea mea. Şansa de a lupta pe fundul mării, în lumea misterioasă a adâncurilor acvatice, precum personajele lui Jules Verne, constituie o atracţie irezistibilă pentru un poet.

Decepţia a apărut încă de la început. Accesul într-un submarin nu are nimic frumos ori poetic. Uşa submarinului e ca un capac de oală sub presiune. Intri mai întâi într-o deschizătură rotundă ca o gură de canal. Coborârea se face pe o scară metalică, aproape verticală. În interior, totul este îngust. Neospitalier. Ca interiorul unui butoi metalic. Atmosfera este umedă şi rece ca într-un beci.

Paturile sunt asemănătoare rafturilor de cărţi. Trebuie să te descalţi, pentru că sub planşeu se află bateriile electrice şi orice şoc poate provoca o explozie. Focul şi orice scânteie sunt interzise. Pe durata misiunii, nu vom mai avea nici mâncare, nici băutură caldă. Vom mânca şi vom bea rece.

Ochii se opresc asupra a ceva care străluceşte. E o cuşcă cu bare de cupru care strălucesc precum aurul. E plasată aproape de scaunul căpitanului. E goală. E singurul lucru care este frumos la bordul submarinului.

– E o piesă de muzeu, mă lămureşte căpitanul. Nu mai găseşti ceva asemănător. E un exemplar unic. Când submarinul nostru a fost construit, nu existau încă aparate în miniatură pentru măsurarea compoziţiei atmosferice, cantităţii de oxigen ori oxidului de carbon. La bordul submarinului, măsurarea toxicităţii aerului este vitală. E o chestiune primordială.

Şi pentru că nu existau aparatele necesare, se aduceau la bord, înainte de fiecare imersiune, închizându-i în această cuşcă, şapte iepuri albi. Un marinar de planton trebuia să se uite în permanenţă la iepurii albi care se aflau în cuşcă. Iepurii albi sunt creaturi vioaie, vesele, care se mişcă fără astâmpăr. Se distrează între ei tot timpul. Joaca e singura lor raţiune de a trăi. Precum copiii. Dar de îndată ce cantitatea de oxigen se diminuează la bordul submarinului, iepurii albi încetează să se mai joace. Rămân nemişcaţi şi somnolenţi. Refuză să mai bea şi să mai mănânce. Marinarul trebuie să dea atunci alarma. Aceasta înseamnă că aerul a devenit toxic, cantitatea de oxigen de la bord s-a diminuat. Viaţa echipajului e în pericol. Căpitanul ordonă să se deschidă robinetul distribuitorului de oxigen. De îndată ce oxigenul se răspândeşte, cei şapte iepuri albi încep iarăşi să se joace, să ronţăie şi să bea. De comportamentul iepurilor depindea viaţa ori moartea echipajului.

Iepurii albi mor întotdeauna cu şapte ore înaintea fiinţelor omeneşti. Echipajul avea, aşadar, ochii fixaţi asupra cuştii. În caz de vreo nenorocire, echipajul ştia că nu mai avea decât şapte ore de trăit după moartea ultimului iepure alb. Iată la ce servea această cuşcă...

Istoria iepurilor albi care erau folosiţi ca instrumente de măsură la bordul submarinului i-a impresionat pe camarazii mei. Chiar

căpitanul este emoţionat. Pe navele de suprafaţă, în caz de naufragiu, există mereu o şansă, o speranţă, dar dacă un submarin naufragiază tot echipajul moare. Nu există salvare pentru el. Ştiam asta.

Timp de câteva ceasuri păstrăm liniştea. Suntem obsedaţi de povestea iepurilor albi. Eu mă întind, moţăi. Deodată, izbucnesc în jurul meu râsete. Din ce în ce mai puternice. Domneşte o bună dispoziţie generală. Camarazii mei se amuză ca la o sărbătoare. Îi întreb de ce râd. În loc să-mi răspundă, îmi aduc biscuiţi, fursecuri şi ceai rece. Cu o grabă care mă derutează. Dar cum refuz oferta lor, căci n-am chef nici să mănânc, nici să beau, râd din ce în ce mai tare şi sar în jurul meu.

Am înţeles imediat. Camarazii mei au permisiunea tânărului nostru căpitan să diminueze cantitatea de oxigen de la bord. Au constatat că de cum oxigenul lipsea, mă întindeam pe pat, refuzând hrana şi băutura pe care mi le aduceau. Aceasta îi amuza. Au descoperit că mă comportam la fel ca iepurii albi. Căci eu sunt poet. E în însăşi natura poeţilor de a trăi prin anticipaţie evenimentele viitoare, la fel ca iepurii albi. Poeţii sunt, din acest punct de vedere, persoane de utilitate publică. Semnalează, precum iepurii albi la bordul vechilor submarine, dacă atmosfera societăţii în care trăiesc e respirabilă ori toxică. Ceilalţi cetăţeni îşi dau seama de primejdie la şapte ore mai târziu decât poeţii. Şi atunci e deja mult prea târziu...

Misiunea noastră a durat două săptămâni. A fost prevăzută pentru zece zile. Dar vechiul nostru submarin a avut o avarie. De îndată ce se scufunda, pierdea ulei şi forma deasupra noastră o pată neagră şi grasă. Avioanele sovietice şi navele de vânătoare antisubmarin ne-au reperat încă de la început şi ne urmăreau peste tot. Eram în adânc, ascunşi pe fundul mării, dar deasupra noastră, la suprafaţa mării, ca o umbrelă deschisă, ca să ne semnaleze prezenţa, era pata de ulei ce-o pierdea submarinul. Ne scufundam cât mai adânc cu putinţă şi rămâneam acolo ascunşi, cu maşinile oprite, în linişte, dar pata de ulei semnala locul unde ne aflam. Zi şi noapte se aruncau deasupra noastră bombe de toate felurile şi grenade care cădeau pe coca bătrânului nostru submarin cu zgomotul pe care îl produce grindina pe un acoperiş de tablă. Sovieticii aveau aparate de ascultare şi puteau să localizeze adâncimea

la care ne aflam, dar nici una dintre bombele lor nu a lovit la ţintă. Bombele explodau mult prea sus şi prea departe de noi. Când explozia se producea în apropiere, submarinul nostru se zgâlţâia ca o navă pe timp de furtună, gata să se scufunde. Atunci toate ustensilele şi toate aparatele cădeau şi noi ne culcam pe podeaua sub care se aflau bateriile electrice care ameninţau să explodeze la cel mai mic şoc. Bateriile se ciocneau una de alta sub noi. Dar ele n-au explodat. Sovieticii soseau cu avioanele lor încă din zori de zi. Reperau poziţia noastră, ne bombardau timp de o oră ori două. Apoi soseau navele de luptă care aruncau asupra noastră alte bombe până seara. Eram înarmaţi cu patru torpile. Ele ne sporeau riscurile, dar căpitanul nu avea curajul să se debaraseze de ele şi să le arunce în mare.

De fiecare dată ne aşteptam să fim loviţi din plin şi să ne scufundăm. Să coborâm pe fundul mării şi să aşteptăm ca oxigenul să se termine în rezervoare, iar apoi să murim, unul după altul. Ştiam acum că voi muri ca iepurii albi. Cu şapte ore înaintea camarazilor mei. În clipa morţii mele, ochii lor vor fi ţintuiţi asupra mea ca nişte flăcări arzătoare. Ca flăcările lumânărilor. Moartea mea va fi un poem. Ea va anunţa, ca trâmbiţa arhanghelului, că mai sunt încă şapte ore înainte de a muri.

Timp de cincisprezece zile, tinerii mei camarazi împreună cu mine am trăit aproape de moarte, fiind familiarizaţi cu ea. Eram la fel de aproape de moarte ca pruncii care stau strânşi la pieptul mamei lor. Cunoaştem acum gustul, mirosul şi culoarea morţii. Lipiţi de moarte. A nu mai avea teamă de moarte e o eliberare. Doar în acel moment te simţi cu adevărat liber. Te uşurezi. Cum spune poetul: „Criza şi primejdia au trecut: febra pe care o numim *a trăi* este, în sfârşit, biruită."[1] Am devenit cetăţeni ai celor două împărăţii, cea a vieţii şi cea a morţii. Ne simţim în mod egal în amândouă aceste împărăţii. Cetăţenia noastră s-a lărgit, s-a dublat.

La întoarcere, am scris o carte intitulată *Cu submarinul la asediul Sevastopolului*. Cartea mea a fost însoţită de o foarte frumoasă prezentare scrisă de Ionel Teodoreanu. Romancierul român cel mai iubit de tineret.

[1] Edgar Allan Poe.

Misiunea mea următoare, ca reporter de război, a fost însoţirea camarazilor mei de la Vânători de munte, care continuau lupta împotriva invadatorilor sovietici departe de patria lor, în Crimeea. Această misiune am descris-o într-o altă carte de reportaj: *Am luptat în Crimeea*.

3

Sunt un autor foarte cunoscut. Sunt angajat la Radiodifuziunea română pentru a face primul jurnal al zilei. La orele şapte dimineaţa. În fiecare zi trebuie să mă trezesc la orele patru. Mă duc pe jos la radio. La această oră nu există încă mijloace de transport. În timpul iernii, când pe străzile Bucureştiului zăpada e de o jumătate de metru, sosesc la radio lac de sudoare. Dar sunt fericit. Căci la orele şapte dimineaţa, când sunt în faţa microfonului, mă simt în contact fizic, ca şi când i-aş strânge în braţele mele, cu concetăţenii mei. Absolut cu toţi. De la un capăt la altul al ţării. Îi simt pe compatrioţii mei aproape de mine. Le simt căldura, respiraţia. Aşa cum o aud şi ei pe a mea. Sunt prezent în casele lor, alături de ei. N-am avut niciodată această senzaţie de îmbrăţişare a poporului în întregime, de a mă simţi obraz lângă obraz, inimă lângă inimă cu el, decât în timpul jumătăţii de oră a jurnalului. Sunt exact ca la biserică în momentul Împărtăşaniei. La Împărtăşanie mănânc şi beau Trupul şi Sângele lui Hristos şi devin una cu Dumnezeu. Dumnezeu şi cu mine suntem acelaşi trup. La fel, în timpul difuzării jurnalului, mă simt una cu tot poporul meu.

În timpul zilei, continui să fac serviciul militar şi-mi îndeplinesc munca de reporter de fapte diverse. Sunt reporter la ziarul *Timpul* şi, în acelaşi timp, colaborez zilnic la ziarele *Evenimentul, Seara, Capitala* şi *Informaţia*. Între timp, am publicat o carte de poezii – *Ceasul de rugăciune* – şi un roman intitulat *Ultima oră*. Preadistinsul critic literar Pompiliu Constantinescu a citit manuscrisul romanului meu. M-a sfătuit să nu-l public imediat. Să-l las într-un sertar timp de câţiva ani şi să-l rescriu mai târziu. Avea dreptate. Ştiam aceasta, dar nu i-am urmat sfatul. Mai târziu, voi scrie un altul ori îl voi reface pe acesta. Nici un trandafir nu face doar flori, ci şi frunze şi spini. Şi poetul este la fel. Scrie cărţi,

dintre care unele sunt frumoase ca trandafirii. Altele sunt frumoase... ca frunzele, iar altele sunt ca spinii.

În ziua în care romanul meu, *Ultima oră*, a apărut, am alergat la tribunal să duc primul exemplar Lalelei negre. Să aştept până seara ca să i-l dăruiesc mi se părea mult prea mult. Am aflat-o în sala paşilor pierduţi, îmbrăcată în roba ei de avocat, întreţinându-se cu clienţii. A alergat spre mine şi mi-a spus, roşie pe de-a-ntregul de emoţie:

– Procurorul general, domnul Benedict Stoenescu, ne-a convocat de urgenţă la biroul lui. A ordonat să ne prezentăm amândoi. Grefierul şef mi-a transmis convocarea.

Ne prezentăm emoţionaţi în biroul procurorului general. Uşierul ne-a avertizat că procurorul general deliberează, dar că-l va anunţa de sosirea noastră.

Procurorul general este în compania a trei mari magistraţi de la Curtea de Casaţie. Ne invită să luăm loc. Ne spune că e fericit că ne-am căsătorit. Că formăm un cuplu minunat. Că urmăreşte cu interes carierele noastre. Că ne completăm foarte bine. Apoi scoate cartea mea, *Cu submarinul la asediul Sevastopolului*, şi spune:

– Dacă aş fi avut talentul dumneavoastră, domnule, dacă aş fi putut să scriu cărţi asemănătoare cu ale dumneavoastră, aş fi părăsit imediat funcţia de procuror general şi m-aş fi consacrat literaturii... Scrieţi, domnule, cu patimă, nu cu cerneală. Cărţile dumneavoastră ard, sunt incandescente.

Părăsesc biroul procurorului general cu obrajii în flăcări. Laleaua neagră avea lacrimi în ochi. Aş fi vrut să rămânem mai mult timp împreună, dar ea are un proces care începe în câteva minute, iar eu trebuie să alerg la ziar, la *Timpul*. Sunt convocat de administratorul general al ziarului.

– V-am chemat în legătură cu legitimaţia dumneavoastră de presă. Vă este refuzată eliberarea ei. N-aţi completat în întregime formularele privitoare la originea etnică.

– Nu o să le completez niciodată, spun. E o ofensă să-mi cereţi să completez formulare privitoare la originea mea etnică. E întrebată Dunărea dacă e româncă? Sunt român precum Carpaţii. Precum Dunărea. Toţi strămoşii mei au trăit aici, pe acest pământ. Dintotdeauna. De la crearea lumii. De la potop.

– Nu e vorba de originea dumneavoastră etnică, ci de originea etnică a soţiei dumneavoastră.

– Bărbatul şi femeia sunt un singur trup. O singură carne. Dacă sunt român, şi soţia mea e la fel...

– Maestra Ecaterina Burbea, Laleaua neagră, cum îi spuneţi în poeziile dumneavoastră, e fiica Eleonorei Burbea, nu-i aşa?

– Laleaua neagră e fiica celebrei Eleonora Burbea, directorul şi proprietara ziarului *Galaţii noi*. Ea este, de asemenea, şi mama mea, fiind mama soţiei mele. Îmi pare foarte rău că a decedat înainte de căsătoria noastră. Îmi pare rău că nu am cunoscut-o şi nu am colaborat la ziarul ei. Era o femeie excepţională. O a doua doamnă Eleonora Burbea nu mai există în ţară.

– Din nefericire, numele de fată al doamnei Eleonora Burbea este Schenk. E un nume evreiesc. Era evreică. Şi ea e mama soţiei dumneavoastră. În atare condiţii, nu vi se eliberează legitimaţia de presă. E limpede. Sunteţi căsătorit cu fiica unei evreice. Trebuie să aflaţi o soluţie.

– O soluţie la ce?, nu înţeleg. N-am nevoie de nici o soluţie. Sunt mândru că m-am căsătorit cu fiica distinsei doamne Eleonora Burbea. E unul dintre titlurile mele de glorie. De ce aş căuta o soluţie?

– Vă înţeleg foarte bine, a spus administratorul general. Doamna Eleonora Burbea era, cu adevărat, o mare doamnă şi o mare personalitate. Am admirat-o cu toţii. Dar sunteţi căsătorit cu fiica ei. Cu fiica unei evreice. Şi, în cazul dat, nu vi se eliberează legitimaţia de presă. Şi nu mai puteţi să vă exersaţi meseria de jurnalist fără să aveţi legitimaţie de presă.

– Sunt şi alţi jurnalişti care sunt căsătoriţi cu evreice şi care scriu în continuare. Prietenul meu, poetul Eugen J..., e căsătorit şi el cu o evreică şi nimeni nu-l împiedică să fie jurnalist. De ce aş fi eu împiedicat?

– Eugen J... a aflat o soluţie. Astfel, şi-a primit legitimaţia de presă şi poate să scrie în continuare. A divorţat de soţia lui. Bineînţeles, un divorţ de formă. El şi soţia lui trăiesc tot împreună, ca mai înainte. Dar, legal, sunt divorţaţi. Aceasta numesc eu o soluţie. Să se ocolească cumva legea.

– Şi-mi cereţi să fac acelaşi lucru? Să divorţez? Nici vorbă!

– Doar de formă.

– Niciodată!, am spus. Sunt mândru că m-am căsătorit cu fiica Eleonorei Burbea şi înţeleg să rămân aşa. Originea etnică a marii doamne Eleonora Burbea nu mă interesează. Că eşti născut din părinţi turci, evrei, greci, români, n-are nici o importanţă. Sunt lucruri de care nu noi răspundem. Suntem responsabili de propriile fapte şi de propriile alegeri. Fiecare dintre noi este propriul său părinte, căci devine el însuşi ceea ce doreşte. Nu trebuie să ne căutăm părinţii în altă parte, ci în noi înşine şi în libera noastră alegere.

– Argumentaţia dumneavoastră e valabilă, îmi spune administratorul. E frumos ce-aţi spus. De o înaltă valoare morală. Dar una ca asta nu vă va ajuta să obţineţi legitimaţia de presă.

– Cu atât mai rău, am spus. Nu voi mai fi ziarist. Voi trăi fără legitimaţie de presă. E bună şi nenorocirea la ceva!

În acea seară, cariera mea de jurnalist a luat sfârşit.

XIX

Regatul pierdut al României

Nu mai sunt jurnalist. Sunt numit ataşat cultural şi de presă pe lângă Ambasada Română din Turcia. Mă prezint la Ministerul Afacerilor Externe pentru a-mi scoate paşaportul diplomatic. Părăsesc România în zece zile. Laleaua neagră mă însoţeşte. Regretă această despărţire. Căci sunt precum copacii care nu doresc să călătorească şi care nu se simt bine decât acolo unde rădăcinile lor sunt înfipte în pământ.

Directorul responsabil cu problemele culturale din Ministerul Afacerilor Externe e fostul meu redactor şef de la ziarul *Timpul*.

– Nu mai plecaţi în Turcia, îmi spune el. Postul a fost ocupat de altcineva. E ordin de sus.

Sunt înmărmurit. Am făcut vreme de mai multe luni, cât e ziua de lungă, tot felul de intervenţii penibile ca să obţin acest post. Nu mi-a trebuit decât o secundă ca să-l pierd.

– Ştiu că vi se face o nedreptate. Posturile de ataşat cultural sunt ocupate de tineri care au o protecţie, dar care nu au nici o legătură cu presa şi cultura. Sunteţi calificat. Sunteţi un adevărat poet, scriitor şi jurnalist. E un post pe care îl meritaţi din plin, dar nu aveţi noroc. Asta e! Vă propun să mergeţi ca ataşat cultural şi de presă la Zagreb, în Croaţia. Nu e un post bun. Mai târziu, veţi fi detaşat altundeva. Dacă acceptaţi, veţi putea pleca chiar de săptămâna viitoare.

Accept. Săptămâna viitoare debarc la Zagreb. Începând de la Viena, se călătoreşte în convoi militar, cu locomotive blindate, căci trenul traversează zone care sunt ocupate de partizanii comunişti ai lui Tito ori de etnicii sârbi ai lui Draja Mihailovici.

Ne instalăm la hotel Esplanada. E foarte aproape de gară. Altădată era un palat. Astăzi, e pe jumătate părăsit. Statul independent croat e abia la început. Nu are decât doi ani de când există. A fost creat pe 10 aprilie 1941, atunci când Iugoslavia a fost ocupată de germani. Croaţii sunt un popor vechi. Trăiesc pe acest pământ din secolul al V-lea. Altădată a existat aici un regat al croaţilor. Dar, în faţa duşmanilor mult mai puternici decât ei şi mai numeroşi, îşi vor pierde independenţa şi patria lor. Vor fi ocupaţi, pe rând, de austrieci, turci şi chiar de francezi. Napoleon avea o mare admiraţie pentru valoarea lor militară.

Croaţii n-au încetat niciodată să lupte pentru independenţa lor. Au dobândit-o, cu ajutorul germanilor, după căderea Iugoslaviei. Dar nu este o independenţă autentică, căci sunt obligaţi să urmeze politica germanilor.

Zagrebul este asediat. Nu se poate merge nici măcar la periferie, căci aceasta e ocupată din când în când de partizani. În fiecare noapte, partizanii pătrund în oraş şi comit atentate şi răpiri.

Vecinul nostru de etaj, la hotelul Esplanada, e domnul Kazuiki Miura, ambasadorul Japoniei. Ocupă două camere, una pentru el, personală, iar cealaltă este sediul Ambasadei imperiale a Japoniei. Domnul Kazuiki Miura e singurul membru al ambasadei sale. Nu are nici un colaborator. Ambasada României e mult mai mare decât cea a Japoniei. Are cinci camere la etajul al doilea, care aparţin consulului nostru onorific. În afară de România şi Japonia, la Zagreb mai exisă ambasadele Germaniei şi Ungariei.

Nici o altă ţară nu este reprezentată aici.

Ambasada României are trei diplomaţi şi un om de serviciu. Ambasadorul nostru e domnul Buzdugan, fiul fostului regent al României. E un mare domn, aşa cum erau boierii de altădată.

La câteva zile de la sosirea noastră, ambasadorul ne invită să luăm masa la reşedinţa sa. Locuieşte în cartierul Bosanska, într-un somptuos imobil. Pentru noi, e primul nostru dejun diplomatic. Am stat la masă într-o vastă sufragerie. Serviciu de masă luxos, personal stilat. Te-ai putea crede într-o ambasadă de la Paris, Londra ori Roma. La sfârşitul mesei, ambasadorul ne spune:

– Nu staţi bine la hotel, ştiu. Mă reîntorc în România. Pot, aşadar, să vă ofer reşedinţa mea ca să locuiţi aici până la sosirea noului ambasador. Veţi sta mult mai confortabil decât la hotel. Cu

o condiţie însă: să păstraţi personalul. L-am adus din Italia. Sunt servitori de mare clasă. Cum nu mai afli altundeva. Bucătăreasa e o expertă. Camerista, valetul şi şoferul sunt persoane de toată încrederea. Dacă-i păstraţi, puteţi să vă mutaţi chiar de săptămâna viitoare. Eu plec marţi.

Miercurea următoare, ne-am mutat în luxosul imobil al ambasadorului. Servitorii ne-au primit fiecare în uniforma lui, aliniaţi în faţa uşii de la intrare ca în filmele englezeşti. O locuinţă superbă. Dar n-am profitat mult de aceasta. Chiar din prima seară ne-am procurat manualele de trebuinţă şi am început să învăţăm italiana ca să ne putem înţelege cu servitorii care erau în jurul nostru de dimineaţa până seara, solicitându-ne ordine şi vorbindu-ne neîntrerupt, cum doar italienii pot s-o facă: nespus de mult.

Zagrebul e un oraş asediat. Principala activitate este aproape în exclusivitate ordinea militară. La câţiva kilometri de centrul oraşului sunt zilnic combatanţi. Viaţa culturală aproape că nu mai există, cu excepţia câtorva spectacole de operă şi a câtorva concerte. Nu am reuşit să intru în contact cu nici un poet, scriitor ori artist din ţară, în afară de părintele Bonifaci, care este şi director al culturii croate. Muzele tac. Artiştii trăiesc ascunşi. Nu există recepţii oficiale la ambasade. Nu există decât un mic club diplomatic frecventat seara de vreo douăzeci de persoane care vin la restaurant. Dintre persoanele oficiale nu-l cunosc decât pe domnul Mintas, directorul protocolului Ministerului Afacerilor Externe, şi pe adjunctul său, admirabilul Hugo Osvaldini cu soţia sa. Activitatea mea consistă în a citi tot ce se publică, ascultând emisiunile de radio oficiale şi clandestine şi să redactez în fiecare lună o revistă a presei pe care să o trimit la Bucureşti. Învăţ asiduu limba croată, consacrându-i câteva ore pe zi. Studiez istoria, civilizaţia, cultura acestei regiuni din Balcani. Am început să redactez o antologie a poeţilor, romancierilor şi nuveliştilor slavilor de Sud. Sunt atât de prins în activitatea mea, că nu-mi pasă ce se petrece altundeva decât în Croaţia şi în această regiune a Balcanilor. Ştiu, în linii mari, că e o vastă ofensivă sovietică în Răsărit, că preşedintele Statelor Unite s-a întâlnit cu Stalin în Persia şi că toate ţările lumii îi dau concursul lui Stalin ca să poată invada şi

stăpâni Europa de unul singur, fără să o împartă, ca în trecut, cu fostul său aliat Hitler.

Pe 23 august 1944, la orele zece seara, emisiunea radioului croat se opreşte brusc. Se difuzează o ediţie specială. Regele României ordonă armatei sale să depună armele. România a încetat războiul. A capitulat fără condiţii. Armata sovietică a ocupat deja întreaga ţară. România e captivă. Frontierele sale sunt închise ermetic. Nimeni nu mai poată să fugă. Tata şi toţi ai mei sunt captivi.

Izbucnesc în lacrimi. Plâng toată noaptea. Priveghez moartea patriei mele. România nu mai există. Sunt fără patrie. Exilat. Mă rog împreună cu tragicii greci:

O, pământ al strămoşilor, o, casa mea,
Să fi fost cruţat în a-mi pierde patria!
Moartea, da, moartea
Să fi venit înainte de ziua surghiunului,
Căci nici o durere nu este mai mare
Ca aceea de a-ţi pierde pământul natal[1].

Plâng cu psalmul 136 captivitatea babiloniană. Pentru mine, ca şi pentru evreii deportaţi în Babilon, nu e de conceput să scrii poezii în exil. Nu mai am patrie. Poporul meu este captiv. Nu mai sunt poet. Exilul închide poetului gura precum moartea.

La râul Babilonului, acolo am şezut şi am plâns... În sălcii, în mijlocul lor, am atârnat harpele noastre[2]. Şi eu mi-am spânzurat harfa pe malul fluviilor slavilor de Sud. Căci cum am cânta noi într-un pământ străin? Cum aş cânta eu într-o limbă străină şi pentru străini? Poezia nu mai este cu putinţă. Nici să trăieşti o viaţă demnă.

Am făcut jurăminte disperate: „De te voi uita, regat al României, uitată să fie dreapta mea. Limba mea să mi se lipească de cerul gurii mele dacă voi înceta să nu mă mai gândesc la tine..."

O, dulcea mea Românie! O, frumosul meu regat pierdut al României. Îmi amintesc de alte ţări dispărute. Mă gândesc la Ierusalimul distrus. La regatul Atlantidei, care s-a scufundat înghiţit de valurile mării; aşa cum a pierit regatul României, scufundat, înghiţit de valurile invadatorilor sovietici. Mă gândesc, în lacrimi,

[1] Euripide, Medeea, 644, 650.
[2] Psalmul 136, 1-2.

la cetatea Troia, distrusă şi îngropată sub pământ. În zori de zi, moartea Troiei mă obsedează. Această cetate, complet distrusă, continuă să trăiască. Troia e mai vie astăzi decât acum trei mii de ani, când a fost rasă de pe faţa pământului. Troia trăieşte mereu mulţumită *Iliadei*. Mulţumită lui Homer. Graţie Poetului.

Nici un popor şi nici o ţară nu pot să dispară atâta vreme cât există un poet care le cântă.

Graţie poetului, toate popoarele sunt nemuritoare şi nesupuse distrugerii, morţii şi dispariţiei.

Dacă te cânt, tu, frumosul meu regat natal, tu nu vei muri. Doar ţările care nu au poeţi sunt muritoare şi pier.

Cuprins

I. Adevărata identitate 7
II. Locul şi data naşterii 17
III. Părinţii 39
IV. Primii ani pe pământul natal 61
V. Marea Liturghie cosmică a copilăriei mele 78
VI. Un nume pentru veşnicie 116
VII. Constituţia, abecedarul şi calendarul 125
VIII. Vulturul regal 155
IX. Azil de noapte pentru proletariatul ecleziastic 167
X. Scara de fier 229
XI. Un poet într-un cuib de vulturi 244
XII. Calea aspră ce duce la stele 281
XIII. Viaţa de toate zilele a poetului 347
XIV. Cronica vieţii cotidiene la Bucureşti 397
XV. Muza poetului 454
XVI. Poetul încoronat de rege 489
XVII. Mutilarea României, căderea regelui, masacre şi cutremurul de pământ 499
XVIII. Poetul la război 519
XIX. Regatul pierdut al României 537

DIFUZARE:
S.C. Supergraph S.R.L.
Str. Ion Minulescu nr. 36, sector 3,
031216, Bucureşti
Tel.: 021-320.61.19; fax: 021-319.10.84
e-mail: contact@supergraph.ro
www.librariasophia.ro
www.sophia.ro

Vă aşteptăm la
LIBRĂRIA SOPHIA
str. Bibescu Vodă nr. 19,
040151, Bucureşti, sector 4
(lângă Facultatea de Teologie)
tel. 021-336.10.00; 0722.266.618
www.librariasophia.ro

Sacrifică puţină vreme pentru
a răsfoi cărţile noastre:
este cu neputinţă să nu găseşti ceva
pe gustul şi spre folosul tău!

„*Memoriile* sunt opera mea capitală. Această carte este suma credinței mele, a asprelor mele nevoințe, a pasiunilor și tuturor faptelor mele, după care voi fi judecat de posteritate, de oameni, iar la Judecata de Apoi, de Dumnezeu."

Constantin Virgil Gheorghiu

Aceste pagini, în care se regăsesc momente luminoase și tragice ale unei vieți excepționale, sunt printre cele mai captivante și cele mai intense pe care le-a scris autorul *Orei 25*. Un mare scriitor, martor al dramelor și marilor tulburări ale veacului nostru, se angajează să reînvie și să cânte o lume dispărută...

Cartea descrie copilăria unui poet, tinerețea, anii de formare a unui om până la catastrofa istorică ce va înghiți regatul României în care s-a născut. La fel ca tatăl său și ca strămoșii săi, Virgil Gheorghiu trebuia să ajungă preot. Sărăcia lucie din copilărie îi va închide însă porțile seminarului. Intră la liceul militar unde, vreme de opt ani, va purta uniforma regelui înainte de a se consacra în întregime poeziei, cărela îi va fi credincios ca unei rugăciuni osârdnice.

Dar acolo, în apropierea frontierei sovietice, lupoaica istoriei e prezentă cu cortegiul ei de masacre, de teroare, de exterminare, de cadavre înghețate. În curând, atunci când Virgil Gheorghiu se va căsători cu avocata Ecaterina Burbea – ce va reuși să obțină achitarea unei tinere din popor, ucigașă a seducătorului său –, izbucnește al Doilea Război Mondial.

Este sfârșitul unei lumi, în care regatul României dispare sub valul Armatei Roșii. Vocația de scriitor nu este însă oare aceea de a reda viață acestei țări pierdute, a copilăriei pe care o reanimă aici cu o memorie intactă și cu o sensibilitate de foc?

Iată, scris cu pasiune, romanul adevărat al unei existențe și mărturia unui poet, a unui preot și a unui soldat. A unui om „a cărui privire preface colbu-n aur".

Editura Sofia

www.edsofia.ro
ISBN 978-973-136-562-4

9 789731 365624